

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ОБЛІК, КОНТРОЛЬ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Навчальний посібник

*За редакцією
доктора економічних наук, професора
Н.С. Шалімової*

Рекомендовано
Вченою радою Центральноукраїнського національного технічного
університету

**Кропивницький
2023**

УДК 339.5+336.2+657
3-64

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Центральноукраїнського національного технічного університету
Протокол № 11 від 30 серпня 2023 р.*

Авторський колектив:

Кононенко Леся Віталіївна, канд. екон. наук, доцент (розділ 1 теми 1, 2, 3)
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Магопєць Олена Анатоліївна, канд. екон. наук, доцент (розділ 2 тема 8; розділ 3 теми 14, 15)
Центральноукраїнський національний технічний університет

Назарова Галина Борисівна, канд. екон. наук, доцент (розділ 2 теми 6, 7, 9, 10; розділ 3 теми 11, 12)
Центральноукраїнський національний технічний університет

Шалімов Володимир Володимирович, канд. екон. наук, доцент (розділ 1 теми 4, 5, 13)
Донецький державний університет внутрішніх справ

Шалімова Наталія Станіславівна, док. екон. наук, професор (загальна редакція)
Центральноукраїнський національний технічний університет

Самостійне електронне текстове видання

Рецензенти:

Лісовий Андрій Васильович, доктор економічних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри аудиту, державного фінансового контролю та аналізу
Державного податкового університету

Назарова Каріна Олександрівна, доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансового аналізу та аудиту
Державного торговельно-економічного університету

Швець Дмитро Сергійович, директор ТОВ «М-термінал»

Зовнішньоекономічна діяльність : облік, контроль та оподаткування [навчальний посібник] /
Л.В. Кононенко, О.А. Магопєць, Г.Б. Назарова, В.В. Шалімов, Н.С. Шалімова / за заг. редакцією док.
екон. наук, професора Н.С. Шалімової. Кропивницький: ЦНТУ, 2023. 547 с.

У навчальному посібнику, базуючись на вимогах чинного законодавства України та міжнародних нормативно-правових актів, висвітлено теоретичні і практичні аспекти організації та провадження зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, зокрема, досліджено сутність міжнародних економічних відносин, охарактеризовано їх сучасний стан, окреслено перспективи розвитку та з'ясовано їх місце і роль в системі світового господарства, висвітлено механізм здійснення міжнародних економічних відносин, їх нормативно-правове регламентування та визначено основні вимоги щодо організації зовнішньоекономічної діяльності. Питання обліку та оподаткування зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання охоплюють: облік операцій з експорту та імпорту товарів, облік операцій в іноземній валюті; порядок організації оподаткування експортно-імпортних операцій; облікове забезпечення та оподаткування контрольованих операцій; особливості оподаткування контрольованих іноземних компаній. Розглянуто порядок організації та здійснення митного і валютного контролю, у тому числі: основи організації митного контролю; порядок митного оформлення товарів при переміщенні товарів через митний кордон України; економіко-правові аспекти визначення митної вартості товарів та методи визначення митної вартості товарів; основні види відповідальності суб'єктів господарювання за порушення митного законодавства; теоретичні основи та особливості здійснення валютного нагляду.

Навчальний посібник складається із трьох розділів та п'ятнадцяти тем, які включають теоретичний матеріал, практичні завдання та тестові питання.

Навчальний посібник орієнтований на здобувачів вищої освіти, практикуючих фахівців, викладачів та науковців.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	6
ТЕМА 1. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В СИСТЕМІ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА	6
1.1. Міжнародні економічні відносини: історія, сучасний стан, тенденції розвитку	6
1.2. Міжнародна торгівля в системі міжнародних економічних відносин	12
1.3. Міжнародний рух факторів виробництва у системі міжнародних економічних відносин	40
Тестові питання	48
Практичні завдання	51
Список використаних джерел	51
ТЕМА 2. МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	54
2.1. Валютна структура міжнародних економічних відносин	54
2.2. Світові фінанси у системі міжнародних економічних відносин	62
2.3. Макроекономічна політика у відкритій системі міжнародних економічних відносин	70
Тестові питання	77
Практичні завдання	81
Список використаних джерел	81
ТЕМА 3. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ДОГОВОРИ ЯК ДЖЕРЕЛА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	83
3.1. Угоди, що укладені під егідою СОТ	83
3.2. Міжнародні договори, що пов'язані з функціонуванням ЄС	92
3.3. Міжнародні угоди про уникнення подвійного оподаткування	100
Тестові питання	108
Практичні завдання	111
Список використаних джерел	113
ТЕМА 4. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	115
4.1. Економічна сутність категорії «зовнішньоекономічна діяльність»	115
4.2. Класифікаційні ознаки видів зовнішньоекономічної діяльності	117
4.3. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності	123
Тестові питання	133
Практичні завдання	136
Список використаних джерел	136
ТЕМА 5. ОСНОВНІ ВИМОГИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	138
5.1. Основні вимоги щодо оформлення зовнішньоекономічних договорів (контрактів)	138
5.2. Базисні умови поставки за правилами «ІНКОТЕРМС»	146
5.3. Український класифікатор товарів та визначення країни походження товарів	153
Тестові питання	168
Практичні завдання	171
Список використаних джерел	172

РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	174
ТЕМА 6. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ ТОВАРІВ	174
6.1. Організація обліку операцій з експорту та імпорту товарів	174
6.2. Методика обліку операцій з експорту та імпорту товарів	187
6.3 Методика обліку бартерних операцій зовнішньоекономічної діяльності	192
Тестові питання	196
Практичні завдання	198
Список використаних джерел	200
ТЕМА 7. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ	202
7.1. Облік курсових різниць	202
7.2. Облік придбання та продажу іноземної валюти	208
7.3. Відображення операцій в іноземній валюті у системі звітності підприємств	215
Тестові питання	219
Практичні завдання	222
Список використаних джерел	224
ТЕМА 8. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ	226
8.1. Система адміністрування митних платежів	226
8.2. Оподаткування експортно-імпортних операцій	236
8.3. Оподаткування доходів нерезидентів податком на прибуток (податком на репатріацію)	245
Тестові питання	257
Практичні завдання	260
Список використаних джерел	261
ТЕМА 9. КОНТРОЛЬОВАНІ ОПЕРАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОПОДАТКУВАННЯ	264
9.1. Види контрольованих операцій	264
9.2. Методи визначення ціни для встановлення принципу «витягнутої руки» контрольованої операції	273
9.3. Звітність контрольованих операцій	281
Тестові питання	290
Практичні завдання	295
Список використаних джерел	296
ТЕМА 10. КОНТРОЛЬОВАНІ ІНОЗЕМНІ КОМПАНІЇ: ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ	299
10.1. Оподаткування прибутку контрольованих іноземних компаній	299
10.2. Звітність контрольованих іноземних компаній	307
10.3. Система автоматичного обміну податковою інформацією між державами світу та в Україні	318
Тестові питання	323
Практичні завдання	326
Список використаних джерел	330

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОГО ТА ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ	332
ТЕМА 11 ОСНОВИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ	332
11.1. Принципи митного контролю	332
11.2. Діяльність митних органів	339
11.3. Пост-митний аудит як форма митного контролю	346
Тестові питання	361
Практичні завдання	364
Список використаних джерел	364
ТЕМА 12. МИТНЕ ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ ПРИ ПЕРЕМІЩЕННІ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ	366
12.1. Механізм «Єдине вікно» під час здійснення митних процедур	366
12.2. Процедури митного декларування	378
12.3. Порядок заповнення митних декларацій	349
Тестові питання	442
Практичні завдання	444
Список використаних джерел	449
ТЕМА 13. МИТНА ВАРТІСТЬ ТОВАРІВ ТА МЕТОДИ ЇЇ ВИЗНАЧЕННЯ	451
13.1. Економічні та правові аспекти визначення митної вартості товарів	451
13.2. Методи визначення митної вартості товарів	454
13.3. Визначення та контроль митної вартості товарів в країнах ЄС	462
Тестові питання	470
Практичні завдання	473
Список використаних джерел	474
ТЕМА 14. ОСНОВНІ ВИДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	476
14.1. Майнова та кримінальна відповідальність за порушення правил зовнішньоекономічної діяльності	476
14.2. Відповідальність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за порушення митного законодавства	483
14.3. Відповідальність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за порушення умов ліцензування і квотування експорту та імпорту товарів	479
Тестові питання	505
Практичні завдання	508
Список використаних джерел	509
ТЕМА 15. ВАЛЮТНИЙ НАГЛЯД: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ	511
15.1. Поняття та особливості валютного нагляду в Україні	511
15.2. Валютний нагляд за граничними строками експорту та імпорту товарів	524
15.3. Міжнародний досвід регулювання валютного контролю	537
Тестові питання	542
Практичні завдання	544
Список використаних джерел	545

РОЗДІЛ 1

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

ТЕМА 1

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В СИСТЕМІ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

1.1. Міжнародні економічні відносини: історія, сучасний стан, тенденції розвитку

1.2. Міжнародна торгівля в системі міжнародних економічних відносин

1.3. Міжнародний рух факторів виробництва у системі міжнародних економічних відносин

Тестові питання

Практичні завдання

Список використаних джерел

1.1. Міжнародні економічні відносини: історія, сучасний стан, тенденції розвитку

Міжнародні економічні відносини між країнами сьогодні все більше опиняються під впливом негативних фінансово-економічних тенденцій та кризових явищ, які підсилюються та прогресують з причин поточних викликів. Сучасні виклики вже давно не носять лише локальний характер, та сконцентровані не лише в рамках окремої країни [18].

Становлення світового господарства як цілісної системи почалось у кінці XIX – початку XX ст. Сьогодні це глобальна господарська система, в основу якої покладено міжнародний поділ праці, інтернаціоналізацію та інтеграцію виробництва і обігу. Формування цієї системи відбувалося поступово, відповідно до еволюції міжнародного поділу праці, процесів інтернаціоналізації, інтеграції, транснаціоналізації тощо [18].

Початком формування світового господарства вважають міжнародний поділ праці, який ґрунтується на економічно вигідній спеціалізації виробництва окремими країнами. Виокремлюють дві основні форми міжнародного поділу праці: міжнародну спеціалізацію та міжнародне виробниче кооперування.

Міжнародна спеціалізація є формою поділу праці між країнами, де зростання концентрації однорідного виробництва відбувається на основі прогресуючої диференціації національних виробництв. Безпосередньо спеціалізація відбувається у межах міжнародного поділу праці і передбачає спеціалізацію країн і регіонів на виробництві окремих продуктів для світового ринку.

Міжнародне виробниче кооперування ґрунтується на предметній спеціалізації і є формою поділу праці у світовому господарстві. Тобто, міжнародне виробниче кооперування – це наслідок спеціалізації національних виробництв, що взаємодіють у системі міжнародного поділу праці. Воно передбачає включення країн до міжнародного поділу праці за умови збереження автономності виробничого процесу у межах національних кордонів.

Свого обґрунтування і розвитку теорія міжнародного поділу праці набула

у класичній школі економіки, а саме у працях А. Сміта та Д. Рікардо, що присвячені теорії порівняльних витрат виробництва. Ця теорія ґрунтується на ідеї щодо існування відмінностей між країнами у витратах, які пов'язані з виробництвом тих чи інших товарів. Відповідно, є доцільним кожній країні зосередитися на виробництві товарів, які потребують найменших витрат. Спеціалізація на виробництві конкретного товару дає змогу через обмін придбати на зовнішньому ринку товари, витрати на виробництво яких всередині країни вищі, ніж в інших країнах. При цьому найбільший економічний ефект дає спеціалізація на виробництві того товару, перевага по якому є максимальною [14].

У середині ХХ ст. формується наднаціональний рівень світового господарства. Торговельні зв'язки та обслуговуючі їх валютно-кредитні відносини між країнами залишаються складовими первинного рівня цілісності міжнародних відносин. Починаючи з другої половини ХХ ст. починається вивезення капіталу за межі національних кордонів. Відбувається це у формах:

- інтеграції національних господарств у регіональні господарські комплекси;
- транснаціоналізації.

Ці процеси сприяли становленню всесвітнього (транснаціонального), внутрі- і міжрегіонального поділу праці.

Світогосподарський поділ праці – це технологічний поділ праці безпосередньо у виробництві на основі одиничного поділу (тобто внутрішній для транснаціональних корпорацій) у формі транснаціональної спеціалізації і кооперації виробництва. Єдиний виробничий процес розподіляється на операції, які виконуються у різних країнах. Частковий продукт, що виготовляється у тій чи іншій країні, не має споживної вартості поза транснаціонально організованим процесом виробництва. Діяльність транснаціональних корпорацій є однією з організаційних форм всесвітнього поділу праці, що забезпечує регулярну циркуляцію у всесвітньому масштабі товарів, послуг, фінансових і сировинних ресурсів, знань, технологічного та організаційно-управлінського досвіду. Участь у транснаціональному поділі праці дозволяє національним господарствам отримувати прямий доступ до світового ринку товарів і капіталів, до нових технологій та сучасного менеджменту [16].

До форм транснаціонального поділу праці відносять спеціалізацію, внутрішньофірмову корпоративну спеціалізацію і кооперування внутрішньофірмового виробництва. Внутрішньофірмова спеціалізація відбувається всередині транснаціональної економіки, тобто це подетальний і технологічний поділ праці.

Всесвітній поділ праці формує світове господарство як єдиний наднаціональний світогосподарський простір, який є наднаціональним середовищем підприємства (бізнесу), в межах якого діють єдині економічні, технологічні, правові і соціально-культурні вимоги до суб'єктів виробничої та комерційної діяльності.

До основних підсистем світового господарства на другому рівні, як правило, відносять:

- технологічну;
- економічну;
- правову;

- соціально-культурну.

Під технологічною підсистемою розуміють сукупність вимог, які обумовлені науково-технічною революцією (НТР). Ці технологічні вимоги можна звести до:

- інформаційно-комп'ютерного характеру технологій;
- наукомісткості;
- ресурсозберігаючого, безвідходного та екологічно чистого типу технологій;
- біотехнологічності (технологія, що ґрунтується на природних процесах) [16].

Технологічна підсистема забезпечує світовий рівень ефективності, продуктивності, якості та новизни продуктів, реалізацію принципів сучасного менеджменту. На рівні країн реалізація цих вимог практично неможлива і малоефективна.

Під економічною підсистемою розуміють єдиний економічний простір вільного пересування товарів і послуг, капіталів і робочої сили, інформації через кордони національних держав, а також вільний взаємообмін національними валютами. Регулювання економічного життя світового співтовариства відбувається на основі соціально – орієнтованих ринкових відносин і коригуючих функцій ТНК, транснаціональних банків, міждержавних та наддержавних інститутів.

Правову підсистему розглядають як зведення загальних правил підприємницького права і норм господарської поведінки. Вони утворюють єдине правове поле відповідно до вироблення норм міжнародного приватного, цивільного та патентного права.

Формування соціально-культурної підсистеми відбувається найбільш повільно і спрямоване на:

- досягнення більш високого рівня життя, зменшення різниці між «багатими» і «бідними» державами;
- застосування єдиного підходу до формування соціальної політики;
- формування нового мислення;
- розробку єдиних норм щодо поведінки у бізнесі, діловій етиці та у менеджменті;
- мирне вирішення національних та міжнаціональних проблем [16].

Технологічна, економічна, правова та соціально – культурна підсистеми мають свої власні підсистеми, проте функціонують вони як елементи цілісного організму – єдиного наднаціонального світогосподарського простору.

Світове господарство є багатомірною системою, його розвиток залежить від багатьох факторів: від цільової установки, конкретного завдання тощо. Таким чином, система світового господарства складається з двох рівнів:

1. світового господарства як сукупності національних господарств;
2. світового господарства як наднаціонального господарського простору регіонального і транснаціонального (глобального) рівнів.

У цілісній системі світового господарства можна встановити місце і роль міжнародних економічних відносин, тобто міжнародні економічні відносини є однією з підсистем світового господарства. Виокремити міжнародні економічні відносини з системи світового господарства можна визначивши: концепт (системні ознаки), субстрат; структуру та суб'єкти [16].

Концепт системи міжнародних економічних відносин – це системоутворююче (інтегральне) економічне відношення, що відображає єдність цілісної системи: відносин загальної мети системи у цілому та її підсистем усіх рівнів, механізму функціонування системи у цілому та її підсистеми, а також норми поведінки її суб'єктів – мотивацію діяльності, прийняття рішень, визначення критерію ефективності тощо [16].

Реалізація цілей сталого розвитку, становлення та розвиток Суспільства 5 і засад циркулярної економіки, спричиняють суттєвий вплив на розвиток світового співтовариства, як системоутворюючого зв'язку, що забезпечує єдність міжнародних економічних відносин, і обумовлює наявність двох ознак:

- різновид ринкового типу економічних відносин, що отримав назву «соціально-орієнтована ринкова система»;
- інтернаціоналізація економічних відносин, який трансформується у інтеграцію та глобалізацію.

Відповідно ці ознаки визначають специфіку змісту і структури міжнародних економічних відносин.

Міжнародні економічні відносини є соціально керованою ринковою системою, їм притаманні:

- ринковість;
- наявність неринкових, інституційних регуляторів;
- контроль кон'юнктури світового ринку і активного впливу на внутрішні національні ринки [16].

Міжнародні економічні відносини можна розглядати як інформаційну систему в інформаційному суспільстві, оскільки:

- інформація та інформаційні технології є одними з основних чинників зростання продуктивності праці, конкурентоспроможності фірм, національного господарства, регіональних угруповань, ТНК;
- використання інформаційних технологій забезпечують прийняття оптимальних управлінських рішень;
- інформаційні технології підвищують ефективність дрібносерійного виробництва, яке орієнтоване на конкретного споживача;
- інформація та інформаційні технології призводять до зміни характеру накопичення багатства, а, отже, і до поняття «багатство» [16].

Система міжнародних економічних відносин є відкритою системою. Загальний рівень відкритості цієї системи визначається ступенем відкритості її підсистем, а саме: національних економік, транснаціональних корпорацій, інтеграційних регіональних угруповань, міжнародних економічних організацій, тощо.

Під «відкритістю» розуміють розвиток двох основних каналів, що пов'язують національні економічні системи:

- міжнародний рух товарів та чинників їх виробництва;
- міжнародну валютно-фінансову сферу.

У системі розвитку міжнародних економічних відносин виокремлюють два рівні відкритості її підсистем:

- 1) міжнародний поділ праці і форми залученості країни до міжнародного руху товарів та чинників їх виробництва;
- 2) світогосподарський поділ праці.

Під «відкритістю» розуміють розвиток каналів, що пов'язують національні

економічні системи, обумовлюють ступінь і форми залучення країн до міжнародного руху товарів, капіталу та робочої сили. У якості показника відкритості на першому рівні використовують показник питомої ваги експорту (експортна квота) та імпорту (імпортна квота) у валовому внутрішньому продукті (ВВП).

Розрахунок експортної квоти (E_k) здійснюється за формулою:

$$E_k = (E/VBP) \times 100\%, \quad (1.1)$$

де E – обсяг експорту;

ВВП – валовий внутрішній продукт.

Імпортна квота (I_k) розраховується за формулою:

$$I_k = (I/VBP) \times 100\%, \quad (1.2)$$

де I – обсяг імпорту;

ВВП – валовий внутрішній продукт [9].

Значення експортної та імпортної квоти дає змогу визначити масштаби зв'язку окремих національних економік із світовим господарством.

Другий рівень «відкритості» економіки визначається насамперед ступенем самостійності міжнародної валютно-фінансової системи.

Міжнародні економічні відносини – це економічна підсистема світового господарства.

До субстрату системи міжнародних економічних відносин, як підсистеми світового господарства відносять:

- сукупність відносин, що складаються у результаті міжнародного руху товарів;

- сукупність відносин у міжнародній валютно-фінансовій сфері.

До структури міжнародних економічних відносин входять:

- міжнародна торгівля товарами і послугами;
- міжнародний рух капіталу;
- міжнародна міграція робочої сили;
- міжнародна передача технологій;
- валюта і валютні відносини;
- світова фінансова система та міжнародні фінансові ринки.

До суб'єктів міжнародних економічних відносин відносять організації, діяльність яких виходить за національні кордони. Це підприємства, фірми, держава, транснаціональні корпорації і транснаціональні банки. Регулювання відносин, що виникають між цими суб'єктами, здійснюється на різних рівнях різними інститутами:

- на внутрішньонаціональному – державою;
- на регіональному – органами регіонального співробітництва;
- на глобальному – всесвітніми економічними організаціями.

Міжнародні економічні відносини можна розглядати як складову системи сучасної економічної теорії, яка займається вивченням відносин, що складаються між господарюючими суб'єктами у сферах міжнародної торгівлі, міжнародного руху капіталу та робочої сили, у міжнародній валютно-фінансовій сфері тощо.

Першими видами зовнішньоекономічних операцій були експорт та імпорт, потім з'явилися зустрічна торгівля, лізинг, інжиніринг, франчайзинг та ін.

Перші задокументовані факти здійснення міжнародних відносин і, відповідно, спроби з'ясування їх сутності як явища, вперше з'являються за часів античності. Так, у своїх працях Фуکیدід (460-400 рр. до н. е.) виклав реалістичну

парадигму теорії міжнародних відносин. давньогрецький письменник Лукіан із Самосати (120/125-180 рр. н. е.) у своїй праці «Як треба писати історію» [13].

Результати розвитку проявились вже наприкінці XIX – поч. XX ст., коли активно розроблялися і публікувалися дослідження узагальненого характеру саме з історії міжнародних відносин. Впродовж 1905-1914 рр. було видано 3-томну «A History of Diplomacy in the international development of Europe», автором якої виступив вчений і дипломат Девід Джейн Хілл (David Jayne Hill; 1850-1932 рр.). Він був професором у Школі порівняльного правознавства і дипломатії (Школа міжнародних відносин Елліота), заснованої у 1898 р. в університеті імені Дж. Вашингтона. У той же період з'являється узагальнююча стаття професора Індіанського університету Емоса Херші (Amos S. Hershey; 1867-1933 рр.) з історії міжнародних відносин в античності і середньовіччі [12].

З XIX ст. з'явився цілий ряд різноманітних досліджень з історії дипломатії, які можна вважати певною основою для розвитку історії міжнародних відносин. Достатньо згадати хоча б відому працю французького історика «Histoire diplomatique de l'Europe 1814-1878» Антонена Дебідюра (Élie Louis Marie Marc Antonin Debidour; 1847-1917 рр.), видану у 1890 р. [12].

На сьогодні у сфері історії міжнародних відносин залишається суперечливі та нез'ясовані моменти теоретичного характеру. До них відносяться питання щодо самого поняття та предмету історії міжнародних відносин, щодо співвідношення цієї історії із іншими науковими напрямками та галузями знань, щодо періодизації, використання інформаційної бази тощо. Відомий теоретик, професор Університету Південної Кароліни, Д. Дж. Пучала у своїй монографії закликав знову повернутися до вивчення історії, в якій він вбачав головну основу теоретичних уявлень. Дослідник ще на початку своєї книги зауважував, що він не є істориком, а скоріше «вченим міжнародних відносин», який намагається подивитися на історію міжнародних відносин за допомогою теорії - «лінз, створених та полірованих теоретиками моєї дисципліни». З його точки зору, «історія залишається лабораторією вивчення міжнародних відносин» і цей «робочий простір є насправді набагато більшим, ніж багато хто з теоретиків хотів би визнати» [13]. Також на теоретичні аспекти історії міжнародних відносин звертають увагу і сучасні дослідники, такі як Томас Сміт, Джордж Лоусон та Джон Хобсон, Ховард Лерой Малчоу, Вільям Бейн та Террі Нардін та ін.

Серед сучасних українських дослідників Т. Григор'єва, зосередила свою увагу на історії дипломатії і відзначила, що саме цей напрям дуже довгий час перебував «під впливом методології такої дисципліни як міжнародні відносини» [5]. Історія дипломатії є частиною історії міжнародних відносин настільки, наскільки і сама дипломатія є частиною міжнародних відносин. Як зазначав професор із Флоренції Енніо ді Нольфо: «Критика деякої обмеженості традиційної дипломатичної історії вважається обґрунтованою, тому що і сьогодні все ще вважають можливим реконструювати з її допомогою весь політичний процес змін у міжнародному житті» [12].

Більшість сучасних дослідників вважають початком виникнення міжнародних відносин підписання Вестфальського миру у 1648 р., що обумовило початок так званої «системної історії» (відповідно, не враховується період більш ранній - «досистемний»). Сучасний український історик І. Хижняк вважає за один із головних методів наукового пошуку поєднання системного принципу з історичним аналізом подій та явищ, у результаті чого з'являється системно-

історичний підхід тобто «можливість розкрити усю динаміку розвитку міжнародних відносин, а не тільки механізм його функціонування». Більшість дослідників виокремлюють чотири історичних системи (Вестфальська, Віденська, Версальсько-Вашингтонська, Ялтинсько-Потсдамська) міжнародних відносин. Американський дослідник Річард Роузкранц (Richard N. Rosecrance) виокремлює дев'яти історичних систем міжнародних відносин: від середини XVIII до середини XX ст. [12].

Міжнародні відносини охоплюють надзвичайно широкий спектр стосунків (у тому числі культурних, економічних, релігійних тощо), відповідно у історії міжнародних відносин це знаходить відображення.

1.2. Міжнародна торгівля в системі міжнародних економічних відносин

Найважливішою ознакою розвитку світового господарства є розгортання процесів глобалізації, інтернаціоналізації, трансформації продуктивних сил, які значно впливають на систему міжнародних економічних відносин і визначають тенденції розвитку міжнародного бізнесу та національних економік загалом. В Україні міжнародний бізнес перебуває на початковій стадії розвитку. Країна прагне стати повноцінним партнером у світовій і європейській спільнотах, і для цього необхідне розширення і посилення міжнародної економічної діяльності [1].

Сьогодні людство знаходиться біля витоків Четвертої промислової революції, основою якої є цифрова (digital) економіка. Ця революція за масштабом, обсягом та складністю є безпрецедентною. Четверта промислова революція призводить до трансформації світової економіки, відбувається свого роду її сепарація. При цьому інновації у одній сфері обумовлюють виникнення інновацій у інших, тобто виникає цифровий вихор, який затягує у воронку галузь за галуззю (спостерігається синергетичний ефект). В цих умовах відбуваються розвиток сучасних світових глобальних процесів, які набувають все більших масштабів та торкаються практично усіх сфер суспільного життя. Спостерігається перетворення світового господарства у цілісну глобальну систему, відбуваються суттєві зміни всієї системи міжнародних відносин, посилюється взаємовплив та взаємозалежність [10].

У сучасних умовах глобалізації міжнародна торгівля дедалі набуває більш складного характеру, що обумовлює певні труднощі та суперечності у відносинах. Сьогодні міжнародна торгівля є невід'ємною частиною глобалізації. Ведення міжнародної торгівлі це постійне акумулювання знань, культури регіонів з подальшим виробленням і пошуком найбільш адаптованої моделі поведінки, визначення проблем і шляхів їх розв'язання.

У сучасному світі однією з основних рушійних сил економічного розвитку є міжнародна торгівля, яка є сферою міжнародних економічних відносин і являє собою сукупність зовнішньої торгівлі товарами, послугами, продукцією інтелектуальної праці всіх країн світу.

Для окремої країни участь у міжнародній торгівлі набуває форми зовнішньої торгівлі, тобто це торгівля однієї країни з іншими країнами світу, яка складається з двох зустрічних потоків товарів та послуг: оплачуваного вивезення (експорту) та ввезення (імпорту).

Міжнародна торгівля – це торгівля між резидентами різних країн, якими можуть виступати фізичні та юридичні особи, фірми, ТНК, некомерційні

організації тощо. Вона передбачає добровільний обмін товарами, послугами, продукцією інтелектуальної праці між сторонами торговельної угоди. Оскільки такий обмін є добровільним, то обидві сторони угоди повинні бути впевненими, що одержать вигоду від цього обміну, в іншому випадку угода не буде укладена [1].

Міжнародна торгівля є характерною рисою існування світового ринку, який є сферою товарно-грошових відносин між країнами, що ґрунтуються на міжнародному поділі праці та інших чинниках виробництва. Товар, який знаходиться на світовому ринку в фазі обміну, виконує інформаційну функцію, оскільки повідомляє про середні величини сукупного попиту та пропозиції. Через це країни мають змогу оцінювати та адаптувати параметри своєї продукції та виробництва (тобто що, скільки, для кого слід виробляти) до вимог світового ринку.

Міжнародна торгівля товарами була історично першою і тривалий час головною сферою міжнародних економічних відносин. Наприкінці ХХ ст. провідну роль у системі міжнародної економіки почали відігравати різноманітні форми фінансових операцій. Значення міжнародної торгівлі суттєве.

Міжнародна торгівля залишається важливим стимулом зростання міжнародної економіки. Це відбувається внаслідок поглиблення міжнародного поділу праці, становлення та розвитку нових видів поділу праці, які покладені у основу міжнародної економічної інтеграції та внутрішньофірмового обміну. У зв'язку з цим, в ЄС – найбільш інтегрованому міжнародному економічному угрупованні – торгівля випереджає виробництво у 3 рази [12].

На початку ХХІ ст. країни, що розвиваються створили неформальну групу BRIC, у яку увійшли Бразилія, Індія та Китай (пізніше туди приєдналась Південна Африка і група отримала назву BRICS).

У країнах BRIC почала швидко розвиватися промисловість, послуги, інформаційні технології, телекомунікації. До факторів такого зростання відносять:

- реформи, які спрямовані на розвиток ринку та посилення його привабливості в очах крупних інвесторів;
- велика кількість сільського населення, тобто потенційних споживачів, які все більше починають цікавитися новою продукцією (pent-up rural demand);
- вільний ринок та майже повна відсутність конкуренції серед компаній;
- дешева інфраструктура [12].

Сукупність цих факторів і швидке зростання обсягів виробництва зробила ринок країн BRIC привабливим для крупних інвестицій.

У BRIC є важливі переваги в галузі енергетики, оскільки до його складу входять як споживачі, так і постачальники енергоресурсів, що робить цю групу самодостатнім об'єднанням.

Основними рисами розвитку телекомунікаційних ринків BRIC, лідерами яких є Індія та Китай, є:

- єдина державна політика у сфері телекомунікацій;
- низькі ціни для споживачів, що стимулює зростання галузі;
- відкритість ринку щодо іноземних інвестицій та інновацій;
- контроль за ланцюжком утворення споживчої вартості (науково-

дослідні розробки, дизайн товару, виробництво, маркетинг, після-продажне обслуговування) [12].

У сучасних умовах внаслідок поглиблення рецесії в Бразилії BRIC перестає бути локомотивом світового зростання. Це призвело до закриття Goldman Sachs фонду BRIC після скорочення його активів з більш ніж 800 млн. дол. до 100 млн. дол. Замість BRIC інвестори в ринки, що розвиваються, проявляють інтерес до нової групи – TICK, до якої відносяться Тайвань, Індія, Китай та Південна Корея [12].

Рецесія в Європі і повільне відновлення економіки США спонукають шукати альтернативу майбутнього інвестиційного розвитку. Запропоновано проект інвестування в іншу нову групу країн, до якої входять Мексика, Індонезія, Південна Корея і Туреччина, об'єднані аббревіатурою MIST. Ці держави подвоїли свою економіку за останні десять років і продовжують стрімкий розвиток. Країни, що входять до MIST дуже різні. ВВП на душу населення Південної Кореї в сім разів більше ніж в Індонезії, в той час як населення Південної Кореї в п'ять разів менше. Крім того, якщо Південна Корея – старіюча країна, то Індонезія і Туреччина країни з молодим населенням. Така сама ситуація зі структурою економік, рівнем капіталоозброєності, ступенем розвитку інституцій і технологій. Ці відмінності перекриваються факторами, які приваблюють інвесторів. Розмір економік кожної з них перевищує 1% номінального світового ВВП; економічне зростання в середньому по групі складає 5,4% щорічно; зростає не тільки населення, але і його купівельна спроможність; контролюється інфляція, яка не перевищує у середньому 4,9% в рік. Всі чотири країни входять до найбільших економік світу – G-20 [9].

Найбільша за розмірами економіки країна в MIST – Мексика, в останні роки вона виграє за рахунок збільшення поставок товарів в США. За оцінками японського інвестиційного банку NOMURA, вже у найближчі десять років Мексика може стати найбільшою економікою в Латинській Америці [9].

Південна Корея має найнижчий рівень безробіття (3,4%) і найвищий рівень купівельної спроможності на душу населення. Основна перевага Південної Кореї ґрунтується на розвинутій промисловості. При цьому країна відкрита для іноземного капіталу. Інвестори мають можливість вкладати гроші майже у всі види бізнесу, у вільну економічну зону, яка заснована в 2003 р.. Компанії розташовані у цій зоні, сплачують мінімальні суми за оренду землі, звільняються майже від усіх податків [9].

Туреччина є сильним членом MIST і демонструє найбільш високі темпи економічного зростання у цій четвірці. Планує збільшення масштабів в'їзного туризму і авіаперевезень [9].

Деякі країни є привабливими за рахунок розвинутої економіки та ліквідності фінансових ринків (блок CASSH - Канада, Австралія, Сінгапур, Швейцарія і Гонконг).

Індонезія, В'єтнам, Єгипет, Туреччина, Мексика, Бангладеш, Нігерія знаходяться у блоці VIMBENT. Їх інвестиційна привабливість полягає у високих дивідендах, значній частці молодого населення, щорічного зростання доходів населення на рівні 20-25%, відлаженому корпоративному управлінні та небажанні інвестувати у великі енергетично орієнтовані економіки [9].

Важливою характеристикою міжнародної торгівлі є її географічна та товарна структура, тобто структура з міжнародної точки зору географічного

розподілу і товарного наповнення.

Географічна структура міжнародної торгівлі – це розподіл торговельних потоків між окремими країнами та їх групами, створеними за територіальною або організаційною ознакою.

Територіальна географічна структура узагальнює дані про масштаби міжнародної торгівлі країн, що належать до однієї частини світу або укрупненої групи країн (розвинуті країни; країни, що розвиваються; країни з перехідною економікою).

Організаційна географічна структура узагальнює дані про міжнародну торгівлю або між країнами, що належать до інтеграційних торговельно-політичних об'єднань, або торгівлю між країнами, що виокремлені у певну групу за обраним критерієм (країни-експортери нафти, країни – цілковиті боржники тощо).

Перше місце за обсягом експорту та імпорту на світовому ринку посідає Північна Америка, друге місце належить Латинській Америці, третє місце займають країни ЄС.

Товарна структура міжнародної торгівлі формується під впливом конкурентних переваг, які має народне господарство країни. Конкурентні переваги є у випадках, коли в країні ціни на експортні товари (або внутрішні ціни) нижчі від світових. Відмінності в цінах зумовлені різними витратами виробництва, які залежать від двох груп чинників.

Першу групу чинників формують природні конкурентні переваги. До них відносяться природно-географічні чинники, які дані ззовні: клімат, наявність мінеральних копалин, родючість ґрунтів тощо [1].

Другу групу чинників (соціально-економічних) формують набуті конкурентні переваги. Ці чинники характеризують науково-технічний і економічний рівень розвитку країни, її виробничий апарат, масштаби і серійність виробництва, виробничу та соціальну інфраструктуру, масштаби науково-дослідних робіт. Вони визначають конкурентні переваги, що були надбані у процесі розвитку народного господарства [1].

Міжнародна торгівля, як особлива сфера міжнародної економіки має ряд специфічних рис, які відрізняють її від внутрішньонаціональної торгівлі: урядове регулювання міжнародної торгівлі; самостійна національна економічна політика; соціально-культурні відмінності країн; фінансові та комерційні ризики.

Кожна країна функціонує у своєму правовому середовищі. Її уряд активно втручається і піддає жорсткому контролю відносини міжнародної торгівлі і пов'язані з торговельними операціями валютно-фінансові відносини. Це втручання і контроль помітно відрізняються від ступеня та характеру тих, що застосовуються по відношенню до внутрішньої торгівлі. Уряд кожної суверенної країни своєю торговельною та фінансово-бюджетною політикою породжує свою власну систему ліцензування експорту та імпорту, імпортних та експортних квот, мита, ембарго, експортних субсидій, своє власне податкове законодавство тощо. Серйозною перешкодою у міжнародній торгівлі можуть стати урядові постанови щодо валютного регулювання (система валютного контролю за припливом і відпливом іноземної валюти в країну і з країни регулює міжнародний рух товарів, послуг і капіталу), а також постанови, що стосуються стандартів якості, безпеки, охорони здоров'я, гігієни, патентів, торговельних марок, пакування товарів та обсягу інформації, що зазначається на упаковках [9].

При проведенні міжнародних торговельних операцій фірма повинна враховувати не тільки закони своєї країни, але і закони країни – партнера, від яких залежать методи здійснення цих операцій. Закони кожної з країн визначають вибір ринків, ціни на товари, які фірма може запропонувати, вартість ресурсів (робочої сили, сировинних матеріалів, технологій) тощо.

Постанови уряду, закони можуть впливати на конкурентоспроможність вітчизняних компаній на міжнародному ринку через збільшення обсягу їхніх витрат. Уряд країни може зобов'язати свої промислові компанії виплачувати робітникам пакет різних грошових допомог, що буде мати вплив на собівартість продукції та відповідно знижувати можливості компанії у сфері цінової конкуренції на зовнішньому ринку.

Національна економічна політика може дозволити вільний потік товарів і послуг між країнами, регулювати чи заборонити його (так, обмеження торгівлі можуть приймати форму «добровільного» обмеження експорту, бойкотування товарів країни, відмови від преференційних тарифів та видачу нових кредитів, обмеження доступу до високотехнологічних товарів). Усе це суттєво впливає на міжнародну торгівлю [15].

Для підтримки збалансованості міжнародних платежів країна повинна пов'язувати свою економіку зі світовою економікою, тобто проводити політику, яка забезпечувала б конкурентоспроможність цін і витрат порівняно з іншими країнами і не допускала б розбіжностей між внутрішнім законодавством і міжнародним регулюванням, які могли б призвести до конфліктної ситуації у сфері зовнішньої торгівлі.

Якщо внутрішня економічна політика держави шкодить її зовнішній стабільності, то негативні наслідки цього відчувають усі торгуючі країни. Для функціонування міжнародної торгівлі в атмосфері свободи уряди країн повинні проводити узгоджену з торговельними партнерами внутрішню і міжнародну політику, яка враховує інтереси кожної зі сторін. Якщо національна економічна політика у сфері міжнародної торгівлі ґрунтується лише на внутрішніх інтересах держави без погодження або без консультацій з її торговельними партнерами, то це призводить до виникнення політичної напруги між партнерами (обкладання окремих товарів митами, введення квот на імпорту тощо). Отже, міжнародна торгівля часто виступає об'єктом впливу самостійної національної економічної політики окремих держав [15].

Країни, які беруть участь у міжнародній торгівлі, відрізняються одна від одної звичаями, мовою, пріоритетами, культурою. Такі відмінності суттєво не впливають на міжнародну торгівлю, вони ускладнюють відносини між урядами і вводять багато нових елементів у діяльність міжнародних підприємств. Недостатнє знання звичаїв, законів країни експортера чи імпортера призводить до невизначеності і недовіри між продавцем і покупцем.

У міжнародній торгівлі основними фінансовими ризиками є валютний та кредитний. Міжнародна торгівля відбувається між країнами, що мають різні валютні системи, які зумовлюють обмін однієї валюти на іншу. Через неусталеність валютних курсів виникає валютний ризик. Валютний ризик – це небезпека валютних втрат унаслідок зміни курсу валюти ціни по відношенню до валюти платежу в період між підписанням зовнішньоторговельної угоди і здійсненням платежу за цією угодою [16].

Однією з проблем імпортера є необхідність отримання іноземної валюти

для виконання платежу. Валютний ризик для нього виникає, якщо підвищується курс валюти ціни по відношенню до валюти платежу.

У експортера може виникнути проблема обміну отриманої іноземної валюти своєї країни, він зазнає збитків при зниженні курсу валюти ціни по відношенню до валюти платежу, оскільки отримає меншу реальну вартість порівняно з контрактною. Валютний ризик може бути зменшений завдяки підписанню форвардних валютних контрактів, валютних опціонів, позики в іноземній валюті за фіксованим курсом обміну, а потім погашення позики за рахунок майбутніх надходжень у цій валюті.

При здійсненні міжнародної торгівлі необхідно мати час для перевезення товару, тому експортер піддається кредитному ризику і потерпає від незручностей, пов'язаних з відстанню та часом, котрий потрібен для перевезення товару за кордон і отримання платежу. Розрив у часі між заявкою іноземному постачальникові і отриманням товару пов'язаний, як правило, з тривалістю періоду перевезення і необхідністю підготовки відповідної документації для перевезення.

Експортерів для фінансування підготовки і доставки товару за кордон можуть знадобитись додаткові кошти, за якими він звертається до банку. При цьому кредит потрібен на більш тривалий час, ніж йому необхідно було б, якби він продавав товари на внутрішньому ринку своєї країни. Експортер повинен виконати свої зобов'язання відповідно до строків і умов кредитної угоди. Однак може виникнути ризик неповернення боргу [16].

Кредитний ризик також може виникнути, коли уряд країни отримує позику від іноземного кредитора, чи коли видає гарантію на позику від імені третьої сторони у своїй країні, але потім або уряд, або третя сторона відмовляється погасити позику і заявляє про імунітет від судового переслідування. Експортер буде безсилим стягнути борг, оскільки йому буде заборонено проводити свої вимоги через суд.

Комерційні ризики, які пов'язані з можливістю недоотримання прибутку або виникнення збитків у процесі проведення торговельних операцій, можуть виникнути у таких випадках:

- неплатоспроможність покупця на момент оплати товару;
- відмова замовника від оплати продукції;
- зміна цін на продукцію після укладання контракту;
- зниження попиту на продукцію;
- неможливість переказу коштів в країну експортера у зв'язку з валютними обмеженнями в країні покупця (імпортера) або з відсутністю валюти, або з відмовою уряду країни-імпортера в наданні цієї валюти з будь-яких інших причин [16].

Значення міжнародної торгівлі в системі міжнародної економіки зумовлено тим, що її підґрунтям є важливі чинники та доцільність міжнародного обміну товарами та послугами.

До чинників, що зумовлюють необхідність міжнародної торгівлі, належать:

- виникнення світового ринку;
- нерівномірність розвитку окремих галузей у різних країнах.

Продукція найбільш розвинутих галузей, котру неможливо цілком реалізувати на внутрішньому ринку, вивозиться за кордон. Іншими словами, виникає потреба

збуту продукції на зовнішніх ринках і необхідність отримання певних товарів ззовні;

- тенденція до безмежного розширення розмірів виробництва. Оскільки місткість внутрішнього ринку обмежена платоспроможним попитом населення, виробництво переростає межі внутрішнього ринку і підприємці кожної країни ведуть боротьбу за зовнішні ринки;

- прагнення отримати вищі прибутки у зв'язку з використанням дешевої робочої сили та сировини з країн, що розвиваються [15].

Всі країни залежать від міжнародної торгівлі. Її рівень визначається як відношення половини вартісного обсягу зовнішньоторговельного обігу (експорт + імпорт) до валового внутрішнього продукту. За цим показником усі країни можна розподілити на три групи: високозалежні (45-93%), середньозалежні (14-44%) та низькозалежні (2,7-13%) [14].

Країни з високою залежністю – це країни, що розвиваються, або мають невеликі території, що і обумовлює їх високий рівень відкритості економіки: Бруней – 45,3%, Об'єднані Арабські Емірати – 49,5%, Македонія – 69,8%; Бельгія і Люксембург – 49,6% Панама – 30,3%, Сінгапур – 93% [14].

До країн із середнім ступенем залежності належать, здебільшого, великі розвинені країни (Німеччина, Велика Британія, Франція).

До країн з низьким ступенем залежності відносяться країни, які орієнтуються на власний економічний потенціал, і країни, що слабо розвинуті в економічному відношенні, що обумовлює неможливість переходу до відкритої економіки. До цієї групи відносяться: Заір – 2,7%, Ліберія – 3,8%, Бразилія і Японія – 7,2%, США – 8,7%, Сомалі – 11,2% [14].

Беручи участь у міжнародній торгівлі, країни отримують:

- можливість експортувати ті товари, у виробництві яких ширше споживаються ресурси, які є у них у порівняно великій кількості;

- можливість імпортувати такі товари, для виробництва яких потрібно було б витратити багато порівняно обмежених у неї ресурсів;

- ефект економії на більших масштабах виробництва, спеціалізуючись при цьому на більш вузькому наборі товарів [1].

Експортна діяльність країни активізує окремі аспекти національної економіки: забезпечує замовленнями національних постачальників товарів, створює робочі місця для робітників своєї держави, дозволяє виплачувати дивіденди національним акціонерам компаній.

Ввезення товарів із інших країн може примусити вітчизняних виробників знизити ціни на продукцію, щоб підвищити рівень своєї конкурентоспроможності. Нездатність компанії адекватно реагувати на конкуренцію може призвести до банкрутства підприємства, його закриття та звільнення робітників.

Виграш від міжнародної торгівлі для вітчизняних міжнародних фірм розглядається з точки зору експортних та імпортних можливостей.

При експортній діяльності підприємства отримують вигоди за рахунок:

- використання надлишкових виробничих потужностей, які іноді мають компанії у своєму розпорядженні, але які не користуються відповідним внутрішнім попитом. До них можуть відноситися розвідані запаси природних ресурсів, конкретні потужності для виробництва певної продукції, які не можливо використати при виробництві інших товарів. Технологія виробництва

може дозволити компанії рентабельно випускати продукцію тільки при багатосерійному виробництві, у більших обсягах, ніж це потрібно для задоволення попиту у своїй країні;

- отримання більш високого прибутку. Відмінностями конкурентного середовища на закордонному ринку від вітчизняного є те, що виробник може там продати продукцію з більшою вигодою. Пов'язано це з тим, що на зовнішньому ринку товар може опинитися на іншому етапі життєвого циклу [1].

Етап зрілості всередині країни призводить до зниження внутрішніх цін, а для етапу зрілості продукції за кордоном буде характерним збільшення прибутків та продажів. Підвищення прибутковості може досягатися за рахунок розходження всередині країни та за кордоном державних заходів щодо оподаткування прибутків, регулювання цін:

- значних обсягів зарубіжного продажу, що робить національних товаровиробників менш залежними від внутрішніх економічних умов;

- зменшення витрат виробництва, що пов'язано з покриттям умовно - постійних витрат за рахунок випуску більшого обсягу продукції, підвищенням ефективності за рахунок досвіду, набутого при виробництві великих партій продукції; масовими закупівлями матеріалів і перевезенням їх значними партіями. Взагалі компанії можуть зменшувати свої витрати на 20-30% у випадку підвищення у 2 рази обсягів випуску продукції;

- розподілу ризику. Виробник може зменшувати коливання попиту, організовуючи збут на зарубіжних ринках, оскільки цикли ділової активності країн перебувають у різних фазах, а ті самі товари знаходяться на різних етапах життєвого циклу;

- знань та досвіду, отриманих фірмами у процесі роботи на закордонних ринках, що сприяє підвищенню ефективності їхньої діяльності при проведенні маркетингових операцій на внутрішньому ринку [1].

При імпорتنій діяльності підприємства отримують вигоди за рахунок:

- уникнення обмежень внутрішнього ринку, знижуючи витрати на виробництво, або підвищуючи якість продукції (наприклад, компенсування неочікуваних змін у доступі до вітчизняних джерел сировини змінами у імпорті сировини);

- отримання дешевих високоякісних матеріалів, комплектуючих, технологій для їхнього використання у своєму виробництві. Завдяки цьому компанія отримує більшу стійкість проти конкуренції з боку імпортованих готових виробів або ж сама може більш ефективно конкурувати на експортних ринках;

- використання надлишкових потужностей торговельно-збутової мережі;

- доповнення наявних асортиментних груп товарів, що дозволяє більше продукції запропонувати на продаж;

- можливості розподілу операційних ризиків, оскільки розширюючи мережу постачальників, компанія менше залежить від єдиного постачальника [1].

Вплив міжнародної торгівлі на вітчизняні імпортоконкуруючі фірми неоднозначний. Зіткнення інтересів фірми з конкуренцією з боку імпорту може призвести до негативних наслідків у вигляді звільнення частини робочої сили або до зменшення їх заробітної плати. Неприятливий ефект конкуренції з боку імпорту особливо помітний, якщо імпортоконкуруюча галузь функціонує в

специфічній сфері. Однак згадані втрати, що викликані конкуренцією імпорту, тимчасові. В економіці, що розвивається, невикористані ресурси будуть переміщуватись у більш продуктивні галузі, наприклад, у галузі, що виробляють продукцію на експорт, а імпортоконкуруючі фірми будуть пристосовуватись до сприйняття нових технологій, до попиту на нові товари і послуги та до їх виробництва.

Споживачі зацікавлені в міжнародній торгівлі, щоб:

- імпортувати споживчі товари за дешевшою ціною порівняно з вітчизняними або які за певними параметрами відрізняються від них у кращу сторону;
- імпортувати сировину та експортувати промислові товари, що знижує внутрішні витрати виробництва, дає можливість відмовитись від випуску виробів, виготовлення яких виключно залежить від іноземних постачальників;
- експортувати вітчизняні товари, а отримані кошти використати для імпорту.

Споживачі виграють від збільшення кількості й різноманітності товарів, нижчих цін, а завдяки цьому зростає рівень їхнього добробуту.

В економічній літературі існують численні теорії розвитку міжнародної торгівлі, які систематизовані у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Теорії розвитку міжнародної торгівлі [16]

№ п/п	Теорія	Сутність теорії розвитку міжнародної торгівлі
1	Теорія меркантилізму (mercantilism)	теорія і політика торгового капіталу періоду первісного нагромадження (європейські держави XVI-XVIII ст.). Згідно з підходами меркантилізму економічний добробут визначається кількістю придбаних дорогоцінних металів. Основний зміст меркантилізму полягає в обмеженні імпорту та збільшенні експорту.
2	Теорія абсолютних переваг (absolute advantage theory)	А. Сміт (A. Smith) запропонував теорію абсолютних переваг, яку протиставив меркантилізму. Теорія А. Сміта стала підґрунтям політики фрітрейдерства – вільної торгівлі
3	Теорія порівняльних переваг (comparative advantage theory)	Порівняльні переваги — це здатність виробляти товар із більш низькими витратами порівняно з виробництвом товарів у інших галузях країни (із більш низькими витратами заміщення). Першість стосовно виникнення ідеї порівняльних переваг належить Р. Торренсу (R. Torrens). Д. Рікардо (D. Ricardo) науково довів цю ідею та представив концептуально. Зважаючи на це назва концептуального підходу відображає подвійне авторство — теорія Рікардо - Торренса
4	Закони Дж. С. Мілла (J. S. Mill)	Подальшу розробку теоретичних проблем із напрямку дослідження порівняльних переваг і поглиблення цього спрямування відображають праці Дж. С. Мілла, який сформулював закони інтернаціональної вартості і міжнародної конкуренції
5	Теорія Хекшера – Оліна (Heckscher – Ohlin theory)	Теорія Хекшера – Оліна – це вчення, згідно з яким країна обирає спрямування експортного виробництва, заснованого на використанні ресурсу, якого багато; а спрямування для імпорту є виробництво, яке передбачає використання рідкісного ресурсу
6	Теорема вирівнювання цін факторів виробництва (the factor price equalization theorem)	Ситуація на внутрішньому ринку ресурсів окремих країн і експорт товарів взаємопов'язані. Якщо припустити, що має місце надлишок капіталу, то це зумовлює спеціалізацію на виробництві капіталомістких товарів і перелив надлишкового фактору виробництва в експортні галузі, що супроводжується зростанням цін на капітал. Аналогічно за надлишку праці виробляється більше трудомістких товарів, при цьому за рахунок збільшення попиту на працю береться зростання заробітної плати (ціна праці). Відповідні зміни відбуватимуться в іншій країні (країна-партнер) з тією лише різницею, що дефіцитний, у першій країні, фактор виробництва є надлишковим, і навпаки. Отже, у процесі міжнародної торгівлі відбувається вирівнювання цін факторів виробництва
7	Теорема Столпера – Семюелсона (Stolper – Samuelson theorem)	Теорема Столпера – Семюелсона показує як розподіляються доходи від зовнішньої торгівлі між власниками факторів виробництва. Послідовний вплив взаємопов'язаних економічних ефектів є таким: зростання світових цін на експортний товар зумовлює збільшення його пропозиції на зовнішньому ринку, це стимулює виробництво. Зростання ж обсягів готової продукції потребує більшого залучення ресурсів; на внутрішньому ринку підвищується попит на ресурсоінтенсивний фактор, а разом з тим і ціни на нього. Така ситуація веде до збільшення доходів власників відповідного (ресурсоінтенсивного фактора) і

№ п/п	Теорія	Сутність теорії розвитку міжнародної торгівлі
		одночасно зменшує доходи власників інших факторів виробництва. Отже, підвищення світових цін створює переваги у доходах власників інтенсивних факторів виробництва і, навпаки, погіршує стан власників інших факторів виробництва
8	Парадокс Леонтьєва (Leontief paradox)	В. Леонтьєв здійснив емпіричну перевірку основних положень теорії Хекшера – Оліна і дійшов парадоксальних висновків. Використовуючи модель міжгалузевого балансу «витрати-випуск», В. Леонтьєв показав, що в американському експорті переважають не капіталомісткі товари, як виходило з теорії Хекшера – Оліна, а трудомісткі. Отже, імпорт був представлений здебільшого капіталомісткими товарами
9	Модель альтернативних витрат Г. Хаберлера (G. Haberler)	На відміну від підходів Д. Рікардо, який брав за вихідну умову побудови моделі кількість товарів, що виробляється, і розглядав розбіжність у затратах робочого часу на їх виробництво, Г. Хаберлер (G. Haberler) запропонував інтерпретувати цей підхід інакше – на основі альтернативних витрат (або витрат заміщення)
10	Теорія технологічного розриву (theory of technological gap)	Теорія технологічного розриву розроблена М. Познером (М. Posner, який довів, що кожна індустріальна країна здатна зробити прорив у будь-якому напрямі науки, техніки, технології, у результаті якого одержані винаходи можуть бути освоєні виробництвом. Такі процеси, що відбуваються в індустріальних країнах, не збігаються у часі, тому у тих країнах, в яких були досягнуті технологічні переваги, виникають одночасно і переваги конкурентні. Це дає можливість цим країнам отримувати монопольну ренту. При цьому така ситуація може виникнути за однакової ресурсної забезпеченості країн – учасниць світової торгівлі.
11	Теорія життєвого циклу товару (product cycle theory)	Теорія життєвого циклу товару – це теорія, яка пояснює мотиви і спрямування зовнішньої торгівлі, зумовлені невідповідністю фаз життєвого циклу товарів у різних країнах
12	Теорія конкурентних переваг М. Портера (Porter's competitive advantage theory)	М. Портер (М. Porter) поєднав макроекономічний аналіз конкурентних переваг країни з дослідженням відмінностей розвитку фірм, що застосовують зовнішньоекономічні стратегії. За М. Портером, наявність в країні природних ресурсів не може стати конкурентною перевагою нації. Навпаки, країни з багатими природними ресурсами можуть відставати в економічному розвитку, а ті країни, які відчувають нестачу природних ресурсів, - активно розвиватися. Такий розвиток пов'язаний із набутими перевагами, але не з факторами виробництва і тим більше не з використанням природних ресурсів
13	Теорія внутрішньогалузевої торгівлі (intra-industry trade theory)	Історичними передумовами виникнення теорії внутрішньогалузевої торгівлі стали процеси активного розвитку міжнародного виробничого кооперування. Такий вид міжнародного співробітництва засновується на взаємодії окремих виробничих циклів, що відбувається за дислокації певних ланок виробничого ланцюга у різних країнах. При цьому зазначені виробничі цикли є тісно поєднаними і технологічно, а також економічно цілісними. Обмін готовими виробами, які належать до однієї й тієї ж номенклатури, а також окремими вузлами, деталями, компонентами кінцевого продукту, зумовив появу внутрішньогалузевої торгівлі (intra-industry trade), яка стала інтенсивно розвиватися разом з міжгалузевою торгівлею (inter-industry trade) і навіть витискати її
14	Сучасна теорія ефекту масштабу	За напрямом дослідження проявів ефекту масштабу в умовах сучасного стану ринкових структур найбільший внесок зробили М. Кемп (М. Kemp) і П. Кругман (Р. Krugman). Вони довели, що незважаючи на той факт, що певні країни володіють приблизно однаковим ресурсним потенціалом, однаково існують умови, за яких товарообмін між ними буде вигідним, а саме – за умов спеціалізації у галузях, яким властивий ефект масового виробництва. Спільний інтерес країн — учасниць товарообміну полягає у тому, що виникає можливість розширити виробництво і знизити витрати – реалізувати ефект масштабу. Для цього потрібен емкий ринок, тобто світовий
15	Теорія перехресного попиту С. Ліндера (overlapping demand theory)	Теорія перехресного попиту С. Ліндера (S. Linder), або теорія подібності переваг, пояснює міжнародну торгівлю серед розвинених країн, спираючись на факт відповідності обсягу і структури попиту певному рівню доходів на душу населення. Країна, яка досягла високого рівня споживання може експортувати товарні надлишки, але цей товар має відповідати можливостям споживача з певним рівнем добробуту. Тому експортний товар певного рівня споживання має шукати ринок збуту серед країн з аналогічним середньодушовим доходом
16	Теорема Рибчинського (Rybczynski theorem)	Наукова ідея Т. Рибчинського, представлена як обґрунтована ним теорема на основі аналізу зовнішньоторговельної моделі загальної рівноваги. Зміст теореми Рибчинського полягає у тому, що збільшення одного фактору виробництва (наприклад, капіталу) повинно зумовити абсолютне розширення виробництва того товару, випуск якого пов'язаний з відносно інтенсивнішим використанням саме цього фактору (порівняно з іншим, наприклад, працею) і до скорочення виробництва іншого товару, випуск якого засновується на посиленому використанні іншого фактору (тобто праці). Якщо капіталоозброєність праці в економіці у цілому зростає, то виробництво розширюється саме у капіталомісткій галузі, тоді як у працемісткій галузі обсяг виробництва скорочується. Отже, збільшення пропозиції і використання одного з факторів виробництва веде до непропорційно більшого зростання виробництва і доходів у тій галузі, в якій цей фактор виробництва використовується найбільш інтенсивно, і зменшення виробництва і доходів у галузі, в якій він застосовується менш інтенсивно. Таке

№ п/п	Теорія	Сутність теорії розвитку міжнародної торгівлі
		співвідношення дозволяє встановити зв'язок між розвитком зовнішньої торгівлі та економічним зростанням
17	Теорія митного союзу (theory of Customs Union)	Теорія митного союзу є найбільш розвиненим у сучасній науковій літературі спрямуванням досліджень інтеграційних процесів. Митний союз є одним з п'яти етапів інтеграції. Згідно з критерієм ускладнення організаційної форми об'єднання місце митного союзу визначається так: преференційні угоди, зони вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз. Одним із засновників теорії митного союзу є Дж. Вінер (J. Viner), який представив свої ідеї у книзі «The Customs Union Issue» (1950); з його послідовників найбільш відомі праці Дж. Міда (J. Meade), зокрема, «The Theory of Customs Union» (1955). Дж. Вінером визначені два ефекти – ефект розширення торгівлі (trade creation) та ефект згортання торгівлі (trade diversion)

Представниками меркантилізму економічної думки можна назвати таких науковців, як У. Стаффорд (W. Stafford), Т. Ман (T. Mann), Д. Стюарт (J. Steuart), А. де Монкрет'єн (A. de Montchrestien), А. Серра (A. Serra) та ін. У своїй еволюції меркантилізм пройшов два етапи:

- 1) ранній меркантилізм XVI ст.;
- 2) пізній меркантилізм XVII-XVIII ст. [12].

1. Ранній меркантилізм, або інакше – монетаризм, засновувався на теорії «грошового балансу». Залучення та утримання грошей в країні забезпечувало збільшення багатства суспільства і держави. Вивіз грошей був заборонений як громадянам країни, так і іноземцям; металеві і паперові знаки мали витратитися лише всередині країни.

Основні положення раннього меркантилізму:

- а) багатство суспільства створюється у сфері обігу;
- б) основним багатством є золоті та срібні гроші, в
- в) мета державної політики у сфері зовнішньої торгівлі – нагромадження в країні таких надходжень (золота і срібла).

2. Пізній меркантилізм засновувався на теорії активного торгового балансу. На теоретичній основі пізнього меркантилізму почав формуватися протекціонізм економічної політики держави. Одним з основних положень теорії меркантилізму XVII-XVIII ст. є перевищення експорту над імпортом, що забезпечує приплив грошей з-за кордону і сприяє зростанню національного багатства. Звідси відповідна зовнішньоторговельна політика держави: субсидії експортним галузям і суб'єктам господарювання, заохочення експорту готової продукції та заборона вивозу сировини, обмеження імпорту тих товарів, які можуть становити конкуренцію вітчизняним аналогам та ін. [12].

Основні положення пізнього меркантилізму:

- а) вивіз товарів за кордон має перевищувати ввіз, при цьому цінність імпорту визначається лише тим, наскільки він стимулює, а отже, зростанню сприяє експорт;

б) для забезпечення активного торгового балансу можуть бути використані два способи – по-перше, вивіз готової продукції (більш дохідної порівняно з сировиною); по-друге, через надання посередницьких послуг у здійсненні зовнішньоторговельних операцій за наявності контролю держави за вивозом коштів за кордон;

- в) застосування мита дозволяє заохочувати вивіз товарів і обмежувати ввіз [12].

Сучасний протекціонізм розглядається не як обов'язкова та виняткова модель розвитку, а як окремий випадок економічної політики.

Мотиви сучасного протекціонізму: захист новітніх («молодих») видів виробництва і галузей; запобігання виникненню на національному ринку явищ імпортного демпінгу; сприяння диверсифікації виробництва; створення умов для збільшення зайнятості; підтримка оборонної промисловості тощо.

Абсолютні переваги – це можливість країни виробляти певний товар із меншими витратами порівняно з іншими країнами. А. Смітом було доведено, що зовнішня торгівля створює позитивний ефект збільшення національного багатства, без застосування додаткових ресурсів. Обґрунтування цього положення полягає у такому. Зазвичай експортується той товар, який ціниться вище за кордоном, ніж в країні його виготовлення, оскільки там він дефіцитний. Через це товар дає експортний дохід, який вищий порівняно з тим, який утворюється на внутрішньому ринку. В умовах закритої економіки і за відсутності зовнішньої торгівлі для аналогічного приросту доходу необхідно було б залучати додаткові ресурси – без цього такий приріст був би неможливим [12].

На підставі доказів, що зовнішня торгівля веде до збільшення національного багатства А. Сміт вивів правила ефективних експортних позицій країни, а саме:

- 1) експортувати варто той товар, відповідно якого в країні досягнуті абсолютні конкурентні переваги;
- 2) абсолютні переваги досягаються тоді, коли національний товар має більш низькі витрати порівняно з витратами інших держав на виробництво аналога [12].

Здійснюючи експорт товарів, за якими витрати виробництва нижчі, ніж за кордоном, варто одночасно імпортувати ті товари, що мають більш високий рівень витрат всередині країни порівняно з виробництвом поза її межами. Як наслідок, кожна з країн буде виробляти дешевші товари понад внутрішньої потреби, здійснюючи обмін надлишками із закордонними партнерами за наявності взаємної вигоди.

В економічній системі А. Сміта були визначені об'єктивні умови міжнародної спеціалізації, а саме: якщо витрати виробництва певного товару однієї нації нижчі порівняно з витратами виробництва іншої нації, то перша з них має абсолютні переваги і може спеціалізуватися на виробництві та торгівлі цим товаром. За умов пріоритетного розвитку галузей, що досягли абсолютних переваг, результатом орієнтації країн на ефективну спеціалізацію стає природний процес міжнародного поділу праці [12].

Взаємні вигоди учасників міжнародної торгівлі, за А. Смітом, визначаються так:

- 1) міжнародна спеціалізація веде до збільшення загальної кількості товарів, що випускаються у всіх учасників світової торгівлі;
- 2) світова торгівля дозволяє одержати більше товарів, у ширшому асортименті та за нижчими цінами.

А. Сміт виділяв:

- 1) природні переваги країни (кліматичні, природні умови);
- 2) набуті переваги, ті, які визначаються спеціалізацією виробництва [12].

Сучасний підхід до використання теорії абсолютних переваг потребує урахування таких визначальних факторів, як використання наукових і технологічних досягнень, оскільки саме вони забезпечують набуті конкурентні якості країни.

Завдяки обґрунтуванню ідеї порівняльних переваг стало доведеним вигідність міжнародної торгівлі навіть у тому випадку, коли не існує певних абсолютних переваг, але є для цього підстави з позиції зіставлення цін (витрат) на внутрішньому ринку різних країн.

Порівняльні переваги можна спостерігати там, де для виробництва двох товарів необхідна різна кількість праці. Коли виробництво характеризується різними витратами праці. Це означає, що внутрішні альтернативні вартості двох товарів у різних країнах різні, внаслідок цього внутрішні співвідношення цін до встановлення торговельних відносин також різні, отже, виникають підстави для виникнення альтернативної вартості [12].

Згідно з цією теорією необхідним є зіставлення витрат виробництва не тільки однотипних товарів різних країн, а й різнорідних товарів усередині країни. Може скластися ситуація, за якої продукція певної галузі окремо взятої країни має нижчі витрати, ніж у інших країнах, але вищі, ніж продукція вітчизняної найбільш розвиненої галузі. Тому слід відмовитись від порівняльно менш ефективного виробництва, а ресурси, що вивільнилися, спрямувати у більш ефективне виробництво. Це означає, що експортна галузь має бути більш високопродуктивною порівняно з іншими галузями країни. Тоді збільшення частки цього виду виробництва дозволить країні збільшити свій національний дохід.

Критерії вибору експортного та імпортного спрямування для максимізації вигоди від зовнішньої торгівлі, за Д. Рікардо:

- 1) експортується товар, який має порівняльні переваги стосовно інших товарів внутрішнього ринку, а імпортується той, який таких переваг не досяг;
- 2) експортний товар може стати імпортним для іншої країни у разі, якщо його порівняльні національні витрати будуть нижчі, ніж відносні витрати аналога в іншій країні.

Висновки Д. Рікардо побудовані на вимірі відносних цін у годинах праці. У наш час до таких самих висновків можна дійти, піддавши порівнянню ціни (витрати) у доларовому еквіваленті або в євро, унаслідок того, що всі види валют функціонують у режимі обмінного валютного курсу [12].

Закон інтернаціональної вартості Дж. С. Мілла відображає діапазон світової ціни товару. Дж. С. Мілл довів, що нижчі порівняльні ціни товару будуть виштовхувати його з країни, і він стане об'єктом зовнішньоекономічної експансії. Товар же з відносно високими цінами буде поступатися місцем імпорту. Світова ціна встановлюється у межах відносних цін, які існували в країнах до початку обміну [12].

Сутність законів міжнародної конкуренції полягає у такому: спеціалізація веде до рівноваги у вигодах; умовою повної або часткової спеціалізації є нерівність у доходах від виробництва; можливість повної виробничої спеціалізації визначається еластичністю заміни у споживанні товарів, що виробляються, і відносним вирівнюванням абсолютних вигід держав, які беруть участь у міжнародному обміні.

Е. Хекшер (E. Htckscher) і Б. Олін (B. Ohlin) запропонували двох факторну модель зовнішньої торгівлі, включивши до її складу, крім праці, дію ще одного фактору виробництва – капіталу, розвинувши таким чином теорію порівняльних переваг Д. Рікардо [12].

Теорія Е. Хекшера та Б. Оліна при обґрунтуванні можливості країн щодо участі у міжнародному обміні спирається на науковий прийом, застосований Д. Рікардо, – порівняння відносних цін. Але якщо Д. Рікардо в основу дослідження поклав відносні ціни товарів, то Е. Хекшер та Б. Олін – відносні ціни ресурсів. За теорією Хекшера – Оліна, фактори виробництва розподілені між країнами нерівномірно, вони є диференційованими за ознаками кількості та якості [12].

Відносні ціни ресурсів залежать від їх насиченості та рідкості. Ресурс якого багато - дешевший, рідкісний – відносно дорогий. Із цього витікає визначення критеріїв вибору спрямувань зовнішньої торгівлі залежно від наявності ресурсів, а саме: 1) експорту має підлягати товар, який містить насичений ресурс, а імпортуватися той, при виробництві якого використовується рідкісний ресурс; 2) спеціалізація всередині країни має будуватися на використанні більш дешевого ресурсу – якщо капітал є дешевим, то орієнтуватися треба на капіталомістку продукцію, якщо праця є дешевою – то на трудомістку [12].

Сучасна структура зовнішньої торгівлі різних країн у цілому підтверджує правильність теорії Хекшера – Оліна, згідно з якою модель міжнародної торгівлі пов'язана зі структурою економіки країн, які вступають у зовнішньоторговельні відносини, а також із внутрішнім розподілом прибутків. За сучасних умов не можна ігнорувати процеси, які відбуваються у міжнародному переміщенні факторів виробництва і зумовлюють послаблення значимості індивідуальних відмінностей країн, заснованих на ресурсному потенціалі. Міжнародний рух капіталу змінює зовнішню торгівлю, приводить до однакової забезпеченості факторами виробництва у різних країнах і ліквідує різницю у нормах прибутку [12].

Вагомий внесок у розвиток і уточнення моделі Хекшера – Оліна здійснив П. Семюелсон (P. Samuelson). Зроблений ним економічний синтез можна подати у вигляді теореми: у разі однорідності факторів виробництва, ідентичності техніки, досконалої конкуренції та повної мобільності товарів міжнародний обмін вирівнює ціну факторів виробництва між країнами. Теорема вирівнювання цін факторів виробництва відома також під назвою теорема HOS – теорема Хекшера – Оліна – Семюелсона [12].

Дослідження П. Семюелсона доводять, що в умовах сучасних економічних відносин виділяють не поглиблення розбіжності національних цін на ресурси, а наближення до певного міжнародного рівня (тобто відбувається вирівнювання цін) [12]. Визначальне положення теореми, виведеної В. Стопером (W. Stolper) і П. Семюелсоном (P. Samuelson), можна сформулювати так: якщо відсутнє спільне виробництво, а економіка характеризується досконалою конкуренцією (тобто ціна кінцевого продукту дорівнює сумі цін факторів виробництва), то ціна продукту змінюється настільки, наскільки в середньому змінюється ціна факторів виробництва [11].

За умов здійснення зовнішньої торгівлі, наприклад, праценадлишковою країною, ціна праці має зростати більшою мірою порівняно з ціною товару для того, щоб було компенсовано зменшення ціни капіталу. Таке випереджальне збільшення ціни праці у зіставленні з ціною товару, що реалізується на зовнішньому ринку, має назву ефект підсилення (magnification effect).

Порівнюючи виробництво працемісткого товару і капіталомісткого, необхідно зазначити таке: оскільки зростання відносних витрат на виробництво

працемісткого товару супроводжується збільшенням відношення ціни праці до ціни капіталу, тоді ціна послуг праці зростає стосовно обох товарів, а ціна послуг капіталу – знижується. Відповідно реальна винагорода власників праці зростає, а власників капіталу – знижується.

Подальший пошук привів до думки щодо необхідності введення розширеного тлумачення теорії Хекшера-Оліна. Сутність розширеного підходу полягає у тому, що, визначаючи місце країни у міжнародній торгівлі і здійснюючи аналіз її зовнішньоторговельних потоків, слід враховувати щонайменше три додаткові обставини:

- 1) неоднорідність ресурсів;
- 2) використання у виробничих процесах природних ресурсів, беручи до уваги масштаби вкладення капіталу;
- 3) залежність місця країни у міжнародному поділі праці від впливу зовнішньоторговельної політики держави [12].

1. Неоднорідність ресурсів обґрунтована на основі більш докладної (чотирихфакторної) моделі факторів виробництва, яка дістала назву «модель кваліфікації робочої сили». Рівень кваліфікації робочої сили став причиною того, що в американському експорті виявилась відносна надлишковість праці як економічного ресурсу, а в експорті країн, що розвиваються, була представлена продукція, що потребувала значних витрат некваліфікованої праці [18].

2. Положення про використання у виробничих процесах природних ресурсів, враховуючи масштаби вкладення капіталу, дозволило пояснити капіталомісткість експорту країн, що розвиваються (багатих природними ресурсами) на фоні того, що капітал у цих країнах не є відносно надлишковим фактором виробництва [18].

3. Вплив зовнішньоторговельної політики держави як фактору, що суттєво визначає місце країни у міжнародному поділі праці, є об'єктивно зумовленим, враховуючи роль державного регулювання в системі ринкових відносин сучасного типу. Зовнішньоторговельна політика може стимулювати вітчизняне виробництво таких товарів і послуг, які передбачають використання стосовно дефіцитних факторів виробництва або будь-що інше [18].

Модель альтернативних витрат Г. Хаберлера передбачає графічну побудову та аналіз кривої виробничих можливостей у рамках ситуації двокраїнової економіки і дозволяє визначити оптимальне співвідношення у виробництві товарів за умов використання наявних ресурсів і новітньої (найліпшої) технології. Країни, як показують дослідження Г. Хаберлера, експортують переважно продукцію тих галузей, в яких вони володіють ексклюзивною технологією. У разі поширення такої технології та її доступності до використання в інших країнах експорт згаданої країни поступово падає, що породжує зміни у структурі світової торгівлі. Потрібно зазначити, що підходи, запропоновані Г. Хаберлером стосовно використання стандартної моделі економіки як основного інструмента дослідження процесів міжнародної торгівлі, тісно пов'язані з теорією технологічного розриву [12].

Автором теорії життєвого циклу товару є Р. Вернон (R. Vernon). Як і М. Познер, він спрямував наукові дослідження на з'ясування конкурентних переваг національних фірм в умовах розриву різних країн, викликані існуючими умовами виробництва. Але Р. Вернон такий розрив пов'язав не з розбіжністю в освоєнні

технічного прогресу, а з місцеположенням товару у точці проходження ним фази розвитку виробництва [12].

Р. Вернон досліджував якісні зміни у сприйнятті товару покупцем, що відбуваються протягом життя товару – від впровадження, зростання, зрілості і до спаду. В теорії продуктового циклу, як правило, виділяються три етапи:

- 1) поява нового продукту на ринку (new product stage);
- 2) зрілість продукту (standardized product stage);
- 3) випуск стандартизованого продукту (maturing product stage) [12].

Переміщення товару з внутрішнього ринку на зовнішній виникає по мірі досягнення фази зростання та, особливо, зрілості. Підставою для цього слугує те, що національні ринки освоюють різні цикли виробництва неодноразово, тобто має місце розбіжність фаз життєвого циклу в окремих країнах. Це дозволяє, по-перше, одержувати на зовнішньому ринку монополістичний прибуток; по-друге, подовжувати життя товару в найбільш продуктивній фазі, яка дає фірмі найбільшу масу прибутку, якщо товар буде експортуватися.

Міжнаціональні перепади фаз життєвого циклу товару створюють умови для одержання монопольного прибутку винятково при здійсненні зовнішньоекономічних стратегій.

М. Портер довів, що успіхи країн з багатою експортною складовою зумовлені сучасними конкурентними перевагами фірм, які ґрунтуються на постійно здійснюваних інноваціях та оновленні технологій.

У своїй теорії М. Портер виділив чотири детермінанти («ромб національних переваг») – складові успіху, які визначають стан середовища, всередині якого формуються конкурентні переваги галузей і фірм, а саме:

1. Параметри факторів виробництва. Це насамперед фактори, пов'язані з науково-технічним прогресом, – інформаційна, наукова і технічна забезпеченість та стан ринкової, виробничої і соціальної інфраструктури, а також, крім того, традиційні фактори виробництва – праця, земля, капітал, підприємницька активність.

2. Стратегія фірми має відповідати становищу фірми у галузі і стану ринку. Правильно обрана стратегія передбачає формування прогресивної бізнес-структури, заснованої на ефективному менеджменті.

3. Параметри попиту. Це насамперед місткість ринку, його динаміка, диференціація, рівень вимог покупців до якості товару.

4. Споріднені і підтримуючі галузі забезпечують експортні галузі необхідними матеріалами, комплектуючими виробами, інформацією [12].

Це єдність взаємопов'язаних галузей – кластер. М. Портер підкреслював, що на світовому ринку існує конкуренція фірми, а не урядів. Уряди можуть лише сприяти успіху конкурентної боротьби вітчизняних виробників. Держава може посилити фактори успіху фірми шляхом виваженої економічної політики, підтримки інноваційного процесу і стимулювання експорту [12].

Провідна роль у розвитку теоретичних та емпіричних досліджень внутрішньогалузевої торгівлі належить таким науковцям, як Х. Грубель (H. Grubel), П. Ллойд (P. Lloyd), Б. Баласса (B. Balassa), К. Ланкастер (K. Lancaster), П. Кругман (P. Krugman), П. Армінгтон (P. Armington), Е. Хелпман (E. Helpman) та ін.

Проведені дослідження показали, що інтенсивність внутрішньогалузевої торгівлі, порівняно з базовими галузями, тим вища, чим більш технологічно

насиченою є галузь. Особливо високою буде частка внутрішньогалузевої торгівлі в торгівлі хімічними продуктами, машинами, транспортними засобами, тобто науково- і техномісткими товарами. Закономірно, що чим більш промислово розвиненою є країна, тим вищою у структурі виробництва буде частка науково- і техномісткими галузей, тим більшою може бути частка внутрішньогалузевої торгівлі у зовнішньому товарообігу.

Х. Грубель досліджував феномен внутрішньогалузевої торгівлі і в іншому аспекті. Зокрема, він дав пояснення цього явища через розбіжність розподілу доходів у різних країнах.

Для визначення галузевої співпорядкованості товарної номенклатури при здійсненні внутрішньогалузевої торгівлі Х. Грубель і П. Ллойд запропонували використовувати Стандартну міжнародну торгову класифікацію (Standart International Trade Classification – SITC) [12].

Для пояснення феномена внутрішньогалузевої торгівлі часто використовують ідеї М. Кемпа і П. Кругмана та теорію перехресного попиту С. Ліндера.

Модель М. Кемпа, яка графічно відображає трансформацію виробничих потужностей при випуску двох товарів, демонструє можливі випадки розвитку зовнішньої торгівлі. За наявності зростаючого ефекту масштабу розвиток зовнішньої торгівлі може зумовити такі зміни в економіці: 1) виробництво може повністю спеціалізуватися на одному з двох товарів, який і буде експортуватися, або 2) вироблятимуться обидва товари, тоді для з'ясування орієнтирів експорту має залучатися додаткова інформація.

Модель П. Кругмана заснована на принципі одночасного вивчення двох економічних явищ – масштабів виробництва і монополістичної конкуренції. П. Кругман спростовує висновки традиційної теорії міжнародної торгівлі стосовно того, що за умов ідентичності смаків та уподобань споживачів у двох взятих за приклад країнах, майже при однаковому рівні і подібній структурі доходів населення та наявності приблизно однакових факторів виробництва (за показниками обсягу і структури), – міжнародний товарообмін неможливий. П. Кругман довів, що якщо торгівля між такими країнами відбуватиметься, то це принесе збільшенню обсягів торгівлі для кожної фірми у кожній з країн. Як наслідок, розширення ринку веде до зниження витрат у розрахунку на одиницю продукції, що реалізується, тобто відбувається економія витрат на масштабах виробництва [12].

С. Ліндер стверджував, що насиченість попиту на внутрішньому ринку є головною умовою того, що товаропотоки спрямовуватимуться назовні. Оптимальний результат експорту може бути досягнутий у тому випадку, коли інша країна матиме структуру попиту подібну до структури попиту країни походження товару. Передумовою найбільш інтенсивної взаємної торгівлі є високий рівень доходу населення, який властивий країнам-партнерам, – за таких умов спостерігається найбільший перетин структур попиту.

С. Ліндер вважав, що його висновки можуть бути застосовані тільки до торгівлі продукцією обробної промисловості, а торгівля природними ресурсами має пояснюватися традиційно – на основі теорії порівняльних переваг і концепції Хекшера – Оліна [12].

Концепція С. Лідера ґрунтується на аналізі попиту. С. Ліндер враховує фактор «смаки і переваги споживача» і стверджує, що вони значною мірою

обумовлюються доходами людей, а отже, для окремо взятої країни середній дохід у розрахунку на душу населення зумовлює специфіковану для кожної країни структуру попиту. Унікальна структура попиту кореспондується зі структурою виробництва товарів і товарний асортимент у підсумку визначає експорт країни. Коли країни (кожна зі своєю специфікою внутрішнього споживання) вступають у відносини товарного обміну, то до його сфери потрапляють ті товари, які споживаються у обох країнах, тобто на які існує перехресний попит (*overlapping demand*) [13].

Т. Рибчинський, досліджуючи результати впливу зовнішньої торгівлі на розвиток внутрішнього ринку і формування його структури, висловив думку, що за незмінності цін на товари і фактори виробництва, збільшення одного виду виробництва завдяки успішному експорту зумовить скорочення випуску і частку інших галузей. Така ситуація найбільш показова для малих країн – Голландії (так звана голландська хвороба), Великої Британії, Норвегії та інших країн, в яких унаслідок інтенсивної розробки родовищ корисних копалин відбулось прискорене перетікання ресурсів із галузі в галузь. У Голландії, наприклад, превалююча орієнтація ресурсів на видобуток нафти погіршила умови економічного розвитку машинобудівної галузі.

Теорема Т. Рибчинського заклала основу теорії деіндустріалізації, у рамках якої досліджується ефект руйнівного економічного зростання [13].

Виникнення ефекту розширення торгівлі (*trade creation*) пов'язано з тим, що за умов інтеграційного об'єднання внаслідок лібералізації відносин між членами такого угруповання збільшуються внутрішні товаропотоки. Виникнення ефекту згортання торгівлі (*trade diversion*) зумовлено тим, що практика протекціонізму, яка застосовується країнами-членами інтеграційного об'єднання, зменшує торгівлю з третіми країнами.

Ефект розширення торгівлі виявляється тоді, коли економічно обґрунтованим (з огляду на більш ефективне використання ресурсів та нижчі витрати виробництва) є надходження певного товару з інших країн інтеграційного об'єднання, ніж виготовлення такого продукту у межах національної системи господарювання. За зазначених умов дія ефекту розширення торгівлі – позитивна.

Ефект згортання торгівлі виникає у разі, якщо витрати на виробництво певного товару у третіх країнах нижчі, ніж у країнах постачальників, які є членами інтеграційного об'єднання. За таких умов для національної економіки окремо взятої країни – члена угруповання, імпорт товарів із третіх країн був би більш вигідним, ніж його ввіз з якоїсь з країн об'єднання. Це означає, що дія ефекту згортання торгівлі – негативна.

Обидва ефекти діють разом, тому загальний результат участі певної країни в інтеграційному процесі визначається через зіставлення приросту та зниження добробуту країни, а саме, в абсолютному вимірі ефект розширення торгівлі має перевищувати ефект згортання торгівлі.

Процес розвитку міжнародної торгівлі в Україні поділяють на три етапи.

Перший (1918-1987 рр.) – радянські роки. Зовнішньоекономічні зв'язки колишнього Радянського Союзу в цей період розвивались по-різному: в роки «холодної» війни менш інтенсивно, а пізніше більш інтенсивно. В цілому в період 1960-1985 рр. обсяги зовнішньоторговельного обігу мали стабільну тенденцію до зростання. Проте починаючи з середини 1980-х рр. обсяги зовнішньоторговельного обігу почали різко скорочуватись, що було обумовлено

низкою негативних чинників, серед яких можна виокремити наступні:

- відстала стратегія і структура зовнішньоторговельного обігу, його переважна сировинна спрямованість;
- незадовільне використання експортного потенціалу обробної промисловості, особливо машинобудування;
- нераціональний характер імпорту: в країну ввозився широкий асортимент продукції, яку можна було виробляти на вітчизняних підприємствах;
- недостатнє використання нових форм зовнішньоекономічних зв'язків, зокрема мова йде про компенсаційні угоди, ліцензійну торгівлю та ін. Основною формою міжнародного економічного співробітництва за часів СРСР була міжнародна торгівля;
- відчуження безпосередніх виробників від зовнішніх ринків: підприємства не мали права безпосередньо виходити на зовнішні ринки. Всі питання виходу на зовнішні ринки знаходились у віданні держави, що негативно впливало на зацікавленість виробників у підвищенні конкурентоспроможності експортної продукції.

Зазначені негативні чинники стали результатом екстенсивного економічного росту в країнах СРСР, метою якого були кількісні результати, а не якісні. За цих умов якість продукції, її конкурентоспроможність, технічний прогрес, соціальні проблеми відходили на другий план, що не сприяло соціально-економічному розвитку країни [7].

Другий етап (1987-1991 рр.) – роки перебудови економіки. Цей етап характеризувався ліквідацією державної монополії на зовнішню торгівлю та зміною принципів організації управління зовнішньоекономічної діяльності. Відбувається перебудова зовнішньоторгового апарату на рівні підприємств, регіонів і країни в цілому. Розширено права міністерств і відомств, об'єднань і підприємств для виходу на зовнішній ринок, встановлення прямих зав'язків, розвитку виробничої і науково-технічної кооперації. Проблеми даного етапу були обумовлені головним чином тим, що підприємства, отримавши право виходу на зовнішній ринок, не володіли належним досвідом ведення експортно-імпортних операцій, достатніми знаннями в галузі ділових відносин і етиці міжнародного бізнесу [7].

Третій етап (1991 р. - по теперішній час). Період реформування і розвитку зовнішньоекономічної діяльності і її управління в Україні як суверенній державі. На даному етапі відбувається формування законодавчої бази в сфері зовнішньоекономічної діяльності, спостерігається зростання обсягу зовнішньоторговельного обігу, розширюється географія зовнішньоекономічних зав'язків. В той же час, в Україні залишається багато проблем в сфері зовнішньоекономічної діяльності, характерних для радянського періоду розвитку: структура зовнішньоторговельного обігу, як і раніше, має переважно сировинний характер, все ще нераціональним залишається імпорт, недостатньо ефективно застосовуються нові форми міжнародної економічної діяльності, зокрема такі, як спільні підприємства з іноземним капіталом. Великої уваги вимагають і такі питання, як створення стабільної правової бази, сприятливого інвестиційного клімату, ефективної системи управління зовнішньоекономічної діяльності на рівні підприємства, підвищення якості експортної продукції і багато інших [7].

Міжнародна торгівля дозволяє подолати обмеженість національної бази

ресурсів, вузькість внутрішнього ринку, підвищити темпи економічного зростання, оптимізувати використання природних ресурсів і робочої сили. Міжнародна торгівля відрізняється низькою особливостей, які покладені в основу класифікації її форм. Основні з них такі:

- механізм регулювання торговельно-економічних відносин між країнами (групами країн);
- специфіка взаємодії експортерів та імпортерів;
- особливості предмета торгівлі [7].

В основу класифікації за специфікою механізму регулювання покладена наявність міждержавних і багатосторонніх угод, які визначають тип торговельного режиму даної країни з кожною окремою країною - партнером. При цьому виокремлюють чотири форми міжнародної торгівлі:

- звичайна;
- за режимом найбільшого сприяння;
- преференційна;
- дискримінаційна.

При класифікації за специфікою взаємодії суб'єктів головним критерієм є ступінь економічної взаємозалежності та права і обов'язків покупця і продавця. У такій класифікації також виокремлюють чотири форми міжнародної торгівлі:

- традиційна (проста) торгівля;
- торгівля за кооперацією;
- зустрічна (компенсаційна) торгівля;
- оренда (лізинг).

В основу класифікації за специфікою предмета торгівлі покладені безпосередньо властивості товару. За цими класифікаційними ознаками також виділяють чотири форми міжнародної торгівлі:

- торгівля сировинними товарами;
- торгівля промисловими товарами, машинами та обладнанням (товари широкого вжитку, машинно-технічною продукцією, яка представлена готовою продукцією, продукцією в розібраному виді та комплектним обладнанням);
- торгівля продукцією інтелектуальної праці (патенти, ліцензії, інжинірингові послуги);
- торгівля послугами.

За режиму звичайної торгівлі між країнами відсутні торговельно-економічні відносини. В цих умовах застосовуються підвищені ставки мита, кількісні обмеження, адміністративні формальності, звичайна (непільгова) система оподаткування імпортних товарів.

Торгівля за режимом найбільшого сприяння (РНС) передбачає, що держави на взаємній основі надають пільги щодо ставок мита і митних зборів, керуються розробленими і затвердженими правилами здійснення зовнішньоторгівельної діяльності.

Торгівля за режимом найбільшого сприяння є основним принципом системи ГАТТ. Якщо країна А надала преференцію країні Б, яка є членом ГАТТ-СОТ, то ця преференція поширюється і на решту країн-членів. Якщо країна не є членом ГАТТ, то преференція поширюється лише на ті країни, з яким підписано договір про торгівлю за режимом найбільшого сприяння (РНС) [7].

Преференційна торгівля передбачає надання однією державою іншій на

взаємній основі або в односторонньому порядку пільг у торгівельному режимі. Преференції стосуються таких сфер, як митний тариф, оподаткування, кількісні обмеження, валютні операції, кредитування, страхування, стандартизація, ціноутворення.

Преференції надаються на підставі участі в митних та економічних союзах, міжнародних організаціях, у результаті двох- та багатосторонніх домовленостей та угод. Існують преференції стосовно країн, що розвиваються, вони надаються в односторонньому порядку. Ця система існує в ЄС, пільги стосуються переважно готових виробів і напівфабрикатів [7].

До різновиду преференційної торгівлі відноситься і прикордонна. Умови прикордонної торгівлі регулюються міждержавними домовленостями. Виручка від неї залишається у розпорядженні місцевих органів влади і, як правило, спрямовується на розвиток прикордонного регіону. Регулювання прикордонної торгівлі здійснюється відповідно до Положення щодо прикордонної торгівлі (ГАТТ 1947 р. ст. 24 «Територіальне застосування - Прикордонна торгівля - Митні союзи та зони вільної торгівлі», Домовленості про тлумачення даної статті 1994 р.) [7].

Дискримінаційна торгівля виникає у разі застосування в міжнародній торгівлі жорстких обмежувальних заходів (ембарго, торгівельний бойкот, торговельна блокада) та інших інструментів, які дискримінують права торговельного партнера. На практиці дискримінаційна торгівля використовуються як метод тиску на країну, що порушує норми міжнародного права.

Найпоширенішою формою міжнародної торгівлі є традиційна (проста) торгівля. Згідно Віденської конвенції 1980 р., при традиційній торгівлі до обов'язків продавця (експортера) входить поставка товару та передача документів і права власності на нього, а до обов'язків покупця (імпортера) - сплата товару та його отримання згідно до умов договору. Після здійснення поставки у сторін зобов'язань більше не виникає і вони вільні змінити споживача або постачальника без юридичних наслідків [7].

Торгівля за кооперацією, на відміну від традиційної торгівлі, характеризується довгостроковою узгодженістю безпосередніх виробничих зв'язків. Сутність торгівлі за кооперацією полягає у тому, що юридично самостійні виробники різних країн домовляються про створення продукції, яка відповідає конкретним параметрам і потребам покупця.

При виробничій кооперації сторони домовляються:

- про умови спільної діяльності;
- про координацію господарської діяльності в різних країнах;
- про закріплення в договірному порядку об'єктів кооперування (готових виробів, компонентів, напівфабрикатів, технологій);
- про розподіл завдань у межах узгодженої програми і закріплення відповідних спеціалізацій;
- про здійснення взаємних або односторонніх поставок за узгодженим графіком виконання виробничих програм;
- про довгостроковість і стабільність відносин.

Найбільш поширена виробнича кооперація у автомобільній, суднобудівельній, тракторобудівельній, електротехнічній (зокрема виробництво побутових приладів) сферах.

У сучасних умовах глобалізації та діджиталізації суспільства набуває поширення кооперація у сфері науково-технічних розробок та досліджень. Міжнародна науково-технічна кооперація передбачає використання фундаментальних і прикладних досліджень, технічних розробок, дослідного виробництва, освоєння і поширення нововведень. Кооперування завершується виготовленням дослідного зразка товару та його виробництвом.

Збутова кооперація націлена на створення спільних збутових підприємств, консорціумів, використання існуючих каналів розподілу в різних країнах. Збутова кооперація здебільшого поєднується з маркетинговою кооперацією, що знаходить відображення у спільному проведенні рекламних кампаній, акцій із стимулювання збуту, в обміні комерційною інформацією, узгодженні товарних і цінових політик.

Промислове співробітництво є комбінацією виробничої, науково-технічної, збутової та маркетингової кооперації.

Найбільш поширеною є класифікація міжнародної кооперації за наступними критеріями:

- за об'єктом зв'язків: виробнича, науково-технічна, збутова, маркетингова, промислове співробітництво;
- за кількістю предметів: однопредметна, багатопредметна;
- за кількістю сторін: одностороння, багатостороння;
- за територіальним охопленням: локальна, регіональна, міжрегіональна, глобальна;
- за стадіями відтворювального процесу: передвиробнича, виробнича, комерційна;
- за структурою зв'язків: внутрішньофірмова, міжфірмова, внутрішньогалузева, міжгалузева, горизонтальна, вертикальна, змішана;
- за організаційними формами: договірні, спільні програми, спільні підприємства.

У компенсаційній (зустрічній) торгівлі специфіка взаємовідносин експортера та імпортера полягає в тому, що продаж товарів пов'язується з відповідною закупкою товарів. При цьому оплата здійснюється поставками товарів чи послуг на доповнення або замість фінансового врегулювання, а угода оформлюється одним або декількома контрактами. Цей вид торгівлі складається з товарообмінної (бартерної) торгівлі, зустрічної торгівлі, зворотної закупівлі продукції, компенсаційних угод.

Бартер відносять до найстаріших форм компенсаційних угод. Бартер не передбачає ніяких валютно-фінансових розрахунків. Його використовують для пом'якшення проблеми валютного фінансування імпорту, спрощення порядку розрахунків, розширення можливостей виходу на зарубіжні ринки, отримання високотехнологічного обладнання в обмін на товари, збільшення реалізації товарів.

До переваг застосування бартеру можна віднести: можливість прискореного освоєння нових ринків збуту, забезпечення більшої гарантованості поставок необхідних товарів, набуття досвіду роботи із зарубіжним партнером та накопичення комерційної інформації. До недоліків слід віднести: невідповідність принципам недискримінації та багатосторонності торговельного обміну у межах системи ГАТТ-СОТ, складність пошуку балансу інтересів експортера та імпортера, труднощі у виконанні контрактів.

Бартерні операції є самостійною формою компенсаційної торгівлі. Її специфікою є відсутність грошового забезпечення (всі інші форми торгівлі передбачають використання грошей).

Зустрічна торгівля, як форма компенсаційної торгівлі, пов'язана з використанням грошей, а саме: по-перше, як засобу визначення ціни товару; по-друге, для фінансування однієї або обох сторін у період здійснення угоди; по-третє, для оплати активного сальдо експортно-імпортних операцій.

Зворотна закупівля продукції передбачає укладання угод, які пов'язані з продажем підприємства, комплектного обладнання або технології. Її сутність полягає у тому, що експортер зобов'язується викуповувати продукцію або її частину, яка виробляється на поставленому підприємстві або обладнанні. До специфічних рис таких угод відносяться: здійснення виплат за рахунок продукції, що отримана внаслідок укладеної угоди; значна вартість угоди; тривалий термін дії угоди (до 10-20 років); можливість перевищення вартості початкової експортної угоди зобов'язань щодо зворотної закупівлі.

Компенсаційні угоди є більш поширеними, ніж угоди із зворотною закупівлею. Вони укладаються на значно менший термін (від 1 до 3 років), на меншу суму, а товари для експорту та імпорту можуть бути і непов'язані між собою.

За орендної торгівлі специфіка відносин експортера та імпортера полягає у тому, що акт купівлі-продажу перетворюється на процес який триває декілька років і який не завжди завершується набуттям права власності на товар. Розрізняють 3 види оренди:

- рейтинг – короткострокова оренда від кількох днів до кількох місяців (транспортні засоби, товари для туризму та відпочинку);
- хайринг – середньострокова оренда на період від кількох місяців до року (транспортні засоби, дорожньо-будівельне обладнання, сільськогосподарські машини, монтажне обладнання);
- лізинг – довгострокова оренда на термін понад один рік (широкий спектр обладнання, нерухомість).

Принципові відмінності лізингу від інших форм торгівлі полягають у тому, що: лізингова угода здійснюється при посередництві лізингової компанії; учасники угоди знаходяться в різних країнах; специфічним є момент переходу власності на об'єкт угоди (за фінансового лізингу) або його відсутністю (за оперативного лізингу).

Найбільш поширеним є фінансовий лізинг, за якого предмет угоди обліковується на балансі лізингоодержувача і переходить у власність лізингоодержувача, податковий кредит з ПДВ лізингоодержувач отримує на всю вартість предмету лізингу в момент його отримання, а витрати у складі лізингових платежів не обкладаються ПДВ (витрати на фінансування, реєстрацію, страхування тощо) та відносяться на витрати підприємства.

Характеристики товарів також обумовлюють специфіку проведення міжнародних торговельних операцій. Ці форми міжнародної торгівлі можна поділити на чотири форми міжнародної торгівлі за специфікою предмета торгівлі, а саме: промислові товари, машини та обладнання; сировинні товари; продукція інтелектуальної праці; послуги.

Міжнародна торгівля промисловими товарами, машинами та обладнанням ведеться у розрізі двох підгруп:

1. товари широкого вжитку, машинно-технічна продукція;
2. готова продукція, продукція у розібраному вигляді та комплектне обладнання.

Міжнародна торгівля цими товарами в умовах глобалізації і діджиталізації суспільства зазнає суттєвих змін. Це пов'язано з тим, що відбувається: зниження тривалості життєвого циклу більшості видів товарів; зростання виробництва високотехнологічних виробів; подрібнення галузей та поява нових підгалузей; постійне оновлення номенклатури та асортименту продукції; домінування внутрішньогалузевої торгівлі над міжгалузевою; перехід від одиничних продажів до системних, при яких основний товар пропонується з комплектуючими та супутніми виробами; підвищення вимог до техніко-економічних показників виробів, їх дизайну; адаптація вимог до відповідності машинно-технічної продукції критеріям Міжнародної організації стандартів (ISO);

- зростання торгівлі товарами виробничого призначення на противагу торгівлі машинно-технічними виробами культурно-побутового призначення;
- зосередження переважної частини світового експорту та імпорту машинно-технічної продукції в економічно розвинених країнах;
- спрямованість національних торговельних політик на стимулювання експорту машинно-технічної продукції і захист національного товаровиробника [16].

Міжнародна торгівля товарами широкого вжитку (товари широкого вжитку - це промислові товари, призначені для задоволення індивідуальних потреб та особистого споживання населення) передбачає класифікацію за трьома критеріями:

- 1) за призначенням: одяг, взуття, миючі засоби, меблі, побутова техніка, товари для особистої гігієни, парфумерія та косметика, аксесуари та прикраси, тощо;
- 2) за термінами використання (споживання): товари короткочасного використання (парфумерія, косметика, миючі засоби) та товари тривалого користування (меблі, побутова техніка, автомобілі);
- 3) за характером попиту: товари повсякденного масового попиту (миючі та гігієнічні засоби, деякі види одягу, продукти харчування) та товари ексклюзивного попиту (різні види апаратури, ювелірні та хутряні вироби).

Світовий ринок товарів широкого вжитку сегментується у відповідності до категорій покупців з особливими національними або регіональними запитами, традиціями, уподобаннями та платоспроможним попитом. Через це більшість товарів цієї групи адаптується до вимог національних ринків, товари мають широку номенклатуру і їхній продаж супроводжується наданням супутніх послуг. Організація торгівлі товарами широкого вжитку будується на трьох основних засадах: використання мереж власних торговельних філій та створення незалежними торговельними компаніями стратегічних альянсів; підвищення ефективності торгівлі шляхом системної рекламної підтримки; обов'язкове з'ясування реакції кінцевого споживача шляхом здійснення тестових продажів перед початком масового розпродажу [16].

Міжнародна торгівля готовою продукцією характерна для торгівлі транспортними засобами, виробами верстатобудування, технічними товарами побутово-культурного призначення. Основна ознака торгівлі готовою продукцією – товар передається у готовому до експлуатації вигляді, а основна особливість –

відносини між продавцем та покупцем не закінчуються при поставці товару, як це характерно для торгівлі сировиною або продовольством.

При експорті складного технологічного обладнання продавець зобов'язується виконати такі роботи: здійснити монтаж обладнання; навчити місцевий персонал роботі з обладнанням; забезпечити безперебійну роботу обладнання у гарантійний період; забезпечити регулярну поставку запасних частин або здійснювати технічне обслуговування у постгарантійний період [16].

Дана співпраця дозволяє експортеру закріпитися на закордонних ринках як надійному постачальнику, а імпортеру – отримати знижку від преїскурантних цін на виконання додаткових робіт.

Для міжнародної торгівлі готовою продукцією є характерним: зростання обсягу світового виробництва готових виробів у порівнянні із сировинними; випереджаюче зростання експорту готових виробів у порівнянні з експортом мінеральної сировини і аграрних продуктів; реальне постачання товарів даної групи є початкового стадією взаємодії експортера та імпортера.

Необхідною умовою закріплення на ринку товарів готової продукції є створення мережі технічного обслуговування та забезпечення машин і обладнання запчастинами. Технічне обслуговування – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення надійної роботи машинно – технічних виробів як у сфері обігу, так і у сфері виробничого та індивідуального споживання. Технічне обслуговування у сфері обігу може виконуватися продавцем, покупцем або посередником, проте за рахунок експортера.

Технічне обслуговування здійснюється у відповідності з певними принципами, зокрема: технічне обслуговування має:

- здійснювати той, хто виробляє машини, обладнання, прилади;
- охоплювати весь комплекс послуг, які виробник надає покупцеві для підтримання машин, обладнання, приладів в експлуатаційному стані (це означає, що виробник не може обмежити покупця лише поставкою запчастин або діагностикою);
- сприяти підвищенню якості та поліпшенню технічних характеристик експортованих виробів, експортер повинен підтримувати зворотній зв'язок з імпортером про стан обладнання;
- надаватися виробником протягом усього терміну експлуатації поставлених машинно-технічних виробів;
- надаватися на високому якісному рівні як на національному, так і на зарубіжному ринках [16].

У практиці міжнародної торгівлі склалося три провідні форми технічного обслуговування, а саме: безпосередньо виробником або через його філії в країні покупця; через посередницькі фірми (агенти, незалежні посередницькі фірми, змішані товариства); самим покупцем машин, обладнання, приладів.

Процеси глобалізації і діджиталізації суспільства призводять до зростання такого сегменту міжнародної торгівлі як торгівля продукцією інтелектуальної власності. До інтелектуальної належить такий вид власності, який є результатом розумової діяльності та захищений законодавчо. Не кожен результат розумової діяльності є інтелектуальною власністю, ідеї також не належать до інтелектуальної власності.

Ринок продукції інтелектуальної власності – це специфічний сегмент світового ринку послуг. Класифікація прав інтелектуальної власності

здійснюється на підставі Угоди про торгівельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), яка є результатом переговорів на Уругвайському раунді 1986-1994 рр. і набула чинності 1 січня 1995 року [16].

Ця Угода складається із 7 частин та містить 73 статті. Частина II містить стандарти щодо наявності, сфери дії та використання прав інтелектуальної власності та засоби примушення до дотримання цих правил країнами-членами СОТ. Вимоги ТРИПС базуються на дотриманні країнами національного режиму та режиму найбільшого сприяння в торгівлі продукцією інтелектуальної власності.

У відповідності з ТРИПС права інтелектуальної власності представлені: авторськими правами та суміжними правами; товарними знаками; географічними зазначеннями; промисловими зразками; патентами; компонуванням (топографії) інтегральних мікросхем; захистом конфіденційної інформації; контролем за практикою антиконкурентних дій у договірних ліцензіях.

Торгівля продукцією інтелектуальної власності складається з торгівлі патентами і ліцензіями та науково-технічними (інжиніринговими) послугами. Механізм передачі продуктів реалізується або через купівлю-продаж, або через підписання угод про тимчасове використання продукції інтелектуальної власності.

Процеси глобалізації і цифровізації обумовлюють трансформацію форм міжнародного бізнесу [10]. Це пов'язано з тим, що глобалізація призводить до універсалізації та становлення єдиних світових структур, зв'язків і відносин між соціально-економічними системами. Крім того, спостерігається інтенсифікація процесів інтернаціоналізації, тобто відбувається процес розвитку стійких економічних взаємозв'язків між країнами, відбувається підвищення їх взаємозалежності шляхом збільшення руху капіталів, товарів, робочої сили. Застосування цифрових інновацій призводить до появи нових технологій, науково-дослідних розробок, інформатизації, широкого розповсюдження мережі Інтернет. Процеси глобалізації і цифровізації обумовлюють зміни в стилі споживання в різних країнах та впливають на соціокультурні параметри.

В цілому станом на початок 2021 року діяльність міжнародних компаній характеризується такими тенденціями:

- зберігається висока концентрація (понад 50% торгівлі та 80% інвестицій припадає на 500 найбільших компаній);
- стрімко зростає технологічний бізнес, Інтернет-компанії (Apple Inc., Alphabet Inc., Microsoft Corp) та компанії, що діють у межах моделі «на вимогу» за рахунок ІКТ (наприклад, Uber, DidiChuxing);
- збільшується кількість компаній із країн, що розвиваються, зокрема у технологічному секторі (наприклад, DidiChuxing, Xiaomi);
- зростає кількість малих та середніх компаній, які діють на міжнародному рівні;
- збільшується частка нематеріальних активів [10].

Четверта промислова революція дає можливість підприємствам малого та середнього бізнесу стати активними суб'єктами міжнародної підприємницької діяльності, не вкладаючи прямі іноземні інвестиції чи займаючись транскордонною спільною діяльністю. «Нові форми інвестицій» – це різноманітні контрактні форми бізнесу міжнародних компаній, які передбачають субпідрядні угоди щодо постачання продукції і послуг, угоди про спільне виробництво,

маркетингову, рекламну або науководослідницьку діяльність, управлінські, лізингові, консультаційні.

З'являються нові інноваційні форми міжнародного бізнесу, саме: міжнародне ліцензування, франчайзинг, інжиніринг, аутсорсинг, субконтрактинг та офшоринг. Ці форми міжнародного бізнесу орієнтовані на інтернаціоналізацію бізнесу в межах науково-технічної, виробничої та маркетингової діяльності.

Процеси глобалізації призводять до зростання транснаціональних корпорацій (ТНК), що сприяє розширенню міжнародної інвестиційної діяльності і руху капіталу у міжнародному просторі. На сьогодні найбільші сто транснаціональних корпорацій мають у своєму розпорядженні світові активи на загальну суму понад 3,1 трильйона доларів, контролюють близько 90% прямих капіталовкладень за кордоном. Транснаціональні корпорації з метою підвищення інноваційної активності здійснюють нарощування інвестицій у науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР). Рейтинг світових компаній за витратами на НДДКР свідчать про те, що лідерами є ТНК, які працюють у галузях автомобілебудування, програмного забезпечення та комп'ютерних послуг, електроніки та електротехнічного обладнання, технологій, апаратури, фармацевтики та біотехнологій. Географічна структура компаній представлена такими країнами, як Німеччина, США, Південна Корея, Китай, Швейцарія, Японія [16].

Глобалізаційні процеси обумовлюють створення та функціонування міжнародних спільних підприємств, які є найбільш ефективним видом міжнародного підприємництва. Міжнародне спільне підприємство являє собою форму співробітництва партнерів різних країн стосовно інвестування, управління, виробництва продукції, реалізації товарів та послуг, розподілу прибутків та ризиків. Станом на початок 2021 року міжнародні спільні підприємства функціонували переважно у таких галузях:

- внутрішня торгівля (22,4%);
- харчова промисловість (14,5%);
- машинобудування і металообробка (12,8%);
- чорна і кольорова металургія (5,0%);
- зовнішня торгівля (4,4%);
- транспорт і зв'язок (4,1%);
- легка промисловість (4,0%);
- хімічна промисловість (3,9%);
- будівництво (3,7%) [16].

Найбільша кількість міжнародних спільних підприємств України зосереджена у м. Києві, Львівській, Одеській, Дніпропетровській, Закарпатській областях.

У сучасних умовах найбільш поширенішою і доступнішою формою цифрових технологій є Інтернет. Його використання дозволило «віртуалізувати ринок» (перенести економічні процеси у віртуальне середовище). Найпоширенішим проявом віртуалізації ринку є «Інтернет-комерція» – торгівля між різними суб'єктами економіки, за якої зв'язок здійснюється за допомогою Інтернету. Окрім відомих лідерів – Google, Yahoo, Ebay і Amazon, є величезна кількість компаній, що торгують різноманітними товарами та послугами. Сама ж сфера Інтернет-комерції стрімко зростає [16].

Структура зовнішньої торгівлі за останні три роки України залишається неоптимальною, що позначається як на якості споживання, так і на ефективності виробництва в державі (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

**Структура та динаміка зовнішньої торгівлі України за 2020-2022 рр.,
тис. дол. США [21]**

Код і назва товарів згідно з УКТ ЗЕД	Експорт			Імпорт		
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Усього	49191824,5	68072328,8	44148774,6	54336136,7	72843126,6	55273492,5
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	1188164,7	1345194,8	1472435,5	1258069,2	1594007,5	1174848,8
II. Продукти рослинного походження	11883238,0	15538028,4	13478480,9	1989254,2	2130534,2	1926622,1
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	5746921,7	7037234,2	5949360,7	280378,5	444037,8	293881,0
IV. Готові харчові продукти	3361028,2	3788474,9	2496966,0	2970635,4	3578388,6	2554735,0
V. Мінеральні продукти	5331642,8	8414372,7	4323469,3	8633264,9	14968772,0	13112098,6
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	2020105,1	2815603,7	1287184,2	7333672,6	9742952,9	6302747,3
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	682674,9	1104189,8	470206,4	3403842,7	4816743,9	3247150,3
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичинена	134656,7	165539,7	104482,9	242977,1	300241,8	240494,2
IX. Деревина і вироби з деревини	1411557,3	2005802,9	1885422,0	315573,4	442071,2	197576,6
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	403041,5	534033,5	277514,1	1099053,3	1112400,8	760245,1
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	778247,7	864984,6	671545,0	2291123,0	2661509,8	2482989,1
XII. Взуття, головні убори, парасольки	165474,4	189860,9	175073,2	435971,0	576345,9	570744,7
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	443248,6	568403,9	300657,0	741514,7	944312,1	659019,0
XIV. Перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	114389,0	128546,7	40989,1	162584,7	219183,2	70187,8
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	9029989,2	15990999,1	6004098,5	3129317,4	4372529,3	2590689,1
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	4486636,6	5260165,9	3735990,3	11552754,1	14205993,3	9181622,5
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	115943,2	676435,9	359418,2	5506697,1	7572383,8	5629841,0
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	162611,6	170955,1	121538,2	1272711,6	1519783,2	1172074,3
XIX. Музичні інструменти	422,8	356,1	664,7	12048,4	16254,5	8095,2
XX. Різні промислові товари	1000840,1	1249974,3	972465,3	1263633,1	1343319,0	713212,8
XXI. Твори мистецтва	558,0	2671,4	1113,3	3997,7	6586,6	478,3
XXII. Товари, придбані в портах	1758,5	1685,8	737,0	90809,5	126215,9	69155,2

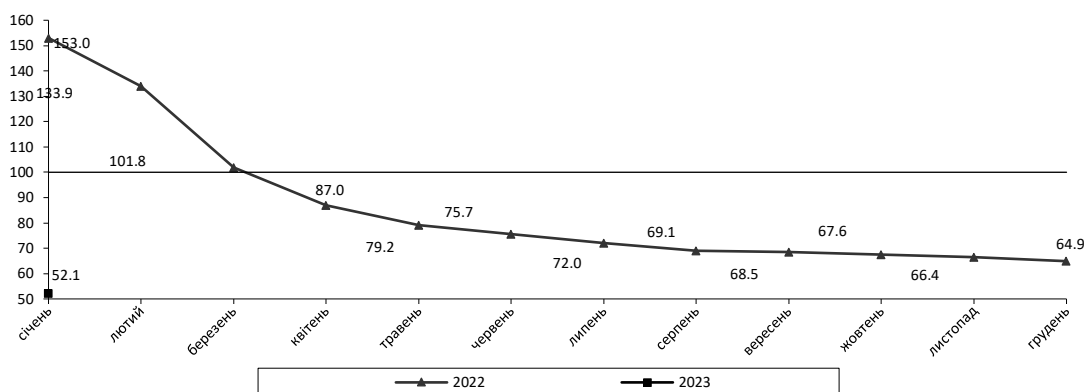

Рис. 1.1. Темпи зниження експорту товарів Україною у 2023 році (у % до відповідного періоду попереднього року, нарастаючим підсумком)

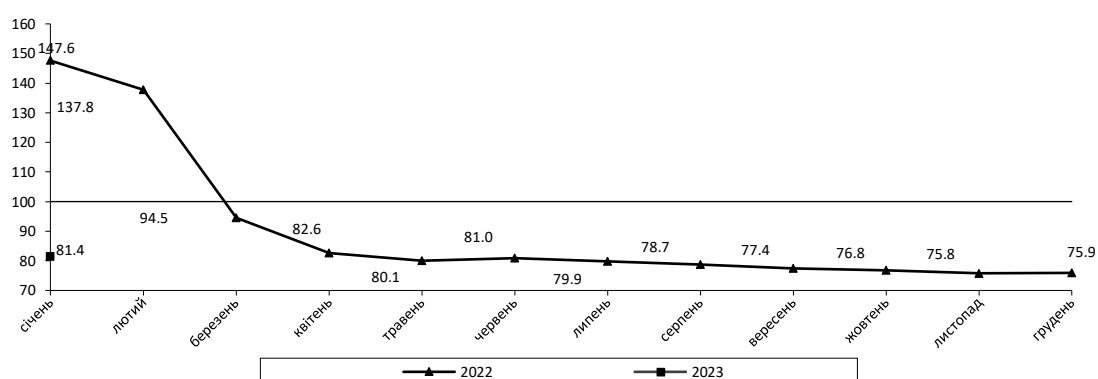

Рис. 1.2. Темпи зниження імпорту товарів Україною у 2023 році (у % до відповідного періоду попереднього року, нарастаючим підсумком)

Згідно із статистичними даними, починаючи з 2022 року ситуація значно погіршилася, що пов'язано із повномасштабними військовими діями (рис. 1.1, 1.2). Так, у січні 2023 р. експорт товарів становив 3131,5 млн.дол. США, або 52,1% порівняно із січнем 2022 р., імпорт – 5042,1 млн.дол., або 81,4% [18]. Негативне сальдо склало 1910,6 млн.дол.. Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,62. Зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами зі 188 країн світу.

Процеси глобалізації і діджиталізації економіки обумовлюють розвиток форм міжнародної торгівлі, змінюється сам ритм ведення бізнесу – ритм, за якого натискання на декілька клавіш в одній країні може означати початок економічного процесу на відстані багатьох тисяч кілометрів.

1.3. Міжнародний рух факторів виробництва у системі міжнародних економічних відносин

Фактори виробництва – це ресурси, які необхідні для виробництва товарів або послуг. Класичними факторами виробництва є капітал (засоби виробництва), праця (цілеспрямована діяльність людей) та земля (природні ресурси).

Міжнародний рух капіталу – це розвинена складова міжнародного переміщення факторів виробництва, яка полягає у вилученні з обігу частини національного капіталу та включення його у виробничий процес інших країнах. Незважаючи на жорсткі обмеження спостерігається зростання мобільність

капіталу. Темпи зростання переміщення капіталу між країнами у кілька разів перевищують темпи зростання виробництва та міжнародної торгівлі [9].

Міжнародна міграція капіталу – це не фізичне переміщення засобів виробництва, а фінансова операція: надання позик, купівля-продаж цінних паперів, інвестування.

Причини міграції капіталу між державами є:

1. Відносний надлишок капіталу в окремих країнах, і як результат - зменшення норми прибутку поряд із більш вигідними умовами за кордоном.

2. Можливості використання сприятливих чинників дислокації у країнах, що залучають іноземний капітал (низькі ціни на сировину, робочу силу, невисокі екологічні стандарти, наявність пільгових інвестиційних режимів).

3. Обмеженість внутрішніх ринків у поєднанні з необхідністю підтримки сталих темпів зростання провідними суб'єктами міжнародної економіки в умовах посилення конкуренції. Можливість освоєння нових ринків, у тому числі проникнення на ринки держав, що встановлюють тарифні чи нетарифні обмеження на імпорту продукції іноземних корпорацій.

4. Стабільна політична ситуація та сприятливий інвестиційний клімат в інших країнах за відсутності подібних умов у власній державі. Тож, капітал може вивозитися з країни і при його дефіциті для внутрішнього інвестування.

5. Інтернаціоналізація та транснаціоналізація господарського життя. Поглиблення міжнародної спеціалізації та кооперації виробництва. Прагнення компаній до географічної диверсифікації інвестицій з метою зниження ризиків.

6. Лібералізація процесів експорту та імпорту капіталу в світі, в тому числі у межах інтеграційних об'єднань, офшорних зон. Існування міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування доходів і капіталів [9].

Основні форми міжнародного руху капіталу:

1. За функціональним призначенням: прямі інвестиції у промислові, торговельні, інші підприємства; портфельні інвестиції (в іноземні цінні папери); міжнародні кредити; міжнародна економічна допомога (трансферти, гранти).

2. За напрямом: експорт та імпорт. Якщо капітал із країни походження розміщується за її межами, йдеться про експорт (вивезення) капіталу. Держава, що його здійснює, називається країною базування, або донором..

3. За формою власності: державний (суб'єкти: держава в особі уряду та центрального банку); приватний (суб'єкти: фізичні особи, банки, компанії, страхові, інвестиційні, трастові фонди); капітал міждержавних і наддержавних фінансових організацій (МВФ, МБРР, МФК, ЄБРР та ін.).

4. За умовами повернення: зворотна міграція (кредити); міграція з непрямым поверненням (репатріація прибутків від інвестування); незворотна міграція (трансферти, «втеча» капіталу).

5. За термінами вкладення капітал поділяється на короткостроковий, середньостроковий та довгостроковий. Короткостроковий капітал – вкладення капіталу терміном до одного року, головним чином у формі торгових кредитів. Середньо- та довгостроковий капітал – вкладення капіталу на термін понад рік [9].

Іноземні інвестиції – це вкладення іноземних юридичних, фізичних осіб, іноземних держав, міжнародних урядових та неурядових організацій в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності у певній країні з метою одержання прибутку (чистого доходу). Іноземні інвестиції здійснюються у формі прямих та портфельних.

Прямі іноземні інвестиції передбачають укладення капіталу резидентом однієї країни у реальні активи (компанії) іншої з метою набуття тривалого економічного інтересу, що полягає у довгостроковому володінні та управлінському контролі над об'єктом інвестування з метою одержання прибутку. За методикою МВФ прямі іноземні інвестиції передбачають володіння не менш як 10 % капіталу підприємства (решта - портфельні). Утім, у країнах світу ця межа може відрізнятися. Так, в Японії вона становить 25 %, в Австралії, Канаді - 50 %. В Україні законодавчо визначено орієнтир у 10 % [17].

Портфельні інвестиції – це вкладення капіталу в іноземні цінні папери, що не надають права контролю над об'єктом та реальної участі в управлінні ним. Метою інвестора є лише одержання доходів у вигляді дивідендів, відсотків чи спекулятивної курсової різниці. Портфельні інвестиції поділяються на інвестиції в акції, боргові цінні папери (облігації, казначейські векселі та ін.), деривативи. Порівняльні переваги портфельних інвестицій перед прямими полягають у більш високій ліквідності, порівняно легкій керованості (мобільності) [17].

Інтересам країни-реципієнта іноземних інвестицій найбільше відповідає їх інноваційна форма, тобто вкладення у нововведення на основі досягнень науки і техніки, що забезпечують успішне протистояння конкурентам на ринку (передавання та впровадження нових технологічних і управлінських процесів, освоєння нових видів товарів, обладнання та ін.) [17].

Перспективи залучення іноземних інвестицій державою значною мірою залежать від її інвестиційного клімату, під яким розуміють сукупність політичних, економічних, соціокультурних, організаційно-правових, географічних чинників, наявних у країні, що визначають вибір інвесторів відносно місця, часу, форми вкладення коштів. Це система умов інвестиційної діяльності, що поєднує такі складові: інвестиційний потенціал (об'єктивно існуючі можливості країни до інвестиційної діяльності); інвестиційні ризики (рівень очікуваної доходності та проблемності інвестування); інвестиційну активність (існуючі інвестиційні процеси в країні) [17].

Критеріями привабливості держави для іноземних інвесторів є: місткість і потенціал місцевого ринку; доступність ринку з позицій законодавства, політична та економічна стабільність у країні; забезпеченість кваліфікованою робочою силою, іншими ресурсами; можливість репатріації капіталу; стан захисту прав власності, у тому числі інтелектуальної; наявність податкових та інших пільг; рівень розвитку інфраструктури; інфляційні та валютні ризики.

Шляхи поліпшення інвестиційного клімату:

- зниження політичних ризиків, забезпечення макроекономічної стабільності;
- дерегулювання підприємницької діяльності, максимальне усунення адміністративних бар'єрів, спрощення процедур відкриття / закриття бізнесу; забезпечення стабільних та зрозумілих «правил гри», у тому числі посилення захисту прав власності;
- підвищення ефективності державного управління, боротьба з корупцією, розвиток державно-приватного партнерства; інструментом реалізації може стати розбудова системи «електронного уряду» – інформаційної взаємодії громадян, бізнесу та органів державної влади з використанням ІКТ, що дає змогу уникнути особистих контактів і знижує корупційні ризики;

➤ розвиток інфраструктури, підтримка умов конкуренції; забезпечення інформаційної підтримки потенційних інвесторів щодо ринкової кон'юнктури, приватизаційних перспектив; пільги для пріоритетних видів діяльності [17].

Близько половини всіх капіталів, що обертаються на світовому ринку, нині проходять через офшорні зони. Виникнення офшорних територій припадає на кінець 50-х-60-ті роки ХХ ст. і пов'язане зі збільшенням кількості транснаціональних корпорацій (ТНК), зростанням світових фінансових потоків, а отже, прагненням реєструвати компанії там, де нижчим є податкове навантаження [17].

Терміни «офшор», «офшорна зона» (англ. offshore – поза берегом) застосовують досить широко – ними визначають країну, законодавство якої дозволяє, за виконання певних умов, або взагалі не сплачувати податки, або сплачувати їх за заниженими ставками. Вирізняють:

1) *класичні офшорні зони (податкові сховища)* – юрисдикції, що пропонують інвесторам безподатковий режим (стягуються лише плата за реєстрацію та щорічний незначний фіксований збір), максимально спрощений процес реєстрації та функціонування компанії, закритість інформації щодо її діяльності та реальних бенефіціарів (власників). Бухгалтерська звітність до державних органів не подається, не ведеться реєстр акціонерів і директорів, відсутній державний валютний контроль. Умова: ведення господарської діяльності за межами країни реєстрації. Збори, що стягуються з компаній, є джерелом наповнення державного бюджету, у той час як діяльність компаній не впливає на економіку офшорної юрисдикції. Зазвичай це невеликі острівні держави (звідси поширилась назва - offshore);

2) *низькоподаткові юрисдикції* пропонують занижені або навіть номінальні податкові ставки, податкові пільги для певних типів компаній (як резидентів, так і нерезидентів). Проте обов'язковими є що річний аудит компанії і подання бухгалтерської звітності. Умова: ведення господарської діяльності за межами країни реєстрації. Мають більший престиж у світі, проте й менший рівень конфіденційності. Офіційно не вважаються офшорними. Приклади: Гонконг, Ірландія, Кіпр.

Єдиного списку офшорних зон у світі не існує. Загалом визнається близько 45 офшорних країн (МВФ – 48, у тому числі Люксембург, Швейцарія, Данія, Ізраїль). В Україні перелік офшорних зон щорічно затверджується Кабінетом Міністрів України.

Основні мотиви, що спонукають бізнес до використання послуг офшорних зон: мінімізація оподаткування; підвищення ефективності управління господарською діяльністю (захист активів, спрощення доступу до кредитів); приховування та відмивання злочинних коштів. Боротьбу з відмиванням коштів через офшорні зони здійснює *ЕЛТГ*, яка розробила «40 + 9» принципів виявлення та боротьби з легалізацією незаконно одержаних доходів [17].

Сучасні офшорні схеми передбачають формування цілих мереж і є настільки складними, що податківцям майже неможливо обвинуватити учасників у незаконних діях. Такі схеми називають *спаринг-офшорними*. Вони засновані на зв'язці класичного офшору і компаній з респектабельних країн (спаринг-офшорних юрисдикцій), де існують можливості не підпадати під загальні для місцевого бізнесу правила оподаткування (наприклад, завдяки існуванню угод про уникнення подвійного оподаткування). Сенс: компанія в респектабельній

країні діє як агент офшорної та сплачує податки лише з комісійної винагороди; прибутки ж концентруються у офшорній компанії та не оподатковуються. Відомі в світі спаринг-офшорні юрисдикції: Кіпр, Данія, Велика Британія, Австрія, Італія, Люксембург. Найпоширенішими схемами мінімізації оподаткування і відмивання коштів є експортно-імпортні та інвестиційні схеми (кредитні, лізингові, страхові, купівлі-продажу активів) [17].

Негативними наслідками впливу офшорного сектору є зменшення надходжень до державного бюджету, нерівномірний розподіл податкового тягара; вплив капіталу; зростання державного боргу, поживне середовище для тіньового сектору та злочинних схем з відмивання коштів. Позитивними наслідками офшорного сектору є підвищення конкурентоспроможності компаній на національному і глобальному ринках унаслідок застосування гнучких стратегій розвитку; залучення іноземних інвестицій; підвищення ефективності управління господарською діяльністю окремих компаній; стимул для вдосконалення національного податкового законодавства та системи захисту прав власності

Світовий ринок позичкових капіталів складається зі світового кредитного ринку, світового фінансового ринку та євrorинку.

Світовий кредитний ринок – це частина ринку позичкових капіталів, де здійснюється рух капіталу на основі терміновості, повернення та виплати відсотків.

Світовий фінансовий ринок – частина ринку позичкових капіталів, де переважно здійснюються емісія, купівля-продаж цінних паперів, у тому числі в євrowалютах.

Євrorинок – частина світового ринку позичкових капіталів, на якому проводяться операції з кредитів та позик в євrowалюті.

Міжнародний кредит – рух позичкового капіталу за національними кордонами держави між суб'єктами міжнародних економічних відносин, пов'язаних з наданням валютних і товарних ресурсів на умовах повернення, терміновості та виплати відсотка. Кожна країна є експортером та імпортером капіталу [17].

Міжнародний кредит можна розглядати як особливий вид міжнародної торгівлі, як обмін сьогоdnішнього товару на товар у майбутньому. Боржник, одержуючи кредит, надає перевагу збільшенню поточного споживання за рахунок скорочення споживання у майбутньому; а кредитор діє навпаки - даючи позику, надає перевагу споживанню у майбутньому за рахунок скорочення поточного споживання. Кредит виступає найстарішою і традиційною формою міжнародних економічних відносин, які приносять дохід у вигляді відсотків за запозиченнями, торговими кредитами, депозитами тощо. За сучасних умов міжнародне кредитування здійснюється за лінією запозичень (loans). Кредити виступають як пряме запозичення коштів у кредитора в певному обсязі, на суворо обумовлений строк, з оплатою за використання. Кредитором і позичальником можуть бути уряди різних країн, банки, міжнародні економічні організації, приватні фірми тощо. Метою міжнародного кредиту є більш прибуткове використання тимчасово вільних фінансових коштів; прискорення процесу реалізації товарів і послуг у світовому масштабі; розширене відтворення [17].

Останніми десятиріччями в економічних відносинах країн світового співтовариства широко поширюються торговельні кредити (trade credits). Вони надаються на короткий строк з метою прискорити і полегшити обіг товарів та

послуг між країнами. Рух кредиту у міжнародній економіці розглядається як специфічна форма торгівлі.

Розвиток міжнародного кредиту на сучасному етапі значною мірою визначається діяльністю ТНК, зростанням їх ролі в розвитку міжнародних економічних відносин.

В основу класифікації міжнародного кредиту можна покласти різні ознаки: джерела походження, сфери призначення, валюту позики, строк кредитування тощо.

Загалом міжнародні кредити мають такі форми.

За цільовим призначенням вирізняють:

1) прив'язані кредити – це кредити, що мають виражений цільовий характер (комерційні, інвестиційні тощо);

2) фінансові кредити, або такі, які використовуються позичальниками на довільні цілі (облігації, позики тощо);

3) міжнародні комерційні кредити. Надаються на закупівлю певних товарів або оплату послуг і мають, як правило, «пов'язаний» характер, тобто чітко цільовий, закріплений у кредитній угоді. Міжнародний комерційний кредит часто виступає у вигляді «фірмового» кредиту. Останній має місце тоді, коли фірма - експортер однієї країни надає імпортеру іншої країни відстрочку платежу при реалізації товарів і послуг. За сучасних умов строки фірмових кредитів стали досить тривалими (від двох до сіми років) і визначаються кон'юктурою світових ринків, видами товарів і послуг, зацікавленістю постачальника у збереженні зовнішньоекономічних зв'язків і поширенні обсягів експортних поставок тощо. Фірмовий кредит звичайно оформлюється векселем або надається по відкритому ринку [17].

За загальними джерелами кредити поділяють на:

1) внутрішні кредити – надаються національним дебітором для зовнішньоекономічної діяльності;

2) іноземні (зовнішні) кредити – надаються іноземними кредиторами національним дебіторам для здійснення зовнішньоекономічних операцій;

3) змішані кредити – кредити як внутрішнього, так і зовнішнього походження [17].

За статусом кредиторів кредити класифікують таким чином:

1) урядові (державні) кредити, або кредити, що надаються урядом від імені держави іноземних дебіторів;

2) кредити міжнародних фінансово-кредитних організацій;

3) приватні кредити, або кредити, що надаються приватним фізичним та юридичним особам;

4) змішані кредити, або кредити як зовнішнього, так і внутрішнього походження [17].

За формою надання кредитів розрізняють:

1) товарні, що надаються експортерами своїм іноземним покупцям у товарній формі з умовою майбутнього покриття (грошима чи товаром);

2) валютні (грошові), тобто ті, що надаються у національній та іноземній валюті (на євроринку у валюті третьої країни) [17].

За характером забезпечення кредити можуть бути:

1) забезпеченими – забезпечуються нерухомістю, товарами, цінностями (коштовностями) як заставою;

2) бланковими – надаються під зобов'язання боржника, його документом виступає соло-вексель з одним підписом позичальника [17].

За строком дії розрізняють такі кредити:

- 1) надкороткострокові (від одного дня до місяця);
- 2) короткострокові (до одного року);
- 3) середньострокові (від одного до п'яти років);
- 4) довгострокові (понад семи років) [17].

Сучасними формами міжнародного кредиту виступають: міжнародний лізинг, міжнародний факторинг, міжнародний форфейтинг.

Міжнародний лізинг – складна фінансова операція, в якій спеціалізована фірма (орендодавець) за домовленістю з офіційним орендарем купує у виробника відповідне устаткування, обладнання, машини і передає їх на визначений час за встановлену плату орендареві. Міжнародний лізинг поділяється на: рейтинг – короткостроковий лізинг (від однієї години до одного місяця); гайринг – середньостроковий лізинг (від одного місяця до року); лізинг - довгостроковий лізинг (більше року) [17].

Міжнародний факторинг – вид міжнародної діяльності з надання послуг у сфері міжнародного фінансування, при якому постачальник товарів віддає короткострокові вимоги за товарними угодами факторинговій компанії (фактор - фірмі, фактору) з метою негайного одержання більшої частини платежу (як правило, 70-80 % платежу вже за два-три дні, а решта суми сплачується після виплати рахунків імпортерами). Факторингові послуги звичайно надають факторингові компанії, багато яких належать банкам. Вони скуповують рахунки експортерів зі скидкою. Міжнародний форфейтинг є таким видом діяльності з надання послуг у сфері міжнародного фінансування, за якого експортер продає форфейтеру (форфейтинговій компанії) без права регресу боргове зобов'язання іноземного покупця, яке виступає у формі комерційного переказного або простого векселя з авалем (форма фінансової гарантії банку або іншої юридичної особи). Форфейтери можуть перепродавати куплені в експортерів векселі на вторинному ринку, який одержав назву «а форфе» (від франц. а *forfeit* - поступитися правом) [17].

Зовнішній борг – це сума зобов'язань країни перед зовнішніми кредиторами за непогашеними зовнішніми позиками та несплаченими за ними відсотками. Боргові зобов'язання зі строком погашення понад рік називають довгостроковими, зі строком погашення протягом поточного року – короткостроковими. За типом позичальника зовнішні боргові зобов'язання можуть бути державними, гарантованими державою та приватними. Державний борг виникає у разі, коли зовнішніми кредиторами є уряди інших країн, центральні банки, інші урядові інститути, міжнародні фінансові організації. Борг, гарантований державою, – це борг приватних банків, компаній тощо, гарантом сплати якого виступає держава в особі певних офіційних інститутів. Приватний борг – борг приватних фірм, компаній, банків тощо, який не гарантований державою. За типом кредитора виділяють офіційні та приватні борги [17].

Основними шляхами зменшення зовнішнього державного боргу є списання боргу, його викуплення, сек'ютеризація та обмін боргів на акції національних підприємств.

Списання боргу. Якщо зобов'язання країни перевищують її очікувану платоспроможність, зовнішній борг виступає як пропорційний податок, оскільки

додаткові доходи держави спрямовуються не власним громадянам, а кредиторам. Це знижує стимули зусиль держави щодо поліпшення економічної ситуації. Уряд менш зацікавлено проводить жорстку економічну політику, яка передбачає непопулярні заходи, адже при цьому основна частина дивідендів від таких дій все одно піде кредиторам. Крім того, надлишковий борг негативно вплине на добробут громадян через збільшення ефекту «інвестиційного витіснення» [17].

Викуплення боргу. Якщо країна-боржник має у своєму активі досить значні обсяги золотовалютних резервів чи можливість активно їх нарощувати за рахунок стимулювання експортних галузей, можна дозволити позичальнику самостійно викупити власні борги на відкритому ринку. Це дасть змогу на ринкових умовах скоротити загальний обсяг державного боргу без ухвалення кредиторами будь-яких узгоджених рішень [17].

Сек'ютеризація. У цьому разі країна-боржник емітує нові боргові зобов'язання у вигляді облігацій, які або безпосередньо обмінюються на старий борг, або опосередковано, коли одержані від емісії кошти спрямовуються на погашення вже існуючих боргів. Якщо нові папери продаються на ринку з меншим дисконтом, така операція приведе до скорочення загального обсягу заборгованості. Останнім часом найбільш поширеною є сек'ютеризація банківських боргів, тобто обмін зобов'язань перед банками-кредиторами на облігації. Подібна схема реструктуризації може бути реалізована на добровільній основі тільки у тому випадку, коли нові зобов'язання визнаються пріоритетними щодо старих боргів. В іншому разі очікувані платежі за старим боргом еквівалентні платежам за новим, який продаватиметься з таким самим дисконтом, як і новий. Подібна операція веде до скорочення загального обсягу заборгованості. Найбільшого поширення набула сек'ютеризація банківських боргів, тобто обмін зобов'язань перед банками-кредиторами на облігації [17].

Якщо регулюючі заходи виявилися неефективними, держава може опинитись у стані дефолту. *Дефолт* (англ. default – невиконання зобов'язань) – це невиконання договору позики, тобто несплата вчасно відсотків або основного боргу за борговими зобов'язаннями чи за умовами договору про випуск облігаційної позики. Дефолт може оголошуватися як компаніями, приватними особами, так і державами (суверенний дефолт), нездатними обслуговувати всі або частину своїх зобов'язань. Корпоративний дефолт є важливим поняттям корпоративного права, виступає, з одного боку, захисним механізмом для компанії, що зазнає тимчасових фінансових труднощів (захист від ворожого поглинання, захист від рейдерського захоплення тощо), а з другого – захищає кредиторів від невиконання компанією зобов'язань за позиками [17].

Наслідки дефолту для країни-позичальника. Доступ до кредитних ресурсів міжнародних організацій і країн-донорів закриваються (частки ж інвестори припиняють кредитувати уряду-банкруту значно раніше). Як правило, суверенний борг відразу різко збільшується за рахунок штрафів, що накладають у разі відмови платити. Не виключена можливість блокування рахунків у банках, з якими центральний банк країни, що оголосила дефолт, перебуває в кореспондентських відносинах. Нарешті, ризику арешту піддається майно державних компаній, що знаходяться за кордоном, у першу чергу морські і повітряні судна з національною атрибутикою [17].

Кредитори неплатоспроможних країн також виявлялися покараними, оскільки їх цінні папери (здебільшого боргові зобов'язання) втрачали цінність. Отже, ринок карав кредиторів і позичальників за необдуманий ризик.

Універсальні процедури відсутні. Дефолт пов'язано із серйозними санкціями, які можуть бути зняті тільки після остаточного врегулювання спорів навколо претензій кредиторів. Уряд повинен продумати наслідки такого кроку. Відмова від обслуговування боргу знімає навантаження зі скарбниці лише на час.

У довгостроковому плані таке рішення призводить тільки до зростання суми зовнішніх зобов'язань за рахунок відстрочених виплат і негайних санкцій. До того ж відразу збільшується й ціна обслуговування боргу: країна повинна покладатися на власні сили, оскільки зовнішні джерела фінансування відрізаються.

З метою залучення іноземних інвестицій і вирішення завдань системного та структурного реформування у світовій економічній практиці успішно використовуються *спеціальні (вільні) економічні зони (СЕЗ)* – обмежені промислові райони, які являють собою частину території держави з безмитним торговельним режимом, де іноземні фірми, що виробляють продукцію, головним чином на експорт, користуються низкою податкових та фінансових пільг. Ефективно функціонуючі СЕЗ дозволяють успішно втілювати в життя концепцію створення територій інноваційного прориву, економічних інноваційних груп, які стають сполучними елементами приєднання до глобальної світової економіки [1].

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

1). До структури міжнародних економічних відносин входять:

- a) міжнародна торгівля товарами і послугами, міжнародна міграція робочої сили, міжнародна передача технологій, валюта і валютні відносини, світова фінансова система та міжнародні фінансові ринки;
- b) міжнародна торгівля товарами і послугами, міжнародний рух капіталу, міжнародна передача технологій, валюта і валютні відносини, світова фінансова система та міжнародні фінансові ринки;
- c) міжнародна торгівля товарами і послугами, міжнародний рух капіталу, міжнародна міграція робочої сили, міжнародна передача технологій, світова фінансова система та міжнародні фінансові ринки;
- d) міжнародна торгівля товарами і послугами, міжнародний рух капіталу, міжнародна міграція робочої сили, міжнародна передача технологій, валюта і валютні відносини;
- e) міжнародна торгівля товарами і послугами, міжнародний рух капіталу, міжнародна міграція робочої сили, міжнародна передача технологій, валюта і валютні відносини, світова фінансова система та міжнародні фінансові ринки.

2). До суб'єктів міжнародних економічних відносин належать:

- a) фізичні, юридичні особи, держава, міжнародні організації та деякі специфічні суб'єкти;
- b) суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності та держава;
- c) міжнародні організації та деякі специфічні суб'єкти;
- d) фізичні, юридичні особи, міжнародні організації та деякі специфічні суб'єкти;
- e) держава, міжнародні організації та деякі специфічні суб'єкти;

3). Міжнародна організація – це:

- a) об'єднання трьох або більше незалежних держав, їхніх урядів, інших міжурядових організацій, спрямоване на вирішення певних спільних питань чи організації проектів;
- b) об'єднання тільки двох незалежних держав, їхніх урядів, інших міжурядових організацій, спрямоване на вирішення певних спільних питань чи організації проектів;
- c) об'єднання тільки трьох незалежних держав, їхніх урядів, інших міжурядових організацій, спрямоване на вирішення певних спільних питань чи організації проектів;
- d) об'єднання тільки десяти незалежних держав, їхніх урядів, інших міжурядових організацій, спрямоване на вирішення певних спільних питань чи організації проектів;
- e) об'єднання тільки двадцяти незалежних держав, їхніх урядів, інших міжурядових організацій, спрямоване на вирішення певних спільних питань чи організації проектів.

4). Міжнародні організації класифікуються за предметом діяльності:

- a) політичні, економічні, кредитно-фінансові, з питань торгівлі, охорони здоров'я, культури тощо;
- b) універсальні, регіональні;
- c) відкриті, закриті;
- d) зі загальною компетенцією, зі спеціальною компетенцією;
- e) всесвітні, групові.

5). Міжнародні організації класифікуються за колом учасників:

- a) політичні, економічні, кредитно-фінансові, з питань торгівлі, охорони здоров'я, культури тощо;
- b) універсальні, регіональні;
- c) відкриті, закриті;
- d) зі загальною компетенцією, зі спеціальною компетенцією;
- e) всесвітні, групові.

6). Міжнародні організації класифікуються за порядком прийому нових членів:

- a) політичні, економічні, кредитно-фінансові, з питань торгівлі, охорони здоров'я, культури тощо;
- b) універсальні, регіональні;
- c) відкриті, закриті;
- d) зі загальною компетенцією, зі спеціальною компетенцією;
- e) всесвітні, групові.

7). Міжнародні організації класифікуються за цілями та принципами діяльності:

- a) політичні, економічні, кредитно-фінансові, з питань торгівлі, охорони здоров'я, культури тощо;
- b) універсальні, регіональні;
- c) відкриті, закриті;
- d) зі загальною компетенцією, зі спеціальною компетенцією;
- e) всесвітні, групові.

8). Міжнародні організації класифікуються за кількістю членів:

- a) політичні, економічні, кредитно-фінансові, з питань торгівлі, охорони здоров'я, культури тощо;
- b) універсальні, регіональні;
- c) відкриті, закриті;
- d) зі загальною компетенцією, зі спеціальною компетенцією;
- e) всесвітні, групові.

9). Конвенція про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів застосовується до продажу:

- a) природних ресурсів;
- b) суден водного та провітреного транспорту;
- c) земельних ресурсів;
- d) капітального майна;
- e) сільськогосподарської продукції.

10). Строки позовної давності відповідно до Конвенції про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів застосовується до продажу встановлено у:

- a) один рік;
- b) два роки;
- c) три роки;
- d) чотири роки;
- e) безстроково.

11). Оцінка товару для митних цілей відповідно до вимог Генеральної угоди з тарифів і торгівлі ґрунтується на:

- a) покупний вартості;
- b) історичної вартості;
- c) балансової вартості;
- d) справедливої вартості;
- e) дійсної вартості.

12). Компенсаційна торгівля – це:

- a) продаж товарів, яка пов'язана з відповідною закупкою товарів;

- b) торгівля, пов'язана з використанням коштів для оплати активного сальдо експортно-імпортних операцій;
- с) коли експортер зобов'язується викуповувати частину продукції, що виробляється на підприємстві якому здійснена поставка;
- d) купівля-продаж перетворюється на процес у декілька років, який не завжди може завершитися переходом права власності;
- е) торгівля, яка не передбачає ніяких валютно-фінансових розрахунків.

13). Зустрічна торгівля – це:

- a) продаж товарів, яка пов'язана з відповідною закупкою товарів;
- b) торгівля, пов'язана з використанням коштів для оплати активного сальдо експортно-імпортних операцій;
- с) коли експортер зобов'язується викуповувати частину продукції, що виробляється на підприємстві якому здійснена поставка;
- d) купівля-продаж перетворюється на процес у декілька років, який не завжди може завершитися переходом права власності;
- е) торгівля, яка не передбачає ніяких валютно-фінансових розрахунків.

14). Зворотна закупівля продукції – це:

- a) продаж товарів, яка пов'язана з відповідною закупкою товарів;
- b) торгівля, пов'язана з використанням коштів для оплати активного сальдо експортно-імпортних операцій;
- с) коли експортер зобов'язується викуповувати частину продукції, що виробляється на підприємстві якому здійснена поставка;
- d) купівля-продаж перетворюється на процес у декілька років, який не завжди може завершитися переходом права власності;
- е) торгівля, яка не передбачає ніяких валютно-фінансових розрахунків.

15). Орендна торгівля – це:

- a) продаж товарів, яка пов'язана з відповідною закупкою товарів;
- b) торгівля, пов'язана з використанням коштів для оплати активного сальдо експортно-імпортних операцій;
- с) коли експортер зобов'язується викуповувати частину продукції, що виробляється на підприємстві якому здійснена поставка;
- d) купівля-продаж перетворюється на процес у декілька років, який не завжди може завершитися переходом права власності;
- е) торгівля, яка не передбачає ніяких валютно-фінансових розрахунків.

16). Бартер – це:

- a) продаж товарів, яка пов'язана з відповідною закупкою товарів;
- b) торгівля, пов'язана з використанням коштів для оплати активного сальдо експортно-імпортних операцій;
- с) коли експортер зобов'язується викуповувати частину продукції, що виробляється на підприємстві якому здійснена поставка;
- d) купівля-продаж перетворюється на процес у декілька років, який не завжди може завершитися переходом права власності;
- е) торгівля, яка не передбачає ніяких валютно-фінансових розрахунків.

17). Комісійна торгівля на зовнішньому ринку:

- a) одна сторона за дорученням другої сторони виконує угоду від свого імені, але за рахунок другої сторони;
- b) одна сторона доручає другої сторони реалізацію товару із складу на протязі встановленого періоду від свого імені та здійснює платежі в міру реалізації зі складу товару покупцеві;
- с) полягає в дорученні однієї сторони другій стороні, здійснення фактичних та юридичних дій, що пов'язані з продажем чи покупкою товару на оговореній території за рахунок і від імені принципала;
- d) полягає у підписанні із товаровиробником договір щодо продажу товарів на певній території й на конкретний термін;
- е) полягає у здійсненні операцій з перепродажу від свого імені й за свій рахунок.

18). Консигнаційна торгівля на зовнішньому ринку:

- a) одна сторона за дорученням другої сторони виконує угоду від свого імені, але за рахунок другої сторони;

- b) одна сторона доручає другій стороні реалізацію товару із складу на протязі встановленого періоду від свого імені та здійснює платежі в міру реалізації зі складу товару покупцеві;
- c) полягає в дорученні однієї сторони другій стороні, здійснення фактичних та юридичних дій, що пов'язані з продажем чи покупкою товару на оговореній території за рахунок і від імені принципала;
- d) полягає у підписанні із товаровиробником договір щодо продажу товарів на певній території й на конкретний термін;
- e) полягає у здійсненні операцій з перепродажу від свого імені й за свій рахунок.

19). Агентська торгівля на зовнішньому ринку:

- a) одна сторона за дорученням другій стороні виконує угоду від свого імені, але за рахунок другій сторони;
- b) одна сторона доручає другій стороні реалізацію товару із складу на протязі встановленого періоду від свого імені та здійснює платежі в міру реалізації зі складу товару покупцеві;
- c) полягає в дорученні однієї сторони другій стороні, здійснення фактичних та юридичних дій, що пов'язані з продажем чи покупкою товару на оговореній території за рахунок і від імені принципала;
- d) полягає у підписанні із товаровиробником договір щодо продажу товарів на певній території й на конкретний термін;
- e) полягає у здійсненні операцій з перепродажу від свого імені й за свій рахунок.

20). Дистрибуторська торгівля на зовнішньому ринку:

- a) одна сторона за дорученням другій стороні виконує угоду від свого імені, але за рахунок другій сторони;
- b) одна сторона доручає другій стороні реалізацію товару із складу на протязі встановленого періоду від свого імені та здійснює платежі в міру реалізації зі складу товару покупцеві;
- c) полягає в дорученні однієї сторони другій стороні, здійснення фактичних та юридичних дій, що пов'язані з продажем чи покупкою товару на оговореній території за рахунок і від імені принципала;
- d) полягає у підписанні із товаровиробником договір щодо продажу товарів на певній території й на конкретний термін;
- e) полягає у здійсненні операцій з перепродажу від свого імені й за свій рахунок.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Самостійно опрацювати теоретичний матеріал, підготувати реферат та презентацію. Обсяг реферативної роботи має складати - 10-15 сторінок (без додатків, список використаних джерел). Текст реферативної роботи викладається державною мовою на стандартних аркушах формату А-4 (210 x 297). Робота друкується шрифтом Times New Roman, 14 кеглем; вирівнювання – «За шириною»; міжрядковий інтервал «Полуторний» (1,5 Lines); абзацний відступ - п'ять знаків (1,25 см); верхнє і нижнє поле - 2 см, лівє - 3 см, правє - 1 см. Абзацний відступ має бути однаковим у всьому тексті і дорівнювати п'яти знакам (1,25 см). Матеріал розподіляється рівномірно у відповідності до плану реферату: вступ (мають бути обґрунтовані актуальність та практичне значення обраної теми реферату, визначені мета та завдання роботи); основна частина (розкривається тема реферату шляхом висвітлення основних питань. Висновки сформулювати: а) науково-теоретичні та практичні підсумки проведеного аналізу за проблематиком реферату; б) теоретичні та практичні рекомендації, що випливають з проведеного аналізу. Перелік тем рефератів:

- 1) *«Інтеграційні процеси в системі світового господарства»;*
- 2) *«Глобалізація сучасних міжнародних економічних відносин»;*
- 3) *«СОТ та її роль в регулюванні міжнародної торгівлі товарами»;*
- 4) *«Міжнародне регулювання торгівлі економічними органами ООН»;*
- 5) *«Міжнародні економічні відносини у сфері послуг».*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архієреєв С.І., Волоснікова Н.М., Климова С.О. Міжнародна економіка і міжнародні економічні відносини: навчальний посібник. за ред. проф. Архієреєва С.І. Харків: НТУ «ХПІ». 2019. 234 с. URL: <https://core.ac.uk/reader/275821380>.
2. Батлер В.Е. Основні риси відкритого акціонерного товариства і американської корпорації. *Держава і право*. 2014. № 7. 79–86 с.
3. Брусиловська О.І., Коваль І.М. Історія міжнародних відносин (сер. III тис. до н.е. - сер. XVII ст. н.е.): навч.-метод. посіб. для студентів ОНУ ім. І. І. Мечникова. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2013.- 188 с. URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9704/1/brus_koval.pdf.

4. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір: монографія. К. : КНЕУ, 2018. 420 с. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/20991>.
5. Григор'єва Т. Історія дипломатії: від давнини до кінця XVIII ст. Київ: Видавн. дім «Києво-Могилянська Академія», 2014. 177 с. URL: <http://surl.li/jmlsw>
6. Давидюк Л.П., Кліщук Ю.О. Тенденції розвитку міжнародного бізнесу в Україні. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. Випуск 37. 2019, с. 31- 36 URL : http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/37_2019_ukr/7.pdf
7. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон [монографія]. Ю.Г. Козак, Н.В. Притула, О.А. Єрмакова та ін. К.: Центр учбової літератури. 2016. 240 с. URL : <http://surl.li/lpfmr>
8. Кіссінджер Г. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті. Київ, 2017. 320 с.
9. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях *підруч.* К.: Центр учбової літератури. 2017. 228 с. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpovidiah.pdf?
10. Кононенко Л. В., Назарова Г.Б., Шишкіна Т.М. Трансформування міжнародної торгівлі в умовах глобалізації і цифровізації економіки. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 5 (5). С. 110-121. URL : <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/11974>.
11. Кононенко Л.В., Назарова Г.Б., Васильєв М. (2023). Міжнародна торгівля України: проблеми та перспективи. *Modern Engineering and Innovative Technologies*, 2 (27-02),79–84. URL : <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-27-02-034>.
12. Ластовський В. Історія держави і права зарубіжних країн. Київ: Вид. центр КНУКиМ, 2017. 195 с. URL : https://chtyvo.org.ua/authors/Lastovskyi_Valerii/Istoriia_derzhavy_i_prava_zarubizhnykh_krain/.
13. Ластовський В.В. Історія міжнародних відносин: теоретичний формат. URL: https://www.researchgate.net/publication/327927086_ISTORIA_MIZNARODNIH_VIDNOSIN_TEORETICNIJ_FORMAT.
14. Мацелюх Н. П. Історія економіки та економічної думки. Політична економія. Мікроекономіка. Макроекономіка : Навч. посіб. 2-ге вид. перероб та доп. К.: «Центр учбової літератури». 2014. 382 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Matseliukh_Nataliia/Istoriia_ekonomiky_ta_ekonomichnoi_dumky_Politychna_ekonomiia_Mikroekonomika_Makroekonomika.pdf.
15. Міжнародна економіка : навч. посіб. Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, Т. М. Камінська та ін. ; за заг. ред. С. М. Макухи. Х. : Право. 2012.192 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mignar_ekonomika_2012.pdf.
16. Міжнародна торговельна діяльність: підручник. В.В. Рокоча, В.Г. Алькема, В.І. Терехов, Б.М. Одягайло, К.В. Ковтонюк, Л.Г. Харсун, С.І. Ткаленко, С.В. Співаковський, Т.В. Співаковська, Н.М. Літвін, Г.П. Оласюк, О.І. Горбачук, О.І. Стародубцева, Н.О. Дмитрієва. К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2018. 698 с. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/pidruchniki/rokocha_0004.pdf.
17. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник. Козак Ю.Г. та ін. Одеса. ТОВ «ПІУТОН», 2016. 352 с. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/5240>.
18. Міжнародні економічні відносини: підручник. За редакцією А.П. Голікова, О.А. Довгаль. Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. 602 с. URL: <http://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/da1e84517cfd25b5ad61025384ff017.pdf>.
19. Поляков М.В. Особливості розвитку міжнародного бізнесу в умовах становлення глобальної економіки знань. *Економічний простір*. 2017. № 121.С. 47–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/espros_2017_121_6
20. Прушківська Е.В. Основи розвитку новітніх форм міжнародного бізнесу в умовах глобалізації. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2018. № 2. 119–125 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2018_2_15.
21. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
22. Троян С., Киридон А. Структурно-функціональний вимір системного підходу в дослідженнях міжнародних відносин і дипломатії доби Модерну: «Європейський еквілібріум». *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2016. Вип. 23 (1). С. 199-203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2016_23%281%29_29.
23. Шевченко Ю.О. Роль та місце транснаціональних корпорацій у сфері послуг. *Сталий розвиток економіки*. 2013. 122–128 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/sre_2013_1_28.pdf
24. Amos S. Hershey. The History of International Relations during Antiquity and the Middle Ages. *The American Journal of International Law*. 1911. Vol. 5. P. 901-933.
25. Bain W. International relations and intellectual history. *International relations*. 2017. Vol. 31 (3). P. 213-226.
26. Hicks J.R. (1939, 2nd ed. 1946). *Value and Capital: An Inquiry into Some Fundamental Principles of Economic Theory*. Oxford: Clarendon Press.

27. Kissinger, H. (2015) *World Order*, London: Penguin
28. Lawson G. What is history in international relations? *Millennium: Journal of International Studies*. 2008. Vol. 37 (2). P.415-435.
29. Malchow H. L. *History and International Relations: From the Ancient World to the 21th Century*. New York; London, 2016. 336 p.
30. Puchala D. J. *Theory and History in International Relations*. New York ; London, 2003. 288 p.
31. Samuelson, P.A. (1955) *Economics*. 10th Edition, McGraw-Hill, New York.
32. Schumpeter J. A. (1912). *The Theory of Economic Development*, tenth printing 2004, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey.
33. Smith Th. W. *History and International Relations*. London ; New York, 2003. 240 p.
34. Smith, Adam. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Edited by S. M. Soares. MetaLibri Digital. Library, 29th May 2007.

ТЕМА 2

МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

2.1. Валютна структура міжнародних економічних відносин

2.2. Світові фінанси у системі міжнародних економічних відносин

2.3. Макроекономічна політика у відкритій системі міжнародних економічних відносин

Тестові питання

Практичні завдання

Список використаних джерел

2.1. Валютна структура міжнародних економічних відносин

Міжнародні валютні відносини включають повсякденні зв'язки, в які вступають приватні особи, фірми, банки на валютних і грошових ринках із метою здійснення міжнародних розрахунків, кредитних та валютних операцій. Формою організації міжнародних валютних відносин є *міжнародна валютна система* - правові норми, інструменти та інститути, за допомогою яких здійснюються платіжно-розрахункові операції між суб'єктами світового господарства [5].

Міжнародна валютна система складається з таких елементів:

- резервні валюти, міжнародні рахункові грошові одиниці (СДР, євро);
- уніфікований режим валютних паритетів;
- умови взаємної оборотності валют;
- регламентація режимів валютного курсу;
- міждержавне регулювання міжнародної валютної ліквідності;
- режим світових валютних ринків та ринків золота;
- статус міжнародних організацій, що здійснюють валютне регулювання[5].

Розвиток міжнародної торгівлі супроводжувався організацією певного зв'язку національних та світових грошей, появою відповідних механізмів забезпечення такого зв'язку. Сучасна світова валютна система охоплює не тільки грошово-розрахункові відносини між державами, а й внутрішній грошовий обіг.

Складовою частиною грошової системи є *валюта*. «Валюта» – це будь-який товар, який здатний виконувати функцію засобу обміну у міжнародних розрахунках. У іншому розумінні – це існуюча частина грошової маси, яка переходить з рук в руки у формі грошових банкнот та монет. Валюта забезпечує зв'язок та взаємодію національного та світового господарства.

Залежно від власності (статусу) валюти поділяються на національну, іноземну, міжнародну (регіональну).

Національна валюта – це встановлений законом платіжний засіб країни: грошові знаки у вигляді банкнот, монет та інших формах, які обертаються та є законним платіжним засобом на території цієї країни, а також платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі) (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки та інші фінансові та банківські документи), які виражені у валюті цієї країни [5].

Національна валюта є основою національної валютної системи.

Іноземна валюта – грошові знаки іноземних держав, кредитні та платіжні кошти, які виражені в іноземних грошових одиницях та які використовуються у міжнародних розрахунках [5].

Міжнародна (регіональна) валюта – міжнародна або регіональна грошова розрахункова одиниця, платіжний та резервний засіб [5].

По відношенню до валютних запасів країни розрізняють *резервну валюту*. Під резервною валютою розуміють іноземну валюту, в якій центральні банки інших держав накопичують і зберігають резерви для міжнародних розрахунків із зовнішньоторговельних операцій та іноземним інвестиціям [5].

По відношенню до курсів інших валют розрізняють *сильну (тверду) та слабку (м'яку) валюту*. Тверда валюта характеризується стабільним валютним курсом. Поняття твердої валюти нерідко використовується як синонім конвертованої валюти [5].

Співвідношення купівельної спроможності валют у двох країнах називають *паритетом купівельної спроможності*. Якщо попит на валюту дорівнює пропозиції, то встановлюється рівноважний рівень ринкового курсу («фундаментальна рівновага») [5].

Величина попиту на іноземну валюту визначається потребами країни в імпорті товарів та послуг, попитом на іноземні цінні папери, необхідністю здійснювати інвестиційні проекти за кордоном, витратами туристів даної країни, які від'їжджають за кордон. Зі збільшенням курсу іноземної валюти попит на неї з боку суб'єктів валютних відносин зменшується, і навпаки.

Пропозиції іноземної валюти формуються резидентами іноземної держави, які імпортують товари з даної країни, попитом з боку іноземних туристів, іноземними інвесторами і покупцями цінних паперів даної країни.

Під впливом низки чинників рівновага на валютному ринку може порушуватися. Ці чинники поділяються на *структурні (довгострокові)* та *кон'юнктурні (короткострокові)* [5].

До структурних чинників належать: стан платіжного балансу країни, конкурентоспроможність її товарів на міжнародних ринках, величина бюджетного дефіциту, купівельна спроможність національної валюти та рівень інфляції, рівень відсоткової ставки, стан банківської системи, державне регулювання валютного курсу, ступінь відкритості економіки країни. Чинники, що викликають короткострокові коливання валютного курсу, такі: циклічність економічного розвитку, війни та стихійні лиха, спекулятивні операції на валютних ринках, інфляційні очікування, політична ситуація в країні [5].

За режимом використання розрізняють *вільно конвертовану валюту* (валюти країн, які повністю скасували валютні обмеження та обмінюють їх на всі інші валюти), *частково конвертовану* (валюти країн, що зберегли валютні обмеження для певного кола валютних операцій) та *неконвертовану валюту* (валюти країн, що повністю зберегли валютні обмеження по всіх операціях як для нерезидентів, так і для резидентів) [5].

За матеріально-речовинною формою валюта буває *готівкою* та *безготівковою*.

За принципом побудови – *«кошикового» типу* та *звичайна*. *Валютний кошик* – це метод сумірності середньозваженого курсу однієї валюти стосовно певного набору інших валют. Важливим моментом розрахунку валютного кошика

є визначення її складу, розміру валютних компонентів, тобто кількість одиниць валюти набір.

Валюти, як правило, обмінюються не просто одна на одну, а в певному співвідношенні, яке визначається їх відносною вартістю, що називається *обмінним курсом валют*.

«Обмінний валютний курс» – це:

- 1) кількість одиниць однієї валюти, необхідне придбання одиниці іншої валюти;
- 2) ринкові ціни однієї валюти, виражені в іншій валюті;
- 3) сукупність цін валют, взаємозалежних тристороннім арбітражем.

Визначення курсу валют називається *котируванням*. Існує два методи котирування іноземної валюти до національної: прямий та непрямий. За прямого котирування курс одиниці іноземної валюти виражається у національній валюті (1 дол. = 37,0 грн). При непрямому котируванні курс одиниці національної валюти виявляється у іноземну валюту (1 грн = 0,03 дол.) [5].

При котируванні валют встановлюється *базова валюта* та *валюта котирування*. Базова валюта – це валюта, щодо котируються інші валюти, тобто. валюта, з якою порівнюють певну грошову одиницю. Валюта котирування – це валюта, яка котирується до базової, тобто. валюта, курс якої визначається. Курси валют встановлюються до базової валюти [5].

При аналізі динаміки валютних курсів використовують метод *котирування*.

Оскільки валютний курс – це ціна грошей, його зміни означають подорожчання чи знецінення грошей. Національна валюта дорожчає, якщо валютний курс, визначений методом прямого котирування, знижується, та знецінюється при зростанні валютного курсу.

Для оцінки темпів економічного розвитку використовують кілька розрахункових видів валютних курсів.

Номінальний валютний курс. Це курс між двома валютами, тобто відносна ціна двох валют (пропозиція їх обміну одну на одну) [5].

Визначення номінального валютного курсу збігається із загальним визначенням валютного курсу та встановлюється на валютному ринку. Він використовується у валютних контрактах і є найпростішим та базовим для визначення валютного курсу. Однак для довгострокового прогнозування він не зручний, оскільки вартість іноземних та національних валют постійно змінюється.

Реальний валютний курс. Це – номінальний валютний курс, скоригований на відносний рівень цін у своїй країні та тій країні, до якої котирується національна валюта. Реальний валютний курс є порівнянням купівельної спроможності двох валют [6].

Номінальний ефективний курс валют. Він розраховується як співвідношення між національною валютою та валютами інших країн, зваженими відповідно до питомої ваги цих країн у валютних операціях цієї країни [6].

Номінальний ефективний валютний курс показує усереднену динаміку руху курсу національної валюти щодо кількох валют, а також відображає зміну рівнів цін у будь-якій із країн [6].

Реальний ефективний валютний курс. Це номінальний ефективний валютний курс, скоригований на зміну рівня цін чи інших показників витрат виробництва, що показує динаміку реального валютного курсу цієї країни до валют країн які є основними торговими партнерами [6].

Кожна валюта має не один валютний курс, а стільки, скільки є валют. Обмінні курси валют, маючи різний числовий вираз, взаємопов'язані та становлять сукупність цін, взаємопов'язаних тристороннім арбітражем. Тристоронній арбітраж - це операція обміну двох валют через третю з метою отримання прибутку, використовуючи різницю між обмінним курсом та крос-курсом.

Крос-курс – це курс обміну двох валют через третю валюту [6].

Дії арбітражерів створюють додаткову пропозицію одних валют та додатковий попит на інші валюти. Конкуренція між арбітражерами призводить до того, що прибуток від арбітражу настільки малий, що практично обмінний курс та крос-курси рівні. Водночас тристоронній арбітраж створює механізм, який зрівнює попит та пропозицію на валюту на всіх валютних ринках. Внаслідок цього експорт завжди підвищує вартість валюти країни при її вимірі у валютах інших країн, а імпорт знижує вартість валюти незалежно від того, в яку країну йде експорт і з якої країни надходить імпорт.

Крос-курси валют є вторинним показником та розраховуються, як правило, через основні курси валют щодо долара. Існує три способи розрахунку крос-курсів в залежності від того чи є котирування валют прямим або обереним.

У міжнародній практиці використовують такі основні режими валютних курсів: фіксовані, плаваючі (гнучкі), компромісні.

Режим *фіксованих* валютних курсів – це система, за якої валютний курс фіксується, а його зміни під впливом коливань попиту та пропозиції невідбуваються державними стабілізаційними заходами. Класичною формою фіксованих курсів є валютна система «золотого стандарту», коли кожна країна встановлює золотий вміст своєї грошової одиниці. Валютні курси при цьому представляють фіксоване співвідношення золотого вмісту валют [6].

Фіксований валютний курс може фіксуватися різними способами:

1. Фіксація курсу національної валюти до курсу найбільш впливових валют міжнародних розрахунків.
2. Використання валюти інших країн як законного платіжного засобу.
3. Фіксація курсу національної валюти до валют інших країн - головних торговельних партнерів.
4. Фіксація курсу національної валюти до колективних валютних одиниць.

Гнучкі або вільно плаваючі валютні курси – режим, за якого курси обміну валют визначаються безперешкодною коливаннями попиту і пропозиції. Ринок валют урівноважується за допомогою цінового (курсового) механізму [6].

Компромісні валютні курси – це режим, за якого поєднуються елементи фіксування та вільного плавання валютних курсів, а регулювання валютного ринку лише частково здійснюється рухом самих валютних курсів. Це може бути:

- підтримка фіксованого курсу шляхом незначних змін в економіці, а в разі їх недостатності – шляхом девальвації валюти і встановленням нового офіційного фіксованого курсу;
- регульоване плавання валют, коли офіційні органи змінюють валютний курс поступово, поки не буде досягнуто нового паритету. Це може бути:
 - а) «ковзаюча прив'язка» - щоденна девальвація національної валюти на заздалегідь заплановану й оголошену величину;
 - б) «повзуча прив'язка» - зниження валютного курсу із заздалегідь оголошеною періодичністю на певну величину;
 - в) «брудне плавання» - щоденна девальвація на заздалегідь не

оголошену величину. Проте уряд вживає заходів щодо пристосування економіки до нової ситуації [6].

Попит на іноземну валюту виникає внаслідок необхідності купівлі товарів і послуг за кордоном. Попит на валюту будь-якої країни на валютному ринку свідчить про те, що існує попит іноземців на товари і послуги цієї країни. Величина попиту на валюти залежить від ціни на товар, що пропонується. Зі зниженням ціни на товар дедалі більше покупців виявлять бажання і зможуть його купити.

Покупцям, які мають бажання придбати іноземний товар, буде потрібна валюта країни-продавця товару в обмін на національну валюту за ціною, що склалася на ринку, тобто за обмінним курсом. Попит на валюту продавця товару залежить від ціни валюти (обмінного курсу). Пропозиція валюти з боку країни-продавця буде залежати від ціни валюти (валютного курсу) виникає внаслідок необхідності купівлі товарів (тобто попиту на товар) у країни-покупця її товарів.

У ринковій економіці ціна валюти коливається під впливом попиту і пропозиції. Якщо обмінний курс занадто високий, пропозиція валюти перевищить попит на неї і ціна валюти знизиться. Якщо ж ціна занадто низька, попит на валюту перевищить пропозицію і курс підвищиться. Унаслідок таких коливань складається ціна рівноваги валюти або ринкова ціна. Ринкова ціна - це обмінний курс, за якого пропозиція валюти на валютному ринку дорівнює попиту на неї [5].

Валютний ринок працює так само, як і інші ринки. Зростання попиту призводить до зростання ціни (або валютного курсу). Зростання пропозиції спричиняє падіння обмінного курсу. На вільному ринку курс обміну валют завжди рухається до рівноваги. Розуміння сутності валютних курсів і видів їхнього котирування дає змогу порівнювати експортну ціну товару з ціною на внутрішньому ринку і тим самим з'ясувати, наскільки вигідним є продаж того чи іншого товару, або послуги на іноземному ринку.

Зміна валютних курсів, тобто знецінення або подорожчання валют, призводить до зміни цін на експортовані та імпортовані товари.

Зниження ціни національної валюти знижує ціни національних товарів, які виражені в іноземній валюті (товари для іноземців дешевшають). Це сприяє зростанню експорту. Одночасно ціни на іноземні товари, які виражені у національній валюті, зростають, що призводить до скоротчення їх імпорту. Підвищення курсу національної валюти призводить до подорожчання національних товарів, ціни на які виражаються в іноземній валюті (товари для іноземців дорожчають), що призводить до скоротчення їх експорту. Одночасно ціни на іноземні товари, які виражаються в національній валюті, знижуються, що призводить до зростання їх імпорту [5].

Валютний курс, як і будь-яка ціна, в умовах вільної конкуренції залежить від співвідношення попиту і пропозиції. Криві попиту і пропозиції валют ілюструють процес встановлення рівноваги валютного курсу і його коливання під впливом зміни попиту і пропозиції валюти.

Чим вищі витрати виробництва і ціни в країні (нижча продуктивність праці) порівняно зі світовими, тим більше зростає імпорт порівняно з експортом, що веде до знецінення національної валюти, і навпаки. Цей фактор отримав назву «паритет купівельної спроможності» (ПКС) валют. На світових ринках валюти зіставляються за інтернаціональними вартостями певної кількості товарів і послуг, що представляються тією чи іншою грошовою одиницею. Під час

міжнародних і світогосподарських відносин встановлюється таке співвідношення двох валют, за якого певна сума грошей може бути обмінена на однаковий за складом і обсягом «ринковий кошик» товарів і послуг в обох країнах. Це і буде паритет купівельної спроможності валют, тобто такий рівень обмінного курсу двох валют, який зрівнює купівельну спроможність кожної з них за інших рівних умов [5].

Зростання національного доходу країни, що веде до збільшення попиту на імпорتنі товари, породжує попит на валюту країни-імпортера і провокує тенденцію до знецінення національної валюти. А зростання експорту, яке пов'язане зі зростанням національного доходу в іншій країні, породжує тенденцію до підвищення курсу національної валюти країни-експортера.

У сфері обігу до чинників, що обумовлюють довготривалі тенденції коливань валютного курсу, належить інфляція, її темпи порівняно з темпами знецінення провідних валют. Більш високі темпи національної інфляції, за інших рівних умов, призводять до зниження валютного курсу цієї країни по відношенню до країн, що мають відносно невисокі темпи знецінення грошей. У випадку інфляції зміна валютного курсу суто номінальна, на відміну від реальної зміни курсу у разі відносної зміни продуктивності праці. Якщо в першому випадку впливати на валютний курс щодо його підвищення можна за допомогою монетарної політики (скорочення емісії грошей, підвищення ставки позичкового відсотка тощо), то у другому - засобами, спрямованими на підвищення продуктивності праці до рівня, що забезпечує конкурентоспроможність на світовому ринку.

Одним із чинників, що визначає рух валютних курсів, є відносний рівень реальних процентних ставок, тобто номінальних процентних ставок з коригуванням на величину інфляції. Відносний рівень реальних процентних ставок регулює потоки капіталів між країнами. Збільшення процентних ставок робить країну більш привабливою для вкладення фінансових коштів, що призводить до збільшення пропозиції іноземної валюти та попиту на національну валюту. Низькі процентні ставки обмежують або спричиняють відтік капіталу, внаслідок чого збільшується попит на іноземну валюту. Відповідно реагує і валютний курс. У першому випадку він має тенденцію до підвищення, у другому - до зниження. Таким чином, сильніша інфляція і нижчі реальні процентні ставки призводять до знецінення валюти [5].

Впливає на валютний курс і стан платіжного балансу країни. Як правило, пасивний баланс погіршує становище на світовому ринку тієї чи іншої валюти, оскільки при цьому попит на іншу валюту перевищує її пропозицію, активний баланс - покращує, оскільки пропозиція іноземної валюти перевищує попит на неї.

Короткострокові коливання валютних курсів залежать від психологічного чинника - ринкового «очікування» учасників валютного ринку (прогнозування банкірів, дилерів щодо перспективи динаміки курсу тієї чи іншої валюти, валютні інтервенції тощо), що породжує різного роду спекуляції на валютних ринках, у тому числі спекулятивний рух капіталів. Очікування подальшого зниження (підвищення) валютного курсу породжує прагнення продати (або скупити) дану валюту, що призводить до ще більшого зниження (підвищення) валютного курсу.

Валютна інтервенція, тобто втручання центральних банків і казначейств у валютні операції, проводиться як з метою підвищення, так і з метою зниження курсу валюти своєї країни або іноземної валюти. Якщо ставиться мета підвищення

курсу національної валюти - банки і казначейства здійснюють масовий продаж іноземної валюти і купівлі національної валюти. Якщо ж країна зацікавлена у зниженні курсу своєї валюти, то відбувається зворотнє – масова купівля іноземної та продаж національної валюти. Валютна інтервенція може лише тимчасово вплинути на рух валютних курсів. Ступінь її ефективності залежить від обсягу коштів спеціально створених валютних фондів [5].

Зниження курсу національної валюти сприяє «бросовому» експорту товарів. Однак валютний демпінг приносить додатковий прибуток лише тоді, коли зовнішнє знецінення валюти, тобто зниження її валютного курсу, випереджає внутрішнє знецінення, тобто падіння купівельної сили грошей у цій країні. Лише у цьому випадку, при продажі товару за колишню (або нижчу) ціну в іноземній валюті, експортер обмінює цю валюту на більшу кількість своєї національної валюти внаслідок падіння курсу останньої. Це дає йому змогу купити на внутрішньому ринку більше обладнання, сировини, робочої сили для розширення виробництва.

Прогнозування валютного курсу здійснюють банки, фірми, ТНК. Метою прогнозування є поліпшення страхування валютних ризиків і підвищення ефективності рішень у сфері міжнародного фінансового менеджменту. Прогнозування дає можливість зробити правильний вибір валюти ціни і валюти платежу у зовнішньоторговельних контрактах; валюти міжнародного кредиту і платежу; валюти, у якій ведеться рахунок корпорацій у банку; грошової одиниці, в якій деномінуються закордонні капіталовкладення компанії або закордонні активи банку [5].

Прогнозні оцінки використовують валютні дилери, брокери, тобто професійні валютні спекулянти, які грають на різниці курсів валют.

Коливання валютних курсів спричиняється різноманітними факторами. Враховуючи ці фактори, можна отримати уявлення про напрямок змін валютних курсів.

Прогнозування не є точною наукою, прогнози не можна вважати достатньо надійними. Однак загальне розуміння того, які економічні сили впливають на формування валютних курсів, дає можливість інвесторам своєчасно реагувати на очікувані зміни їх майбутньої динаміки. При цьому потрібно враховувати й ті чинники, якими керуються уряди, втручаючись у ситуацію на валютних ринках.

Результат офіційних інтервенцій на валютному ринку залежить від реакції спекулянтів. Якщо останні переконані, що центральний банк має можливість стабілізувати той чи інший валютний курс, то вони сприятимуть підтримці курсу цієї валюти. Якщо спекулянти вважають, що спроби підтримати курс слабкої валюти не досягнуть мети, то спекуляція проти цієї валюти посилиться.

На динаміку валютного курсу впливають: паритет купівельної спроможності валют; відмінності у темпах інфляції; відносний рівень реальних відсоткових ставок; спред між офіційним і ринковим курсом; стан платіжного балансу країни; стан економіки і валютна політика; політична обстановка тощо.

Відносний стан грошових мас різних країн впливає на валютні курси. На міжнародному ринку, як і на національному, вартість валюти тим менша, чим більше її перебуває в обігу. Попит на готівку залежить від річного обсягу угод, що виникають при обміні грошей на товари і послуги, який (обсяг) тісно пов'язаний з рівнем виробленого продукту - ВВП. Попит на валюту цієї чи іншої країни являє

собою попит на право купівлі частини ВВП цієї країни. Цей попит має бути пропорційний ВВП певної країни незалежно від того, звідки йде цей попит [5].

Рівняння кількісної теорії попиту на гроші виходить з того, що пропозиція грошей будь-якої країни дорівнює попиту на гроші, який прямо пропорційний вартості ВВП.

У довгостроковій перспективі, за умови, що товари і послуги можуть бути куплені або в одній, або в іншій країні, відносний стан грошових мас різних країн впливає на валютні курси: вартість валюти тим менша, чим більше її перебуває в обігу і навпаки.

Міжнародна торгівля зрівнює тенденції руху цін на основні товари, що беруть участь у міжнародній торгівлі, що призвело до гіпотези паритету купівельної спроможності, яка пов'язала ціни в національній валюті з валютними курсами. Паритет купівельної спроможності валют може бути представлений як рівність купівельної спроможності різних валют за незмінного рівня цін у кожній з країн.

Існують теорії абсолютного і відносного паритету купівельної спроможності валют.

Зміни валютних курсів відбуваються після збільшення розриву у процентних ставках у двох або більше країнах. Якщо процентна ставка в даній країні збільшилася, а в інших країнах залишилася незмінною, то інвестори прагнуть купити на валютному ринку спот валюту цієї країни, оскільки надання у подальшому цієї валюти у позику (короткостроковий депозит, облігація) принесе великий дохід у вигляді відсотка. Зростання попиту на цю валюту підвищує її курс на ринку спот. Так діє механізм взаємозв'язку між валютними курсами і процентною ставкою за інших рівних умов (тобто без врахування тих чинників, які впливають на самі процентні ставки). Якщо підвищення процентних ставок пов'язане з більш жорсткою грошово-кредитною політикою, то курс валюти на ринках зростає. Якщо відсоткові ставки зростають унаслідок посилення інфляції або збільшення дефіциту державного бюджету, то очікувати зміцнення курсу валюти не варто. Очікувані зміни валютного курсу під впливом зміни процентних ставок залежать від тих сил, які мають вплив на самі процентні ставки. Насамперед це інфляція. Детально зв'язок між процентними ставками та інфляцією дослідив американський економіст Ірвінг Фішер [5].

Різниця у відсоткових ставках є важливим фактором при визначенні термінових (форвардних) валютних курсів. Форвардні курси здебільшого визначаються різницею процентних ставок.

Прогнозуванню валютного курсу сприяє аналіз платіжного балансу. Платіжний баланс країни дає характеристику діяльності, яка пов'язана з операціями виплат грошових коштів та їх отриманням. Операції отримання – це такі операції, які пов'язані з отриманням коштів резидентами даної країни, а операції виплат – це ті операції, які призводять до виплати грошових коштів резидентами. Отримання грошових коштів пов'язане з експортом товарів і послуг, отриманням доходу від інвестицій за кордоном і припливом капіталу (придбанням зарубіжними компаніями внутрішніх активів країни). Ці операції є джерелами надходження іноземної валюти. Виплати грошових коштів пов'язані з імпортом товарів і послуг, відтоком капіталу (придбання резидентами зарубіжних активів). Ці операції є способами витрачання іноземної валюти.

Прогнозування змін обмінних курсів на основі платіжного балансу базується на прогнозуванні змін надходження і витрачання резервів іноземної валюти, встановленні розбіжностей між прогнозованими доходами і витратами.

Міжнародна торгівля впливає на валютні курси через співвідношення імпорту та експорту. Імпорт товарів і послуг породжує пропозицію валюти цієї країни, а експорт із країни призводить до попиту на валюту цієї країни на ринку валютних обмінів. Збільшення імпорту призводить до зниження курсу валюти, зменшення імпорту – до його зростання.

Ключовими факторами, що впливають на зміни валютних курсів, є також фактори довіри до надійності валюти, спред – величина, на яку ринковий курс перевищує курс офіційний і низка технічних чинників, таких, як публікація національних статистичних даних, сезонна потреба у валюті, деяке зміцнення валюти після її тривалого ослаблення, і навпаки.

2.2. Світові фінанси у системі міжнародних економічних відносин

Між країнами постійно відбувається перелив грошового капіталу, що створює світові фінансові потоки. Міжнародні фінансові потоки – це сукупність фінансових операцій, об'єктом яких є грошовий капітал. Ці потоки обслуговують міжнародну торгівлю товарами, послугами та перерозподіл капіталу між країнами [5].

Типи міжнародних фінансових потоків класифікують за такими ознаками: вид економічної діяльності відповідно до структури платіжного балансу; економічні взаємовідносини з нерезидентами; функціональне призначення; терміни виконання фінансових операцій; форма власності за джерелами фінансових потоків (рис.2.1).

Основними каналами руху фінансових потоків є: валютно-кредитне та розрахункове обслуговування купівлі-продажу товарів і послуг; іноземні інвестиції в основний та оборотний капітал; операції з цінними паперами та різними фінансовими інструментами; валютні операції; допомога країнам, що розвиваються, і внески держави в міжнародні організації.

Обсяг і напрями фінансових потоків залежать від різних чинників, а саме:

- 1) стан світової економіки. Економічні спади в промислово розвинених країнах спричиняють спади в темпах зростання обсягів світової торгівлі і навпаки;
- 2) зниження торговельних бар'єрів;
- 3) різні темпи економічного розвитку країн (синхронність або асинхронність в економіках розвинених країн);
- 4) структурна перебудова економіки тієї чи іншої країни;
- 5) диференційований розрив темпів інфляції та рівня процентних ставок;
- 6) випереджальне зростання міжнародного руху капіталу порівняно з міжнародною торгівлею. Це відбувається на розмірах міжнародних фінансових ринків;
- 7) перехід промислово розвинених країн від трудомісткого до наукоємного виробництва;

8) зростання диверсифікації діяльності ТНК, у тому числі міжнародного інвестування в спільні підприємства. Спільні підприємства знижують необхідність відправлення продукції з однієї країни в іншу. Це знижує обсяги

міжнародної торгівлі, але збільшує міжнародні інвестиції. ТНК здійснюють масштабне перенесення за кордон низькотехнологічних виробництв;

9) зростання дефіцитів платіжних балансів у результаті незбалансованості міжнародних розрахунків [8].

Рис. 2.1. Типи міжнародних фінансових потоків [8]

Міжнародні фінансові потоки спрямовують у ті сфери й регіони світу, де на них відчують найбільший попит, а отже є можливість отримати найбільший прибуток. Рух фінансових потоків (у грошовій формі, у вигляді різних фінансово-кредитних інструментів) здійснюється через банки, спеціалізовані фінансово-кредитні установи, фондові біржі, які формують світовий фінансовий ринок. Фінансові потоки досягають величезних розмірів.

Світовий фінансовий ринок традиційно поділяється на міжнародний валютний ринок, міжнародний ринок боргових зобов'язань, міжнародний ринок цінних паперів, кожен із яких включає євроринок (ринки євродепозитів, єврокредитів, євроакцій, єврооблігацій, єровекселів тощо). Відповідно до іншої моделі світовий фінансовий ринок залежно від строків реалізації майнових прав поділяють на грошовий ринок і ринок капіталів (фондовий ринок). Спрощену структуру світового фінансового ринку наведено на рис. 2.2

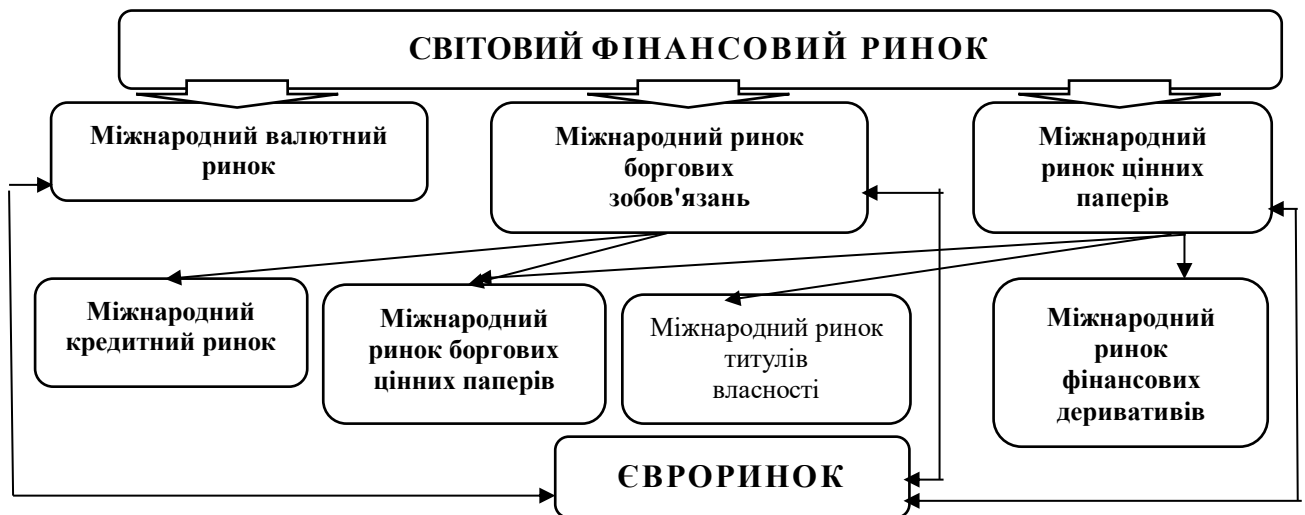

Рис. 2.2. Структура і взаємозв'язок складових світового фінансового ринку [8]

Структура світового фінансового ринку дуже складна і між його складовими не завжди можна провести межу. Міжнародний ринок облігацій за одними критеріями є елементом міжнародного ринку цінних паперів, а за іншими - міжнародного ринку боргових зобов'язань; міжнародний ринок титулів власності одночасно є елементом міжнародного ринку цінних паперів і міжнародного ринку капіталів.

Призначення фінансових ринків – забезпечення ефективного розподілу наявного обсягу вільного капіталу між кінцевими споживачами (інвесторами). Фінансові ринки і є тим механізмом, який для укладення угод зводить тих, хто пропонує гроші, з тими, хто їх шукає. З метою ефективності розподілу вільних грошових коштів існують фінансові інститути – посередники між кредиторами і кінцевими позичальниками.

Сучасний світовий фінансовий ринок характеризується:

- значним обсягом фінансових ресурсів та операцій, що здійснюються цілодобово, які здебільшого уніфіковані і до яких залучаються суб'єкти з високим рейтингом;
- скасуванням обмежень на фінансові потоки через національні кордони, таких, як контроль капіталів та обмеження обігу іноземних валют;
- високим рівнем використання інформаційних технологій, які зменшують вартість трансакцій між країнами;
- застосуванням різноманітних фінансових інструментів.

Міжнародні потоки капіталів у 5 разів перевищують міжнародні потоки товарів і послуг. Унаслідок того, що грошові кошти переміщуються швидше по відношенню до змін процентних ставок і курсів іноземних валют, міжнародна мобільність капіталу інтенсифікує нестійкість валютних курсів. Валютні курси стали більш мінливими до національної макроекономічної політики. Висока мобільність капіталу призвела до посилення взаємозалежності національних економік, послабила автономію національних політик, незважаючи на існування плаваючих валютних курсів [11].

До основних тенденцій, що спостерігаються на світовому фінансовому ринку, належать:

1. Створення валютних блоків навколо провідних валют світу.
2. Зміна структури фінансових інструментів ринку на користь інструментів реального сектора - корпоративних цінних паперів та їхніх похідних. Валюта, як інструмент фінансового ринку, втрачає самостійне значення, але спостерігається швидке зростання сектору корпоративних цінних паперів.
3. Фондові ринки є головним структуро-утворювальним елементом фінансового сектора. Банківський сектор поступається роллю механізму перерозподілу фінансових коштів фондовому ринку.
4. Зростання взаємозв'язку між фінансовим і реальним секторами економіки [11].

Для нових промислових компаній емісія цінних паперів є основним засобом мобілізації фінансових коштів (інвестиційних ресурсів). Фондовий ринок перетворюється на каталізатор науково-технічного прогресу в реальному секторі та забезпечує зростання продуктивності праці.

5. Зростання масштабів технологічного переозброєння фінансових ринків на основі інтернет-технологій, що стирають національні кордони й активно сприяють встановленню безпосередніх зв'язків між інвесторами та емітентами незалежно від їхньої національної приналежності.

6. Зміни в ідеології діяльності міжнародних фінансових організацій. Ці організації роблять акцент на підвищення відповідальності країн, що розвиваються, за стабільність національних ринків і відмовляються виконувати роль гаранта стабільності на їхніх фінансових ринках.

7. Різке збільшення і домінування на світових фінансових ринках спекулятивних операцій [11].

Сукупність фінансових ринків і фінансових інститутів (установ), що функціонують у правовому та податковому середовищі міжнародного бізнесу, створюють світову фінансову систему (рис. 2.3).

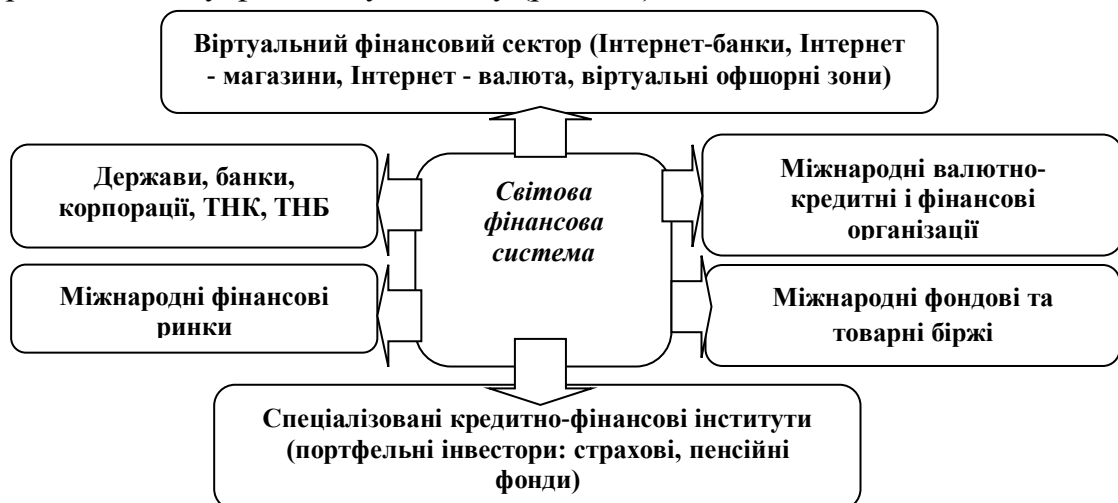

Рис. 2.3. Основні компоненти світової фінансової системи [8]

До учасників світової фінансової системи, які опосередковують основну частину міжнародних фінансових потоків, належать:

- національні учасники - корпорації, банки, спеціалізовані кредитно-фінансові інститути, у тому числі страхові та пенсійні компанії, фондові та товарні біржі, держава;

➤ міжнародні учасники - міжнародні корпорації, ТНК, міжнародні банки, спеціалізовані кредитно-фінансові інститути, великі фондові та товарні біржі, міжнародні валютно-кредитні та фінансові організації [11].

Центральна роль на світовому фінансовому ринку належить комерційним банкам саме завдяки широкій сфері їхньої фінансової діяльності. Зобов'язання банку здебільшого складаються з депозитів з різними строками, активи: позики (корпораціям, державам), депозити в інших банках та облігації.

Корпорації (особливо ТНК) проводять операції із залучення Іноземних джерел капіталу для фінансування своїх інвестицій: продаж акцій, позики, продаж боргових зобов'язань корпорації на міжнародному ринку капіталу.

Небанківські фінансові організації проводять операції з диверсифікації своїх портфелів іноземних активів.

Центральні банки включені у світовий фінансовий ринок опосередковано через валютні інтервенції. Державні органи позичають кошти за кордоном, випускають державні облігації.

Уряди країн, що розвиваються, а також підприємства, що перебувають у власності держави, беруть кредити в комерційних банках зарубіжних країн.

Сучасна світова фінансова система функціонує і розвивається в умовах фінансової глобалізації. Глобалізація – це об'єктивний процес інтеграції значної частини капіталу різних країн, посилення їхньої взаємозалежності. Рушійними силами фінансової глобалізації є поглиблення міжнародної фінансової інтеграції, формування системи міжнародних фінансових інститутів, розвиток фінансових інновацій [11].

Міжнародна фінансова інтеграція – це процес уніфікації фінансових послуг, банківських операцій; лібералізації митних процедур; уніфікації системи координування через міжнародні фінансово-кредитні установи, електронну систему платіжних засобів; рух до світової валютної системи з єдиними світовими грошима. Фінансові ринки розвинених країн об'єдналися в глобальну фінансову систему, що дало змогу спрямовувати значні суми капіталу не тільки в її економіку, а й в економіку країн, що розвиваються та в країни з перехідною економікою. Найбільших успіхів у фінансовій інтеграції досягнув Європейський Союз. Його Концепція єдиного фінансового простору включає: повну лібералізацію платежів і міграції капіталу; відкриття для компаній і фізичних осіб країн ЄС доступу до ринку банківських, страхових та інших фінансових послуг країн-партнерів; гармонізацію банківського, податкового та іншого законодавства щодо інвестування; посилення контролю над діяльністю національних кредитнофінансових інститутів і захист інтересів інвесторів; забезпечення гласності та прозорості чинних правових норм [11].

Формування єдиного фінансового ринку ЄС призвело до зростання інтенсивності внутрішньорегіональної міграції капіталу. У результаті цього співвідношення валових транскордонних потоків приватного капіталу (сума ввезення і вивезення капіталу, у тому числі прямі, портфельні та інші інвестиції) і ВВП у країнах ЄС за оцінкою Світового банку становить 40%, а за всіма розвиненими країнами ця величина сягає 30% [11].

Фінансова інтеграція з відкритістю фінансових ринків вигідна країнам: країнам пропонуються більше джерел інвестиційного фінансування для поповнення внутрішніх заощаджень; відкриті ринки капіталу сприяють підвищенню ефективності внутрішніх фінансових інститутів і веденню

обґрунтованої макроекономічної політики; зменшуючи фінансові обмеження, відкриті ринки капіталу дають країнам час для проведення врегулювання платежів з метою ліквідації дисбалансів, спричинених зовнішніми потрясіннями; країни-кредитори мають ширші можливості для диверсифікації інвестування та ризику; підтримується система багатосторонньої торгівлі, оскільки розширюється діапазон можливостей для диверсифікації портфеля цінних паперів і для ефективного розміщення глобальних заощаджень та інвестицій [8].

Усунення бар'єрів між національними та міжнародними фінансовими ринками, вільне переміщення міжнародного капіталу з внутрішнього на світовий фінансовий ринок і навпаки, розвиток взаємозв'язків між цими секторами ринку є відмінними ознаками міжнародної фінансової інтеграції. В умовах фінансової інтеграції фінансові інститути засновують свої філії в головних фінансових центрах для виконання функцій запозичення, кредитування, інвестування та надання інших фінансових послуг.

До системи міжнародних фінансових інститутів належать організації світового рівня (Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Міжнародний банк реконструкції та розвитку та ін.), регіональні фінансові інститути. Фінансові ресурси цих інститутів становлять значну частину потоків офіційної міжнародної допомоги.

Глобалізація фінансового ринку характеризується розвитком фінансових інновацій, тобто створенням нових фінансових інструментів (євродоларові депозитні сертифікати, валютні свопи, єврооблігації з нульовим купоном, синдиговані кредити в єрвалюті, єроноти тощо) і технологій. Технологічні інновації підвищують швидкість здійснення міжнародних фінансових операцій та їх обсяги. Телекомунікації допомагають банкам залучати заощадження з усього світу і спрямовувати кошти позичальникам на умовах найвищого прибутку і найнижчих витрат. Через систему СБІФТ інвестиційні банки можуть укладати угоди як в облігаціях, так і в іноземній валюті. Комерційні банки можуть направляти акредитиви через електронні системи платежів зі своїх штаб-квартир у закордонні представництва [11].

Зростання потоків світового капіталу посилює фінансову конкуренцію між країнами, що впливає на зниження втручання держави у функціонування внутрішніх фінансових ринків і призводить до лібералізації міжнародного руху капіталів. Світова фінансова система стає практично незалежною від державного контролю та регулювання. В операціях світового фінансового ринку беруть участь національні валютні, кредитні та фондові ринки, які тісно переплітаються з аналогічними світовими ринками. При цьому на основі великих національних ринків, що виконують міжнародні операції, склалися світові фінансові центри: Ньюйорк, Лондон, Цюрих, Люксембург, Франкфурт-На-Майні, Сінгапур, Гонконг, Багамські Острови, Панама, Бахрейн тощо. У цих центрах зосереджені міжнародні банки, банківські консорціуми, фондові біржі, що здійснюють міжнародні валютні, кредитні операції, а також операції з цінними паперами та золотом [5].

Світові фінансові центри виникають у тих країнах, де: стійке валютно-економічне становище; існує розвинена кредитна система і добре організована біржа; помірне оподаткування; пільгове валютне законодавство, яке дозволяє доступ іноземних позичальників і цінних паперів до біржового котирування; зручне географічне положення; відносна стабільність політичного режиму;

наявна стандартизація і високий ступінь інформаційних; технологій безпаперових операцій [5].

Найвпливовішими світовими фінансовими центрами є Лондон, Нью-Йорк, Токіо. Особливістю Нью-Йорка, як фінансового центру, є те, що він є лише іноземним ринком капіталу та основним першоджерелом євродоларів. Головне місце серед складових цього фінансового центру належить ринку банківських кредитів. Міжнародна діяльність великих американських банків пов'язана не тільки з кредитними операціями, а й з інвестиційними. Вони пропонують своїм клієнтам різноманітні операції з цінними паперами, розміщують цінні папери на первинному ринку, діють як брокери на вторинному ринку [5].

Ефективність Нью-Йоркського ринку капіталу досягається за рахунок випуску нових облігацій внутрішніми фінансовими інститутами за нижчою ціною порівняно з іншими іноземними ринками.

Валютний ринок розвинений слабо, але за такими показниками, як «обсяг обороту», «кількість валют, що перебувають в обігу», він вважається найбільшим у світі центром з торгівлі валютою.

Важливе місце посідає ринок цінних паперів, який пов'язує американські фінансові ринки з міжнародними фінансовими ринками. Ринок цінних паперів Нью-Йорка, як і загальний фондовий ринок США, привабливий для інвесторів усього світу відсутністю оподаткування для нерезидентів США. Там, де резидент заплатить 35%, нерезидент не заплатить нічого. Найсуттєвішою характеристикою фондового ринку є налагоджений механізм регульованого законодавства. Він найбільш ефективний і найжорсткіший у світі. Інвестиційні компанії, фонди постійно контролюються з боку організацій, що видають ліцензії. Ринок золота значної ролі не відіграє [9].

Найбільшим у світі національним фінансовим центром є Лондон з однаково добре розвиненими ринками короткострокових кредитів і довгострокових позик, потужною біржею, високоорганізованим страхуванням і фрахтовою справою. Для Лондона характерним є домінування міжнародних складових над національними. Основою його фінансової могутності є не національний, а міжнародний валютний ринок і ринок позичкового капіталу. Однією з особливостей вважається здатність банків, бірж, вексельних маклерів швидко реагувати на будь-яку нову ситуацію і фінансові інновації. У Лондоні як у світовому фінансовому центрі виділяють чотири ринки: золота, валют, коротко - і середньострокового кредитування, страхування. Ринок золота діє з 1919 р., що стало наслідком демонетизації золота. Золото отримало властивість бути переважно звичайним товаром із ціною, яка виражається в кредитно-паперових грошах. Лондонський валютний ринок є найбільшим у світі [9].

Найбільша активність іноземних учасників спостерігається на ринку онкольних позик (це - короткостроковий комерційний кредит, який оплачується позичальником на першу вимогу кредитора), депозитних сертифікатів і короткострокових комерційних векселів.

Серед фінансових центрів виділяють офшорні зони. Офшорними зонами (юрисдикціями) називають країни або окремі території держав, де на державному рівні для певного типу компаній, власниками яких є іноземці, встановлено значні пільги в оподаткуванні, знижено або скасовано вимоги є іноземці, встановлено значні пільги в оподаткуванні, знижено або скасовано вимоги до бухгалтерського обліку та аудиту, частково або повністю знято митні та торговельні обмеження.

Офшорні зони – це позанаціональні фінансові центри, що здійснюють значні обсяги кредитування та фінансування у валютах інших країн (євровалютах). Для них характерно: ліберальне валютно-кредитне законодавство, яке захищає інтереси інвесторів, не накладаючи при цьому зайвих обмежень на фінансові інститути (низькі податки, незначне державне втручання); здійснення валютно-кредитних операцій переважно з іноземною для даної країни валютою; законодавче допущення продажу валюти за неофіційною ціною, коли офіційний обмінний курс нижчий від ринкового, і купівлі валюти, коли офіційний курс валюти вищий за ринковий.

Характерною особливістю офшорного центру є те, що депонований у ньому капітал не лежить без руху, а призначений для інвестування у високоприбуткові галузі з маленьким оподаткуванням за кордоном.

Офшорні зони зобов'язані себе узаконити у відносинах з іншими державами, отримавши їхню згоду на низьке оподаткування. Крім того, офшорні зони повинні мати політичну та економічну стабільність; гарантію дотримання фінансової та банківської таємниці; відсутність валютних обмежень; сучасні засоби зв'язку і добре обладнану мережу комунікацій; зручну правову систему; виконання індивідуальних потреб інвесторів.

До інших особливих вимог клієнтів офшорних центрів, як правило, відносять: відносно низькі адміністративні витрати, необхідні для поточної діяльності, мовне обслуговування з боку перекладачів, послуги професійних радників, сприятливі умови справляння податків, можливість набуття громадянства, можливість купівлі нерухомості, а також низький рівень цін на товари, які необхідні для життя персоналу та членів їхніх сімей.

Існує критерії класифікації офшорних центрів. В основу головних критеріїв, що використовують представники ділового світу при виборі таких центрів з метою мінімізації податкових зобов'язань, відносять підсумковий обсяг і характер привілеїв, що пропонуються клієнтами. За такого підходу офшорні центри зазвичай поділяють на два основних типи

Перший - це власне офшорні території, офіційно визнані у світі, і юрисдикції, що належать до «податкових гаваней». Це переважно країни з невеликим населенням і малою земельною площею. За термінологією, прийнятою в ООН, вони називаються міні-державами. Для них характерна відсутність податку на прибуток для іноземних «пільгових» компаній. Ця перевага значною мірою знецінюється в очах клієнтів таким серйозним недоліком, як відсутність податкових угод з іншими державами і особливо договорів про уникнення подвійного оподаткування. До цього типу юрисдикцій належить велика кількість офшорних центрів світу, наприклад, острів Мен, Гібралтар, Панама, Багамські острови, Теркс, Кайкос та інші [9].

До другого типу відносять юрисдикції з «помірним» рівнем оподаткування. Такі держави не вважаються типовими офшорними територіями, хоча деякі з них в окремих випадках занесені до «чорних списків» податкових гаваней. Тут найчастіше стягується «помірний» (а часом і досить значний) податок на прибуток. Але такий «недолік» (з погляду охочих мінімізувати свої податкові зобов'язання) повністю компенсується тим, що такі юрисдикції пов'язані численними податковими угодами з іншими державами. Крім того, тут надаються значні пільги для компаній певного виду діяльності, насамперед, холдингових, фінансових, ліцензійних. Такі компанії використовуються як проміжні пункти для

міждержавного переведення доходів і капіталів. При цьому як кінцевий пункт такого переказу виступають офшорні компанії, зареєстровані в загальновідомих податкових гаванях. Зонами «помірного» оподаткування зазвичай вважають повністю «респектабельні» держави Західної Європи - Швейцарію, Голландію, Австрію, Ірландію, Бельгію.

Існує й низка «комбінованих» юрисдикцій, у яких поєднуються ознаки двох згаданих типів. До них можна віднести такі «оптимальні» юрисдикції, як Кіпр та Ірландію.

2.3. Макроекономічна політика у відкритій системі міжнародних економічних відносин

Макроекономічний аналіз передбачає використання безлічі економічних показників, які розраховують статистичні служби та враховують у системі національних рахунків (СНР).

Система національних рахунків – це система взаємопов'язаних макроекономічних показників, класифікацій і угруповань, що характеризують виробництво, розподіл, перерозподіл і відтворення, формування національного багатства для економік, орієнтованих на ринкові відносини. Рахунки об'єднуються у таблиці за допомогою балансового методу обліку економічних операцій, здійснених суб'єктами господарювання або державними інститутами, а також відображають зовнішньоекономічні зв'язки і фінансові взаємини із зарубіжними країнами. Рахунки національного доходу – для відкритої та закритої економік показують, що загальний обсяг витрат на вироблені товари та послуги дорівнює сукупному доходу в економіці [5].

У центрі системи перебувають дані про найважливіші показники: про валовий національний продукт (ВНП) і про валовий внутрішній продукт (ВВП). *Валовий національний продукт* - дохід, отриманий громадянами цієї країни. До цієї величини включається дохід, отриманий громадянами країни за кордоном, але не включаються доходи факторів виробництва, які перебувають у цій країні, але належать іноземцям [5].

Валовий внутрішній продукт – дохід, отриманий усередині країни. До цього показника включається дохід, отриманий іноземцями всередині країни, але не включається дохід, отриманий громадянами цієї країни за кордоном. Ці два показники доходу розрізняються через те, що фактори виробництва не завжди належать громадянам країни, в якій вони використовуються [5].

Одним з основних макроекономічних показників є валовий внутрішній продукт. Валовий внутрішній продукт – це вартість кінцевої продукції, яка використовується на кінцеве споживання, нагромадження та експорт. Вартість проміжних товарів і послуг, задіяних у процесі виробництва, не включається до ВВП (до них відносяться матеріали і сировина, паливо, рекламні, транспортні та інші послуги). При розрахунку ВВП від вартості не віднімається амортизація основних фондів.

ВВП вимірює обсяг національного річного виробництва, він є джерелом зростання національного багатства країни, що складає з вартості майна (активів), що належать резидентам (усім господарюючим суб'єктам (підприємствам, домашнім господарствам) незалежно від їхньої національної

приналежності та громадянства, які мають центр економічного інтересу на економічній території цієї країни).

У закритій економіці всі вироблені товари продаються всередині країни, і всі витрати поділяються на три складові частини: споживання, інвестиції та державні витрати.

У відкритій економіці одна частина виробленої продукції продається всередині країни, а інша частина експортується для продажу за кордоном.

Проблеми *макроекономічної рівноваги* посідають центральне місце в економічній теорії з часів Великої економічної депресії 1929-1933 рр. Дж. М. Кейнс як пріоритетну мету економічної політики висував досягнення «повної зайнятості» за допомогою регулювання сукупного попиту. Монетаристи основною метою економічної політики вважали забезпечення економічного зростання за відсутності інфляції, пропонуючи як засіб досягнення мети монетарне правило. Прихильники теорії раціональних очікувань основною перешкодою на шляху досягнення потенційного рівня випуску за мінімального рівня інфляції вважали відсутність довіри до уряду [7].

Підтримка внутрішньої та зовнішньої рівноваги досі залишається серйозною проблемою при макроекономічному регулюванні. Її розв'язання потребує врахування взаємозв'язку між основними макроекономічними змінними, що характеризують внутрішній стан економіки і опосередковуються процесами, які відбуваються у зовнішньому світі. Економічні змінні, які є показниками стану зовнішнього сектору, перебувають під впливом внутрішніх змінних [7].

У різних моделях відкритої економіки різняться трактування внутрішньої і зовнішньої рівноваги. *Внутрішня рівновага* – це рівновага національного доходу, а *зовнішня* - рівновага платіжного балансу.

Внутрішня рівновага передбачає баланс попиту і пропозиції за умови повної зайнятості та відсутності інфляції (або її стабільно низького рівня). У короткостроковому періоді ця проблема розв'язується регулюванням сукупного попиту через фіскальну і грошово-кредитну політику.

Розуміння внутрішньої рівноваги, відповідно з підходом класичної школи, означає знаходження на певному «природному» рівні доходу, що засвідчує наявність ресурсів капіталу та робочої сили. У кейнсіанській теорії «природний» рівень доходу розуміють, як неінфляційний рівень безробіття [7].

Зовнішня рівновага – це підтримка нульового сальдо платіжного балансу за певного режиму валютного курсу. Підтримка зовнішньої рівноваги може відображати два основні завдання: досягнення певного стану рахунка поточних операцій і підтримання заданого рівня валютних резервів. До заходів макроекономічного регулювання відносяться грошово-кредитна та бюджетно-податкова політика. Завдання зовнішньої рівноваги ускладнюється мобільністю капіталу, тобто інтенсивністю переливу капіталу між країнами у відповідь на коливання процентної ставки [5].

Фактично підтримка зовнішньої і внутрішньої рівноваги стосується функціонування трьох ринків: товарного, грошового і валютного.

Функціонування ринку не може забезпечити стан тривалої економічної рівноваги. Це обумовлює необхідність державного втручання в регулювання економіки. Уряд розробляє економічну політику для досягнення макроекономічної рівноваги.

Економічна політика – це сукупність різних заходів, що вживаються урядом з метою досягнення конкретних цілей економічного розвитку. Ці заходи утворюють складний суспільний механізм. Економічна політика спрямована на досягнення таких цілей: економічне зростання, що визначається темпами зростання ВВП; повна зайнятість, яка визначається рівнем безробіття; стабільність цін, що визначається рівнем інфляції; баланс зовнішніх розрахунків, про що свідчать рахунки платіжного балансу [9].

В залежності від мети, яку переслідує держава, виокремлюють два основні типи економічної політики:

- циклічну політику, яка використовується для компенсації тимчасового зниження економічної активності;
- структурну політику, яка використовується для зміни економічної та соціальної структури.

Структурна політика переслідує довгострокові цілі. Вона складається із заходів, що торкаються зайнятості, податкової політики, промисловості і сільського господарства, системи охорони здоров'я, екологічної політики, системи соціального захисту населення тощо, які дають результати тільки в довгостроковій перспективі.

Проведення економічної політики буде більш ефективним у тому випадку, коли рішення ухвалюються урядом з орієнтацією на конкретні умови, що склалися: виробничо-технічний потенціал, стан соціальної структури, інституційний порядок загальнодержавного та місцевого управління тощо.

Для здійснення економічної політики державою використовуються такі макроекономічні інструменти: бюджетно-податкова (фіскальна) політика; грошово-кредитна (монетарна) політика.

Фіскальна політика – це заходи щодо зміни державних видатків, оподаткування та стану державного бюджету, що спрямовані на забезпечення повної зайнятості, рівноваги платіжного балансу та економічного зростання.

Інструментами фіскальної політики є видатки та доходи державного бюджету: державні закупівлі, податки, трансферти. У зв'язку з цим можна виокремити два види проведення фіскальної політики – стимулюючу та стримувальну політику.

Стимулююча бюджетно-податкова політика (експансіоністська фіскальна політика) спрямована на подолання циклічного спаду економіки в короткостроковому періоді. Передбачає збільшення держвидатків, зниження податків або комбінування цих заходів. У довгостроковій перспективі така політика призводить до зростання економічного потенціалу країни.

Стримувальна бюджетно-податкова політика (рестрикційна фіскальна політика) у короткостроковому періоді спрямована на зниження інфляційного попиту та уповільнення спаду виробництва. Для цього використовують такі заходи, як: зниження держвидатків, збільшення податків, а також комбінування цих заходів.

Монетарна політика – це заходи органів управління щодо впливу на грошову пропозицію, ставку відсотка, а через них – на інвестиції та реальний ВВП з використанням прямих і непрямих інструментів регулювання [9].

До прямих інструментів належать адміністративні заходи у вигляді директив центрального банку. Ліміти кредитування і пряме регулювання ставки відсотка дають найшвидший економічний ефект. У ринковій економіці

здійснення монетарної політики здійснюється за допомогою непрямих інструментів. До непрямих інструментів відносять зміну норм обов'язкового резервування, облікової ставки, а також операції на відкритому ринку [9].

Норми обов'язкових резервів встановлюються у вигляді відсотків від обсягу депозитів. Центральний банк, маніпулюючи встановленою законом резервною нормою, впливає на здатність комерційних банків до кредитування. Підвищення резервної норми збільшує обсяг обов'язкових резервів, які повинні тримати банки. Цей інструмент впливає на скорочення обсягу банківського кредитування через втрату надлишкових резервів надлишкових резервів, або змушує банки зменшувати депозити і тим самим грошову пропозицію. Зниження ж резервної норми переводить обов'язкові резерви в надлишкові та збільшує здатність банків створювати нові гроші шляхом кредитування.

Однією з традиційних функцій центрального банку є надання позики комерційним банкам, а відсоткова ставка, за якою видається цей кредит, називається обліковою ставкою. Зміна облікової ставки впливає на обсяги резервів комерційних банків, знижуючи або збільшуючи їхню здатність до кредитування. Так, підвищення облікової ставки веде до зниження резервів, тим самим зменшуючи здатність банку створювати гроші шляхом кредитування.

Для країн із розвиненим фондовим ринком операції на відкритому ринку - найважливіший спосіб контролю центральним банком грошової пропозиції. Застосування цього способу ускладнене в країнах з фондовим ринком, що формується. Цей інструмент передбачає купівлю-продаж центральним банком державних цінних паперів. Купівля цінних паперів здійснюється шляхом передачі портфелів цінних паперів комерційних банків центральним банкам, які оплачують ці цінні папери шляхом збільшення резервів комерційних банків на суму купівлі. Продаж цінних паперів здійснюється шляхом передачі центральним банком цінних паперів комерційним банкам, що зменшує їхні резерви.

Монетарна політика, так само як і фіскальна, буває двох типів: експансіоністська; рестрикційна.

Експансіоністську монетарну політику називають політикою «дешевих» грошей. До її завдань входить здешевлення кредиту, полегшення доступу до нього, з метою збільшення сукупного попиту і зайнятості. Для цього використовується зниження резервної норми, зниження облікової ставки і купівля цінних паперів [9].

Рестрикційна монетарна політика (політика «дорогих грошей») ставить за мету скорочення грошової пропозиції для зниження витрат і стримування інфляції. Для підтримки такої політики необхідно підвищувати норми резервування та облікової ставки, а також використовувати продаж державних цінних паперів [9].

У кейнсіанській моделі фіскальна політика розглядається як найефективніший спосіб макроекономічної стабілізації, оскільки державні видатки безпосередньо впливають на величину сукупного попиту та спричиняють мультиплікативний вплив на споживчі витрати. Податки досить ефективно впливають на споживання та інвестиції. У класичній моделі фіскальній політиці відводиться другорядна роль порівняно з монетарною, оскільки фіскальні заходи спричиняють ефект витіснення і сприяють підвищенню рівня інфляції, що значно знижує їхній стимулювальний ефект.

У кейнсіанській моделі монетарна політика розглядається як вторинна по відношенню до фінансової, оскільки у кредитно-грошовій політиці дуже складний передавальний механізм: зміна грошової маси призводить до зміни ВВП через механізм зміни інвестиційних витрат, які реагують на динаміку процентної ставки. У класичній моделі передбачається, що зміна грошової пропозиції безпосередньо впливає на сукупний попит і, отже, на номінальний ВВП [9].

У різних моделях розглядаються різні підходи до макроекономічної рівноваги відповідно до цілей та інструментів. Голландський економіст Я. Тінберген вивів правило, що для досягнення N цілей економічної політики необхідно використовувати N незалежних інструментів. Якщо є подвійний набір цілей макроекономічної рівноваги, наприклад, дохід і платіжний баланс, то необхідно використовувати два незалежні інструменти економічної політики [9].

Валютні курси спричиняють суттєвий вплив на зовнішню торгівлю різних країн, впливаючи на рівень цін, заробітну плату, відсоткові ставки, зайнятість, інвестиційні рішення і загалом на конкурентоспроможність економіки країни. Попит і пропозиція на іноземну валюту постійно змінюються під впливом маси факторів, які у сукупності відображають зміну відносного місця країни у світовому господарстві. Відповідно змінюється і валютний курс національної валюти.

Значний вплив валютний курс спричиняє на баланс поточних операцій, що характеризує рух реальних цінностей. У балансі поточних операцій відображається торгівля товарами і послугами, чистий дохід на інвестиції, і трансфертні платежі (грошові перекази населення і держави). Знецінення національної валюти дає можливість експортерам цієї країни знизити ціни на свою продукцію в іноземній валюті, отримуючи при її обміні ту саму суму в національних грошових одиницях. Це підвищує конкурентоспроможність товарів і створює можливості для збільшення експорту. Імпорт у цій ситуації сповільнюється, тому що іноземні експортери для отримання тієї самої суми у своїй валюті змушені підвищити ціни, що знижує попит на товар. Одночасно відбувається збільшення імпорتنих цін (якщо попит на імпорт нееластичний за цінами). У разі зміцнення національної валюти спостерігається зворотна ситуація - скорочення експорту внаслідок зростання цін на експорт і зниження попиту на нього, а також збільшення обсягів імпорту [9].

Чистий вплив обмінного курсу на торговельний баланс залежить від еластичності цін. За незмінних рівнів цін на внутрішньому ринку країни та за кордоном чистий експорт благ залежить від двох змінних – реального національного доходу і номінального обмінного курсу.

При зростанні реального доходу домашні господарства збільшують попит не тільки на вітчизняні, а й на іноземні товари, тому чистий експорт благ зменшується. Вплив номінального обмінного курсу на обсяг чистого експорту благ залежить від співвідношення коефіцієнтів еластичності обсягів експорту та імпорту.

Внутрішній баланс держави – це стан економіки, яка перебуває на рівні потенційного обсягу виробництва, тобто вона підтримує повну зайнятість ресурсів країни, і внутрішній рівень цін є стабільним.

Зовнішній баланс досягається, коли у країни не спостерігається надмірного дефіциту поточного рахунку і сальдо поточного рахунку дорівнює або близьке до нуля.

Забезпечення внутрішнього і зовнішнього балансу потребує двох незалежних інструментів економічної політики. Для досягнення рівноваги існує два різновиди економічної політики: політика зміни видатків і політика переключення видатків.

Політика зміни видатків – політика управління попитом, яка спрямована на зміни доходу та зайнятості, і здійснюється у вигляді фіскальної або монетарної політики.

Політика перемикавання витрат - політика управління попитом, яка здійснюється через управління валютним курсом і впливає на зміну структури витрат на іноземні та вітчизняні товари. Вона впливає не тільки на сальдо рахунку поточних операцій, а й на загальний попит [9].

Політика зміни видатків передбачає зміну державних видатків, податків і зміну пропозиції грошей у країні, що згодом впливає на процентні ставки. Політика перемикавання видатків з метою впливу на сальдо поточного балансу використовує девальвацію та ревальвацію валюти. Девальвація підвищує внутрішні ціни на імпорт і знижує іноземну ціну на експорт, що призводить до поліпшення рахунку поточних операцій .

Монетарна політика в умовах фіксованого валютного курсу більшою мірою пов'язана з проблемами зовнішньої рівноваги. Центральному банку необхідно підтримувати певний рівень обмінного курсу, коливання грошової маси часто бувають викликані необхідністю підтримки зовнішньої рівноваги, незалежно від того, чи відповідають ці коливання потребам внутрішньої політики. Оскільки зміни, що відбуваються в грошовій масі, призводять до виникнення дефіциту або профіциту платіжного балансу. Тоді для відновлення зовнішнього балансу і підтримання обмінного курсу центральний банк повинен скоротити або збільшити резерви для купівлі або продажу активів, тим самим вилучаючи з обігу частину грошей або поповнюючи обсяг їхньої пропозиції. Для нівелювання впливу платіжного балансу на пропозицію грошей в економіці центральний банк може використовувати стерилізацію монетарних потоків [9].

Стерилізація монетарних ефектів – це підтримання стійкої пропозиції грошової маси за фіксованого курсу. Для здійснення стерилізації використовують кілька інструментів: операції на відкритому ринку, управління нормами резервування, а також депозитами державного сектору. Стерилізацію застосовують для підтримання короткострокових дисбалансів, проте її можливості обмежені. Якщо дефіцит платіжного балансу зберігається тривалий час, то зниження валютних резервів може призвести до їх повного виснаження. Країна змушена буде відмовитися від фіксованого курсу або дозволити грошовій масі скорочуватися, щоб нейтралізувати тенденцію обмінного курсу до зниження і зупинити відтік грошей за кордон. За стійкого позитивного сальдо платіжного балансу обсяг резервів може стати настільки великим, що внутрішній кредит набуде нульового значення [9].

Ефективність бюджетно-податкової політики за фіксованого обмінного курсу прямо пов'язана з мобільністю капіталу. Зростання державних витрат призводить до підвищення ставки відсотка, що стимулює приплив капіталу з-за кордону. За фіксованого курсу фіскальна політика, на відміну від грошової, може успішно впливати на рівень доходу і, відповідно, на внутрішню рівновагу, причому ступінь впливу розширюється зі збільшенням мобільності капіталу [9].

Фактори, які порушують рівновагу в економіці називають макроекономічними шоками. Розроблення механізму адаптації до шоків є одним з основних завдань кожного уряду. Для цього важливо класифікувати макроекономічні шоки, оскільки різні шоки потребують різних дій у відповідь. Макроекономічні шоки поділяються на два основних види: шоки реального сектору та монетарні шоки.

Реальні шоки стосуються операцій рахунку поточних операцій, а монетарні шоки – операцій рахунку капіталу та фінансових операцій. До 1970-х рр. більшість макроекономічних шоків відбувалася в реальному секторі, але з часом більшої значущості почали набувати шоки, пов'язані з рухом капіталу. Реальні шоки є більш тривалими за часом і стосуються як сукупного попиту, так і сукупної пропозиції [9].

Шоки реального сектору можна поділити на зміну світових цін і зміну смаків та уподобань споживачів. На зміну рівня цін можуть вплинути спад виробництва в розвинених країнах (що супроводжуватиметься зниженням попиту на сировину та зменшенням її ціни); підвищення цін на нафту (збільшується собівартість виробництва); зміна рівня інфляції в розвинених країнах та інші чинники. Реальні шоки часто являють собою зміни в експорті або імпорті країни, які відбуваються, наприклад, унаслідок змін у реальному доході самої країни або її торговельних партнерів. Такі шоки потрясають економіку країн-експортерів і країн-імпортерів життєво-необхідних товарів (сировина, кава, цукор тощо).

Зміни цін можуть здійснюватися у двох напрямках: шок від зарубіжних цін і шок від внутрішньої ціни. Шок від закордонної ціни – це коригування, що відбувається у відкритій економіці внаслідок різкої зміни співвідношення між світовими та внутрішніми цінами через збільшення або зниження світових цін. Шок від внутрішньої ціни – це коригування, що відбувається у відкритій економіці, внаслідок різкої зміни співвідношення між світовими та внутрішніми цінами через збільшення або зниження внутрішніх цін. Шоки потоків капіталу можуть виникнути як наслідок політичних змін або зміни умов володіння міжнародними активами. Вони мають випадковий, імовірнісний характер і впливають лише на сукупний попит. Монетарні шоки у відкритій економіці можуть бути самостійними, а також можуть бути спричинені шоками в реальному секторі [9].

Монетарні шоки у відкритій економіці пов'язані зі зміною світової (зарубіжної) і внутрішньої (національної) процентних ставок.

Шок від зміни зарубіжної відсоткової ставки - це коригування у відкритій економіці, які відбуваються внаслідок різкої зміни пропорцій між світовими та національними відсотковими ставками через зростання або падіння світових процентних ставок.

Шок від національної процентної ставки - це коригування у відкритій економіці, що відбуваються в результаті різкої зміни пропорцій між світовими та національними процентними ставками через зростання або падіння національних процентних ставок.

Рівновага в економіці може бути порушена зміною зарубіжної процентної ставки. Якщо вона збільшилася, то інвестиції за кордон стають привабливішими, ніж інвестиції в національну економіку. Вплив капіталу за кордон супроводжується дефіцитом платіжного балансу.

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

1). Міжнародна валютна система складається з:

- a) резервних валют, міжнародних рахункових грошових одиниць (СДР, євро), уніфікованого режиму валютних паритетів;
- b) умов взаємної оборотності валют, регламентації режимів валютного курсу;
- c) міждержавного регулювання міжнародної валютної ліквідності, режиму світових валютних ринків та ринків золота;
- d) міжнародних організацій, що здійснюють валютне регулювання;
- e) резервних валют, міжнародних рахункових грошових одиниць (СДР, євро), уніфікованого режиму валютних паритетів, умов взаємної оборотності валют, регламентації режимів валютного курсу, міждержавного регулювання міжнародної валютної ліквідності, режиму світових валютних ринків та ринків золота, міжнародних організацій, що здійснюють валютне регулювання.

2). Національна валюта - це:

- a) це встановлений законом платіжний засіб країни: грошові знаки у вигляді банкнот, монет та інших формах, які обертаються та є законним платіжним засобом на території цієї країни, а також платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі) (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки та інші фінансові та банківські документи), які виражені у валюті цієї країни;
- b) це встановлений законом платіжний засіб країни: грошові знаки у вигляді банкнот, монет та інших формах, які обертаються та є законним платіжним засобом на території цієї країни;
- c) це платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі) (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки та інші фінансові та банківські документи), які виражені у валюті цієї країни;
- d) це встановлений законом платіжний засіб країни;
- e) це фінансові та банківські документи, які виражені у валюті цієї країни.

3). Співвідношення купівельної спроможності валют у двох країнах називають:

- a) крос-курсом;
- b) паритетом купівельної спроможності;
- c) фіксинг-курсом;
- d) конвертованістю національної валюти;
- e) повну конвертованість.

4). По відношенню до курсів інших валют розрізняють:

- a) спот-курс та форвард-курс;
- b) універсальну та регіональну;
- c) сильну (тверду) та слабку (м'яку) валюту;
- d) офіційну та ринкову;
- e) національну та іноземну.

5). Курс між двома валютами, тобто відносна ціна двох валют (пропозиція їх обміну одну на одну) - це:

- a) номінальний ефективний курс валют;
- b) реальний валютний курс;
- c) номінальний валютний курс;
- d) реальний ефективний валютний курс;
- e) обмінний валютний курс.

6). Типи міжнародних фінансових потоків класифікують за:

- a) валютно-кредитним та розрахунковим обслуговуванням купівлі-продажу товарів і послуг; іноземними інвестиціями в основний та оборотний капітал; операціями з цінними паперами та різними фінансовими інструментами; валютними операціями; допомогою країнам, що розвиваються, і внесками держави в міжнародні організації;
- b) станом світової економіки; зниженням торговельних бар'єрів; різними темпами економічного розвитку країн; структурною перебудовою економіки тієї чи іншої країни; диференційованим розривом темпів інфляції та рівня процентних ставок; випереджальним зростанням міжнародного руху капіталу порівняно з міжнародною торгівлею; переходом промислово розвинених країн від трудомісткого до наукоємного виробництва; зростанням диверсифікації діяльності ТНК; зростанням дефіцитів платіжних балансів у результаті незбалансованості міжнародних розрахунків;

с) валютно-кредитним та розрахунковим обслуговуванням купівлі-продажу товарів і послуг; іноземними інвестиціями в основний та оборотний капітал; операціями з цінними паперами та різними фінансовими інструментами; валютними операціями; допомогою країнам, що розвиваються, і внесками держави в міжнародні організації; зростанням дефіцитів платіжних балансів у результаті незбалансованості міжнародних розрахунків;

д) видом економічної діяльності відповідно до структури платіжного балансу; економічними взаємовідносинами з нерезидентами; функціональним призначенням; терміном виконання фінансових операцій; формою власності за джерелами фінансових потоків;

е) структурною перебудовою економіки тієї чи іншої країни; диференційованим розривом темпів інфляції та рівня процентних ставок; випереджальним зростанням міжнародного руху капіталу порівняно з міжнародною торгівлею; переходом промислово розвинених країн від трудомісткого до наукоємного виробництва; зростанням дефіцитів платіжних балансів у результаті незбалансованості міжнародних розрахунків.

7). Основними каналами руху фінансових потоків є:

а) валютно-кредитне та розрахункове обслуговування купівлі-продажу товарів і послуг; іноземні інвестиції в основний та оборотний капітал; операції з цінними паперами та різними фінансовими інструментами; валютні операції; допомога країнам, що розвиваються, і внески держави в міжнародні організації;

б) вид економічної діяльності відповідно до структури платіжного балансу; економічні взаємовідносини з нерезидентами; функціональні призначення; термін виконання фінансових операцій; форма власності за джерелами фінансових потоків;

с) вид економічної діяльності відповідно до структури платіжного балансу; економічні взаємовідносини з нерезидентами; функціональні призначення; термін виконання фінансових операцій; форма власності за джерелами фінансових потоків; функціональні призначення; термін виконання фінансових операцій; форма власності за джерелами фінансових потоків;

д) стан світової економіки; зниження торговельних бар'єрів; різні темпи економічного розвитку країн; структурна перебудова економіки тієї чи іншої країни; диференційований розрив темпів інфляції та рівня процентних ставок; випереджальне зростання міжнародного руху капіталу порівняно з міжнародною торгівлею; перехід промислово розвинених країн від трудомісткого до наукоємного виробництва; зростання диверсифікації діяльності ТНК; зростання дефіцитів платіжних балансів у результаті незбалансованості міжнародних розрахунків;

е) валютно-кредитне та розрахункове обслуговування купівлі-продажу товарів і послуг; іноземні інвестиції в основний та оборотний капітал; операції з цінними паперами та різними фінансовими інструментами; валютні операції; допомога країнам, що розвиваються, і внески держави в міжнародні організації; перехід промислово розвинених країн від трудомісткого до наукоємного виробництва; зростання диверсифікації діяльності ТНК; зростання дефіцитів платіжних балансів у результаті незбалансованості міжнародних розрахунків.

8). Обсяг і напрями фінансових потоків залежать від:

а) валютно-кредитного та розрахункового обслуговування купівлі-продажу товарів і послуг; іноземних інвестицій в основний та оборотний капітал; операцій з цінними паперами та різними фінансовими інструментами; валютних операцій; допомоги країнам, що розвиваються, і внесків держави в міжнародні організації;

б) стану світової економіки; зниження торговельних бар'єрів; різних темпів економічного розвитку країн; структурної перебудови економіки тієї чи іншої країни; диференційованого розриву темпів інфляції та рівня процентних ставок; випереджального зростання міжнародного руху капіталу порівняно з міжнародною торгівлею; переходом промислово розвинених країн від трудомісткого до наукоємного виробництва; зростання диверсифікації діяльності ТНК; зростання дефіцитів платіжних балансів у результаті незбалансованості міжнародних розрахунків;

с) виду економічної діяльності відповідно до структури платіжного балансу; економічних взаємовідносин з нерезидентами; функціонального призначення; терміну виконання фінансових операцій; форми власності за джерелами фінансових потоків;

д) стану світової економіки; зниження торговельних бар'єрів; різних темпів економічного розвитку країн; структурної перебудови економіки тієї чи іншої країни; диференційованого розриву темпів інфляції та рівня процентних ставок; випереджального зростання міжнародного руху капіталу порівняно з міжнародною торгівлею; переходом промислово розвинених країн від трудомісткого до наукоємного виробництва; зростання диверсифікації діяльності ТНК; зростання дефіцитів платіжних балансів у результаті незбалансованості міжнародних розрахунків; функціонального призначення; терміну виконання фінансових операцій; форми власності за джерелами фінансових потоків;

е) виду економічної діяльності відповідно до структури платіжного балансу; економічних взаємовідносин з нерезидентами; функціонального призначення.

9). Система національних рахунків - це:

а) система взаємопов'язаних макроекономічних показників, класифікацій і угруповань, що характеризують виробництво, розподіл, перерозподіл і відтворення, формування національного багатства для економік, орієнтованих на ринкові відносини;

б) дохід, отриманий громадянами цієї країни. До цієї величини включається дохід, отриманий громадянами країни за кордоном, але не включаються доходи факторів виробництва, які перебувають у цій країні, але належать іноземцям;

с) дохід, отриманий усередині країни;

д) економічних взаємовідносин з нерезидентами;

е) диференційованого розриву темпів інфляції та рівня процентних ставок.

10). Внутрішня рівновага - це:

а) рівновага національного доходу;

б) рівновага платіжного балансу;

с) рівновага попиту і пропозиції;

д) рівновага фінансової і грошово-кредитної політики;

е) підтримка нульового сальдо платіжного балансу за певного режиму валютного курсу.

11). Зовнішня рівновага - це:

а) рівновага національного доходу;

б) рівновага платіжного балансу;

с) рівновага попиту і пропозиції;

д) рівновага фінансової і грошово-кредитної політики;

е) підтримка нульового сальдо платіжного балансу за певного режиму валютного курсу.

12). Чистий вплив обмінного курсу на торговельний баланс залежить від:

а) продаж товарів, яка пов'язана з відповідною закупкою товарів;

б) еластичності цін;

с) коли експортер зобов'язується викуповувати частину продукції, що виробляється на підприємстві якому здійснена поставка;

д) купівля-продаж перетворюється на процес у декілька років, який не завжди може завершитися переходом права власності;

е) торгівля, яка не передбачає ніяких валютно-фінансових розрахунків.

13). Політика зміни витратів - це:

а) політика управління попитом, яка спрямована на зміни доходу та зайнятості, і здійснюється у вигляді фінансової або монетарної політики;

б) політика управління попитом, яка здійснюється через управління валютним курсом і впливає на зміну структури витрат на іноземні та вітчизняні товари;

с) напрям державного регулювання економіки і частина внутрішньої політики держави, спрямована на забезпечення оптимального розвитку соціальної сфери, задоволення потреб та інтересів громадян, соціальних груп, територіальних громад, а також підвищення добробуту суспільства в цілому;

д) напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання;

е) діяльність органів державного управління і соціальних інститутів, спрямована на створення сталих кількісних та якісних параметрів відтворення населення з метою подолання негативних демографічних тенденцій.

14). Політика перемикавання витрат – це:

а) політика управління попитом, яка спрямована на зміни доходу та зайнятості, і здійснюється у вигляді фінансової або монетарної політики;

б) політика управління попитом, яка здійснюється через управління валютним курсом і впливає на зміну структури витрат на іноземні та вітчизняні товари;

с) напрям державного регулювання економіки і частина внутрішньої політики держави, спрямована на забезпечення оптимального розвитку соціальної сфери, задоволення потреб та інтересів громадян, соціальних груп, територіальних громад, а також підвищення добробуту суспільства в цілому;

д) напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання;

е) діяльність органів державного управління і соціальних інститутів, спрямована на створення сталих кількісних та якісних параметрів відтворення населення з метою подолання негативних демографічних тенденцій.

15). Шок від закордонної ціни – це:

- а) коригування у відкритій економіці, які відбуваються внаслідок різкої зміни пропорцій між світовими та національними відсотковими ставками через зростання або падіння світових процентних ставок;
- б) шок, що виникає у відкритій економіці і пов'язаний зі зміною світової (зарубіжної) і внутрішньої (національної) процентних ставок;
- с) шок, що виникає як наслідок політичних змін або зміни умов володіння міжнародними активами;
- д) коригування, що відбувається у відкритій економіці внаслідок різкої зміни співвідношення між світовими та внутрішніми цінами через збільшення або зниження світових цін;
- е) коригування, що відбувається у відкритій економіці, внаслідок різкої зміни співвідношення між світовими та внутрішніми цінами через збільшення або зниження внутрішніх цін.

16). Шок від внутрішньої ціни – це:

- а) коригування у відкритій економіці, які відбуваються внаслідок різкої зміни пропорцій між світовими та національними відсотковими ставками через зростання або падіння світових процентних ставок;
- б) шок, що виникає у відкритій економіці і пов'язаний зі зміною світової (зарубіжної) і внутрішньої (національної) процентних ставок;
- с) шок, що виникає як наслідок політичних змін або зміни умов володіння міжнародними активами;
- д) коригування, що відбувається у відкритій економіці внаслідок різкої зміни співвідношення між світовими та внутрішніми цінами через збільшення або зниження світових цін;
- е) коригування, що відбувається у відкритій економіці, внаслідок різкої зміни співвідношення між світовими та внутрішніми цінами через збільшення або зниження внутрішніх цін.

17). Шок потоків капіталу – це:

- а) коригування у відкритій економіці, які відбуваються внаслідок різкої зміни пропорцій між світовими та національними відсотковими ставками через зростання або падіння світових процентних ставок;
- б) шок, що виникає у відкритій економіці і пов'язаний зі зміною світової (зарубіжної) і внутрішньої (національної) процентних ставок;
- с) шок, що виникає як наслідок політичних змін або зміни умов володіння міжнародними активами;
- д) коригування, що відбувається у відкритій економіці внаслідок різкої зміни співвідношення між світовими та внутрішніми цінами через збільшення або зниження світових цін;
- е) коригування, що відбувається у відкритій економіці, внаслідок різкої зміни співвідношення між світовими та внутрішніми цінами через збільшення або зниження внутрішніх цін.

18). Монетарний шок – це:

- а) коригування у відкритій економіці, які відбуваються внаслідок різкої зміни пропорцій між світовими та національними відсотковими ставками через зростання або падіння світових процентних ставок;
- б) шок, що виникає у відкритій економіці і пов'язаний зі зміною світової (зарубіжної) і внутрішньої (національної) процентних ставок;
- с) шок, що виникає як наслідок політичних змін або зміни умов володіння міжнародними активами;
- д) коригування, що відбувається у відкритій економіці внаслідок різкої зміни співвідношення між світовими та внутрішніми цінами через збільшення або зниження світових цін;
- е) коригування, що відбувається у відкритій економіці, внаслідок різкої зміни співвідношення між світовими та внутрішніми цінами через збільшення або зниження внутрішніх цін.

19). Шок від зміни зарубіжної відсоткової ставки – це:

- а) коригування у відкритій економіці, які відбуваються внаслідок різкої зміни пропорцій між світовими та національними відсотковими ставками через зростання або падіння світових процентних ставок;
- б) шок, що виникає у відкритій економіці і пов'язаний зі зміною світової (зарубіжної) і внутрішньої (національної) процентних ставок;

- с) шок, що виникає як наслідок політичних змін або зміни умов володіння міжнародними активами;
- д) коригування, що відбувається у відкритій економіці внаслідок різкої зміни співвідношення між світовими та внутрішніми цінами через збільшення або зниження світових цін;
- е) коригування, що відбувається у відкритій економіці, внаслідок різкої зміни співвідношення між світовими та внутрішніми цінами через збільшення або зниження внутрішніх цін.

20). Визначення курсу валют – це:

- а) котирування;
- б) конвертованість;
- с) часткова конвертованість;
- д) внутрішня конвертованість;
- е) зовнішня конвертованість.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

- 1). Якщо ціна гривні в доларах США впала з 39,8 до 39,2 центів за одну гривню, то як зміниться ціна товару вітчизняного виробництва (в доларах США), що продається в Україні за 150 гривень?
- 2). Монобанк, орієнтуючись на офіційний курс НБУ, встановив такий курс доллара США: купівля – 35,05 грн., продаж – 35,11. Скільки гривень можна одержати за 405 доларів 80 центів? Скільки доларів можна купити за 12 тис. грн.
- 3). Економіка країни характеризується такими даними:
 1. Експорт товарів 19650 грн.
 2. Імпорт товарів 21758 грн.
 3. Громадяни країни отримують дохід у вигляді відсотків від іноземних інвестицій 3621 грн.
 4. Країна сплачує іноземним інвесторам відсотковий дохід 1394 грн.
 5. Витрати громадян на туризм становлять 1919 грн.
 6. Доходи країни від туризму 1750 грн.
 7. Однобічні трансферти країни 4174 грн.
 8. Притік капіталу у країну 6612 грн.
 Розрахувати сальдо поточного рахунку, капітального рахунку і платіжного балансу. Як зміняться офіційні валютні резерви країни?
- 4). Україна здійснює зовнішньоекономічну діяльність з іншими країнами світу. У минулому році загальний дохід населення збільшився на 530 млн. грн. Із кожної гривні споживчих витрат на імпорتنі товари витрачається 0,25 грн. Гранична схильність до споживання населення дорівнює 0,75, граничний коефіцієнт податків - 0,20.
Обчисліть мультиплікатор витрат у відкритій економіці.
- 5). За експортним контрактом торгівельна фірма повинна отримати валютну виручку у розмірі 40000 GBP. В той же час вона повинна сплатити одному із своїх постачальників за імпортом контрактом 19000 USD, але українськими гривнями (UAH). Який фінансовий результат фірми в гривнях після завершення розрахунків по цих контрактах, якщо: 1 USD = 35,05 UAH; 1 USD = 0,68 GBP

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верстак О.М., Кормакова І.О. Конфлікти в міжнародних відносинах та їх вплив на конкурентоспроможність економіки країни. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2021. Вип. 4. С. 50-62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2021_4_6.
2. Гуріна Г. С., Бугайко Д. О., Заблоцька Р. О., Корж М. В., Сидоренко К. В. Національні економічні інтереси України у сфері міжнародних економічних відносин. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія : Економічні науки. 2023. № 1. С. 86-91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2023_1_16
3. Литвин О. Україна в системі міжнародних економічних відносин в умовах інституціоналізації та глобальної конвергенції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. 2019. Вип. 1. С. 36-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_mv_2019_1_10
4. Макаренко М. І., Артеменко А. С. Міжнародний досвід лібералізації валютного регулювання. *Ефективна економіка*. 2017. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2017_12_11.
5. Міжнародні фінанси : підручник. [О. М. Мозговий, Т. В. Мусієць, Л. В. Руденко-Сударєва та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф. О. М. Мозгового. К.: КНЕУ, 2015. 515, [5] с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197267549.pdf>.

6. Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції: курс лекцій для студентів за напрямом підготовки 7. 03060104 «Менеджмент ЗЕД», 8. 03060104 «Менеджмент ЗЕД». О.І. Печенка, К.Ю. Величко, А.С. Дядін. Харків: Видавництво «Форт», 2015. 170 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/79cbe8e0-4e83-4074-94bb-6c4790ac3347/content>.
7. Міжнародна економіка : навч. посіб. Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, Т. М. Камінська та ін. ; за заг. ред. С.М. Макухи. Х. : Право. 2012. 192 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mignar_ekonomika_2012.pdf.
8. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник. Козак Ю.Г. та ін. Одеса. ТОВ «ПЛУТОН», 2016. 352 с. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/5240>.
9. Міжнародна макроекономіка. навч. посіб. Ю. Г. Козак, Ю. М. Пахомов, Н. С. Логвінова, А. А. Наумчик та ін.. Видання 3-тє перероб. та доп. К.: Центр учбової літератури, 2012. – 400 с. URL: <http://surl.li/lpfpz>.
10. Наумов О. Б., Наумова О. В. Комплексний аналіз й оцінювання інституційної спроможності державних фіскальних органів у сфері міжнародних торгово-економічних відносин. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2021. № 3. С. 185-193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdu_2021_3_23.
11. Рощина Н. В., Борданова Л. С. Вплив політичних, соціальних і природних явищ на стан міжнародного валютного ринку *Підприємництво та інновації*. 2017. Вип. 4. С. 98-102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pidinnov_2017_4_17.
12. Румянцев А.П., Грущинська Н.М., Пічкурова З.В. Трансформація міжнародних економічних відносин України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки*. 2022. № 12. С. 111-122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2022_12_16.
13. Студінський В.А., Рошкар К.М. Історико-економічний аналіз співробітництва Міжнародного валютного фонду та України в розрізі сучасних викликів. *Економічний вісник університету*. 2020. Вип. 44. С. 165-171. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2020_44_25.
14. Томашук І.В., Томчук О.Ф., Гиренко Ю.В. Розвиток міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 2. С. 197-212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2021_2_16.
15. Чайковський Я.І. Аналітична оцінка кредитних взаємовідносин України та міжнародного валютного фонду. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 21, № 1. С. 205-211. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2015_21\(1\)_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2015_21(1)_29).
16. Шедяков В.Є. Процеси трансформації міжнародних економічних відносин як «вікно можливостей» для змін стратегічного значення. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2021. № 6. С. 34-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2021_6_6.
17. Шереметьєва О.Ю. Правовий статус та роль міжнародної фінансової організації як суб'єкта валютних правовідносин в глобалізаційному процесі. *Право України*. 2020. № 2. С. 244-259. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2020_2_20.
18. Dimand, Robert W. and Rebeca Gomez Betancourt. 2012. «Retrospectives: Irving Fisher's Appreciation and Interest (1896) and the Fisher Relation» *Journal of Economic Perspectives*, 26 (4): 185-96. DOI: 10.1257/jep.26.4.185.

ТЕМА 3

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ДОГОВОРИ ЯК ДЖЕРЕЛА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Угоди, що укладені під егідою СОТ

3.2. Міжнародні договори, що пов'язані з функціонуванням ЄС

3.3. Міжнародні угоди про уникнення подвійного оподаткування

Тестові питання

Практичні завдання

Список використаних джерел

3.1. Угоди, що укладені під егідою СОТ

Світова організація торгівлі (СОТ) є організаційно-правовою основою системи розвитку міжнародної торгівлі та міжнародних економічних відносин. Принципами та правилами, які розміщені в документах СОТ, повинні керуватися уряди країн при формуванні національних законодавчих і нормативних актів у сфері торгівлі та їх практичному застосуванні. СОТ також є форумом, де обговорюються найважливіші проблеми в системі торговельних і зовнішньоекономічних відносин між країнами, виробляється рішення в процесі колективних обговорень, переговорів і примирення суперечок. Основою СОТ є універсальна торговельна система, яку становлять багатосторонні угоди, що підписані більшістю країн світу та ратифіковані їх урядами [10].

Передумовами формування міжнародної організації в сфері торгівлі було загострення протиріч у зовнішньоторговельній сфері між країнами на початку 30-х років. У 1930 р. в США було прийнято закон Смутта-Хоулі (Smoot-Hawley Act), внаслідок дії якого було різко підвищено митні тарифи. Ця протекціоністська політика США була підтримана урядами 26 інших країн, які не тільки встановили високий рівень тарифів, а й вдалися до застосування кількісного контролю в торговельних відносинах, а також обмежень у валютно-обмінних операціях. Наслідком цього було значне скорочення кредитних та інвестиційних потоків, обсягу імпорту та виникнення проблем з ліквідністю [10].

Обмеження розвитку торгівлі також спричинило формування на початку 30-х років ХХ ст. валютних блоків – стерлінгового, доларового та т. зв. золотого. Стерлінговий блок об'єднав всі країни, які входили в імперію Великобританії та низку держав, які тісно були пов'язані з нею економічно (Єгипет, Ірак, Португалія). Пізніше до нього приєдналися Швеція, Норвегія, Данія, Японія, Німеччина та Іран. Всього до блоку входили 22 країни. До доларового блоку, який було створено у 1933 р., увійшли США, Канада та майже всі країни Латинської Америки. Золотий блок, який було сформовано одночасно з доларовим, включав Францію, Бельгію, Нідерланди, Швейцарію, а згодом Італію та Польщу. Функціонування цих блоків суттєво обмежувало обмінні операції з «позаблоковою» валютою, що негативно позначалось на міжнародній торгівлі [10].

Після Другої світової війни виникла потреба у створенні міжнародних інституцій у фінансовій і торговельній сферах, які б регулювали міжнародні економічні відносини у цих сферах як найбільш важливих для гармонійного правопорядку. З цією метою США та Великою Британією було запропоновано

перші проекти статуту Міжнародної торговельної організації. Проекти містили низку положень, які надавали право МТО не лише встановлювати правила регулювання торговельних відносин, а й вирішувати проблеми зайнятості, укладання угод з купівлі-продажу товарів, введення обмежувальних практик бізнесу, регулювати питання, що пов'язані з міжнародними інвестиціями тощо [10].

У США виступили з ініціативою розпочати багатосторонні переговори щодо зниження імпорتنих тарифів. З цією метою була створена Економічна і соціальна рада ООН (ЕКОСОП). Вона ухвалила резолюцію щодо скликання Конференції ООН з торгівлі та зайнятості, яка мала розглянути питання щодо створення МТО. Було сформовано Підготовчий комітет, членами якого були США, Велика Британія, Канада, Франція та країни Бенілюкс. Комітет скликав засідання у Лондоні у жовтні-листопаді 1946 р. З питань Міжнародної торговельної організації не було досягнуто жодних домовленостей. У січні 1947 р. були проведені засідання в м. Лейк-Саксесі (штат Нью-Йорк), а навесні та влітку – в Женеві. Наприкінці роботи Женевських конференцій було ухвалено проект Генеральної угоди з тарифів і торгівлі. У результаті було прийнято рішення щодо 45000 тарифних знижок, що згодом сприяло зростанню обсягу світової торгівлі на загальну суму 10 млрд дол. США, що становило на той період 1/5 загального світового обороту [10].

Була прийнята Генеральна угода з тарифів і торгівлі (*англ. General Agreement on Tariffs and Trade*), багатостороння міжурядова угода про зниження обмежень у міжнародній торгівлі, яка була укладена провідними торговими країнами світу і вступила в дію з 1 січня 1948 р.), яка півстоліття була ключовим документом регулювання світогосподарських торговельних відносин. В основу діяльності ГАТТ було покладено здійснення багатосторонніх міжнародних переговорів, які об'єднувались в раунди. Результатом переговорів були рішення щодо зниження або збереження імпортного мита і тарифних пільг, визначення графіків зміни тарифів. Принципи і правила ГАТТ гарантували послаблення інших обмежень у світовій торгівлі, зокрема імпорتنих квот, податкових зборів, а також адміністративних заходів регулювання. Умови ГАТТ розповсюджувались на всі країни-учасниці [10].

У рамках ГАТТ було проведено 8 раундів переговорів, на останньому – Уругвайському – була заснована Світова організація торгівлі, що представлено у табл. 3.1.

Наступний Токійський раунд переговорів розпочався у вересні 1973 року і завершився у листопаді 1979 р. на черговій 35-й сесії. Серед широкого кола питань, що розглядались, були питання: тарифів, нетарифних обмежень, правила торгівлі цивільною технікою, продуктами сільського господарства та ін. Під час цього раунду вперше було оголошено про необхідність розробки нових принципів і норм міжнародної торгівлі. Найбільш важливі рішення, що були прийняті на раунді, стосувались торгівлі тропічними фруктами, яловичиною, молочними продуктами. Також було переглянуто положення антидемпінгового кодексу, а також прийнято низку положень щодо субсидій та компенсаційних заходів, технічних бар'єрів у торгівлі, процедур ліцензування імпорту, державних закупівель, митної оцінки [10].

Таблиця 3.1

Раунди багатосторонніх торговельних переговорів у рамках ГАТТ [10]

Рік проведення	Місце проведення, назва	Основний предмет обговорення	Кількість учасників
1947	Женева	Тарифи	23
1949	Аннесі	Тарифи	31
1951	Торквей	Тарифи	38
1956	Женева	Тарифи	26
1960-1961	Женева, раунд Діллона	Тарифи	26
1964-1967	Женева, раунд Кеннеді	Тарифи, антидемпінгові заходи	62
1973-1979	Токіо, Токійський раунд	Тарифи, нетарифні заходи	102
1986-1994	Женева, Уругвайський раунд	Тарифи, нетарифні заходи, сільське господарство, текстиль, послуги, інтелектуальна власність, врегулювання суперечок, створення СОТ	123

На перших п'яти раундах переговорів основним питанням було зниження митних тарифів. Раунд Кеннеді, який проходив у 1964 році в Женеві, зібрав порівняно з іншими раундами набагато більше учасників – представників. Результатами переговорів було досягнуті домовленості щодо зниження митних тарифів на промислові товари на 36% протягом наступних 5-ти років, а також прийняття антидемпінгового кодексу [10].

На Уругвайському раунді переговорів, який проходив у м. Пунта-дель-Есте (Уругвай) у серпні 1986 р., а закінчився в квітні 1994 р. у м. Марракеш (Марокко), було прийнято найбільше число угод і рішень, що стосувались широкого кола питань регулювання торговельно-економічних відносин. Одним із значимих результатів було збільшення кількості зв'язаних тарифних ліній до 99% серед розвинених і до 98% – серед країн із перехідною економікою. Середнє зниження тарифів на промислові товари склало 40% [10].

Ключовим документом завершення Уругвайських переговорів було підписання Заключного акту, складовими якого стала: Марракеська угода про заснування СОТ із основними угодами і домовленостями; заяви і рішення міністрів; Домовленість про зобов'язання у сфері фінансових послуг.

Основним результатом ГАТТ можна вважати:

- уніфікацію правил торгівлі;
- лібералізацію торговельних режимів у більшості країн;
- перехід переважно до нетарифних інструментів захисту внутрішнього ринку від товарів іноземного походження;
- зниження ставок мита на величезну кількість товарів;
- встановлення в низці галузей, зокрема в сфері літакобудування, де факто зони вільної торгівлі [10].

Правонаступницею ГАТТ стала Світова організація торгівлі, основні принципи та норми діяльності якої базуються на документах ГАТТ.

СОТ є організацією в структурі ООН. Це провідна міжнародна економічна організація у сфері торгівлі.

Основні функції організації:

1. здійснення адміністративної та організаційної діяльності, що

спрямована на забезпечення виконання багатосторонніх торговельних угод, що знаходяться в компетенції організації;

2. проведення форумів для обговорення актуальних питань торгівлі;
3. регулювання торговельних переговорів;
4. моніторинг реалізації національних торговельних політик держав - членів СОТ;
5. надання технічної допомоги та проведення тренінгів для країн, що розвиваються;
6. сприяння вирішенню торговельних суперечок, які можуть виникати між членами СОТ;
7. кооперація з іншими міжнародними організаціями та інституціями, залученими в процес формування глобальної торговельної системи;
8. надання необхідних консультацій в галузі управління та регулювання торгівлі [10].

СОТ спирається в своїй діяльності на принцип недискримінації в торгівлі, який передбачає надання режиму найбільшого сприяння виконання експортних, імпорتنих і транзитних операцій, а також недопущення перевищення рівня пов'язаних з ними мит і зборів для національних та іноземних товаровиробників. Це означає реалізацію недискримінаційного підходу до імпорتنих і вітчизняних товарів у тому, що стосується встановлення внутрішніх податків і зборів [10].

СОТ є правонаступницею Генеральної угоди з тарифів та торгівлі (ГАТТ). На відміну від ГАТТ, яка юридично була не міжнародною організацією, а лише тимчасовою угодою, СОТ представляє собою організація із статутними документами, організаційною структурою та встановленими правилами і принципами роботи.

Штаб-квартира СОТ знаходиться в м. Женева, Швейцарія. Вона є постійно діючою організацією, що накладає на своїх членів відповідні зобов'язання. Правовою базою СОТ є Генеральна угода з тарифів і торгівлі у редакції 1994 р., а також Генеральна угода з торгівлі послугами (далі *GATS* (англ. *General Agreement on Trade in Services*), багатостороння міжурядова угода щодо встановлення міжнародних правил з торгівлі послугами, яка була укладена на Уругвайському раунді переговорів у 1994 р.) і Угода по торгових аспектах захисту прав інтелектуальної власності (далі *TRIPS* (англ. *Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*) міжнародна угода у рамках Світової організації торгівлі, яка встановлює мінімальні стандарти та правила для визнання та захисту основних об'єктів інтелектуальної власності, яка прийнята на Уругвайському раунді переговорів Генеральної угоди по тарифам та торгівлі (ГАТТ) у 1994 р.) [10].

У 90-і роки діяльність СОТ, крім реалізації раніше укладених угод і домовленостей, була націлена на вирішення двох основних завдань:

по-перше, сприяння інтеграції країн, що розвиваються і країн з перехідною економікою у багатосторонню систему регулювання світової торгівлі;

по-друге, розширення форм і сфер регулювання міжнародної торгівлі та зовнішньоекономічної діяльності на багатосторонній основі. На порядку денному в СОТ стояло також завдання прийому в члени організації близько 30 нових членів – країн з транзитивною економікою [10].

Угоди СОТ передбачають лібералізацію торговельного режиму та відкриття національних ринків для ввезення імпорту. Правилами організації

затверджено механізми захисту внутрішнього ринку, а саме:

1. захисні заходи у випадку різкого зростання імпорту;
2. компенсаційні заходи у випадку використання країнами-партнерами заборонених СОТ субсидій;
3. антидемпінгові заходи у випадку імпорту за демпінговими цінами;
4. дозвіл на використання субсидій, які не створюють негативного впливу на конкуренцію і спрямовані на підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, у тому силі, експортерів;
5. надання підтримки для розвитку аграрного сектора, зокрема застосування спеціального режиму оподаткування;
6. підвищення ставок митного тарифу та застосування квот у разі суттєвого погіршення платіжного балансу країни [10].

До позитивних наслідків вступу країни до СОТ відносять:

1. забезпечення рівних можливостей для учасників торгових відносин;
2. стимулювання економічного зростання, створення нових робочих місць;
3. пропозиція більш ширшого вибору товарів і послуг як за асортиментом, так і за якістю та ціновими параметрами;
4. запобігання практики лобіювання та реалізації інтересів вузьких груп осіб;
5. збереження миру, запобігання виникненню військових конфліктів завдяки зміцненню міжнародної стабільності;
6. конструктивне вирішення виникаючих торгових суперечок, спірних питань і конфліктів;
7. розвиток міжурядової співпраці [10].

Основними економічними умовами для вступу країни до СОТ є:

1. зниження або скасування імпортного тарифу для низки товарів;
2. відмова від експортного мита;
3. допуск іноземних компаній на національний ринок послуг;
4. дозвіл іноземним компаніям брати участь у конкурсах на проведення державних закупівель;
5. дотримання правил і норм СОТ при дотуванні агропромислового комплексу та підтримки національних товаровиробників [10].

Обов'язковою умовою вступу є удосконалення системи стандартизації, сертифікації, застосування санітарних, фітосанітарних заходів і технічного регламентів.

16 травня 2008 р. Україна стала членом Світової організації торгівлі. Протокол про приєднання України до Марракеської Угоди про створення Світової організації торгівлі підписано в Женеві 5 лютого 2008 року. 10 квітня 2008 року Верховна Рада України ратифікувала цей Протокол, який набув чинності 16 травня 2008 р. [23].

Процес встановлення взаємовідносин із СОТ не завершено. Для приведення законодавства України у відповідність із зобов'язаннями, взятими країною у рамках вступу до СОТ, і статутними документами цієї організації протягом приймаються відповідні нормативні документи.

Із приєднанням України до СОТ завершився важливий етап інтеграції країни в світову економічну систему. Він відкриває перспективи для України щодо встановлення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом та іншими

міжнародними та регіональними структурами.

Світова організація торгівлі (СОТ) відіграє ключову роль в питаннях регулювання торгівельних відносин [10]. Це впливова міжнародна структура, яка сприяє розвитку міжнародних економічних відносин загалом.

У 1998 р. був проведений симпозиум СОТ із питань сприяння торгівлі, де було зазначено, що декілька угод СОТ безпосередньо стосуються теми сприяння торгівлі.

Серед них:

1. Стаття V про свободу транзиту;
2. Стаття VII про оцінки для митних цілей та угоди про застосування статті VII ГАТТ 1994 р.;
3. Стаття VIII про збори й формальності, пов'язані з імпортом та експортом;
4. Угода про процедури ліцензування імпорту;
5. Стаття IX про відмітки міста походження;
6. Стаття X про публікацію та адміністрування правил торгівлі;
7. Угода про передвідвантажувальну інспекцію;
8. Угода про правила визначення країни походження товарів;
9. Угода про технічні бар'єри в торгівлі;
10. Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів;
11. Генеральна угода з торгівлі послугами (ГАТС);
12. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС).

У рамках переговорів Дохійського раунду та активніше з 2004 року члени СОТ були залучені до переговорів про багатосторонні правила у сфері сприяння торгівлі, які б уточнили та вдосконалили існуючі статті ГАТТ V, VIII і X.

На конференції СОТ у Балі в грудні 2013 р. серед інших документів було прийнято Угоду про сприяння торгівлі (англ. «Agreement on trade facilitation»). Ця Угода складається з Преамбули й двох частин: перша частина стосується безпосередньо питань сприяння торгівлі, друга – створення спеціального й диференційованого режиму для найменш розвинених країн-членів СОТ [29].

Перша частина складається з 13 статей, які закріплюють низку положень щодо лібералізації міжнародної торгівлі, спрощення митних та адміністративних процедур, досягнення більшої прозорості й рівності в питаннях доступу до інформації, тарифній політиці, митному очищенні товарів тощо. Велику увагу приділено прозорій та ефективній інформаційній політиці: члени СОТ зобов'язані публікувати основні вимоги, що висуваються до експорту й імпорту товарів, розміру мит, податків і зборів, правил класифікації і деяких інших параметрів, а також надавати можливість коментувати документи до набрання ними законної чинності. З метою забезпечення більшої прозорості й передбачуваності міжнародної торгівлі країни-члени повинні створити пункти інформаційної підтримки й надавати відповіді та роз'яснення на запити, що стосуються питань міжнародної торгівлі [29].

Принципи прозорості, неупередженості й рівності поширюються також на тарифну політику, встановлення платежів і зборів: кожна країна-член, за можливості, повинна періодично переглядати ставки митних тарифів і зборів із метою скорочення їх кількості й номенклатури. Принципи нарахування штрафів так само мають бути прозорими й недискримінаційними. В Угоді задекларовано

необхідність докладання зусиль у напрямку прискорення здійснення митних процедур. Для цього країнам-членам рекомендовано створювати систему «єдиного вікна», використовувати міжнародні системи стандартизації, залучати до роботи митниць акредитованих брокерів тощо.

У другій частині Угоди («Сприяння розвитку найменш розвинених країн») визначено диференційний режим для групи найбідніших країн: для них будуть застосовані більш прості й відкриті правила визначення походження товару, скасовані митні тарифи й квотування експорту [29].

Для забезпечення виконання положень Угоди в ст. 13 затверджено створення Комісії зі сприяння торгівлі, представниками якої будуть усі країни-члени, а також національні комісії зі сприяння торгівлі, завданням яких буде всебічне сприяння реалізації положень Угоди.

Домовленості, досягнуті на конференції в Балі, є досягненням загального консенсусу країнами-членами СОТ. Попередні оцінки впливу цих домовленостей на лібералізацію міжнародної торгівлі й зростання світової економіки є досить оптимістичними: за розрахунками Інституту Петерсона, опублікованими після завершення конференції в Балі, вигоди для світової економіки за рахунок лібералізації торгівлі становитимуть від 400 млрд. дол. США до 1 трлн. дол. США [29].

Всесвітня митна організація (ВМО) була заснована 13-ма європейськими країнами в 1953 р. як Рада митного співробітництва. Її членами є 179 країн. Місією Всесвітньої митної організації є підвищення ефективності митних адміністрацій у галузі дотримання правил торгівлі, збору доходів, захисту суспільства та розбудови потенціалу. Вона відіграє важливу роль у сприянні торгівлі та є рушійною силою в прийнятті та реалізації ключових конвенцій щодо сприяння торгівлі, у тому числі Кіотської конвенції та Стамбульської конвенції. Важливими інструментами ВМО є міжнародна конвенція про гармонізовану систему опису та кодування товарів, система рамкових стандартів із забезпечення безпеки та сприяння глобальній торгівлі та декларація з професійної етики [29].

Міжнародна конвенція про спрощення й гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) вступила в силу в 1974 р. Потім конвенція переглядалася й оновлювалася з метою відповідності сучасним вимогам урядів та міжнародної торгівлі.

Переглянута Кіотська конвенція була ухвалена в червні 1999 р. як основа для сучасних й ефективних митних процедур у ХХІ ст., що є передумовою забезпечення передбачуваності та ефективності міжнародної торгівлі, чого й вимагає сучасний світ. Конвенція розроблена на основі декількох ключових керівних принципів, головними з яких є:

1. прозорість і передбачуваність митних дій;
2. стандартизація та спрощення вантажних митних декларацій та підтверджувальних документів;
3. спрощені процедури для уповноважених осіб;
4. максимальне використання інформаційних технологій;
5. мінімально необхідний митний контроль для забезпечення дотримання правил;
6. використання методів управління ризиками та контролю на основі аудиту;
7. скоординовані з іншими прикордонними відомствами інтервенції;

8. партнерство з торгівлею.

Переглянута Конвенція містить нові й обов'язкові правила її застосування, які всі 19 договірні сторони (на сьогодні налічується 90 країн) повинні визнавати беззаперечно. Переглянута Кіотська конвенція набула чинності 3 лютого 2006 р. [6].

Усі правові положення та принципи Переглянутої Кіотської конвенції сумісні та доповнюють статті ГАТТ V, VIII і X, передбачені в контексті сприяння торгівлі Дохійської декларації. Статті ГАТТ викладають досконалі принципи формальностей і процедур для переміщення та транзиту товарів, а також публікацій та адміністрування торговельних правил [6].

Інструменти Переглянутої Кіотської конвенції є основою, джерелом інформації та практичним посібником для втілення на практиці цих досконалих принципів. Прикладами таких інструментів є база даних ВМО (WCO Data Model), унікальний номер партії (Unique Consignment Reference Number), посібники для оперативного, але контрольованого звільнення малих, низько вартісних партій товарів на кордонах (Guidelines for the immediate release of consignments by Customs) та посібники інформування пасажирів (Guidelines on Advance Passenger Information, API) [6].

Конвенція про тимчасове ввезення товарів (Стамбульська Конвенція) набрала чинності 27 листопада 1993 р. Станом на 30 червня 2012 р. Конвенція налічувала 64 договірні сторони. В одному документі вона об'єднала всі існуючі домовленості щодо тимчасового ввезення товарів або торгових зразків для виставок та в демонстраційних цілях. Конвенція також передбачає використання карнету АТА, єдиного міжнародного митного документу, що приймається митними органами країн-учасниць Конвенції АТА як митна декларація й водночас як міжнародна гарантія покриття сум ввізного мита й податків згідно з національним законодавством країни ввезення/транзиту у випадку порушення режиму тимчасового ввезення [29].

Митна Конвенція про карнет АТА для тимчасового ввезення товарів (Конвенція АТА) укладена 6 грудня 1961 р. під егідою Ради митного співробітництва. Дія карнету АТА поширюється на товари, що ввозяться на підставі раніше укладених міжнародних угод про тимчасове ввезення: на комерційні зразки, рекламні матеріали, професійне устаткування, товари та обладнання для демонстрації або використання на виставках, ярмарках, конференціях і подібних заходах. Також Конвенція гарантує сплату всіх митних платежів та зборів (у разі порушення режиму тимчасового ввезення) та передбачає створення міжнародної митної гарантійної мережі, а також міжнародної мережі асоціацій-гарантій, що видають карнети АТА [29].

Міжнародна конвенція про гармонізовану систему опису та кодування товарів. Гармонізована система (Harmonized System or HS) є міжнародним номенклатурним продуктом, який набрав чинності 1 січня 1988 р. Остання версія HS набрала чинності 1 січня 2012 р. Ця номенклатура використовується в різних цілях як основа для розрахунку митних тарифів та ведення міжнародної митної статистики. Система включає в себе біля 5000 товарних позицій, кожна з яких має шестизначний код, наданий згідно з чітко визначеними правилами, для досягнення єдиної класифікації товарів. HS також використовується для розробки торговельної політики, розгляду правил походження товарів, моніторингу контрольованих товарів, розрахунку податків, тарифів на

перевезення, контролю за квотами та цінами, а також для проведення економічних досліджень та аналізу [29].

Система рамкових стандартів із забезпечення безпеки та сприяння глобальній торгівлі (SAFE Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade) була прийнята в 2005 р. Цей унікальний міжнародний документ створив умови для безпечнішої світової торгівлі, визначив важливість тіснішого партнерства між митними органами й бізнесом, а також започаткував новий підхід до управління товарами, які переміщуються через кордони. Система SAFE регулярно оновлюється та вдосконалюється [29].

Декларація з професійної етики (Декларація Аруша) була прийнята в 1993 та переглянута в 2003 р. Декларація носить необов'язковий характер і являє собою ряд основних положень для просування принципів професійної етики та боротьби з корупцією в митній сфері [29].

Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН). Робота ЄЕК ООН у сфері сприяння торгівлі почалась у 1960 році з метою спрощення й стандартизації експортної документації. У 1997 році був заснований Центр зі спрощення процедур торгівлі та електронних ділових операцій (СЕФАКТ ООН). Спільною ініціативою СЕФАКТ та OASIS у 1999 році запущено систему ebXML, яка допомагає підприємствам будь-якого розміру й з будь-якого регіону здійснювати бізнес операції через Інтернет. На сьогодні СЕФАКТ виробили 35 рекомендацій щодо сприяння торгівлі. Деякі з цих рекомендацій були прийняті Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO) як міжнародні стандарти [29].

Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенція МДП) 1975 р. (TIR Convention) направлена на полегшення міжнародного перевезення вантажів дорожніми транспортними засобами через поліпшення умов перевезень, зокрема, спрощення й гармонізації адміністративних (прикордонних) формальностей у галузі міжнародних перевезень. Ця Конвенція, підготовлена ЄЕК ООН та Виконавчою радою МДП, є однією з найбільш дієвих міжнародних транспортних конвенцій та фактично єдиною глобальною системою митного транзиту. Станом на 2010 рік Конвенція нараховувала 68 договірних сторін [29].

Конференція ООН із торгівлі та розвитку (ЮНКТАД). ЮНКТАД почала роботу у сфері сприяння торгівлі в 1970 р. Вагомим досягненням ЮНКТАД можна вважати розробку комп'ютеризованої системи митного управління ASYCUDA, яка охоплює більшість зовнішньоторговельних процедур. Система має справу з доказами, митними деклараціями, бухгалтерськими процедурами, транзитом та процедурами затримки. Вона враховує міжнародні правила й стандарти, розроблені ISO, COT та ООН, та може бути налаштована у відповідності до національних особливостей митних режимів, національних тарифів, законодавства тощо. ASYCUDA дозволяє трейдерам та митним службам обмінюватися електронними даними (EDI) за допомогою EDIFACT (Міжнародного стандарту електронного обміну даними для адміністрації, торгівлі і транспорту) [29].

ЮНКТАД організовує семінари на регіональному та національному рівнях, публікує відповідну інформацію та навчальні матеріали, а також надає технічну допомогу в рамках численних проектів. ЮНКТАД допомагає країнам, що розвиваються, у визначенні їхніх потреб і пріоритетів та втіленні на практиці заходів щодо конкретних торговельних і транспортних процедур [29].

Конвенція ООН про транзитну торгівлю внутрішньоконтинентальних держав 1965 р. визнає потребу держав, що не мають морських кордонів, у належних умовах транзиту для заохочення міжнародної торгівлі. Конвенція встановлює певні правила для митних служб та торговельного співробітництва між країнами, які мають вихід до моря, і транзитними країнами. Транзитний рух не підпадає під оподаткування (можуть стягуватись лише обмежені збори виключно на покриття витрат, пов'язаних із транзитом). Договірні держави зобов'язуються використовувати спрощену документацію і швидкі методи виконання митних, транспортних та інших адміністративних формальностей щодо транзитного руху протягом усього транзитного проходження по їхній території, включаючи всякі перевантаження, складування, поділ вантажних партій на дрібніші партії тощо [29].

Міжнародна торгова палата (МТП) тісно співпрацює з ВМО, СОТ та іншими міжнародними організаціями у сфері сприяння торгівлі. Наприклад, МТП опублікував посібник із митних правил (ICC Customs Guidelines), який надає повний набір практик, які, на думку МТП, повинні характеризувати всі сучасні митні адміністрації. МТП несе відповідальність за адміністрування системи ATA Carnet [29].

У сфері сприяння торгівлі є міжнародні організації, що мають відношення до транспортних справ, як-то: International Express Carriers'Conference, International Chamber of Shipping, або ті, що діють у сфері розробки міжнародних стандартів: ISO, EAN International тощо.

Для сприяння торгівлі міжнародних угод слід згадати Конвенцію про полегшення міжнародного морського судноплавства 1965 року Міжнародної морської організації, Конвенцію про міжнародну цивільну авіацію 1944 р. Міжнародної організації цивільної авіації, Митну конвенцію ВМО, що стосується контейнерів 1972 р., Міжнародну конвенцію з узгодження умов проведення контролю вантажів на кордонах 1982 року ЄЕК ООН тощо [29].

3.2. Міжнародні договори, що пов'язанні з функціонуванням ЄС

До основних принципів функціонування Європейського союзу належать: принцип єдиної правосуб'єктності, принцип наділення повноваженнями, принцип поділу компетенції, принцип субсидіарності, принцип пропорційності, принцип сумлінної співпраці, принцип інституційної рівноваги.

Принцип єдиної правосуб'єктності. Відповідно до ст. 47 Договору про Європейський Союз, «Союз має правосуб'єктність». Це положення визначає принцип єдиної правосуб'єктності – основний принцип функціонування ЄС, відповідно до якого при правовідносинах ЄС виступає як єдине ціле.

Сутність та зміст правосуб'єктності Європейського Союзу проявляються у такому:

1. визнання ЄС єдиним суб'єктом компетенції, наданої державами-членами і реалізованої ним через власні інститути, органи та установи;
2. єдиною системою правових актів ЄС (регламентів, директив тощо), які видаються у всіх сферах його компетенції;
3. правом ЄС укладати міжнародні угоди з іноземними державами та міжнародними організаціями;
4. наявністю у ЄС «максимально широкої правоздатності» юридичних

осіб на території всіх його держав-членів, враховуючи можливість набуття у власність рухомого та нерухомого майна;

5. визнанням деліктоздатності ЄС, тобто його здатністю відповідати за укладені ним договори, за нанесену шкоду іншим особам і за інших обставин;

6. існуванням у ЄС привілеїв та імунітетів на території держав-членів, які гарантовані спеціальним протоколом до установчих документів;

7. можливістю створення дипломатичних місій ЄС в іноземних державах і при міжнародних організаціях;

8. фінансовою автономією ЄС, яка передбачає наявність власного бюджету, фінансованого з «власних ресурсів», але без права самостійно визначати їх систему та величину [11].

Із принципу єдиної правосуб'єктності існують два винятки. Перший пов'язаний із поширенням у механізмі управління ЄС «децентралізованих установ», за якими визнається право власної правосуб'єктності, формально відокремленої від ЄС. Ці установи мають назву агентств, центрів, бюро, фондів, фундацій тощо.

До установ ЄС належать: Європейський інвестиційний банк, установи в соціально-трудовій сфері (Європейський центр розвитку професійної освіти (CEDEFOR), Європейська фундація з покращення умов життя та праці (EUROFOUND) тощо), установи в медичній, санітарній та продовольчій сферах (Європейське агентство з лікарських засобів (EMA), Європейський центр з профілактики та контролю захворюваності (ECDC) тощо), установи у сфері промисловості, транспорту та телекомунікацій (Європейське агентство з морської безпеки (EMSA), Європейське агентство з авіаційної безпеки (EASA) тощо), установи в природоохоронній сфері (Європейське агентство з охорони довкілля (EEA)), установи в межах простору свободи, безпеки і правосуддя Європейського Союзу (Європейське поліцейське управління (EUROPOL), Європейський підрозділ співпраці у галузі юстиції (EUROJUST) тощо), установи в межах спільної зовнішньої політики і політики безпеки (Європейське оборонне агентство (EDA), Інститут Європейського Союзу досліджень безпеки (ISS), Супутниковий центр Європейського Союзу (EUSC) тощо) тощо [11].

Самостійна правосуб'єктність також надана Європейському центральному банку, відповідно до ч. 3 ст. 282 Договору про функціонування Європейського Союзу.

Другий виняток стосується долі Європейського співтовариства з атомної енергії, утвореного Римськими договорами 1957 р., установчий договір якого залишається в силі, що було підтверджено при укладенні Лісабонського договору 2007 р. [11].

Принцип наділення повноваженнями. Принцип наділення повноваженнями є основоположним структурним принципом, який є основою існування ЄС, вказує на договірний тип утворення Європейського Союзу і визначає межі компетенцій ЄС. Цей принцип означає, що ЄС має стільки компетенцій, скільки йому передали держави-члени.

Відповідно до ч. 2 ст. 5 Договору про Європейський Союз «Союз діє виключно в межах компетенцій, що їх надали йому держави-члени у Договорах заради досягнення окреслених в них цілей. Компетенції, що їх не надано Союзу у Договорах, залишаються за державами-членами».

Принцип наділення повноваженнями означає, що держави-члени ЄС

обмежували свої суверенні права, частину з яких передавали ЄС. З іншого боку, принцип наділення повноваженнями обмежує свободу дій ЄС. ЄС не може самостійно змінювати свою компетенцію, це можуть робити лише держави-члени.

У Договорах присутні статті, які закріплюють додаткові повноваження ЄС і якими можна скористатись, якщо відсутня уповноважуюча стаття. Ці статті виражають дорозумілу компетенцію, тобто таку, яка не є явно вираженою, але наявність якої припускається для виконання цілей установчих договорів. Це також означає, що через такі статті Договорів вдається обійти заборону ч. 2 ст. 5 Договору про Європейський Союз: «Компетенції, що їх не надано Союзові у Договорах, залишаються за державами-членами».

Відповідно до ст. 352, ЄС може приймати в контексті різних напрямків його політики будь-які законодавчі акти й інші заходи, якщо вони визнані необхідними для досягнення цілей ЄС (окрім цілей, пов'язаних із спільною зовнішньою та безпековою політикою): «Якщо діяльність Союзу в межах політик, визначених у договорах, визнано потрібною для досягнення однієї з цілей, визначених у Договорах, а в Договорах не передбачено потрібних повноважень, Раді, діючи одностайно на пропозицію Європейської Комісії та після отримання згоди Європейського Парламенту, належить ухвалити відповідні заходи» [11].

Принцип поділу компетенції. При підготовці та прийнятті Лісабонського договору ставилось завдання розділити компетенцію ЄС та держав-членів. Відповідно до принципу поділу компетенції, в Договорі про Європейський Союз та Договорі про функціонування Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) компетенція поділяється на виключну, спільну, доповнюючу та спеціальну.

Відповідно до ст. 2 Договору про функціонування Європейського Союзу, виключна компетенція означає, що у випадках, коли установчі договори надають ЄС компетенцію у визначеній сфері, то тільки ЄС може займатися законотворенням і ухвалювати юридично зобов'язуючі акти; держави-члени не можуть самостійно здійснювати подібні дії, окрім як у випадку, якщо вони уповноважені на це ЄС, або з метою втілення у життя актів ЄС.

ЄС належить виключна компетенція у таких сферах:

- митний союз;
- встановлення правил конкуренції, потрібних для функціонування внутрішнього ринку;
- монетарна політика для держав-членів, валютою яких є євро;
- збереження морських біологічних ресурсів у рамках спільної політики щодо рибальства;
- спільна торгівельна політика.

До виключної компетенції ЄС також віднесено укладення міжнародних угод з питань, що є наслідком з реалізації його внутрішньополітичної компетенції.

Спільна компетенція ЄС та держав-членів означає, що у визначених установчими договорами сферах як ЄС, так і держави-члени можуть ухвалювати обов'язкові акти. Спільною вважається компетенція, яку не можна віднести до виключної та доповнюючої компетенції.

Відповідно до ст. 4 Договору про функціонування Європейського Союзу

спільна компетенція Союзу та держав-членів охоплює такі головні сфери:

1. внутрішній ринок;
2. аспекти соціальної політики, визначені в Договорі про функціонування Європейського Союзу;
3. економічне, соціальне та територіальне гуртування;
4. сільське господарство та рибальство, за винятком збереження морських біологічних ресурсів;
5. довкілля;
6. захист споживачів;
7. транспорт;
8. транс'європейські мережі;
9. енергетика;
10. простір свободи, безпеки та правосуддя;
11. спільні проблеми безпеки у сфері охорони здоров'я - в аспектах, визначених у Договорі про функціонування Європейського Союзу.

До цього переліку також включають сферу досліджень, технологічного розвитку та космосу і сферу співпраці з питань розвитку та гуманітарної допомоги, якщо здійснення цієї компетенції ЄС не перешкоджає державам-членам здійснювати їхні компетенції.

Доповнююча компетенція визначається ст. 6 Договору про функціонування Європейського Союзу як «... компетенція вживати дії, що підтримують, координують чи доповнюють дії держав-членів».

Спеціальна компетенція не належать до тих видів, назви яких спеціально згадуються в установчих договорах. Вона стосується сфер, які визначені в установчих договорах, але не належать до виключної, спільної та доповнюючої компетенцій [11].

Принцип субсидіарності. Принцип субсидіарності визначає правові межі для реалізації компетенції ЄС. Згідно з принципом субсидіарності, у сферах, що не належать до виключної компетенції ЄС, він діє лише у такому обсязі й тоді, коли держави-члени не можуть належним чином досягти цілей запропонованого заходу на центральному, регіональному чи місцевому рівнях, натомість це краще здійснити на рівні ЄС з огляду на масштаби чи результати запропонованих заходів. Субсидіарність обмежується випадками, коли компетенція ЄС доповнює компетенцію держав-членів.

Принцип субсидіарності означає постійне оцінювання обґрунтованості дій ЄС з погляду наявних можливостей на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Однією з характерних рис принципу субсидіарності є забезпечення прийняття рішень якомога ближче до громадян ЄС, про що йдеться в преамбулі до Протоколу № 2 «Про застосування принципів субсидіарності та пропорційності».

Зміст принципу субсидіарності розкриває Протокол № 2 «Про застосування принципів субсидіарності та пропорційності» до установчих договорів. Протокол передбачає низку вимог щодо дотримання принципу субсидіарності:

- 1) відповідно до ст. 2 Протоколу Комісії належить провести широкі консультації при пропонуванні законодавчого акту щодо врахування

регіонального та місцевого виміру планованих дій;

2) проект законодавчого акту повинен містити пояснення, наскільки він згідний із принципом субсидіарності;

3) пояснення до проекту законодавчого акту має містити обґрунтування фінансових і юридичних наслідків ухвалення акту Союзу;

4) пояснення про те, що мети ЄС можна досягнути на рівні ЄС, необхідно підкріплювати кількісними та якісними показниками;

5) наділення національних парламентів держав-членів правом контролювати законопроекти ЄС на їх відповідність принципу субсидіарності і скеровувати відповідно до затверджених процедур свої мотивовані висновки для врахування;

6) надання державам-членам і національним парламентам права на звернення з позовом до Суду ЄС стосовно порушення принципу субсидіарності.

Відповідно до ст. 9 Протоколу № 2 «Про застосування принципів субсидіарності та пропорційності», Європейська Комісія повинна щороку подавати Європейській Раді, Європейському Парламентові, Раді ЄС та національним парламентам звіт щодо застосування ст. 5 Договору про Європейський Союз [11].

Принцип пропорційності. Відповідно до ст. 5 Договору про Європейський Союз, «згідно з принципом пропорційності, заходи Союзу за змістом та формою не виходять за межі того, чого потребує досягнення цілей Договорів».

Принцип пропорційності щодо реалізації компетенції ЄС вимагає, щоб дії ЄС за змістом, формою та інтенсивністю застосовуваних заходів не виходили за межі того, що є необхідним (співрозмірним) для досягнення цілей ЄС.

Аналогічно до принципу субсидіарності, контроль за дотриманням принципу пропорційності при реалізації компетенції інституцій ЄС здійснюють національні парламенти. Законодавчі акти повинні мотивуватись і обґрунтовуватись на відповідність принципу пропорційності відповідно до Протоколу № 2 «Про застосування принципів субсидіарності та пропорційності».

Принцип пропорційності стосується усіх сфер компетенції ЄС (не тільки спільної компетенції ЄС та держав-членів, але й виключної компетенції ЄС), а також більше стосується конкретних заходів – вимагає щоб заходи ЄС не створювали надмірних проблем для держав-членів [11].

Принцип сумлінної співпраці. Фундаментальний принцип, на якому ґрунтується ЄС, є принцип сумлінної співпраці (відомий також як принцип солідарності, принцип лояльної співпраці, принцип щирої співпраці) виражений в ч. 3 ст. 4 Договору про Європейський Союз: «Згідно із принципом сумлінної співпраці, Союз та держави-члени з цілковитим взаємним шануванням допомагають один одному виконувати завдання, що впливають з Договорів. Держави-члени вживають усіх належних заходів, загальних чи спеціальних, щоб забезпечити виконання зобов'язань, що впливають з Договорів чи актів інституцій Союзу. Держави-члени сприяють виконанню завдань Союзу й утримуються від будь-яких дій, що можуть загрожувати досягненню цілей Союзу».

Принцип сумлінної співпраці стосується не лише співпраці між ЄС та державами-членами, між державами-членами, але й до інституцій ЄС. Зокрема, ч. 2 ст. 13 Договору про Європейський Союз передбачає, що інституції взаємодіють на засадах сумлінної співпраці. До головних обов'язків, які

впливають з принципу сумлінної співпраці, належить обов'язок забезпечення примату права ЄС щодо права національного, заборона прийняття норм національного права, які суперечать праву ЄС, відповідальності держав-членів за порушення норм права ЄС тощо.

Прикладом сумлінної співпраці є обов'язок держав-членів надавати допомогу і сприяти державі-члену, яка піддалась збройній агресії з-за кордону відповідно до принципу колективної самооборони, визначеному в ч. 7 ст. 42 Договору про Європейський Союз: «Якщо держава-член зазнає збройної агресії на її території, інші держави-члени мають щодо неї обов'язок усіма доступними для них засобами допомагати їй та підтримувати її» [11].

Принцип ефективності. У преамбулі до Договору про Європейський Союз однією з цілей утворення ЄС визначається ефективність функціонування інституцій: «Прагнучи посилити ефективність функціонування інституцій, аби успроможнити їх краще виконувати доручені завдання у межах єдиної інституційної структури». Інституційна структура ЄС спрямована на гарантування узгодженості, ефективності і тяглості політик та дій ЄС.

Принцип ефективності в діяльності ЄС, як правило, пов'язують із виконанням належним чином актів ЄС, тобто із застосуванням права ЄС. Він використовувався при формуванні права ЄС, зокрема концепції прямої дії права ЄС та верховенства права ЄС.

Принцип ефективності передбачає однаковий підхід до виконання актів ЄС, прийнятих відповідними інституціями ЄС. Ця вимога тісно пов'язана із координацією діяльності урядів держав-членів Європейською Комісією, ефективності комунікації та якістю діяльності держав-членів на національному, регіональному та місцевому рівнях. Ст. 12 Договору про Європейський Союз передбачає активне сприяння національних парламентів належному функціонуванню ЄС [11].

Принцип інституційної рівноваги. Принцип інституційної рівноваги в ЄС відіграє ту ж роль, що і принцип поділу влад у демократичних країнах. Відповідно до ст. 13 Договору про Європейський Союз, інституційний механізм ЄС включає в себе 7 інституцій: Європейський Парламент, Європейську Раду, Раду ЄС, Європейську Комісію, Суд ЄС, Європейський центральний банк, Рахункову палату.

Суд ЄС у справі C – 70/88 визначив, що «встановлюючи систему поділу компетенції між інституціями, визначаючи власну роль інституцій в інституційній структурі. Договори створили інституційну рівновагу».

Функціонування інституційної системи ЄС характеризується такими особливостями:

1) відсутністю поділу на законодавчу та виконавчу влади (у законодавчому процесі беруть участь Європейський Парламент, Європейська Рада, Рада ЄС та Європейська Комісія);

2) на відміну від національних парламентів, Європейський Парламент не має права законодавчої ініціативи (це повноваження Європейської Комісії) і не може самостійно приймати правові акти;

3) Європейська Комісія, яка номінально є виконавчим органом ЄС, водночас володіє правом законодавчої ініціативи та може самостійно видавати правові акти (регламенти, директиви, рішення, рекомендації, думки).

Юрисдикція Суду ЄС як судової гілки влади охоплює всі сфери

компетенції ЄС, крім окремих винятків, прямо передбачених у Договорах (питання зовнішньої політики та політики безпеки).

Принцип інституційної рівноваги, окрім того, базується на таких положеннях:

- 1) кожна інституція може діяти лише на підставі повноважень, які визначені в Договорах;
- 2) жодна інституція не може підмінити іншу інституцію у виконанні її повноважень;
- 3) всі інституції зобов'язані дотримуватись визначених правом процедур;
- 4) кожна інституція сама приймає свій внутрішній регламент і жоден інший орган не має впливу на зміст цього регламенту;
- 5) всі інституції зобов'язані співпрацювати з метою реалізації цілей ЄС.

Ст. 15 Договору про функціонування Європейського Союзу ставить завдання перед інституціями, органами, службами та агенціями ЄС працювати у найвідкритіший спосіб для сприяння доброму врядуванню та забезпеченню участі громадянського суспільства.

У Білій книзі Європейського врядування, прийнятій Європейською Комісією у 2001 р., поняття врядування визначалось як «правила, процеси і поведінка, що впливають на те, яким чином застосовується влада на європейському рівні, особливо у питаннях відкритості, участі, підзвітності, ефективності та злагодженості».

Біла книга визначає п'ять принципів європейського врядування, які за своїм змістом тісно пов'язані із принципами функціонування ЄС:

1. *Відкритість.* Інституції повинні працювати більш відкрито. Вони повинні активно обмінюватись інформацією з державами-членами ЄС стосовно того, що робить ЄС та які рішення він приймає.
2. *Участь.* Якість, релевантність та ефективність політики ЄС залежить від участі широкого кола осіб та організацій на всьому шляху творення політики - від її планування до впровадження.
3. *Підзвітність.* Ролі у законодавчому та виконавчому процесах повинні бути більш зрозумілими. Кожна з інституцій ЄС повинна пояснювати і брати відповідальність за те, що вона робить для Європи.
4. *Ефективність.* Політика повинна бути ефективною і своєчасною, такою, що забезпечує все на підставі чітких завдань, оцінки майбутнього впливу з використанням попереднього досвіду.
5. *Узгодженість.* Політика та всі рішення повинні бути легкозрозумілими. Потреба в узгодженості постійно зростає внаслідок різноманітності присутньої в ЄС. Регіональна та місцева влада все частіше бере участь у реалізації політики ЄС, що посилює важливість узгоджених дій [11].

Залежно від місця міжнародного договору в праві ЄС, його предмета, цілей укладення, суб'єктного складу сторін, підсудності Суду ЄС, наслідків для країн, що приєднуються до ЄС, у первинному праві ЄС можна виділити такі групи договорів, як установчі договори, договори про внесення до них змін і доповнень та договори про приєднання.

Основними джерелами первинного права є установчі договори, на базі

яких засновано Європейський Союз. Вони мають основоположний характер і виступають основним інструментом правового регулювання суспільних відносин, що виникають у спільноті. Установчі договори характеризуються такими рисами: наділяються вищою юридичною силою, застосовуються національними органами й судами незалежно від їх згоди чи умов, які встановлюються державою-членом, а їх положення діють незалежно від прийняття національних актів імплементації та мають пряму дію, тобто не лише адресуються державам-членам, а й зумовлюють права та обов'язки для їхніх громадян і приватних юридичних осіб. Принцип прямої дії передбачається безпосередньо в самих установчих договорах, уперше його викладено в Рішенні Суду ЄС у справі «Van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration» від 5 лютого 1963 року № 26-62 та Рішенні Суду ЄС у справі «Flaminio Costa v E.N.E.L.» від 15 липня 1964 року № 6-64 [17].

До прийняття Лісабонського договору до первинних джерел права ЄС належали Паризький договір 1951 р. про створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) та Римські договори 1957 р., якими утворено Європейську спільноту з атомної енергії та Європейське економічне співтовариство (ЄЕС). Такі договори стали згодом основою створення ЄС [17].

ЄОВС, який набрав вступив у силу 27 липня 1952 р., був спробою здійснити європейську економічну й політичну інтеграцію. Найважливішим досягненням ЄОВС стало формування спільного ринку. Договором було встановлено, що ЄОВС є юридичною особою та наділяється необхідною для цього правоздатністю. Згідно з договором ЄОВС виконував свої завдання з обмеженим ступенем втручання в суверенні повноваження держав [17].

Договір про створення Європейського співтовариства з атомної енергії (Договір про Євратом), який було підписано разом із Договором про ЄЕС, за своїм значенням поступається останньому. Договір, яким було утворено ЄЕС, став основним засобом європейської інтеграції та закріпив майже всю компетенцію цієї організації (крім спільної зовнішньої політики й політики безпеки, питань боротьби зі злочинністю, а також атомної енергетики), встановив основи економічної системи, статус громадян і керівних органів ЄС у цілому. Договір про Євратом було укладено з метою врегулювання діяльності інститутів ЄС у галузі мирного використання атомної енергії, у тому числі функціонування спільного ринку з атомної енергії [17].

Серед джерел первинного права ЄС належить ревізійним договорам, або до говорам, що вносять зміни й доповнення в установчі угоди ЄС. До них належить насамперед Амстердамський договір 1997 року, що розвивав і зміцнював принципи інтеграції. Амстердамський договір передбачав зміни інститутів після такого вступу. Він визначив цілі та закріпив принципи ЄС, розширив сферу об'єднання суверенності держав-членів, включивши питання цивільних прав і тісну взаємодію з питань соціальної політики й політики зайнятості [17].

Первинне право ЄС – це установчі договори та договори про реформи й усі договори про вступ нових держав в об'єднання. До них належать, зокрема, договори про приєднання Великобританії, Данії та Ірландії 1972 р., Греції 1980 р., Іспанії та Португалії 1985 р., а також договір, на підставі якого до складу ЄС увійшло ще 10 країн Східної Європи й Середземномор'я 2003 р. Останнім є Договір про вступ Хорватії, що набрав чинності 1 липня 2013 р. Приєднання

нових держав-членів до спільноти регулюється ст. 49 Договору про Європейський Союз. Держава, яка бажає подати заявку на членство в ЄС, повинна відповідати двом умовам: бути європейською державою та поважати спільні цінності держав-членів і сприяти їх забезпеченню (такими є людська гідність, свобода, демократія, рівність, верховенство закону й повага прав людини, у тому числі права осіб, які належать до меншин (ст. 2 Договору про ЄС)) [17].

До кожного з договорів про приєднання додається спеціальний документ – так званий акт про умови приєднання, який встановлює терміни й процедуру поступової інтеграції нових країн в економічну та правову систему ЄС. Акт про умови приєднання вносить відповідні поправки в установчі документи (наприклад, про зміну чисельного складу «європейських» інститутів) і встановлює перехідний період для поступової адаптації нових держав-членів до вимог Європейського Союзу [17].

Джерела первинного права ЄС – це документи базового характеру, що є результатом спільної нормотворчості держав-членів, вираженої в договірній формі. З прийняттям Лісабонського договору до групи міжнародних договорів, які складають первинне право ЄС, належать Договір про ЄС, Договір про функціонування ЄС, а також договори про приєднання, що визначають правові межі, у яких інститути спільноти здійснюють європейську політику. Вони встановлюють конституційну основу для життя ЄС, яка потім конкретизується в інтересах Європейського Союзу шляхом законодавчих та адміністративних дій союзних інститутів. Ці договори містять основні положення, які визначають межі здійснення політики європейськими інститутами, порядок розподілу повноважень між Європейським Союзом і державами-членами. Самі ж установчі договори, не втрачаючи своєї міжнародно-правової природи, за змістом набувають рис конституційно-правових актів [17].

3.3. Міжнародні двосторонні угоди про уникнення подвійного оподаткування

В Україні діє система двосторонніх чи багатосторонніх міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування доходів і капіталу. Договори укладаються на основі типових моделей конвенцій чи договорів про уникнення подвійного оподаткування, серед яких Типова конвенція ОЕСР про уникнення подвійного оподаткування доходів і капіталу від 1963 р. (в останній редакції 2003 р.), Типова конвенція ООН про усунення подвійного оподаткування доходів і капіталу від 1980 р., Типовий договір США про уникнення подвійного оподаткування. Перша модель покладена в основу проекту Конвенції про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та запобігання ухиленням від сплати податку, котрий розроблений Міністерством фінансів України та відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1993 р. № 921 «Про організацію роботи щодо підготовки міжнародних договорів і майна та запобіганням ухиленням від сплати податку» повинен використовуватися під час проведення переговорів і підготовки текстів відповідних міжнародних договорів України. У структурі Конвенції міститься ст. 23, яка передбачає поєднання різних методів уникнення подвійного оподаткування, зокрема методів податкового кредиту, відрахування, звільнення та знижки [21].

Уст. 13 Податкового кодексу України передбачено загальні засади застосування методів уникнення міжнародного подвійного оподаткування. До прийняття вказаного акта застосування методів регулювалося ст. 18 Закону України «Про систему оподаткування».

Методи уникнення міжнародного подвійного оподаткування є самостійним комплексним інститутом, що застосовується для повної ліквідації явища подвійного оподаткування після застосування інституту резидентства або інституту обмеженої податкової юрисдикції та спеціальних правил про звільнення від оподаткування окремих видів доходів [22].

Першим у системі методів уникнення подвійного оподаткування є метод податкових звільнень (метод податкових виключень), відповідно до якого платник податків має право виключити з податкової бази у країні резидентства окремі види доходів, отриманих за межами такої податкової юрисдикції. Такий метод передбачає передачу усіх прав на оподаткування відповідних доходів у державу – джерело отримання таких доходів. Метод звільнення іноземних доходів від оподаткування поширюється, зазвичай, на деякі чітко визначені доходи: прибутки закордонних «ділових контор» (business establishment), доходи від нерухомої власності, розташованої за кордоном, дивіденди та інвестовані в інших країнах капітали. У застосуванні методу звільнення країна - експортер капіталу поступається правом оподаткування іноземного доходу країні - джерелу такого доходу. У цьому разі в країні – джерелі доходу забезпечується рівність між місцевими та закордонними інвесторами, тоді як для інвесторів країни - експортера капіталу зберігається відмінність податкових режимів для внутрішніх і закордонних інвестицій. Шляхом застосування методу звільнення явище подвійного оподаткування може бути усунено, якщо всі доходи платника податку із закордонних джерел повністю будуть виключені з бази оподаткування в державі його президентства [22].

Другим у системі методів уникнення міжнародного подвійного оподаткування є метод податкового кредиту, або ампутаційний метод (tax credit / imputation method). Цей метод передбачає зарахування податкових платежів, сплачених у державах – джерелах доходу, за розрахунку суми податкового зобов'язання за глобальними доходами в державі резидентства платника податку. Із суми глобального податкового зобов'язання вираховуються суми податку, сплачені за кордоном. У застосуванні методу податкового кредиту важливим моментом є визначення переліку іноземних податків, які підлягають кредитуванню відповідною податковою юрисдикцією. Держави можуть визначати вичерпний перелік податків, що підлягають кредитуванню, або кредитувати саме ті податки, які за своєю організацією тотожні чи схожі із внутрішніми податками [22].

У доктрині міжнародного податкового права виділяється у структурі методу кредиту повний податковий кредит (full tax credit) і звичайний податковий кредит, тобто кредит з обмеженням (ordinary tax credit). Застосування методу повного податкового кредиту передбачає, що держава резидентства оподатковує весь глобальний дохід суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності та дозволяє вираховувати із визначеної суми податкового зобов'язання всю суму податків, сплачених особою в державах – джерелах отримання доходу. Звичайний податковий кредит (кредит з обмеженням) означає право платника податку, суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності вираховувати із визначеної суми глобального податкового зобов'язання частину сплачених податків у державі -

джерелі отримання доходу в обмеженому розмірі, а саме в розмірі, що відповідає податковому зобов'язанню для такого виду доходу в державі власного президентства [22].

У разі використання методу податкового кредиту лише невелика кількість податкових юрисдикцій надає повний кредит стосовно доходів, сплачених за кордоном. Основна причина, з якої більшість держав надають перевагу обмеженому податковому кредиту, полягає в тому, що якщо ставка податку в державі резидентства є нижчою від ставки в державі – джерелі отримання доходу, то вирахування всієї суми сплаченого за кордоном податкового зобов'язання призводить до перерозподілу податкових надходжень на користь держави, в якій отримано відповідний дохід [22].

Використання методу податкових кредитів у сучасних податкових юрисдикціях сьогодні найбільш розповсюджене в США, Великій Британії, Німеччині, Данії, Фінляндії, Швейцарії, Греції, Іспанії та інших державах Європи. Застосування досліджуваного методу в окремих державах має певні особливості: у Норвегії передбачається право на вирахування сплачених за кордоном податків здебільшого не із сукупного податкового зобов'язання, а з операційних витрат; Австрія та Італія надають право на податковий кредит стосовно іноземних доходів виключно на основі принципу взаємності, тобто за умови, що відповідна держава надає податковий кредит стосовно сплачених у цих державах податків [22].

Більшість угод про уникнення подвійного оподаткування для резидентів України передбачають метод обмеженого податкового кредиту. Конвенція між Україною та Австрією передбачає правило, яке використовується і в інших угодах про уникнення подвійного оподаткування (із Польщею, Латвією, Туреччиною, Королівством Нідерланди, Королівством Бельгія та ін.): «З урахуванням положень законодавства України, що стосується звільнення податку, сплаченого на території за межами України, на австрійський податок, сплачуваний за законодавством Австрії. Відповідно до цієї Конвенції прямо або шляхом вирахування з прибутку, доходів або майна, що підлягає оподаткуванню, із джерел в Австрії робитиметься знижка у вигляді кредиту проти будь-якого українського податку, обчислюваного стосовно того ж прибутку, доходу або майна, стосовно яких обчислюється австрійський податок. Ці вирахування не повинні перевищувати тієї частини податку з доходу або майна, як було підраховано до надання вирахування, що стосується доходу або майна, які можуть оподатковуватися в Австрії залежно від обставин» [20].

Міждержавна взаємодія з питань уникнення подвійного оподаткування вийшла у діяльності такої міжнародної організації, як Ліга Націй. У межах відповідної організації ще в 1928 р. спільними зусиллями держав-членів було сконструйовано першу модельну конвенцію двостороннього характеру, яка стосується проблематики уникнення подвійного оподаткування. Під егідою Ліги Націй було розроблено 4 моделі типових конвенцій, які були спрямовані на подолання проблеми подвійного оподаткування та стосувались, зокрема, таких питань:

- а) уникнення подвійного оподаткування спадкового майна;
- б) уникнення подвійного оподаткування прямими за своїм характером податками та зборами;
- в) міжвідомчої співпраці (адміністративної допомоги) з питань оподаткування;

г) допомоги в стягненні загальнообов'язкових платежів податкового характеру [1].

Іншими міжнародними організаціями також було сконструйовано низку модельних конвенцій: Типову конвенцію ОЕСР про уникнення подвійного оподаткування доходів та капіталів (1977 р.), Типову конвенцію ОЕСР про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на спадщину (1966 р.), Типову податкову конвенцію Британської співдружності націй (1964 р.), Типову конвенцію про уникнення подвійного оподаткування між державами-членами Андської групи (Колумбією, Болівією, Венесуелою, Еквадором, Перу) (1971 р.), Типову конвенцію ООН про уникнення подвійного оподаткування між розвиненими державами та державами, що розвиваються (1980 р.), Типову конвенцію ОЕСР про надання взаємної допомоги з питань оподаткування (1981 р.) [1].

Формою закріплення нормативних приписів загалом і принципів уникнення подвійного оподаткування зокрема є положення відповідних конвенцій. Такі конвенції іменуються конвенціями про уникнення подвійного оподаткування. Поділяються вони на універсальні конвенції та партикулярні (двосторонні) конвенції.

Універсальні конвенції приймаються міжнародними організаціями у вигляді типових, модельних актів, які в подальшому слугують зразком для конструювання та прийняття двосторонніх угод, які, на відміну від перших, містять у собі нормативні положення загальнообов'язкового до застосування характеру. Партикулярні угоди містять загальнообов'язкові до застосування правила.

Загальноприйнятий підхід бере на себе взаємні зобов'язання дотримуватись положень відповідних конвенцій. Одна держава укладає такі угоди з низкою інших держав. Україна уклала 74 міжнародних договорів щодо уникнення подвійного оподаткування, що представлено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Список чинних міжнародних договорів України про уникнення подвійного оподаткування в хронологічному порядку

№ з/п	Назва міжнародного договору	Дата набрання чинності
1.	Угода між Урядом СРСР і Урядом Іспанії про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна	07.08.1986
2.	Конвенція між Урядом СРСР та Урядом Японії про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи	27.11.1986
3.	Угода між Урядом СРСР і Урядом Малайзії про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи	01.07.1988
4.	Конвенція між Урядом України і Урядом Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії про усунення подвійного оподаткування та запобігання податкових ухиленням стосовно податків на дохід і на приріст вартості майна	11.08.1993
5.	Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Польща про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень	24.03.1994
6.	Угода між Україною і Республікою Узбекистан про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна	25.07.1995
7.	Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Молдова про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень	27.05.1996
8.	Конвенція між Урядом України і Урядом Швеції про уникнення подвійного оподаткування доходів та попередження податкових ухилень	04.06.1996
9.	Конвенція між Україною і Угорською Республікою про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень	24.06.1996
10.	Конвенція між Урядом України і Урядом Королівства Данії про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно	21.08.1996
11.	Конвенція між Україною і Канадою про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилень від сплати податків стосовно доходів і майна	22.08.1996

№ з/п	Назва міжнародного договору	Дата набрання чинності
12.	Конвенція між Урядом України і Урядом Королівства Норвегія про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на дохід і на майно	18.09.1996
13.	Угода між Україною і Федеративною Республікою Німеччина про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на дохід і майно	04.10.1996
14.	Угода між Урядом України та Урядом Китайської Народної Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно	18.10.1996
15.	Конвенція між Україною і Королівством Нідерландів про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно	02.11.1996
16.	Угода Урядом України і Урядом Республіки Вірменія про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилень стосовно податків на доходи і майно	19.11.1996
17.	Угода між Урядом України і Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і капітал	19.11.1996
18.	Конвенція між Урядом України і Урядом Латвійської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на дохід і на майно	21.11.1996
19.	Конвенція між Урядом України і Урядом Словацької Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на дохід і майно	22.11.1996
20.	Конвенція між Урядом України і Урядом Естонської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на дохід і майно	24.12.1996
21.	Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Казахстан про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи	14.04.1997
22.	Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Болгарії про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень	03.10.1997
23.	Конвенція між Урядом України і Урядом Румунії про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилень від сплати податків стосовно доходу і капіталу	17.11.1997
24.	Конвенція між Урядом України і Урядом Литовської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і на майно	25.12.1997
25.	Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Фінляндія про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно	14.02.1998
26.	Угода між Урядом України і Урядом Турецької Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на дохід і майно	29.04.1998
27.	Угода між Урядом України і Урядом Республіки Індонезія про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи	09.11.1998
28.	Угода між Урядом України і Урядом Республіки Македонія про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на дохід і на капітал	23.11.1998
29.	Конвенція між Урядом України і Урядом Королівства Бельгія про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно	25.02.1999
30.	Конвенція між Урядом України і Урядом Грузії про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на дохід і на майно	01.04.1999
31.	Конвенція між Урядом України і Урядом Чеської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно	20.04.1999
32.	Угода між Урядом України і Урядом Киргизької Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилень від сплати податків на доходи і капітал	01.05.1999
33.	Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Австрія про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і на майно	20.05.1999
34.	Угода між Урядом України і Урядом Республіки Хорватія про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і на майно	01.06.1999
35.	Конвенція між Урядом України і Урядом Туркменістану про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи і на майно	21.10.1999
36.	Конвенція між Урядом України і Урядом Французької Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно	01.11.1999
37.	Конвенція між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи та капітал	05.06.2000
38.	Конвенція між Урядом України та Урядом Азербайджанської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилень від сплати податків на дохід і майно	03.07.2000
39.	Угода між Урядом України і Урядом Ісламської Республіки Іран про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на дохід і майно	21.07.2001
40.	Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Індія про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і капітал	31.10.2001
41.	Конвенція між Кабінетом Міністрів України і Союзним Урядом Союзної Республіки Югославія про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи і капітал	29.11.2001
42.	Конвенція між Урядом України і Швейцарською Федеральною Радою про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи і капітал	26.02.2002
43.	Конвенція між Урядом України і Урядом Арабської Республіки Єгипет про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і на майно	27.02.2002
44.	Конвенція між Україною і Португальською Республікою про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і на капітал	11.03.2002
45.	Конвенція між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Корея про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи та майно	19.03.2002
46.	Конвенція між Урядом України і Урядом Італійської Республіки про уникнення подвійного оподаткування доходів і капіталу та попередження податкових ухилень	25.02.2003
47.	Угода між Україною і Республікою Таджикистан про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилення від сплати податків на доходи і капітал	01.06.2003

№ з/п	Назва міжнародного договору	Дата набрання чинності
48.	Конвенція між Україною і Ліванською Республікою про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і на капітал	06.09.2003
49.	Конвенція між Урядом України і Урядом Грецької Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і на майно	26.09.2003
50.	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Кувейт про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи та капітал	22.02.2004
51.	Угода між Урядом України і Урядом Об'єднаних Арабських Еміратів про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і капітал	09.03.2004
52.	Угода між Урядом України і Урядом Сирійської Арабської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи	04.05.2004
53.	Конвенція між Кабінетом Міністрів України і Урядом Алжирської Народної Демократичної Республіки про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень	01.07.2004
54.	Конвенція між Урядом України і Урядом Королівства Таїланд про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи	24.11.2004
55.	Конвенція між Кабінетом Міністрів України та Урядом Південно-Африканської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи	23.12.2004
56.	Конвенція між Урядом України і Урядом Держави Ізраїль про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи та капітал	20.04.2006
57.	Конвенція між Урядом України і Урядом Федеративної Республіки Бразилія про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи	26.04.2006
58.	Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Монголії про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і капітал	03.11.2006
59.	Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Словенія про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і капітал	25.04.2007
60.	Конвенція між Урядом України і Урядом Ісландської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи і капітал	09.10.2008
61.	Конвенція між Урядом України і Урядом Йорданського Хашимітського Королівства про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи та капітал	23.10.2008
62.	Конвенція між Урядом України і Урядом Королівства Марокко про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи	30.03.2009
63.	Угода між Урядом України і Урядом Республіки Сінгапур про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи	18.12.2009
64.	Конвенція між Україною і Великою Соціалістичною Народною Лівійською Арабською Джамагірією про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи	31.01.2010
65.	Конвенція між Урядом України і Урядом Ісламської Республіки Пакистан про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи	30.06.2011
66.	Конвенція між Урядом України та Урядом Королівства Саудівська Аравія про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи та капітал і Протокол до неї	01.12.2012
67.	Конвенція між Урядом України і Урядом Мексиканських Сполучених Штатів про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи та майно і Протокол до неї	06.12.2012
68.	Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи і Протокол до неї	07.08.2013
69.	Конвенція між Урядом України та Урядом Ірландії про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи та доходи від відчуження майна	17.08.2015
70.	Конвенція між Урядом України і Урядом Великого Герцогства Люксембург про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і на капітал	18.04.2017
71.	Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Мальта про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи	28.08.2017
72.	Угода між Урядом України та Урядом Держави Катар про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи	09.04.2019

Відповідні двосторонні конвенції мають однотипну структуру. У межах таких партикулярних договорів послідовно визначаються такі структурні елементи:

- а) суб'єкти, на яких поширюються положення конвенції;
- б) перелік видів загальнообов'язкових платежів податкового характеру (податків), яких стосуються її приписи;
- в) перелік термінів (дефініцій) і їх тлумачення;
- г) система критеріїв визначення резидентства зобов'язаних учасників податкових відносин;
- г) положення, які визначають специфіку оподаткування тих чи інших видів діяльності, доходів, суб'єктів;

- д) вимога щодо заборони дискримінації;
- е) порядок міжвідомчої взаємодії контролюючих органів договірних держав;
- є) порядок та строки набрання чинності й припинення дії відповідної конвенції [1].

Принципи уникнення подвійного оподаткування можна класифікувати за різними критеріями (рис. 3.1).

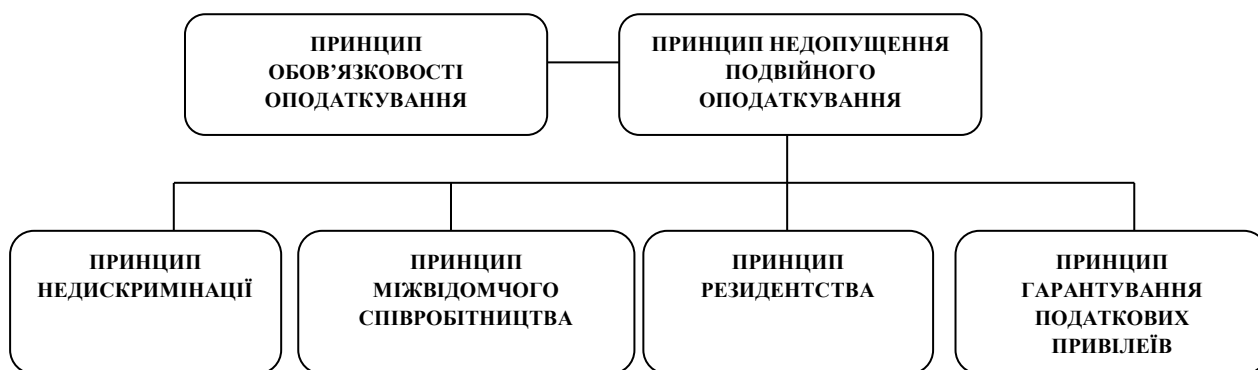

Рис. 3.1. Система принципів уникнення подвійного оподаткування [1]

Залежно від характеру вихідних положень податкового права, що отримали своє нормативне закріплення у відповідних конвенціях, можна розділити їх на загальні принципи та спеціальні принципи. До загальних принципів відноситься принцип недопущення подвійного оподаткування. До спеціальних принципів відноситься принцип недискримінації, принцип міжвідомчого співробітництва, принцип резидентства, принцип гарантування податкових привілеїв [1].

Принципи уникнення подвійного оподаткування умовно класифікуються залежно від характеру їх взаємозв'язків (взаємозалежності) на первинні та похідні. Принцип недопущення подвійного оподаткування є первинним щодо принципу обов'язковості оподаткування [1].

Випадки виникнення подвійного оподаткування на практиці:

1. особа є резидентом однієї держави, одержує дохід або має майно (капітал) в іншій державі та і обидві держави обкладають цей дохід або майно;
2. декілька держав піддають обкладанню весь одержаний однією особою дохід;
3. декілька держав оподатковують одержаний в одній державі дохід особи, яка не є резидентом у жодній з цих держав [12].
4. Міжнародні конвенції (угоди, договори), що розглядають оподаткування, можуть приймати різні форми (табл. 3.3).

Оподаткування доходів нерезидентів є важливим аспектом оподаткування прибутку підприємств, який охоплений п. 141.4 ПКУ (коли йдеться про доходи нерезидентів – юридичних осіб), а також розділом IV ПКУ в цілому (коли йдеться про оподаткування доходів нерезидентів – фізичних осіб). З урахуванням норм міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування, які в силу п.3.2 ПКУ та Конституції України мають пріоритет над правилами, встановленими ПКУ.

Таблиця 3.3

Групи та характеристика Міжнародних конвенцій, що розглядають оподаткування [12]

Групи конвенцій	Характеристика групи	Приклади конвенцій
Перша група конвенцій	розглядаються в основному або винятково податкові питання	➤ конвенції, що відносяться до податків на прибуток і на капітал; ➤ конвенції по уникненню подвійного оподаткування відносно податків на маєтки, спадщину і володіння; конвенції, що розглядають обмін податковою інформацією; ➤ конвенції, у яких розглядаються питання взаємної допомоги по податковому збору та по інших питаннях
Друга група конвенцій	конвенції, що, хоча і розглядають в основному інші питання, але містять деякі додаткові податкові положення	➤ усунення міжнародного подвійного оподаткування; запобігання податкового ухилення і уникнення; розподіл податкових прав між державами, що домовляються; ➤ забезпечення захисту вітчизняних суб'єктів господарювання, що проводять зовнішньоекономічні операції; ➤ створення сприятливих умов для залучення прямих іноземних інвестицій; ➤ запобігання податкової дискримінації

Важливою особливістю обмежень, які встановлюються конвенцією є їх *універсальність*, тобто обмеження стосуються лише певних сум податку, які можуть бути утримані з нерезидента чи у відношенні яких має бути надано певне вирахування (податковий кредит або звільнення), але не стосуються механізму справляння відповідних податків: способу стягнення (шляхом податку на репатріацію або шляхом утримання з постійного представництва нерезидента); строків; особи, відповідальної за сплати податку (податковий агент, нерезидент особисто чи представництво нерезидента). Коли конвенція встановлює певне обмеження, вона встановлює його у відношенні будь-яких механізмів справляння податків, які існують в Україні. Коли конвенція дозволяє оподаткування – вона дозволяє його у відношенні будь-яких механізмів, які існують в Україні.

Конвенція також не розповсюджується на адміністративну практику, і відповідно – не стосується необхідності подання будь-яких форм податкової звітності в Україні.

Обмежувальний характер конвенції проявляється в тому, що конвенція обмежує дію ПКУ, але не може встановлювати правил оподаткування. Правила оподаткування можуть встановлюватись виключно законодавством України.

Конвенції мають подібну внутрішню будову, яка в основному відповідає будові Модельних конвенцій. Положення які встановлюють обов'язки держав утримуватись від утримання податків з певних доходів, містяться в статтях 6-21 Модельних конвенцій: стаття 6 «Доходи від нерухомого майна», стаття 7 «Доходи від підприємницької діяльності», стаття 8 «Міжнародний морський та авіаційний транспорт», стаття 10 «Дивіденди», стаття 11 «Проценти», стаття 12 «Роялті», стаття 13 «Доходи від відчуження майна», стаття 14 «Незалежні особисті послуги», стаття 15 «Доходи від зайнятості», стаття 16 «Винагорода директорів», стаття 17 «Актори та спортсмени», стаття 18 «Пенсії», стаття 19 «Державні послуги», стаття 20 «Студенти», стаття 21 «Інші доходи». Стаття 7 врегульовує оподаткування будь-яких доходів юридичних осіб від підприємницької (комерційної) діяльності, а стаття 21 – оподаткування будь-яких доходів, які не відносяться до підприємницької діяльності, і не згадані в будь-яких інших статтях конвенцій.

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

1). Ключовий документ регулювання світогосподарських торговельних відносин є:

- a) Генеральна угода з тарифів і торгівлі;
- b) Марракеська угода про заснування СОТ;
- c) Кіотська конвенція;
- d) Стамбульська Конвенція;
- e) Міжнародна конвенція про гармонізовану систему опису та кодування товарів.

2). Ключовий документ регулювання спрощення й гармонізації митних процедур є:

- a) Генеральна угода з тарифів і торгівлі;
- b) Марракеська угода про заснування СОТ;
- c) Кіотська конвенція;
- d) Стамбульська Конвенція;
- e) Міжнародна конвенція про гармонізовану систему опису та кодування товарів.

3). Зміст декларації на товари визначається митною службою, письмова форма декларації повинна відповідати:

- a) типовій формі Організації об'єднаних націй (ООН);
- b) типовій формі Світової організації торгівлі (СОТ);
- c) типовій формі Міжнародного валютного фонду (МВФ);
- d) типовій формі Європейського союзу (ЄС);
- e) типовій формі Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЕ).

4). Мають право виступати декларантом відповідно до вимог Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур:

- a) юридичні особи;
- b) фізичні особи - підприємці;
- c) фізичні особи;
- d) брокери;
- e) будь-які особи, які мають право розпоряджаються товарами.

5). Відповідальність за сплату мита та податків відповідно до вимог Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур несе:

- a) митна служба;
- b) декларант;
- c) брокери;
- d) суб'єкти господарської діяльності;
- e) суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності.

6). Метод податкових звільнень, як метод уникнення міжнародного подвійного оподаткування, передбачає:

- a) що платник податків має право виключити з податкової бази у країні резидентства окремі види доходів, отриманих за межами такої податкової юрисдикції;
- b) зарахування податкових платежів, сплачених у державах – джерелах доходу, за розрахунку суми податкового зобов'язання за глобальними доходами в державі резидентства платника податку;
- c) що сума податку, сплачена в іноземній (закордонній) юрисдикції за принципом територіальності утворення доходу (прибутку) іноземної юридичної чи фізичної особи вираховуються у підрахуванні прибутку компанії (чи доходу фізичної особи), що підлягає оподаткуванню в юрисдикції їх резидентства;
- d) компенсацію подвійного оподаткування держателям акцій, а саме обкладаються податком фізичні особи як держателі акцій з доходів від дивідендів, а також обкладається податком дохід акціонерного товариства, що є джерелом виплат дивідендів, на цю суму зменшується податок, рівний половині вартості розподілених дивідендів;
- e) що держава резиденції нараховує свій податок на підставі сукупного доходу платника податків, у тому числі доходів в інших державах, що відповідно до договору про уникнення подвійного оподаткування можуть обкладатися податком в іншій державі.

7). Метод податкового кредиту, як метод уникнення міжнародного подвійного оподаткування, передбачає:

- a) що платник податків має право виключити з податкової бази у країні резидентства окремі види доходів, отриманих за межами такої податкової юрисдикції;

- b) зарахування податкових платежів, сплачених у державах – джерелах доходу, за розрахунку суми податкового зобов'язання за глобальними доходами в державі резидентства платника податку;
- с) що сума податку, сплачена в іноземній (закордонній) юрисдикції за принципом територіальності утворення доходу (прибутку) іноземної юридичної чи фізичної особи вираховуються у підрахуванні прибутку компанії (чи доходу фізичної особи), що підлягає оподаткуванню в юрисдикції їх резидентства;
- d) компенсацію подвійного оподаткування держателям акцій, а саме обкладаються податком фізичні особи як держателі акцій з доходів від дивідендів, а також обкладається податком дохід акціонерного товариства, що є джерелом виплат дивідендів, на цю суму зменшується податок, рівний половині вартості розподілених дивідендів;
- е) що держава резиденції нараховує свій податок на підставі сукупного доходу платника податків, у тому числі доходів в інших державах, що відповідно до договору про уникнення подвійного оподаткування можуть обкладатися податком в іншій держав.

8). Метод «податкового авуару», як метод уникнення міжнародного подвійного оподаткування, передбачає:

- a) що платник податків має право виключити з податкової бази у країні резидентства окремі види доходів, отриманих за межами такої податкової юрисдикції;
- b) зарахування податкових платежів, сплачених у державах – джерелах доходу, за розрахунку суми податкового зобов'язання за глобальними доходами в державі резидентства платника податку;
- с) що сума податку, сплачена в іноземній (закордонній) юрисдикції за принципом територіальності утворення доходу (прибутку) іноземної юридичної чи фізичної особи вираховуються у підрахуванні прибутку компанії (чи доходу фізичної особи), що підлягає оподаткуванню в юрисдикції їх резидентства;
- d) компенсацію подвійного оподаткування держателям акцій, а саме обкладаються податком фізичні особи як держателі акцій з доходів від дивідендів, а також обкладається податком дохід акціонерного товариства, що є джерелом виплат дивідендів, на цю суму зменшується податок, рівний половині вартості розподілених дивідендів;
- е) що держава резиденції нараховує свій податок на підставі сукупного доходу платника податків, у тому числі доходів в інших державах, що відповідно до договору про уникнення подвійного оподаткування можуть обкладатися податком в іншій держав.

9). Метод податкових заліків, як метод уникнення міжнародного подвійного оподаткування, передбачає:

- a) що платник податків має право виключити з податкової бази у країні резидентства окремі види доходів, отриманих за межами такої податкової юрисдикції;
- b) зарахування податкових платежів, сплачених у державах – джерелах доходу, за розрахунку суми податкового зобов'язання за глобальними доходами в державі резидентства платника податку;
- с) що сума податку, сплачена в іноземній (закордонній) юрисдикції за принципом територіальності утворення доходу (прибутку) іноземної юридичної чи фізичної особи вираховуються у підрахуванні прибутку компанії (чи доходу фізичної особи), що підлягає оподаткуванню в юрисдикції їх резидентства;
- d) компенсацію подвійного оподаткування держателям акцій, а саме обкладаються податком фізичні особи як держателі акцій з доходів від дивідендів, а також обкладається податком дохід акціонерного товариства, що є джерелом виплат дивідендів, на цю суму зменшується податок, рівний половині вартості розподілених дивідендів;
- е) що держава резиденції нараховує свій податок на підставі сукупного доходу платника податків, у тому числі доходів в інших державах, що відповідно до договору про уникнення подвійного оподаткування можуть обкладатися податком в іншій держав.

10). Метод повного заліку, як метод уникнення міжнародного подвійного оподаткування, передбачає:

- a) що платник податків має право виключити з податкової бази у країні резидентства окремі види доходів, отриманих за межами такої податкової юрисдикції;
- b) зарахування податкових платежів, сплачених у державах – джерелах доходу, за розрахунку суми податкового зобов'язання за глобальними доходами в державі резидентства платника податку;
- с) що сума податку, сплачена в іноземній (закордонній) юрисдикції за принципом територіальності утворення доходу (прибутку) іноземної юридичної чи фізичної особи вираховуються у підрахуванні прибутку компанії (чи доходу фізичної особи), що підлягає оподаткуванню в юрисдикції їх резидентства;
- d) компенсацію подвійного оподаткування держателям акцій, а саме обкладаються податком фізичні особи як держателі акцій з доходів від дивідендів, а також обкладається податком дохід акціонерного товариства, що є джерелом виплат дивідендів, на цю суму зменшується податок, рівний половині вартості розподілених дивідендів;
- е) що держава резиденції нараховує свій податок на підставі сукупного доходу платника податків, у тому числі доходів в інших державах, що відповідно до договору про уникнення подвійного оподаткування можуть обкладатися податком в іншій держав.

11). Відстрочка по сплаті мита та податків відповідно до вимог Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур складає:

- a) не більше одного дня;
- b) не менше двох днів;
- c) не менше п'яти днів;
- d) не менше десяти днів;
- e) не менше чотирнадцять днів.

12). Максимальний термін, дозволений для зберігання товарів на митному складі відповідно до вимог Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур повинен бути:

- a) не менше за один рік;
- b) не менше за півроку;
- c) не менше трьох місяців;
- d) не менше одного місяця;
- e) не менше 10 днів.

13). Представлення декларації про походження товарів не є обов'язковою відповідно до вимог Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур стосовно товарів комерційного характеру:

- a) вартість яких не перевищує суму не менше 10000 доларів США;
- b) вартість яких не перевищує суму не менше 5000 доларів США;
- c) вартість яких не перевищує суму не менше 1000 доларів США;
- d) вартість яких не перевищує суму не менше 500 доларів США;
- e) вартість яких не перевищує суму не менше 300 доларів США.

14). Свідоцтво про походження товарів відповідно до вимог Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур повинні бути надруковані:

- a) тільки мовою країни вивозу або англійською мовою;
- b) тільки мовою країни ввозу;
- c) мовою країни вивозу, англійською та французькою мовами;
- d) тільки мовою країни вивозу;
- e) тільки мовою країни вивозу або французькою мовою.

15). Представлення документів, які підтверджують походження товарів не є обов'язковою відповідно до вимог Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур для таких категорій товарів:

- a) партій товарів комерційного призначення, сукупна вартість яких не перевищує суми, що становить не менше 100 доларів США;
- b) партій товарів комерційного призначення, сукупна вартість яких не перевищує суми, що становить не менше 60 доларів США;
- c) партій товарів комерційного призначення, сукупна вартість яких не перевищує суми, що становить не менше 200 доларів США;
- d) партій товарів комерційного призначення, сукупна вартість яких не перевищує суми, що становить не менше 500 доларів США;
- e) партій товарів комерційного призначення, сукупна вартість яких не перевищує суми, що становить не менше 1000 доларів США.

16). Модальна конвенція про уникнення міжнародного подвійного оподаткування була розроблена:

- a) організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР);
- b) організацією об'єднаних націй (ООН);
- c) світової організацією торгівлі (СОТ);
- d) міжнародним валютним фондом (МВФ);
- e) організацією з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЕ).

17). Типова конвенція про уникнення міжнародного подвійного оподаткування була розроблена:

- a) організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР);
- b) організацією об'єднаних націй (ООН);
- c) світової організацією торгівлі (СОТ);
- d) міжнародним валютним фондом (МВФ);
- e) організацією з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЕ).

18). У Модальній конвенції про уникнення міжнародного подвійного оподаткування закладено оподаткування:

- a) доходів по принципу резидентства;
- b) доходів по принципу їх джерела;
- c) доходів по принципу їх розподілу рівними частинами між двома державами;
- d) доходів по принципу їх розподілу пропорційно понесених витрат кожної із сторін суб'єктів держав;
- e) доходів по принципу їх розподілу 80 % до держави, у якій здійснюється підприємницька діяльність, та 20 % до іншої держави.

19). У Типовій конвенції про уникнення міжнародного подвійного оподаткування закладено оподаткування:

- a) доходів по принципу резидентства;
- b) доходів по принципу їх джерела;
- c) доходів по принципу їх розподілу рівними частинами між двома державами;
- d) доходів по принципу їх розподілу пропорційно понесених витрат кожної із сторін суб'єктів держав;
- e) доходів по принципу їх розподілу 80 % до держави, у якій здійснюється підприємницька діяльність, та 20 % до іншої держави.

20). Перевірка митної служби товарів, що зазначені у декларації, відповідно до вимог Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур проводиться:

- a) протягом одного дня після реєстрації декларації на товари;
- b) протягом двох днів після реєстрації декларації на товари;
- c) у можливо короткій строк після реєстрації декларації на товари;
- d) протягом десяти днів після реєстрації декларації на товари;
- e) протягом місяця після реєстрації декларації на товари.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1). В Україні діє представництво авіаційної компанії – резидента Нідерландів.

Розшифрувати ситуацію відповідно до вимог Податкового кодексу України.

Визначити ситуації відповідно до вимог Конвенції між двома державами та зазначити у наступному вигляді:

1	Можливість застосування ст.6 «Доходи від нерухомого майна»	
2	Можливість застосування ст. 8 «Міжнародний морський та авіаційний транспорт»	
3	Наявність ознак постійного представництва	
4	Можливість застосування ст.13 «Доходи від відчуження майна»	
5	Можливість застосування ст. 10 «Дивіденди», 11 «Проценти», 12 «Роялті»	
6	Визначення того, чи відносяться доходи до підприємницької діяльності	
7	Застосування ст. 7 «Доходи від підприємницької діяльності» або ст. 21 «Інші доходи»	

Для виконання цього завдання застосовувати Конвенцію між Україною і Королівством Нідерландів про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно. Застосовувати вимоги Податкового кодексу України, що не суперечить конвенції.

2). Компанія – резидент Чехії надає в Україні інжинірингові послуги, для чого направляє в Україну персонал на період 5 місяців.

Розшифрувати ситуацію відповідно до вимог Податкового кодексу України.

Визначити ситуації відповідно до вимог Конвенції між двома державами та зазначити у наступному вигляді:

1	Можливість застосування ст. 6 «Доходи від нерухомого майна»	
2	Можливість застосування ст. 8 «Міжнародний морський та авіаційний транспорт»	
3	Наявність ознак постійного представництва	
4	Можливість застосування ст.13 «Доходи від відчуження майна»	
5	Можливість застосування ст. 10 «Дивіденди», 11 «Проценти», 12 «Роялті»	
6	Визначення того, чи відносяться доходи до підприємницької діяльності	
7	Застосування ст. 7 «Доходи від підприємницької діяльності» або ст. 21 «Інші доходи»	

Для виконання цього завдання застосовувати Конвенцію між Урядом України і Урядом Чеської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно

податків на доходи і майно. Застосовувати вимоги Податкового кодексу України, що не суперечить конвенції.

3). Судноплавна компанія – резидент Мальти, яка не має зареєстрованого в Україні представництва, отримує доходи у вигляді фрахту за надані послуги з міжнародного перевезення вантажів.

Розшифрувати ситуацію відповідно до вимог Податкового кодексу України.

Визначити ситуації відповідно до вимог Конвенції між двома державами та зазначити у наступному вигляді:

1	Можливість застосування ст. 6 «Доходи від нерухомого майна»	
2	Можливість застосування ст. 8 «Міжнародний морський та авіаційний транспорт»	
3	Наявність ознак постійного представництва	
4	Можливість застосування ст. 13 «Доходи від відчуження майна»	
5	Можливість застосування ст. 10 «Дивіденди», 11 «Проценти», 12 «Роялті»	
6	Визначення того, чи відносяться доходи до підприємницької діяльності	
7	Застосування ст. 7 «Доходи від підприємницької діяльності» або ст. 21 «Інші доходи»	

Для виконання цього завдання застосовувати Конвенцію між Урядом України і Урядом Мальти про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно. Застосовувати вимоги Податкового кодексу України, що не суперечить конвенції.

4). Компанія – резидент Кіпру, яка не має в Україні постійного представництва (як в розумінні ПКУ, так і в розумінні конвенції) надає в бербоут-чартер резиденту України судно для проведення днопоглиблювальних робіт.

Розшифрувати ситуацію відповідно до вимог Податкового кодексу України.

Визначити ситуації відповідно до вимог Конвенції між двома державами та зазначити у наступному вигляді:

1	Можливість застосування ст. 6 «Доходи від нерухомого майна»	
2	Можливість застосування ст. 8 «Міжнародний морський та авіаційний транспорт»	
3	Наявність ознак постійного представництва	
4	Можливість застосування ст. 13 «Доходи від відчуження майна»	
5	Можливість застосування ст. 10 «Дивіденди», 11 «Проценти», 12 «Роялті»	
6	Визначення того, чи відносяться доходи до підприємницької діяльності	
7	Застосування ст. 7 «Доходи від підприємницької діяльності» або ст. 21 «Інші доходи»	

Для виконання цього завдання застосовувати Конвенцію між Урядом України і Урядом Кіпру про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно. Застосовувати вимоги Податкового кодексу України, що не суперечить конвенції.

5). Компанія управління активами здійснює управління активами корпоративних і пайових інвестиційних фондів. При цьому, компанія розподіляє дивіденди від діяльності фондів на користь їх учасників, серед яких є резидент Кіпру, що не має в Україні постійного представництва (як в розумінні ПКУ, так і в розумінні конвенції).

Розшифрувати ситуацію відповідно до вимог Податкового кодексу України.

Визначити ситуації відповідно до вимог Конвенції між двома державами та зазначити у наступному вигляді:

1	Можливість застосування ст. 6 «Доходи від нерухомого майна»	
2	Можливість застосування ст. 8 «Міжнародний морський та авіаційний транспорт»	
3	Наявність ознак постійного представництва	
4	Можливість застосування ст. 13 «Доходи від відчуження майна»	
5	Можливість застосування ст. 10 «Дивіденди», 11 «Проценти», 12 «Роялті»	
6	Визначення того, чи відносяться доходи до підприємницької діяльності	
7	Застосування ст. 7 «Доходи від підприємницької діяльності» або ст. 21 «Інші доходи»	

Для виконання цього завдання застосовувати Конвенцію між Урядом України і Урядом Кіпру про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно. Застосовувати вимоги Податкового кодексу України, що не суперечить конвенції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Браславський Р.Г. Конвенції про уникнення подвійного оподаткування як джерело закріплення принципів податкового права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 4, 2017. С. 51–55. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2017/14.pdf.
2. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264?lang=en#Text
3. Генеральна угода про торгівлю послугами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017#Text
4. Городніченко Ю.В. Подвійне оподаткування : його сутність та методи усунення. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/10_ukr/99.pdf.
5. Демянчук Ю.Г. Організаційно-правові засади уникнення міжнародного подвійного оподаткування в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 213 с. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n1/11dyhmpo.pdf>.
6. Денисенко С.І., Ільченко О.В. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур як основоположний документ у сфері митної справи. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5. 2022. URL: http://lsej.org.ua/5_2022/154.pdf.
7. Дубовик О. Ю. Проблеми усунення подвійного оподаткування в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3829/1/>.pdf.
8. Європейське врядування. Біла книга URL: http://www.pravo.org.ua/files/konstatyuc/WHITE_BOOK_UKR_REV.pdf.
9. Загальна інформація про світову організацію торгівлі URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94872f60-5734-4e7c-bcee-7873ffb2076d&title=ZagalnaInformatsiiaProSvitovuOrganizatsiiuTorgivliu>
10. Іваницька О.М. Роль СОТ в регулюванні світової торгівлі товарами та послугами. URL: https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Rol-SOT_2.pdf.
11. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3227/1/%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%92%D0%9C.%D0%92.---%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0...-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA-.pdf>.
12. Ковальчук К.Ф., Петрова Л.В. Дослідження сучасних проблем у сфері уникнення подвійного оподаткування. *Проблеми економіки та політичної економії*. № 1. 2018. URL: https://politeco.nmetau.edu.ua/journals/1/16_a_ua_p.pdf.
13. Конвенція про тимчасове ввезення. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_472#Text
14. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / за заг. ред. Г. Друзенка. К. : К.І.С., 2010. – С. 66. URL: https://www.academia.edu/4830376/%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%A2%D0%A3%D0%A6%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%86_%D0%90%D0%9A%D0%A2%D0%98_%D0%84%D0%92%D0%A0%D0%9E%D0%9F%D0%95%D0%99%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%9E%D0%93%D0%9E_%D0%A1%D0%9E%D0%AE%D0%97%D0%A3
15. Лепетюк О.В. Введення в дію договорів України про уникнення подвійного оподаткування з державами-членами ЄС. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2014. № 1. С. 1–14. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14lovces.pdf>.
16. Лепетюк О.В. Характеристика договорів України про уникнення подвійного оподаткування з державами-членами ЄС (на прикладі оподаткування роялті). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. № 24. С. 169–172. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/6881/1/%D0%A5%D0%90%D0%A0%D0%90%D0%9A%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%90%D0%94%D0%9E%D0%93%D0%9E%D0%92%D0%A0%D0%86%D0%92%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%98%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%20%D0%A3%D0%9D%D0%98%D0%9A%D0%9D%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf>
17. Михайлова О.С. Міжнародні договори як первинне джерело права Європейського союзу. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2016/13.pdf.
18. Михалчич В.М. Правила уникнення міжнародного подвійного оподаткування в міжнародному податковому праві. *Європейські перспективи*. 2014. № 9. С. 171–177. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/evpe_2014_9_30.pdf.

19. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text
20. Нікітін В.В. Двосторонній договір як метод усунення подвійного оподаткування. *Юридична наука*. № 1(103). 2020. URL: <https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/download/58/55>.
21. Олендер І.Я. Методи уникнення міжнародного подвійного оподаткування: постановка проблеми. : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 213 с. 408. URL: https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/new_d0872702/38_5/d.pdf.
22. Олендер І.Я. Методи уникнення міжнародного подвійного. *Право і суспільство*. № 3. 2019. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/3_2019/part_1/32.pdf.
23. Офіційний сайт СОТ. URL: [http://www.wto.org/english/res/e/doload e/inbr e.pdf](http://www.wto.org/english/res/e/doload/e/inbr e.pdf).
24. Оцінка наслідків Угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС: *Міжнародний центр перспективних досліджень*. 2007. URL: http://wto.in.ua/files/content/articles/fta_eu_impact.Pdf.
25. Податковий кодекс України №2755-VI від 02 грудня 2010 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
26. Правове забезпечення митної політики : міжнародно-правові стандарти та українське законодавство : навч. посіб. В.В. Денисенко. Запоріжжя : ЗНТУ, 2018. 326 с. URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/3118/1/Denysenko_Legal_providing.pdf.
27. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466/2002#Text>.
28. Розгон О. Усунення подвійного оподаткування: національний та міжнародний рівні. *Юридичний радник*. 2009. № 5. URL: <http://www.yuradnik.com.ua/>.
29. Спрощення процедур у сфері зовнішньої торгівлі. *Версія для розповсюдження під час конференції*. Київ. 2014. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2012/UKTPI_No4_Trade%20facilitation_for%20distribution.pdf.
30. Типова конвенція ООН про уникнення подвійного оподаткування між розвитими розвиненими країнами URL: http://www.un.org/esa/ftd/documents/UN_Model_2011_UpdateRu.pdf.
31. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text
32. Цінності об'єднаної Європи. URL: http://parlament.org.ua/upload/docs/European_Values.pdf.
33. Шевчук Б. Засади функціонування Європейського союзу. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnistvo_1/edu_44/fail/ch_1/4.pdf.
34. Шмиголь Н.М., Кормишова А. І., Антонюк А. А. Уникнення подвійного оподаткування: теорія та практика ефективного використання. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2013. № 5. С. 98–104. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2013/5_2013/19.pdf.
35. Model Tax Convention on Income and on Capital. Condensed version, 15 July 2005. Paris : OECD Publications, 2005. 374 p. URL: <https://www.oecd.org/ctp/treaties/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-condensed-version-20745419.htm>.

ТЕМА 4

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

4.1. Економічна сутність категорії «зовнішньоекономічна діяльність»

4.2. Класифікаційні ознаки видів зовнішньоекономічної діяльності

4.3. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Тестові питання

Практичні завдання

Список використаних джерел

4.1. Економічна сутність категорії «зовнішньоекономічна діяльність»

Під зовнішньоекономічною діяльністю розуміють діяльність суб'єктів господарської діяльності України (частіше підприємств) та іноземних суб'єктів господарської діяльності (іноземних підприємств), яка заснована на взаємовідносинах і здійснюється або на території України, або за її межами. За законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» – зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

Визначення сутності та змісту поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» відповідно до законодавчих документів (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

**Поняття категорії «зовнішньоекономічна діяльність підприємства»
відповідно до законодавчих документів**

Джерело	Сутність поняття
Господарський кодекс України	господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном та (або) робочою силою
Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»	Діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, яка побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами

Зовнішньоекономічна діяльність підприємства включає такі різновиди діяльності: проведення організаційно-економічних операцій щодо врегулювання внутрішньодержавних відносин; зовнішня торгівля; міжнародне виробниче кооперування; міжнародне науково-технічне співробітництво; міжнародне інвестиційне співробітництво; валютно-фінансові і кредитні операції [12].

Кожний із різновидів зовнішньоекономічної діяльності здійснюється у відповідних формах. Формами зовнішньої торгівлі є експорт, імпорт, реекспорт, реімпорт. Формами виробничої кооперації – спільне виробництво на основі спеціалізації, спільні підприємства тощо. Різновиди зовнішньоекономічної діяльності також можна узагальнити відповідно до профілю здійснення такої

діяльності, за характером проведення зовнішньоторговельних операцій, належності капіталу, розподілу доходу у спільних підприємствах [12].

Невід’ємною частиною здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємства є різні економічні важелі – інструменти та методи управління, які допомагають змінювати стан об’єкта, здійснювати регулювання для досягнення певних економічних результатів.

Такі важелі управління зовнішньоекономічної діяльності також класифікують за різними напрямками.

Із розподілом методів зовнішньоекономічного регулювання на економічні та адміністративні, різниця між якими полягає в засобі впливу на відповідну діяльність через ринкові відносини чи адміністративні заходи, існує також інша класифікація – тарифні й нетарифні методи. Нетарифні методи можна розподілити за окремими напрямками впливу: грошово-кредитні, фінансові,

Поняття зовнішньоекономічна діяльність є складовою агрегованою економічною категорією, яка складається з окремих елементів і класифікується за типами, формами та видами (рис. 4.1).

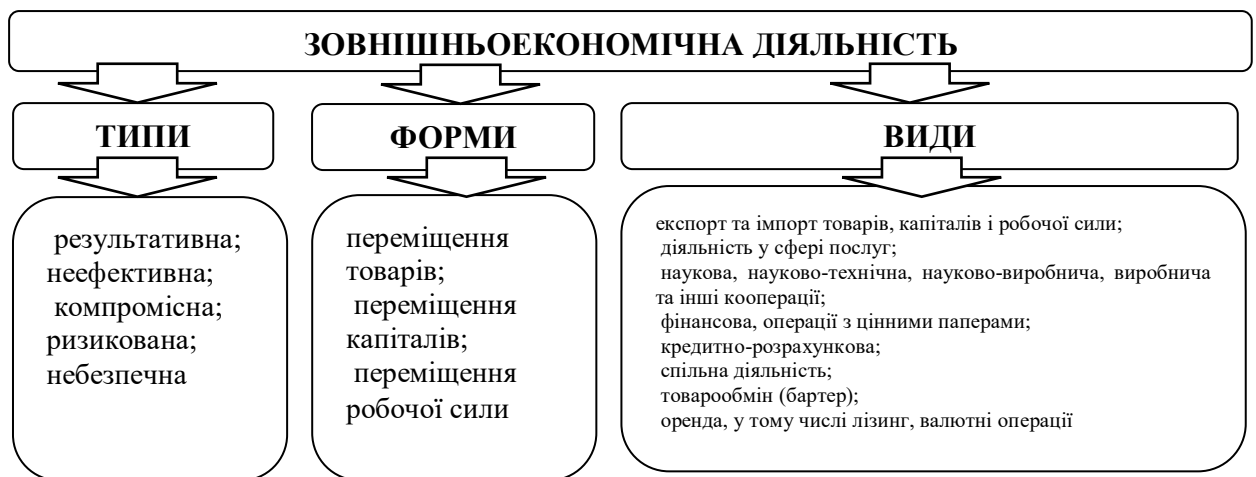

Рис. 4.1. Класифікаційні ознаки дефініції «зовнішньоекономічної діяльності» [11]

Роль зовнішньоекономічної діяльності, як зовнішнього фактору економічного росту в сучасних умовах постійно зростає, посилюється її вплив на соціально-економічний розвиток не тільки країни, а й кожного господарського суб’єкта. Поняття зовнішньоекономічна діяльність включає такі види діяльності: зовнішню торгівлю; міжнародне виробниче кооперування; міжнародне науково-технічне співробітництво; міжнародне інвестиційне співробітництво; валютно-фінансові та кредитні операції.

Зовнішньоекономічна діяльність реалізується як на рівні держави або так званому макроекономічному рівні діяльності, так і на рівні окремих господарюючих суб’єктів – мікроекономічному рівні діяльності. У першому випадку зовнішньоекономічна діяльність держави спрямована на встановлення міждержавних основ співробітництва, створення правових, торговельних і політичних механізмів, що стимулюють розвиток і підвищення ефективності зовнішньоекономічних зв’язків. Суб’єктами макроекономічного рівня є Україна,

як держава, в особі її повноважених органів у межах їх компетенції, а також недержавні органи управління (рис. 4.2) [11].

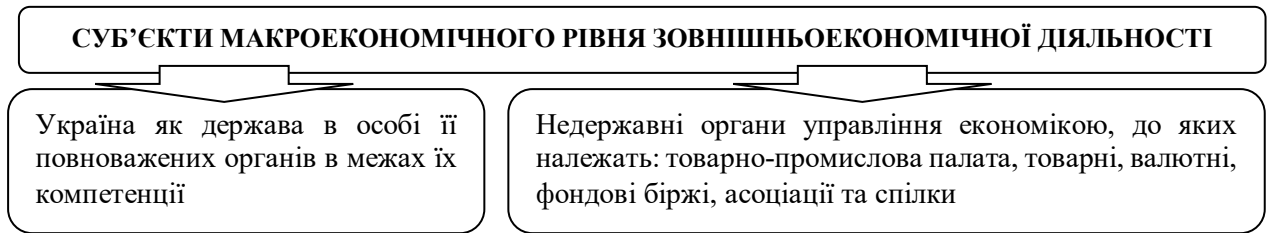

Рис. 4.2. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України макроекономічного рівня діяльності [11]

Рациональна зовнішньоекономічна політика держави може призвести до підвищення темпів зростання національного доходу, прискорення науково-технічного прогресу, підвищення концентрації виробництва та ефективності капітальних вкладень [11].

У другому випадку зовнішньоекономічна діяльність підприємства – це сфера господарської діяльності, пов'язана з міжнародною виробничою інтеграцією і кооперацією, експортом та імпортом товарів і послуг, виходом на зовнішній ринок.

Значне місце в зовнішньоекономічній діяльності посідають зовнішньоекономічні операції, які характеризуються великим розмаїттям, оскільки вони здійснюються за трьома абсолютно різними напрямками: товарним, наданням послуг та обміном продуктами інтелектуальної власності. Міжнародна практика проведення зовнішньоекономічних операцій припускає здійснення певних видів комерційної діяльності, що складається з окремих етапів і стадій, на кожному з яких вирішуються конкретні задачі і виконуються формальності, що пов'язані з оформленням, пересиланням і обробкою документації, необхідної для забезпечення виконання угоди.

Зовнішньоекономічні операції поділяються на основні і допоміжні. До основних відносять операції які здійснюються на розрахунковій основі між безпосередніми учасниками цих операцій. Це операції: по обміну науково-технічними знаннями в формі торгівлі патентами ліцензіями, «ноу-хау»; по обміну товарами в матеріально-речовій формі (експортно-імпортні операції); по обміну технічними послугами в формі консультативного і будівельного інжинірингу; орендні, в тому числі лізингові; з надання консультаційних послуг в галузі інформації та удосконалення управління; по міжнародному туризму; по обміну кінофільмами, телепрограмами та ін. До допоміжних зовнішньоекономічних відносять операції: по міжнародних перевезеннях; транспортно-експедиторські; зі страхування вантажів; збереження вантажів при міжнародних перевезеннях; операції за міжнародними розрахунками тощо [11].

4.2. Класифікаційні ознаки видів зовнішньоекономічної діяльності

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» всі суб'єкти господарської діяльності та іноземні суб'єкти господарської

діяльності при здійсненні повинні керуватися принципами, що схематично представлено на рис. 4.3.

ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
1	ПРИНЦИП СУВЕРЕНІТЕТУ НАРОДУ УКРАЇНИ
2	ПРИНЦИП СВОБОДИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
3	ПРИНЦИП ЮРИДИЧНОЇ РІВНОСТІ І НЕДИСКРИМІНАЦІЇ
4	ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ЗАКОНУ
5	ПРИНЦИП ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
6	ПРИНЦИП ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ ОБМІНУ, НЕПРИПУСТИМОСТІ ДЕМПІНГУ ПРИ ВВЕЗЕННІ ТА ВИВЕЗЕННІ ТОВАРІВ

Рис. 4.3. Принципи здійснення зовнішньоекономічної діяльності

Принципом суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, що полягає у:

- виключному праві народу України самостійно та незалежно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність на території України, керуючись законами, що діють на території України;

- обов'язку України неухильно виконувати всі договори і зобов'язання України в галузі міжнародних економічних відносин;

Принципом свободи зовнішньоекономічного підприємництва, що полягає у:

- праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки;

- праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснювати її в будь-яких формах, які прямо не заборонені чинними законами України;

- обов'язку додержувати при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності порядку, встановленого законами України;

- виключному праві власності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на всі одержані ними результати зовнішньоекономічної діяльності;

Принципом юридичної рівності і недискримінації, що полягає у:

- рівності перед законом всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності, в тому числі держави, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

- забороні будь-яких, крім передбачених цим Законом, дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками;

- неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів;

Принципом верховенства закону, що полягає у:

➤ регулюванні зовнішньоекономічної діяльності тільки законами України;

➤ забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови менш сприятливі;

Принципом захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, який полягає у тому, що Україна як держава:

➤ забезпечує рівний захист інтересів всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності на її території згідно з законами України;

➤ здійснює рівний захист всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за межами України згідно з нормами міжнародного права;

➤ здійснює захист державних інтересів України як на її території, так і за її межами лише відповідно до законів України, умов підписаних нею міжнародних договорів та норм міжнародного права;

Види зовнішньоекономічної діяльності визначено і регулюються Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» ст.4. представлено схематично на рис. 4.4.

Даний закон вперше був прийнятий ВРУ 19 квітня 1991 року і з того часу постійно змінюється.

Україна зобов'язана здійснювати захист прав та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за межами України згідно з нормами міжнародного права. Такий захист здійснюється за зверненням зазначених суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності через дипломатичні та консульські установи, державні торговельні представництва, які представляють інтереси України.

У разі якщо інші держави, митні союзи або економічні угруповання обмежують реалізацію законних прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України, у відповідь на такі дії можуть застосовуватися адекватні заходи. У разі якщо такі дії завдають шкоди або створюють загрозу її заподіяння державі та суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності, зазначені заходи можуть передбачати її відшкодування.

Заходи у відповідь на дискримінаційні та недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань здійснюються відповідно до законів України, міжнародних договорів України, загальноприйнятих правил, стандартів та норм міжнародного права. Перелік таких заходів представлено схематично на рис. 4.5.

У разі якщо Україна та держава, яка застосувала щодо України дії, що містять ознаки дискримінаційних та недружніх, є членами тієї самої міжнародної міжурядової організації, розгляд та врегулювання спірної ситуації здійснюються відповідно до правил і процедур такої організації.

З метою встановлення фактів дискримінаційних та недружніх дій інших держав, митних союзів або економічних угруповань центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, проводить відповідне розслідування.

Матеріали такого розслідування розглядаються Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі для прийняття рішення щодо наявності або відсутності факту (фактів) дискримінаційних дій. У разі прийняття позитивного рішення

щодо наявності факту (фактів) дискримінаційних дій рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань приймаються органами державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності відповідно до їх компетенції.

ВИДИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
1	ЕКСПОРТ ТА ІМПОРТ ТОВАРІВ, КАПІТАЛІВ І РОБОЧОЇ СИЛИ
2	НАДАННЯ СУБ'ЄКТАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РІЗНИХ ВИДІВ ПОСЛУГ
3	НАУКОВА, НАУКОВО-ТЕХНІЧНА, НАУКОВО-ВИРОБНИЧА, ВИРОБНИЧА, НАВЧАЛЬНА ТА ІНША КООПЕРАЦІЯ З ІНОЗЕМНИМИ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ; НАВЧАННЯ І ПІДГОТОВКА СПЕЦІАЛІСТІВ НА КОМЕРЦІЙНІЙ ОСНОВІ
4	МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ОПЕРАЦІЇ ТА ОПЕРАЦІЇ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ
5	КРЕДИТНІ ТА РОЗРАХУНКОВІ ОПЕРАЦІЇ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНОЗЕМНИМИ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
6	СТВОРЕННЯ СУБ'ЄКТАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ, КРЕДИТНИХ ТА СТРАХОВИХ УСТАНОВ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ; СТВОРЕННЯ ІНОЗЕМНИМИ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАЗНАЧЕНИХ УСТАНОВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ
7	СПІЛЬНА ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНОЗЕМНИМИ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
8	ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ, ПОВ'ЯЗАНА З НАДАННЯМ ЛЦЕНЗІЙ, ПАТЕНТІВ, НОУ-ХАУ, ТОРГОВИХ МАРОК ТА ІНШИХ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ ОБ'ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ З БОКУ ІНОЗЕМНИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. АНАЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ
9	ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ОПТОВОЇ, КОНСИГНАЦІЙНОЇ ТА РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ЗА ІНОЗЕМНУ ВАЛЮТУ
10	ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ПРОВЕДЕННЯ ВИСТАВОК, АУКЦІОНІВ, ТОРГІВ, КОНФЕРЕНЦІЙ, СИМПОЗІУМІВ, СЕМІНАРІВ ТА ІНШИХ ПОДІБНИХ ЗАХОДІВ ЗА УЧАСТЮ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
11	ТОВАРООБМІННІ (БАРТЕРНІ) ОПЕРАЦІЇ ТА ІНША ДІЯЛЬНІСТЬ, ПОБУДОВАНА НА ФОРМАХ ЗУСТРІЧНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНОЗЕМНИМИ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
12	ОРЕНДНІ, В ТОМУ ЧИСЛІ ЛІЗИНГОВІ, ОПЕРАЦІЇ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНОЗЕМНИМИ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
13	ОПЕРАЦІЇ ПО ПРИДБАННЮ, ПРОДАЖУ ТА ОБМІНУ ВАЛЮТИ НА ВАЛЮТНИХ АУКЦІОНАХ, ВАЛЮТНИХ БІРЖАХ ТА НА МІЖБАНКІВСЬКОМУ ВАЛЮТНОМУ РИНКУ
14	РОБОТИ НА КОНТРАКТНІЙ ОСНОВІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ УКРАЇНИ З ІНОЗЕМНИМИ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ, ТАК І ЗА ЇЇ МЕЖАМИ
15	РОБОТА ІНОЗЕМНИХ ФІЗИЧНИХ ОСІБ НА КОНТРАКТНІЙ ПЛАТНІЙ ОСНОВІ ІЗ СУБ'ЄКТАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ, ТАК І ЗА ЇЇ МЕЖАМИ
16	ІНШІ ВИДИ НЕ ЗАБОРОНЕНІ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Рис. 4.4. Види зовнішньоекономічної діяльності

ЗАХОДИ НА ДИСКРИМІНАЦІЙНІ ТА НЕДРУЖНІ ДІЇ ІНШИХ ДЕРЖАВ	
1	застосування повної заборони (повного ембарго) на торгівлю
2	застосування часткової заборони (часткового ембарго) на торгівлю
3	позбавлення режиму найбільшого сприяння або пільгового спеціального режиму
4	запровадження спеціального мита
5	запровадження режиму ліцензування зовнішньоекономічних операцій
6	встановлення квот
7	інші заходи

Рис. 4.5. Перелік заходів на дискримінаційні та недружні дії держав

За рекомендацією Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі на підставі матеріалів розслідування, які свідчать про наявність факту (фактів) дискримінаційних дій, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, спільно з центральним органом виконавчої влади з питань формування та реалізації державної політики у сфері зовнішніх зносин України звертається до відповідних державних та компетентних органів інших держав або митних союзів чи економічних угруповань з пропозицією щодо розгляду та врегулювання спірної ситуації.

У разі одержання позитивної відповіді від зазначених органів центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, формує робочу групу для проведення відповідних переговорів та підготовки в разі потреби відповідних міжнародних договорів міжвідомчого або міжурядового характеру.

Заходи у відповідь на дискримінаційні та недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань не застосовуються або припиняються в разі припинення відповідними державами, митними союзами або економічними угрупованнями таких дискримінаційних та недружніх дій щодо України.

У разі якщо інші держави, митні союзи або економічні угруповання здійснюють дружні дії щодо реалізації законних прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України - встановлюють тарифні пільги (тарифні преференції) у вигляді звільнення від оподаткування ввізним митом, зниження ставок ввізного мита або встановлення тарифних квот, інші заходи, передбачені законами та міжнародними договорами України, - у відповідь на такі дії можуть застосовуватися аналогічні заходи.

Забороняється реекспорт товарів, імпортованих за рахунок Державного валютного фонду України та валютних фондів місцевих Рад народних депутатів України.

Під недобросовісною конкуренцією при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності розуміється:

- здійснення демпінгового імпорту, до якого застосовуються антидемпінгові заходи;
- здійснення субсидованого імпорту, до якого застосовуються компенсаційні заходи;
- здійснення інших дій, що законами України визнаються недобросовісною конкуренцією.

Під зростаючим імпортом розуміється здійснення імпорту в обсягах та за умов, що заподіюють значну шкоду або створюють загрозу заподіяння значної шкоди українським виробникам відповідних товарів.

За результатами антидемпінгового, антисубсидиційного або спеціального розслідування відповідно до законів України приймається рішення про застосування антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів, яке може бути оскаржено в судовому порядку протягом місяця від дати запровадження відповідних заходів у порядку, встановленому законами України.

Застосування режимів вільної торгівлі, преференцій, спеціальних пільгових режимів (прикордонної (прибережної) торгівлі, спеціальних (вільних) економічних зон та інших, передбачених законами України), а також податкових, митних та інших пільг, що діють при імпорті в Україну товарів, щодо яких застосовуються антидемпінгові, компенсаційні або спеціальні заходи, зупиняється на строк до закінчення застосування зазначених заходів.

Зовнішньоекономічна діяльність здійснюється з дотриманням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності вимог законодавства про захист економічної конкуренції.

Виключно уповноваженими Україною як державою суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності може здійснюватись експорт та імпорт озброєння, боєприпасів, військової техніки та спеціальних комплектуючих виробів для їх виробництва, вибухових речовин, ядерних матеріалів (включаючи матеріали у вигляді тепловипромінюючих зборок), технологій, устаткування, установок, спеціальних неядерних матеріалів та пов'язаних з ними послуг, джерел іонізуючого випромінювання, а також інших видів продукції, технологій і послуг, які в даний час використовуються при створенні озброєнь і військової техніки або становлять державну таємницю України, яка визначається законами України; дорогоцінних металів та сплавів, дорогоцінного каміння; наркотичних і психотропних засобів; експорт творів мистецтва і старовинних предметів з музейних фондів України.

Встановлення у будь-якій формі державної монополії на експорт та імпорт інших видів товарів, не зазначених у цій статті, не дозволяється і може бути оскаржено у судовому порядку. Будь-які організації, в тому числі державні, не мають права здійснювати функції, що прямо чи побічно перешкоджають іншим суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності вільно здійснювати таку діяльність або в іншій формі.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності обов'язково ведуть бухгалтерський та оперативний облік зовнішньоекономічних операцій, а також статистичну звітність. Для бухгалтерського обліку зовнішньоекономічних операцій суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності користуються планом рахунків та інструкцією про його використання, що діють на території України,

та відповідними змінами і доповненнями, які відображають специфіку зовнішньоекономічної діяльності.

Вони самостійно визначають порядок аналітичного обліку зовнішньоекономічної діяльності, запроваджують відповідні субрахунки.

Банківсько-кредитні установи, що здійснюють кредитування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, мають право на одержання необхідної інформації про фінансовий стан цих суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх платоспроможність згідно з умовами письмових угод про кредитування.

Забороняється вимагати подання статистичної звітності з порушенням встановленого цим Законом порядку. Відомості, не передбачені державною статистичною звітністю, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності можуть бути подані на договірній основі органам державного управління або правоохоронним органам на їх вимогу у встановленому законами України порядку.

Аудит зовнішньоекономічної діяльності, відображеної у річних фінансових звітах суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, здійснюється уповноваженими на це незалежними аудиторськими організаціями, які регулюють аудиторську діяльність на території України.

Кожний суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності має право на одержання будь-якої інформації, необхідної для здійснення цієї діяльності, що не становить державної або комерційної таємниці. Обсяг інформації, що становить державну таємницю.

4.3. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» зазначає, що зовнішньоекономічна діяльність – це «діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними...». Перелік суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в Україні представлено схематично на рис. 4.6.

Фізичні особи – громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства повинні мати цивільну правоздатність і дієздатність та постійно проживати на території України.

Юридичні особи повинні бути зареєстровані в Україні або мати постійне місцезнаходження на території України (підприємства, організації та об'єднання всіх видів, включаючи акціонерні та інші види господарських товариств, асоціації, спілки, концерни, консорціуми, торговельні дома, посередницькі та консультаційні фірми, кооперативи, кредитно-фінансові установи, міжнародні об'єднання, організації та інші), в тому числі юридичні особи, майно та капітал яких є власністю іноземних суб'єктів господарської діяльності.

Об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами, мають постійне місцезнаходження на території України і їм не заборонено здійснювати господарську діяльність.

Структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами (філії, відділення, тощо), мають постійне місцезнаходження на території України.

Спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані в Україні або мають постійне місцезнаходження на території України.

СУБ'ЄКТИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
1	ФІЗИЧНІ ОСОБИ - громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства
2	ЮРИДИЧНІ ОСОБИ , зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України
3	ОБ'ЄДНАННЯ фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами
4	СТРУКТУРНІ ОДИНИЦІ іноземних суб'єктів господарської діяльності
5	СПІЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності
6	ДЕРЖАВНІ ЗАМОВНИКИ у сфері оборони
7	ІНШІ суб'єкти господарської діяльності

Рис. 4.6. Перелік суб'єктів господарської діяльності

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності з однієї сторони є українськими суб'єктами, а з другою сторони – це іноземні суб'єкти.

Іноземний суб'єкт господарської діяльності при здійсненні ним зовнішньоекономічної діяльності має право відкрити в Україні своє представництво. Здійснення іноземною фірмою операцій із продукцією українського походження без вивозу її з митної території України, включаючи продаж, обмін і передачу іншим особам, вирішується тільки при наявності зареєстрованого «представництва іноземного суб'єкта господарської діяльності». Реєстрація представництва необхідна також при бажанні іноземної фірми відкрити рахунок в українських банках.

Якщо іноземець прибув в Україну на певний строк для працевлаштування, то його праця може бути використана тільки за наявності її дозволів на працевлаштування. Такий дозвіл не потрібен для керівників спільних підприємств та іноземних суб'єктів господарської діяльності, що діють на території України, а також представникам іноземного морського (річкового) флоту та закордонних авіакомпаній, що обслуговують їх на території України.

Іноземний суб'єкт господарської діяльності при здійсненні ним зовнішньоекономічної діяльності має право відкрити в Україні своє представництво. Здійснення іноземною фірмою операцій із продукцією українського походження без вивозу її з митної території України, включаючи продаж, обмін і передачу іншим особам, вирішується тільки при наявності

зареєстрованого «представництва іноземного суб'єкта господарської діяльності». Реєстрація представництва необхідна також при бажанні іноземної фірми відкрити рахунок в українських банках.

Якщо іноземець прибув в Україну на певний строк для працевлаштування, то його праця може бути використана тільки за наявності її дозволів на працевлаштування. Такий дозвіл не потрібен для керівників спільних підприємств та іноземних суб'єктів господарської діяльності, що діють на території України, а також представникам іноземного морського (річкового) флоту та закордонних авіакомпаній, що обслуговують їх на території України.

Відповідно до Господарського кодексу України суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Суб'єктами господарювання є:

1) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому порядку;

2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці»

Відповідно до ст. 3 Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України до суб'єктів зовнішньоекономічних правовідносин, відносяться юридичні особи в організаційно-правових формах, як господарські товариства (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) та виробничі кооперативи.

Відповідно до Господарського кодексу України до суб'єктів господарської діяльності і до суб'єктів зовнішньоекономічних правовідносин, можна віднести юридичні особи в таких організаційно-правових формах, як підприємства та об'єднання підприємств.

До переліку суб'єктів господарської діяльності відповідно до ст. 3 Закону про зовнішньоекономічну діяльність не включаються фізичні особи - підприємці. Відповідно до Закону суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності включені фізичні особи - громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України і постійно проживають на території України.

Суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності відповідно до Закону про зовнішньоекономічну діяльність є також «об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність». Відповідно до ст. 55 Господарського кодексу України об'єднання не можуть бути суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Відповідно до ст. 2 Цивільного кодексу України об'єднання не можуть бути учасниками цивільних, зокрема майнових відносин. Такі об'єднання, не можуть від свого імені укласти зовнішньоекономічний договір купівлі-продажу товарів, набути за таким

договором будь-які права чи обов'язки, нести за таким договором відповідальність тощо.

До суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності включаються «структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України». Відповідно до ст. 55 ГКУ структурні підрозділи не можуть бути суб'єктами господарювання. За ст. 2 Цивільного кодексу України структурні підрозділи не можуть бути учасниками цивільних, зокрема майнових відносин. Структурний підрозділ іноземного суб'єкта господарської діяльності не може укласти зовнішньоекономічний договір купівлі-продажу товарів від свого власного імені, а укладає його на підставі довіреності від імені відповідного іноземного суб'єкта господарювання, який виступає суб'єктом відповідних зовнішньоекономічних правовідносин.

Зовнішньоекономічні правовідносини є приватноправовими відносинами, тобто відносинами, «які ґрунтуються на засадах юридичної рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності, суб'єктами яких є фізичні та юридичні особи».

Суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності є іноземні суб'єкти господарської діяльності. Відповідно до Закону про зовнішньоекономічну діяльність іноземними суб'єктами господарської діяльності вважаються «суб'єкти господарської діяльності, що мають постійне місцезнаходження або постійне місце проживання за межами України». Організаційно-правові форми та правовий статус іноземних суб'єктів зовнішньоекономічних правовідносин визначається правом тих країн, у яких такі суб'єкти мають постійне місцезнаходження або постійне місце проживання.

Зовнішньоекономічна діяльність здійснюється за участю українських суб'єктів господарювання та іноземних суб'єктів господарювання, правовий статус яких визначається правом тих країн, в яких такі суб'єкти мають постійне місцезнаходження або постійне місце проживання.

Держава гарантує однаковий захист усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності».

Відповідно до Господарського кодексу України об'єктами зовнішньоекономічних правовідносин є майно, а саме: «сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання...».

Зміст зовнішньоекономічних правовідносин визначається за домовленістю їх суб'єктів і фіксується у зовнішньоекономічному договорі (контракті), яким є «матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності».

Суб'єкти зовнішньоекономічних відносин для визначення набору конкретних обов'язків та прав у зовнішньоекономічному договорі використовують вимоги відповідних міжнародних договорів та законодавство країни, право якої застосовується до договору. До зовнішньоекономічного договору застосовується право тієї країни, яке обрали сторони договору за своєю згодою.

При оформленні договору можна обрати як право України, так і право

країни, де зареєстрований іноземний суб'єкт господарювання, що є стороною зовнішньоекономічного договору, так і право будь-якої третьої країни. У випадку відсутності такої згоди, питання про те, право якої країни повинно застосовуватись до зовнішньоекономічного договору, має вирішуватись на підставі колізійних норм законодавства України та інших країн і міжнародних договорів України.

У зовнішньоекономічного договору визначається зміст зовнішньоекономічних правовідносин, сторони мають враховувати імперативні норми права України та імперативні норми права країни, де знаходиться іноземний суб'єкт господарювання, що є стороною відповідного зовнішньоекономічного договору. Згідно із Законом України «Про міжнародне приватне право» «суд, незалежно від права, що підлягає застосуванню відповідно до цього Закону, може застосовувати імперативні норми права іншої держави, які мають тісний зв'язок із відповідними правовідносинами, за винятком, встановленим частиною першою цієї статті. При цьому суд повинен брати до уваги призначення та характер таких норм, а також наслідки їх застосування або незастосування».

Згідно із законодавством України «для підписання зовнішньоекономічного договору (контракту) суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності не потрібен дозвіл будь-якого органу державної влади, управління або вищестоящої організації, за винятком випадків, передбачених законами України».

Держава та її органи не впливає на визначення суб'єктами зовнішньоекономічних правовідносин. Відповідно до ч. 1 ст. 377 Господарського кодексу України міститься одна вимога щодо змісту зовнішньоекономічних правовідносин. Суть цієї вимоги полягає в тому, що суб'єктивні права і юридичні обов'язки учасників даних правовідносин мають передбачати «перетинання митного кордону України» об'єктами правовідносин.

На території України існують правові режими для іноземних суб'єктів господарської діяльності:

1) національний режим, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж суб'єкти господарської діяльності України. Національний режим застосовується щодо всіх видів господарської діяльності іноземних суб'єктів, пов'язаної з їх інвестиціями на території України, а також щодо експортно-імпортних операцій іноземних суб'єктів господарської діяльності тих країн, які входять разом з Україною до економічних союзів;

2) режим найбільшого сприяння, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мит, податків та зборів, якими користується та буде користуватися іноземний суб'єкт господарської діяльності будь-якої іншої держави, якій надано згаданий режим, за винятком випадків, коли зазначені мита, податки, збори та пільги по них встановлюються в рамках спеціального режиму. Режим найбільшого сприяння надається на основі взаємної угоди суб'єктам господарської діяльності інших держав згідно з відповідними договорами України та застосовується у сфері зовнішньої торгівлі;

3) спеціальний режим, який застосовується до територій спеціальних економічних зон, а також до територій митних союзів, до яких входить Україна, і

в разі встановлення будь-якого спеціального режиму згідно з міжнародними договорами за участю України.

В Україні згідно з цим Законом запроваджуються такі правові режими для товарів, що імпортуються з держав - членів Світової організації торгівлі:

- національний режим, який означає, що стосовно імпортованих товарів походженням з держав - членів СОТ надається режим не менш сприятливий, ніж для аналогічних товарів українського походження щодо податків, зборів, встановлюваних законами та іншими нормативно-правовими актами правил та вимог до внутрішнього продажу, пропозиції до продажу, купівлі, транспортування, розподілу або використання товарів, а також правил внутрішнього кількісного регулювання, які встановлюють вимоги щодо змішування, переробки або використання товарів у певних кількостях чи пропорціях;

- режим найбільшого сприяння, який стосується мита, правил його справляння, правил і формальностей у зв'язку з імпортом і означає, що будь-яка перевага, сприяння, привілей чи імунітет, які надаються стосовно будь-якого товару, що походить з будь-якої держави, повинні негайно і безумовно надаватися аналогічному товару, який походить з території держав - членів СОТ або держав, з якими укладено двосторонні або регіональні угоди щодо режиму найбільшого сприяння.

Виключення щодо режиму найбільшого сприяння в формі преференцій можуть бути зроблені для товарів, що походять з держав, з якими Україна уклала угоди про вільну торгівлю або митний союз чи проміжні угоди, що у майбутньому призведуть до створення зон вільної торгівлі або митних союзів у межах розумного періоду часу (10 років), чи угоди про прикордонну торгівлю та застосування генеральної системи преференцій.

Україна самостійно формує систему та структуру державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на її території.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності забезпечує:

- захист економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

- створення рівних можливостей для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності розвивати всі види підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів і здійснення інвестицій;

- заохочення конкуренції та ліквідацію монополізму в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Держава та її органи не мають права безпосередньо втручатися в зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України здійснюється за такими принципами:

- Україна самостійно встановлює і скасовує податки і пільги для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України;

- ставки податків встановлюються і скасовуються Верховною Радою України;

- рівень оподаткування встановлюється виходячи з необхідності досягнення та підтримання самоокупності і самофінансування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та з метою бездефіцитності платіжного балансу України;

- стабільність кількості видів і розмір податків гарантуються державою на строк не менш як 5 років;
- забороняється встановлювати інші податки;
- ставки податків є однаковими для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та визначаються за товарною ознакою: для одного і того ж товару діє єдина ставка податку;
- заохочення експорту готової продукції.

Перелік органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності узагальнено у табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Перелік органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Орган	Компетенції
Верховна Рада України	➤ прийняття, зміна та скасування законів, що стосуються зовнішньоекономічної діяльності; ➤ затвердження головних напрямів зовнішньоекономічної політики України; ➤ розгляд, затвердження та зміна структури органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; ➤ укладання міжнародних договорів України про міжнародні договори України та приведення чинного законодавства України у відповідність з правилами, встановленими цими договорами; ➤ встановлення спеціальних режимів зовнішньоекономічної діяльності на території; ➤ затвердження списків товарів, експорт та імпорт яких забороняється; прийняття рішень про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань шляхом встановлення повної або часткової заборони (повного або часткового ембарго) на торгівлю; позбавлення режиму найбільшого сприяння або пільгового спеціального режиму
Кабінет Міністрів України	➤ вживає заходів до здійснення зовнішньоекономічної політики України відповідно до законів України; ➤ здійснює координацію діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення провадження зовнішньоекономічної діяльності; координує роботу торговельних представництв України в іноземних державах; призначає керівників торговельних представництв України в іноземних державах за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, погодженим з Міністерством закордонних справ України; погоджує призначення на посади в закордонних дипломатичних установах України працівників центральних органів виконавчої влади, до посадових обов'язків яких належать питання торговельно-економічного та секторального співробітництва. Призначення таких працівників здійснюється за поданням центральних органів виконавчої влади, погодженим з Міністерством закордонних справ України; ➤ приймає нормативні акти управління з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України; ➤ проводить переговори і укладає міжурядові договори України з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України про міжнародні договори України, забезпечує виконання міжнародних договорів України з питань зовнішньоекономічної діяльності всіма державними органами управління, та залучає до їх виконання інші суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності на договірних засадах; ➤ відповідно до своєї компетенції, визначеної законами України, вносить на розгляд Верховної Ради України пропозиції про систему міністерств, державних комітетів і відомств - органів оперативного державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, повноваження яких не можуть бути вищими за повноваження Кабінету Міністрів України, які він має згідно з законами України; ➤ забезпечує складання платіжного балансу, зведеного валютного плану України; ➤ здійснює заходи щодо забезпечення раціонального використання коштів Державного валютного фонду України; ➤ забезпечує виконання рішень Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй з питань зовнішньоекономічної діяльності; ➤ приймає рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань шляхом запровадження режиму ліцензування, або здійснення інших заходів
Національний банк України	➤ здійснює зберігання і використання золотовалютного резерву України та інших державних коштовностей, які забезпечують платоспроможність України; ➤ представляє інтереси України у відносинах з центральними банками інших держав, міжнародними банками та іншими фінансово-кредитними установами та укладає відповідні міжбанківські угоди; ➤ регулює курс національної валюти України до грошових одиниць інших держав; ➤ здійснює облік і розрахунки по наданих і одержаних державних кредитах і позиках, провадить операції з централізованими валютними ресурсами, які виділяються з Державного валютного фонду України у розпорядження Національного банку України; ➤ виступає гарантом кредитів, що надаються суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності іноземними банками, фінансовими та іншими міжнародними організаціями під заставу Державного валютного фонду та іншого державного майна України;

Орган	Компетенції
	здійснює інші функції відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» та інших законів України. Національний банк України може делегувати виконання покладених на нього функцій банку для зовнішньоекономічної діяльності України
Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку	- забезпечує проведення єдиної зовнішньоекономічної політики при здійсненні суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності виходу на зовнішній ринок, координацію їх зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі відповідно до міжнародних договорів України; - здійснює контроль за додержанням всіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності чинних законів України та умов міжнародних договорів України; - проводить антидемпінгові, антисубсидійні та спеціальні розслідування у порядку, визначеному законами України; - виконує інші функції відповідно до законів України і Положення про центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку
Митні органи	здійснюють митний контроль в Україні
Антимонопольний комітет України	здійснює контроль за додержанням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності законодавства про захист економічної конкуренції
Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі	- здійснює оперативне державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні відповідно до законодавства України; - приймає рішення про порушення і проведення антидемпінгових, антисубсидійних або спеціальних розслідувань та застосування відповідно антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів; - приймає рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань у межах компетенції

Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється згідно з цим Законом, Митним кодексом України, законами України про митне регулювання, Єдиним митним тарифом України та міжнародними договорами України.

Територія України становить єдиний митний простір, на якому діють митні правила України, з додержанням зобов'язань, що впливають з міжнародних договорів України.

Єдиний митний тариф України визначається згідно з відповідним законом України та міжреспубліканськими договорами України. Єдиний митний тариф України встановлює на єдиній митній території України оподаткування митом предметів, що ввозяться на територію України або вивозяться з неї. Ставки Єдиного митного тарифу України мають бути єдиними для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності незалежно від форм власності, організації господарської діяльності і територіального розташування, за винятком випадків, передбачених законами України та її міжнародними договорами.

Митні правила України включають порядок декларування товарів, сплати мита та інших податків, що справляються при переміщенні товарів через митний кордон України, надання митних пільг та інші умови проходження митного контролю, встановлюються законами України про митне регулювання.

Ведення розрахунків та кредитування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснюється за правами, що представлено на рис. 4.7.

Розрахункове та кредитне обслуговування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснюється на території України банком для зовнішньоекономічної діяльності України і уповноваженими комерційними банківськими та кредитними установами, а також іноземними і міжнародними банками, зареєстрованими на території України.

Кредитування зовнішньоекономічних операцій у діючій на території України валюті та в іноземній валюті здійснюється на основі домовленості та на умовах, погоджених між кредиторами та одержувачами кредитів у кредитних угодах (договорах).

Рис. 4.7. Права суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на ведення розрахунків та кредитування

Розрахункові кредити банків, які видаються суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності за спеціальним кредитним (позичковим) рахунком у діючій на території України валюті для покриття коштів, що тимчасово вилучаються з обігу, забезпечуються товарно-матеріальними цінностями, розрахунковими, транспортними та товаросупровідними документами. Всі інші кредити, крім розрахункових, забезпечуються майном, що належить на праві власності боржнику, та/або його немайновими правами.

Всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, які надають кредити іноземним суб'єктам господарської діяльності або одержують у них кредити, повинні протягом трьох робочих днів надіслати у Національний банк України інформацію про зазначені кредити (загальна сума, валюта на строк кредиту) згідно з встановленою Національним банком України формою.

Страховання зовнішньоекономічних операцій в Україні здійснюється комерційними страховими компаніями (державними, акціонерними, іноземними, змішаними, кооперативними та іншими), а також іншими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, до статутного предмету діяльності яких входять страхові операції (страхування). Вибір страхової компанії (страхувача) здійснюється суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності самостійно.

Страховання зовнішньоекономічних операцій з боку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснюється в Україні на договірних засадах і є добровільним.

В Україні забороняється експорт та імпорт товарів, що представлено на рис. 4.8.

Впровадження заборони експорту або імпорту з інших підстав можливо лише, якщо це дозволено міжнародними договорами, учасником яких є Україна.

До спеціальних імпортних процедур, що застосовуються в Україні, належать:

- застосування процедури міжнародних торгів або аналогічних їм процедур;
- режим попередніх імпортних депозитів, що вносяться у банки.

ПЕРЕЛІК ТОВАРІВ ЕКСПОРТ ТА ІМПОРТ, ЯКИХ ЗАБОРОНЕНО В УКРАЇНІ	
1	експорт з території України предметів, які становлять національне, історичне, археологічне або культурне надбання українського народу
2	імпорт або транзит будь-яких товарів, про які заздалегідь відомо, що вони можуть завдати шкоди суспільній моралі, здоров'ю чи становити загрозу життю населення, тваринному світу та рослинам, або призвести до заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, якщо стосовно транзитних товарів не вжито необхідних заходів для запобігання такої шкоди
3	імпорт продукції та послуг, що містять пропаганду ідей війни, расизму та расової дискримінації, геноциду
4	експорт природних ресурсів, які вичерпуються, якщо обмеження також застосовуються до внутрішнього споживання або виробництва
5	експорт та імпорт товарів, які здійснюються з порушенням прав інтелектуальної власності
6	експорт з території України товарів у межах виконання рішень Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй про застосування обмежень або ембарго на поставки товарів у відповідну державу

Рис. 4.8. Перелік товарів експорт та імпорт, яких заборонено в Україні

Державні закупки по імпорту комплексного устаткування або масових партій інших товарів з використанням коштів Державного валютного фонду України мають обов'язково провадитись з використанням процедури міжнародних торгів.

Режим попередніх імпортних депозитів запроваджується Національним банком України з метою регулювання платіжного балансу України. При цьому Національний банк України встановлює порядок здійснення операцій з попередніми імпортними депозитами та відносний розмір сум депозитів у процентах до вартості договору (контракту), який не може перевищувати 50 процентів.

Попередній імпортний депозит відкривається не пізніш як через три робочих дні з моменту набрання договором (контрактом) юридичної сили. В разі порушення зазначеного строку або інших умов відкриття попередніх імпортних депозитів до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності застосовуються санкції.

Кошти, що надходять на рахунки попередніх імпортних депозитів, відображаються на зведеному спеціальному рахунку, який відкривається кожним комерційним банком, що веде операції з попередніми імпортними депозитами, на користь Національного банку України. Зазначені кошти знаходяться у розпорядженні Національного банку України.

Забороняється застосування режиму попередніх імпортних депозитів щодо товарів, до яких запроваджується режим ліцензування і квотування імпорту.

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

1). Зовнішньоекономічна діяльність у Законі про зовнішньоекономічну діяльність визначена як:

- a) діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, а також діяльність державних замовників з оборонного замовлення у випадках, визначених законами України, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами;
- b) господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном та робочою силою;
- c) сфера економічної діяльності підприємств, фірм, компаній і держави, пов'язаної із зовнішньою торгівлею, іноземними кредитами та інвестиціями, здійсненням спільних з іншими країнами проектів тощо;
- d) діяльність промислових підприємств, частина їх виробничо-комерційної діяльності як з внутрішніми, так і з іноземними партнерами;
- e) сукупність зовнішньоекономічних операцій у сфері господарської діяльності, які здійснює підприємство з метою отримання прибутку через створення та реалізацію конкурентних переваг внаслідок виходу на світовий ринок.

2). Зовнішньоекономічна діяльність у Господарському кодексі України визначена як:

- a) діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, а також діяльність державних замовників з оборонного замовлення у випадках, визначених законами України, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами;
- b) господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном та робочою силою;
- c) сфера економічної діяльності підприємств, фірм, компаній і держави, пов'язаної із зовнішньою торгівлею, іноземними кредитами та інвестиціями, здійсненням спільних з іншими країнами проектів тощо;
- d) діяльність промислових підприємств, частина їх виробничо-комерційної діяльності як з внутрішніми, так і з іноземними партнерами;
- e) сукупність зовнішньоекономічних операцій у сфері господарської діяльності, які здійснює підприємство з метою отримання прибутку через створення та реалізацію конкурентних переваг внаслідок виходу на світовий ринок.

3). Орган державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності до компетенції кого належить укладання міжнародних договорів України:

- a) Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі;
- b) Митні органи;
- c) Національний банк України;
- d) Кабінет Міністрів України;
- e) Верховна Рада України.

4). Орган державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності до компетенції кого належить проведення переговорів і укладання міжурядових договорів України з питань зовнішньоекономічної діяльності:

- a) Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі;
- b) Митні органи;
- c) Національний банк України;
- d) Кабінет Міністрів України;
- e) Верховна Рада України.

5). Орган державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності до компетенції кого належить регулювання курсів національної валюти України до грошових одиниць інших держав:

- a) Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі;
- b) Митні органи;
- c) Національний банк України;
- d) Кабінет Міністрів України;
- e) Верховна Рада України.

6). Орган державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності до компетенції кого належить здійснення митного контролю в Україні:

- a) Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі;
- b) Митні органи;
- c) Національний банк України;
- d) Кабінет Міністрів України;
- e) Верховна Рада України.

7). Орган державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності до компетенції кого належить приймання рішення про порушення і проведення антидемпінгових, антисубсидійних або спеціальних розслідувань та застосування відповідно антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів:

- a) Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі;
- b) Митні органи;
- c) Національний банк України;
- d) Кабінет Міністрів України;
- e) Верховна Рада України.

8). Квоти, що встановлюються по товару без зазначення конкретних країн, куди товар експортується або з яких він імпортується, є:

- a) глобальними;
- b) груповими;
- c) індивідуальними;
- d) експортними (імпортними);
- e) спеціальними.

9). Квоти, що встановлюються по товару з визначенням групи країн, куди товар експортується або з яких він імпортується, є:

- a) глобальними;
- b) груповими;
- c) індивідуальними;
- d) експортними (імпортними);
- e) спеціальними.

10). Квоти, як граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України (імпортувати на територію України) протягом встановленого строку та який визначається у натуральних чи вартісних одиницях, є:

- a) глобальними;
- b) груповими;
- c) індивідуальними;
- d) експортними (імпортними);
- e) спеціальними.

11). Квоти, що встановлюються по товару з визначенням конкретної країни, куди товар може експортуватись або з якої він може імпортуватись, є:

- a) глобальними;
- b) груповими;
- c) індивідуальними;
- d) експортними (імпортними);
- e) спеціальними.

12). Квоти, як граничний обсяг імпорту в Україну певного товару, що є об'єктом спеціального розслідування та спеціальних заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом установленого строку та який визначається в натуральних та вартісних одиницях виміру, є:

- a) глобальними;
- b) груповими;
- c) індивідуальними;
- d) експортними (імпортними);
- e) спеціальними.

13). Моментом здійснення експорту (імпорту) є:- момент перетину товаром митного кордону України або переходу права власності на зазначений товар, що експортується чи імпортується, від продавця до покупця:

- a) тільки момент перетину товару митного кордону України;

- b) тільки дата переходу права власності на зазначений товар, що експортується чи імпортується, від продавця до покупця;
- c) тільки момент передачі зазначеного товару, що експортується чи імпортується, перевізнику;
- d) тільки за датою оформлення митної декларації митними органами;
- e) момент перетину товаром митного кордону України або переходу права власності на зазначений товар, що експортується чи імпортується, від продавця до покупця.

14). Належним чином оформлене право на імпорт в Україну протягом встановленого строку певного товару, який є об'єктом спеціального розслідування та спеціальних заходів – це ліцензія:

- a) спеціальна;
- b) відкрита (індивідуальна);
- c) генеральна;
- d) експортна (імпортна);
- e) разова (індивідуальна).

15). Дозвіл на експорт (імпорт) товару протягом певного періоду часу (але не менше одного місяця) з визначенням його загального обсягу – це ліцензія:

- a) спеціальна;
- b) відкрита (індивідуальна);
- c) генеральна;
- d) експортна (імпортна);
- e) разова (індивідуальна).

16). Відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції по певному товару та з певною країною (групою країн) протягом періоду дії режиму ліцензування по цьому товару – це ліцензія:

- a) спеціальна;
- b) відкрита (індивідуальна);
- c) генеральна;
- d) експортна (імпортна);
- e) разова (індивідуальна).

17). Належним чином оформлене право на експорт (імпорт) протягом встановленого строку певних товарів або валютних коштів з метою інвестицій та кредитування – це ліцензія:

- a) спеціальна;
- b) відкрита (індивідуальна);
- c) генеральна;
- d) експортна (імпортна);
- e) разова (індивідуальна).

18). Разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності на період не менший, ніж той, що є необхідним для здійснення експортної (імпортної) операції – це ліцензія:

- a) спеціальна;
- b) відкрита (індивідуальна);
- c) генеральна;
- d) експортна (імпортна);
- e) разова (індивідуальна).

19). Юридичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність:

- a) з моменту реєстрації платником податку на додану вартість;
- b) з моменту реєстрації платником податку на додану вартість;
- c) відповідно до їх статутних документів з моменту набуття ними статусу юридичної особи;
- d) відповідно до їх державної реєстрації як суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності;
- e) відповідно до їх реєстрації як суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності в Національному банку України.

20). Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, які надають кредити іноземним суб'єктам господарської діяльності або одержують у них кредити, повинні:

- a) протягом одного дня надіслати у Національний банк України інформацію про зазначені кредити (загальна сума, валюта на строк кредиту) згідно з встановленою Національним банком України формою;
- b) протягом трьох робочих днів надіслати у Національний банк України інформацію про зазначені кредити (загальна сума, валюта на строк кредиту) згідно з встановленою Національним банком України формою;

- с) протягом десяти робочих днів надіслати у Національний банк України інформацію про зазначені кредити (загальна сума, валюта на строк кредиту) згідно з встановленою Національним банком України формою;
- д) протягом двадцяти робочих днів надіслати у Національний банк України інформацію про зазначені кредити (загальна сума, валюта на строк кредиту) згідно з встановленою Національним банком України формою;
- е) протягом місяця надіслати у Національний банк України інформацію про зазначені кредити (загальна сума, валюта на строк кредиту) згідно з встановленою Національним банком України формою.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Самостійно опрацювати теоретичний матеріал, підготувати реферат та презентацію. Обсяг реферативної роботи має складати - 10-15 сторінок (без додатків, список використаних джерел). Текст реферативної роботи викладається державною мовою на стандартних аркушах формату А-4 (210 x 297). Робота друкується шрифтом Times New Roman, 14 кеглем; вирівнювання – «За шириною»; міжрядковий інтервал «Полуторний» (1,5 Lines); абзацний відступ - п'ять знаків (1,25 см); верхнє і нижнє поле - 2 см, ліве - 3 см, праве - 1 см. Абзацний відступ має бути однаковим у всьому тексті і дорівнювати п'яти знакам (1,25 см). Матеріал розподіляється рівномірно у відповідності до плану реферату: вступ (мають бути обґрунтовані актуальність та практичне значення обраної теми реферату, визначені мета та завдання роботи); основна частина (розкривається тема реферату шляхом висвітлення основних питань. Висновки сформулювати: а) науково-теоретичні та практичні підсумки проведеного аналізу за проблематиком реферату; б) теоретичні та практичні рекомендації, що випливають з проведеного аналізу. Перелік тем рефератів:

- 1). «Характерні риси сучасної системи зовнішньоекономічної діяльності».
- 2). «Захист прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності».
- 3). «Право суб'єктів на здійснення зовнішньоекономічної діяльності».
- 4). «Основні моделі зовнішньоекономічної діяльності підприємств».
- 5). «Сучасні проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васюренко В.О. Теоретичні узагальнення щодо розуміння сутності поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14040562.pdf>.
2. Гобела В.В. Управління зовнішньоекономічною діяльністю & Management of Foreign Economic Activity : навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 244 с URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3732/1/%D0%B3%D0%BE%D0%B1%D0%B5%D0%BB%D0%B0_21-05-21.pdf.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/436-15>.
4. Гузенко Г.М., Гайдученко Ю.О. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: сутність, економічний механізм їх розбудови, особливості. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». № 3(14)., 2013. С. 77-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2013_3_10.
5. Заячківська О.В. Характеристика наукових поглядів щодо поняття «зовнішньоекономічна діяльність». Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. №3(91)). 2020 р. 72-78. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/19438/1/Ve917%20%281%29.pdf>
6. Зовнішньоекономічна діяльність : навчальний посібник. Видання 6-те, перероб. та доп. За ред. Козака Ю.Г. К.: «Центр учбової літератури», 2019. 292 с. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8350/1/%D0%97%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf>.
7. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон [монографія]. Ю. Г. Козак, Н. В. Притула, О. А. Єрмакова та ін. К.: Центр учбової літератури, 2016. 240 с. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5239/1/%D0%97%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD.pdf>.
8. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: організація та управління : навчальний посібник. О.М. Котиш, І.В. Мілько. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 183 с. URL:

- <http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/19542/1/2017-%D0%9A%D0%BE%D1%82%D0%B8%D1%88%20%D0%9E%20%D0%9C%2C%20%D0%9C%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%BE%20%D0%86%20%D0%92.pdf>.
9. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.
 10. Митний Кодекс України № 4495-VI від 13 березня 2012 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20120313>.
 11. Новіков О.Є., Садридінов Т.Ш. Систематизація наукових поглядів щодо визначення сутності терміна «зовнішньоекономічна діяльність». URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2014_2_2/39.pdf.
 12. Погребняк А.Ю., Хоменко Т.Ю. Еволюція наукових поглядів на сутність поняття «зовнішньоекономічна діяльність» *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. Вип. 18, 2016. С. 48-55. URL: <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/81519>.
 13. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02 грудня 2010 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
 14. Правове регулювання зовнішньоторговельної діяльності в умовах П 68 реалізації інтеграційних прагнень України : *монографія*. за ред. О.О. Ашуркова ; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. Чернівці : Десна Поліграф, 2015. 392 с. URL: http://www.iepd.kiev.ua/wp-content/uploads/2014/03/%90_%90_%90_%90_%90_%91_%90%F8%91%22-2015-%90_%90_%90%E7%91_%91'%90_%91_%90_.pdf.
 15. Пунько Б.М. Базис видової різноманітності зовнішньоекономічної діяльності та орієнтири експортної спеціалізації України. *Вісник Львівського університету . Серія Економіки*. Вип.45. 2011. С. 49-62. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/economics/article/download/6886/6890>.

ТЕМА 5

ОСНОВНІ ВИМОГИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

5.1. Основні вимоги щодо оформлення зовнішньоекономічних договорів (контрактів)

5.2. Базисні умови поставки правила «ІНКОТЕРМС»

5.3. Український класифікатор товарів та визначення країни походження товарів

Тестові питання

Практичні завдання

Список використаних джерел

5.1. Основні вимоги щодо оформлення зовнішньоекономічних договорів (контрактів)

Суб'єкти, які є сторонами зовнішньоекономічного договору (контракту), мають бути здатними до укладання договору (контракту). Зовнішньоекономічний договір (контракт) складається з урахуванням міжнародних договорів України. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності при складанні тексту зовнішньоекономічного договору (контракту) використовують відомі міжнародні звичаї, рекомендації, правила міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо та у виключній формі цим та іншими законами України.

Зовнішньоекономічний контракт – це матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, направлена на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішній торгівлі.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у простій письмовій або в електронній формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором. У разі експорту послуг (крім транспортних) зовнішньоекономічний договір (контракт) може укладатися шляхом прийняття публічної пропозиції про угоду (оферти) або шляхом обміну електронними повідомленнями, або в інший спосіб, зокрема шляхом виставлення рахунка (інвойсу), у тому числі в електронному вигляді, за надані послуги.

Повноваження представника на укладення зовнішньоекономічного договору (контракту) може впливати з доручення (довіреності), установчих документів, договорів та інших підстав. Дії, які здійснюються від імені іноземного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України, уповноваженим на це належним чином, вважаються діями цього іноземного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.

Для підписання зовнішньоекономічного договору (контракту) суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності не потрібен дозвіл будь-якого органу державної влади, управління або вищестоящої організації.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право укладати будь-які види зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Зовнішньоекономічний договір (контракт) може бути визнано недійсним у судовому порядку, якщо він не відповідає вимогам законодавства.

Товарообмінні (бартерні) операції суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюються без розрахунків через банки, підлягають ліцензуванню центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку.

Контракти класифікують за такими ознаками.

1. Залежно від характеру поставки:
 - контракт із разовим постачанням товару, після виконання якого юридичні відносини між сторонами угоди припиняються;
 - контракт із періодичною регулярною поставкою товару від продавця до покупця протягом певного терміну;
 - контракт про постачання.
2. Залежно від об'єкта угоди:
 - контракти купівлі-продажу товарів у матеріально-речовій формі;
 - контракти купівлі-продажу послуг (посередницькі, ф'ючерсні, транспортні, консультаційні);
 - контракти купівлі-продажу результатів творчої діяльності (продаж ліцензій зазвичай супроводжує експорт обладнання та технологій).
3. Залежно від форми оплати:
 - контракти з оплатою в грошовій формі передбачають розрахунки у визначеній валюті з використанням обумовлених у контракті форм розрахунку (інкасо, акредитив, чек, вексель) і способів платежу (оплата готівкою, авансовий платіж, оплата в кредит);
 - контракти з оплатою в товарній формі;
 - контракти з оплатою у змішаній формі.
4. Залежно від напрямку руху об'єкта контракту:
 - експортні;
 - імпортні [8].

У економіці виділяють також разові та рамкові контракти. До разових належать контракти, що регулюють одну угоду. Якщо в рамках укладеного контракту буде проходити багато операцій, то його будуть визначати як рамковий. Він укладається на тривалий термін із закріпленням у його тексті основних питань взаємовідносин сторін, зазвичай ці умови не підлягають зміні в період дії зобов'язань за договором [8].

Порядок укладання зовнішньоекономічних контрактів у міжнародній практиці регламентує Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу від 11.04.1980.

Чітких вимог до того, які умови відображати в зовнішньоекономічному договорі (контракті), чинне законодавство не передбачає. Немає і затвердженої форми такого договору. Тож під час укладення зовнішньоекономічного договору керуються загальноприйнятою практикою, загальними нормами чинного та міжнародного законодавства, власними потребами та специфікою господарської операції, яку регулюватиме зовнішньоекономічний договір. Перелік розділів, що варто передбачити у зовнішньоекономічному договорі, представлено на рис. 5.1.

Укладаючи зовнішньоекономічний договір слід враховувати, що законодавство України дозволяє сторонам договору самостійно обрати право, що буде регулювати зміст правочину та вказати це у контракті. Вибір права може бути здійснений щодо правочину в цілому або його окремої частини. Обрані сторонами норми і будуть визначати зміст договору.

РОЗДІЛ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ДОГОВОРУ (КОНТРАКТУ)	
1	НАЗВА, НОМЕР КОНТРАКТУ І ДАТА І МІСЦЕ ЙОГО УКЛАДЕННЯ І ПРЕАМБУЛУ , в якій має бути вказано повне найменування сторін із зазначенням країни їх реєстрації, дані особи, яка уповноважена укласти договір і реквізити документа, який підтверджує повноваження і скорочені найменування сторін
2	ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ . В даному розділі необхідно вказати який товар необхідно поставити, якщо мова йде про договір поставки, або ж послуги, які необхідно надати. З метою не перевантажувати предмет договору великою кількістю даних, деталізоване опису послуг (робіт) або товарів боку вказують в окремому додатку до контракту, а предмет договору, в свою чергу, має відсилання до такого додатку
3	ОПИС КІЛЬКОСТІ І ЯКОСТІ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ , обсяг і інші характеристики, які дозволяють кількісно оцінити зобов'язання. Необхідно встановити терміни надання послуг (виконання робіт, поставки товару або продукції)
4	УМОВИ ПРИЙОМУ-ПЕРЕДАЧІ РОБІТ, ПОСЛУГ , прав інтелектуальної власності або терміни поставки товару, продукції. Необхідно вказати момент переходу ризиків від однієї сторони до іншої. У разі, якщо предметом договору є поставка товару або продукції, умови поставки зазвичай визначаються відповідно до правил Інкотермс, хоча сторони мають право погоджувати інші умови. Крім того, якщо мова йде про перевезення вантажів наземним транспортом або морем, можуть застосовуватися окремі міжнародні конвенції, які регулюють такі правовідносини (як і митне оформлення, з огляду на що поставка може здійснюватися через територію різних країн транзитом). Може бути використана Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенція МДП 1975 р.) і Конвенція про договір міжнародного перевезення вантажів автомобільним транспортом
5	ЦІНА ПОСЛУГ, РОБІТ, ПРОДУКЦІЇ І ТОВАРУ І ВАРТІСТЬ КОНТРАКТУ, А ТАКОЖ ВАЛЮТА ДОГОВОРУ ТА ВАЛЮТУ ПЛАТЕЖУ . У разі укладення контракту з резидентом України, необхідно враховувати особливості валютного законодавства
6	УМОВИ ПЛАТЕЖІВ . У цьому розділі необхідно вказати порядок, умови та валюту, в якій будуть проводитися платежі
7	ПАКУВАННЯ ТА МАРКУВАННЯ ТОВАРУ (якщо мова йде про поставку товару або продукції). У розділі вказують дані про маркування, яка необхідна, спеціальних умов транспортування і зберігання товару
8	ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ . У цей розділ вносяться дані про умови, за яких контракт або ж договір може бути невиконаним або виконання зобов'язань може бути призупинено. До таких обставин відносяться стихійні лиха, ембарго тощо. Маються на увазі обставини при яких незалежно від волі сторін, договір не може бути виконаний (Act of God - в англійському праві. Transco plc v Stockport Metropolitan BC [2003], Rylands v Fletcher [1868])
9	САНКЦІЇ . У даній розділі включають положення, які передбачають варіанти забезпечення виконання зобов'язань за договором. Залежно від права, яке може бути застосовано до договору, варіанти і обмеження тих чи інших видів забезпечення може бути різним. Матеріальне право різних країн по різному розглядає можливість застосування і особливості використання тих чи інших видів забезпечення. Найбільш поширені - неустойка, порука, гарантія, застава, завдаток, утримання та інші
10	ПРОЦЕДУРА ВРЕГУЛЮВАННЯ СУПЕРЕЧОК . Одним з важливих умов зовнішньоекономічного договору є місце розгляду спору і право застосовне до нього. Необхідно вказати чіткі критерії визначення місця і порядку розгляду спорів. Найбільш поширеним варіантом є застосування Конвенції про визнання і приведення у виконання іноземних арбітражних рішень 1958 року (Нью-Йорк) і розгляд суперечок в арбітражному суді. При цьому, важливо те, що не всі країни є підписантами цієї конвенції і цю деталь необхідно перевіряти на початковій стадії
11	МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ І РЕКВІЗИТИ СТОРІН . Останнім обов'язковим розділом, який повинен включати в себе зовнішньоекономічний договір є поштові та банківські реквізити сторін

Рис. 5.1. Перелік розділів у зовнішньоекономічному договорі (контракті)

Разом з тим, право сторін договору вибирати застосовуване право певним чином обмежується. Відповідно до ст. 4 Закону «Про міжнародне приватне право» вибране сторонами право не буде застосовуватись, якщо за всіма обставинами правовідносини мають незначний зв'язок з визначеним правом і мають більш

тісний зв'язок з іншим правом. У такому випадку, суд може застосувати до правовідносин між сторонами те право, що має більш тісний зв'язок з такими правовідносинами.

Сторони не будуть мати можливості здійснювати вибір права, що буде регулювати їх відносини, якщо міжнародним договором України передбачено застосування до відповідних відносин конкретних матеріально-правових норм.

При укладанні зовнішньоекономічного договору враховується те, що незалежно від права, яке підлягає застосуванню, мають бути дотримані імперативні норми права України, що регулюють відповідні відносини (наприклад, не можна здійснювати купівлю-продаж заборонених речей). Як правило, законодавство інших країн також передбачає, що незалежно від застосовуваного права, мають бути дотримані імперативні норми відповідної країни, де зареєстрована відповідна сторона.

При укладанні зовнішньоекономічного договору враховуються як норми міжнародних договорів, так і імперативні норми країни, у яких зареєстровані сторони договору.

Якщо ж сторони договору не дійшли згоди щодо права, що підлягає застосуванню до цього договору, то буде застосовуватись право, яке має найбільш тісний зв'язок із договором. Вважається, що найбільший зв'язок із договором має право тієї держави, у якій сторона, що повинна здійснити виконання, яке має вирішальне значення для змісту правочину, має своє місце проживання або місцезнаходження.

Місце укладення договору має значення, якщо в договорі не зазначено право якої країни необхідно застосовувати при вирішенні питання прав і обов'язків сторін у правовідносинах з іноземним елементом.

Із змісту зовнішньоекономічного договору має чітко впливати його характер. Тобто з аналізу основних умов угоди має бути зрозуміло, що це за договір – купівлі-продажу, бартерний (товарообмінний), переробки давальницької сировини, чи оренди (міжнародного лізингу) тощо.

У преамбулі договору зазначають повне найменування сторін – учасників зовнішньоекономічної операції, під якими вони офіційно зареєстровані, із зазначенням країни, скорочене визначення сторін як контрагентів («Продавець», «Покупець», «Замовник», «Постачальник» тощо), особа, від імені якої укладається зовнішньоекономічний контракт, та найменування документів, якими керуються контрагенти при укладенні договору (установчі документи тощо).

Укладення контракту передбачає визначення предмету угоди, тобто – об'єкту купівлі – продажу, міни, переробки, оренди тощо. Товар повинен бути зазначений у відповідному розділі контракту таким чином, щоб дозволити контрагентам та представникам контрольних державних служб відрізнити його від аналогічних чи подібних товарів та мати певні притаманні тільки йому ознаки, що виключить ризики придбати товари – замінники неналежної якості.

Якщо товар проблематично описати в самому контракті, можна посилатись на відповідні документи, де наводяться його якісні, технічні характеристики тощо.

Якщо предметом договору є широкий асортимент товарів, у договорі здійснюється посилка до специфікацій, в яких міститься перелік товарів. При цьому необхідно зробити застереження про те, що додатки до договору є невід'ємною частиною договору.

Назва товару в контракті, занесена в митну декларацію, повинна відповідати реально поставленому товару. В іншому випадку сумніви митного інспектора в правильності присвоювання коду товару митним декларантом можуть обернутись додатковими оглядами і необхідністю експертиз товару.

Технологічні лінії, верстати, промислове обладнання, що мають у своєму складі певну кількість елементів та складових частин. Укладення угод на такі специфічні товари передбачають окремі додатки до контракту, де зазначаються назви та ознаки складових частин, їх кількість та вартісні показники, при цьому зазначається у основному тексті контракту, що ці додатки є невід'ємною частиною контракту.

Складні вироби продаються з окремими запасними частинами та певною кількістю витратних матеріалів, що будуть використані при проведенні монтажу. У даному випадку зазначаються у контракті, що вартість зазначених елементів входить до загальної вартості складного виробу. Невизначеність цього аспекту призведе до ризику окремого митного оформлення даних складових товару з додатковою сплатою всіх необхідних митних платежів та складення протоколу про порушення митних правил.

При описі товару, якщо його установка та наладка буде здійснюватись експортером та вартість цих послуг входить до загальної вартості складного виробу, зазначають окремо дві складові загальної суми контракту, а саме – вартість самого виробу та вартість послуг по його установці. Не визначеність такої особливості призведе до появи ризику підвищення митної вартості товару на момент його декларування.

Наявність ризику неправильного визначення кількості товару у контракті (наприклад, у кілограмах чи штуках) збільшує ймовірність фінансових збитків та призведе до адміністративного втручання відповідних державних контролюючих структур.

Митне оформлення товарів проводиться з використанням одиниць вимірювання, які встановлені Гармонізованою системою та Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності. Використання в контракті інших одиниць вимірювання для практичних цілей обов'язково повинно супроводжуватись переводом в УКТЗЕД.

Існують певні особливості зазначення кількості сипучого товару, який перевозиться навалом у транспортних засобах. На шляху транспортування погодні умови можуть суттєво змінюватись, що призводить, при наявності підвищеної вологості, до збільшення ваги товару та навпаки – зменшення ваги при вологості меншій ніж вона була на моменти складування та навантаження. Подолати ризик невідповідності ваги даним, зазначеним у супровідних на вантаж документах, з реальною, у місці розвантаження (оформленні імпорту) можна зазначити у контракті можливі межові відхилення ваги та визначивши додаткові показники вологості товару.

У розділі «Якість товару» договору зазначаються технічний рівень та якість товару, що постачається; документи та організації, які підтверджують якість товару; комерційні гарантії якості; перевірка якості або прийняття товару на підприємствах постачальників.

Ризик невизначення вимог до пакування товару призводить до суттєвого підвищення вартості одиниці товару, особливо коли кількість товару та його вагові показники не визначені контрактом. Доцільно визначитись у відповідному

розділі угоди стосовно ціни одиниці товару та зазначити, що ціна включає або не включає до себе вартість пакування та пакувального матеріалу, при цьому у останньому випадку доцільно зазначити вартість пакування одиниці товару та вартість пакування всієї партії товару.

Ризики пакування формуються, коли товар повинен мати зовнішню (транспортну або тару) та внутрішню упаковки, при цьому остання є невід'ємною частиною одиниці товару та повинна відповідати вимогам країни імпорту щодо застосування специфічного мита на одиницю ввезеного товару з урахуванням його ваги брутто (з урахуванням ваги пакувального матеріалу).

Митні органи звертають увагу на визначені умови пакування товару у контракті, особливо у разі звернення отримувача товару – імпортера стосовно пошкодження товару при його транспортуванні, бо ризики невірної пакування товару можуть, у певних випадках, розглядати як умисні шахрайські дії контрагентів угоди.

Наявність або відсутність необхідного маркування на внутрішній упаковці товару, що відповідає вимогам національних норм країни імпорту, також є джерелом підвищеного ризику зовнішньоекономічного контракту. На упаковці певних видів товарів законодавство країн імпорту зобов'язує мати визначені надписи та позначки, а саме – назву товару, виробника, дату виготовлення, кінцеву дату зберігання, склад тощо. Особливо це стосується продуктів харчування та побутової хімії, де окрім того повинні бути зазначені застереження стосовно безпеки зберігання та використання.

Багато країн акцентує увагу на маркування внутрішньої упаковки товару на предмет можливості її наступної переробки або використання.

У певних випадках (наприклад, щодо лікувальних засобів), надписи на упаковці стосовно властивостей товару заборонено здійснювати без відповідного дозволу визначених державних структур країни імпорту, про що, у разі необхідності, можна зробити відповідні застереження у тексті контракту.

Державні контрольні органи багатьох країн, здійснюють досить прискіпливий аналіз товару на предмет його маркування товарними знаками, особливо провідних підприємств – виробників. Контрольні органи звертають увагу на можливі шахрайські дії по виготовленню підроблених товарів та безпідставного використання торгових знаків та марок.

Щоб уникнути можливого ризику непорозуміння з партнером та з метою уніфікації порядку та правил перевезення товару від продавця до покупця Міжнародною торговельною палатою розроблено міжнародні правила під назвою «Інкотермс» (інтерпретація комерційних термінів), які мають версії відповідно до року введення в дію (останній Інкотермс 2020). Правила містять терміни, зміст і порядок застосування яких наведено у поясненні до кожного. Кожне з правил «Інкотермс» застосовується виключно до договорів купівлі-продажу і впливає на визначення митної вартості партії товару.

Основними моментами зовнішньоекономічних відносин, які регулюють дані Правила є: момент виконання продавцем своїх обов'язків щодо поставки товару; визначення відповідального за ризики загибелі або пошкодження товару під час транспортування; визначення сторони контракту, відповідальної за організацію перевезення; визначення відповідального за митне оформлення товару при експорті та імпорті тощо.

Контрагенти угоди закладають у контракт умови, відмінні від правил «Інкотермс». Можна конкретизувати певні положення правил, і тоді головними стають умови контрагентів. При укладенні контракту, особливо обравши умови відмінні від міжнародних правил, необхідно визначити найважливіше – коли та за яких умов переходять ризики відповідальності за товар від продавця до покупця.

У договорі вказуються обов'язково строки та дати поставок. Також, вказується на спосіб застереження або сповіщення покупця про відвантаження товару (email), строк, протягом якого повинно бути здійснено таке сповіщення, вказати перелік відвантажувальної документації. Відсутність у договорі email, приміром, по якому необхідно сповістити про відвантаження товару, може призвести до ситуації, в якій постачальник може посилатись на неможливість виконання договору належним чином.

Для митних органів самий важливий розділ договору є розділ «Ціна одиниці товару». Ціна одиниці товару при митному оформленні імпорту є основою для визначення митної вартості та нарахування митних платежів.

Основними ризиками при складанні договору щодо даної умови є:

- невизначеність одиниці ціни товару та відсутність захисних застережень у тексті контракту стосовно обраного виду ціни;
- зазначення у контракті загальної суми (вартості) контракту без зазначення кількості товару;
- ризики заниження або завищення ціни одиниці товару у контракті;
- обрання валюти ціни товару, що не збігається з валютою платежів.

З метою застереження певних ризиків у договорі вказується вид ціни одиниці товару та механізм її застосування, зазначається у контракті кількість товару та вартість одиниці товару у традиційних одиницях виміру. Обирається один вид валюти для ціни та платежів або фіксується співвідношення валют на час виконання контракту, у разі зазначення у контракті двох видів валют, а також закладається до умов контракту можливість перегляду цінової політики контракту залежно від коливань основних світових валют.

Спроби заниження митної вартості при імпорті товару можуть розглядатися державними контролюючими службами як спроби ухилитись від сплати податків за зовнішньоекономічними операціями, а спроби завищення ціни товару при його експорті – як шахрайські дії, спрямовані на відшкодування податку на додану вартість з бюджету держави.

З метою уникнення додаткової уваги з боку митних органів та коригування митної вартості, необхідно надати максимальну кількість достовірної інформації, що підтверджує ваші витрати, як фактично понесені, так і плановані. У транспортної компанії можна отримати список тарифів на перевезення, страхування, супровід вашого вантажу. Також можна отримати додаткові документи щодо витрат на упаковку і витрат на пакувальні послуги. Митний орган має право самостійно визначити митну вартість товару.

У разі експорту товару ризик неправильно зазначених цін, закладених до умов контракту, можна усунути шляхом порівняння контрактних цін з цінами інформаційної бази експортних товарів митних органів або отримати попередню інформацію у спеціалізованих установах, які здійснюють моніторинг цін зовнішніх та внутрішніх товарних ринків. На підставі порівняння цін можна обрати найбільш правильну та прибуткову контрактну ціну.

В розділі «Умови здійснення платежів» встановлюється валюта платежу, спосіб, строк та порядок розрахунку за поставлені товари, перелік документів, представлених до оплати, застереження щодо необґрунтованої затримки платежу чи інших порушень платіжних умов контракту. Національне валютне законодавство різних країн може зобов'язувати контрагентів зовнішньоекономічного контракту здійснювати платежі, що не перевищують певних термінів. Порушення таких строків може призвести до штрафних санкцій.

Українське законодавство вимагає, щоб суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності скріпляли договори їхніми печатками, за винятком фізосіб-підприємців, які працюють без печатки. Якщо зовнішньоекономічний договір укладений на території України, печатка іноземної сторони договору обов'язкова. Якщо договір укладений за кордоном і право місця його укладення не вимагає наявності його печатки, її може не бути.

У договорі разом із підписом повинна бути його розшифровка (прізвище, ім'я, посада).

Відповідно до п. 2 ст. 382 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 року № 436-IV зі змінами та доповненнями форма і порядок укладення зовнішньоекономічного договору (контракту), права та обов'язки його сторін регулюються Законом України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV «Про міжнародне приватне право» та іншими законами.

Згідно з ст. 19 Закону України від 25 квітня 2019 р. № 2704-VIII «Про забезпечення функціонування української мови як державної» міжнародні двосторонні договори України укладаються державною мовою та мовою іншої сторони, якщо інше не передбачено таким міжнародним договором.

Міжнародні багатосторонні договори укладаються мовами, погодженими сторонами.

Відповідно до ч. 1-3 ст. 207 Цивільного кодексу України встановлено вимоги до письмової форми правочину:

- правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо його зміст зафіксований в одному або кількох документах, у листах, телеграмах, якими обмінялися сторони;

- правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо воля сторін виражена за допомогою телетайпного, електронного або іншого технічного засобу зв'язку; правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо він підписаний його стороною (сторонами).

Правочин, який вчиняє юридична особа, підписується особами, уповноваженими на це її установчими документами, довіреністю, законом або іншими актами цивільного законодавства, та скріплюється печаткою. Використання при вчиненні правочинів факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, електронно-числового підпису або іншого аналога власноручного підпису допускається у випадках, встановлених законом, іншими актами цивільного законодавства, або за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідного аналога їхніх власноручних підписів. Згідно із ч. 1 ст. 181 Господарського кодексу України господарський договір за загальним правилом викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками.

Чинне законодавство України передбачає укладення

зовнішньоекономічного договору у письмовій формі, яка буде дотримана і в разі вираження волі сторін за допомогою електронного або іншого технічного засобу зв'язку із використанням електронно-числового підпису або іншого аналога власноручного підпису у випадках, встановлених законом, іншими актами цивільного законодавства, або за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідного аналога їхніх власноручних підписів.

5.2. Базисні умови поставки за правилами «ІНКОТЕРМС»

Міжнародною торговельною палатою (англійською – International Chamber of Commerce (ICC) в 1936 р. були розроблені торговельні терміни, що є універсальним набором базових умов, знання і застосування яких полегшувало здійснення торговельних операцій. Вони ґрунтувалися на міжнародній торговельній практиці і звичаях. Збірник отримав назву «Міжнародні правила тлумачення торговельних термінів «ІНКОТЕРМС» (International Commercial Terms). Зміни в правила «ІНКОТЕРМС» вносилися в 1953, 1967, 1980, 1990, 2000, 2010, 2020 роках. З 1 січня 2021 р. вступила в дію нова редакція правил ІНКОТЕРМС («ІНКОТЕРМС 2020»).

Правила «ІНКОТЕРМС» регулюють питання обов'язків, які покладаються на ту чи іншу сторону, до прикладу: обов'язок передавання товару у розпорядження покупця чи третій стороні (для транспортування), доставка його у пункт призначення, обов'язок митного очищення товару (експортного та імпортного), обов'язок покупця щодо прийняття поставки та обов'язки надання підтверджень сторонами про виконання зобов'язань. Такі питання, як перехід права власності, порушення договору та наслідки певних порушень, звільнення від відповідальності взагалі не розглядаються. Ці питання досить чітко прописуються у конкретних пунктах зовнішньоекономічного договору (як от «Відповідальність сторін» чи «Форс-мажорні обставини»).

Правильний вибір базисних умов поставки відіграє надзвичайно важливу роль в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю. Одним із таких аспектів є наближення або віддалення моменту виникнення валового доходу через регулювання моменту відвантаження. При імпортуванні товару право власності може перейти в момент отримання товару покупцем або його представником чи посередником як на складі продавця, так і іншому зазначеному в договорі місці (яке може бути і складом покупця ще й на його території).

У правилах «ІНКОТЕРМС» редакціях 1990, 2000, 2010 та 2020 років існувало групування на 4 категорії: (1) Категорія Е (товар надано продавцем на власному складі); (2) Категорія F (продавець зобов'язаний передати товар зазначеному покупцем перевізникові); (3) Категорія С (продавець зобов'язаний укласти договір перевезення, але не приймає на себе ризик втрати або ушкодження товару або додаткові затрати внаслідок подій, що відбулися після відвантаження та відправлення) й (4) Категорія D (продавець повинен нести всі витрати й ризики, необхідні для доставки товару до пункту призначення).

Базисні умови поставки «ІНКОТЕРМС» 2020 (Incoterms 2020) – це міжнародні комерційні правила, які *оновлюються кожні 10 років* (наступними Incoterms будуть 2030) Інкотермс – це дослівна калька аббревіатури з англійської мови: *Incoterms = International Commercial terms* (у перекладі значить – *Міжнародні торговельні терміни (умови)*).

Базисні умови поставки визначають відповідальність між покупцем і продавцем щодо вантажу та його доставки, а саме:

- місце доставки – пункт призначення, в якому відбувається передача ризиків та відповідальності за товар;
- сторона (або покупець або продавець), яка оплачує витрати на доставку;
- сторона (або покупець або продавець), яка відповідає за організацію та улагодження експортно-імпортних формальностей – сплату мита, податків, портових зборів, брокерів, організацію документації;
- сторона (або покупець або продавець), яка оплачує страхування доставки товару.

Базисні умови поставки «ІНКОТЕРМС» – це 3-літерна аббревіатура, набір шаблонних правил, які розподіляють відповідальність за доставку, оплату транспортних витрат, страхування, податків, інші ризики між продавцем і покупцем.

Базисні умови поставки «ІНКОТЕРМС» визначають місце (пункт) призначення щодо доставки товарів від продавця до покупця. Доставка в розумінні Інкотермс – це «передача ризику та відповідальності». «ІНКОТЕРМС» визначають точку передачі ризику від продавця до покупця. Це є місце доставки, що може відрізнятися від місця призначення. Місце доставки та місце призначення є різними поняттями. Місце доставки (point of delivery) – це місце передачі ризиків та відповідальності. Місце призначення (point of destination) – це кінцеве географічне місце, куди перевозиться товар.

Базисні умови поставки «ІНКОТЕРМС» визначають, яка сторона оплачує витрати на транспортування.

Базисні умови поставки «ІНКОТЕРМС» визначають, яка зі сторін влаштовує оформлення експортно-імпортних процедур, пов'язаних, наприклад, з митницею, тобто мито, сплата податків, портових зборів, оплата послуг брокерів тощо.

Базисні умови поставки «ІНКОТЕРМС» визначають, яка сторона (покупець або продавець) несе витрати на страхування ризиків пов'язаних з доставкою товару.

Базисні умови поставки «ІНКОТЕРМС» включають 11 базових умов, визначених Міжнародною торговельною палатою. Ці умови ґрунтуються на узгодженні переліку обов'язків (меж відповідальності) продавця та переліку обов'язків (меж відповідальності) покупця, розмежування їх між покупцем і продавцем.

Одинадцять термінів ІНКОТЕРМС-2020 розділені на дві групи:

- Базисні умови постачання для будь-якого виду чи видів транспорту: EXW, FCA, CIP, CPT, DPU, DAP, DDP.
- Базисні умови постачання для морського і внутрішнього водного транспорту: FAS, FOB, CFR, CIF.

Базисні умови поставки «ІНКОТЕРМС» згруповано у 4 категорії, які ґрунтуються на визначенні пункту доставки. Перша літера аббревіатури Інкотермс належить кожній групі, а саме:

- «Е» (EXW) – місце доставки знаходиться на території продавця;

- «F» (FOB, FAS & FCA) – місце доставки продавцем знаходиться перед головним перевізником чи безпосередньо на ньому, при цьому подальше перевезення основного вантажу не оплачується продавцем;
- «C» (CFR, CIF, CPT & CIP) – доставка здійснюється безпосередньо до самого головного перевізника або й далі та оплачується продавцем;
- «D» (DAP, DPU & DAT & DDP) – пункт доставки є кінцевим місцем призначення.

Зобов'язання продавця і покупця, наведені в ІНКОТЕРМС-2020 за кожною з базисних умов, перераховано у табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Види базисних умов поставок за правилами ІНКОТЕРМС-2020

Підгрупа	Повна назва	Переклад	Зміст
Правила для будь-якого виду або видів транспорту			
EXW	Ex Works	Франко завод	Поставка відбулася в момент, коли продавець передав товар покупцеві на площі підприємства-продавця або в іншому зазначеному місці (наприклад, на складі). Перехід ризиків – з моменту поставки. Розподіл затрат – у місці поставки. Вид транспорту – будь-який. Відповідальність продавця - контроль безпеки; перевірка якості, кількості, ваги, розміру; пакування, маркування товару; навантаження товару на транспортний засіб (далі – ТЗ) у місці поставки, якщо це окремо прописано в договорі купівлі-продажу. Продавець зобов'язаний повідомити покупця про поставку та подати документи: комерційний інвойс для оплати, накладну. Відповідальність покупця - виконання митних формальностей (ліцензії, митні платежі) під час експорту, імпорту, транзиту; доставка товару. Особливості застосування - покупець може зіткнутися із труднощами під час виконання своїх експортних формальностей, оскільки він не зареєстрований на митній території країни експорту. Термін більше підходить для внутрішньої торгівлі
FCA	Free Carrier	Франко перевізник	Термін передбачає два можливі місця відвантаження продавцем товару: – місце, що належить продавцеві (наприклад, його склад, фабрика, магазин); – зазначене в договорі місце, яке не належить продавцеві (наприклад, морський порт, термінал). Уважається, що відвантаження виконано після навантаження товару на ТЗ перевізника, оплачене продавцем. При цьому вивантаження товару із ТЗ не є обов'язком продавця. Поставка відбулася в момент, коли продавець у встановленому місці передав товар, що пройшов митне очищення для експорту, зазначеному покупцем перевізникові або іншій особі. Перехід ризиків – з моменту поставки. Розподіл затрат – у місці поставки. Вид транспорту – будь-який. Відповідальність продавця - контроль безпеки; перевірка якості, кількості, ваги, розміру; пакування, маркування товару; виконання експортних митних формальностей; навантаження товару на ТЗ, якщо відвантаження здійснюється в приміщенні продавця; доставка товару до місця поставки (наприклад, морському перевізникові, зазначеному покупцем). Продавець зобов'язаний повідомити покупця про доставку та підтвердити передання товару перевізникові. Відповідальність покупця - навантаження товару на ТЗ, якщо відвантаження здійснюється не в приміщенні продавця; виконання транзитних та імпортних митних формальностей; доставка товару. Особливості застосування - у контракті слід максимально точно вказати пункт у місці поставки, оскільки саме в цьому пункті ризики ушкодження або втрати товару переходять до покупця
CPT	Carriage Paid to	Перевезення оплачено до	Поставка відбулася в момент, коли продавець доставив товар названому перевізникові або іншій особі в узгодженому сторонами місці. Продавець оплачує перевезення товару до названого пункту призначення. Продавець зобов'язаний повідомити покупця про час доставки товару в узгоджене місце. Перехід ризиків – із моменту передання товару перевізникові. Розподіл затрат – у місці призначення. Вид транспорту – будь-який. Відповідальність продавця - контроль безпеки; перевірка якості, кількості, ваги, розміру; пакування, маркування товару; виконання експортних митних формальностей; доставка товару до узгодженого пункту в місці призначення;

Підгрупа	Повна назва	Переклад	Зміст
			вивантаження товару в місці призначення; виконання транзитних митних формальностей, якщо за договором перевезення ці витрати оплачує продавець. Доказом виконання продавцем своїх обов'язків із поставки товару є відповідний транспортний документ Відповідальність покупця - вивантаження товару в порту призначення; виконання транзитних митних формальностей, якщо за договором перевезення ці витрати не оплачує продавець; виконання імпорتنних митних формальностей; доставка з пункту призначення. Особливості застосування - у контракті слід максимально точно вказати місце поставки, у якому ризик переходить до покупця, і місце призначення, до якого продавець зобов'язаний оплатити доставку. Цей термін доцільно використовувати, якщо товар доставляється від продавця до покупця кількома видами транспорту (наприклад, спочатку залізницею, а далі – морем)
CIP	Carriage and Insurance Paid to	Перевезення і страхування оплачені до	Поставка відбулася в момент, коли продавець доставив товар названому перевізникові або іншій особі. Продавець зобов'язаний оплатити доставку до названого пункту призначення та застрахувати товар від усіх ризиків із максимальним страховим покриттям і страховою сумою не менше 110 % вартості товару. Водночас сторони, якщо побажають, можуть погодитися в контракті на більш низький рівень страхового покриття. Перехід ризиків – у момент передавання першому перевізникові. Розподіл затрат – у місці призначення. Вид транспорту – будь-який. Відповідальність продавця - контроль безпеки; перевірка якості, кількості, ваги, розміру; пакування, маркування товару; виконання експортних митних формальностей; доставка товару до узгодженого пункту в місці призначення; страхування ризиків під час перевезення на користь покупця; вивантаження товару в місці призначення; виконання транзитних митних формальностей, якщо за договором перевезення ці витрати оплачує продавець. Продавець зобов'язаний надати покупцеві страховий поліс або інше підтвердження страхового покриття Відповідальність покупця - вивантаження товару в місці призначення; виконання транзитних митних формальностей, якщо за договором перевезення ці витрати не оплачує продавець; виконання імпорتنних митних формальностей; доставка з місця поставки до місця призначення. Особливості застосування - цей термін зручно застосовувати, якщо для доставки товару використовується більше одного виду транспорту. Якщо сторони хочуть, щоб ризики переходили до покупця не на першому, а на наступному етапі перевезення, тоді це треба прямо вказати в контракті
DPU	Delivered at Place Unloaded	Поставка на місце вивантаження	Продавець уважає, що виконав свої зобов'язання з поставки, коли товар, випущений у митному режимі експорту, розвантажений із прибулого ТЗ і наданий у розпорядження покупця в зазначеному місці призначення. Перехід ризиків – після розвантаження в зазначеному місці терміналу. Розподіл затрат – у пункті призначення. Вид транспорту – будь-який. Відповідальність продавця - контроль безпеки; перевірка якості, кількості, ваги, розміру; пакування, маркування товару; виконання експортних митних формальностей; доставка товару до узгодженого терміналу; виконання транзитних митних формальностей; вивантаження товару. Продавець повинен подати покупцеві будь-який документ (наприклад, копію транспортного документа, що підтверджує експорт і дату відвантаження), необхідний для одержання товару, за свій рахунок Відповідальність покупця - виконання імпорتنних митних формальностей, а також необхідних дій після вивантаження товару. Особливості застосування - цей термін доцільно застосовувати, якщо використовується кілька видів транспорту. Термін DPU прийшов на зміну терміна DAT, щоб забезпечити більшу гнучкість у визначенні місця доставки товару. Тепер продавцеві та покупцеві можна погодити будь-яке місце для доставки товару, а не тільки в конкретному терміналі. У контракті рекомендується точно вказати місце доставки товару, тому що ризики до цього пункту несе продавець
DAP	Delivered at Place	Поставка в місці призначення	Поставка відбулася в момент, коли товар наданий у розпорядження покупця на ТЗ, який прибув і готовий до розвантаження в узгодженому місці призначення. Перехід ризиків – у пункті призначення, за винятком ризиків, пов'язаних із невиконанням покупцем митних формальностей під час імпорту. Розподіл затрат – у пункті призначення. Вид транспорту – будь-який. Відповідальність продавця - контроль безпеки; перевірка якості, кількості, ваги, розміру; пакування, маркування товару; виконання експортних митних формальностей; доставка товару до узгодженого пункту призначення; виконання транзитних митних формальностей; вивантаження товару в місці призначення, якщо за договором перевезення витрати на розвантаження оплачує продавець. Продавець зобов'язаний подати покупцеві відповідний транспортний документ.

Підгрупа	Повна назва	Переклад	Зміст
			Відповідальність покупця - вивантаження товару в місці призначення, якщо за договором перевезення ці видатки не оплачує продавець; виконання імпорتنих митних формальностей Особливості застосування - цей термін доцільно застосовувати, якщо використовується кілька видів транспорту. Продавець не зобов'язаний виконувати митні формальності під час увезення товару до країни призначення. Якщо сторони хочуть зобов'язати продавця це робити, тоді слід використовувати термін DDP
DDP	Delivered Duty Paid	Постачання з оплатою мита	Поставка відбулася в момент, коли продавець надав покупцеві в місці призначення товар, що пройшов митне очищення для імпорту й готовий до розвантаження. Продавець зобов'язаний повідомити покупця про час прибуття товару в місце призначення та подати йому документи, що дозволяють прийняти товар. Перехід ризиків – у момент поставки. Розподіл затрат – у пункті призначення. Вид транспорту – будь-який. Відповідальність продавця - контроль безпеки; перевірка якості, кількості, ваги, розміру; пакування, маркування товару; виконання експортних митних формальностей; доставка товару до місця призначення; виконання транзитних та імпорتنих митних формальностей, сплата мита; сплата будь-яких податків, зокрема ПДВ, які справляються під час імпорту, якщо інше прямо не погоджене в контракті (у такому випадку в контракті роблять застереження – DDP без сплати ПДВ). Відповідальність покупця - розвантаження товару із прибулого ТЗ. Особливості застосування - продавець зобов'язаний виконувати митні формальності як під час експорту, так і під час імпорту. Водночас у нього можуть бути труднощі в країні імпорту, якщо він, наприклад, не зареєстрований там. Щоб продавцеві не довелося виконувати імпортні митні формальності й місце доставки залишилося місцем призначення, договірні сторони можуть обрати базис DAP
Правила для морського і внутрішнього водного транспорту			
FAS	Free Alongside Ship	Вільно вздовж борту судна	Поставка відбулася в момент, коли товар розміщений уздовж борту судна на причалі, на баржі в зазначеному порту вивантаження. Перехід ризиків – з моменту поставки. Розподіл затрат – у місці поставки (коли товар знаходиться уздовж борту судна). Вид транспорту – тільки морський або внутрішній водний транспорт. Відповідальність продавця - контроль безпеки; перевірка якості, кількості, ваги, розміру; пакування, маркування товару; отримання ліцензії, дозволу; виконання експортних митних формальностей, якщо інше не встановлено договором; доставка товару в порт вивантаження. Продавець зобов'язаний повідомити покупця про доставку товару та підтвердити передавання товару перевізникові. Відповідальність покупця - навантаження товару на судно в порту вивантаження; виконання транзитних та імпорتنих митних формальностей; доставка товару з порту вивантаження; виконання експортних митних формальностей, якщо це окремо передбачено в договорі купівлі-продажу (доповненні до нього). Особливості застосування - у контракті слід максимально точно вказати пункт завантаження в порту вивантаження товару, оскільки до цього пункту всі ризики та затрати несе продавець, а після поставки в цей пункт – покупець
FOB	Free on Board	Вільно на борту	Поставка відбулася в момент, коли товар потрапив на борт судна в названому порту вивантаження. Перехід ризиків – з моменту поставки (на борту судна). Розподіл затрат – у місці поставки (на борту судна). Вид транспорту – тільки морський або внутрішній водний транспорт. Відповідальність продавця - контроль безпеки; перевірка якості, кількості, ваги, розміру; пакування, маркування товару; отримання ліцензії, дозволу; виконання експортних митних формальностей; навантаження та доставка товару в порт вивантаження й навантаження товару на судно в порту вивантаження. Продавець зобов'язаний надати покупцеві доказ поставки – відповідний транспортний документ. Відповідальність покупця - доставка товару з порту вивантаження; виконання транзитних та імпорتنих митних формальностей. Особливості застосування - цей термін недоцільно використовувати, якщо товар передається перевізникові до того моменту, як він потрапить на борт судна (наприклад, товар знаходиться в контейнерах, які зазвичай поставляються на термінал). У таких випадках застосовується термін FCA
CFR	Cost and Freight	Вартість і фрахт	Поставка відбулася в момент, коли товар потрапив на борт судна в порту вивантаження. Продавець оплачує перевезення товару (фрахт) до названого порту призначення. Перехід ризиків – з моменту, коли товар знаходиться на борту судна в порту вивантаження. Розподіл затрат – у місці призначення. Вид транспорту – тільки морський або внутрішній водний транспорт.

Підгрупа	Повна назва	Переклад	Зміст
			Відповідальність продавця - контроль безпеки; перевірка якості, кількості, ваги, розміру; пакування, маркування товару; отримання ліцензії, дозволу; виконання експортних митних формальностей; доставка до названого порту призначення; вивантаження товару в порту призначення; транзитне перевезення через треті країни, якщо за договором перевезення витрати на такі перевезення оплачує продавець. Продавець зобов'язаний подати покупцеві транспортний документ до погодженого порту призначення. Відповідальність покупця - виконання транзитних митних формальностей, якщо за договором перевезення ці витрати не оплачує продавець; виконання імпорتنих митних формальностей; доставка з порту призначення. Особливості застосування - у контракті треба точно вказати пункт у погодженому сторонами порту призначення, оскільки до цього пункту витрати оплачує продавець. Цей термін недоцільно використовувати, якщо товар передається перевізникові до того моменту, як він потрапить на борт судна (наприклад, товар знаходиться в контейнерах, які зазвичай поставляються на термінал). У таких випадках застосовується термін CIP
CIF	Cost Insurance and Freight	Вартість, страхування і фрахт	Поставка відбулася в момент, коли товар потрапив на борт судна в порту відвантаження. Продавець зобов'язаний оплатити доставку (фрахт) у порт призначення та застрахувати товар на користь покупця від ризиків втрати й uszkodження товару під час перевезення. Потрібно тільки мінімальне покриття ризиків покупця, якщо інше не передбачено договором. Перехід ризиків – із моменту, коли товар уже знаходиться на борту судна в порту відвантаження. Розподіл затрат – у місці призначення. Вид транспорту – тільки морський або внутрішній водний транспорт. Відповідальність продавця - контроль безпеки; перевірка якості, кількості, ваги, розміру; пакування, маркування товару; отримання ліцензії, дозволу; виконання експортних митних формальностей; доставка до названого порту призначення; страхування ризиків на користь покупця під час перевезення; вивантаження товару в порту призначення; виконання транзитних митних формальностей, якщо за договором перевезення ці витрати оплачує продавець. Продавець зобов'язаний подати покупцеві страховий поліс або інше підтвердження страхового покриття (сторони можуть узгодити в контракті більш високі рівні покриття). Відповідальність покупця - вивантаження товару в порту призначення; виконання транзитних митних формальностей, якщо за договором перевезення ці витрати не оплачує продавець; виконання імпорتنих митних формальностей; доставка з порту призначення. Особливості застосування - у контракті треба точно вказати пункт у погодженому сторонами порту призначення, оскільки до цього пункту витрати оплачує продавець. Цей термін недоцільно використовувати, якщо товар передається перевізникові до того моменту, як він потрапить на борт судна (наприклад, товар знаходиться в контейнерах, які зазвичай поставляються на термінал). У таких випадках застосовується термін CPT. Покупець повинен розуміти, що продавець гарантує тільки мінімальне страхове покриття й може вимагати, щоб у контракті було встановлене додаткове страхове покриття

INCOTERMS – це торгова марка Міжнародної торгової палати (ICC).

Застосування кожної базисної умови поставок «ІНКОТЕРМС 2020» має позитивні риси при належних умовах, а саме:

➤ *CFR-CIF* – дані умови дозволяють продавцю контролювати міжнародні витрати на доставку до місця призначення та оптимізувати їх, так як перевізника оплачує саме продавець. За відповідальністю є меншими, ніж умови групи «D»;

➤ *DDP & DAP* – передбачено більший контроль над витратами на доставку, що дозволяє продавцю бути більш конкурентним і, можливо, запропонувати більш кращі умови (сервіс, ціна) щодо доставки до покупця. У країнах, які розвиваються, де можуть бути транспортні проблеми, запізнення та як наслідок додаткові витрати;

➤ *FOB* – дозволяють встановити більш низьку ціну на товар, що може бути ефективним при наявності покупців, у яких є налагоджені канали поставки й які шукають не сервіс з доставки, а саме низьку ціну;

➤ *EXW* – найменші витрати у продавця, так як йому треба лише підготувати товар для відвантаження. На практиці така умова поставки часто є сумнівною, так як продавцю все одно доводиться координувати навантаження.

У більшості країн світу правила «ІНКОТЕРМС» не є обов'язковими для сторін договору, поки вони не вносять у такий договір посилання на певну редакцію та відповідні умови поставки. У законодавстві України передбачено (ст. 265 Господарського кодексу України), що умови договорів поставки повинні викладатися сторонами відповідно до вимог правил «ІНКОТЕРМС». Вимогу щодо додержання правил «ІНКОТЕРМС» при укладенні договорів, предметом яких є товари, також містив і Указ Президента України «Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів» від 4 жовтня 1994 року № 567/94 (Указ Президента № 567/94).

Законодавство України містить пряму вимогу для сторін договору купівлі-продажу, використовувати правила «ІНКОТЕРМС» у міжнародних і у внутрішньодержавних договорах.

Правила «ІНКОТЕРМС» впливає на оподаткування імпорту. Сума мита, що справляється під час імпорту, залежить уже не від контрактної, а від митної вартості товару. Митну вартість визначають відповідно до даних, наведених у первинних документах. Контракт на імпорт товарів укладено на умовах СІР (Carriage and Insurance Paid to – Фрахт (перевезення і страхування оплачені до)). Продавець оплачує фрахт за перевезення товару до погодженого місця призначення. Ризик загибелі або пошкодження товару переходить від продавця до покупця після поставки товару на зберігання перевізникові.

Згідно з цією умовою, витрати на транспортування товару несе продавець, при цьому транспортування може здійснюватися до пункту на території України, зазначеного у контракті. Оскільки зобов'язання з проведення митних процедур під час ввезення товару лежать на імпортерів, йому вигідно шляхом подання відповідних даних митниці зменшити базу оподаткування митним збором на суму витрат на транспортування товару територією України.

На вибір тієї чи іншої базисної умови поставки впливає геофізичне розташування резидента, досвід і система налагоджених зв'язків.

Правила «ІНКОТЕРМС» доводять свою ефективність, слугуючи інструментом регулювання постачання у міжнародних договорах купівлі-продажу (а також і на внутрішніх ринках) для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з різними торговими звичаями, практиками та законодавчими базами.

Базисні умови постачання спрощують процес розробки і укладання контракту, допомагають партнерам знайти спосіб розподілу відповідальності. У контракті купівлі-продажу базисними умовами постачання є умови, що визначають: права та обов'язки сторін щодо постачання проданих товарів:

➤ вказується сторона контракту, яка забезпечує транспортування товарів по території країн експортера, імпортера, транзитних країн, а також при перевезенні товару морським, річковим, повітряним транспортом;

➤ стан вантажу стосовно транспортного засобу, що визначає зобов'язання продавця за встановлену в контракті ціну доставити вантаж у визначене місце або завантажити товар на транспортний засіб чи підготувати його до завантаження, або передати транспортній організації; зобов'язання продавця по упакуванню і маркіруванню товарів, а також зобов'язання сторін по страхуванню вантажів; зобов'язання сторін щодо оформлення комерційної

документації відповідно до діючого в міжнародній торговельній практиці вимогами; де і коли переходять від продавця до покупця права власності на товар; момент переходу ризику випадкової загибелі чи ушкодження товару і витрати, що можуть виникнути у зв'язку з цим.

5.3. Український класифікатор товарів та визначення країни походження товарів

Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі – УКТЗЕД) це систематизований перелік товарів, який складається з кодів товарів та найменувань для цих кодів. Коди в УКТЗЕД об'єднані у товарні позиції, позиції – в групи, а групи – в розділи. Для визначення кодів товарів керуються положеннями Основних правил інтерпретації УКТЗЕД, примітками до розділів, груп, позицій, підпозицій категорій та підкатегорій. Назви розділів та груп в УКТЗЕД не мають юридичної сили.

Всього в УКТЗЕД є 21 розділ та 97 груп. Розділи в УКТЗЕД позначаються римськими цифрами, а групи – арабськими цифрами. Акцентуємо увагу на тому, що 77 група в УКТЗЕД не деталізована, тобто вона не містить товарних кодів. Ця група зарезервована для її можливого використання у майбутньому. Інші 96 груп товарів деталізовані в УКТЗЕД на товарні позиції. Товарні позиції позначаються числом з чотирьох арабських цифр. Товарні позиції в свою чергу деталізовані на товарні підпозиції – шестицифрові коди. Товарні підпозиції в УКТЗЕД, у свою чергу, поділені на категорії (восьмицифрові коди), а товарні підкатегорії – на товарні підкатегорії (десятицифрові коди). Приклад зазначених товарних угруповань наведений в табл. 5.2.

Таблиця 5.2

Товарна угруповання кодів УКТЗЕД

Назва товарного угруповання	Код згідно з УКТЗЕД	Назва товарів
Позиція	2004	Інші овочі, приготовлені або консервовані без додання оцту чи оцтової кислоти, морожені, крім продуктів товарної позиції 2006:
Підпозиція	2004 10	- картопля:
Категорія	2004 10 10	- - піддана лише тепловій обробці:
Підкатегорія	2004 10 10 10	- - - в упаковці 5 кг або більше
Підкатегорія	2004 10 10 90	- - - інша

0402	Молоко та вершки, згущені та з доданням цукру чи інших підсолоджувальних речовин:
1604	Готова або консервована риба; ікра осетрових (чорна ікра) та ікра інших риб:
1701	Цукор з цукрової тростини або з цукрових буряків і хімічно чиста цукроза, у твердому стані:
2819	Оксиди та гідроксиди хрому:
9701	Картини, малюнки та пастелі, повністю виконані вручну, за винятком малюнків товарної позиції 4906 та інших готових виробів, розмальованих або декорованих вручну; колажі та аналогічні декоративні зображення:

Коди товарних позицій, які не деталізуються складаються з більшої кількості цифр, та закінчуються нулями, наприклад:

0707 00	Огірки, корнішони, свіжі або охолоджені:
3821 00 00	Середовища культуральні, готові для вирощування чи підтримання життєдіяльності мікроорганізмів (включаючи віруси та їм подібні) або рослинних, людських чи тваринних клітин:
3601 00 00 00	Порохи

Позначення товарної позиції в квадратних дужках, наприклад [2527], [8005] та [9204] означає, що коди цих та інших товарних позицій, на даний час в УКТЗЕД ліквідовані, і ці позиції зарезервовані для їх можливого використання у майбутньому.

В УКТЗЕД деталізацією називається розділення товарів що класифікуються за одним кодом на декілька кодів, наприклад:

- - чистопородні племінні тварини:	0102 21	0102 21 10 00	- - - нетелі (самки великої рогатої худоби до першого отелення)
		0102 21 30 00	- - - корови
		0102 21 90 00	- - - інші

УКТЗЕД побудована за принципом ієрархічного розташування товарів. Довший код в УКТЗЕД (вищий рівень деталізації) має повторювати код нижнього рівня деталізації. Найвищий рівень деталізації товарів у Митному тарифі України відповідає десяти значним товарним кодам. Структуру десятизначного коду товару в УКТЗЕД можна показати у вигляді діаграми:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Група										
Товарна позиція										
Товарна підпозиція										
Товарна категорія										
Товарна підкатегорія										

Ця діаграма ілюструє що 10-значний код в УКТЗЕД побудований таким чином, що перші чотири цифри цього коду є числовим кодом товарної позиції, до складу якої цей код входить. Така закономірність також стосується підпозицій та категорій. Нижче наведено три приклади десятизначних кодів та їх назв в УКТЗЕД:

2208 20 12 00	- - - коньяк (Cognac)
8705 40 00 00	- автобетономішалки
9017 20 90 00	- - інструменти для математичних розрахунків (логарифмічні лінійки, дискові калькулятори тощо)

В УКТЗЕД назви товарних угруповань (назви товарних позицій, підпозицій та категорій), що деталізуються завжди закінчуються двокрапкою (:). Крапка з комою (;) в назвах товарних позицій та назвах інших товарних угруповань застосовується для розділення між собою різних угруповань товарів, які класифікуються за різними кодами, наприклад у межах товарної позиції. Після крапки з комою завжди починається опис або назва іншого, окремого товарного угруповання, що класифікується в цій товарній позиції (або іншому товарному

угрупованні). Крапку з комою в назві позиції можна вважати ознакою (вказівкою) того, що товарна позиція деталізується (розділяється на коди) відповідно до різних товарних угруповань, що розділені крапкою з комою в назві товарної позиції. Приклад ілюструє, що назва товарної позиції 9010 складається з трьох груп товарів, яким відповідають різні десятизначні коди.

9010	Апаратура та обладнання для фото- або кінолабораторій в іншому місці цієї групи не зазначені; негатоскопи; екрани проекційні :
9010 10 00 00	- апаратура та обладнання для автоматичного проявлення фотоплівки (включаючи кіноплівки) або рулонного фотопаперу чи для автоматичного друку проявлених плівок на рулонний фотопапір
9010 50 00 00	- інша апаратура та обладнання для фото- і кінолабораторій; негатоскопи
9010 60 00 00	- екрани проекційні
9010 90 00 00	- частини і приладдя

В УКТЗЕД перед назвами товарів ставляться дефіси, наприклад:

	- морожені:
0306 11	- - лангусти (<i>Palinurus spp.</i> , <i>Panulirus spp.</i> , <i>Jasus spp.</i>):
0306 11 05 00	- - - копчені, в панцирі або без панцира, гарячого або холодного копчення; не приготовлені іншим способом
	- - - інші:
0306 11 10 00	- - - - хвости лангустів
0306 11 90 00	- - - - інші

Дефіси ставляться як перед назвами товарів з кодами, так і перед назвами товарів без кодів. Назвами товарів одного рівня деталізації вважаються назви, які мають однакову кількість дефісів. Дефіси призначені для застосування положень шостого Основного правила інтерпретації УКТЗЕД під час класифікації товарів на рівні підпозицій, категорій та підкатегорій.

Кома, що застосовується в назвах товарних позицій та інших товарних угрупованнях не впливає на особливості класифікації товарів та застосовується в УКТЗЕД відповідно правил української мови щодо застосування розділових знаків.

Відповідно до норм Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів (Україна приєдналася до цієї Конвенції відповідно Указу Президента від 17 травня 2002 № 466/2002.) та Митного кодексу України УКТЗЕД побудована на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів Всесвітньої митної організації.

Крім того, постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 р. № 428 «Про затвердження Порядку ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» встановлено, що на рівні восьмизначних кодів УКТЗЕД (7 та 8 знаки) побудована на основі Комбінованої номенклатури Європейського Союзу (див. пункт 3 згаданого вище Порядку).

Згідно пункту 7 Порядку, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 р. № 428 деталізація товарних кодів в УКТЗЕД здійснюється на національному рівні, а саме – така деталізація проводиться на рівні дев'ятого і десятого знаків товарного коду, наприклад:

	- олії соняшникова або сафлорова та їх фракції:
1512 19 90 10	- - - - соняшникова
1512 19 90 90	- - - - сафлорова
	- - - - - олія пальмова:
1516 20 96 11	- - - - - в упаковці масою нетто не більш як 20 кг
1516 20 96 15	- - - - - інша
1516 20 96 90	- - - - - інші

Не деталізовані на національному рівні десятизначні коди закінчуються нулями, наприклад:

8440 10 10 00	- - машини фальцювальні
8440 10 20 00	- - машини аркушепідбиральні
8440 10 30 00	- - машини швейні, проволокошвейні та скобозшивачі
8440 10 40 00	- - машини для безниткового з'єднання
8440 10 90 00	- - інше
8440 90 00 00	- частини

Митний тариф України містить 10463 десятизначних кодів товарів (товарних підкатегорій), із них на національному рівні деталізовані 1907 (18% від загальної кількості десятизначних кодів) товарні підкатегорії. Деталізація на національному рівні в УКТЗЕД проведена для низки товарних угруповань, зокрема для сільськогосподарських товарів, товарів хімічної промисловості, нафтопродуктів, текстилю, верстатів, електроніки, зброї, товарів, що використовуються для промислового складання транспортних засобів тощо.

Деталізація товарних кодів в УКТЗЕД проводиться з різною метою. Виникає необхідність створення окремих кодів для антарктичного криля (*Eurhousia superba*) пояснюється вимогою міжнародних природоохоронних організацій щодо забезпечення моніторингу об'ємів вилову криля в антарктичних широтах. Деталізація товарів на національному рівні в УКТЗЕД є інструментом для збереження ставок ввізного мита у випадках коли коди (два або більше), яким відповідають різні ставки ввізного мита згортаються в один код. Інші коди деталізовано для потреб авіа- та автобудівної промисловості України.

Пропозиції міністерств, відомств, асоціацій тощо про необхідність проведення деталізації кодів УКТЗЕД на національному рівні, у першу чергу мають ґрунтуватися на обсягах імпорту або експорту тих чи інших товарів. Створення окремих кодів для товарів з незначними обсягами торгівлі призведе до надмірного збільшення УКТЗЕД (Митного тарифу України), а це, у свою чергу, може ускладнити правильне визначення товарних кодів згідно з УКТЗЕД. Відсутність об'єктивного та надійного критерію (ознак, хімічного складу, фізичних властивостей, тощо), який би забезпечив можливість визначення кодів УКТЗЕД на національному рівні також ускладнює класифікацію товарів. Наприклад, виникають складні питання з класифікацією бітумних мастики, які класифікуються на національному рівні за двома різними кодами: 2715 00 00 10 антикорозійні та 2715 00 00 90 гідроізоляційні та оподатковуються різними ставками ввізного мита.

Відповідно до статті 1 Закону України від 19 вересня 2013 року № 584- VII «Про Митний тариф України» УКТЗЕД є товарною номенклатурою Митного тарифу України. Митний тариф складається з кодів УКТЗЕД відповідних назв товарів, ставок ввізного мита та одиниць виміру та обліку. Проте ставки ввізного мита мають власні одиниці виміру: адвалерні ставки встановлені у відсотках від

митної вартості (наприклад, 5 %), специфічні та комбіновані ставки в інших одиницях (наприклад, 0,05 євро за 1 л, 1,5 євро за 1000 шт.). А одиниці виміру та обліку застосовується для цілей митної статистики.

Відповідно до ст. 1 Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів Митний тариф України – є «комбінованою митно-статистичною номенклатурою», що складається з митно-тарифної (для адміністрування мита) та статистичної номенклатури (для напрацювання митної статистики).

Одиниці виміру та обліку створені та застосовуються у Митному тарифі України та митних тарифах країн Світу відповідно до Рекомендацій Всесвітньої митної організації про використання стандартних одиниць кількості для спрощення збору, порівняння та аналізу міжнародної статистики на основі Гармонізованої системи. У вступній частині до цих Рекомендацій зазначається, що рекомендовані одиниці кількості не є складовою частиною Гармонізованої системи опису та кодування товарів Всесвітньої митної організації. Гармонізована система опису та кодування товарів складається лише з кодів товарів та назв товарів, що класифікуються за певними кодами.

Застосування у Митному тарифі України однакових для всіх країн Світу одиниць виміру та обліку є обов'язковою умовою для забезпечення напрацювання даних митної статистики, які ураховуються під час укладання міжнародних угод про вільну торгівлю для порівняння торгових потоків та аналізу втрат чи прибутків унаслідок внесення змін до ставок ввізного мита. Універсальність одиниць виміру та обліку дозволяє аналізувати потоки товарів з метою виявлення контрабандних схем. Забезпечення універсальності, тобто можливості співставлення митної статистики є обов'язковою вимогою ООН. Дані митної статистики стоять на першому місці при прийнятті рішень щодо перегляду кодів Гармонізованої системи опису та кодування товарів. Відповідно до обсягів торгівлі в нових версіях Гармонізованої системи опису та кодування товарів створюються нові коди або згортаються «старі» коди, що мають низькі обсяги торгівлі в Світі. Всесвітня митна організація підтримує Гармонізовану систему опису та кодування товарів в актуалізованому стані та контролює необґрунтоване збільшення кодів в Гармонізованій системі опису та кодування товарів.

Для забезпечення напрацювання національної митної статистики у Рекомендаціях Всесвітньої митної організації про використання стандартних одиниць кількості для спрощення збору, порівняння та аналізу міжнародної статистики на основі Гармонізованої системи записано, що Всесвітня митна організація рекомендує, наскільки це можливо, застосовувати у національних митних тарифах не менше ніж 90 % стандартних одиниць виміру та обліку, які зазначені у додатку до цих Рекомендацій. Таку рекомендацію Всесвітньої митної організації необхідно ураховувати при прийнятті рішень щодо внесення змін до Митного тарифу України у частині одиниць виміру та обліку. Основною одиницею виміру та обліку у Митному тарифі та Гармонізованій системі опису та кодування товарів є кілограми. Кілограми у Митному тарифі України позначені рискою: (–).

Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності є товарною номенклатурою Митного тарифу України. Водночас коди товарів та їх назви застосовуються в інших нормативно-правових актах України. Податковий кодекс України, закони України, постанови Кабінету Міністрів України відомчі

накази та інше. УКТЗЕД в Україні використовують не лише для стягнення мита, але й, наприклад:

- для потреб збирання статистичних даних про зовнішню торгівлю;
- для митного оформлення товарів, щодо яких запроваджені обмеження на імпорт та експорт;
- для оподаткування підакцизних товарів, або товарів, для яких знижені ставки ПДВ;
- для визначення правил походження (в багатьох випадках вважається, що переробка визначає походження товару за умови, що вона призводить до зміни тарифної позиції);

Країною походження товару вважається країна, в якій товар було повністю вироблено або піддано достатній переробці чи обробці. Термін «критерій достатньої переробки» означає критерій, згідно з яким товар, у виробництві якого беруть участь дві або більше країн, вважається таким, що походить з країни, в якій він був підданий останній суттєвій переробці, достатній для надання товару характерних властивостей (ст. 36 Митного кодексу України).

Під країною походження можуть розумітися група країн, митні союзи країн, регіон чи частина країни, якщо є необхідність їх виділення з метою визначення походження товару (ч.3 ст.36 МКУ).

Країна походження товару визначається з метою оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України, застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, заборон та обмежень щодо переміщення через митний кордон України, а також забезпечення обліку цих товарів у статистиці зовнішньої торгівлі (ч.1 ст.36 МКУ).

Походження енергії, машин та інструментів, що використовуються для виробництва або переробки, не враховуються при визначенні країни походження товару. А також приладдя, запасні частини та інструменти, використовувані в машинах, пристроях, агрегатах або транспортних засобах, вважаються такими, що походять з тієї самої країни, що і ці машини, пристрої, агрегати або транспортні засоби.

Положення Митного кодексу України застосовуються для визначення походження товарів, на які при ввезенні їх на митну територію України поширюється режим найбільшого сприяння (непреференційне походження), з метою застосування до таких товарів передбачених законом заходів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ч.6 ст.36 МКУ).

Повністю вироблені або піддані достатній переробці товари преференційного походження визначаються на основі законів України, а також міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Відповідно до ст. 38 МКУ, товарами, повністю виробленими у даній країні, вважаються:

- корисні копалини, добуті з надр цієї країни, в її територіальних водах або на її морському дні;
- продукція рослинного походження, вирощена або зібрана в цій країні;
- живі тварини, що народилися та вирощені в цій країні;
- продукція, одержана від живих тварин у цій країні;

- продукція, одержана в результаті мисливського або рибальського промислу в цій країні;
- продукція морського рибальського промислу та інша продукція морського промислу, одержана судном цієї країни або судном, що орендоване (зафрахтоване) цією країною;
- продукція, одержана на борту переробного судна цієї країни виключно з продукції, зазначеної у пункті 6 цієї статті;
- продукція, одержана з морського дна або з морських надр за межами територіальних вод цієї країни, за умови, що ця країна має виключне право на розробку цього морського дна або цих морських надр;
- брухт та відходи, одержані в результаті виробничих або інших операцій з переробки в цій країні, а також вироби, що були у вжитку, зібрані в цій країні та придатні лише для переробки на сировину (утилізації);
- електроенергія, вироблена в цій країні;
- товари, вироблені в цій країні виключно з вищезазначеної продукції.

Ст. 281 Митного кодексу України передбачено встановлення тарифних пільг щодо ставок Митного тарифу для товарів, які походять з держав, з якими укладено міжнародні договори, що передбачають створення і функціонування зони вільної торгівлі (митного союзу), а отже, у яких може бути встановлено особливості визначення країни походження товарів.

Угоди по вільну торгівлю визначають умови, за яких товар ввозиться в одну із сторін без сплати митних платежів. До таких умов, відповідно до міжнародної практики відноситься належність товарів до повністю вироблених в одній із сторін. Критерії віднесення товарів до цієї групи встановлюються у міжнародних договорах індивідуально.

В усіх двох та багатосторонніх угодах про вільну торгівлю за участі України присутні умови ввезення та вивезення товарів без сплати митних платежів, якщо товар походить із однієї із сторін. Спільним для усіх угод є те, що товар матиме походження однієї із сторін, якщо він там повністю вироблений. Кіотська конвенція містить правила визначення походження товарів (розділ 1), зокрема й критерії віднесення товарів до повністю вироблених [34].

Повністю вироблена продукція відповідно до Кіотської конвенції та угод про вільну торгівлю повинна відповідати одному із критеріїв наведених у табл. 5.3.

Таблиця 5.3

Повністю вироблені товари відповідно до Кіотської конвенції та угод про вільну торгівлю [34]

Кіотська конвенція	УВТ з Македонією	УВТ з Чорногорією	УВТ з ЄАВТ	УВТ з ЄС	УВТ з Канадою
(а) корисні копалини, добуті з надр цієї країни, в її територіальних водах або на її морському дні;	(а) корисні копалини, видобуті в межах її території або морського дна	(а) <i>мінеральні продукти</i> , видобуті з їх надр чи морського дна;	(а) <i>мінеральні продукти</i> , видобуті з їхніх надр або морського дна;	(а) <i>мінерали</i> , отримані з ґрунту або морського дна країни;	(а) корисні копалини та інші неживі природні ресурси, видобуті або одержані на території Сторони;
(b) продукція рослинного походження, вирощена <i>чи зібрана</i> в цій країні;	(b) рослинна продукція, вирощена на її ґрунті;	(b) продукти рослинного походження, <i>зібрані</i> там;	(b) продукти рослинного походження, <i>зібрані</i> там;	(b) <i>овочеві продукти</i> , <i>зібрані</i> на території країни;	(b) <i>овочі</i> , рослини та товари рослинного походження, вирощені або зібрані на території Сторони;

Київська конвенція	УВТ з Македонією	УВТ з Чорногорією	УВТ з ЄАВТ	УВТ з ЄС	УВТ з Канадою
(с) тварини, що <i>з'явилися на світ</i> та вирощені у цій країні;	(с) живі тварини, вирощені в ній	(с) живі тварини, народжені й вирощені там;	(с) живі тварини народжені та вирощені там;	(с) тварини, що народились та виросли на території країни;	(с) живі тварини, народжені та вирощені на території Сторони;
(d) продукція тваринного походження, отримана у цій країні;	(d) продукція, одержана в ній від живих тварин;	(d) продукти, отримані від вирощених там живих тварин;	(d) продукти, одержані з тварин, вирощених там;	(d) товари з тварин, що виросли на території країни	(d) (I) продукція, одержана від <i>живих тварин</i> на території Сторони; (d) (II) продукція із <i>забитих тварин</i> , народжених і вирощених на території Сторони;
(е) продукція мисливського або рибальського промислу в цій країні;	(е) вироблена в ній продукція мисливського чи рибальського промислу	(е) продукти полювання та рибальства, отримані там;	(е) продукти полювання, рибальства та аквакультури одержані там;	(е) товари, отримані шляхом мисливства або рибальства на території країни;	(е) (I) продукція мисливського промислу, <i>ловлі</i> або рибальського промислу, здійснюваного на території Сторони; (е) (II) продукція <i>аквакультури</i> , вирощена на території Сторони;
(f) продукція морського рибальського промислу та інша продукція морського походження, отримана в результаті промислу судном цієї країни;	(f) продукція морського промислу та інша продукція, отримана з моря за межами територіальних вод Сторони її суднами;	(f) продукти рибальства та інші морські продукти, отримані поза територіальних вод Чорногорії або України їхніми суднами;	(f) продукти морської риболовлі та інші морські продукти, здобуті поза межами територіальних вод Сторін їхніми суднами;	(f) товари від морського рибного промислу, що відбувався в територіальних водах України або Європейського Союзу їх кораблями відповідно;	(f) <i>риба, молюски та інші морські організми, видобуті з моря, морського дна, океанського дна чи ґрунту за межами територіальних вод Сторін</i> судном, що <i>зарєєстроване, приписане або включене в реєстр Сторони і має право ходити під її прапором</i> ;
(g) продукція, отримана на борту рибопереробного судна цієї країни виключно з видів продукції, яка підпадає під наведений вище пункт «б»;	(g) продукція, виготовлена на борту її плавучих рибозаводів виключно з продукції, зазначеної у підпараграфі (f)	(g) продукти, виготовлені на борту їхніх плавучих рибопереробних підприємств з продуктів, зазначених у підпункті (f);	(g) товари, вироблені на борту їхнього судна-фабрики, виключно з продуктів, зазначених у підпункті «б» цього пункту;	(g) товари, вироблені на їх плавучих базах, виключно з продукції зазначеної у (f);	(g) продукція, виготовлена на борту плавзаводів Сторін виключно з продукції, зазначеної в пункті (f), за умови, що такі <i>плавзаводи зарєєстровані, приписані або включені в реєстр Сторони і мають право ходити під її прапором</i> ;
(h) продукція, отримана з морського дна або надр за межами територіальних вод цієї країни, за умови, що зазначена країна має виключні права на освоєння такого морського дна або надр;	(h) вжиті речі, зібрані в ній, що придатні лише для отримання сировини, включаючи вжиті покришки, що придатні лише для відновлення або для використання в якості відходів;	(h) використані предмети, зібрані там та придатні виключно для відновлення сировинних матеріалів, включаючи використані автомобільні покришки, придатні виключно для їхнього відновлення або використання в якості відходів;	(h) використані предмети, зібрані там, та придатні лише для відновлення сировинних матеріалів, у тому числі використані автомобільні покришки, придатні виключно для їхнього відновлення або використання як відходи;	(h) вироби, що були використані, зібрані у відповідній країні та придатні лише для відновлення вихідних матеріалів, у тому числі використані шини, придатні лише для відновлення протектора або використання як відходи;	(h) <i>корисні копалини та інші неживі природні ресурси</i> , добуті або видобуті з морського дна, надр або океанського дна Території, за визначенням статті 1 (1) UNCLOS, Стороною чи особою Сторони, за умови, що Сторона або особа Сторони має права на розробку цього морського дна, надр або океанського дна;

Київська конвенція	УВТ з Македонією	УВТ з Чорногорією	УВТ з ЄАВТ	УВТ з ЄС	УВТ з Канадою
(ij) брутто і відходи виробництва та переробки, а також використані вироби, які зібрані в цій країні та придатні лише для переробки на сировину;	(i) <i>відходи та залишки</i> , що є результатом виробничих операцій, здійснених в ній;	(i) <i>відходи та сміття</i> , що отримуються в результаті виробничих процесів, що здійснюються там;	(i) <i>відходи та сміття</i> , одержані в результаті виробництва, здійсненого там;	(i) відходи та утильсировина, що виникли у результаті виробничих операцій на території країни;	(i) <i>сировина, видобута з товарів, що були у вжитку</i> , зібраних на території Сторони, за умови, що ці товари придатні виключно для такої переробки;
(k) товари, виготовлені в цій країні виключно з продукції, зазначеної в наведених вище пунктах «а»-«і»	(j) продукція, видобута з морського ґрунту чи надр за межами її територіальних вод за умови, що вона має виключне право на розробку такого ґрунту чи надр	(j) продукти, видобуті з морського дна чи з шельфу за межами територіальних вод, за умови, що країна, яка їх видобуває, має виключні права на розробку та експлуатацію цієї ділянки морського дна або шельфу;	(j) продукти, одержані з морського дна чи з шельфу поза межами їхніх територіальних вод, за умови, що вони мають права на проведення робіт з видобутку з морського дна або шельфу;	(j) товари, отримані з морського ґрунту або підґрунтя за межами власних територіальних вод, за умови існування ексклюзивних прав на розробку даного ґрунту чи підґрунтя;	(j) <i>компоненти</i> , видобуті з товарів, що були у вжитку, зібраних на території Сторони, за умови, що ці товари придатні тільки для такого використання, <i>якщо компонент:</i> <i>(I) входить до складу іншого товару;</i> <i>(II) піддавався подальшій обробці, що призвела до появи товару з експлуатаційними показниками або строками експлуатації, еквівалентними або подібними до таких нового товару такого ж типу;</i>
	(k) товари, вироблені в ній виключно з продукції, зазначеної в підпараграфах (а) – (і)	(k) товари, вироблені виключно з продуктів, зазначених у підпунктах з (а) до (і)	(k) товари, вироблені там виключно з продуктів, зазначених у підпунктах «а»-«і» цього пункту	(k) майно, вироблене на території країни виключно з продукції, визначеної у підпунктах (а)- (і) цієї статті	(k) товари на <i>будь-якій стадії виробництва</i> , що виготовляється на території Сторони виключно з товарів, зазначених у пунктах (а)-(і)

В Європейському союзі правила походження містяться в Главі II Розділу 2 Митного кодексу ЄС, прийнятого в останній модернізованій версії 2013 р. у формі регламенту. Преференційні правила походження стосуються товарів, якими торгують з країнами або групами країн, з якими Європейський Союз має торгові домовленості, що мають прерогативу перед іншими, і з яких справляються преференційні митні збори. Для товарів, якими торгують з будь-якими іншими країнами або групами країн, застосовуються не преференційні правила походження.

Необхідність визначення країни походження товару виникає, коли товар виробляється, збирається або використовує матеріали, які походять з понад однієї країни. У такому разі у міжнародній практиці використовують принаймні чотири основні критерії визначення країни походження такого товару:

- за особливостями виробничих процесів, з якими пов'язується або не пов'язується походження (технічний тест);
- за зміною у тарифній класифікації;
- за значенням адвалорного відсотка (тест на додану вартість);
- за істотною трансформацією.

Критерій за особливостями виробничих процесів визначає певні виробничі та постачальні процеси, які надають чи не надають інформацію про походження.

Критерій за зміною у тарифній класифікації встановлює походження товару шляхом визначення, яка зміна у тарифній класифікації за Гармонізованою системою опису і кодування товарів необхідна для визначення походження товару.

Критерій за значенням адвалорного відсотка (тест на додану вартість) визначає ступінь трансформації, необхідний для встановлення походження товару через мінімальний відсоток вартості, який повинен створюватися у країні походження товару, або максимальний відсоток вартості, який може припадати на імпорتنі комплектуючі й матеріали під час його виробництва..

Критерій за *істотною трансформацією* визначає, що товар походить з останньої країни, де він був створений або виник внаслідок певного процесу чи процесів з відмінними назвою, властивостями чи використанням [23].

Документи, що підтверджують країну походження товару:

- сертифікат про походження товару – документ, який однозначно свідчить про країну походження товару і виданий компетентним органом даної країни або країни вивезення;

- засвідчена декларація про походження товару – це декларація, засвідчена державною організацією або компетентним органом, наділеним відповідними повноваженнями ;

- декларація про походження товару – це письмова заява про країну походження товару, зроблена у зв'язку з вивезенням товару виробником, продавцем, експортером (постачальником) або іншою компетентною особою на комерційному рахунку чи будь-якому іншому документі, який стосується товару;

- сертифікат про регіональне найменування товару – це документ, який підтверджує, що товари відповідають визначенню, характерному для відповідного регіону країни, та виданий компетентним органом відповідно до законодавства країни вивезення товару (ст. 43 МКУ).

Товари, що поставляються в розібраному або незібраному вигляді або кількома партіями за причини неможливості їх відвантаження однією партією в силу виробничих або транспортних умов, а також товари, партія яких розділена на кілька частин в результаті помилки, повинні розглядатися за бажанням декларанта як єдиний товар при визначенні країни походження товарів.

Запасні частини та інструменти, призначені для використання транспортними засобами та технологічним обладнанням, вважаються такими, що походять з тієї самої країни, що і основний товар (транспортні засоби, обладнання, механізми, апарати). При застосуванні зазначеного правила діє умова, що ці запасні частини та інструменти ввозяться і використовуються разом з основним товаром у комплектації та кількості згідно звичайній комплектації.

Країна походження упаковки, в якій товар ввозиться на митну територію України, вважається тією ж, що і країна походження самого товару, крім випадків, коли законодавство України передбачає її окреме декларування для тарифних цілей. У таких випадках країна походження упаковки визначається окремо від країни походження товару.

У разі виникнення сумнівів з приводу дійсності документів про походження товару чи достовірності відомостей, що в них містяться, включаючи відомості про країну походження товару, орган доходів і зборів може звернутися

до компетентного органу, що видав документ, або до компетентних організацій країни, зазначеної як країна походження товару, із запитом про проведення перевірки цих документів про походження товару чи надання додаткових відомостей.

Запит про проведення перевірки повинен містити виклад обставин, що дали підстави для сумнівів з приводу достовірності задекларованої країни походження товару, посилання на правила визначення походження товарів, що застосовуються в Україні, а також іншу необхідну інформацію.

До запиту додається документ, що підлягає перевірці, або його копія, а також, у разі необхідності, інші відомості, що можуть сприяти проведенню перевірки.

Запит про проведення перевірки надсилається протягом 1095 днів з дня подання документа про походження товару, крім випадків, коли така перевірка ініціюється у зв'язку з кримінальним провадженням (ст.45 МКУ).

Сертифікат походження товару (послуги) – документ встановленої форми, який однозначно свідчить про країну походження товару (послуги), виданий органом держави-експортера, уповноваженими згідно з національним законодавством.

Сертифікат походження є підставою для надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності преференцій та пільг зі сплати митних зборів у межах будь-якого правового режиму. Подають його митним органам при митному оформленні товару (послуги).

Сертифікати походження товарів (послуг) необхідні у випадках, якщо це передбачено відповідними зовнішньоторговельними, національними правилами країни, що імпортує, або міжнародними угодами. Їх можуть вимагати також і банки у разі акредитиву.

Визначення країни походження товарів (послуг), оформлення, засвідчення і видача сертифікатів походження усіх форм здійснюється відповідно до умов міжнародних конвенцій, міжнародних угод, схем Генеральної Системи преференцій країн-донорів, положень чинного національного законодавства та Методики «Про порядок визначення країни походження товарів (послуг), оформлення та засвідчення сертифікатів відповідних форм».

В Україні, роботи з оформлення та засвідчення сертифікатів походження виконують торгово-промислові палати відповідно до Закону України «Про торгово-промислові палати» та Постанови Кабінету Міністрів України «Про визначення Торгово-промислової палати уповноваженим органом з видачі сертифікатів походження товарів».

Сертифікати походження складають мовою, передбаченою національним законодавством, міжнародними та міждержавними угодами. Сертифікати походження повинні містити інформацію, передбачену відповідними графами форм сертифікатів.

Бланки сертифікатів походження виготовляються типографським методом у 3-х примірниках: 1 оригінал та 2 копії. Оригінал має такі ступені захисту: сітка «гільош» (друкований візерунок у формі заплетених або переплєтених стрічок) різних кольорів (для кожного виду сертифікату свій колір та нумерація кожного бланку). Бланки мають розмір 210x297 мм та виготовляються на білому письмовому папері. Номер бланка має серію та шість цифр, що розташовані у правому верхньому куті бланка. Бланки всіх форм сертифікатів походження

виготовляє централізовано Торгово-промислова Палата України.

Сертифікат походження товару (послуги) оформляється на кожну поставку товару, що здійснюється одночасно одним або кількома транспортними засобами одному й тому ж вантажоодержувачу від одного й того ж вантажопостачальника (якщо інше не передбачено міжнародними угодами). За заявкою замовника можливе оформлення сертифікатів походження на кожний транспортний засіб.

Підставою для видачі сертифіката є заявка-декларація замовника, разом з якою подаються такі документи:

1. документи, що підтверджують факт експорту: контракт, рахунок-фактура (інвойс);
2. довідка про порядок виготовлення товару, яка повинна містити основну інформацію про підприємство (адреса, відомості про виробничі площі, обладнання та робоча сила), асортимент продукції, перелік основних технологічних операцій, вихідну сировину для виробництва, джерела її надходження;
3. документи про придбання вихідної сировини та матеріалів: договори, товаротранспортні накладні, підтвердження якості виробника (сертифікати якості, паспорти і тощо);
4. експертний висновок щодо коду товару за УКТ ЗЕД;
5. у разі необхідності – калькуляція, що містить дані про відсоткове співвідношення вартості імпоротної сировини та матеріалів у вартості кінцевого продукту.

Сертифікати походження товарів та послуг бувають різних форм (рис. 5.3).

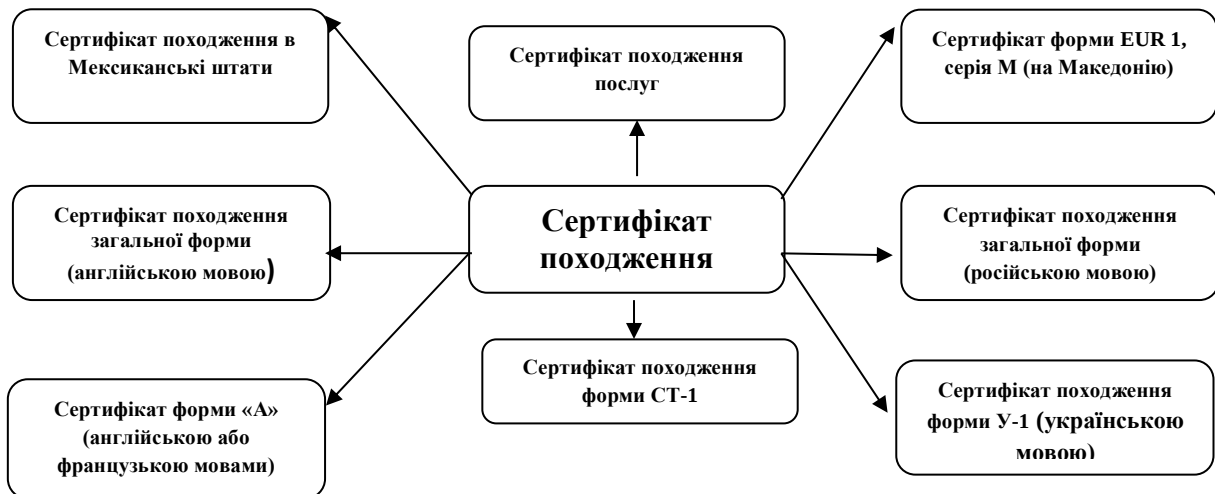

Рис. 5.3. Форми сертифікатів походження

Форма сертифікату походження залежить від природи та призначення товарів, що експортуються, країни імпорту, а також умов міждержавних торгових угод.

Найбільший інтерес для експортерів представляють преференційні (пільгові) форми сертифікатів. Ці документи звільняють експортовані товари від сплати митних зборів частково або повністю.

Для підтвердження походження товарів (послуг) застосовують такі форми сертифікатів:

- сертифікат походження загальної форми (англійською мовою) –

звичайна форма – видають на товари при експорті у країни, з якими не обумовлені правила визначення країни походження, а також у разі, коли товар не має преференційного доступу на ринок країни імпорту та у випадках відсутності або тимчасового припинення пільг на українські товари. Ця форма, як правило, не надає пільг;

- сертифікат походження загальної форми (російською мовою) – видається при експорті товарів до країн СНД, якщо не виконується якась із умов «Правил визначення країни походження товарів» для країн СНД;

- сертифікат походження форми СТ-1 – преференційна форма – видається при експорті товарів до країн СНД, якщо задовольняються умови «Правил визначення країни походження товарів» для СНД. Ця форма дозволяє повністю зняти мито при ввезенні до країни імпорту;

- сертифікат форми «А» (англійською або французькою мовами) – преференційна форма – видається на товари з країн, що розвиваються, на які поширюється преференційний режим, при їхньому експорті до країн ЄС, Туреччину та США. Ця форма дозволяє частково або повністю уникнути мита при імпорті;

- сертифікат форми EUR-1, серія М (англійською мовою) – видають для експорту до Республіки Македонія;

- сертифікат походження форми У-1 (українською мовою) – застосовують у випадках необхідності підтвердження українського походження товарів, що перебувають в обігу в межах митної території України;

- сертифікат походження в Мексиканські Штати (англійською мовою) – преференціальна форма на території Мексики;

- сертифікат походження послуг – сертифікат для підтвердження факту виконання послуги українським підприємством або суб'єктом ЗЕД України в межах або за межами митної території України.

Сертифікат застосовують тільки у межах України.

Сертифікат походження товарів (послуг), підписаний уповноваженою особою, засвідчується печаткою торгово-промислової палати. Особа, яка підписує документ, вказує своє прізвище та ініціали і ставить свій підпис у графі «Засвідчення» та скріплює підпис легалізованою печаткою торгово-промислової палати. Після цього сертифікат набуває юридичної сили.

Сертифікат походження може бути засвідчений згодом за таких умов:

- для товару: після відвантаження, якщо можна встановити його походження. В цьому випадку він повинен мати в графі «Для використання офіційними установами» запис «Виданий згодом» («ISSUED RETROSPECTIVELY»);

- для послуг: у разі підтвердження документами їхнього виконання в обумовлений період.

У разі втрати сертифіката походження замовник може звернутися з письмовим проханням про видачу дубліката, який засвідчується на підставі копії сертифіката, що зберігається в торгово-промисловій палаті. У графі «Для використання офіційними установами» дублікат такого документа повинен мати напис «Дублікат сертифіката № від » («DUPLICATE OF CERTIFICATE № dd », «ДУБЛІКАТ СЕРТИФИКАТА № ОТ »). У графі «Засвідчення» вказують дату видачі дубліката, якщо інше не передбачено міждержавними угодами.

У разі необхідності переоформлення сертифіката (зміна даних відправки,

тощо) оформлюється сертифікат замість виданого раніше. В такому випадку в графі «Для використання офіційними установами» сертифіката походження роблять позначку «Виданий замість сертифіката № від » («ISSUED INSTEAD OF CERTIFICATE № __ dd. », «ВЫДАН ВЗАМЕН СЕРТИФИКАТА № от »).

Торгово-промислові палати в Україні можуть видавати «замінні» сертифікати, тобто підтверджувати походження товарів з інших країн, або видавати сертифікати замість сертифікатів, засвідчених іншими Торгово-промисловими палатами в Україні.

Підставою для підтвердження країни походження товару при видачі «замінного» сертифіката є оригінал або копія сертифіката походження товару або оригінал сертифіката, виданого іншою торгово-промисловою палатою в Україні. «Замінний» сертифікат оформляється на одному з бланків встановленої форми. У графі «Для використання офіційними установами» зазначається: «Замінний сертифікат» («Replacement certificate», «Замененный сертификат») або «Виданий на підставі сертифіката країни походження № від » («ISSUED ON THE BASIS OF CERTIFICATE OF THE COUNTRY OF ORIGIN № dd», «ВЫДАН НА ОСНОВАНИИ СЕРТИФИКАТА СТРАНЫ ПРОИСХОЖДЕНИЯ № от »).

Термін дії сертифікатів походження товару визначається міжнародними угодами та нормативно-правовими актами України. Якщо не передбачено інше, то строк дії сертифіката або його дублікату не може перевищувати 12 місяців з дати видачі оригіналу. Термін дії сертифікатів походження послуг визначає організація, в яку подають цей сертифікат.

У разі виникнення сумнівів із приводу достовірності документів про походження товару (послуги) чи відомостей, що в них містяться, митний орган може звернутися до компетентного органу, що видав документ, із запитом про проведення перевірки цих документів чи надання додаткових відомостей.

Запит про проведення перевірки повинен містити виклад обставин, що дали підстави для сумнівів з приводу достовірності задекларованої країни походження товару (послуги), посилання на правила визначення походження товарів, що застосовуються в Україні, а також іншу необхідну інформацію. До запиту додається документ, що підлягає перевірці, або його копія, а також у разі необхідності інші відомості, що можуть сприяти проведенню перевірки.

Запит про проведення перевірки надсилається протягом 1095 днів з дня подання документа про походження товару, крім випадків, коли така перевірка ініціюється у зв'язку з провадженням у кримінальній справі.

Перевірка достовірності (верифікація) сертифікатів про походження товару з України здійснюється митними органами у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Органи та організації, уповноважені видавати сертифікати про походження товару з України, зобов'язані за запитом митних органів безоплатно надавати їм інформацію, пов'язану з видачею таких сертифікатів і необхідну для здійснення їх верифікації.

Із метою встановлення достовірності даних, зазначених у сертифікаті про походження товару з України, митні органи можуть затребувати у підприємств-виробників товарів або підприємств, які одержали від повноваженого органу сертифікат про походження товару з України, документацію, необхідну для перевірки даних, зазначених у такому сертифікаті, а також здійснювати у порядку, встановленому законом, безпосередньо на підприємствах перевірку

виробництва товарів та первинної документації, пов'язаної з таким виробництвом. Крім того, митні органи можуть у порядку, встановленому цим кодексом, проводити дослідження (аналіз, експертизу) проб (зразків) такого товару.

Метою верифікації сертифікатів про походження товарів з України, як правило, є встановлення визначення країни походження та застосування пільгових або повних ставок ввізного мита до товарів що імпортуються в країну. В Україні функцію по верифікації сертифікатів про походження з України покладена на Державну митну службу України.

Верифікація сертифікатів про походження товарів з України - комплекс адміністративно-правових заходів, спрямованих на встановлення достовірності документа (сертифіката), що підтверджує українське походження товарів. Верифікація сертифікатів про походження товарів з України здійснюється на підставі запитів митних органів зарубіжних країн або за ініціативою Державної митної служби України.

Верифікація сертифікатів може здійснюватися у формах перевірки сертифіката на автентичність (справжність) та перевірки правильності даних, внесених до сертифіката, зокрема, критерію походження товару.

Перевірка сертифіката на автентичність здійснюється шляхом:

1. отримання відповідної інформації від торгово-промислової палати України;
2. встановлення на підставі даних торгово-промислової палати України достовірності видачі сертифіката;
3. порівняння даних, внесених у графі сертифіката, з даними торгово-промислової палати України;
4. проведення, у разі потреби, експертизи бланка сертифіката, відбитка печатки та підпису уповноваженої особи торгово-промислової палати України.

Перевірка правильності даних, внесених до сертифіката, здійснюється шляхом:

- встановлення належного застосування правил визначення країни походження, які діють у країні ввезення;
- експертизи критерію походження, який зазначено в сертифікаті;
- установлення достовірності іншої інформації, що міститься в сертифікаті;
- порівняння товару (або його фотокопії), надісланого митним органом зарубіжної країни, з товаром, ідентичним тому, на який видавався сертифікат.

У разі потреби для проведення перевірки сертифікатів можуть бути залучені спеціалісти та експерти сторонніх підприємств, організацій та установ.

За результатами перевірки складається акт перевірки сертифіката про походження товарів з України, на підставі якого Державна митна служба України надсилає повідомлення митному органу зарубіжної країни. У разі виявлення недостовірності даних, внесених до сертифіката, Державна митна служба України виходить з пропозицією до торгово-промислової України про анулювання сертифіката та надсилає відповідне повідомлення митному органу зарубіжної країни.

Уся інформація щодо здійсненої перевірки сертифіката про походження є

конфіденційною і може використовуватися тільки з метою митного контролю.

Процедура визначення країни походження товарів та послуг є дуже важливою для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності нашої країни, особливо, для експортерів, адже підтвердження українського походження товару (послуги) дає можливість частково знизити або повністю зняти ввізні мита.

Для одержання сертифікату походження товару необхідно:

- оформити заявку-декларацію;
- надати документи: контракт; рахунок-фактура; митна декларація або товаросупроводжувальні документи з оцінкою митниці, якщо сертифікат видається згодом; коносамент; специфікація; свідоцтво про державну реєстрацію підприємства; довідка про порядок виготовлення товару; відомості про виробничі площі, устаткування й робочу чинність; документи про придбання товару – договір, транспортні документи, платіжні документи (при наявності); підтвердження виробникам – сертифікати якості, паспорта, маркування на товарі, нормативно-технічна документація тощо; експертний висновок про код товару згідно ТН ЗЕД (УКТВЭД); документи, у яких зазначене процентний вміст вартості імпортного (або невідомого походження) сировини й матеріалів у вартості кінцевого продукту.

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

1). Матеріально оформлена угода двох і більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних контрагентів спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності має назву:

- a) зовнішньоекономічна відомість;
- b) митна квитанція;
- c) зовнішньоекономічний договір (контракт);
- d) зовнішньоекономічний лист;
- e) митна декларація.

2). Скільки виділяють обов'язкових умов зовнішньоекономічних договорів:

- a) 11;
- b) 12;
- c) 13;
- d) 14;
- e) 15.

3). За домовленістю сторін у зовнішньоекономічному договорі можуть бути визначені додаткові умови щодо:

- a) страхування;
- b) передачі товару;
- c) кількості і якості товарів;
- d) умов платежу;
- e) врегулювання спорів у судовому порядку.

4). Правила Інкотермс – базисні умови поставки регулюють:

- a) передачу прав власності на товар;
- b) порушення умов договору;
- c) звільнення від відповідальності;
- d) зобов'язання з навантаження, проведення митного очищення товару, транспортування.
- e) умови прийняття та передачі товару.

5). Види базисних умов поставок розподілено на основні:

- a) дві групи;
- b) три групи;
- c) чотири групи;

- d) п'ять груп;
- e) шість груп.

6). У випадку коли, товар передається продавцем на власному складі, то така умова базисної поставки включається до:

- a) категорії «E»;
- b) категорії «F»;
- c) категорії «C»;
- d) категорії «D»;
- e) категорії «G».

7). У випадку коли, продавець зобов'язаний передати товар зазначеному покупцем перевізникові, то така умова базисної поставки включається до:

- a) категорії «E»;
- b) категорії «F»;
- c) категорії «C»;
- d) категорії «D»;
- e) категорії «G».

8). У випадку коли, продавець зобов'язаний укласти договір перевезення, але не приймає на себе ризик втрати або ушкодження товару або додаткові затрати внаслідок подій, що відбулися після відвантаження та відправлення, то така умова базисної поставки включається до:

- a) категорії «E»;
- b) категорії «F»;
- c) категорії «C»;
- d) категорії «D»;
- e) категорії «G».

9). У випадку коли, продавець повинен нести всі витрати й ризики, необхідні для доставки товару до пункту призначення, то така умова базисної поставки включається до:

- a) категорії «E»;
- b) категорії «F»;
- c) категорії «C»;
- d) категорії «D»;
- e) категорії «G».

10). Базисна умова EXW перекладається як:

- a) «з заводу»;
- b) «франко-перевізник»;
- c) «фрахт, перевезення оплачено до»;
- d) «вартість і фрахт»;
- e) «поставка з оплатою мита».

11). Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності складається на основі:

- a) комбінованої номенклатури Європейського Співтовариства;
- b) національної класифікації товарів;
- c) Гармонізованої системи опису та кодування товарів;
- d) опису та кодування товарів Всесвітньої митної організації;
- e) Гармонізованої системи опису та кодування товарів Всесвітньої митної організації з урахуванням Комбінованої номенклатури Європейського Союзу.

12). Кількість знаків Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності:

- a) 2 знака;
- b) 4 знака;
- c) 6 знаків;
- d) 8 знаків;
- e) 10 знаків.

13). Товарна позиція зазначена в Українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності:

- a) 1 і 2 знаком;
- b) 3 і 4 знаком;

- c) 5 і 6 знаком;
- d) 7 і 8 знаком;
- e) 9-10 знаком.

14). Товарна категорія зазначена в Українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності:

- a) 1 і 2 знаком;
- b) 3 і 4 знаком;
- c) 5 і 6 знаком;
- d) 7 і 8 знаком;
- e) 9-10 знаком.

15). Розроблення пояснень та рекомендацій з метою забезпечення однакового тлумачення і застосування Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності здійснює:

- a) Державна митна служба України;
- b) Торгово-промислова палата України;
- c) Державний комітет України по стандартизації, метрології та сертифікації;
- d) Кабінет Міністрів України;
- e) Державна податкова служба України.

16). Назва документу, що підтверджують країну походження товару:

- a) сертифікат;
- b) повідомлення;
- c) акт;
- d) довідка;
- e) наказ.

17). Для цілей визначення країни походження товару не враховується походження:

- a) основна сировина;
- b) допоміжна сировина;
- c) енергія;
- d) напівфабрикати;
- e) робоча сила.

18). У разі якщо у виробництві товару беруть участь дві або більше країн, країною походження товару вважається країна:

- a) в якій здійснюється закупівля допоміжної сировини;
- b) в якій здійснюється закупівля електроенергії;
- c) в якій здійсненні первинні операції з переробки, недостатньої для того, щоб товар отримав основні характерні риси як повністю виготовленого товару;
- d) в якій були здійснені останні операції з переробки, достатні для того, щоб товар отримав основні характерні риси повністю виготовленого товару;
- e) в якій вироблені машини та інструменти, що використовуються для його виробництва або переробки.

19). Не відповідають критерію достатньої переробки:

- a) виконання виробничих або технологічних операцій, за результатами яких змінюється класифікаційний код товару згідно з УКТ ЗЕД на рівні будь-якого з перших чотирьох знаків;
- b) зміна вартості товару в результаті його переробки, коли відсоткова частка вартості використаних матеріалів або доданої вартості досягає фіксованої частки у вартості кінцевого товару (правило адвалорної частки);
- c) виконання виробничих та технологічних операцій, які в результаті переробки товару не ведуть до зміни його класифікаційного коду згідно з УКТ ЗЕД або вартості згідно з правилом адвалорної частки, але з дотриманням певних умов вважаються достатніми для визнання товару походженням із тієї країни, де такі операції мали місце;
- d) виконання виробничих або технологічних операцій, за результатами яких змінюється класифікаційний код товару згідно з УКТ ЗЕД на рівні всіх знаків;
- e) операції щодо підготовки товарів до продажу та транспортування (роздрібнення партії, формування відправлень, сортування, перепакування).

20). Органи, які видали сертифікат про походження товару з України, зобов'язані зберігати його копію та інші документи, на підставі яких засвідчено походження цього товару з України, не менше:

- а) не менше 365 днів від дня його видачі;
- б) не менше 730 днів від дня його видачі;
- с) не менше 1095 днів від дня його видачі;
- д) не менше 1460 днів від дня його видачі;
- е) не менше 1825 днів від дня його видачі.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1). Партія спаржі (сорт невідомий, умовне позначення для задачі «Е») була передана на безоплатній основі виробником країни-експортера в країну-імпортер 1 червня поточного року. Кілька інших видів спаржі «G», «K», «D» від того ж виробника країни-експортера також були відправлені в країну-імпортер 1 травня, 8 червня та 15 червня поточного року відповідно. Зазначені види спаржі продавалися на тому ж комерційному рівні й порівняно в таких самих обсягах, як і партія товару, що оцінюється.

Види спаржі «G» і «K» були оцінені за ціною договору по 10 та 7 ум. од. відповідно за 12-кілограмову упаковку. Вид «D» митну оцінку ще не проходив, але імпортер надав рахунок-фактуру та прайс-лист на цей сорт з ціною 15 ум. од. за 12-кілограмову упаковку.

Без надання відповідного документального підтвердження, імпортер стверджує, що вид спаржі «G», на відміну від спаржі «E», пройшов селекційний відбір з найкращих сортів виробництва. Вид спаржі «G» упакований вищим класом у дерев'яному упаковку на відміну від звичайної картонної або пластикової упаковки, що використовувалась для інших видів. Яким чином Ви будите визначати вартість партії згаданої вище спаржі «E»? Які параметри вартості Ви розглядатимете і які коригування, якщо необхідно, використовуватимете?

2). Ввозяться кукурудзяні палички (код 1904), країною походження яких заявлено Словаччину. При їх виробництві використано іноземну сировину: ароматизатори (код 3302) виробництва Нідерланди та лимонну кислоту (код 2918) виробництва Україна. Чи є Словаччина країною походження кукурудзяних паличок?

3). З Польщі ввозиться набір для приготування спагеті (код 1902), упакований у Польщі в спеціальному картонному зі специфічними відділеннями для всіх ком патентів набору та кольоровою етикеткою. Набір складається з пакету сирих спагеті (код 1902), маленького пакету тертого сиру (код 0406) та маленької баночки томатного соусу (код 2103) вироблених у Італії. Чи є Польща країною походження набору для приготування спагеті?

4). Ввозяться молочний шоколад зі горіхами 500 гр., країною походження яких заявлено Німеччина. Даний шоколад виробляється у Німеччини. Для виробництва 1 т шоколаду використано іноземну сировину:

- цукрова пудра – 356,1 кг (країна походження Україна);
- какао тверде -177,1 кг (країна походження Індонезія);
- олія какао – 181,5 кг (країна походження Індонезія);
- сухе молоко – 130,3 кг (країна походження Україна);
- горіхи кеш'ю – 171,7 кг (країна походження В'єтнам);
- сіль поварена – 0,8 кг (країна походження Україна);
- фосфатидний концентрат – 2,5 кг (країна походження Нідерланди);
- ароматизатор ванілі – 1,0 кг (країна походження Нідерланди).

Визначити країну походження молочного шоколаду зі горіхами.

5). Визначити код Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності для проведення митного оформлення наступного товару:

- кофі у зернах Ambassador Strong 1 кг;
- макаронні вироби Nordic Метелики 500 гр.;
- ковбаса сиров'ялена Discovery Ghorizo вищого готунку 240 гр.;
- текіла Espolon Reposado 1 л 40%;
- літня автошина Premiorri Solazo S Plus 225/55 R17 97W;
- ІР-камера Xiaomi YI 1080p Home White YYS.2016;
- сушарка для білизни Eurogold 3в1 18 м;
- ноутбук HP Pavilion Gaming 15-ec2013ua (4A7M9EA) Shadow Black;

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Є.П. Прагматизм здійснення митного контролю визначення країни походження товарів. *Ефективна економіка*. № 7. 2020. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/59.pdf.
2. Господарський кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. № 436-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 960-XI від 16 квітня 1991 року URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
4. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» № 4002-XII від 24 лютого 1994 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
5. Закон України «Про міжнародне приватне право» №2709-IV від 23 червня 2005 р. URL: <http://www.rada.gov.ua/>.
6. Закон України «Про торгово-промислові палати в Україні» № 671/97-ВР від 02 грудня 1997 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
7. Закон України «Про приєднання України до Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження» № 2187-VIII від 08 листопад 2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2187-VIII>.
8. Ключник А.В., Баришник Л.С., Негрецька І.А. Теоретичний аналіз зовнішньоторговельного контракту. *Причорноморські економічні студії*. № 8. 2016. С. 20-24. URL: <http://bses.in.ua/journals/2016/8-2016/6.pdf>.
9. Кодекс торговельного мореплавства України № 176/95-ВР від 23 травня 1995 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
10. Конституція України, прийнята від 28 червня 1996 р. URL: <http://www.rada.gov.ua/>.
11. Кордзая Н.Р. Особливості походження товарів та послуг в Україні URL: <http://www.qdpro.com.ua/selection285>.
12. Костюченко Я.М. Правила походження товарів у торгівлі між Україною URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pravo/article/view/3473>.
13. Ключник А.В., Баришник Л.С., Негрецька І.А. Теоретичний аналіз зовнішньоторговельного контракту. URL: <http://bses.in.ua/journals/2016/8-2016/6.pdf>.
14. Марціковська О., Легкий О. «Інкотермс-2010» як інструмент регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Економічний аналіз*. Вип. 12. Ч.3. 2013. С. 265-268. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_12%283%29_58.
15. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
16. Міжнародне приватне право. навч. посіб. За ред. С. Г. Кузьменка. К.: Центр учбової літератури, 2010. 316 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Aliabieva_NV/Mizhnarodne_pryvatne_pravo.pdf.
17. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Київська конвенція) від 18 травня 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643.
18. Митне адміністрування. *Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації*. О.Б. Дем'янюк, С.Д. Герчаківський. Тернопіль: ТНЕУ. 2016. 328 с. URL: http://dspace.wnu.edu.ua/bitstream/316497/30027/1/%D0%9C%D0%B8%D1%82%D0%BD%D0%B5_%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80.pdf.
19. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України «Про затвердження Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів)» № 201 від 06 вересня 2001 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0833-01>.
20. Наливайко Л.Р., Степаненко К.В. Н 23 Міжнародне судочинство : навч. посібник . Л.Р. Наливайко, К.В. Степаненко. Дніпро : ДДУВС, 2022. 304 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/10688/1/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_%D0%9D%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%B9%D0%BA%D0%BE%20%D0%9B%2C%20%D0%A1%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9A.%20%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B5%20%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf.
21. Осовська Г.В. Основи менеджменту / Г.В. Осовська. К. : Кондор 2003 236 с. Поєдинок В.В. Правила походження як елемент тарифного регулювання ЗЕД. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. № 9-1. 2014. С. 123-126. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc9/39.pdf>.

22. Пашковська Л.І. Базис поставки FCA «Франко перевізник» ІНКОТЕРМС 2020 та його застосування в міжнародному торговому обороті. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. 2020. С. 307-310. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2020/78.pdf.
23. Поединок В.В. Правила походження товару як елемент тарифного регулювання ЗЕД. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. № 9-1. 2014. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc9/39.pdf>.
24. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку реєстрації зовнішньоекономічних контрактів (договорів) на здійснення експортних операцій з металоломом» № 155 від 15 лютого 2002 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
25. Постанова Кабінету Міністрів України «Про визначення Торгово-промислової палати уповноваженим органом з видачі сертифікатів походження товарів» № 255 від 25 лютого 2003 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/255-2003-%D0%BF>.
26. Саксонов В.Б. Правові особливості зовнішньоекономічних договорів (контрактів) України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 2. 2012. С. 252-260. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2012_2_36.
27. Товкун І.М. Особливості визначення країни походження товарів згідно з умовами регіональної конвенції про Пан-Євро-Середземноморські преференційні правила походження. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3. 2019. С. 98-101. http://lsej.org.ua/3_2018/29.pdf.
28. Угода про вільну торгівлю між Республікою Македонія та Україною: міжнародний документ від 18 січня 2001 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/807_200/.
29. Угода про вільну торгівлю між Урядом України та Урядом Чорногорії міжнародний документ від 18 листопада 2011 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892_008.
30. Угода про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ міжнародний документ від 24 червня 2010 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/998_456.
31. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони міжнародний документ від 27 червня 2014 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
32. Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою: міжнародний документ від 11 липня 2016 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/124_052-16.
33. Цивільний кодекс України № 435-IV 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
34. Яковенко О.В. Критерії віднесення товарів до повністю вироблених в країні відповідно до угод про вільну торгівлю за участі України. *Економіка і суспільство*. Вип. 18. 2018. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/18_ukr/14.pdf.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

ТЕМА 6

ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ ТОВАРІВ

6.1. Організація обліку операцій з експорту та імпорту товарів

6.2. Методика обліку операцій з експорту та імпорту товарів

6.3 Методика обліку бартерних операцій зовнішньоекономічної діяльності

Тестові питання

Практичні завдання

Список використаних джерел

6.1. Організація обліку операцій з експорту та імпорту товарів

Організація та процедури ведення обліку операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності представляє собою досить складу ділянку, яку можна поділити на напрямки, що представлені на рис. 6.1.

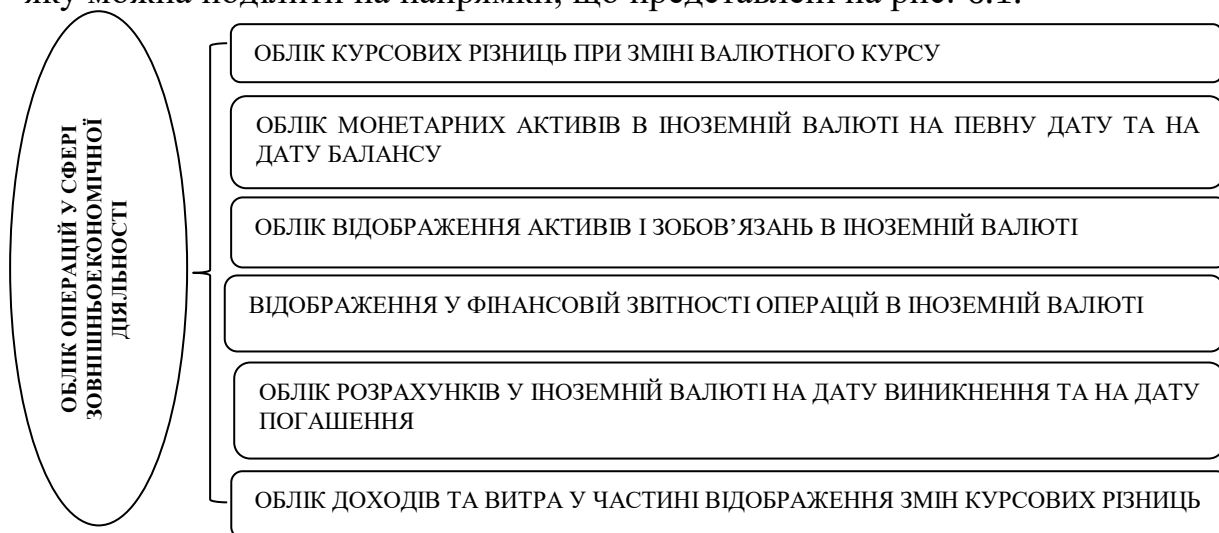

Рис. 6.1. Напрямки обліку операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності [21]

Практична реалізація зовнішньоекономічної діяльності здійснюється на підставі застосування певних правових норм, закріплених в міжнародних та національних нормативних документах, які складають методологічну основу організації зовнішньоекономічної діяльності та її обліку.

Організація будь-якої діяльності спрямована на упорядкування й поєднання у часі та просторі всіх необхідних складових. Саме організація обліку повинна забезпечити досягнення оптимальних результатів функціонування й розвитку системи обліку.

Система обліку не може існувати без методичного та технічного забезпечення, що визначають зміст і порядок функціонування інших елементів облікового процесу. Тому, під організацією бухгалтерського обліку більшість науковців розуміють систему елементів організації роботи облікового персоналу, техніки та методики ведення бухгалтерського обліку, які забезпечують отримання

своєчасної і достовірної інформації про господарську діяльність підприємства та здійснення контролю за використанням трудових, матеріальних і фінансових ресурсів підприємства.

Складність організації бухгалтерського обліку полягає у тому, що у системі облікових показників відбувається боротьба інтересів різних користувачів облікової інформації, оскільки вимоги до організації бухгалтерського обліку закладені в його завданнях:

- 1) зробити облік максимально інформативним і точним;
- 2) забезпечити його простоту та дешевизну;
- 3) отримати своєчасну інформацію про факти господарського життя.

На організацію обліку суб'єкта господарювання насамперед впливають розмір підприємства, організаційно-правова форма, галузь або вид діяльності.

Експортно-імпортні операції у сфері зовнішньоекономічної діяльності як галузь та вид діяльності суб'єкта господарювання впливають на організацію бухгалтерського обліку. Узагальнення організації бухгалтерського обліку у сфері зовнішньоекономічної діяльності представлено схематично на рис. 6.2.

Рис. 6.2. Організація бухгалтерського обліку операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності [5]

Суттєве значення для раціональної організації обліку суб'єкта господарювання має відпрацьована облікова політика, яка визначається керівництвом підприємства. Так, належне врегулювання окреслених складових в положеннях облікової політики суб'єкта господарювання забезпечує єдність облікових процедур під час відображення операцій зовнішньоекономічної діяльності.

Особливості бухгалтерського обліку зовнішньоекономічних операцій полягають у наступному:

➤ під час експортно-імпортних операцій суб'єктами є резиденти та нерезиденти, які викликають необхідність використання норм як внутрішнього, так і міжнародного законодавства (універсального, регіонального та рекомендаційного);

➤ під час експорту та імпорту товарів, які мають матеріально-вартісну форму, обов'язковим є факт перетину митного кордону, тому зовнішньоторговельна діяльність є об'єктом митного контролю;

➤ здійснення валютної операції є невід'ємною частиною експортної або імпортної угоди, тому вона є об'єктом валютного контролю і потребує виконання валютно-фінансових умов розрахунків;

➤ територіальна і тимчасова віддаленість виконання договорів зовнішньоекономічних операцій визначає наявність політичних, валютних і форс-мажорних ризиків.

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» сьогодні існує чотири самостійні *форми організації бухгалтерського обліку*:

➤ введення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером;

➤ користування послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку, зареєстрованого як підприємець;

➤ ведення обліку на договірних засадах централізованою бухгалтерією або аудиторською фірмою;

➤ самостійне ведення обліку власником або керівником підприємства.

Для більшості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (з врахуванням їх розміру та організаційно-правової форми) доцільним є введення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби залежно від обсягів та галузі діяльності. Така форма організації ведення обліку має найбільше переваг та забезпечить, перш за все, оперативність в сфері прийняття рішень. Бухгалтер, який працює на підприємстві за трудовим договором:

➤ знає специфіку діяльності підприємства та особливості організації процесу виробництва, надання послуг тощо;

➤ зацікавлений в результатах діяльності, тому сумлінно ставиться до своєї роботи, стимулює пошук найоптимальніших підходів до організації та ведення обліку;

➤ здійснює контроль за зовнішньоекономічними операціями, що відбувається на підприємстві, та забезпечує дотримання податкового, митного, валютного законодавства як національного, так і міжнародного [5].

Ведення бухгалтерського обліку бухгалтером або бухгалтерською службою мають недоліки, які проявляються у збільшенні витрат підприємства за рахунок відрахувань та утримань єдиного соціального внеску, а також інших адміністративних витрат. Ефективне управління підприємством, постійний контроль дій бухгалтера є визначальними перевагами, що дають змогу стверджувати про доцільність введення до штату підприємства посади або служби бухгалтерів.

Організаційна структура бухгалтерської служби – форма поділу праці, яка передбачає розподіл облікових робіт між виконавцями для досягнення поставлених завдань. Вона залежить від багатьох факторів і, зокрема, від виду діяльності, специфіки операцій, які здійснює підприємство. Зовнішньоекономічна діяльність впливає на побудову організаційної структури облікового персоналу [5].

Розробка організаційної структури є специфічним процесом і залежить від виду діяльності, але й від галузі здійснюваних операцій, обсягів діяльності

підприємства, кількості філій, чисельності персоналу. Передбачення переліку функціональних обов'язків бухгалтерів, їх відповідальності є одним із основних етапів розробки структури бухгалтерської служби.

При розробці структури бухгалтерської служби враховують те, що суб'єкт господарювання здійснює господарські операції на території України. Можна відокремити дані види господарських операцій та закріпити виконання обов'язків за різними обліковими працівниками для забезпечення контролю та достовірності інформації, отриманої в результаті здійснення різних видів діяльності.

Залежно від підпорядкованості бухгалтерів та отримання розпоряджень від головного бухгалтера виділяють три типи організаційної структури бухгалтерської служби: лінійна, лінійно-штабна та комбінована.

Якщо підприємство здійснює операції як на зовнішньому так і на внутрішньому ринках одночасно, то в розрізі бухгалтерської служби необхідно виокремити спеціальний структурний підрозділ обліку зовнішньоекономічної діяльності на чолі із заступником головного бухгалтера. Структуру такої бухгалтерської служби характеризує лінійно-штабний або комбінований типи організаційних структур, які застосовуються переважно на великих та середніх підприємствах.

Якщо суб'єкт господарювання здійснює лише зовнішньоекономічні операції, має невеликі обсяги діяльності та чисельність працівників, то у такому випадку доцільно будувати організаційну структуру бухгалтерської служби за лінійним типом, що забезпечить мінімізацію витрат, ефективність управління та оперативність контролю за діяльністю облікового персоналу.

У складі бухгалтерської служби, яка відповідальна за облік операцій зовнішньоекономічної діяльності, слід виділити окремі посади бухгалтерів, кількість яких залежить від обсягів здійснення тих чи інших операцій. До функцій цих бухгалтерів входить:

- облік руху імпортного (експортного) товару від постачальника до покупця;
- облік доходів та витрат за експортно-імпортними операціями;
- облік розрахунків з іноземними постачальниками та покупцями;
- облік розрахунків зі сторонніми організаціями, що сприяють здійсненню експортно-імпортних операцій (транспортні, страхові організації, декларанти, митниця);
- облік розрахунків з банками (по акредитивах, інкасо, переказах, з купівлі-продажу іноземної валюти);
- облік розрахунків за податками й іншими платежами до державних органів;
- оформлення та облік розрахунків по закордонних відрядженнях;
- контроль за додержанням строків розрахунків, встановлених чинним законодавством та укладеними договорами;
- складання облікових регістрів по операціях у іноземній валюті;
- подання узагальнених даних щодо зовнішньоекономічної діяльності для складання фінансової звітності;
- складання податкової та статистичної звітності щодо зовнішньоекономічної діяльності.

Техніка ведення бухгалтерського обліку – сукупність засобів, прийомів і форм, які використовуються для відображення наявності та руху господарських

засобів та джерел їх утворення. Одним з елементів ефективної техніки ведення бухгалтерського обліку є організація процесу документообороту на підприємстві. Первинні документи є основою для облікового відображення експортно-імпортних операцій, тому їх правильне оформлення та оперативна обробка забезпечить отримання достовірної і зрозумілої бухгалтерської інформації. У зв'язку з цим від ефективності організації процесу документування залежить якість управління підприємством, швидкість та точність прийняття управлінських рішень.

Документооборот – це сукупність робіт зі створення, перевірки, обробки та зберігання документації від моменту її складання до передачі в архів.

Графік документообороту на підприємстві повинен забезпечувати упорядкування руху та своєчасне відображення показників первинних документів у бухгалтерському обліку.

З метою ефективної організації документообороту та за умови здійснення експортно-імпортних операцій як основного масиву господарських операцій, які забезпечують отримання великої частки прибутку, на підприємстві відділу, що займається процесом декларування експортованих та імпортованих товарно-матеріальних цінностей. Відповідальним за складання митних декларацій є декларант, а обробка документу здійснюється у відділі бухгалтерії.

Графіки документообороту поділяються на такі етапи руху документів:

- створення (приймання): кількість примірників, відповідальна особа за оформлення та контроль, строки виконання документу та підстава для його створення, а також особи, які підписують документ;
- перевірка: відповідальний за перевірку, строки подання та особа, що подає документ;
- обробка: відповідальний за виконання, та строки виконання;
- зберігання (передача в архів) поділяється на поточне та довготривале: відповідальна особа та строки зберігання.

Графік не є універсальним. При розробки порядку руху первинних документів необхідно враховувати особливості діяльності кожного підприємства (організаційну структуру, вид діяльності, чисельність облікових працівників, систему внутрішньогосподарського контролю тощо).

В Україні не існує єдиного переліку первинних документів, що оформлюються під час здійснення операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Підставою для обліку зовнішньоекономічних операцій є документи з нерезидентами, транспортно-експедиційними компаніями по наданню транспортних послуг, документи на послуги по зберіганню товару, розрахункові документи про сплату мита, зборів і податків. Оприбуткування або реалізація у сфері зовнішньоекономічної діяльності товарів проводиться на підставі митних декларацій. При виявленні недостачі або дефекту товарів приймання не зупиняється, а складається акт рекламачії.

Іншими первинними документами при проведенні операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності є:

Carnet TIR (книжка МДП) – це митний вантажосупровідний документ, який дає право перевозити вантажі через кордон держав в опломбованих митницею кузовах автомобілів чи контейнерах за спрощених митних процедур. Документ покриває автомобільні й залізничні перевезення вантажів (які здійснюються в автофургонах, трейлерах, напівтрейлерах і контейнерах) між державами, які

визнають Митну конвенцію про міжнародні перевезення із застосуванням книжки МДП 1959 р. і 1975р. Всі автомобільні транспортні засоби повинні мати відповідні дозволи компетентних органів на їхнє використання, які видаються вповноваженими органами країни. Оформляються у вигляді книжки з відривними аркушами, які відриваються при проходженні вантажем чергової митниці.

Конвенція МДП (Митна конвенція про міжнародні перевезення із застосуванням книжки МДП) стосується перевезення товарів, які здійснюються без їхнього проміжного перевантаження, в шляхових транспортних засобах, складах транспортних засобів чи контейнерах з перетином одного чи декількох кордонів від митниці оформлення однієї Сторони Договору до митниці призначення другої Сторони Договору за умови, що визначена частина операції МДП між її початком і кінцем здійснюється автомобільним транспортом.

Товари, які перевозяться з дотриманням процедур МДП, звільнюються від сплати чи депозиту ввізних чи вивізних мит, податків та зборів в транзитних митницях. Збори за митне оформлення книжок МДП в цих митницях не стягуються.

Товари, які перевозяться з дотриманням процедур МДП, в запломбованих транспортних засобах, запломбованих складах транспортних засобів чи запломбованих контейнерах, як правило, звільнюються від митного огляду в транзитних митницях.

Митний огляд у цих митницях може здійснюватись у виключних в випадках, якщо є достатньо підстав уважати, що в запломбованих відділеннях транспортних засобів чи контейнерах знаходяться предмети, не вказані у вантажному маніфесті книжки МДП.

Положення Конвенції МДП не служать перепорою для застосування обмежень, які витікають з застережень суспільної моралі, безпеки, охорони здоров'я чи гігієни, а також ветеринарного чи фітосанітарного контролю.

Видачею книжок МДП в Україні займається Асоціація Міжнародних Автомобільних перевізників України, яка заснована 1991 р. і відповідає за представлення інтересів українських автомобільних перевізників у Міжнародному Союзі Автомобільного Транспорту (МСАТ) та в системі МДП.

CMR – міжнародна автомобільна накладна, яка є товарно-транспортною накладною, що застосовується при міжнародних вантажних автомобільних перевезеннях і використовується у країнах, які приєдналися до Конвенції про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів.

CMR є документом, який доводить факт укладення договору на автомобільне перевезення вантажу.

CMR заповнюється відправником вантажу, на підставі інструкцій і вказівок, які він отримує від транспортно–експедиторської компанії. Відправник несе солідарну відповідальність за правильність заповнення CMR.

Порядок заповнення CMR представлено у табл. 6.1.

Таблиця 6.1

Порядок заповнення CMR (міжнародна автомобільна накладна)

Графи CMR	Зміст граф
Графи, що заповнюються відправником вантажу	
Графа 1 «Відправник (найменування, адреса, країна)»	зазначається найменування, адреса, телефон та місцезнаходження організації, яка здійснює відправку вантажу
Графа 2 «Одержувач (найменування, адреса, країна)»	зазначається найменування, адреса, телефон та місцезнаходження організації, яка здійснює отримання вантажу

Графи CMR	Зміст граф
Графа 3 «Місце розвантаження вантажу»	адреса доставки товару
Графа 4 «Місце і дата завантаження вантажу»	місце і дата завантаження вантажу
Графа 5 «Додаються»	список доданих документів. Водій зобов'язаний перевірити, чи збігаються номери документів з фактичними номерами
Графа 6 «Знаки і номери»	зазначаються знаки і номери, які позначають клас, підклас перевезеного вантажу, у тому числі небезпечних
Графа 7 «Кількість місць»	зазначається кількість місць вантажу. Водій зобов'язаний перевірити, чи відповідає воно фактичній кількості
Графа 8 «Вид пакування»	зазначається вид упаковки вантажу (ящики дерев'яні, коробки картонні, бочки пластмасові або металеві, мішки поліетиленові або полотняні та інше)
Графа 9 «Найменування вантажу»	зазначається найменування перевезеного вантажу
Графа 10 «Статистичний №»	зазначається код транспортного товару
Графа 11 «Вага брутто, кг»	зазначається вага вантажу разом з упаковкою
Графа 12 «Обсяг, куб.м»	зазначається, який об'єм в кубічних метрах займає вантаж
Графа 13 «Вказівки відправника (митні та інші процедури)»	зазначається найменування, адреса та інші реквізити митниці, де буде здійснюватися митне оформлення вантажу. У цій графі, в її нижній частині може вказуватися оголошена вартість вантажу
Графа 14 «Повернення»	зазначається держномер напівпричепа або контейнера, якщо він вивозиться з-за кордону після певного перебування там
Графа 15 «Умови оплати»	зазначаються умови оплати товару, згідно з Міжнародними правилами тлумачення торгових термінів (ІНКОТЕРМС)
Графа 21 «Складений в»	зазначається найменування населеного пункту, де була складена накладна CMR і зазначається дата її заповнення
Графа 22 «Прибуття під навантаження. Відправлення»	зазначається дата і фактичний час прибуття для навантаження та відправлення автомобіля після навантаження. Ці відомості відправник зобов'язаний завірити підписом (з розшифровкою) і печаткою (штампом)
Графи, що заповнюються перевізником вантажу	
Графа 16 «Перевізник (найменування, адреса, країна)»	перевізник вказує свої повні реквізити (власника TIR Carnet або митного перевізника, найменування, адреса, телефони та інше)
Графа 17 «Подальший перевізник»	реквізити наступного перевізника, якщо транспортний процес здійснюється декількома компаніями
Графа 18 «Застереження та зауваження перевізника»	зазначаються застереження, які стосуються зовнішнього стану самого вантажу, а також його упаковки
Графа 23	номер і дата подорожного листа, за яким виконується перевезення вантажу, прізвище водія, що здійснює перевезення, друк транспортної організації, а також підпис водія (експедитора), який прийняв вантаж. Якщо CMR була підготовлена відправником до моменту прибуття перевізника, то в цій графі замість штампа перевізника записують його найменування
Графа 25 «Реєстраційний номер»	зазначаються держномер тягача і напівпричепа, що здійснюють перевезення
Графа 26 «Марка»	зазначаються марки і моделі транспортних засобів
Графи 19, 27-29	зазначається інформація про застосовуваний тариф, а також вартість перевезення і додатково оплачуваних послуг (виконання навантажувально-розвантажувальних робіт, використання спеціального транспорту та інше). При перевезенні на договірних засадах розмір фрахту заздалегідь не встановлюється, тому зазначені графи не заповнюються. Починати перевезення водій повинен тільки після підписання відправником міжнародної товарно-транспортної накладної CMR

Якщо накладна CMR не містить ніяких застережень перевізника, то це свідчить про те, що на момент прийняття вантажу вантаж і його упаковка перебували в належному стані, а кількість вантажних місць, їх нумерація та маркування відповідали зазначеним у CMR. Застереження перевізника в цій графі мають особливу значимість під час здавання вантажу вантажоодержувачу, якщо будуть виявлені якісь невідповідності реального стану вантажу тими відомостями, які були вказані в накладній. Перевізник несе повну відповідальність за втрату або пошкодження вантажу, що відбулося під час транспортування. Тому водій повинен уважно оглянути вантаж і при наявності невідповідності зробити записи в цій графі. Це звільнить перевізника від можливих проблем. Застереження перевізника вписуються тільки в першу сторінку накладної CMR, на інших сторінках вони просто копіюються.

Авіанакладна (Air Waybill, скорочено AWB) – документ, що підтверджує наявність договору між вантажовідправником і перевізником (авіалінією або агентом авіакомпанії) про перевезення вантажу по авіалініям перевізника.

Авіанакладна виписується вантажовідправником або його агентом.

Існує 2 види авіанакладних – основна MAWB (Master Air Waybill) і домашня HAWB (House Air Waybill).

MAWB (основна або зовнішня накладна) носить порядковий номер з префіксом авіакомпанії і призначається самою авіакомпанією.

HAWB (домашня або внутрішня накладна) носить порядковий номер, який призначає сам агент. У даній накладній вказується вся інформація про відправника та одержувача згідно прикладеному інвойсу

Найчастіше використовується 3 варіант – поєднана авіанакладна, в такому випадку, MAWB і HAWB просто поєднуються в одну.

Авіанакладна має 11-значний номер, який використовується для бронювання, перевірки статусу вантажоперевезення, і визначення поточне місцезнаходження вантажу. Номер зазначається в кутових місцях авіанакладної та складається з:

Перші три цифри становлять префікс авіакомпанії по IATA.

Наступні 7 цифр – порядковий номер (відповідно, кожен номер бланка AWB для кожної партії вантажу);

Остання цифра – це так звана контрольна цифра, вона обчислюється таким чином:

- а) семизначний номер ділиться на 7
- б) повне ціле число до коми множиться на
- в) отримане число віднімається з первісного номера накладної

Авіанакладна являє собою комплект, що складається з 12 екземплярів (3 оригіналу, з текстом договору на зворотному боці, і 9 копій):

Оригінали:

1 примірник (зелений) – призначається для Перевізника

2 примірник (рожевий) – призначається для вантажоодержувача і прилітає разом з вантажем

3 примірник (блакитний) – призначається для вантажовідправника.

Копії:

4 примірник (жовтий) – залишається у Перевізника після підтвердження вантажоодержувача підписом, як розписки про отримання вантажу.

5 примірник (білий) – призначений для аеропорту призначення для проходження митного огляду

6,7 і 8 екземпляри (білий) – призначається третя перевізнику (якщо є), або у випадках, коли вантаж відправляється частинами і один з них залишається в аеропорту відправлення

9 примірник (білий) – призначається для агента з продажу.

10,11 і 12 екземпляри – додаткові копії, які слідує з вантажем при відправленні вантажу частинами і залишаються у перевізника.

Коносамент (Bill of Lading) – документ, що видається морським перевізником вантажу його відправнику, що засвідчує прийняття вантажу до перевезення і містить зобов'язання доставити вантаж до пункту призначення і передати його одержувачу.

В момент відправлення вантажу морським транспортом відправник повинен укласти договір перевезення із морським перевізником, визначивши пункт призначення, умови перевезення та оплати. Виписуванням коносаменту перевізник підтверджує укладання такого договору, при цьому всі основні умови цього договору переносяться в коносамент.

Коносамент виписується (підписується капітаном або агентом перевізника) винятково в момент прийняття вантажу на борт. Таким чином підписаний коносамент одночасно виступає і документом, що підтверджує факт передачі вантажу для доставки (замінює акт приймання-передачі).

Коносамент виконує три основні функції:

- свідчить про укладення договору перевезення вантажу морським шляхом, за яким перевізник зобов'язується доставити вантаж та видати отримувачу;
- засвідчує факт прийняття вантажу для перевезення;
- є товаросупровідним документом, оскільки дає право на одержання вантажу тому, на кого він виписаний.

Типи коносаментів:

- Іменний коносамент – може передаватися за іменними передаточними написами або шляхом передачі боргової вимоги;
- Ордерний коносамент – може передаватися за іменними або бланковими передаточними написами;
- Коносамент на пред'явника – може передаватися шляхом простого вручення.

Основні види коносаментів:

- Прямий коносамент – коносамент, що покриває відвантаження між безпосередніми портами завантаження і розвантаження на одному і тому ж судні;
- Наскрізний коносамент – передбачає перевантаження вантажу на інше судно в проміжному пункті і покриває все перевезення вантажу від порту завантаження до місця кінцевого призначення. Такі перевезення можливі, коли у перевізника наявні декілька регулярних ліній в різних напрямках або, як інший варіант, за домовленістю між двома перевізниками. Вантаж приймається в порту відправлення і доставляється до порту перевалки, аж потім за маршрутом мандрує в кінцевий пункт призначення. Зазвичай перевізники, що спільно перевозять вантаж по наскрізному коносаменту, наперед обумовлюють свої взаємні зобов'язання – кожен перевізник відповідає тільки за ту ділянку маршруту, на якій він здійснює перевезення. При наскрізному коносаменті важлива наявність чітких позначок про передачу вантажу від одного перевізника до іншого;
- Збірний або вантажний коносамент – коносамент на декілька вантажів, призначених для різних вантажоодержувачів;
- Місцевий коносамент – з посиланням на наскрізний коносамент, по якому вантаж прийнято до перевезення. Місцеві коносаменти мають службове значення для звітності лінії, порту і не є товаророзпорядчими документами;
- Лінійний коносамент – видається судноплавною компанією або від її імені та покриває перевезення на судах, що курсують за регулярними маршрутами відповідно до встановленого і опублікованого розкладу;
- Коносамент із застереженнями, тобто «нечистий» або «брудний» – це коносамент, в якому зроблено позначки про пошкодження вантажу та упаковки;
- Застрахований коносамент – являє собою поєднання транспортного документа зі страховим полісом і є доказом як прийому вантажу до перевезення, так і його страхування, застосовується при перевезенні вантажів в контейнерах.

У коносаменті зазначаються:

1. найменування судна, якщо вантаж прийнято до перевезення на визначеному судні;
2. найменування перевізника;
3. місце приймання або навантаження вантажу;
4. найменування відправника;
5. місце призначення вантажу чи, при наявності чартеру, місце призначення або направлення судна;
6. найменування одержувача вантажу (іменний коносамент) або зазначення, що коносамент видано “наказу відправника”, або найменування одержувача з зазначенням, що коносамент видано “наказу одержувача” (ордерний коносамент), або визначенням, що коносамент видано на пред’явника (коносамент на пред’явника);
7. найменування вантажу, його маркування, кількість місць чи кількість та/або міра (маса, об’єм), а в необхідних випадках – дані про зовнішній вигляд, стан і особливі властивості вантажу;
8. для небезпечних вантажів — найменування вантажу, порядковий номер виробу або речовини відповідно до прийнятої Організацією Об’єднаних Націй системи, клас (підклас), група сумісності для вантажів класу 1, додаткові види небезпеки та група пакування (якщо визначена), а також маса нетто вибухової речовини;
9. фрахт та інші належні перевізнику платежі або зазначення, що фрахт повинен бути сплачений згідно з умовами, викладеними в рейсовому чартері або іншому документі, або зазначення, що фрахт повністю сплачено;
10. час і місце видачі коносамента;
11. кількість складених примірників коносамента.

Інвойс (іншими словами рахунок-фактура, англ. Invoice, франц. Facture, нім. Rechnung, італ. Fatture) – у міжнародній комерційній практиці документ, що надається продавцем покупцеві та містить перелік товарів, їх кількість і ціну, за якою вони поставлені покупцеві, формальні особливості товару (колір, вага ті інші), умови поставки і відомості про відправника та одержувача. Виписка інвойсу свідчить про те, що (крім випадків, коли постачання здійснюється по передоплаті) у покупця з’являється обов’язок оплати товару відповідно до зазначених умовами, а також про те, що товар відвантажено відповідно до умов поставки.

Фактично інвойс є розрахунково-платіжним документом, що передбачає тільки виставлення певних сум до оплати покупцям за товари, що поставляються (або вже фактично поставлені) чи послуги, що надаються (або фактично надані).

Затверджені форми інвойсу та вимог щодо його заповнення законодавством України не передбачено.

Але зазвичай, інвойс має містити такі дані:

- номер інвойсу (необов’язково);
- дату складання (обов’язково);
- найменування та реквізити продавця і покупця (обов’язково);
- платіжні реквізити (рекомендовано);
- реквізити зовнішньоекономічної угоди, відповідно до якої здійснюється поставка (необов’язково);
- умови поставки згідно Інкотермс (рекомендовано);
- умови оплати (рекомендовано);

- найменування товарів, їх ціну (обов'язково);
- загальну вартість рахунку(обов'язково);
- валюту (обов'язково);
- ставки та розмір податку (необов'язково);
- місце завантаження (необов'язково);
- розмір та підстави надання знижок (за умови надання).

Додатково можна зазначити, що інвойс одночасно може виступати декларацією експортера про країну походження товару, що передбачено пунктом 5 ст. 43 Митного кодексу.

Для того, щоб інвойс міг бути визнаний одночасно і декларацією про походження товару, необхідно виконати декілька пунктів.

Інвойс має бути в оригінальному вигляді, з підписом та печаткою.

Декларація про країну походження має бути записана саме фразою «Країна походження» (на відповідній мові, якою складено інвойс). Фрази «Зроблено в ...» або «Вироблено в ...» не є підтвердженням країни походження.

Проформа-інвойс (іншими словами рахунок-проформа, англ. Proforma Invoice, франц. Facture Proforma, нім. Proforma-Rechnung, італ. Fattura proforma) – у міжнародній комерційній практиці документ, виписаний до того, як стає відомою повна інформація про товари; містить відомості про ціну товару, але не є розрахунковим документом (не виконує головної функції рахунку як платіжного документа), бо він не містить вимоги про сплату зазначеної в ньому суми; може бути виписаний на ще не відвантажений товар, щоб повідомити покупця про основні характеристики товару).

Рахунок-проформа може бути виписаний на відвантажений, але ще не проданий товар і навпаки. Зазвичай він виписується при поставках товарів на консигнацію, на виставки, аукціони, поставках давальницької сировини за договорами на переробку, постачаннях товарів як дарунок або безоплатної допомоги (в цьому випадку може виписуватися тільки для цілей митної оцінки).

Відмінність від основного інвойсу ще й у тому, що деякі дані, наприклад, кількість одиниць, в проформі-інвойсі попередні, і можуть змінитися в процесі узгодження остаточного замовлення. Також можуть змінитися моделі або артикули деяких виробів, наприклад, ідентичні за змістом і формою, але різні за кольором.

Затвердженій форми проформи-інвойсу та вимог щодо його заповнення законодавством України не передбачено.

Але зазвичай, проформа-інвойс має містити такі самі дані, як і основний інвойс дані:

- номер проформи-інвойсу (необов'язково);
- дату складання (обов'язково);
- найменування та реквізити продавця і покупця (обов'язково);
- платіжні реквізити (рекомендовано);
- реквізити зовнішньоекономічної угоди, відповідно до якої здійснюється поставка (необов'язково);
- умови поставки згідно Інкотермс (рекомендовано);
- умови оплати (рекомендовано);
- найменування товарів, їх ціну (обов'язково);
- загальну вартість рахунку(обов'язково);
- валюту (обов'язково);

- ставки та розмір податку (необов'язково);
- місце завантаження (необов'язково);
- розмір та підстави надання знижок (за умови надання).

Пакувальний лист (англ. Packing List) – супровідний документ до вантажу, де дається перелік усіх видів, артикулів і сортів товарів, що перебувають у кожному товарному місці.

Затвердженій форми пакувального листа та вимог щодо його заповнення законодавством України не передбачено.

Але зазвичай, пакувальний лист має містити такі дані:

- номер (необов'язково);
- дату складання (обов'язково);
- найменування та реквізити відправника і одержувача (обов'язково);
- реквізити транспортного засобу (необов'язково);
- місце завантаження (необов'язково);
- загальну вагу брутто (рекомендовано);
- загальну вагу нетто (рекомендовано);
- загальну кількість місць (рекомендовано);
- найменування товарів (обов'язково);
- вид пакування (рекомендовано);
- вагу брутто кожного найменування (рекомендовано);
- вагу нетто кожного найменування (рекомендовано);
- додаткові одиниці виміру кожного найменування (рекомендовано);
- інші дані, які дають змогу визначити вагові та кількісні характеристики товару.

Сертифікат про походження товару – це документ, який однозначно свідчить про країну походження товару і виданий органом держави-експортера, уповноваженим відповідно до національного законодавства. Він є підставою для надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності преференції та пільг щодо сплати митних зборів у межах режиму найбільшого сприяння або іншого правового режиму.

Правила визначення країни походження товару зазначено в Розділі II Митного кодексу.

Країною походження товару вважається країна, в якій товар був повністю вироблений або підданий достатній переробці. (пункт 2 статті 36 Митного Кодексу).

Випадки, коли подання сертифікату про походження товарів є обов'язковим, зазначені у ст. 44 Митного кодексу. В інших випадках можливо підтвердження країни походження шляхом письмової заяви про країну походження товару, зробленої у зв'язку з вивезенням товару виробником, продавцем, експортером (постачальником) або іншою компетентною особою на комерційному рахунку чи будь-якому іншому документі, який стосується товару (додатково дивись розділ Інвойс).

В Україні сертифікати про походження товару видаються територіальними органами Торгово-промислової палати.

Сертифікат про походження форми СТ-1 – документ, який видається відповідно до Угоди про створення зони вільної торгівлі та Правил визначення країни походження товарів (ратифіковано ЗУ № 1125-XIV від 06.10.1999р).

У міжнародній торгівлі використовуються також різноманітні сертифікати, що підтверджують якість товару, що ввозиться на митну територію України, сертифікати необхідні для забезпечення дотримання вимог діючого законодавства та гарантування впевненості у якості товару.

Сертифікат походження – це своєрідна декларація країни, в якій був виготовлений товар, цей документ необхідний для підтвердження країни виготовлення товару. Якщо в рахунку-фактурі зазначено, де був виготовлений товар, то достатньо ще одного примірника рахунку із точним визначенням країни походження товару. У разі, якщо інформація про вагу та упакування включена в рахунок, приймаються до розгляду такі документи як «Свідоцтво про вагу» (відображає вагу товару, що повинна співпадати з вагою, вказаною в інших документах) та «Пакувальний лист». Якщо поставка здійснюється морським шляхом, це буде коносамент.

Документи, що підтверджують вартість транспортування товару – це документи, що надаються, якщо за умовами поставки витрати на транспортування не включені у вартість товару, а також документи, що містять відомості про вартість перевезення оцінюваних товарів.

Такими документами можуть бути:

- Договір на перевезення товарів;
- Заявка на перевезення товарів;
- Рахунок-фактура про надання транспортно-експедиційних послуг від виконавця договору (контракту) про транспортно-експедиційні послуги;
- Довідка про вартість перевезення до місця ввезення на митну територію України (має містити наступну інформацію: дату складання довідки; адресата довідки (митні органи); вартість перевезення до місця ввезення на митну територію України; маршрут перевезення; дані про транспортні засоби; дані про наявність (відсутність) додаткового страхування).

Документи, що підтверджують вартість страхування товару – це документи, що надаються, якщо за умовами поставки витрати на страхування не включені у вартість товару, а також документи, що містять відомості про вартість страхування оцінюваних товарів.

Такими документами можуть бути:

- Договір на страхування товарів;
- Страховий поліс;
- Рахунок-фактура про надання страхових послуг від виконавця договору (контракту) про страхування.

Планом рахунків бухгалтерського обліку не передбачені рахунки, які безпосередньо призначені для ведення обліку експортно-імпортних операцій, що ускладнює процес облікового відображення на підприємствах, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю. Тому є доцільним при розробці Робочого плану рахунків суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності ввести необхідні рахунки та поглибити аналітику інших. Табл. 6.2 представлений перелік рахунків обліку експортно-імпортних операцій.

Введення додаткових рахунків та поглиблення аналітики дозволить деталізувати окремі види експортно-імпортних операцій, що надасть можливість:

- отримувати повну, достовірну та змістовну інформацію про виконання зовнішньоекономічних договорів своєчасно та у повному обсязі;

Таблиця 6.2

Перелік рахунків обліку експортно-імпортних операцій

Синтетичні рахунки (рахунки першого порядку)		Субрахунки (рахунки другого та третього порядку)	
Код	Назва	Код	Назва
29	Товари за експортно-імпортними операціями	291	Товари відвантажені (експортовані)
		292	Товари придбані (імпортовані)
		293	Товари відвантажені (експортовані без вивезення)
		294	Товари придбані (імпортовані без ввезення)
36	Розрахунки з покупцями та замовниками	362	Розрахунки з іноземними покупцями
37	Розрахунки з різними дебіторами	3712	Розрахунки за виданими авансами в іноземній валюті
		3742	Розрахунки за претензіями в іноземній валюті
		3772	Розрахунки з іншими дебіторами в іноземній валюті
63	Розрахунки з постачальниками та підрядниками	632	Розрахунки з іноземними постачальниками
64	Розрахунки за податками й платежами	6411	Розрахунки за податком на додану вартість
		6412	Розрахунки за акцизним податком
		6421	Розрахунки за митом
68	Розрахунки за іншими операціями	6812	Розрахунки за авансами одержаними в іноземній валюті
		6852	Розрахунки з іншими кредиторами в іноземній валюті
70	Доходи від реалізації	7012	Дохід від реалізації експортної готової продукції
		7022	Дохід від реалізації експортних товарів
		7032	Дохід від реалізації експортних робіт і послуг
79	Фінансові результати	7912	Фінансовий результат від експортних операцій
90	Собівартість реалізації	9011	Собівартість реалізованої експортної готової продукції
		9022	Собівартість реалізованих експортних товарів
		9032	Собівартість реалізованих експортних робіт і послуг
93	Витрати на збут	932	Експортні витрати на збут
06	Гарантії та забезпечення отримані	063	Митна вартість імпортованих товарів
		064	Облікова вартість імпортованих товарів

➤ формувати достовірну інформацію про доходи та витрати зовнішньоекономічної діяльності підприємства;

➤ розширити коло користувачів отриманої в процесі обліку інформації.

Методичне забезпечення бухгалтерського обліку містить у собі тлумачення законів і стандартів фінансової звітності та бухгалтерського обліку, методичні вказівки, рекомендації, інструкції щодо їх застосування або обліку окремих господарських операцій.

6.2. Методика обліку операцій з експорту та імпорту товарів

Облік операцій у іноземній валюті регулюються відповідним стандартом бухгалтерського обліку. Для підприємств, що ведуть облік за національними стандартами бухгалтерського обліку, це Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів», а для підприємств, які ведуть облік за МСФЗ – МСБО (IAS) 21 The Effects of Changes in Foreign Exchange Rates.

У Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначено, що «первинні та зведені облікові документи можуть бути складені у паперовій або в електронній формі». Крім того, регулюються випадки, на підставі яких документ не може бути підтвердженням запису в бухгалтерському обліку: «неістотні недоліки в документах, що містять відомості про господарську операцію, не є підставою для невизнання господарської операції, за умови, що такі недоліки не перешкоджають можливості ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції, та

містять відомості про дату складання документа, назву підприємства, від імені якого складено документ, зміст та обсяг господарської операції тощо».

У Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» задекларовано особливості ведення зовнішньоекономічної діяльності та регулюється питання укладання та виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які є підставою формування економічних відносин між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. «Зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у простій письмовій або в електронній формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом. У разі експорту послуг (крім транспортних) зовнішньоекономічний договір (контракт) може укладатися шляхом прийняття публічної пропозиції про угоду (оферти) або шляхом обміну електронними повідомленнями, або в інший спосіб, зокрема шляхом виставлення рахунка (інвойсу), у тому числі в електронному вигляді, за надані послуги.

Зовнішньоекономічний контракт може бути замінений у випадку здійснення операцій експорту послуг (крім транспортних) може мати вигляд оферти, рахунка (інвойсу) або підтверджувати необхідну інформацію у вигляді електронних повідомлень між суб'єктами господарювання.

Види первинних документів та представлено «перелік документації у зовнішньоекономічній діяльності, що забезпечить оперативність дій бухгалтерської служби під час документального оформлення господарських операцій» у вигляді таких груп:

- транспортна та страхова (коносамент, залізнична вантажна накладна, автодорожна і авіаційна транспортна накладна, поштова квитанція, страховий поліс, страховий сертифікат);
- комерційна (розрахункова) (акт наданих послуг, рахунок-фактура (інвойс), рахунок-специфікація, попередній рахунок, проформа-рахунок, консульська рахунок-фактура, податкова накладна, документи, за якими здійснюються експортно-імпортні розрахунки (вексель, платіжне доручення, акредитив тощо));
- товаросупровідна (сертифікат якості товару, відвантажувальна специфікація, пакувальний лист, комплектуюча відомість, ліцензії);
- технічна (технічні паспорти машин та обладнання, формуляри і описи виробів, креслення, інструкції по встановленню, монтажу, налагодженню, управлінню і ремонту);
- складська (акт приймання товару, генеральний акт розвантаження теплоходу з вантажами в порту прибуття, додаткова розписка про прийняття вантажу на зберігання в іноземному порту, варіант документа іноземного комерційного складу);
- митна (митна декларація (МД), сертифікат про проходження товару, довідка про оплату мита, акцизів і зборів).

Класифікація первинних документів за експортно-імпортними операціями за суттю представлено на рис. 6.3.

Стандартами бухгалтерського обліку визначено, що «собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат». У цьому випадку собівартість не включає митних платежів,

останні відносяться до суми адміністративних витрат або витрат на збут у залежності від обраних положень облікової політики підприємства.

Незалежно від характеру господарської операції, будь-яка валютна стаття на момент її виникнення завжди оцінюється за поточним валютним курсом «спот». Для операцій, однією із сторін якої є резидент України, роль курсу «спот» відіграє офіційний курс НБУ на дату здійснення валютної операції.

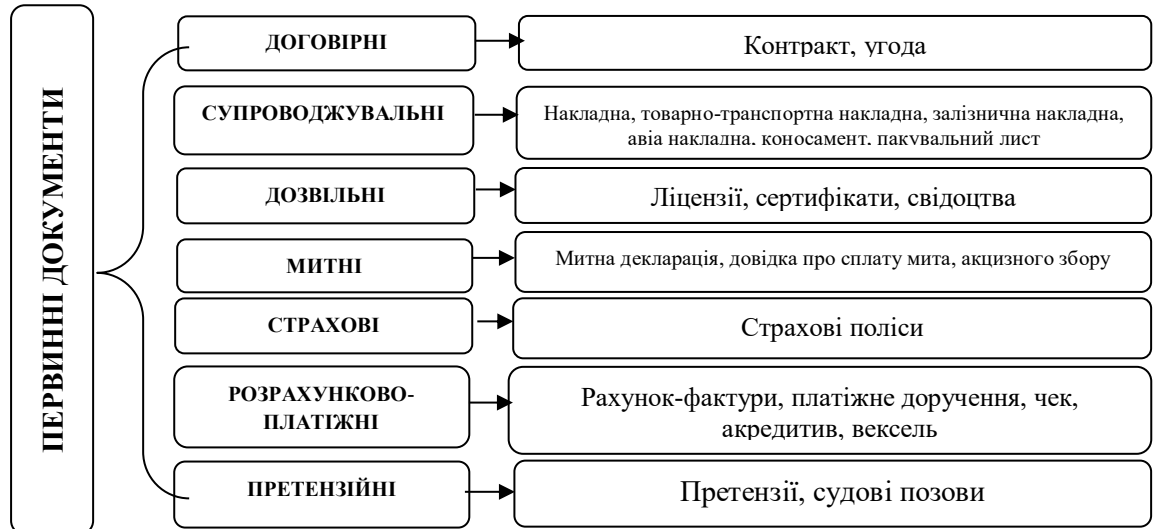

Рис. 6.3. Класифікація первинних документів експортно-імпортних операцій [15]

На рис.6.4 представлено *етапи оцінки в операціях експорту та імпорту товарів у бухгалтерському обліку* зовнішньоекономічних операцій, які, з одного боку, є універсальними, адже можуть застосовуватися підприємствами різних галузей діяльності та базуються на положеннях чинного законодавства.

Рис. 6.4. Етапи оцінки в операціях експорту та імпорту товарів у бухгалтерському обліку [2]

Відповідно до П(С)БО 15 «Дохід» «дохід (виручка) від реалізації продукції

(товарів, інших активів) визнається в разі наявності всіх умов: покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив); підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами); сума доходу (виручка) може бути достовірно визначена; є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені».

Облікове відображення яких регулюється П(С)БО 16 «Витрати» «визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені».

Витрати повинні накопичуватись на окремому субрахунку, також доцільно виокремити рахунок для облікового відображення мита за імпортними операціями та не враховувати суми сплачених митних платежів у первісній вартості, що забезпечить більш достовірне інформаційне забезпечення та призведе до формування вартості імпортованих товарів, яка буде порівнюваною з митною вартістю товарів, що імпортуються.

Товари у бухгалтерському обліку є немонетарною статтею і не потребують переоцінки при зміні валютних курсів. Такий підхід є виправданим у цілях застосування принципу історичної (фактичної) собівартості.

На рис. 6.5 подано підхід до здійснення переоцінки імпортованого товару, який полягає у здійсненні перегляду вартості імпортованого товару від моменту переходу всіх ризиків та зобов'язань від продавця до моменту фактичного отримання товару. Поняття «повна первісна вартість для імпортованих товарів» охоплює вартість товарів для цілей розрахунку суми зміни вартості у зв'язку із зміною курсу валюти та суми сплаченого мита. Здійснення переоцінки здійснюється відповідно до положень П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів».

Рис. 6.5. Переоцінка товарів в імпортих операціях [2]

За умови зростання курсу іноземної валюти така курсова різниця відображається на рахунку 945 «Втрати від операційної курсової різниці», а за умови зменшення курсу іноземної валюти, в якій обліковується заборгованість – на рахунку 714 «Дохід від операційної курсової різниці», з подальшим

відображенням у складі фінансових результатів на рахунку 791 «Результат операційної діяльності»».

Курсові різниці, що відображаються у бухгалтерському обліку, формуються на рахунках доходів та витрат, які необхідно класифікувати відповідно до аналітичних розрізів.

У табл. 6.3 представлено підходи щодо формування напрямів синтетичного та аналітичного облікового відображення експортно-імпортних операцій.

Таблиця 6.3

Формування напрямів синтетичного та аналітичного облікового відображення експортно-імпортних операцій [2]

Рахунки	Субрахунки	Напрями аналітичних рахунків
28 «Товари»	281 «Товари в торгівлі»	за видом обраної формули Інкотермс відповідно до моменту передачі ризиків та зобов'язань; за видами імпортованих товарів
36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	362 «Розрахунки з іноземними покупцями»	за видами іноземної валюти; за географічним розташуванням контрагента; за видом обраної формули Інкотермс відповідно до моменту передачі ризиків та зобов'язань
63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	632 «Розрахунки з іноземними постачальниками»	
70 «Доходи від реалізації»	701 «Дохід від реалізації готової продукції» 702 «Дохід від реалізації товарів» 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг»	за видами експортованого товару; за видом обраної формули Інкотермс відповідно до моменту передачі ризиків та зобов'язань
71 «Інший операційний дохід»	714 «Дохід від операційної курсової різниці»	за видами іноземної валюти; за видами монетарної статті
74 «Інші доходи»	744 «Дохід від неопераційної курсової різниці»	
90 «Собівартість реалізації»	901 «Собівартість реалізованої готової продукції» 902 «Собівартість реалізованих товарів» 903 «Собівартість реалізованих робіт і послуг»	за видами експортованого товару; за видом обраної формули Інкотермс відповідно до моменту передачі ризиків та зобов'язань
94 «Інші витрати операційної діяльності»	945 «Втрати від операційної курсової різниці»	за видами іноземної валюти; за видами монетарної статті
97 «Інші витрати»	974 «Втрати від неопераційних курсових різниць»	

Порядок відображення в бухгалтерському обліку експортно-імпортних операцій узагальнено в табл. 6.4.

Таблиця 6.4

Порядок відображення експортно-імпортних операцій у зовнішньоекономічній діяльності

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Порядок відображення експорту продукції, товарів покупцю-нерезиденту		
Отримано оплату від нерезидента	312	362
Нараховано мито при експорті продукції	93	641
Відображено отримані послуги щодо експорту товарів (транспорті, страхові, брокерські тощо)	93	631
Відображено дохід при відвантаженні готової продукції, товару на експорт	362	701, 702
Списано собівартість реалізованої готової продукції, товару	901, 902	26, 28
Списано на фінансовий результат дохід від реалізації продукції, товарів	701, 702	791
Списано на фінансовий результат витрати за операціями експорту продукції	791	90 931
Відображено операційні курсові різниці, що утворився при погашенні заборгованості покупцем тільки у випадку, коли не було попередньої оплати	945, 362	362, 714
Відображено операційні курсові різниці в на кінець звітного періоду, у разі наявності дебіторської заборгованості покупця-нерезидента	945, 362	362, 714
Списано на фінансовий результат дохід та витрати від операційної курсової різниці	714,	791,

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
	791	945
Порядок відображення надходження імпортного товару від постачальників – нерезидентів		
Оплата митних платежів щодо митного оформлення імпортного товару Митним органом	377	311
Включено до складу собівартості імпортного товару мита, акцизу, митних зборів та інших платежів	281	377
Сформовано право на податковий кредит з податку на додану вартість при імпорті товарів	641	377
Відображено отримані послуги щодо імпорту товарів (транспорті, страхові, брокерські тощо)	281	631
Виникнення права на податковий кредит при отриманні послуги щодо імпорту товарів (транспорті, страхові, брокерські тощо)	644	631
Оприбутковано товар від іноземного постачальника	281	632
Погашено заборгованість іноземному постачальнику	632	312
Відображено операційні курсові різниці, що утворилися при погашенні заборгованості постачальнику - нерезиденту тільки у випадку, коли не було попередньої оплати	945, 632	632, 714
Відображено операційні курсові різниці в на кінець звітної періоду, у разі наявності кредиторської заборгованості перед постачальником-нерезидентом	945, 632	632, 714
Списано на фінансовий результат дохід та витрати від операційної курсової різниці	714, 791	791, 945

Відповідно до законодавства «всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право:

- самостійно визначати форму розрахунків по зовнішньоекономічних операціях з-поміж тих, що не суперечать законам України та відповідають міжнародним правилам;
- безпосередньо брати і надавати комерційні кредити за рахунок власних коштів у діючій на території України валюті та в іноземній валюті як у межах, так і за межами України, самостійно приймати рішення у зазначених питаннях;
- вільно обирати банківсько-кредитні установи, які будуть вести їх валютні рахунки та розрахунки з іноземними суб'єктами господарської діяльності, користуватись їх послугами, з додержанням при цьому вимог чинних законів України».

Розрахунки у сфері зовнішньоекономічної діяльності під час здійснення експортних операцій банк починає з наступного календарного дня після дня оформлення митної декларації або підписання акту, рахунку (інвойсу) або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання транспортних, страхових послуг. Строки розрахунків, передбачені у контрактах, не можуть перевищувати встановленого строку законодавством з дати митного оформлення (виписки вивізної вантажної митної декларації) продукції, що експортується, а в разі експорту робіт (послуг), прав інтелектуальної власності – з моменту підписання акту або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності».

6.3. Методика обліку бартерних операцій зовнішньоекономічної діяльності

Згідно із Законом України товарообмінна (бартерна) операція у галузі зовнішньоекономічної діяльності – це один із видів експортно-імпортних операцій, оформлених бартерним договором або договором із змішаною формою оплати, яким часткова оплата експортних (імпортних) поставок передбачена в натуральній формі, між суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України та іноземним суб'єктом господарської діяльності, що передбачає збалансований за

вартістю обмін товарами, роботами, послугами у будь-якому поєднанні, неопосередкований рухом коштів у готівковій або безготівковій формі.

У сфері зовнішньоекономічної діяльності до бартерних операцій належать:

- бартерні договори, що передбачають обмін товарами (роботами, послугами);

- договори із змішаною формою оплати, коли частина вартості продукції компенсується в грошовій формі.

У бартерному договорі зазначається загальна вартість товарів, що імпортуються, та загальна вартість товарів (робіт, послуг), що експортуються за цим договором, з обов'язковим вираженням в іноземній валюті, віднесеній Національним банком України.

У розділі «Предмет договору» наводиться точне найменування (марка, сорт) зустрічних поставок. Якщо товар (робота, послуга) потребує більш детальної характеристики або номенклатура товарів (робіт, послуг) досить велика, це відображається в додатку (специфікації), який повинен бути невід'ємною частиною договору, про що робиться відповідна відмітка в тексті договору. Для бартерного (товарообмінного) договору такий додаток (специфікація), крім того, балансується ще за загальною вартістю експорту й імпорту товарів (робіт, послуг), що передбачено.

Якщо договори, які укладені суб'єктами підприємницької діяльності, не відповідають вимогам, то в установленому порядку можуть бути визнані недійсними.

Усі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України мають право на проведення товарообмінних (бартерних) операцій відповідно до законодавства України

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про деякі питання регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності» № 756 від 29 квітня 1999 р. в Україні встановлено перелік товарів (робіт, послуг):

- експорт яких за бартерними (товарообмінними) операціями забороняється;

- імпорт яких за бартерними (товарообмінними) операціями забороняється.

При цьому заборона не поширюється:

- 1) на товарообмінні (бартерні) операції, що здійснюються суб'єктами підприємницької діяльності відповідно до контрактів (договорів), укладених для реалізації міжнародних договорів України, предметом імпортової частини яких є: електроенергія, нафта сира, газ та ядерне паливо;

- 2) на товарообмінні (бартерні) операції, сторонами яких є суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності та іноземні суб'єкти господарської діяльності, що зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності в країнах-учасниках Співдружності Незалежних Держав згідно із законодавством цих країн, за умови, що у процесі проведення відповідних товарообмінних (бартерних) операцій між цими суб'єктами додержуватиметься правило прямого відвантаження у разі здійснення експорту з території України.

З метою збільшення надходжень в Україну валютних коштів, стабілізації грошової національної одиниці та оздоровлення фінансово-банківської системи держави загалом може бути заборонено проведення товарообмінних (бартерних)

операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності з товарами (роботами, послугами), перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до Закону України товари, що імпортуються за бартерним договором, підлягають ввезенню на митну територію України у строки, зазначені в такому договорі, але не пізніше встановлених строків законодавством із дати митного оформлення (дати оформлення митної декларації на експорт) товарів, що фактично експортовані за бартерним договором, а в разі експорту за бартерним договором робіт і послуг – з дати підписання акту або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг.

Датою ввезення товарів за бартерним договором на митну територію України вважають дату їх митного оформлення, а саме дату оформлення митної декларації на імпорт. У разі імпорту за бартерним договором робіт або послуг, такою датою є дата підписання акту або іншого документа, що засвідчує виконання робіт та надання послуг.

Відповідно до П(С)БО 9 «Запаси» всі бартерні операції в зовнішньоекономічній діяльності підрозділяються залежно від обміну активами (рис. 6.6).

Рис. 6.6. Види бартерних операцій у зовнішньоекономічній діяльності залежно від обміну активами [22]

Під подібними активами розуміють об'єкти, що мають однакове функціональне призначення та однакову справедливу вартість (це сума, за якою можна обміняти актив на певну дату).

Бартерні операції з подібними активами трапляються зрідка, при цьому одночасно повинні виконуватися дві умови:

9. однакове функціональне призначення;
10. однакова справедлива вартість об'єктів.

Під час обміну подібними активами:

- 1) дохід не визнають (п. 9 П(С)БО 15 «Дохід»);
- 2) первісна вартість активів, отриманих в обмін на подібні активи, дорівнює балансовій (залишковій) вартості переданих активів. Якщо балансова (залишкова) вартість останніх перевищує їхню справедливу вартість, то первісною вартістю отриманих активів є їхня справедлива вартість. Для підприємств, що здійснюють бартерну операцію, істотне значення має саме справедлива вартість отриманої, а не відвантаженої продукції.

Згідно з П(С)БО різницю між балансовою та справедливою вартістю переданих активів включають до складу витрат звітного періоду.

У результаті операції з обміну подібними активами у бухгалтерському обліку дохід не виникає, оскільки не здійснюється продаж цих активів, у результаті чого не використовуються грошові кошти. Тим самим це приводить до відсутності грошового обігу у державі, що негативно впливає на рівень цін в економіці та на фінансовий стан країни.

До неподібних активів належать усі активи, які не можна віднести до подібних. Вони мають різне функціональне призначення та відрізняються за

справедливою вартістю. Якщо порушується хоча б одна з цих умов подібності активів, то активи є неподібними.

Первинною вартістю активів, які придбані у результаті обміну на неподібні активи, вважають справедливую вартість одержаних активів. У разі обміну неподібними активами, на відміну від обміну подібними активами (роботами, послугами), у кожного підприємства визнається дохід.

Суму доходу за бартерним договором визначають, виходячи із справедливої вартості активів, робіт, послуг, що отримані або підлягають отриманню підприємством, зменшеної чи збільшеної відповідно на суму переданих або отриманих грошових коштів та їх еквівалентів.

Оскільки обмін неподібними активами є продажем, то виникає дохід, і в бухгалтерському обліку застосовуються субрахунки 702 «Дохід від реалізації товарів», 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг».

Особливості бухгалтерського обліку бартерних операцій наведено на рис. 6.7.

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ БАРТЕРНИХ ОПЕРАЦІЙ	
1	Відсутні грошові розрахунки з іноземними партнерами
2	Момент відвантаження продукції на експорт вважається моментом її реалізації
3	Облік розрахунків з іноземними партнерами здійснюється на відповідних субрахунках: 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками» 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»
4	Кредиторська заборгованість іноземному партнеру за товари, що імпортуються, повинна дорівнювати контрактній вартості відвантаженої на експорт продукції

Рис. 6.7. Особливості бухгалтерського обліку бартерних операцій [22]

Для експортних, так і для імпортних операцій у бухгалтерському обліку резидента відвантаження та оприбуткування товару здійснюється з відображенням на відповідних субрахунках. Після виконання бартерної угоди відбувається взаємозалік заборгованостей. Типову кореспонденцію рахунків в обліку резидента під час виконання бартерного зовнішньоекономічного договору наведено в табл. 6.5.

До операцій з вивезення (експорту) товарів за межі митної території України застосовується нульова ставка ПДВ.

Таблиця 6.5

Типова кореспонденція рахунків в обліку резидента під час виконання бартерного зовнішньоекономічного договору

№	Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
	1. Відвантаження товару I нерезиденту (експорт)		
1	Відвантажено товар I на експорт	362	702
2	Списано собівартість реалізованого товару I	902	281
3	У складі фінансового результату відображено собівартість товару I	791	902
	2. Отримання товару II від нерезидента (імпорт)		
4	Оприбутковано товар II	281	632
5	Сплачені митні платежі при ввезенні товару	377	311

№	Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
6	Суму ПДВ, сплачену під час митного оформлення, включено до складу податкового кредиту з ПДВ	641	377
7	Включено до первісної вартості товару II суму митних платежів	641	377
8	Відображено взаємозалік заборгованостей	632	362

Під час здійснення бартерних операцій вартість товарів (робіт, послуг), які експортуються та імпортуються, у зовнішньоекономічному договорі відображається в іноземній валюті. При цьому виникають курсові різниці, які відображають у складі інших операційних доходів на субрахунку 714 «Дохід від операційної курсової різниці» або витрат на субрахунку 945 «Втрати від операційної курсової різниці». Згідно із П(С)БО 21 курсові різниці впливають тільки на монетарні статті. Якщо під час проведення бартерних операцій в іноземній валюті відсутня грошова форма, такі операції відносять до немонетарних статей, і заборгованість, яка виникає в результаті цього, є немонетарною. Тому як на дату балансу, так і на дату здійснення господарської операції в бухгалтерському обліку курсові різниці не відображаються.

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

1). Первинний документ у зовнішньоекономічній діяльності коносамент BILL OF LADING – це:

- товаросупроводжуючий документ щодо перевезення залізничним транспортом;
- товаросупроводжуючий документ щодо перевезення авіаційним транспортом;
- договір перевезення вантажу морським шляхом, товаросупроводжуючий та товаророзпорядчий документ;
- товаросупроводжуючий документ щодо перевезення вантажним автомобільним транспортом;
- товаросупроводжуючий документ щодо перевезення трубопровідним транспортом.

2). Первинний документ у зовнішньоекономічній діяльності CMR – це:

- товаросупроводжуючий документ щодо перевезення залізничним транспортом;
- товаросупроводжуючий документ щодо перевезення авіаційним транспортом;
- договір перевезення вантажу морським шляхом, товаросупроводжуючий та товаророзпорядчий документ;
- товаросупроводжуючий документ щодо перевезення вантажним автомобільним транспортом;
- товаросупроводжуючий документ щодо перевезення трубопровідним транспортом.

3). Первинний документ у зовнішньоекономічній діяльності RAIL WAYBILL – це:

- товаросупроводжуючий документ щодо перевезення залізничним транспортом;
- товаросупроводжуючий документ щодо перевезення авіаційним транспортом;
- договір перевезення вантажу морським шляхом, товаросупроводжуючий та товаророзпорядчий документ;
- товаросупроводжуючий документ щодо перевезення вантажним автомобільним транспортом;
- товаросупроводжуючий документ щодо перевезення трубопровідним транспортом.

4). Первинний документ у зовнішньоекономічній діяльності AIR WAYBILL – це:

- товаросупроводжуючий документ щодо перевезення залізничним транспортом;
- товаросупроводжуючий документ щодо перевезення авіаційним транспортом;
- договір перевезення вантажу морським шляхом, товаросупроводжуючий та товаророзпорядчий документ;
- товаросупроводжуючий документ щодо перевезення вантажним автомобільним транспортом;
- товаросупроводжуючий документ щодо перевезення трубопровідним транспортом.

5). Первинний документ у зовнішньоекономічній діяльності INVOICE – це:

- міжнародний комерційний документ, який продавець надає покупцю до сплати;
- вантажно-транспортний документ;
- зовнішньоекономічний контракт;
- документ, який підтверджує перерахування валюти;
- документ, що підтверджує країну походження.

6). Первинний документ у зовнішньоекономічній діяльності СТ-1 – це:

- a) міжнародний комерційний документ, який продавець надає покупцю до сплати;
- b) вантажно-транспортний документ;
- c) зовнішньоекономічний контракт;
- d) документ, який підтверджує перерахування валюти;
- e) документ, що підтверджує країну походження.

7). Первинний документ у зовнішньоекономічній діяльності PROFORMA INVOICE – це:

- a) міжнародний комерційний документ, який продавець надає покупцю до сплати;
- b) міжнародний комерційний документ, який містить повну інформацію про товари, але не є розрахунковим;
- c) зовнішньоекономічний контракт;
- d) документ, який підтверджує перерахування валюти;
- e) документ, що підтверджує країну походження.

8). Документ, що підтверджує вартість транспортування товару для митного оформлення:

- a) тільки договір на перевезення товару;
- b) тільки заявка на перевезення товару;
- c) тільки рахунок-фактура про надання транспортно-експедиційних послуг;
- d) тільки довідка про вартість перевезення до місця ввезення на митну територію України;
- e) договір, заявка на перевезення товарів, рахунок-фактура про надання транспортно-експедиційних послуг довідка про вартість перевезення до місця ввезення на митну територію України.

9). Мито, що нараховане при імпорті товару в обліку, відображається:

- a) у складі витрат на збут;
- b) у складі адміністративних витрат;
- c) у собівартості імпортованого товару;
- d) у складі інших операційних витрат;
- e) у складі фінансових витрат.

10). Вартість транспортно-експедиторських послуг, що надано перевізником при імпорті товару, в обліку відображається:

- a) у собівартості імпортованого товару;
- b) у складі адміністративних витрат;
- c) у складі витрат на збут;
- d) у складі інших операційних витрат;
- e) у складі фінансових витрат.

11). Акциз, що нараховане при імпорті товару в обліку, відображається:

- a) у складі витрат на збут;
- b) у собівартості імпортованого товару;
- c) у складі адміністративних витрат;
- d) у складі інших операційних витрат;
- e) у складі фінансових витрат.

12). Мито, що нараховане при експорті товару в обліку, відображається:

- a) у складі витрат на збут;
- b) у складі адміністративних витрат;
- c) у собівартості товару;
- d) у складі інших операційних витрат;
- e) у складі фінансових витрат.

13). Вартість транспортно-експедиторських послуг, що надано перевізником при експорті товарів, в обліку відображається:

- a) у собівартості товару;
- b) у складі адміністративних витрат;
- c) у складі витрат на збут;
- d) у складі інших операційних витрат;
- e) у складі фінансових витрат.

14). Акциз, що нараховане при експорті товару в обліку, відображається:

- a) у складі витрат на збут;
- b) у собівартості товару;

- c) у складі адміністративних витрат;
- d) у складі інших операційних витрат;
- e) у складі фінансових витрат.

15). Податок на додану вартість, що нараховане при імпорті товару в обліку, відображається:

- a) у складі витрат на збут;
- b) у складі адміністративних витрат;
- c) у собівартості імпортного товару;
- d) у складі розрахунків з бюджетом з податку на додану вартість;
- e) у складі фінансових витрат.

16). Подібні активи у бартерних операціях зовнішньоекономічної діяльності - це активи:

- a) які мають однакове функціональне призначення і справедливую вартість об'єктів;
- b) які мають різне функціональне призначення або справедливую вартість;
- c) які мають однакову справедливую вартість;
- d) які мають різну справедливую вартість;
- e) які мають однакову ціну продажу.

17). Неподібні активи у бартерних операціях зовнішньоекономічної діяльності – це активи:

- a) які мають однакове функціональне призначення і справедливую вартість об'єктів;
- b) які мають різне функціональне призначення або справедливую вартість;
- c) які мають однакову справедливую вартість;
- d) які мають різну справедливую вартість;
- e) які мають однакову ціну продажу.

18). При проведенні бартерних операцій подібними активами у зовнішньоекономічної діяльності в обліку:

- a) відображається окремо дохід від реалізації та первісна вартість активу, при надходженні;
- b) не формується дохідів від реалізації, але первісна вартість активів, дорівнює балансовій (залишковій) вартості переданих активів;
- c) коригується фінансовий результат на різницю між первісною вартістю та справедливою вартість переданих активів;
- d) коригується дохід на різницю між первісною вартістю та справедливою вартість переданих активів;
- e) коригуються витрати на збут на різницю між первісною вартістю та справедливою вартість переданих активів.

19). При проведенні бартерних операцій неподібними активами у зовнішньоекономічної діяльності в обліку:

- a) відображається окремо дохід від реалізації та первісна вартість активу, при надходженні;
- b) не формується дохідів від реалізації, але первісна вартість активів, дорівнює балансовій (залишковій) вартості переданих активів;
- c) коригується фінансовий результат на різницю між первісною вартістю та справедливою вартість переданих активів;
- d) коригується дохід на різницю між первісною вартістю та справедливою вартість переданих активів;
- e) коригуються витрати на збут на різницю між первісною вартістю та справедливою вартість переданих активів.

20). Основним первинним документом для відображення в обліку експортних та імпорتنих операцій є:

- a) інвойс;
- b) міжнародна товарно-транспортна накладна;
- c) зовнішньоекономічний контракт;
- d) пакувальний лист;
- e) митна декларація.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1). На підприємстві здійснено передоплату нерезиденту 28 січня поточного року на загальну суму 21086,00 євро. Митне оформлення отриманого товару на суму 21086,00 євро здійснено 04 лютого поточного року. Мито нараховане у розмірі 3 % від митної вартості товару. Підприємство отримано транспортні послуги від перевізника 04 лютого поточного року щодо перевезення імпортного товару у розмірі 22600,00 грн. без ПДВ (загальний пробіг дорівнюється 1800 км, у тому числі до пункту перетину кордону України 984 км). За страховий платіж щодо імпортного товару підприємство сплатило 1200,00 грн. без ПДВ 28 січня поточного року. Підприємство отримало брокерські послуги щодо імпорту товару у

розмірі 3600,00 грн. без ПДВ 04 лютого поточного року. Виконати бухгалтерські записами за операціями щодо імпорту товару та оформити у вигляді таблиці:

Зміст господарської операції	Дата операції	Кореспонденція рахунків		Сума операції	
		Дебет	Кредит	у валюті	у гривнях

2). На підприємстві здійснено передоплату нерезиденту 28 січня поточного року на загальну суму 21086,00 доларів США. Митне оформлення отриманого товару на суму 42172,00 доларів США здійснено 04 лютого поточного року. Мито нараховане у розмірі 3 % від митної вартості товару. Підприємство отримано транспортні послуги від перевізника 04 лютого поточного року щодо перевезення імпортного товару у розмірі 36000,00 грн. без ПДВ (загальний пробіг дорівнюється 1800 км, у тому числі до пункту перетину кордону України 984 км). За страховий платіж щодо імпортного товару підприємство сплатило 800,00 грн. без ПДВ 28 січня поточного року. Підприємство отримало брокерські послуги щодо імпорту товару у розмірі 2200,00 грн. без ПДВ 04 лютого поточного року. Закриття заборгованості нерезиденту на суму 21086 доларів США відбулося 10 березня поточного року. Виконати бухгалтерські записами за операціями щодо імпорту товару та оформити у вигляді таблиці:

Зміст господарської операції	Дата операції	Кореспонденція рахунків		Сума операції	
		Дебет	Кредит	у валюті	у гривнях

3). На підприємстві митне оформлення отриманого товару на суму 42172,00 євро здійснено 04 лютого поточного року. Мито нараховане у розмірі 5 % від митної вартості товару. Підприємство отримано транспортні послуги від перевізника 04 лютого поточного року щодо перевезення імпортного товару у розмірі 40600,00 грн. без ПДВ (загальний пробіг дорівнюється 3260 км, у тому числі до пункту перетину кордону України 2536 км). За страховий платіж щодо імпортного товару підприємство сплатило 3100,00 грн. без ПДВ 28 січня поточного року. Підприємство отримало брокерські послуги щодо імпорту товару у розмірі 4800 грн. без ПДВ 04 лютого поточного року. Оплата нерезиденту відбулася 10 лютого на загальну суму 21086,00 євро та 20 лютого поточного року на загальну суму 21086,00 євро. Виконати бухгалтерські записами за операціями щодо імпорту товару та оформити у вигляді таблиці:

Зміст господарської операції	Дата операції	Кореспонденція рахунків		Сума операції	
		Дебет	Кредит	у валюті	у гривнях

4). На підприємстві митне оформлення експортного товару на суму 18420 доларів США здійснено 04 лютого поточного року. Підприємство отримано транспортні послуги від перевізника 14 лютого поточного року щодо перевезення експортного товару у розмірі 20200,00 грн. без ПДВ (загальний пробіг дорівнюється 1440 км, у тому числі до пункту перетину кордону України 860 км). За страховий платіж щодо імпортного товару підприємство сплатило 1800,00 грн. без ПДВ 04 лютого поточного року. Підприємство отримало брокерські послуги щодо імпорту товару у розмірі 2400,00 грн. без ПДВ 04 лютого поточного року. Отримання оплати від нерезиденту відбулося 10 лютого на загальну суму 10000,00 доларів США та 20 лютого поточного року на загальну суму 8420,00 доларів США. Виконати бухгалтерські записами за операціями щодо експорту товару та оформити у вигляді таблиці:

Зміст господарської операції	Дата операції	Кореспонденція рахунків		Сума операції	
		Дебет	Кредит	у валюті	у гривнях

5). На підприємстві митне оформлення експортного товару на суму 26740 доларів США здійснено 10 лютого поточного року. Підприємство отримано транспортні послуги від перевізника 20 лютого поточного року щодо перевезення експортного товару у розмірі 28100,00 грн. без ПДВ (загальний пробіг

дорівнюється 1524 км, у тому числі до пункту перетину кордону України 828 км). За страховий платіж щодо імпортного товару підприємство сплатило 800,00 грн. без ПДВ 10 лютого поточного року. Підприємство отримало брокерські послуги щодо імпорту товару у розмірі 3400,00 грн. без ПДВ 20 лютого поточного року. Отримання оплати від нерезидента відбулося 29 січня поточного року на загальну суму 13370,00 доларів США та 22 лютого поточного року на загальну суму 13370,00 доларів США. Виконати бухгалтерські записи за операціями щодо експорту товару та оформити у вигляді таблиці:

Зміст господарської операції	Дата операції	Кореспонденція рахунків		Сума операції	
		Дебет	Кредит	у валюті	у гривнях

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Владичин М.Б., Струк Н.С. Організація обліку зовнішньоекономічної діяльності торговельних підприємств: стан і перспективи покращення. *Бізнес Інформ*. № 7. 2015. С. 35–41. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2015-7_0-pages-35_41.pdf.
2. Гордополов В.Ю. Методологічні положення бухгалтерського обліку експортно-імпортних операцій підприємств. *Агросвіт*. № 13. 2018. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/13_2018/4.pdf.
3. Гордополов В.Ю. Організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку валютних операцій в системі управління зовнішньоекономічною діяльністю. *Економіка та держава*. № 5. 2018. URL: http://www.economy.in.ua/pdf5_201818.pdf.
4. Закон України «Про Договір про зону вільної торгівлі, Договір ратифіковано» № 5193-VI від 30.07.2012 URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_n25/print.
5. Євдокімов В.В., Венцель В.Т. Особливості організації бухгалтерського обліку на підприємстві, що здійснює зовнішньоекономічну діяльність. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. Випуск 2 (34). 2011 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/5497/1/%D0%9E%D0%A1%D0%9E%D0%9E>.
6. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16 липня 1999 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
7. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-XII від 16 квітня 1991 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12/page2>.
8. Закон України «Про регулювання товарообмінних операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності» № 351-XIV від 15 жовтня 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/351-14>.
9. Карпенко Н.Г. Особливості обліку експорту товарів. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит, Мукачівський державний університет*, Вип. № 9. 2017. С. 1134–1138. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/194.pdf.
10. Кононов І.І. Управління зовнішньоекономічною діяльністю на основі моделі облікової політики експортно-імпортних операцій. *Вісник Хмельницького національного університету*. № 1. 2022. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/03/2022-en-1-18.pdf>.
11. Кононенко Л. В., Назарова Г.Б. Організація обліку і аудиту розрахунків за податками та платежами в умовах використання сучасного інформаційного забезпечення. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2020. Вип. 1-2. С. 202-210. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2020_1-2_19.
12. Кудлаєва Н.В. Курсові різниці як об'єкт бухгалтерського обліку. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. Вип. 31. 2019. URL: http://market-infr.od.ua/journals201931_2019_ukr112.pdf.
13. Митний кодекс України. URL: <http://zakon2.ra-da.gov.ua/laws/show/4495-17/paran756#n865>.
14. Наказ Міністерства України «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» № 291 від 30 листопада 1999 р. URL: <http://www.dtk.com.ua/show/2cid06880.html#plan>.
15. Оляднічук Н.В., Підлубна О.Д. Облік експортно-імпортних операцій. *Облік і фінанси*. 2017. № 1 (75). 2017. С. 48–56. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Oif_apk_2017_1_8
16. Орищенко М.М. Особливості відображення зовнішньоекономічних операцій у системі звітності: стан та напрями удосконалення. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/5778/1/%D0%9E%D1%80%D0%B8>.

17. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» Затверджено Наказ Міністерства фінансів України 29.11.99 № 290 URL: [http:// zakon2.rada.gov.ua/laws/ show/ z0860-99](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99).
18. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» URL: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/ show/z0027-00](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00).
19. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» від 10.08.2000 р. № 193. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ z0515-00](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00).
20. Постанова КМУ «Про деякі питання регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності» № 756 від 26 грудня 2012 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/756-99-%D0%BF](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756-99-%D0%BF).
21. Рета М.В. Облікове забезпечення операцій в іноземній валюті: окремі аспекти. Молодий вчений. № 2 (42). 2017 р. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/2/74.pdf>.
22. Романькова О.М.. Аналіз бартерних операцій зовнішньоекономічної діяльності та їх облік. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. Вип. 28. 2019. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/201928_2019_ukr54.pdf.
23. Фурса В.П. Актуальні питання обліку операцій зовнішньоекономічної діяльності. Інфраструктура ринку. Вип. 5. 2017. С.213-218. http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/5_2017_ukr/45.pdf.

ТЕМА 7

ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ В ІНОМЕНІЙ ВАЛЮТІ

7.1. Облік курсових різниць

7.2. Облік придбання та продажу іноземної валюти

7.3. Відображення операцій в іноземній валюті у звітності підприємства

Тестові питання

Практичні завдання

Список використаних джерел

7.1. Облік курсових різниць

Облік операцій з іноземною валютою регламентується нормами П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів», а в міжнародному – МСБО 21 «Вплив змін валют».. Аналіз окремих питань та термінологічних понять представлено у табл. 7.1.

Таблиця 7.1

Аналіз стандартів П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» та МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів» [19]

Ключові ознаки порівняння	П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів»	МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів»
Валютний курс	установлений Національним банком України курс грошової одиниці України до грошової одиниці іншої країни	коефіцієнт обміну двох валют
Іноземна валюта	валюта інша, ніж валюта звітності	валюта, інша, ніж функціональна валюта суб'єкта господарювання
Операція в іноземній валюті	господарська операція, вартість якої визначена в іноземній валюті або яка потребує розрахунків в іноземній валюті	операція, яка визначається (чи потребує розрахунків) в іноземній валюті, включаючи операції, що виникають, коли суб'єкт господарювання: а) купує або продає товари чи послуги, ціна на які визначена в іноземній валюті; б) позичає або надає у борг кошти, якщо суми, які підлягають сплаті або отриманню, визначені в іноземній валюті, або в) іншим чином купує або ліквідує активи або бере на себе зобов'язання, визначені в іноземній валюті, чи погашає їх
Курсова різниця	різниця між оцінками однакової кількості одиниць іноземної валюти при різних валютних курсах	різниця, яка є наслідком переведення визначеної кількості одиниць однієї валюти в іншу валюту за різними валютними курсами
Монетарні статті	статті балансу про грошові кошти, а також про такі активи й зобов'язання, які будуть отримані або сплачені у фіксованій (або визначеній) сумі грошей або їх еквівалентів	утримувані одиниці валюти, а також активи та зобов'язання, що їх мають отримати або сплатити у фіксованій або визначеній кількості одиниць валюти
Немонетарні статті	статті інші, ніж монетарні статті балансу	Поняття не визначене
Функціональна валюта	Поняття не визначено	валюта основного економічного середовища, у якому працює підприємство
Курс «спот»	Поняття не визначене	це валютний курс у разі негайної купівлі-продажу валюти
Курс при закритті	Поняття не визначене	це курс «спот» на кінець звітного періоду
Використання приблизного (середнього) курсу при початковому визнанні стаття на дату операції	Не допускається	Допускається, якщо не зафіксовано суттєвих коливань курсу
Ключові ознаки порівняння	П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів»	МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів»

Сіжнародний стандарт МСБО 21 містить загальні підходи до упорядкування обліку у закордонних одиницях, що спрямовані на приведення до єдиних облікових стандартів звітних даних у різних об'єктів господарювання.

На відміну від нього П(С)БО 21 деталізує інформацію про окремі облікові елементи, залишаючи поза увагою такі питання, як переоцінка запасів,

переведення однієї валюти в іншу тощо. Особливістю побудови бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті є наявність різниць, які виникають внаслідок зміни валютних курсів [19].

Досить складним моментом обліку є визначення порядку розрахунку та інформативного відображення коливання валютних курсів. У процесі валютного перерахунку можуть застосовуватися декілька видів валютних курсів: історичний курс, курс «закриття» (або поточний курс) та середній курс. Внаслідок коливання валютних курсів виникають валютні різниці, які прийнято узагальнено називати «курсові різниці». Різні види валютних коливань мають різний характер впливу, як на об'єкти обліку за якими вони виникають, так і на кінцевий результат діяльності підприємств, а отже облікове забезпечення та підхід щодо відображення таких різниць матиме свої особливості.

Вплив змін валютного курсу на грошові кошти та їх еквіваленти, які утримуються в іноземній валюті або підлягають виплаті в іноземній валюті, відображається в звіті про рух грошових коштів з метою узгодження грошових коштів та їх еквівалентів на початку і в кінці періоду. Ця сума подається окремо від грошових потоків від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності і містить курсові різниці, якщо вони були, коли рух грошових коштів визначався за курсом обміну валют на кінець періоду», яке можливо прирівняти до визначення поняття «нереалізовані курсові різниці». Бухгалтерський облік передбачає детальніше упорядкування наслідків валютних коливань за рахунками бухгалтерського обліку (табл. 7.3).

Таблиця 7.3

Відображення в бухгалтерському обліку наслідків валютних коливань [19]

Валютні коливання	Курсові різниці	
	За статтями активу балансу	За статтями пасиву балансу
Зростання курсу валют	Дохід по кредиту рахунків: 714 «Дохід від операційної курсової різниці» 744 «Дохід від не операційної курсової різниці»	Витрати по дебету рахунків: 945 «Витрати від операційної курсової різниці» 974 «Витрати від неопераційної курсової різниці»
Зниження курсу валют	Витрати по дебету рахунків: 945 «Витрати від операційної курсової різниці» 974 «Витрати від неопераційної курсової різниці»	Дохід по кредиту рахунків: 714 «Дохід від операційної курсової різниці» 744 «Дохід від не операційної курсової різниці»
Сумові різниці		
	Купівля валюти	Продаж валюти
$MBP \leq HBP$	Від'ємна різниця: Доходи за кредитом рахунку 711 «Дохід від купівлі – продажу іноземної валюти»	Додана різниця: Витрати за дебетом рахунку 942 «Витрати на купівлю – продаж іноземної валюти»
$MBP \geq HBP$	Додана різниця: Витрати за дебетом рахунку 942 «Витрати на купівлю – продаж іноземної валюти»	Від'ємна різниця: Доходи за кредитом рахунку 711 «Дохід від купівлі – продажу іноземної валюти»
Особливі випадки		
Фінансові інвестиції у господарчу одиницю за межами України	423 «Накопичені курсові різниці»	

Розподіл закладено у методику обліку валютних коливань, відповідно до якої відображення таких коливань проводиться за різними рахунками обліку. Для відображення курсових різниць передбачені рахунки доходів та витрат.

Поділ валютних коливань розподілено на:

- курсові різниці (сума зміни вартості об'єкту обліку внаслідок коливання валютних курсів);
- сумові різниці (суми, що виникають внаслідок використання різних видів курсів) [19].

Класифікацію валютних коливань схематично представлено на рис. 7.1.

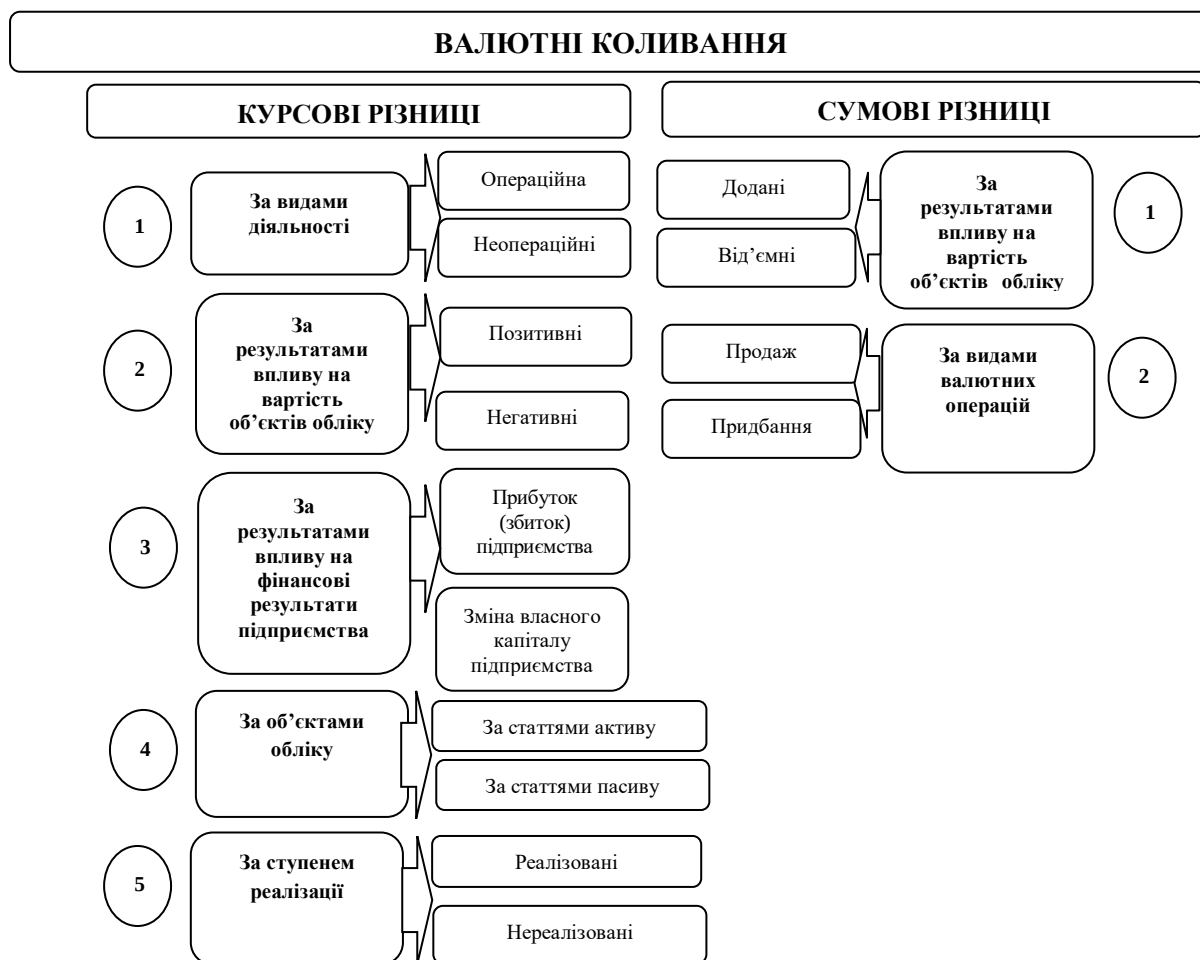

Рис. 7.1. Класифікація валютних коливань для цілей бухгалтерського обліку [19]

Курсові різниці розподіляються залежно від виду діяльності:

1. операційні – виникають у результаті здійснення операційної діяльності підприємства (визначаються за дебіторською та кредиторською заборгованістю з операційної оренди; за дебіторською та кредиторською заборгованістю з реалізованих, придбаних оборотних активів (за винятком фінансових інвестицій), що одержуються, оплачуються в іноземній валюті; які нараховуються на залишок валютних коштів, які знаходяться на валютному рахунку підприємства в банку чи в касі підприємства на дату балансу);

2. неопераційні – виникають у результаті здійснення інвестиційної чи фінансової діяльності підприємства (за дебіторською та кредиторською заборгованістю з фінансової оренди; за кредитами, отриманими в іноземній валюті; за відсотками, нарахованими з таких кредитів, тощо).

Залежно від впливу на вартість об'єктів обліку:

- позитивні – курсові різниці, які виникають: за активними статтями – за збільшення курсу валюти, за пасивними – за зменшення курсу;
- негативні – курсові різниці, які виникають: за активними статтями – за зменшення курсу валюти, за пасивними – за збільшення курсу».

Для обліку аналітична інформація групується за видами, причинами виникнення та наслідками валютних коливань для діяльності підприємства, і це надає змогу прогнозувати вплив валютних коливань. Для формування інформації

для прийняття управлінських рішень щодо зовнішньоекономічних операцій, організовується облік за наступними напрямками:

- за контрагентами;
- за договорами (умовами оплати);
- за видами заборгованості (кредиторська, дебіторська);
- за термінами сплати [19].

Сума в іноземній валюті перераховується у валюту звітності (гривні) за офіційним курсом Національного банку України. Внаслідок того, що офіційний курс іноземної валюти по відношенню до гривні, що встановлено Національним банком України, постійно змінюється, виникають курсові різниці.

Відповідно до П(С)БО 21 та М(С)БО «Вплив змін валютних курсів» встановлена сутність категорії «курсова різниця», що представлено у табл. 7.4.

Таблиця 7.4

Категорії «курсова різниця» за П(С)БО 21 та М(С)БО «Вплив змін валютних курсів»

Стандарт	Визначення
П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів»	Курсова різниця – різниця між оцінками однакової кількості одиниць іноземної валюти за різних валютних курсів. Валютним курсом для цілей бухгалтерського обліку, відповідно до П(С)БО 21, вважається встановлений НБУ курс грошової одиниці України до грошової одиниці іншої країни
М(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів»	Курсова різниця – це різниця, яка є наслідком переведення визначеної кількості одиниць однієї валюти в іншу валюту за різними валютними курсами. Валютним курсом вважається коефіцієнт обміну двох валют

Курсова різниця – це різниця між двома офіційними курсами іноземної валюти на різні дати, що відповідає вимогам чинного законодавства Основним чинником впливу на момент виникнення курсової різниці є дата здійснення господарської операції (дата надходження (сплати) грошових коштів або дата відвантаження продукції (отримання товарно-матеріальних цінностей)).

До курсових різниць не належать:

1. операції з придбання чи продажу валюти за міжбанківським курсом, що відрізняється від курсу НБУ, такі різниці визнаються іншими операційними доходами (витратами) або іншими доходами (витратами);
2. розрахунки з постачальниками-резидентами, якщо в договорі грошовий еквівалент зобов'язання підприємства-покупця зазначено в іноземній валюті.

Дана різниця у покупця буде визнаватися іншими операційними доходами або іншими операційними витратами.

Об'єктами визначення курсових різниць є лише монетарні статті балансу (статті балансу про грошові кошти, а також про такі активи й зобов'язання, які будуть отримані або сплачені у фіксованій (або визначеній) сумі грошей або їхніх еквівалентів).

До монетарних статей належать:

1. усі рахунки обліку коштів у валюті (у тому числі депозитні рахунки);
2. дебіторська та кредиторська заборгованість, що передбачає погашення грошовими коштами;
3. поточні чи довгострокові заборгованості за валютними кредитними

договорами;

4. заборгованість за розрахунками із засновником-нерезидентом, у разі якщо вона має бути погашена валютними коштами;

5. непогашена заборгованість перед підзвітною особою за затвердженими витратами щодо закордонного відрядження.

Поряд із цим під час здійснення ЗЕД частина статей балансу, відповідно до П(С)БО 21, вважається немонетарними (рис. 7.2).

НЕМОНЕТАРНІ СТАТТІ – СТАТТІ ІНШІ, НІЖ МОНЕТАРНІ СТАТТІ

До немонетарних статей відносяться:

- 1) основні засоби;
- 2) нематеріальні активи;
- 3) запаси;
- 4) сума заборгованості за отриманими або перерахованими авансами (попередньою оплатою), яка буде погашена поставкою товарів, робіт, послуг);
- 5) заборгованість підзвітних осіб за коштами, виданими на відрядження або господарські потреби, за винятком випадків, коли підзвітна особа повертає невикористані підзвітні суми;
- 6) заборгованість за бартерними угодами тощо

Рис. 7.2. Склад немонетарних статей балансу [8]

Під час визнання курсових різниць, велике значення відіграє їх поділ залежно від порядку виникнення (за монетарними чи немонетарними статтями балансу).

При відображенні курсових і сумових різниць визначають дати перерахунку монетарних статей на дату балансу та під час здійснення операцій, а також статті балансу – монетарні або немонетарні. Відповідно до П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів», визначення курсових валютних різниць за монетарними статтями проводиться в обліку, що представлено на рис. 7.3.

ВІДОБРАЖЕННЯ КУРСОВИХ РІЗНИЦЬ

НА ДАТУ БАЛАНСУ

НА ДАТУ ЗДІЙСНЕННЯ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ОПЕРАЦІЇ В ЇЇ
МЕЖАХ АБО ЗА ВСІЄЮ СТАТТЕЮ
(ВІДПОВІДНО ДО ОБЛІКОВОЇ
ПОЛІТИКИ)

Рис. 7.3. Порядок відображення курсових різниць [8]

Під датою балансу розуміють дату, на яку складено баланс підприємства, зазвичай це кінець останнього дня звітного періоду. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», періодом для складання фінансової звітності є календарний рік.

За П(С)БО 21 немонетарні статті відображаються в обліку по валютному курсу на дату здійснення операції і не перераховуються на кожен дату балансу. Порядок відображення монетарних та немонетарних статей на дату балансу

представлено на рис. 7.4.

Відокремлюємо чотири основних правила відображення в обліку курсових різниць відповідно до вимог П(С) БО 21 «Вплив змін валютних курсів».

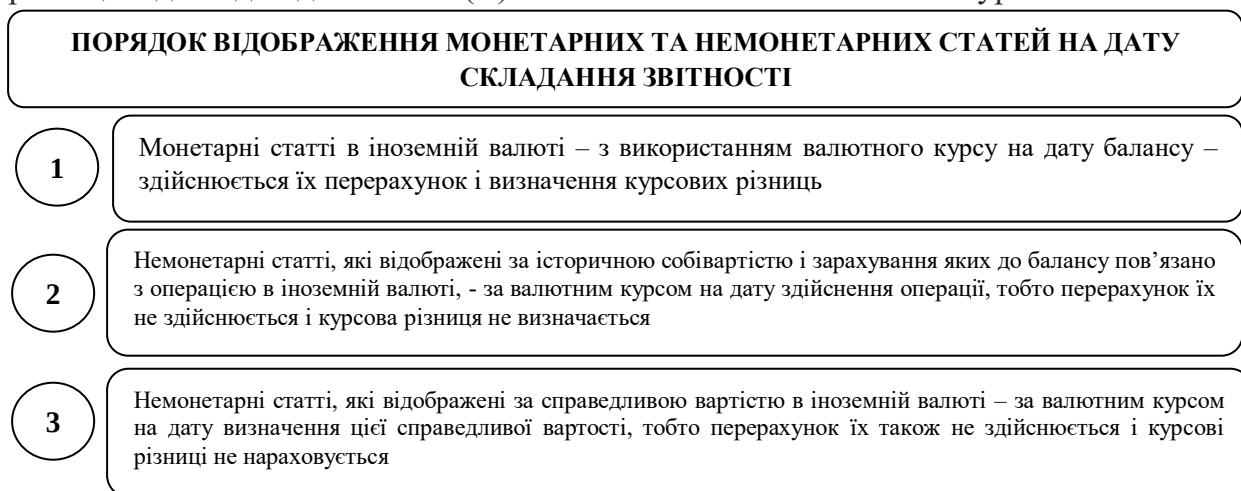

Рис. 7.4. Порядок відображення монетарних та немонетарних статей у фінансовій звітності в іноземній валюті [8]

Для обліку операційних курсових різниць використовується:

- субрахунок 945 «Втрати від операційної курсової різниці»;
- субрахунок 714 «Дохід від операційної курсової різниці».

Курсові різниці, що виникають внаслідок перерахунку монетарних статей і іноземній валюті, пов'язаних із фінансовою та інвестиційною діяльністю, відображайте у складі інших доходів чи витрат (п. 8 НП(С)БО 21 «Вплив зміни валютних курсів»). Доходи від неопераційних курсових різниць відображайте за кредитом субрахунку 744 «Дохід від неопераційної курсової різниці», а збитки від таких різниць – за дебетом субрахунку 974 «Втрати від неопераційних курсових різниць». Курсові різниці від перерахунку кредиту в іноземній валюті визнаються іншими операційними доходами (витратами) або іншими доходами (витратами) залежно від цільового характеру (на операційну чи інвестиційну діяльність) використання кредиту.

Розрахунок курсових різниць за монетарними статтями на дату балансу (курсів різниці на дату балансу) та на дату здійснення господарської операції (п. 8 НП(С)БО 21). Для цього використовуйте офіційний валютний курс НБУ на певну дату. Облік курсових різниць монетарних статей представлено у табл. 7.5.

Таблиця 7.5

Порядок відображення в обліку курсових різниць монетарних статей

Зміст господарських операцій	Коливання курсів НБУ	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
Імпорт товарів без передоплати			
Оприбутковано товар від нерезидента	Курс НБУ на дату отримання	28	632
Відображаємо позитивну курсову різницю на дату балансу	Курс НБУ на дату балансу менший за курс НБУ на дату отримання (курс впав– заплатимо менше)	632	714
Відображаємо від'ємну курсову різницю на дату балансу	Курс НБУ на дату балансу перевищує курс НБУ на дату отримання (курс зріс – заплатимо більше)	945	632
Перерахували оплату нерезидентіві	Курс НБУ на дату оплати	632	312
Відображаємо позитивну курсову різницю на дату оплати	Курс НБУ на дату оплати менший за курс НБУ на дату балансу (курс впав – заплатили менше)	632	714

Зміст господарських операцій	Коливання курсів НБУ	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
Відображаємо від'ємну курсову різницю на дату оплати	Курс НБУ на дату оплати перевищує курс НБУ на дату балансу (курс зріс – заплатили більше)	945	632
Експорт товару без передоплати			
Реалізували товар нерезиденту	Курс НБУ на дату реалізації	362	702
Відображаємо позитивну курсову різницю на дату балансу	Курс НБУ на дату балансу перевищує курс НБУ на дату реалізації (курс зріс – заплатили більше)	362	714
Відображаємо від'ємну курсову різницю на дату оплати	Курс НБУ на дату балансу менший за курс НБУ на дату реалізації (курс впав – заплатили менше)	945	362
Отримано оплату від покупця - нерезидента	Курс НБУ на дату оплати	312	362
Відображаємо позитивну курсову різницю на дату оплати	Курс НБУ на дату оплати перевищує курс НБУ на дату балансу (курс зріс – заплатили більше)	362	714
Відображаємо від'ємну курсову різницю на дату оплати	Курс НБУ на дату оплати менший за курс НБУ на дату балансу (курс впав – заплатили менше)	945	362

Курсові різниці за немонетарними статтями не виникають. Облік курсових різниць немонетарних статей представлено у табл. 7.6.

Таблиця 7.6

Порядок відображення в обліку курсових різниць немонетарних статей

Зміст господарських операцій	Коливання курсів НБУ	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
Імпорт товарів за умовами передоплати			
Перераховано попередню оплату постачальнику - нерезиденту	Курс НБУ на дату авансу	632	312
Отримано товар від постачальника - нерезидента	Курс на дату авансу	28	632
Експорт товару за умовами передоплати			
Отримано попередню оплату від покупця - нерезидента	Курс НБУ на дату авансу	312	362
Реалізація товару покупцю-нерезиденту	Курс НБУ на дату авансу	362	702

Визначення гривневого еквіваленту для немонетарних статей проводиться на дату здійснення операції. Виняток – немонетарні статті, які відображають за справедливою вартістю в іноземній валюті. Такі статті відображайте за валютним курсом на дату визначення цієї справедливої вартості (п. 7 НП(С)БО 21). Якщо перераховується або отримується іноземний аванс, використовуйте курс НБУ на дату сплати (отримання) авансу. Суми авансових платежів, які виплачували чи одержували частинами, визначайте на основі валютних курсів у послідовності таких авансових платежів (п. 6 НП(С)БО 21). *Коливання курсів на дату різних операцій і дату балансу для немонетарних статей балансу не формує курсових різниць, адже курс для розрахунку завжди один.*

7.2. Облік придбання та продажу іноземної валюти

Юридичні особи та фізичні особи – підприємці купують іноземної валюти через один банк для розрахунків за поточними торговельними операціями з нерезидентом за кожним зовнішньоекономічним договором відповідно до п. 8 Постанова Правління Національного банку України від 02 січня 2019 р. № 5 «Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті».

Суб'єкт господарської діяльності подає заяву про купівлю (продаж) іноземної валюти до банку, що його обслуговує. При продажу іноземної валюти суб'єкт господарської діяльності має право подавати заяву до банку за власним вибором незалежно від того, чи відкрив в цьому банку поточний рахунок в іноземній валюті.

Реквізити заяви визначають в договорі банківського рахунку між банком і клієнтом. Зважайте, що банк має право проводити операції купівлі-продажу і без заяви клієнта. Банк має право здійснювати операції з купівлі (продажу, обміну) іноземної валюти. без отримання від клієнта заяви згідно з дорученням на проведення таких операцій, якщо порядок та умови проведення цих операцій визначені в договорі банківського рахунку або іншому договорі, укладеному між банком і клієнтом.

Банк у договорі банківського рахунку визначає:

- порядок, спосіб і форму подання заяв та інших документів;
- особливості установлення банком курсу/крос-курсу купівлі/продажу/обміну іноземної інвалюти;
- порядок та умови повернення банком заяви без виконання;
- правила та спосіб надання доручень клієнта щодо умов здійснення конкретної валютної операції;
- порядок отримання банком комісійної винагороди за здійснення валютної операції;
- інформування клієнта про здійснені банком валютні операції;
- умови відкликання заяви (доручення) і відшкодування клієнтом пов'язаних із таким відкликанням витрат банку відповідно до п. 11 Постанова Правління Національного банку України від 02 січня 2019 р. № 2 «Про затвердження Положення про здійснення операцій із валютними цінностями».

Щоб переказати інвалюту, клієнти банків подають платіжне доручення в інвалюті, реквізити якого передбачає п. 33 Положення № 2.

Платіжні доручення, які складаються в іноземній валюті, відрізняється від звичайного як за змістом, так і за формою. Тому оформляти даний документ на бланку звичайного платіжного доручення не можна.

Платіжне доручення в іноземній валюті подається до банку у довільній формі із зазначенням всіх обов'язкових реквізитів. Обов'язкові реквізити включають номер та дату складання, назву банку, назву клієнта, номер рахунку клієнта, цифровий або літерний код іноземної валюти, суму цифрами та прописом, назва бенефіціара, назва банку бенефіціара, призначення платежу, комісійні, код операції, код країни бенефіціара, код клієнта за ЄДРПОУ, підпис та печатка уповноваженої особи клієнта.

У реквізиті *«Комісійні»* зазначається порядок сплати комісійних витрат уповноваженого банку й інших банків за переказ коштів в іноземній валюті за рахунок клієнта уповноваженого банку (OUR) або бенефіціара (BEN), або клієнта та бенефіціара (SHA) та надання права уповноваженому банку утримувати комісійну винагороду без платіжного доручення клієнта.

У реквізиті *«Призначення платежу»* платіжного доручення в іноземній валюті повинно бути надано повну інформацію про платіж в іноземній валюті та документи, на підставі яких здійснюється перерахування коштів або банківських металів бенефіціару. При цьому зазначається назва, номер і дата документа, на підставі якого здійснюється переказ коштів в іноземній валюті.

Платіжне доручення в іноземній валюті крім обов'язкових містить ще *допоміжні реквізити*. У допоміжних реквізитах міститися така інформація:

- код уповноваженого банку, що обслуговує клієнта;
- SWIFT-код (BIC kod) банку бенефіціара, IBAN банку бенефіціара;
- найменування та інші реквізити банку-посередника (заповнюється за потреби);
- номер рахунку клієнта, з якого здійснюється списання комісійної винагороди.

Платіжне доручення в іноземній валюті необхідно *заповнювати латинськими літерами*. Назва та місцезнаходження клієнта, найменування та місцезнаходження уповноваженого банку, що його обслуговує, та назва іноземної валюти можуть заповнюватися латинськими літерами або українською мовою (кирилицею).

Допускається використання англomовних аналогів назв текстових елементів бланків, але тільки разом з їх українською назвою.

Платіжні доручення в іноземній валюті або банківських металах приймаються уповноваженим банком *до виконання протягом 10 днів*, починаючи з дня їх оформлення (день оформлення не враховується).

Якщо перерахування іноземної валюти здійснюється в межах банку (для погашення відсотків за валютним кредитом чи для погашення валютного кредиту) платіжне доручення в іноземній валюті можна заповнювати українською мовою.

У заяві на купівлю інвалюти зазначають:

- інформацію про мету купівлі;
- документи, на підставі яких проводять операцію (п. 5 Положення № 5).
- банк зобов'язаний зарахувати інвалюту, що купив (обміняв) за дорученням клієнтів, на їхні поточні рахунки, *за винятком інвалюти*:
 - для покриття акредитива;
 - за кореспондентськими рахунками банків-нерезидентів;
 - для виконання резидентом зобов'язань перед нерезидентом за зовнішньоекономічної діяльності, якщо обмін інвалюти провели на міжнародному валютному ринку (п. 43 Положення № 5).

Клієнт-резидент повинен переказати іноземну валюту, яку купив (обміняв) на валютному ринку України для виконання власних зобов'язань перед нерезидентами, винятково з поточного рахунку резидента, відкритого в банку.

Також, іноземну валюту, яку обміняли на міжнародному валютному ринку з метою виконання резидентом зобов'язань перед нерезидентом за зовнішньоекономічної діяльності, можна переказувати за призначенням без проміжного зарахування на поточний рахунок резидента, відкритий у банку (п. 46 Положення № 5).

Суб'єкт господарської діяльності купує іноземну валюту на підставі оригіналів документів або копій в електронній (паперовій) формі з оригіналів документів на паперових носіях інформації (п. 7 Положення № 5). Резиденту (юридичній особі або фізичній особі-підприємцю) дозволяється протягом одного дня здійснювати валютні операції з купівлі безготівкової іноземної валюти без підтвердження наявності підстав (зобов'язань) для їх проведення на загальну суму, що не має перевищувати в сукупності 100000 євро включно (еквівалент цієї

суми в іншій іноземній валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком на дату здійснення відповідної операції).

Банк за купує валюту лише за чітким переліком витрат.

Банк за купує інвалюту:

- для розрахунків з нерезидентом за імпортом товарів, які поставили в Україну та підлягають митному оформленню, за наявності в е-реєстрах митних декларацій, що є підставою для ввезення товарів та їх випуску у вільний обіг на митній території України за ЗЕД клієнта-резидента (пп. 1 п. 54 Положення № 5);

- розрахунків з нерезидентами за імпортом продукції, який проводять без її ввезення із-за кордону на територію України, за наявності документів, що підтверджують продаж із зарахуванням виручки на рахунки резидента в банках України (використання продукції за межами України), та документів, що передбачені для документарної форми розрахунків (п. 55 Положення № 5);

- переказу для окремих поточних неторговельних операцій за умови документального підтвердження – витрат на відрядження за межі України або експлуатаційні витрати для транспортних засобів, що виконують рейси за межі України;

- переказу з метою повернення резидентом благодійної допомоги (гранту), що передбачили у договорі, в розмірі невикористаного залишку або в разі нецільового використання допомоги (гранту), якщо кошти, що надійшли в Україну як благодійна допомога, повністю продали на валютному ринку України;

- переказу з метою забезпечення платежів соціального характеру відповідно до угод, які Україна уклала з країнами, угод між Пенсійним фондом України та фондами іноземних країн;

- переказу з метою повернення коштів у разі відкликання банками-нерезидентами розрахункових документів. Банк купує інвалюту в обсязі, що не перевищує суми, яку фактично зарахували на рахунок клієнта (п. 56 Положення № 5).

Банкам заборонено за купувати безготівкову іноземну валюту за дорученням (заявою) клієнтів-резидентів з метою розміщення коштів на вкладному (депозитному) рахунку в банку або на рахунку за кордоном в іноземній фінансовій установі (п. 14-1 Положення № 5).

Однак ця заборона не поширюється на операції юридичних осіб та фізичних осіб - підприємці:

- з купівлі іноземної валюти з метою розміщення коштів на власних рахунках за кордоном, що обумовлено необхідністю утримання власних відокремлених підрозділів за кордоном або виконання зобов'язань за ЗЕД;

- безготівкової іноземної валюти без підтвердження наявності підстав (зобов'язань), що здійснюють відповідно до пункту 90-1 Положення № 5, - купівля валюти на загальну суму, що не має перевищувати в сукупності 100 тис. євро (п. 14-2 Положення № 5).

Протягом 10 робочий днів суб'єкти господарської діяльності мають право використати валюту, що купили через банк.

Суб'єкт господарської діяльності зобов'язаний використати іноземну валюту, що купив через банк, не пізніше ніж за 10 робочих днів після дня, коли її зарахували на поточний рахунок на потреби, що він зазначив у заяві на купівлю інвалюти. Ця вимога не поширюється на випадки, коли інвалюту купують:

- резиденти із пункту 90-1 Положення № 5;

- фізичні особи (ч. 1 п. 44 Положення № 5).

Якщо клієнт не використає іновалюту, що придбав через банк, упродовж 10 робочих днів, банк продасть її протягом 5 робочих днів (пп. 1 п. 47 Положення № 5).

Клієнт-резидент, що купує іноземну валюту для виконання власних боргових зобов'язань перед нерезидентом за кредитним договором (договором позики (поворотної фінансової допомоги)), має право накопичувати куплену іноземну валюту на поточному рахунку в банку, який обслуговує операції за таким договором, у розрізі платежів певного призначення, що підлягають сплаті на користь кредитора (позикодавця) за договором.

Без доручення клієнта-резидента не пізніше ніж на наступний робочий день після дня зарахування на розподільчий рахунок повернені на адресу резидента (оскільки взаємні зобов'язання частково або повністю не виконані) кошти в іноземній валюті, які були куплені та переказані на користь нерезидента.

Вимоги пунктів 47-49 Положення № 5 про строк продажу іноземної валюти не поширюються на іноземну валюту, яка не належить до першої групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів, затвердженого постановою Правління НБУ від 04 лютого 1998 р. № 34 (п. 50 Положення № 5).

Банк після здійснення валютної операції з купівлі іноземної валюти на валютному ринку України зобов'язаний зберігати заяву та інші документи, які стали підставою для проведення такої операції.

Банкам забороняється здійснювати купівлю безготівкової іноземної валюти за дорученням, заявою клієнтів-резидентів з метою розміщення коштів на вкладному (депозитному) рахунку в банку або на рахунку за кордоном в іноземній фінансовій установі.

Заборона не поширюється на операції з купівлі іноземної валюти з метою розміщення коштів на власних рахунках за кордоном, що обумовлено необхідністю утримання власних відокремлених підрозділів за кордоном та виконання зобов'язань за зовнішньоекономічними контрактами (крім зобов'язань з переказу сум вкладів (депозитів) на рахунки в іноземних фінансових установах).

Документи, які подаються до обслуговуючого банку для операції купівлі іноземної валюти:

- зовнішньоекономічний договір та додатки;
- інвойс, специфікації;
- митна декларація (акти наданих послуг);
- інші документи.

Таке Інформаційне повідомлення дає можливість дізнатися про результат перевірки документів банком, планувати операційну діяльність та формувати зручний графік розрахунків з контрагентом, здійснюючи купівлю валюти за наданими документами одноразово загальною сумою або частинами.

Витрати, пов'язані з купівлею-продажем валюти, плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків згідно з п. 18 П(С)БО 16 відносяться до адміністративних витрат. У формі заяви про купівлю іноземної валюти резидентом зазначається: «*Надаємо право на утримання комісійної винагороди у гривнях у розмірі %*». Такі витрати відображаються у складі витрат того звітного періоду, в якому їх було здійснено, що підтверджується банківською випискою, де, як правило, зазначено таку суму.

Придбана валюта зараховується на валютний рахунок резидента за курсом НБУ, який діяв на дату придбання. Балансова вартість валюти – це вартість іноземної валюти, визначена за валютним курсом грошової одиниці України до іноземної валюти на дату здійснення господарської операції або на дату складання балансу. Сума балансової вартості валюти не визнається ні доходами, ні витратами відповідно до п. 6.8 П(С)БО 15 та п. 9.6 П(С)БО 16.

Обслуговуючий банк придбаває валюту за комерційним курсом МВРУ. Відповідно до п. 5 П(С)БО 21 операції в іноземній валюті під час первісного визнання відображаються у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням валютного курсу на початок дня дати здійснення операції (дати визнання активів).

Під валютним курсом слід розуміти валютний курс, установлений НБУ, тобто курс грошової одиниці України до грошової одиниці іншої країни. Різниця між курсами (курсом НБУ та комерційним) формує доходи або витрати від купівлі іноземної валюти. Доходи або витрати відображаються в бухгалтерському обліку на субрахунках 711 «Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти», 942 «Витрати на купівлю-продаж іноземної валюти».

Порядок формування фінансового результату від операцій купівлі-продажу інвалюти затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291 «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування».

Інструкція № 291 рекомендує відображати позитивну різницю між курсом придбання валюти на Міжбанківському валютному ринку та балансовою вартістю валюти, обчисленою за курсом НБУ, - у складі доходів, а від'ємну – у складі витрат. Фінансовий результат за операціями з придбання інвалюти відображаються по іншому.

Під час обліку придбання іноземної валюти можна сформулювати три правила. Перше правило, *позитивну* різницю між курсом придбання валюти на Міжбанківському валютному ринку та курсом НБУ відображають на субрахунку 942 «Витрати на купівлю-продаж іноземної валюти».

Витрати з купівлі валюти виникають, якщо:

$$(K_{\text{МВРУ}} - K_{\text{НБУ}}) \times \text{Од} > 0,$$

де $K_{\text{МВРУ}}$ – курс МВРУ, за яким придбали інвалюту;

$K_{\text{НБУ}}$ – курс НБУ на дату зарахування інвалюти на поточний валютний рахунок;

Од – кількість одиниць придбаної інвалюти.

Друге правило, *від'ємну* різницю між курсом придбання валюти на Міжбанківському валютному та курсом НБУ показують на субрахунку 711 «Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти».

Доходи від придбання інвалюти виникають, якщо:

$$(K_{\text{МВРУ}} - K_{\text{НБУ}}) \times \text{Од} < 0.$$

Третє правило, комісія банку, яку він утримує під час придбання інвалюти, відображайте у складі адміністративних витрат (п. 18 НП(С)БО 16 «Витрати»).

Порядок відображення в бухгалтерському обліку операцій про придбання іноземної валюти представлено у табл. 7.7.

Таблиця 7.7

Порядок відображення операцій з придбання іноземної валюти

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Перерахували банку гривні для купівлі іноземної валюти	333	311
Оприбуткували валюту за курсом НБУ	312	333
Відобразили різницю між курсом придбання валюти на МВРУ та курсом НБУ	942	333
Включили до витрат вартість послуг банку	92	333
Повернули залишок невикористаних коштів на поточний рахунок у гривні	311	333

Конвертація однієї валюти на іншу також проводиться на підставі поданої заяви, здійснюються продаж та придбання. Операцію з конвертації валюти в обліку відображається в обліку двома операціями: перша операція - продаж однієї валюти, друга операція – придбання іншої. У даному випадку визначаються дохід або витрати, які формуються за рахунок різниці між курсами валют (курсом НБУ та курсом придбання на МВРУ, наприклад євро та долара США).

Відповідно до п. 9 П(С)БО 15, при обміні подібними активами, які мають однакову справедливую вартість, дохід не визнається. Витрати на придбання іншої валюти у цьому випадку, згідно з п. 6 П(С)БО 16, не виникають, бо немає зменшення активів або збільшення зобов'язань.

Для відображення операцій продажу іноземної валюти в обліку використовується субрахунок 334 «Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті». Датою здійснення операції продажу (дата у заяві про продаж іноземної валюти) валюта має бути списана з поточного валютного рахунка (субрахунка 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті» та 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті») у дебет субрахунка 334.

Для обліку продажу іноземної валюти використовують субрахунки 711 та 942: субрахунок 711 – «Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти», а субрахунок 942 – «Витрати на купівлю-продаж іноземної валюти». На субрахунку 711 узагальнюється інформація про доходи від купівлі-продажу іноземної валюти, тобто додатна різниця між ціною купівлі-продажу іноземної валюти та її балансовою вартістю. На субрахунку 942 – інформація про витрати на купівлю-продаж іноземної валюти, тобто від'ємна різниця між ціною купівлі-продажу іноземної валюти та її балансовою вартістю.

Визначення балансової вартості валюти наводиться відповідно до п. 4 П(С)БО 15, тобто сума балансової вартості валюти не визнається ні доходами (п. 6 П(С)БО 15), ні витратами (п. 9 П(С)БО 16).

Якщо курс міжбанку, за яким продали валюту, буде більший від курсу НБУ в день продажу валюти, то як результат операції буде додатна різниця, яку підприємство буде обліковувати на субрахунку 711. Фактично від операції продажу отримано дохід (отримали більше гривень від продажу валюти, ніж гривневий еквівалент проданих валютних коштів за офіційним курсом). Якщо курс міжбанку, за яким продали валюту, буде менший від курсу НБУ в день продажу валюти, то як результат операції буде від'ємна різниця, яку підприємство буде обліковувати на субрахунку 942. Підприємство отримає збитки від операції продажу (отримали менше гривень від продажу валюти, ніж гривневий еквівалент проданих валютних коштів за офіційним курсом).

Під час обліку продажу іноземної валюти можна сформулювати два правила.

Перше правило, *позитивну* різницю між курсом продажу іноземної валюти інвалюти на Міжбанківському валютному ринку та курсом НБУ обліковують на субрахунку 711 «Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти».

Дохід з продажу валюти показують, якщо:

$$(K_{\text{МВРУ}} - K_{\text{НБУ}}) \times \text{Од} > 0.$$

Друге правило, *від'ємну* різницю між курсом придбання валюти на МВРУ та курсом НБУ відображають на субрахунку 942 «Витрати на купівлю-продаж іноземної валюти».

Витрати на продаж іноземної валюти виникають, якщо:

$$(K_{\text{МВРУ}} - K_{\text{НБУ}}) \times \text{Од} < 0.$$

Третє правило, у обліку сплата комісійної винагороди вважаються витратами того звітного періоду, в якому вони понесені відповідно до п. 18 П(С)БО 16 «Витрати», у складі адміністративних витрат як витрати, пов'язані з продажем валюти.

Порядок відображення в бухгалтерському обліку операцій при продажу іноземної валюти представлено у табл. 7.8.

Таблиця 7.8

Порядок відображення операцій з продажу іноземної валюти

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Зарахували на поточний рахунок підприємства експортну виручку в іноземній валюті	312	362
Списали валюту для продажу з розподільчого рахунку	334	312
Відобразили доходи від продажу валюти (позитивна різниця між комерційним курсом продажу валюти (МВРУ) та курсом НБУ на дату продажу)	334	711
Відобразили витрати від продажу валюти (від'ємна різниця між комерційним курсом продажу валюти (МВРУ) та курсом НБУ на дату продажу)	942	334
Отримали на поточний рахунок у гривні виручку від продажу валюти (за вирахуванням комісійної винагороди банку)	311	334
Включили до витрат вартість послуг банку	92	334
Відобразили дохід від курсових різниць за валютою	312	714

Операції щодо купівлі-продажу іноземної валюти не коригувань фінансового результату з метою оподаткування податком на прибуток відповідно до вимог Податкового кодексу України. З метою визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток операції з придання (продажу) іноземної валюти визначаються відповідно за даними бухгалтерського обліку.

7.3. Відображення операцій в іноземній валюті у системі звітності підприємств

Відповідно до ст. 8, 14 Закону України «Про державну статистику», враховуючи положення ст. 80, 81 Цивільного кодексу України, частини восьмої ст. 19 та ст. 55 Господарського кодексу України, та з метою подальшого удосконалення державних статистичних спостережень зі статистики зовнішньої торгівлі товарами і послугами та отримання повної, всебічної й об'єктивної статистичної інформації Державною службою статистики України затверджено форми державних статистичних спостережень зі статистики зовнішньої торгівлі

товарами і послугами.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про державну статистику» усі юридичні особи, розташовані на території України, а також юридичні особи України, що знаходяться за її межами, розташовані на території України структурні одиниці, що не є юридичними особами і головні організації яких розташовані за її межами, фізичні особи, які проживають на території України, незалежно від їх громадянства, подають дані, необхідні для проведення державних статистичних спостережень, безплатно, якщо інше не передбачено законодавством України.

Статистичні дані повинні бути достовірними і подаватися у повному обсязі, у встановлені строки і за визначеними адресами. Порядок подання статистичних даних визначається у формах державної звітності, затверджених органами державної статистики.

Фінансова звітність – бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Фінансова звітність підприємства (крім бюджетних установ, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності та суб'єктів малого підприємництва, визнаних такими відповідно до чинного законодавства) включає:

- 1) Баланс (Звіт про фінансовий стан);
- 2) Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід);
- 3) Звіт про рух грошових коштів;
- 4) Звіт про власний капітал;
- 5) Примітки до фінансової звітності.

Відповідно до принципу єдиного грошового вимірника, вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій підприємства у його фінансовій звітності здійснюється в єдиній грошовій одиниці – в національній валюті України. При розрахунках між резидентами і нерезидентами у зовнішньоекономічних операціях як засіб платежу використовується іноземна валюта. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції в іноземних валютах визначає П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів», відповідно до положень якого під операціями в іноземній валюті розуміють господарські операції, вартість яких визначена в іноземній валюті або які потребують розрахунків в іноземній валюті [17].

Операції в іноземній валюті під час первісного визнання відображаються у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням валютного курсу на дату здійснення операції (дата визнання активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат). Якщо на дату балансу або на дату здійснення розрахунків валютний курс змінився, виникають курсові різниці.

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності від 28.03.2013р. № 433 відображенню у Балансі (Звіті про фінансовий стан) підлягають: активи за умови, що їх оцінка може бути достовірно визначена і очікується отримання в майбутньому економічних вигод, пов'язаних з його використанням; зобов'язання, якщо їх оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення; власний капітал відображається одночасно з відображенням активів або зобов'язань, які призводять до його зміни. При чому всі монетарні статті

відображаються за офіційним валютним курсом НБУ на дату його складання (останній день звітного періоду) (табл. 7.9).

Для відображення залишків на валютних рахунках в банках та в касі підприємств на дату балансу; за операціями руху валютних коштів на банківських рахунках П(С)БО 2 «Баланс» у складі II розділу «Оборотні активи» було передбачено заповнення окремого рядка 240 «Грошові кошти в іноземній валюті». Введені в дію зміни до П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» призвели до скорочення статей Балансу (Звіту про фінансовий стан) та максимального наближення його до вимог МСФЗ.

Таблиця 7.9

Монетарні статті Балансу (Звіту про фінансовий стан), які підлягають перерахунку на дату звітності [3]

АКТИВ		ПАСИВ	
Назва статті	Код рядка	Назва статті	Код рядка
Довгострокові фінансові інвестиції	1030 1035	Довгострокові кредити банків	1510
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	Інші довгострокові зобов'язання	1515
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	Короткострокові кредити банків	1600
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	Векселі видані	1605
Поточні фінансові інвестиції	1160	Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610
Гроші та їх еквіваленти	1165	товари, роботи, послуги	1615
		Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640
		Інші поточні зобов'язання	1690

У формі Балансу (Звіту про фінансовий стан) для відображення грошових коштів в касі та на рахунках в банку передбачено рядок 1165 «Грошові кошти та їх еквіваленти», а у складі додаткових статей фінансової звітності 1166 «Готівка» та 1167 «Рахунки в банках», тобто наявна іноземна валюта в касі підприємства та на рахунках в банку відображення повністю відповідає принципам складання фінансової звітності, а особливо принципу застосування єдиного грошового вимірника.

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності від 28.03.2013р. № 433 відображенню у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) підлягають доходи і витрати, які відповідають критеріям, визначеним в національних П(С)БО 15 «Дохід» та П(С)БО 16 «Витрати», а саме: доходи, оцінка яких може бути достовірно визначена з результату надходження активу або погашення зобов'язання, що призводить до збільшення, власного капіталу підприємства (крім застосування капіталу за рахунок внесків учасників); витрати, оцінка яких може бути достовірно визначена, в результаті вибуття активу або збільшення зобов'язання, що призводить до зменшення власного капіталу (крім зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу між власниками).

Доходи та витрати, які виникають при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності та підлягають відображенню в Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід), є курсові різниці.

При проведенні перерахунку заборгованості, яка виражена в іноземній валюті перераховується на день їх погашення та на дату балансу. Немонетарні статті балансу, які відображені за історичною собівартістю і зарахування яких до

балансу пов'язано з операцією в іноземній валюті відображаються за валютним курсом на дату здійснення операції. Ці статті за справедливою вартістю в іноземній валюті відображаються за валютним курсом на дату визначення цієї справедливої вартості [17].

У Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) вони відображаються в окремих статтях (табл. 7.10).

Таблиця 7.10

Відображення курсових різниць у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) [17]

Види доходів і витрат	Назва статті	Код рядка
Дохід від операційної курсової різниці	Інші операційні доходи	2120
Втрати від операційної курсової різниці	Інші операційні витрати	2180
Дохід від неопераційної курсової різниці	Інші доходи	2240
Втрати від неопераційної курсової різниці	Інші витрати	2270

Зміна курсів валют впливає також на заповнення річної форми фінансової звітності – Звіту про рух грошових коштів форми у випадку, якщо на дату його складання в Балансі (Звіті про фінансовий стан) підприємства відображені статті в іноземній валюті. При складанні фінансової звітності підприємства можуть обрати спосіб складання Звіту про рух грошових коштів за прямим або непрямим методом із застосуванням відповідної форми звіту.

У Звіті про рух грошових коштів, що складається за непрямим методом у рядку 3515 «Збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць» у графі «Надходження» відображаються збитки, у графі «Витрати» – прибутки від курсових різниць, що виникли внаслідок перерахунку у результаті перерахунку статей Балансу в іноземній валюті, не пов'язаних з операційною діяльністю.

Незалежно від обраного методу складання Звіту про рух грошових коштів, у рядку 3410 «Вплив зміни валютних курсів на залишок грошових коштів» відображається сума збільшення або зменшення залишку грошових коштів у результаті перерахунку іноземної валюти при зміні валютних курсів протягом звітного періоду.

Примітки до фінансової звітності – сукупність показників і пояснень, які забезпечують деталізацію і обґрунтованість статей фінансової звітності, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними національними П(С)БО або МСФЗ.

У Примітках до річної фінансової звітності наводиться інформація:

1) про суму курсових різниць, що включена до складу доходів і витрат протягом звітного періоду;

2) про суму курсових різниць, що включена протягом звітного періоду до складу іншого додаткового капіталу, а також інформація, що пояснює взаємозв'язок між сумою таких курсових різниць на початок і на кінець звітного періоду.

3) інформація про суму курсових різниць, що включена до складу доходів і витрат протягом звітного періоду, відображається у розділі V «Доходи і витрати» Приміток до річної фінансової звітності у рядках 450 «Операційна курсова різниця» та 600 «Неопераційна курсова різниця» всіма підприємствами, а також і тими, для яких оприлюднення не є обов'язковим.

4) у діючій формі Приміток до річної фінансової звітності для відображення грошових коштів та їх еквівалентів призначено окремий розділ VI «Грошові кошти» (рядки 640-691). На нашу думку, для надання більший

інформативності Приміткам до річної фінансової звітності, пропонуємо внести до складу додаткових статей розділу VI такі рядки: 692 «Готівка в іноземній валюті» та 693 «Рахунки в банках в іноземній валюті».

5) крім загальноприйнятих форм звітності, що подаються до відповідних контролюючих органів на рівні з іншими суб'єктами господарювання, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності подають наступні форми статистичної звітності (табл. 7.11).

Таблиця 7.11

Форми державної статистичної звітності в сфері ЗЕД [17]

Назва форми	Призначення
Звіт про експорт (імпорт) товарів, що не проходять митного декларування (№ 5-ЗЕЗ)	Подать юридичні особи, які здійснюють експортно-імпорتنі операції з товарами, що не проходять митного декларування
Звіт про експорт (імпорт) послуг (№ 9-ЗЕЗ)	Подать юридичні особи-резиденти України та їхні відокремлені підрозділи, усіх видів економічної діяльності, які здійснюють експортно-імпорتنі операції послугами та постійні представництва нерезидентів в Україні
Звіт про іноземні інвестиції в Україну (№10-ЗЕЗ)	Подать юридичні особи (резиденти) усіх видів економічної діяльності, які одержали інвестиції від зарубіжних партнерів-нерезидентів та мають пов'язані з цим зобов'язання/вимоги перед нерезидентами, включаючи дані щодо всіх відокремлених та структурних підрозділів, а також філії та постійні представництва нерезидентів в Україні
Звіт про придбання (продаж) товарів для забезпечення життєдіяльності транспортних засобів, потреб пасажирів і членів екіпажу (№ 14-ЗЕЗ)	Подать юридичні особи, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність та мають ліцензію на право перевезення пасажирів і вантажів транспортними засобами
Звіт про інвестиції з України в економіку країн світу (№13-ЗЕЗ)	Подать юридичні особи (резиденти) усіх видів економічної діяльності, які здійснили інвестиції за межі України, включаючи дані щодо всіх відокремлених та структурних підрозділів, а також філії нерезидентів в Україні

Інформація про зовнішньоекономічну діяльність широко розкривається у формах статистичної звітності, що дозволяє її використовувати для складання зовнішньоторговельного платіжного балансу країни.

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

1). Відповідно до П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» визначення курсових різниць по монетарних статтях в іноземній валюті проводиться:

- на кінець дня дати балансу;
- на початок дня здійснення операції;
- на початок дня дати здійснення розрахунків та на кінець дня дати балансу;
- на початок дня дати балансу;
- на початок дня перед датою балансу.

2). Відповідно до П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» немонетарною статтею є:

- дебіторська заборгованість постачальнику-нерезиденту;
- дебіторська заборгованість покупцю-нерезиденту;
- кредиторська заборгованість постачальнику-нерезиденту;
- залишок валютних коштів на валютному рахунку;
- кредиторська заборгованість у валюті перед підзвітною особою.

3). Відповідно до П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» монетарною статтею є:

- дебіторська заборгованість постачальнику-нерезиденту;
- кредиторська заборгованість покупцю-нерезиденту;
- кредиторська заборгованість постачальнику-нерезиденту;
- залишок товарних запасів, що придбані у постачальників-нерезидентів;
- дебіторська заборгованість у валюті за розрахунками з підзвітною особою.

4) Дохід від неопераційної курсової різниці відображається на субрахунку:

- субрахунок рахунку 711;
- субрахунок рахунку 744;

- c) субрахунок рахунку 714;
- d) субрахунок рахунку 741;
- e) субрахунок рахунку 73.

5). Негативна курсова різниця призводить до:

- a) збільшення витрат;
- b) зменшення доходів;
- c) збільшення доходів;
- d) зменшення витрат;
- e) зменшення фінансового результату.

6). Позитивна курсова різниця призводить до:

- a) збільшення витрат;
- b) зменшення доходів;
- c) збільшення доходів;
- d) зменшення витрат;
- e) зменшення фінансового результату.

7). На дату балансу, у випадку, коли курс Національного банку на дату балансу менший курсу Національного банку України на дату отримання товару від постачальника – нерезидента без здійснення йому оплати, то курсова різниця, відображається у складі:

- a) доходу;
- b) витрат;
- c) додаткового капіталу;
- d) фінансового результату;
- e) собівартості товару.

8). На дату балансу, у випадку, коли курс Національного банку на дату балансу перевищує курс Національного банку України на дату отримання товару від постачальника – нерезидента без здійснення йому оплати, курсова різниця, відображається у складі:

- a) доходу;
- b) витрат;
- c) додаткового капіталу;
- d) фінансового результату;
- e) собівартості товару.

9). На дату перерахування оплати постачальнику – нерезиденту за отримані раніше товари, курс Національного банку на дату балансу менший курсу Національного банку України на дату оплати за отримані товари постачальнику – нерезиденту, курсова різниця, відображається у складі:

- a) доходу;
- b) витрат;
- c) додаткового капіталу;
- d) фінансового результату;
- e) собівартості товару.

10). На дату перерахування оплати постачальнику – нерезиденту за отримані раніше товари, курс Національного банку на дату балансу перевищує курс Національного банку України на дату оплати за отримані товари постачальнику – нерезиденту, курсова різниця, відображається у складі:

- a) доходу;
- b) витрат;
- c) додаткового капіталу;
- d) фінансового результату;
- e) собівартості товару.

11). На дату балансу, у випадку коли, курс Національного банку на дату балансу менший курсу Національного банку України на дату передачі товару покупцю – нерезиденту без отримання попередньої оплати, курсова різниця, відображається у складі:

- a) доходу;
- b) витрат;
- c) додаткового капіталу;
- d) фінансового результату;
- e) вартості товару.

12). На дату балансу, у випадку коли, курс Національного банку на дату балансу перевищує курс Національного банку України на дату передачі товару покупцю – нерезиденту без отримання попередньої оплати, курсова різниця, відображається у складі:

- a) доходу;
- b) витрат;
- c) додаткового капіталу;
- d) фінансового результату;
- e) вартості товару.

13). На дату отримання оплати від покупця – нерезидента за переданий раніше товар, курс Національного банку на дату балансу перевищує курс Національного банку України на дату балансу, курсова різниця, відображається у складі:

- a) доходу;
- b) витрат;
- c) додаткового капіталу;
- d) фінансового результату;
- e) вартості товару.

14). На дату отримання оплати від покупця – нерезидента за переданий раніше товар, курс Національного банку на дату балансу менший курсу Національного банку України на дату балансу, курсова різниця, відображається у складі:

- a) доходу;
- b) витрат;
- c) додаткового капіталу;
- d) фінансового результату;
- e) вартості товару.

15). У випадку здійснення передоплати покупцю-нерезиденту, дохід від реалізації експортного товару визначається за курсом НБУ:

- a) дати балансу;
- b) дати оформлення митної декларації при експорті товару;
- c) дати перетину кордону України експортного товару нерезиденту, від якого надійшла попередня оплата;
- d) дати отримання оплати від нерезидента валютою;
- e) дати останнього дня календарного місяця.

16) У залежності від виду діяльності, в ході якої виникають курсові різниці, вони поділяються на:

- a) балансові;
- b) позабалансові;
- c) операційні та неопераційні;
- d) фінансові;
- e) інвестиційні.

17). Різниця між курсом придбання іноземної валюти Міжбанківського валютного ринку та Національного банку України, у випадку коли курс Міжбанківського валютного ринку більше курсу Національного банку України, відображається в бухгалтерському обліку:

- a) у складі вартості іноземної валюти;
- b) у складі доходів від операційної курсової різниці;
- c) у складі витрат від операційної курсової різниці;
- d) у складі заборгованості перед банківською установою;
- e) у складі адміністративних витрат.

18). Різниця між курсом придбання іноземної валюти Міжбанківського валютного ринку та Національного банку України, у випадку коли курс Міжбанківського валютного ринку менше курсу Національного банку України, відображається в бухгалтерському обліку:

- a) у складі вартості іноземної валюти;
- b) у складі доходів від операційної курсової різниці;
- c) у складі витрат від операційної курсової різниці;
- d) у складі заборгованості перед банківською установою;
- e) у складі адміністративних витрат.

19). Позитивна різниця між комерційним курсом продажу іноземної валюти та курсом Національного банку України на дату продажу, відображається в бухгалтерському обліку:

- a) у складі адміністративних витрат;
- b) у складі доходів від операційної курсової різниці;
- c) у складі витрат від операційної курсової різниці;
- d) у складі операційних витрат на купівлю-продаж іноземної валюти;
- e) у складі операційних доходів від купівлі-продажу іноземної валюти.

20). Від'ємна різниця між комерційним курсом продажу іноземної валюти та курсом Національного банку України на дату продажу, відображається в бухгалтерському обліку:

- a) у складі адміністративних витрат;
- b) у складі доходів від операційної курсової різниці;
- c) у складі витрат від операційної курсової різниці;
- d) у складі операційних витрат на купівлю-продаж іноземної валюти;
- e) у складі операційних доходів від купівлі-продажу іноземної валюти.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1). Підприємство з метою розрахунку з постачальником-нерезидентом подає заявку у банк на придбання іноземної валюти у розмірі 17307,50 доларів США 18 січня поточного року. Банк іноземну валюту придбав 18 січня поточного року на Міжбанківському валютному ринку за курсом, який на 0,548 грн. більше курсу Національного банку України. Під час придбання іноземної валюти уповноважений банк утримує комісію у розмірі 0,25 % від загальної суми придбання іноземної валюти у гривневому еквіваленті за курсом Міжбанківського валютного ринку. Оплата постачальнику-нерезиденту відбулась 19 січня поточного року. За списання іноземної валюти з валютного рахунку уповноважений банк утримує оплату за обслуговування валютних платежів у розмірі 0,45 % від суми гривневого еквівалента за курсом Національного банку України у день платежу. Виконати бухгалтерські записами за операціями придбання іноземної валюти та її перерахування постачальнику-нерезиденту, оформити у вигляді таблиці:

Зміст господарської операції	Дата операції	Кореспонденція рахунків		Сума операції	
		Дебет	Кредит	у валюті	у гривнях

2). Підприємство 17 січня поточного року отримала оплату від покупця-нерезидента за поставлений товар на розподільчий рахунок у розмірі 18302,00 євро, що зазначено у виписці повноваженого банку. Датою 18 січня поточного року за даними виписці уповноваженого банку, ця валюта була зарахована на валютний рахунок підприємства. Заявку на продаж валюти уповноваженому банку підприємство оформило 22 січня поточного року на продаж 5250 євро за курсом Міжбанківського валютного ринку, який на 0,439 грн. більше курсу Національного банку. Виручка від продажу іноземної валюти у гривнях надійшла на розрахунковий рахунок підприємства 22 січня поточного року. Під час продажу іноземної валюти уповноважений банк утримує комісію у розмірі 0,33 % від загальної суми продажу іноземної валюти у гривневому еквіваленті за курсом Міжбанківського валютного ринку. Виконати бухгалтерські записами за операціями по надходженню оплати в іноземній валюті від покупця-нерезидента та її продажу, оформити у вигляді таблиці:

Зміст господарської операції	Дата операції	Кореспонденція рахунків		Сума операції	
		Дебет	Кредит	у валюті	у гривнях

3). Підприємство з метою розрахунку з постачальником-нерезидентом подає заявку у банк на придбання іноземної валюти у розмірі 30360 євро 18 квітня поточного (попереднього) року. Банк іноземну валюту придбав 18 квітня поточного (попереднього) року на Міжбанківському валютному ринку за курсом, який на 0,382 грн. більше курсу Національного банку України. Під час придбання іноземної валюти уповноважений банк утримує комісію у розмірі 0,20 % від загальної суми придбання іноземної валюти у гривневому еквіваленті за курсом Міжбанківського валютного ринку. Оплата постачальнику-нерезиденту відбулась 19 квітня поточного (попереднього) року. За списання іноземної валюти з валютного рахунку уповноважений банк утримує оплату за обслуговування валютних платежів у розмірі 0,50 % від суми гривневого еквівалента за курсом Національного банку України у день платежу. Виконати

бухгалтерські записами за операціями придання іноземної валюти та її перерахування постачальнику-нерезиденту, оформити у вигляді таблиці:

Зміст господарської операції	Дата операції	Кореспонденція рахунків		Сума операції	
		Дебет	Кредит	у валюті	у гривнях

4). Підприємство 15 лютого поточного року отримала оплату від покупця-нерезидента за поставлений товар на розподільчий рахунок у розмірі 20800,00 доларів США, що зазначено у виписці повноваженого банку. Датою 16 лютого поточного року за даними виписці уповноваженого банку, ця валюта була зарахована на валютний рахунок підприємства. Заявку на продаж валюти уповноваженому банку підприємство оформило 25 лютого поточного року на продаж 20800,00 доларів США за курсом Міжбанківського валютного ринку, який на 0,369 грн. більше курсу Національного банку. Виручка від продажу іноземної валюти у гривнях надійшла на розрахунковий рахунок підприємства 25 лютого поточного року. Під час продажу іноземної валюти уповноважений банк утримує комісію у розмірі 0,42 % від загальної суми продажу іноземної валюти у гривневому еквіваленті за курсом Міжбанківського валютного ринку. Виконати бухгалтерські записами за операціями по надходженню оплати в іноземній валюті від покупця-нерезидента та її продажу, оформити у вигляді таблиці:

Зміст господарської операції	Дата операції	Кореспонденція рахунків		Сума операції	
		Дебет	Кредит	у валюті	у гривнях

5). Підприємство станом на 31 березня поточного року має наступні залишки по рахункам бухгалтерського обліку у розрізі аналітичного обліку:

Рахунок бухгалтерського обліку	Найменування субконто	Вид залишку по рахунку обліку	Вартість у іноземній валюті	Дата операції
281	Феросиліцій ФС-45	Дебетовий	30360,00 доларів США	15 січня поточного року
281	Феросиліцій ФС-75	Дебетовий	40520,00 євро	25 січня поточного року
312	Raiffeisen Bank International	Дебетовий	25400,00 євро	20 березня поточного року
312	Raiffeisen Bank International	Дебетовий	15000,00 доларів США	22 березня поточного року
361	Ferrocontinent, s.r.o.	Кредитовий	25367,45 євро	18 лютого поточного року
361	OFZ	Кредитовий	50384,20 євро	22 лютого поточного року
361	FAVOR	Дебетовий	18340,00 доларів США	10 березня поточного року
631	BALASORE ALLOYS LIMITED	Кредитовий	80460,00 доларів США	12 січня поточного року
631	TUF METALLURGIE FZCO	Дебетовий	30600,00 євро	01 березня поточного року
631	COMMEXIM GROUP	Дебетовий	40200,00 євро	25 березня поточного року
602	UKRSIBBANK	Кредитовий	200000,00 доларів США	11 січня поточного року

Визначити гривневий еквівалент залишків по рахунках бухгалтерського обліку за кожним субконто на дату балансу, розрахувати курсові різниці за кожним субконто на дату балансу та визначити напрямки їх відображення або у складі доходів або у складі витрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Н.М., Байер А.Г. Вплив змін валютних курсів на фінансову звітність підприємства. *Економіка та держава*. № 3. 2020. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/3_2020/23.pdf.
2. Галещук С.М. Облік і аналіз операцій в іноземній валюті : *автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук* : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)». Терноп. нац. екон. ун-т. Тернопіль, 2015. 20 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/757/1/avtoreferat-ves.pdf>.
3. Гордополов В.Ю., Норд Г.Л. Методичне забезпечення аналізу валютних ризиків в частині застосування методів управління валютними ризиками. *Економічний простір*. № 144. 2019. <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/81>.
4. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999р. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1087.271.0>.
5. Закон України «Про валюту та валютні операції» від 21 червня 2018 р. № 2473-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>.
6. Кравченко О.В. Облік міжнародних операцій : *навчальний посібник*. Суми : Сумський державний університет. 2022. 216 с. http://document.kdu.edu.ua/info_zab/071_1298.pdf.
7. Колесніченко А.С. Курсові різниці в обліку та звітності суб'єктів господарювання. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. № 4. 2020. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/83.pdf.
8. Кудлаєва Н.В. Курсові різниці як об'єкт бухгалтерського обліку. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. Вип. 31. 2019. URL: http://market-infr.od.ua/journals201931_2019_ukr112.pdf.
9. Кудлаєва Н.В., Жукевич С.М. Облік курсових валютних різниць в умовах зростання інформаційних потреб користувачів. *Статистика, облік, аналіз та аудит*. № 1. 2021. URL: <https://journals.chnu.edu.ua/index.php/err/article/view/162>.
10. Максименко І.Я., Пилиляк Г.П. Особливості облікового відображення придбання та продажу валюти при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. *Агросвіт*. № 23. 2019. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/23_2019/13.pdf.
11. Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності від 28.03.2013р. № 433. URL: http://buhgalter911.com/Res/Zakon/MetodRek/metod_fin_otch_433.aspx.
12. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-1/print1382593337310196>.
13. Наказ Міністерства фінансів України «Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» № 291 від 30.11.1999 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99_291.
14. Наказ Міністерства фінансів України «Про Примітки до річної фінансової звітності» № 302 від 29.11.2000р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0904-00>.
15. Наказ Міністерства фінансів України П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» № 193 від 10.08.2000р. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1027.441.0>.
16. Наказ міністерства фінансів України НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» № 73 від 07.02.2013р. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1037.285.0>.
17. Орищенко М.М. Особливості відображення зовнішньоекономічних операцій у системі звітності: стан та напрями удосконалення. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/5778/1/%D0%9E%D1%80%D0%B8>.
18. Орищенко М.М. Відображення курсових різниць у фінансовій звітності. URL: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/5779/1/%D0%9E%D1%80%D0%B8%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9C.%D0%9C._%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf.
19. Рета М.В. Облікове забезпечення операцій в іноземній валюті: окремі аспекти. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/2/74.pdf>.
20. Фурса В.П. Актуальні питання обліку операцій зовнішньоекономічної діяльності. *Інфраструктура ринку*. Вип. 5. 2017. С.213-218. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/5_2017_ukr/45.pdf.
21. Шуліко А.О. Облік та аналіз операцій хеджування товарними деривативами: *автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук*: 08.00.09. ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ, 2013. 20 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/10626?mode=full>.

22. Шутка С.Є., Воляник Г.М. Продаж іноземної валюти: бухгалтерський та податковий облік. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. № 1. 2016. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/library/visnyky/nvse/01_2016/16shsetpo.pdf.

ТЕМА 8

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ

8.1. Система адміністрування митних платежів

8.2. Оподаткування експортно-імпортних операцій

8.3. Оподаткування доходів нерезидентів податком на прибуток (податком на репатріацію)

Тестові питання

Практичні завдання

Список використаних джерел

8.1. Система адміністрування митних платежів

Законодавчу діяльність України у митній справі розподілено на відповідні етапи, утворення кожного з яких відповідає появі Митного кодексу України, який діє у теперішній час, що повністю або частково змінював попередні законодавчі документи і правила перетину через кордон та врегулювання митної політики України загалом.

1-й етап - 1991-2003 рр. У цей час тільки почала формуватися митна система держави і, відповідно, її законодавче забезпечення. У спадок від УРСР діяло пострадянське законодавство, а найпершим документом у сфері митної справи було прийнято Закон УРСР «Про Митну справу в Українській РСР» [21].

Україна проголосила свою незалежність ще у 1991 р., у такому формулюванні він діяв до 1994 р. і від 24 лютого 1994 р. розпочав свою дію у новій редакції. У назві та тексті Закону слова «Українська РСР» і «Державний комітет митного контролю» у всіх відмінках замінено відповідно словами «Україна» і «Державний митний комітет» [21].

Цей закон встановлює розуміння митної справи, митної території України, суб'єктів, які регулюють та здійснюють митну справу, їхньої компетенції; перелічує основні нормотворчі документи у сфері митної справи та вказує, що мито сплачуються відповідно до Закону України «Про митний тариф України». Необхідно відзначити, що тоді такого Закону не існувало, він мав іншу назву, а саме Закон України «Про Єдиний митний тариф України», а Закон України «Про митний тариф України» розпочав свою дію з 2001 р. Митні збори визначаються Кабінетом міністрів України на основі Податкового кодексу України. Визначень або роз'яснень щодо обкладання митними податками чи зборами не містилося [21].

Основним актом митної справи став Митний кодекс України, прийнятий у 1991 р., який окреслив принципи організації митної справи в Україні з метою створення умов для формування ринкової економіки та зростання активності зовнішньоекономічної діяльності на основі єдиної митної території, мит і митних зборів.

У використаній термінології (ст. 15) МКУ ще не містив визначень понять «митні платежі», «мито», «митні збори».

Формулювання ст. 53 «Порядок ввезення на митну територію України та вивезення за межі цієї території товарів та інших предметів» МКУ, в який було зазначено: «Товари та інші предмети можуть ввозитися на митну територію

України та вивозитися за межі цієї території відповідно до законодавства України». Таке визначання вважалося неточним, оскільки незрозуміло було, яким саме законодавчим актом регулювалося ввезення (вивезення) товарів на (з) території України.

У Розділі V «Мито і митні збори» МКУ вказувало, що мита справлялося згідно із Законом України «Про Єдиний митний тариф», щодо митних зборів у ст. 76 та 77 Глави 2 Розділу V «Мито і митні збори» МКУ окреслили умови, за яких справлялися митні збори, а у ст. 80 визначалися їхнє цільове призначення, а саме «для розвитку системи митних органів України» [21].

За порушення митних правил, встановлених МКУ у Розділі VIII «Порушення митних правил. Проведення у справах про порушення митних правил», в основному стягувався штраф у розмірі мінімальної заробітної плати (МЗП) з можливістю конфіскації предметів для громадян і для службових осіб від однієї до десяти МЗП залежно від порушення, а також деколи прив'язувався не до МЗП, а до суми мита (ст. 119) чи митних платежів (ст. 120) [21].

У редакції МКУ відповідно до Закону України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з митних питань» від 28.01.94 р. відбулися зміни щодо розмірів штрафних санкцій за порушення митного законодавства у бік зростання. У ст. 115 і 116 слова «одного офіційно встановленого», «двох з половиною до десяти» і «десяти» замінені відповідно словами «двохсот офіційно встановлених», «трьохсот до тисячі» і «тисячі». Такі зміни були спрямовані на зменшення умисних порушень митних правил та створення умов, за яких сплата митних платежів є більш вигідною, ніж ухилення від них.

Згідно з наступною редакцією МКУ, прийнятою у зв'язку із Законом України «Про джерела фінансування органів державної влади» від 30.06.1999 р., «кошти (донараховані і стягнені за результатами перевірок, суми загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів), грошові стягнення за правопорушення (крім тих, що відповідно до Законів України спрямовувалися до місцевих бюджетів), кошти, одержані від реалізації конфіскованого майна, за видачі дозволів (ліцензій), митні збори тощо, які до набуття чинності цим Законом відповідно до законодавства України використовувалися на створення матеріально-технічної, інформаційної, науково-дослідної бази органів державної влади, а так само на будь-які інші цілі, в повному обсязі зараховуються (з дня набрання чинності цим Законом) до Державного бюджету України», в результаті чого ст. 80 МКУ втратила свою чинність [21].

У 1996 р. на базі Державного митного комітету України створено Державну митну службу України, але зміни у законодавстві відбулися тільки через чотири роки. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань митної справи» від 22.02.2000 р. вніс свої корективи щодо складу органів управління митною справою і виклав їх у новій редакції МКУ та Закону України «Про митну справу в Україні» таким чином: «Система митних органів України складається з Державної митної служби України, регіональних митниць, митниць, спеціалізованих митних управлінь та організацій, установ і навчальних закладів» [21].

Зміни торкнулися штрафних санкцій за переміщення товарів і інтелектуальної власності а також протидії контрабанді.

Водночас функціонував і Закон УРСР «Про зовнішньоекономічну діяльність», прийнятий 16.04.1991 р. Закон вказував основні принципи оподаткування у здійсненні регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ст. 11), найцікавішим з яких є «стабільність кількості видів і розмір податків гарантуються державою на строк не менш ніж 5 років». Вказана стаття також регулювала принципи встановлення пільг. «Податкові пільги згідно із законом Української РСР надаються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, які відповідають критеріям, наведеним нижче:

- 1) експорт яких перевищує імпорт (нетто-експортери) за фінансовий рік;
- 2) обсяг експорту яких становить не менше 5% від обсягу реалізованих за фінансовий рік товарів;
- 3) які стабільно експортують наукові, наукоємні товари, а також товари, у вартості яких частка доданої вартості становить не менше 30%» [21].

У законодавчих актах містився загальний опис законодавчої документації, які регулювали певні питання та не вказувала конкретні посилання на відповідні документи. У ст.13 Закону України РСР «Про зовнішньоекономічну діяльність» було вказано, що «Митні правила Української РСР, які включили порядок декларування товарів, сплати мит та митних зборів, надання митних пільг та інші умови проходження митного контролю, встановлювалися законами Української РСР про митне регулювання» [21].

Ст. 16 «Ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій» встановлює, коли запроваджувало ліцензування і квотування, їхні види, порядок їх отримання, особливості встановлення та органи регулювання.

Ст. 29 регулювало процес встановлення заходів у відповідь на недружні дії іноземних держав шляхом застосування ліцензування та квотування, податку на імпорт, позбавлення пільгового режиму або ембарго на торгівлю.

Також ст. 33 цього закону встановлювало майнову і кримінальну відповідальності за порушення законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності, а ст. 37 регулювало спеціальні штрафні санкції.

Згідно з декретом КМУ «Про єдиний митний тариф» від 11.01.1993 р. зазнало зміну ст. 13 Закону України РСР «Про зовнішньоекономічну діяльність» щодо встановлення ставок вивізного мита Єдиним митним тарифом та строків введення в дію митних правил. У декреті зазначили «При ввезені товарів у межах державного контракту та державного замовлення» мито не стягувалося. При ввезені предметів дитячого асортименту ставки мита зменшилась на 50%».

Декрет КМУ «Про квотування і ліцензування експорту товарів (робіт, послуг)» від 12.01.1993 р. вніс до ЗУ РСР «Про зовнішньоекономічну діяльність» у сфері реєстрації суб'єктів ЗЕД. Для здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності реєструватися стало не потрібно. Також зазначалося, що обкладання митом експорту товарів у межах встановлених квот не здійснювалося, а також дозволялося перевищувати встановлені квоти за умови сплати експортного мита [21].

Формулювання однієї з функцій Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків Української РСР у ст. 10, яку вказаним вище декретом було ліквідовано: «здійснює заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зокрема реєстрацію учасників зовнішньоекономічної діяльності, реєстрацію окремих видів контрактів згідно з цим Законом». Зі вказаної функції виходить, що

до 1993 р. нетарифне регулювання включало реєстрацію учасників зовнішньоекономічної діяльності та окремих видів контрактів.

Згідно із Законом України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України (у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Антимонопольний комітет України») від 02.03.1995 р. унесено зміни до ст. 31 Закону України «Про зовнішньоекономічної діяльності», а саме: «Під недобросовісною конкуренцією при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності розуміється: здійснення демпінгу; недобросовісна реклама; здійснення інших дій, що визнаються чинним законодавством недобросовісною конкуренцією». Цей закон не трактував це поняття, тобто кожного разу його можна було розуміти по-іншому [21].

Також були введені нові види квот і ліцензій (антидемпінгові, компенсаційні, спеціальні) та надані кожному з них визначення; розширені заходи у відповідь на дискримінаційні та недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань, а саме: застосування повної або часткової заборони (повного ембарго) на торгівлю; позбавлення режиму найбільшого сприяння або пільгового спеціального режиму; запровадження спеціального мита; запровадження режиму ліцензування та квотування зовнішньоекономічних операцій; встановлення квот (контингентів); запровадження комбінованого режиму квот і контингентів; запровадження індикативних цін щодо імпорту та експорту торгівлі [21].

При цьому було встановлено, який саме орган влади відповідав за той чи інший перелічений раніше захід у відповідь на дискримінаційні та недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань. Змінилось і розуміння недобросовісної конкуренції – відтепер під недобросовісною конкуренцією розумувалися здійснення демпінгового імпорту, до якого застосовувалися антидемпінгові заходи; здійснення субсидованого імпорту, до якого застосовувалися компенсаційні заходи; здійснення інших дій, що законами України визнавалися недобросовісною конкуренцією [21].

5 лютого 1992 р. було прийнято Закон України «Про Єдиний митний тариф України», який став регулювати застосування Єдиного митного тарифу України при ввезенні чи вивезенні товарів з (на) митну територію України з метою обкладання зазначених товарів митом. Згідно з цим Законом встановлено, що «Єдиний митний тариф України – це систематизований звід ставок мита, яким обкладаються товари та інші предмети, що ввозяться на митну територію або вивозяться за межі цієї території». Цей Закон дає роз'яснення щодо мита та його видів, митної вартості, митних пільг та преференцій, умови повернення мита [21].

Неодноразово вносились зміни щодо тимчасового припинення використання мита стосовно певних товарів, які мали цільове використання у конкретний проміжок часу. Так, «тимчасово, до 1 січня 2009 р., звільняються від оподаткування операції зі ввезення суб'єктами космічної діяльності на митну територію України товарів, які використовуються для виробництва космічної техніки». Тобто створювались умови для розвитку певної галузі економіки.

Єдиний митний тариф з 2001 р. фактично означає те саме, що й Митний тариф України. У 2001 р. був прийнятий Закон України «Про Митний тариф України». Із набуттям чинності цим законом, Єдиний митний тариф України як звід ставок втратив чинність, але Закон України «Про Єдиний митний тариф України» втратив чинність аж у 2012 р. Ставки ввізного (імпортного) мита з 2001

р. визначаються Митним тарифом України. Ставки вивізного (експортного) мита визначаються низкою окремих законів України [21].

Загалом із 1991 р. Україна взяла курс на лібералізацію митної політики, що привело до збільшення напливу іноземного товару та зменшення попиту на внутрішню продукцію у зв'язку із високими цінами на неї. Особливо постраждали продукти, попит на які мав невисоку еластичність, особливо це стосувалось енергетики. У структурі галузей відбулася переорієнтація на більш дешеву продукцію.

З 1 березня 1998 р. набрала чинності Угода про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським союзом, що сприяло розширенню зовнішньоекономічних зв'язків української держави.

Розвиток митного законодавства у цей час залишався складним, реагування на зміни відбувався невчасно, простежувався збільшення штрафних санкцій за порушення законодавства, постійні зміни в ліцензуванні та квотуванні зовнішньоекономічних операцій, а також дублювання однакових за змістом законів [21].

2 етап – 2004-2012 рр. Цей етап митного регулювання в Україні характеризується стадією істотного реформування. Необхідність приведення чинного митного законодавства до встановлених загальноприйнятих світових стандартів і норм, а також приведення у відповідність до Конституції України і особливостей ринкової економіки передувало підготовці другого Митного Кодексу. В результаті 11.07.2002 р. був прийнятий новий Митний Кодекс України, який вступив у дію 01.01.2004 р. [21].

Під час розроблення Митного кодексу України враховувались положення основних міжнародних конвенцій та угод, в тому числі членами яких є або до яких має намір приєднатися (вступити) Україна (зокрема, ГАТТ/СОТ, Конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів, Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур, Конвенція про тимчасове ввезення, Конвенція про процедуру спільного транзиту. Під час розроблення кодексу велика увага приділялася використанню досвіду ЄС у цій сфері [21].

У зв'язку із прийняттям нового Митного Кодексу України з 2004 р. втрачає свою чинність Митний Кодекс України від 12.12.1991 р. та Закону України «Про митну справу в Україні» від 25.06.1991 р.

Митний кодекс України оперував поняттями «митна вартість» (ст. 19), «нетарифне регулювання» замість раніше вказаного «позатарифне регулювання», але при цьому не розкривав його змісту; було розширено зміст форм митного контролю (ст. 41) та спеціальних митних режимів (ст. 185-246); введено поняття «митна вартість» та методи її визначення (ст. 259-275) [21].

Введено в дію нову Главу «Інформування та консультування з питань митної справи», що було спрямовано на зменшення кількості порушень із боку учасників ЗЕД, а також загальну обізнаність населення у законодавстві, оскільки консультування з боку митних органів дало можливість правильно трактувати законодавчі акти, орієнтуватися в них та не припуститися помилки [21].

МКУ 1991 р. встановлював відповідальність за 17 видів порушень, то МКУ 2002 р. – вже за 27. Окрім збільшення кількості видів порушень, новий кодекс істотно підвищив штрафні санкції, а саме з 0,5-3 до десятків-сотень неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Однак відтепер особи, які порушили законодавство і притягуються до відповідальності, можуть

ознайомитися з матеріалами заведеної справи, бути присутніми під час розгляду справи та отримати копії рішень [21].

Митний Кодекс країни втрачав свою чинність з 01.01.2004 р., крім статей 47, 85-87 та глави 2 «Митні збори» розділу V «Мито та митні збори», які втрачались чинність із моменту набуття Україною членства у СОТ.

Основи митного союзу визначав Договір про заснування Європейського Співтовариства, який передбачав умови вільного обігу в межах його митної території. Ст. 23 (колишня ст. 9) Договору передбачав скасування мита та інших митних зборів; кількісні обмеження та аналогічні заходи забороняв ст. 28 (колишня ст. 30), тоді як ст. 90 (колишня ст. 95) забороняв державам-членам запроваджувати таку систему оподаткування, яка створює дискримінаційні умови на користь власної продукції або спрямована проти продукції з іншої держави-члена [21].

У Законі України «Про державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 28.12 2007 р. було вказано, що до доходів загального фонду Державного Бюджету України входила плата за митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для митних органів (з моменту набуття Україною членства у Світовій організації торгівлі), і митні збори (до моменту набуття Україною членства у СОТ) [21].

Закон України «Про внесення змін до статті 16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 20.11.2003 р. відредагував ст. 16 «Ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій». Відтепер вона має назву «Ліцензування зовнішньоекономічних операцій» і встановлює, що ліцензування може здійснюватися автоматично і не автоматично залежно від застосування квот. У попередніх інтерпретаціях Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» у ст. 16 вказувались види ліцензування і квотування, а ст. 1 - їх трактування, то відтепер такого перерахунку немає, при цьому трактування видів залишилось. На кожний вид товару може встановлюватися лише один вид ліцензії [21].

Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 листопада 2006 р. виключив поняття антидемпінгових і компенсаційних квот і ліцензій, а також додав зміни до ст. 7 у сфері регулювання оподаткування товарів, що імпортуються з країн-членів СОТ. Товари країн СОТ вільно поступають на вітчизняний ринок і не можуть бути виключені з отримання будь-яких привілеїв, які надаються іншим державам, або на національному рівні [21].

У результаті економічної кризи Закон України «Про внесення змін до деяких законів України з метою поліпшення стану платіжного балансу України у зв'язку із світовою фінансовою кризою» від 04.02.2009 р. вніс таку зміну до чинного Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»: «У разі досягнення платіжним балансом України критичного стану застосовується, як виняток, процедура запровадження, змін та скасування тимчасової надбавки до діючих ставок ввізного мита на деякі товари, яка спирається на норми відповідних статей Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року». Така процедура запроваджувалась строком на 6 місяців із можливістю пролонгації на півроку, якщо платіжний баланс України залишатиметься в критичному стані. Цільова

надбавка до ставок ввізного мита вводиться у розмірі 13% від митної вартості товарів, що ввозяться на митну територію України [21].

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту вітчизняних товаровиробників у відповідь на дискримінаційні та недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань» від 23.02.2012 р. зменшив кількість заходів України у відповідь на недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань, зазначених у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність», видаливши зі списку запровадження комбінованого режиму квот і контингентів та індикативних цін щодо імпорту та експорту товарів [21].

Закон України «Про єдиний митний тариф України» введений у 1992 р. і втратив чинність із 01.06.2012 р. Закон України «Про митний тариф України» введений у 2001 р. і втратив чинність також у 2012 р. У 2013 р. ввели в дію новий Закон України «Про митний тариф України» з Митним тарифом України. Єдиний митний тариф діяв з 1993 по 2001 р. Митний тариф України - з 2001 по 2014 р. і з 2014 р. до сьогодні. Залишаються питання щодо одночасного використання обох, по суті однакових, законодавчих актів [21].

Продовжилася робота щодо відповідальності за порушення, збільшувала кількість видів та розмір штрафних санкцій. Поступово відбувалася зміни в законодавстві щодо регулювання вільного доступу товарів країн СОТ на вітчизняний ринок.

3-й етап – 2012 р. і дотепер. Його головною метою є приведення національного митного законодавства у відповідність до міжнародних правил, норм і стандартів [21].

Головною особливістю цього етапу є введення в дію нового Митного Кодексу, який істотно змінює митне законодавство країни загалом. Він містить низку нововведень, які спрямовані на спрощення процедур митного оформлення товарів. МКУ став ще більш уніфікованим та включив у себе норми низки законодавчих актів, зокрема, Закону України «Про Єдиний митний тариф» від 05 лютого 1992 р., Закону України «Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України» від 13.09.2001 р., Закону України «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах», які втрачають чинність одночасно з початком дії нового МКУ [21].

Необхідно відзначити основні зміни МКУ, які торкнулися кожного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.

По-перше, поняття «митна справа» значно розширилося та тепер включає в себе, окрім раніше зазначеного «порядок переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів, митне регулювання, пов'язане зі встановленням мит і митних зборів, процедури митного контролю та інші засоби проведення в життя митної політики становлять митну справу», ще й «застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення УКТЗЕД, здійснення державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушенням митних правил, організація і забезпечення діяльності митних органів» [21].

По-друге, введено нове поняття – «уповноважений економічний оператор», яким є, відповідно до ст. 12 МКУ, підприємство, що відповідає встановленим вимогам та має право користуватися спеціальними спрощеннями. Статус уповноваженого економічного оператора надається підприємству митницею шляхом видачі сертифіката уповноваженого економічного оператора та включення його до Єдиного реєстру уповноважених економічних операторів [21].

Підприємству може бути видано сертифікати уповноваженого економічного оператора таких видів, як: на спрощення митних процедур; щодо надійності і безпеки; на спрощення митних процедур та щодо надійності та безпеки. У ст. 15 нового МКУ детально описано, що за наявності сертифіката можуть бути надані такі спеціальні спрощення, як зменшення обсягу відомостей, які необхідно надати митному органу до прибуття на митну територію України; здійснення митного контролю в першочерговому порядку; розміщення товарів на складі тимчасового зберігання закритого типу без отримання дозволу митного органу та інше [21].

Отримання сертифіката уповноваженого економічного оператора дає відповідній особі право на провадження таких видів діяльності, як митна брокерська діяльність; відкриття та експлуатація магазину безмитної торгівлі; відкриття та експлуатація митного складу; відкриття та експлуатація вільної митної зони комерційного або сервісного типу; відкриття та експлуатація складу тимчасового зберігання; відкриття та експлуатація вантажного митного комплексу [21].

Митний кодекс запроваджує нові інструменти митного оформлення, такі як можливість здійснення митного оформлення товарів у будь-якому митному органі; проведення митного оформлення протягом 4 годин з моменту подання митної декларації; використання однієї декларації для здійснення різних митних формальностей; звільнення декларанта від відповідальності за ненавмисні помилки у митній декларації. Зазнали змін і митні режими у зв'язку з розподілом режиму «тимчасове ввезення (вивезення)» на два окремих – «тимчасове ввезення», «тимчасове вивезення», а інші митні режими зазнали змін у назві. Так, наприклад, митний режим «імпорт» перейменовано на «імпорт (випуск для вільного обігу)», «експорт» - на «експорт(остаточне вивезення)» тощо [21].

Внесені зміни щодо оподаткування товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України громадянами. Відтепер супроводжуючий багаж, сумарна вартість якого не перевищує 1000 євро і вагою не більше 50 кг, не підлягає письмовому декларуванню та не є об'єктом оподаткування митними платежами за умови, що особа здійснює перетин кордону один раз на добу. У разі, якщо вартість становить від 1000 до 10 000 євро – застосовується загальна ставка мита 10% від такої вартості, якщо вартість більша за 10 000 євро - застосовуються повні ставки мита, передбачені Митним тарифом України [21].

Одна з особливостей Митного кодексу – це можливість досягнення компромісу з порушниками митних правил шляхом укладання мирової угоди, якщо відсутні ознаки здійснення злочину (ст. 521). При цьому необхідно відзначити, що особі, яка вчинила таке порушення, необхідно протягом 30 днів внести до державного бюджету штраф та задекларувати в митний режим відмови на користь держави товари – безпосередні предмети порушення митних правил.

Митний орган, у свою чергу, припиняє провадження у справі про порушення митних правил та здійснює митне оформлення задекларованих товарів [21].

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Митного кодексу України» від 13 березня 2012 р. замінив по всьому тексті Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» словосполучення «митні збори» на «інші податки».

З 1 січня 2016 р. в Україні скасовано додатковий імпорتنний збір, який був введений на початку 2015 р. у зв'язку з різким погіршенням платіжного балансу України. Додатковим імпортним збором за ставкою 10% оподатковувалися готові харчові продукти; продукти, жири та олії тваринного і рослинного походження; алкогольні та безалкогольні напої; тютюн та його замінники; оцет; живі тварини (товарні групи 1-24 за УКТЗЕД). Під 5% збір підпали всі інші товари за винятком «життєво важливих», до яких парламент відніс більшість енергоносіїв, а також деякі медикаменти [21].

Загалом третій етап становлення адміністрування митних платежів в Україні охарактеризувався імплементацією умов Угоди про спрощення процедур торгівлі. Ця угода акцентує увагу на необхідності здійснення таких заходів, як управління ризиками, аудит після митного оформлення; введення уповноваженого економічного оператора; створення системи «єдиного вікна», використання митних брокерів та ін. Поступово митне законодавство України набуває істотних змін з огляду на всі рекомендації і вимоги СОТ та ЄС [21].

Методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності за змістом поділяються на адміністративні та економічні. Економічні методи державного регулювання безпосередньо пов'язані із податками на експортно-імпортні операції або митними платежами, що відповідно класифікують як податки на зовнішню торгівлю – мито та внутрішні податки, до яких відноситься акцизний збір та ПДВ [5].

Ефективність зовнішньоекономічної діяльності будь-якої держави визначається її можливістю щодо формування оптимальної системи митного оподаткування, що являє собою сукупність загальнодержавних податків, що стягуються при експортно-імпортних операціях до бюджету, а також принципи, форми і методи їх встановлення у відповідності з вимогами ГАТТ/СОТ та гармонізованих до міжнародних норм та стандартів [5].

Основним питанням при формуванні системи оподаткування акцизним збором в умовах лібералізації зовнішньоекономічної діяльності є визначення узгодженого з інтеграційним угрупованням переліку підакцизних товарів та ставок акцизного збору, у цьому контексті необхідно звернути увагу на вимоги Директив ЄС стосовно гармонізації ставок акцизного збору на визначений перелік товарів.

Основними критеріями, що повинні бути прийняті за основу при формуванні вітчизняної системи оподаткування ПДВ експортно-імпортних операцій в умовах лібералізації зовнішньоекономічної діяльності є наступні: база оподаткування. При визначенні податкових пільг по сплаті ПДВ, необхідно врахувати, що категорії операцій з продажу товарів, які підлягають пільговому оподаткуванню, визначаються на основі принципу місця призначення товару, тобто у залежності від того, чи має місце операція з продажу на території держави чи виходить за її межі. відтак, у системі оподаткування ПДВ необхідно передбачити наступні випадки пільгового оподаткування:

- звільнення від ПДВ без права на відшкодування. Ця норма повинна діяти у відношенні операцій з продажу, які здійснюються в межах території України;
- звільнення від ПДВ з правом на відшкодування. Такий порядок повинен бути встановлений у відношенні до імпорту, експорту і міжнародних перевезень товару [5].

Модель формування оптимальної системи оподаткування експортно-імпортних операцій приведена на табл. 8.1.

Таблиця 8.1

Модель формування оптимальної системи оподаткування експортно-імпортних операцій [5]

Забезпечення	Розвиток	Адаптація	Реалізація
Концептуальне	- Прийняття Концепції вдосконалення Єдиного митного тарифу України та забезпечення проведення переговорів про тарифні поступки з метою сприяння приєднанню України до ГАТТ; - Розроблення програми інтеграції України до Європейського Союзу	- Трансформація тарифної системи України в рамках приєднання України до системи ГАТТ/COT; - Внесення змін до Єдиного Митного тарифу України з метою його наближення до вимог ГАТТ/COT; - Приведення положень чинного законодавства з питань оподаткування експортно-імпортних операцій у відповідність до вимог ГАТТ/COT	- Гармонізація Української товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності з Товарною номенклатурою Європейського Союзу; - Гармонізація Митного тарифу України з Митним тарифом Європейського Союзу; - Гармонізація Митного кодексу України з Митним тарифом Європейського Союзу; - Гармонізація законодавства з питань оподаткування акцизним збором з Директивами Європейського Союзу; - Гармонізація законодавства з питань оподаткування ПДВ з Шостою директивою Європейського Союзу
Нормативно-правове	Внесення змін до законодавчих актів України з питань оподаткування митом, акцизним збором та ПДВ в умовах лібералізації	- Внесення змін до законодавчих актів України з питань оподаткування з метою приведення їх у відповідність до директив Європейського Союзу; - Розроблення Української Товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності, Митного тарифу України, нової редакції Митного кодексу	Приведення у відповідність до вимог законодавства Європейського Союзу: - Української Товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності; - Митного тарифу України; - нової редакції Митного кодексу України; - Бюджетного кодексу України
Оперативне	Уточнення порядку визначення об'єкта оподаткування, бази оподаткування, митної вартості товару, порядку застосування ставок, порядку надання податкових пільг	Розроблення відомчих документів: - з питань податкового регулювання експортно-імпортних операцій в умовах лібералізації зовнішньоекономічної діяльності; - щодо порядку оподаткування експортно-імпортних операцій в умовах лібералізації зовнішньоекономічної діяльності; - з питань бюджетного планування	Прийняття відомчих документів: - з питань податкового регулювання експортно-імпортних операцій в умовах інтеграції до Європейського Союзу; - щодо порядку оподаткування експортно-імпортних операцій в умовах інтеграції Європейського Союзу; - з питань бюджетного планування

Формування оптимальної системи оподаткування експортно-імпортних операцій, яка відповідала вимогам лібералізаційної моделі зовнішньоекономічної діяльності, можливе лише у разі визначення пріоритетів для України. Для систематизації процесу лібералізації зовнішньоекономічної діяльності необхідно визначити параметри, які формують процес оподаткування експортно-імпортних операцій і на основі аналізу виділити домінуючі напрями з урахуванням їх кореляції. Однією з основних умов при оподаткуванні експортно-імпортних операцій є реалізація бюджетної (розподільчої) функції податків, що виявляється у забезпеченні в повному обсязі надходжень податків до Державного бюджету [5].

8.2. Оподаткування експортно-імпортних операцій

Митне оформлення товарів і їх пропуск може здійснюватися лише після сплати належних сум митних платежів або за умови надання митним органом у встановленому порядку відстрочення чи розстрочення їх сплати. Перевірка своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати податків і зборів, які відповідно до законів справляються при переміщенні товарів через митний кордон України, є однією із форм митного контролю.

Митні платежі, які нараховуються за митною декларацією, справляються при кожному здійсненні митного оформлення товарів, окрім випадків, передбачених чинним законодавством.

У графах вантажної митної декларації міститься необхідна для нарахування митних платежів інформація. За митною декларацією нараховуються залежно від напрямку переміщення та застосованого митного режиму, що схематично представлено на рис. 8.1.

Рис. 8.1. Сучасний стан оподаткування імпортних операцій

Сплата платежів проводиться на момент митного оформлення шляхом їх перерахування за безготівковим розрахунком на рахунок митної установи, або внесення сум готівкою до каси митниці. При сплаті суми платежів перераховуються в національну валюту України за офіційним курсом Національного банку України, встановленим на день подання вантажно-митної декларації до митного оформлення. Оформлення вантажної митної декларації здійснюється за умови фактичного надходження на спеціальний рахунок митниці коштів, що підтверджується банківською випискою або квитанцією встановленого зразка.

Сплата платежів проводиться на момент митного оформлення шляхом їх перерахування за безготівковим розрахунком на рахунок митної установи, або внесення сум готівкою до каси митниці. При сплаті суми платежів перераховуються в національну валюту України за офіційним курсом Національного банку України, встановленим на день подання вантажно-митної декларації до митного оформлення. Оформлення вантажної митної декларації здійснюється за умови фактичного надходження на спеціальний рахунок митниці коштів, що підтверджується банківською випискою або квитанцією встановленого зразка.

Платниками митних платежів за вантажною митною декларацією є суб'єкти підприємницької діяльності – юридичні та фізичні особи, що здійснюють митне оформлення. Об'єкти оподаткування (митна вартість, кількісні показники та ін.) визначаються для кожного з видів платежів і застосовуються залежно від видів товарів, ставок, митних режимів тощо.

З метою контролю за правильністю та повнотою сплати митних платежів під час митного оформлення вантажної митної декларації співробітники митних органів перевіряють правильність визначення: митної вартості, кількісних та вагових показників; рівня ціни товару; умов постачання; коду згідно з УКТЗЕД; країни походження; курсів валюти; правомірності надання пільг та інші фактори, що здійснюють вплив на рівень оподаткування.

Недобросовісні суб'єкти підприємницької діяльності з метою уникнення оподаткування або зменшення його рівня, застосовують спроби зниження митної вартості, невірного кодування товарів, які підлягають оподаткуванню акцизним збором або на які застосовуються значні ставки мита, заявляють неправильні відомості щодо країни походження. Для запобігання таких випадків митні органи проводять відповідну експертизу із залученням спеціалістів відділів контролю митної вартості, номенклатури та класифікації товарів, митних платежів, лабораторії з експертного забезпечення, Управління митно-тарифного регулювання, експертів з інших організацій, розробляють переліки товарів, що становлять «групи ризику» із зазначених питань і при митному оформленні яких застосовуються додаткові заходи контролю.

Митні збори – це плата за виконання митних формальностей митними органами поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для них, справляється за письмовим зверненням декларанта або уповноваженої ним особи до митного органу у порядку, визначеному Міністерством фінансів; плата справляється у гривні за офіційним (валютним) курсом, встановленим Національним банком, що діє на дату подання митної декларації, а у разі, коли виконання митних формальностей не пов'язано з поданням митної декларації, - на дату фактичної сплати; кошти, що надійшли від справляння плати, зараховуються до державного бюджету.

Платниками митних зборів є юридичні та фізичні особи, що здійснюють митне оформлення. Види митних зборів та розміри їх ставок встановлюються Постановою Кабінету Міністрів України «Про справляння плати за виконання митних формальностей митними органами поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для митних органів» від 18 січня 2003 р. № 93.

За одну годину роботи (незалежно від кількості посадових осіб митного органу, залучених до виконання митних формальностей), євро, а саме:

1) виконання митних формальностей митними органами поза місцем розташування митних органів: у робочий час 20 євро, у надурочний, нічний час і вихідні дні 40 євро, у святкові та неробочі дні 50 євро.

2) виконання митних формальностей митними органами у місцях розташування митних органів поза робочим часом, установленим для митних органів: у надурочний, нічний час і вихідні дні 40 євро, у святкові та неробочі дні 50 євро.

Відповідно до Наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку справляння митних платежів при ввезенні на митну територію України товарів громадянами» № 862 від 23 жовтня 2017 р. Справляння митних платежів при митному оформленні товарів, що переміщуються громадянами: у супроводжуваному або несупроводжуваному багажі, ручній поклажі, здійснюється із застосуванням уніфікованої митної квитанції МД-1 (далі – квитанція МД-1); у міжнародних поштових відправленнях (далі – МПВ),

здійснюється з використанням оглядового розпису М 15 за формою або МД; у міжнародних експрес-відправленнях (далі – МЕВ), здійснюється з використанням митної декларації М 16 за формою або МД; у вантажних відправленнях, здійснюється з використанням МД.

При митному оформленні товарів (крім підакцизних), що ввозяться громадянами через пункти пропуску через державний кордон України, відкриті для повітряного сполучення, в супроводжуваному багажі та/або ручній поклажі:

а) у разі ввезення громадянами один раз протягом доби товарів, сумарна фактурна вартість яких не перевищує 1000 євро, митні платежі не нараховуються;

б) у разі ввезення громадянами товарів протягом доби частіше одного разу, сумарна фактурна вартість яких не перевищує 1000 євро, нараховуються ввізне мито за ставкою в розмірі 10 відсотків фактурної вартості товарів та податок на додану вартість;

в) у разі ввезення громадянами товарів, загальна фактурна вартість яких не перевищує 10000 євро, нараховуються ввізне мито за ставкою в розмірі 10 відсотків сумарної фактурної вартості товарів та податок на додану вартість.

У разі ввезення громадянами один раз протягом доби товарів, сумарна фактурна вартість яких не перевищує 500 євро та сумарна вага яких не перевищує 50 кг, митні платежі не нараховуються. У разі ввезення громадянами товарів протягом доби частіше одного разу, сумарна фактурна вартість яких не перевищує 500 євро та сумарна вага яких не перевищує 50 кг, нараховуються ввізне мито за ставкою в розмірі 10 відсотків фактурної вартості товарів та податок на додану вартість. У разі ввезення громадянами товарів, загальна фактурна вартість яких не перевищує 10000 євро, нараховуються ввізне мито за ставкою в розмірі 10 відсотків сумарної фактурної вартості товарів та податок на додану вартість.

Мито нараховується відповідно до ст. 271 Митного кодексу України та Закону України «Про митний тариф України» 13 березня 2012 р. № 4495-VI Мито – це загальнодержавний податок, встановлений Податковим кодексом України та цим Кодексом, який нараховується та сплачується відповідно до цього Кодексу, законів України та міжнародних договорів, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України.

Види мита представлено схематично на рис. 8.2.

Рис. 8.2. Види мита

Ввізне мито встановлюється на товари, що ввозяться на митну територію України. Вивізне мито встановлюється законом на українські товари, що вивозяться за межі митної території України. Сезонне мито – на окремі товари законом може встановлюватися сезонне мито на строк не менше 60 та не більше 120 послідовних календарних днів з дня встановлення сезонного мита.

У випадках, передбачених законами України (якщо інше не передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України), з метою захисту економічних інтересів України та українських товаровиробників у разі ввезення товарів на митну територію України, незалежно від інших видів мита, можуть застосовуватися особливі види мита: спеціальне мито; антидемпінгове мито; компенсаційне мито.

Спеціальне мито встановлюється як засіб захисту національного товаровиробника, у разі якщо товари ввозяться на митну територію України в обсягах та/або за таких умов, що їх ввезення заподіює або створює загрозу заподіяння значної шкоди національному товаровиробнику.

Антидемпінгове мито встановлюється у разі ввезення на митну територію України товарів, які є об'єктом демпінгу, що заподіює шкоду або створює загрозу заподіяння шкоди національному товаровиробнику.

Компенсаційне мито встановлюється в у разі ввезення на митну територію України товарів, які є об'єктом субсидованого імпорту, що заподіює шкоду або створює загрозу заподіяння шкоди національному товаровиробнику.

Об'єктами оподаткування митом є: товари, митна вартість яких перевищує еквівалент 100 євро, що ввозяться на митну територію України або вивозяться за межі митної території України підприємствами.

Ввізне мито є диференційованим до товарів, що походять з тих країн, які входять разом з Україною до митних союзів і утворюють з неї спеціальні митні зони, які є економічними союзниками та з якими укладено угоди про вільну торгівлю.

Вивізне мито справляється при здійсненні митного оформлення товарів, що вивозяться за межі митної території України.

Особливі види мита справляються на підставі рішень Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі про застосування антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів.

Сезонне мито нараховується за ставками, встановленими Законом України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції».

Перерахунок сум митних платежів, визначених у валюті України, в іноземну валюту для цілей сплати митних платежів, обчислених у валюті України, здійснюється за курсом, встановленим Національним банком України, що діє на день подання митної декларації, а у разі якщо обов'язок із сплати митних платежів не пов'язаний з поданням митної декларації, - на день фактичної сплати.

Відповідно до класифікатора видів податків та зборів встановлені наступні коди платежів мита:

- 020 – мито на товар, що ввозяться на територію України суб'єктами підприємницької діяльності;
- 021 – мито на нафтопродукти, які підлягають обкладенню акцизним збором, транспортні засоби, що ввозяться на територію України суб'єктами підприємницької діяльності;
- 023 – антидемпінгове мито на товари, що ввозяться на територію України суб'єктами підприємницької діяльності;
- 024 – спеціальне мито на товари, що ввозяться на територію України суб'єктами підприємницької діяльності;
- 040 – мито на товари, що вивозяться з території України суб'єктами підприємницької діяльності.

За способом нарахування встановлені такі види мита:

1) адвалерне – нараховується у відсотках до митної вартості. Наприклад, для коду товару 0702000000 помідорів свіжих встановлено ставки мита: пільгову та повну у розмірі 10 %.

Обчислення суми ввізного (вивізного) мита за адвалерними ставками здійснюється за формулою:

$$C_m = (B * M) : 100,$$

де C_m – сума ввізного (вивізного) мита;

B – митна вартість товару, грн.;

M – ставка ввізного (вивізного) мита, установлена у відсотках до митної вартості товару.

2) специфічне – у встановленому грошовому розрізі з одиниці товару. Наприклад, для коду товару 2204 10 11 00 ігристе вино – встановлено ставки мита: пільгові та повну – 1,5 євро за 1 л.

Обчислення суми ввізного (вивізного) мита за специфічними ставками здійснюється за формулою:

$$C_m = H * M * K,$$

де C_m – сума ввізного (вивізного) мита;

H – кількісна або фізична характеристика товару в натуральному вираженні;

M – ставка ввізного (вивізного) мита в євро за одиницю товару;

K – курс євро, установлений Національним банком України на день прийняття вантажної митної декларації.

3) комбіноване – поєднує два попередні види митного обкладення. Наприклад, для коду товару 0201101010 яловичині свіжій або охолодженої встановлено ставки мита: пільгові та повні 10 %, але не менш як 0,6 євро за 1 кг. Для коду товару 1601001000 сосисок та ковбас встановлено ставки мита: пільгові та повні 30%, але не менш як 0,8 євро за 1 кг.

Нарахування ввізного (вивізного) мита за комбінованими ставками, здійснюється наступним чином:

➤ спочатку обчислюється сума ввізного (вивізного) мита за адвалерною ставкою у відсотках до митної вартості;

➤ потім обчислюється сума ввізного (вивізного) мита за специфічною ставкою в євро з одиницю товару.

Для визначення суми мита, що підлягає сплаті, використовується найбільша величина.

Нарахування антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних мита здійснюється за двома способами нарахування: першій – у відсотках до митної вартості; другій – як різниця між мінімальною ціною та митною вартістю товару за формулою:

$$C_m = (C * K * H - B) * 100 \%,$$

де C_m – сума ввізного (вивізного) мита;

C – мінімальна ціна на імпорт в Україну товару;

K – курс євро, установлений Національним банком України на день прийняття вантажної митної декларації;

H – кількісна або фізична характеристика товару в натуральному вираженні;

B – митна вартість товару, грн.

Митна вартість обчислюється відповідно до базисних умов СІФ – кордон України. Мінімальна ціна визначається Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України.

Порядок нарахування акцизного податку визначено розділом VI Податковим кодексом України.

Об'єктом оподаткування акцизного податку є операції з ввезення підакцизних товарів на митну територію України. Базою оподаткування є вартість товарів, що ввозяться на митну територію України, за встановленими імпортером максимальними роздрібними цінами на товари, що перераховані з іноземної валюти на національну за курсом Національного банку України, що діяв на дату подання до митного органу митної декларації.

До підакцизних товарів належать:

- тютюнові вироби;
- спирт етиловий, алкогольні напої;
- нафтопродукти, скраплений газ;
- автомобілі легкові, кузови, причеми, мотоцикли.

Ставки акцизного податку встановлюються: адвалерні, специфічні, адвалерні та специфічні одночасно.

Акцизний податок обчислюється:

- на товари, що ввозяться в Україну платниками податку одночасно зі сплатою мита та митних зборів;
- за ставками у відсотках до оподатковуваного обороту, який визначається, виходячи з митної вартості імпортованих товарів;
- у вигляді фіксованої ставки в твердих сумах у гривнях або в євро за одиницю виміру, або з одиниці реалізованих товарів;
- для товарів, що імпортуються на митну територію України, виходячи з їх вартості, за встановленими імпортером максимальними роздрібними цінами на товари, які він імпортує, без податку на додану вартість та акцизного збору (але не менше митної вартості таких товарів з урахуванням сум ввізного мита без податку на додану вартість та акцизного збору).

Наприклад, пиво із солоду за 1 літр 0,87 грн. На сигарети з фільтром за 1 тис. штук 162,60 грн. або 12 %. Пропан газ 44 євро за 1 тис. кілограм.

При сплаті акцизного податку на алкогольні напої та тютюнові вироби суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності придбавають марки акцизного збору, які відрізняються від марок акцизного податку для алкогольних напоїв та тютюнових виробів, виготовлених в Україні.

Акцизний податок не справляється з підакцизних товарів, що імпортуються на митну територію України, якщо з таких товарів згідно з законом України не справляється податок на додану вартість у зв'язку зі звільненням, передбаченим для транзитних товарів, товарів на митних складах, реекспортованих товарів, товарів, що спрямовуються до магазинів безмитної торгівлі, товарів, що призначаються для переробки під митним контролем.

Відповідальність за недодержання порядку маркування, реалізації алкогольних напоїв та тютюнових виробів, несвоєчасну сплату акцизного збору несуть імпортери.

Необхідно зазначити, що об'єктом оподаткування відповідно до ст. 185.1 Податкового кодексу є операції платників податку на додану вартість з ввезення товарів на митну територію України в митному режимі імпорту або реімпорту та

вивезення товарів у митному режимі експорту або реекспорту (ст. 185.1 Податкового кодексу).

Оподаткування імпортних операцій податком на додану вартість проводиться за ставкою 20 %.

Згідно зі ст. 190.1. базою оподаткування при ввезенні товарів на митну територію України є договірна (контрактна) вартість, але не менша митної вартості цих товарів, визначеної відповідно до Митного кодексу України, з урахуванням мита та акцизного податку, що підлягають сплаті, за винятком податку на додану вартість, що включаються до ціни товарів/послуг.

При визначенні бази оподаткування перерахунок іноземної валюти в національну валюту здійснюється за офіційним курсом національної валюти до цієї валюти, встановленим Національним банком України, що діє на день подання митної декларації для митного оформлення, а в разі нарахування суми податкового зобов'язання митним органом у випадках, коли митна декларація не подавалася, – на день визначення податкового зобов'язання.

При ввезенні товарів на митну територію України суми податку, нараховані митним органом, підлягають сплаті до державного бюджету платниками податку до/або на день подання митної декларації безпосередньо на єдиний казначейський рахунок за винятком операцій, за якими надається звільнення (умовне звільнення) від оподаткування (ст. 206.1 ПКУ).

Розрахунок податку на додану вартість при імпорті товарів (робіт, послуг) здійснюється за ставкою 20% і за формулою:

$$\text{СПДВ} = (B + C_m + C_a) * P/100$$

де СПДВ – сума податку на додану вартість;

B – митна вартість товару;

C_a – сума акцизного збору;

C_m – сума мита;

P – ставка податку на додану вартість (20%)

Оподаткування зовнішньоекономічних операцій залежить від митного режиму ввезення і вивезення товарів на територію України. Відповідно до Митного кодексу України існують 14 видів митних режимів, а саме: 1) імпорт (випуск для вільного обігу); 2) реімпорт; 3) експорт (остаточне вивезення); 4) реекспорт; 5) транзит; 6) тимчасове ввезення; 7) тимчасове вивезення; 8) митний склад; 9) вільна митна зона; 10) безмитна торгівля; 11) переробка на митній території; 12) переробка за межами митної території; 13) знищення або руйнування; 14) відмова на користь держави.

Для кожного митного режиму встановлено особливий порядок оподаткування податком на додану вартість, що узагальнено у табл. 8.1.

Таблиця 8.1

Оподаткування податком на додану вартість зовнішньоекономічних операцій за митними режимами

Митний режим	Характеристика митного режиму	Порядок оподаткування податком на додану вартість
<i>Імпорт (випуск для вільного обігу) (глава 13 Митного кодексу України)</i>	Митний режим, відповідно до якого іноземні товари після сплати всіх митних платежів, встановлених законами України на імпорт цих товарів, та виконання усіх необхідних митних формальностей випускаються для вільного обігу на митній території України	Податок на додану вартість сплачується до бюджету на день подання митної декларації за ставками 20 % і 7 %, крім товарів звільнених від оподаткування за ПКУ і міжнародних договорів
<i>Реімпорт (глава 14 Митного кодексу)</i>	Митний режим, відповідно до якого товари, що були вивезені або оформлені для вивезення за межі	Звільнені від оподаткування, крім операцій, що оподатковуються за встановленими ставками 20 % і 7

Митний режим	Характеристика митного режиму	Порядок оподаткування податком на додану вартість
України)	митної території України, випускаються у вільний обіг на митній території України зі звільненням від сплати митних платежів, встановлених законами України на імпорту цих товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	%, а саме: ввезення товарів, які були поміщені у митний режим експорту (остаточного вивезення) і повертаються особі, яка їх експортувала, у зв'язку з невиконанням (неналежним виконанням) умов зовнішньоекономічного договору, згідно з яким ці товари поміщувалися у митний режим експорту, або з інших обставин, що перешкоджають виконанню цього договору, якщо ці товари: а) повертаються на митну територію України у строк, що не перевищує шести місяців з дати вивезення їх за межі цієї території у митному режимі експорту; б) перебувають у такому самому стані, в якому вони оформлені у митний режим експорту, крім природних змін їх якісних та кількісних характеристик за нормальних умов транспортування, зберігання та використання (експлуатації), внаслідок якого були виявлені недоліки, що спричинили реімпорту товарів
Експорт (остаточне вивезення) (глава 15 Митного кодексу України)	Митний режим, відповідно до якого українські товари випускаються для вільного обігу за межами митної території України без зобов'язань щодо їх зворотного ввезення	Оподатковуються податком на додану вартість за нульовою ставкою
Реекспорт (глава 16 Митного кодексу України)	Митний режим, відповідно до якого товари, що були раніше ввезені на митну територію України або на територію вільної митної зони, вивозяться за межі митної території України без сплати вивізного мита та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	Звільняються від оподаткування крім операцій, що оподатковуються за нульовою ставкою, а саме: вивезення товарів, які були поміщені у митний режим імпорту і повертаються нерезиденту - стороні зовнішньоекономічного договору, згідно з яким ці товари поміщувалися у цей режим, у зв'язку з невиконанням (неналежним виконанням) умов цього договору або з інших обставин, що перешкоджають його виконанню, якщо ці товари: а) вивозяться протягом шести місяців з дати поміщення їх у митний режим імпорту; б) перебувають у тому самому стані, в якому вони були ввезені на митну територію України, крім природних змін їх якісних та кількісних характеристик за нормальних умов транспортування, зберігання та використання (експлуатації), внаслідок чого були виявлені недоліки, що спричинили реекспорт товарів
Транзит (глава 17 Митного кодексу України)	Митний режим, відповідно до якого товари та транспортні засоби комерційного призначення переміщуються під митним контролем між двома органами доходів і зборів України або в межах зони діяльності одного органу доходів і зборів без будь-якого використання цих товарів, без сплати митних платежів та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Встановлюються такі строки транзитних перевезень залежно від виду транспорту: 1) для автомобільного транспорту – 10 діб (у разі переміщення в зоні діяльності однієї митниці – 5 діб); 2) для залізничного транспорту – 28 діб; 3) для авіаційного транспорту – 5 діб; 4) для морського та річкового транспорту – 20 діб; 5) для трубопровідного транспорту – 31 доба; 6) для трубопровідного транспорту (з перевантаженням на інші види транспорту) – 90 діб	Умове повне звільнення від оподаткування податком на додану вартість
Тимчасове ввезення (глава 18 Митного кодексу України)	Митний режим, відповідно до якого іноземні товари, транспортні засоби комерційного призначення ввозяться для конкретних цілей на митну територію України з умовним повним або частковим звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і підлягають реекспорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання	Умове повне звільнення від оподаткування податком на додану вартість товарів і транспортних засобів комерційного призначення за встановленим законодавством переліком та умовне часткове звільнення за встановленим законодавством порядком
Тимчасове вивезення (глава 19 Митного кодексу України)	Митний режим, відповідно до якого українські товари або транспортні засоби комерційного призначення вивозяться за межі митної території України з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання	Умове повне звільнення від оподаткування податком на додану вартість

Митний режим	Характеристика митного режиму	Порядок оподаткування податком на додану вартість
	зовнішньоекономічної діяльності і підлягають реімпорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання	
Митний склад (глава 20 Митного кодексу України)	Митний режим, відповідно до якого іноземні або українські товари зберігаються під митним контролем із умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	Умове повне звільнення від оподаткування податком на додану вартість
Вільна митна зона (глава 21 Митного кодексу України)	Митний режим, відповідно до якого іноземні товари ввозяться на територію вільної митної зони та вивозяться з цієї території за межі митної території України із звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а українські товари ввозяться на територію вільної митної зони із оподаткуванням митними платежами та застосуванням заходів нетарифного регулювання	Операції з вивезення товарів з митної території до вільної митної зони оподатковуються за нульовою ставкою. Операції із ввезення товарів з-за меж митної території до вільної митної зони – умовне повне звільнення від оподаткування. Операції із ввезення на митну територію України продуктів переробки товарів, поміщених у митний режим вільної митної зони, оподатковуються за ставками 20 % і 7 %
Безмитна торгівля (глава 22 Митного кодексу України)	Митний режим, відповідно до якого товари, не призначені для вільного обігу на митній території України, знаходяться та реалізуються для вивезення за межі митної території України під митним контролем у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України, відкритих для міжнародного сполучення та на повітряних, водних або залізничних транспортних засобах комерційного призначення, що виконують міжнародні рейси, з умовним звільненням від оподаткування митними платежами, установленими на імпорту та експорту таких товарів, та без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, у тому числі державного санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного та радіологічного контролю	Операції із ввезення товарів з-за меж митної території України в магазин безмитної торгівлі – умовне повне звільнення від оподаткування. Операції з вивезення товарів з митної території України в магазин безмитної торгівлі оподатковуються за нульовою ставкою
Переробка на митній території (глава 23 Митного кодексу України)	Митний режим, відповідно до якого іноземні товари піддаються у встановленому законодавством порядку переробці без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, за умови подальшого реекспорту продуктів переробки	Умове повне звільнення від оподаткування податком на додану вартість
Переробка за межами митної території (глава 24 Митного кодексу України)	Переробка за межами митної території – це митний режим, відповідно до якого українські товари піддаються у встановленому законодавством порядку переробці за межами митної території України без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, за умови повернення цих товарів або продуктів їх переробки на митну територію України у митному режимі імпорту	Умове повне звільнення від оподаткування податком на додану вартість
Знищення або руйнування (глава 25 Митного кодексу України)	Митний режим, відповідно до якого іноземні товари під митним контролем знищуються або приводяться у стан, який виключає можливість їх використання, з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами, установленими на імпорту цих товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	Умове повне звільнення від оподаткування податком на додану вартість
Відмова на користь держави (глава 26 Митного кодексу України)	Митний режим, відповідно до якого власник відмовляється від іноземних товарів на користь держави без будь-яких умов на свою користь	Звільнені від оподаткування податком на додану вартість

Для операцій із ввезення на митну територію України товарів та з постачання послуг нерезидентом на митній території України датою виникнення права на віднесення сум податку до податкового кредиту є дата сплати (нарахування) податку митним органам.

Оподаткування операцій з експорту товарів (супутніх послуг), якщо їх експорт підтверджений митною декларацією, оформленою відповідно до вимог митного законодавства здійснюється за ставкою 0 %. Датою виникнення податкового зобов'язання з податку на додану вартість є дата відвантаження товарів, а в разі експорту товарів – дата оформлення митної декларації, що засвідчує факт перетинання митного кордону України, оформлена відповідно до вимог митного законодавства, а для послуг – дата оформлення документа, що засвідчує факт постачання послуг платником податку (187.1 ПКУ). Датою виникнення податкових зобов'язань у разі ввезення товарів на митну територію України є дата подання митної декларації для митного оформлення.

8.3. Оподаткування доходів нерезидентів податком на прибуток (податком на репатріацію)

Законодавства країн світу мають певні особливості оподаткування доходів юридичних і фізичних осіб та різняться рівнем розвитку та податковим навантаженням, що призводить до міжнародного подвійного оподаткування. Недосконалість національного податкового законодавства призводить до подвійного оподаткування в межах країни.

У кожної країни, крім національного законодавства, можна виділити відносини, в яких будь-яким чином бере участь іноземний елемент. Під такі відносини підпадають усі ситуації, що мають місце на території певної країни, але в яких або об'єкт оподаткування, або платник податку є іноземними, а також дії національних осіб на території інших країн. У такому разі виникає проблема подвійного оподаткування, тобто оподаткування одного податкового об'єкта або окремого платника тим самим (чи аналогічними) податком за один податковий період. У результаті виникає ідентичність податкового платежу, тотожність об'єкта й суб'єкта оподаткування і термінів сплати податків [13].

Подвійне оподаткування виникає під час обкладання одним і тим же або аналогічним податком одного об'єкта оподаткування окремого платника податків за один і той же проміжок часу. Визначення поняття подвійного оподаткування формулюється, виходячи з норм про усунення (уникнення) подвійного оподаткування, що існують у національних законодавствах різноманітних держав, а також виходячи з практики міжнародних договорів у сфері усунення (уникнення) подвійного оподаткування.

Під подвійним оподаткуванням не завжди слід розуміти використання однакових податкових важелів, адже воно можливе також за умови часткового накладання одного об'єкта на інший, причому це явище має місце як у межах національної системи податків і зборів, так і у різних податкових системах. Подвійне оподаткування виникає в рамках національної податкової системи з причин, які носять внутрішньо- та зовнішньоекономічний, а також політичний характер. Міжнародне подвійне оподаткування виникає з причин існування певних економічних передумов та суперечностей між податковими законодавствами двох або більше держав (рис. 8.3).

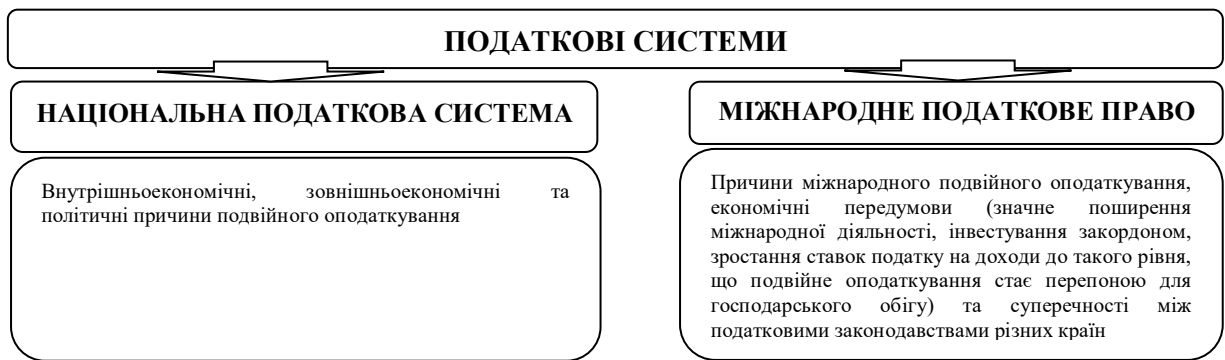

Рис. 8.3. Причини національного та міжнародного подвійного оподаткування [13]

Класифікується подвійне оподаткування за поділом на зовнішнє та внутрішнє (рис. 8.4).

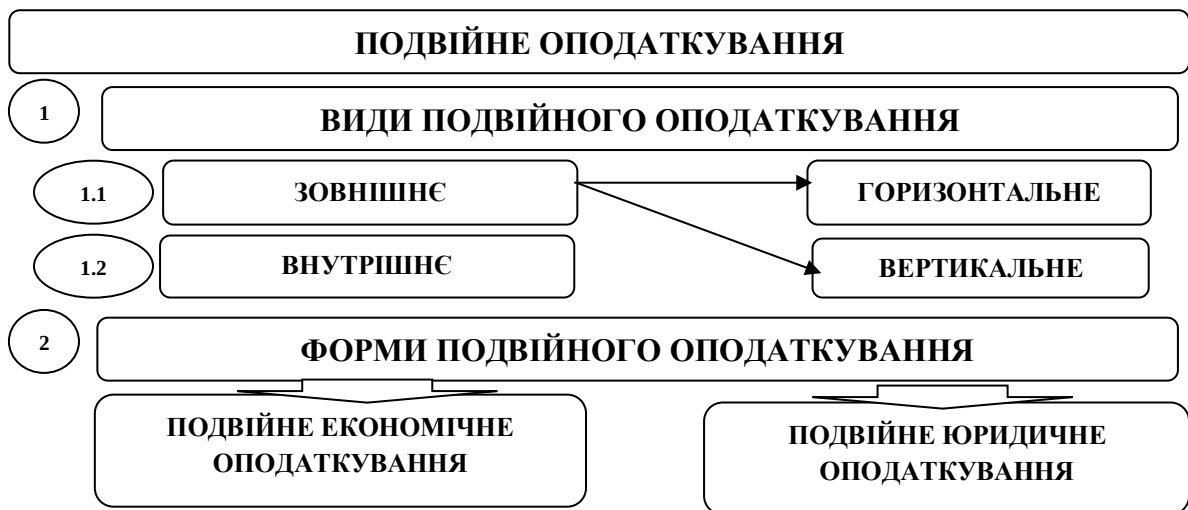

Рис. 8.4. Види та форми подвійного оподаткування [13]

Зовнішнє, тобто *міжнародне подвійне*, оподаткування є обкладанням податками однієї особи по відношенню до однієї бази в державах за один і той же період. Кожна держава намагається максимально всіма можливими засобами збільшити власні податкові надходження, і виникають випадки багатократного міжнародного оподаткування. Це негативно відображається на розвитку зовнішньоторговельних зв'язків, перешкоджає розвитку інтеграційних економічних процесів та сприяє ускладненню переміщення капіталів [13].

Внутрішнє подвійне оподаткування – подвійне оподаткування, коли один і той самий податок стягується на рівні різних адміністративно-територіальних одиниць однієї держави. Цей вид подвійного оподаткування виникає в рамках національної податкової системи. Внутрішнє подвійне оподаткування поділяють на горизонтальне і вертикальне. Під вертикальним розуміють сплату однакового податку на державному та місцевому рівнях. Прикладом існування такого виду оподаткування може бути Швеція, де сплачується як місцевий, так і державний податок на доходи. Це свідомо планується державою з метою мобілізації додаткових фінансових ресурсів [13].

Горизонтальне подвійне оподаткування виникає з причини різниці у визначенні об'єкта оподаткування на одному адміністративному рівні. Приклад

виду горизонтального подвійного оподаткування є США. Законодавство цієї країни по податкам на доходи суттєво відрізняється у визначенні об'єкта оподаткування в різних штатах. В одних штатах об'єктом оподаткування є доходи громадян, які вони отримали в межах цього штату. В інших – тільки ті доходи, які виникли за межами штату. А в третіх оподатковуються всі доходи осіб, що проживають або працюють в штаті, а також отримані ними як в самому штаті, так і за його межами. В Україні прикладом внутрішнього подвійного оподаткування може бути одночасне оподаткування юридичних осіб та їх акціонерів [13].

Подвійне економічне оподаткування пов'язано зі справлянням двох і більше податків з однієї податкової бази і є ситуацією, коли з одного і того ж доходу податок сплачують декілька його послідовних одержувачів.

Існують наступні способи усунення подвійного оподаткування:

- *відрахування* - обидві договірні країни обкладають дохід податком, але за умови вирівнювання до рівня податку у країні з меншим розміром податку;
- *звільнення* - означає право на оподаткування певного виду доходу, що належить одній з договірних сторін. При цьому перераховують доходи, оподатковувані в одній країні та звільнені від обкладання в іншій; кредит (зовнішній податковий кредит) як залік сплачених податків за кордоном у рахунок внутрішніх податкових зобов'язань; знижка, де розглядають податок, сплачений за кордоном, як витрати, на які зменшується сума доходів, що підлягають оподаткуванню;
- *односторонні заходи* - передбачаються національним податковим законодавством, які застосовуються владою даної країни без узгодження з іншими державами;
- *багатосторонні заходи* – реалізуються за допомогою міжнародних угод та конвенцій про уникнення подвійного оподаткування;
- *податковий кредит* (у формі повного та звичайного кредиту);
- *звільнення* – це форма повного, прогресивного та зменшення зі збереженням доходів, що оподатковуються;
- *зменшення податкових ставок* – це інтегральне зменшення, звичайного зменшення, зменшення шляхом разової знижки та зменшення із застосуванням умовної податкової знижки);
- *податковий авуар* – це є тільки на національному рівні.

В міжнародній податковій практиці спостерігається двостороннє усунення подвійного оподаткування. Обов'язковою умовою уникнення подвійного оподаткування є міждержавні угоди, які стосуються взаємного погодження юридичної інтерпретації фіскальних порушень. Кожна держава самостійно обирає шляхи усунення подвійного оподаткування, при цьому використовуючи систему методів уникнення подвійного оподаткування.

У ст. 13 Податкового кодексу України закріплені загальні засади застосування методів уникнення міжнародного подвійного оподаткування.

Оподаткування доходів нерезидентів є важливим аспектом оподаткування прибутку підприємств, який охоплений п. 141.4 ПКУ (коли йдеться про доходи нерезидентів – юридичних осіб), а також розділом IV ПКУ (коли йдеться про оподаткування доходів нерезидентів – фізичних осіб). При цьому, норми міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування, які в силу п.3.2 ПКУ та Конституції України, мають пріоритет над правилами, встановленими ПКУ.

У ст. 141.4 ПКУ встановлено, що доходи, отримані нерезидентом із джерелом їх погодження з України оподатковуються податком на прибуток, якщо інше положення не передбачено положеннями міжнародних договорів України з країнами резиденції осіб, на користь яких здійснюються виплати.

Податок на репатріацію – це ні що інше як податок на прибуток від доходів, отриманих нерезидентом із джерелом їх походження з України. Терміну «податок на репатріацію» Податковий кодекс України не містить. Порядок застосування податку на репатріацію в Україні визначено в п.141.4 ст.141 Податкового кодексу України.

У Податковому кодексі є загальна норма щодо превалювання положень чинних міжнародних договорів над положеннями внутрішнього законодавства. Відповідно до ст. 3.2 вищезазначеного Кодексу якщо міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачено цим Кодексом, застосовуються правила міжнародного договору. Міжнародним договором не визначено, яким чином особа, що має право на застосування правил цього міжнародного договору, повинна підтверджувати це право.

Ст. 103 Податкового кодексу України регулює порядок застосування міжнародного договору України про уникнення подвійного оподаткування щодо повного або часткового звільнення від оподаткування доходів нерезидентів із джерелом їх походження з України, визначає підстави, які дають право на одержання переваг, що установлені угодами про уникнення подвійного оподаткування, встановлює процедури підтвердження права нерезидента на податкові пільги, які передбачені в зазначених угодах, визначає порядок здійснення відшкодування зайвого утримання сум податку на доходи із джерелом їх походження з України тощо.

Міжнародні договори про уникнення подвійного оподаткування, укладені Україною з багатьма країнами. Крім того, відповідно до ст. 7 Закону про правонаступництво Україна застосовує 3 договори СРСР про уникнення подвійного оподаткування, що діють до набрання чинності новими договорами.

Конвенція між Кабінетом Міністрів України і Союзним Урядом Союзу Республіки Югославія про уникнення подвійного оподаткування щодо податків на доходи і капітал, яка набрала чинності 29.11.2001 р., застосовується також у відносинах України з Республікою Сербія та Республікою Чорногорія.

Крім того, згідно зі ст. 7 Закону про правонаступництво Україна застосовує договори СРСР про уникнення подвійного оподаткування, що діють до набрання чинності новими договорами. *Договори СРСР діють у відносинах України з такими країнами: Іспанією, Малайзією, Японією.*

Міжнародні договори про уникнення подвійного оподаткування, укладені Україною з іноземними країнами, застосовуються до осіб, які є резидентами України та резидентами відповідної країни. Відповідно до положень ст. 103 ПКУ застосування міжнародного договору України в частині звільнення від оподаткування або застосування зменшеної ставки податку дозволяється лише за умови надання нерезидентом особі (податковому агенту) документа, який підтверджує статус податкового резидента.

В іноземній країні, з якою Україною укладено договір про уникнення подвійного оподаткування, від резидента України, який претендує на застосування положень договору, вимагатиметься довідка, яка підтверджує, що

зазначена особа є резидентом України.

Відповідно до ст. 14.1.122 ПКУ нерезиденти – це:

- іноземні компанії, організації, утворені відповідно до законодавства інших держав, їх зареєстровані (акредитовані або легалізовані) згідно із законодавством України філії, представництва та інші відокремлені підрозділи з місцезнаходженням на території України;
- дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва інших держав і міжнародних організацій в Україні;
- фізичні особи, які не є резидентами України.

Відповідно до ст. 103.4 ПКУ застосування міжнародного договору України в частині звільнення від оподаткування або застосування зменшеної ставки податку *дозволяється лише за умови надання нерезидентом особі (податковому агенту) документа (або її нотаріально засвідченої копії), яка підтверджує, що нерезидент є резидентом країни, з якою укладено міжнародний договір України, а також інших документів, якщо не передбачено міжнародним договором України, і підтверджує статус податкового резидента.* Довідка видається компетентним (уповноваженим) органом відповідної країни, за формою, затвердженою законодавством іншої країни, легалізована, перекладена відповідно до законодавства України.

При цьому відповідно до ст. 103.10 ПКУ у разі неподання нерезидентом довідки доходи нерезидента із джерелом їх походження з України підлягають оподаткуванню згідно із законодавством України з питань оподаткування, тобто без урахування положень міжнародного договору.

Відповідно до ст. 3.2 ПКУ визначено, якщо міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачено цим Кодексом, застосовуються правила міжнародного договору. Україна поряд з іншими державами підписала Гаазьку конвенцію про скасування вимоги дипломатичної або консульської легалізації іноземних офіційних документів.

Офіційні документи, які використовуватимуться на території держав – учасниць Конвенції, мають бути засвідчені спеціальним штампом «Apostille» (далі – апостиль), проставленим компетентним органом держави, в якій було складено документ.

Офіційні документи, на яких проставлено апостиль, не потребують будь-якого подальшого засвідчення (легалізації).

Із держав, з якими Україна має чинні договори про уникнення подвійного оподаткування, учасницями цієї Конвенції є: Австрія, Азербайджан, Бельгія (у відносинах з Україною Конвенція чинна з 05.07.2004 р.), Болгарія, Вірменія*, Греція, Грузія, Данія, Естонія, Ізраїль, Індія, Ісландія, Іспанія, Італія, Казахстан, Китайська Народна Республіка (триває процедура набрання чинності), Кіпр, Латвія, Литва, Македонія, Молдова, Нідерланди, Норвегія, Південно-Африканська Республіка, Польща, Португалія, Румунія, Сербія і Чорногорія, Словацька Республіка, Словенія, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Сполучені Штати Америки, Туреччина, Угорщина, Федеративна Республіка Німеччина, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чеська Республіка, Швейцарія, Швеція, Японія.

Порядок засвідчення документів штампом апостиль застосовується у відносинах між Україною та державами – учасницями Конвенції, крім ФРН, яка

відповідно до ст. 12 цієї Конвенції висловила заперечення проти приєднання України до Конвенції, та крім держав, позначених знаком «*», для яких застосовується спеціальний порядок, викладений нижче.

Згідно з домовленостями, досягнутими між Мінфіном України та Мінфіном ФРН, для резидентів ФРН встановлено особливий порядок надання довідок про підтвердження податкового резидента. Відповідно до цього порядку зазначена довідка видається податковими інспекціями федеральних земель в оригіналі і не вимагає легалізації.

Україна також є учасницею двосторонніх договорів про правові відносини і правову допомогу у цивільних і кримінальних справах та багатосторонньої Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах.

Відповідно до висновку Міністерства юстиції України документи податкових установ іноземних держав, які є учасниками договорів про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, на територіях договірних сторін мають прийматися без будь-якого додаткового засвідчення.

Довідки про статус податкового резидента, видані податковими органами іноземних держав, приймаються на території України без будь-якого додаткового засвідчення (без легалізації та завірення апостилем) на підставі міжнародних договорів України про правові відносини і правову допомогу у цивільних і кримінальних справах, укладених з Азербайджаном, Болгарією, Вірменією, Естонією, Казахстаном, Киргизстаном, Латвією, Литвою, Молдовою, Польщею, Румунією, Чехією.

Загальна ставка податку на репатріацію доходів від здійснення господарської діяльності становить 15%. Утримувати податок з таких доходів зобов'язаний резидент (постійне представництво нерезидента), який здійснює їх виплату нерезиденту. При цьому утримання податку проводиться в момент його виплати.

Якщо дохід виплачується нерезиденту у будь-якій формі, відмінній від грошової, або якщо податок на доходи нерезидента не було утримано з відповідного доходу під час виплати, такий податок підлягає нарахуванню та сплаті виходячи з такого розрахунку:

$P_c = C_D * 100 / (100 - C_P) - C_D$, де:

P_c - сума податку до сплати;

C_D - сума виплаченого доходу;

C_P - ставка податку.

Нерезидент, який набуває право власності на інвестиційний актив у іншого нерезидента, який не має в Україні зареєстрованого постійного представництва, зобов'язаний утримувати податок з прибутку від відчуження такого інвестиційного активу, виплаченого на користь такого іншого нерезидента, за ставкою в розмірі 15 відсотків та за рахунок такого іншого нерезидента, та перераховувати до бюджету під час такої виплати, якщо інше не передбачено положеннями міжнародних договорів України з країною резиденції особи, на користь яких здійснюються виплати, що набрали чинності.

Нерезидент - покупець зобов'язаний не пізніше дати здійснення першої оплати за інвестиційний актив, що придбавається, стати на облік у контролюючому органі за місцезнаходженням української юридичної особи,

Види доходів, отриманих нерезидентом із джерелом їх походження з України, та порядок їх оподаткування податком на прибуток представлено у табл. 8.3.

Види доходів, отриманих нерезидентом із джерелом їх походження з України, та порядок їх оподаткування податком на прибуток

251

№ з/п	Вид доходів	Джерела виплат	Ставка податку на прибуток
		що виплачуються нерезиденту	
16	Інші доходи від провадження нерезидентом (постійним представництвом цього або іншого нерезидента) господарської діяльності на території України, крім доходів у вигляді виручки або інших видів компенсації вартості товарів, виконаних робіт, наданих послуг, переданих, виконаних, наданих резиденту від такого нерезидента (постійного представництва), у тому числі вартості послуг із міжнародного зв'язку чи міжнародного інформаційного забезпечення	За рахунок доходів, що виплачуються нерезиденту	15 %

Доходи нерезидентів у вигляді процентів за позиками або фінансовими кредитами, наданими резидентам, оподатковуються за ставкою в розмірі 5 відсотків у джерела виплати таких доходів та за рахунок таких доходів з одночасно дотриманням таких умов:

а) кошти, надані нерезидентом за позикою або фінансовим кредитом, залучені ним шляхом розміщення іноземних боргових цінних паперів на іноземній фондовій біржі, що входить до переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України;

б) кошти, надані нерезидентом за позикою або фінансовим кредитом, залучені з метою надання (прямо або опосередковано) резиденту позики або фінансового кредиту;

в) нерезидент, якому виплачуються проценти, та уповноважена ним особа (якщо проценти виплачуються через таку особу) не є резидентами юрисдикцій, які на дату розміщення нерезидентом іноземних боргових цінних паперів включені до переліку держав (територій), затвердженого Кабінетом Міністрів України відповідно до пп. 39.2.1.2 ПКУ.

Суми прибутків нерезидентів, які проводять свою діяльність на території України через постійне представництво, оподатковуються в загальному порядку, яке прирівнюється з метою оподаткування до платника податку, який провадить свою діяльність незалежно від такого нерезидента. У разі якщо нерезидент провадить свою діяльність в Україні та за її межами і при цьому не визначає прибуток від своєї діяльності, що ведеться ним через постійне представництво в Україні, сума прибутку, що підлягає оподаткуванню в Україні, визначається на підставі складання нерезидентом окремого балансу фінансово-господарської діяльності, погодженого з контролюючим органом за місцезнаходженням постійного представництва.

У разі неможливості визначити шляхом прямого підрахування прибуток, отриманий нерезидентами з джерел його походження з України, оподатковуваний прибуток визначається контролюючим органом як різниця між доходами та витратами, визначеними шляхом застосування до суми отриманого доходу коефіцієнта 0,7.

Резиденти, які надають агентські, довірчі, комісійні та інші подібні послуги з продажу чи придбання товарів, робіт, послуг за рахунок і на користь тільки певного нерезидента, під час виплати такому нерезиденту утримують і перераховують податок із доходу. Це положення не поширюється на випадки надання резидентами агентських, довірчих, комісійних та інших подібних посередницьких послуг з продажу чи придбання товарів, робіт, послуг за рахунок і на користь нерезидентів, якщо вони надають зазначені послуги в рамках своєї

основної (звичайної) діяльності.

При виплаті доходів нерезиденту із джерелом їх походження з України застосування вимог ПКУ здійснюється в частині, що не суперечить відповідному міжнародному договору про уникнення подвійного оподаткування.

Загальний алгоритм *правової оцінки необхідності утримання податку з доходу нерезидента* має такий вигляд:

- автономна оцінка ситуації з огляду на законодавство України, а саме: визначення об'єкта оподаткування, ставки податку та особи, яка має сплатити такий податок;
- автономна оцінка ситуації з огляду на міжнародний договір щодо визначення межі ставки податку, до якої відповідний дохід (прибуток) нерезидента може оподатковуватись в Україні або взагалі має бути звільнений від оподаткування;
- застосування норм законодавства України, що не суперечить правилам міжнародного договору.

Конвенції, укладені Україною з різними державами, мають схожу структуру. Норми, які визначають права відповідної договірної держави оподатковувати певні доходи, як правило, містяться в *ст. 6 – 21 Конвенції* (окрім ст. 9, у якій йдеться про застосування принципу «витягнутої руки» до розподілу прибутку між асоційованими підприємствами), що представлено у табл. 8.4.

Таблиця 8.4

Норми, які визначають права відповідної договірної держави оподатковувати певні доходи, як правило, містяться в ст. 6 – 21 Конвенції (окрім ст. 9, у якій йдеться про застосування принципу «витягнутої руки» до розподілу прибутку між асоційованими підприємствами)

Номер статті	Назва статті	Норма застосовується до доходів:		Особливі умови щодо постійного представництва
		Юридичних осіб	Фізичних осіб	
6	«Доходи від нерухомого майна»	+	+	-
7	«Доходи від підприємницької діяльності»	+	-	+
8	«Міжнародний морський та авіаційний транспорт»	+	-	-
10	«Дивіденди»	+	+	+
11	«Проценти»	+	+	+
12	«Роялті»	+	+	+
13	«Доходи від відчуження майна»	+	+	+
14	«Незалежні особисті послуги»	-	+	+
15	«Доходи від зайнятості»	-	+	+
16	«Винагорода директорів»	-	+	-
17	«Актори та спортсмени»	-	+	-
18	«Пенсії»	-	+	-
19	«Державні послуги»	-	+	-
20	«Студенти»	-	+	-
21	«Інші доходи»	+	+	+

Усі особливі норми Конвенції мають пріоритет перед ст. 7 «Доходи від підприємницької діяльності» та ст. 21 «Інші доходи». А ст. 7 має відповідний пріоритет перед ст. 21.

При застосуванні правил певної Конвенції щодо повного або часткового звільнення від оподаткування доходів юридичних осіб – нерезидентів із джерелом їх походження з України слід дотримуватись такого порядку:

- визначення виду доходу, що отримує нерезидент (фрахт, інжиніринг, орендна плата тощо);
- оцінка наявності ознак постійного представництва нерезидента в Україні в розумінні термінів Конвенції;
- оцінка можливості застосування статей з 6 по 13 (окрім 7) з урахуванням наявності ознак постійного представництва;
- оцінка можливості застосування ст. 7 «Доходи від підприємницької діяльності» з урахуванням наявності ознак постійного представництва;
- застосування ст. 21 «Інші доходи» з урахуванням наявності ознак постійного представництва.

Особливу увагу слід звернути на визначення ознак постійного представництва. Розглянемо цю особливість на прикладі надання резидентом Чеської Республіки інжинірингових послуг з направленням персоналу в Україну строком на чотири місяці.

Оцінка ситуації з огляду на законодавство України:

- доходи від інжинірингу – це особливий вид доходу, з якого відповідно до пп. 141.4.2 резидент України має утримати 15 % податку на прибуток;
- пп. 14.1.193 ст. 14 ПКУ не вимагає створення постійного представництва нерезидента в Україні з метою надання таких послуг, оскільки їх тривалість не перевищує шість місяців протягом дванадцятимісячного періоду.

Оцінка ситуації з огляду на Конвенцію:

- вид доходу нерезидента – дохід від підприємницької діяльності, інжинірингові послуги;
- оцінка наявності ознак постійного представництва – відповідно до правил пп. в п. 3 ст. 6 Конвенції нерезидент має ознаки постійного представництва в Україні, оскільки тривалість надання послуг в Україні перевищує три місяці;
- оцінка можливості застосування статей з 6 по 13 (окрім 7) – статті не застосовуються до доходів від надання інжинірингових послуг;
- оцінка можливості застосування ст. 7 «Доходи від підприємницької діяльності» - надання інжинірингових послуг є підприємницькою діяльністю нерезидента, а отже ст. 7 має бути застосовано до таких доходів.

Отже, з огляду на ст. 7 Конвенції доходи від підприємницької діяльності резидента Чеської Республіки можуть оподатковуватися в Україні в тій частині, яка стосується його постійного представництва.

Щодо застосування норм законодавства України в частині, що не суперечить правилам міжнародного договору, то зважаючи на вужче тлумачення терміну «постійне представництво» в міжнародному договорі, діяльність резидента Чеської Республіки з надання інжинірингових послуг в Україні відповідає ознакам постійного представництва, а отже може оподатковуватися в Україні, що не суперечить нормам ПКУ.

Особа, яка здійснює виплату доходу від інжинірингу в такій ситуації, має утримати з такої виплати податок за ставкою 15 % (пп. 141.4.2 ст. 141 ПКУ).

Починаючи з 01 грудня 2019 р. набрала чинності Багатостороння конвенція про виконання заходів, які стосуються угод про оподаткування, з метою протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування. Цією Конвенцією вносяться зміни до усіх угод про оподаткування, укладених між

Україною та іншими країнами, які також підписали Багатосторонню конвенцію та розповсюдили її дію на угоду про оподаткування з Україною, шляхом внесення цієї угоди до свого Протоколу про приєднання до Багатосторонньої Конвенції. Тож починаючи з 01 грудня 2019 р. норми міжнародних договорів України про уникнення подвійного оподаткування застосовуються з урахуванням норм Багатосторонньої конвенції, у випадку якщо обидві договірні держави внесли таке положення до Протоколу про приєднання до Багатосторонньої Конвенції.

Автономна кваліфікація ситуації згідно з конвенцією вказує на необхідність застосування ст. 12, відповідно до якої роялті можуть оподатковуватись в Україні, але ставка податку не може перевищувати 10%. Умовою для застосування зниженої ставки є той факт, що отримувачем платежів є їх бенефіціарний власник.

Застосування вимог ПКУ в частині, що не суперечить конвенції - особа, яка здійснює нерезиденту виплату, має з'ясувати, чи є отримувач доходів їх бенефіціарним власником, і якщо є – утримати з такої виплати податок за ставкою 10%. Якщо отримувач доходів не є їх бенефіціарним власником, то особа, що здійснює нерезиденту виплату, має утримати податок на репатріацію за ставкою 15%.

Автономна кваліфікація ситуації в межах ПКУ і конвенції в аналізованій ситуації проявляється парадоксальним чином – платіж в межах ПКУ кваліфікується як орендна плата, в той час як в межах конвенції – як платіж роялті. При цьому, автономна кваліфікація платежу як роялті в межах конвенції не впливає на кваліфікацію в межах ПКУ (зокрема, до такого платежу не застосовуються п. 140.5.6 і п. 140.5.7 ПКУ).

Суми податку на прибуток, отриманий з іноземних джерел, що сплачені суб'єктами господарювання за кордоном, зараховуються під час сплати ними податку в Україні. Розмір зарахованих сум податку з іноземних джерел не може перевищувати суми податку, що підлягає сплаті в Україні таким платником податку протягом такого періоду. Не підлягають зарахуванню у зменшення податкових зобов'язань такі податки, сплачені в інших країнах: податок на капітал (майно та приріст капіталу), поштові податки, податки на реалізацію (продаж), інші непрямі податки незалежно від того, підпадають вони під категорію прибуткових податків чи оподатковуються іншими податками згідно із законодавством іноземних держав. Зарахування сплачених за митним кордоном України сум податку здійснюється за умови подання письмового підтвердження контролюючого органу іншої держави щодо факту сплати такого податку та за наявності чинного міжнародного договору України про уникнення подвійного оподаткування доходів.

У табл. 8.5 узагальнено ставки оподаткування, встановлені згідно з угодами про уникнення подвійного оподаткування у процентах до загальної суми дивідендів, процентів, роялті, цифрами в дужках у стовпчику «Дивіденди» означають мінімальну частку капіталу компанії (у процентах), володіння якою дає право фактичному володарю дивідендів на оподаткування за ставкою, наведеною перед дужками, а цифрами, написані через «/», означають, що залежно від визначених угодою умов можуть застосовуватись різні ставки оподаткування.

Не підлягають оподаткуванню доходи, отримані нерезидентами у вигляді процентів або доходу (дисконту) на державні цінні папери або облігації місцевих позик, або боргові цінні папери, виконання зобов'язань за якими забезпечено державними або місцевими гарантіями.

Таблиця 8.5

**Ставки оподаткування, встановлені згідно з угодами про уникнення
подвійного оподаткування у процентах до загальної суми дивідендів,
процентів, роялті**

Держава	Дивіденди	Проценти	Роялті
Австрія	5 (10)/10	2/5	5
Азербайджан	10	10	10
Алжир	5(25)/15	10	10
Бельгія	5(20)/15	2/5	5
Болгарія	5(25)/15	10	10
Бразилія	10(25)/15	15	15
Великобританія	5(20)/10	0	0
Вірменія	5(25)/15	10	0
В'єтнам	10	10	10
Греція	5(25)/10	10	10
Грузія	5(25)/10	10	10
Данія	5(25)/15	10	10
Естонія	5(25)/15	10	10
Єгипет	12	12	12
Ізраїль	5(25)/10/15	5/10	10
Індія	10(25)/15	10	10
Індонезія	10(20)/ 15	10	10
Іран	10	10	10
Ісландія	5(25)/15	10	10
Іспанія	18	0	5
Італія	5(20)/15	10	7
Йорданія	10(20)/15	10	10
Казахстан	5(25)/15	10	10
Канада	5(20)/15	10	10
Кіпр	5(20)/15	2	5/10
КНР (Китайська Народна Республіка)	5(25)/10	10	10
Корея	5(20)/15	5	5
Королівство Саудівська Аравія	5(20)/15	10	10
Кувейт	5	0	10
Латвія	5(25)/15	10	10
Литва	5(25)/15	10	10
Ліван	5(20)/15	10	10
Лівія	5(25)/15	10	10
Македонія	5(25)/15	10	10
Малайзія	15	15	10/15
Марокко	10	10	10
Мексиканські Сполучені Штати	5(25)/15	10	10
Молдова	5(25)/15	10	10
Монголія	10	10	10
Нідерланди	5(20)/15	2/10	10
Норвегія	5(25)/15	10	10
ОАЕ (Об'єднані Арабські Емірати)	5(10)/15	3	10
ПАР(Південно-Африканська Республіка)	5(20)/15	10	10
Пакистан	10(25)/15	10	10
Польща	5(25)/15	10	10
Португалія	10(25)/15	10	10
Румунія	10(25)/15	10	15
Сирія	10	10	18
Сінгапур	5(20)/15	10	7,5
Словаччина	10	10	10
Словенія	5(25)/15	5	10/5
США (Сполучені Штати Америки)	5(20)/15	0	10
Таїланд	10(25)/15	10/15	15
Туреччина	10(25)/15	10	10
Угорщина	5 (25)/15	10	5
Узбекистан	10	10	10
Фінляндія	5(20)/15	5/10	5/10
Франція	5(20)/15	2/10	5/10
ФРН (Федеративна Республіка Німеччина)	5(20)/10	2/5	5
Хорватія	5(25)/10	10	10
Чехія	5(25)/15	5	10
Швейцарія	5(20)/15	10	10
Швеція	5(20)/10	10	10
Югославія (Сербія і Чорногорія)	5(25)/10	10	10
Японія	15	10	10

Доходи нерезидентів у вигляді процентів за позиками або фінансовими кредитами, наданими резидентам, оподатковуються за ставкою в розмірі 5 відсотків у джерела виплати таких доходів та за рахунок таких доходів з одночасно дотриманням таких умов (ст. 141.4.11 ПКУ):

а) кошти, надані нерезидентом за позикою або фінансовим кредитом, залучені ним шляхом розміщення іноземних боргових цінних паперів на іноземній фондовій біржі, що входить до переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України;

б) кошти, надані нерезидентом за позикою або фінансовим кредитом, залучені з метою надання (прямо або опосередковано) резиденту позики або фінансового кредиту;

в) нерезидент, якому виплачуються проценти, та уповноважена ним особа (якщо проценти виплачуються через таку особу) не є резидентами юрисдикцій, які на дату розміщення нерезидентом іноземних боргових цінних паперів включені до переліку держав (територій), затвердженого Кабінетом Міністрів України.

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

1). Правила оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України, крім мита, встановлюються:

- а) Податковим кодексом України;
- б) Митним кодексом України;
- в) Законом України про зовнішньоекономічну діяльність;
- г) Типовою конвенцією ООН про уникнення подвійного оподаткування;
- д) Законом України про міжнародні договори.

2). Правила оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України, митом встановлюються:

- а) Податковим кодексом України;
- б) Митним кодексом України;
- в) Законом України про зовнішньоекономічну діяльність;
- г) Типовою конвенцією ООН про уникнення подвійного оподаткування;
- д) Законом України про міжнародні договори.

3). Існують наступні види мита:

- а) ввізне та вивізне;
- б) сезонне та особливі;
- в) імпорتنе та експортне;
- г) імпорتنе, експортне та особливе;
- д) ввізне, вивізне, сезонне та особливі.

4). Сезонне мито може встановлюватися на строк, який дорівнює:

- а) одного календарного місяця;
- б) трьом календарним місяцям;
- в) півріччя;
- г) дев'яти календарних місяців;
- д) не менше 60 та не більше 120 послідовних календарних днів з дня встановлення сезонного мита.

5). Особливі мита включають в себе:

- а) спеціальне та компенсаційне;
- б) антидемпінгове та спеціальне;

- с) антидемпінгове та компенсаційне;
- д) антидемпінгове та додатковий імпорتنний збір;
- е) антидемпінгове, компенсаційне, спеціальне; додатковий імпорتنний збір.

6). Об'єктами оподаткування митом є:

- а) товари, митна вартість яких перевищує еквівалент 50 євро, що ввозяться на митну територію України або вивозяться за межі митної території України підприємствами;
- б) товари, митна вартість яких перевищує еквівалент 100 євро, що ввозяться на митну територію України або вивозяться за межі митної території України підприємствами;
- с) товари, митна вартість яких перевищує еквівалент 150 євро, що ввозяться на митну територію України або вивозяться за межі митної території України підприємствами;
- д) товари, митна вартість яких перевищує еквівалент 200 євро, що ввозяться на митну територію України або вивозяться за межі митної території України підприємствами;
- е) товари, митна вартість яких перевищує еквівалент 500 євро, що ввозяться на митну територію України або вивозяться за межі митної території України підприємствами.

7). Датою виникнення податкових зобов'язань із сплати мита у разі ввезення товарів на митну територію України чи вивезення товарів з митної території України є:

- а) дата перетину державного кордону України;
- б) дата проведення оплати постачальнику-нерезиденту за отримані товари або дата отримання оплати від покупця-нерезиденту за відвантаженні товари;
- с) дата подання митному органу митної декларації для митного оформлення;
- д) дата підписання зовнішньоекономічних договорів (контрактів);
- е) дата передачі товару перевізнику для здійснення перевезення за умовами зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

8). Базою оподаткування митом товарів, що переміщуються через митний кордон України, за адвалерними ставками є:

- а) покупна вартість товарів;
- б) собівартість товарів;
- с) митна вартість товарів;
- д) кількість таких товарів у встановлених законом одиницях виміру;
- е) ринкова вартість товарів.

9). Базою оподаткування митом товарів, що переміщуються через митний кордон України, за специфічними ставками є:

- а) покупна вартість товарів;
- б) собівартість товарів;
- с) митна вартість товарів;
- д) кількість таких товарів у встановлених законом одиницях виміру;
- е) ринкова вартість товарів.

10). Адвалерні ставки встановлено:

- а) у відсотках до митної вартості товарів;
- б) у грошовому розмірі за одиницю товару;
- с) або у відсотках до митної вартості товарів або у грошовому розмірі за одиницю товару;
- д) у грошовому розмірі за одиницю транспортного засобу, що перевозить товар;
- е) у фіксованому грошовому розмірі незалежно від вартості товарів або одиниці товарів.

11). Специфічні ставки встановлено:

- а) у відсотках до митної вартості товарів;
- б) у грошовому розмірі за одиницю товару;
- с) або у відсотках до митної вартості товарів або у грошовому розмірі за одиницю товару;
- д) у грошовому розмірі за одиницю транспортного засобу, що перевозить товар;
- е) у фіксованому грошовому розмірі незалежно від вартості товарів або одиниці товарів.

12). Комбіновані ставки встановлено:

- а) у відсотках до митної вартості товарів;
- б) у грошовому розмірі за одиницю товару;
- с) або у відсотках до митної вартості товарів або у грошовому розмірі за одиницю товару;

- d) у грошовому розмірі за одиницю транспортного засобу, що перевозить товар;
- e) у фіксованому грошовому розмірі незалежно від вартості товарів або одиниці товарів.

13). Операції із ввезення на митну територію України товарів у митному режимі імпорту оподатковуються податком на додану вартість:

- a) за ставкою 20%, 14 % і 7 %;
- b) за ставкою 0 %;
- c) звільнено від оподаткування;
- d) умовне повне звільнення від оподаткування;
- e) умовне часткове звільнення від оподаткування.

14). Операції з вивезення товарів у митному режимі експорту оподатковуються податком на додану вартість:

- a) за ставкою 20%, 14 % і 7 %;
- b) за ставкою 0 %;
- c) звільнено від оподаткування;
- d) умовне повне звільнення від оподаткування;
- e) умовне часткове звільнення від оподаткування.

15). Операції із ввезення товарів у митному режимі транзиту оподатковуються податком на додану вартість:

- a) за ставкою 20%, 14 % і 7 %;
- b) за ставкою 0 %;
- c) звільнено від оподаткування;
- d) умовне повне звільнення від оподаткування;
- e) умовне часткове звільнення від оподаткування.

16). Операції з вивезення товарів у митному режимі відмови на користь держави оподатковуються податком на додану вартість:

- a) за ставкою 20%, 14 % і 7 %;
- b) за ставкою 0 %;
- c) звільнено від оподаткування;
- d) умовне повне звільнення від оподаткування;
- e) умовне часткове звільнення від оподаткування.

17). Сума фрахту, що сплачується нерезиденту резидентом за договорами фрахту, оподатковується податком на прибуток:

- a) за ставкою 0 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів;
- b) за ставкою 5 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів;
- c) за ставкою 6 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів;
- d) за ставкою 12 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів;
- e) за ставкою 15 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів.

18). Сума роялті, що сплачується нерезиденту резидентом за договорами роялті, оподатковується податком на прибуток:

- a) за ставкою 0 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів;
- b) за ставкою 5 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів;
- c) за ставкою 6 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів;
- d) за ставкою 12 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів;
- e) за ставкою 15 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів.

19). Сума у межах договорів із обов'язкових видів страхування, за якими страхові виплати здійснюються на користь фізичних осіб - нерезидентів, а також за договорами страхування у межах системи міжнародних договорів «Зелена карта», оподатковується податком на прибуток:

- a) за ставкою 0 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів;
- b) за ставкою 5 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів;
- c) за ставкою 6 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів;

- d) за ставкою 12 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів;
 e) за ставкою 15 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів.

20). Доходи нерезидентів у вигляді процентів за позиками або фінансовими кредитами, наданими резидентам, оподатковується податком на прибуток:

- a) за ставкою 0 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів;
 b) за ставкою 5 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів;
 c) за ставкою 6 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів;
 d) за ставкою 12 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів;
 e) за ставкою 15 % у джерела виплати таких доходів за рахунок цих доходів.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1). Підприємство за умовами зовнішньоекономічного контракту імпортує алкогольні напої виробництва Франції, а саме коньяк Hennessy Very Special Cognac 40 % 0,7 л у кількості 10500 пляшок за ціною 29,80 євро за 1 пляшку і коньяк Hennessy Very Special Cognac 40 % 0,5 л у кількості 10500 пляшок за ціною 21,50 євро за 1 пляшку. Код УКТ ЗЕД коньяку Hennessy Very Special Cognac становить 2208201200. Митне декларування відбулося 02 березня поточного року. Ввізне мито – 3,5 євро за 1 л 100 % спирту. Розрахувати митні платежі під час проведення митного оформлення, а саме визначити митну вартість, суму ввізного (імпортного) мита, суму акцизного податку, суму податку на додану вартість. Виконати бухгалтерські записи за операціями по надходженню імпортного товару від постачальника-нерезидента та оплати податків, оформити у вигляді таблиці:

Зміст господарської операції	Дата операції	Кореспонденція рахунків		Сума операції	
		Дебет	Кредит	у валюті	у гривнях

2). Підприємство за умовами зовнішньоекономічного контракту імпортує алкогольні напої виробництва Грузія ТОВ «Кахетинське традиційне виноробство», а саме вино 0.75л 12% червоне сухе Saperavi Mimino у кількості 36000 пляшок за ціною 8,90 доларів США за 1 пляшку. Склад вина – виноградні натуральні оброблені виноматеріали. Код УКТ ЗЕД Saperavi Mimino становить 2204219600. Митне декларування відбулося 16 березня поточного року. Ввізне мито – 0,3 євро за 1 л. Розрахувати митні платежі під час проведення митного оформлення, а саме визначити митну вартість, суму ввізного (імпортного) мита, суму акцизного податку, суму податку на додану вартість.

Виконати бухгалтерські записи за операціями по надходженню імпортного товару від постачальника-нерезидента та оплати податків, оформити у вигляді таблиці:

Зміст господарської операції	Дата операції	Кореспонденція рахунків		Сума операції	
		Дебет	Кредит	у валюті	у гривнях

3). Підприємство за умовами зовнішньоекономічного контракту експортує покупцю – нерезиденту (країна терція) феросилікомарганець МНС-17 (країна походження Індія) у кількості 21 т за ціною 1620,00 доларів США за 1 тону. Митне оформлення експорту відбулося 10 серпня попереднього року. Покупець-нерезидент, після отримання феромарганцю МНС-17 та проведення якісного аналізу продукції, повідомив про те, що ця продукція не може використовуватися у власному виробництві та підлягає поверненню постачальнику відповідно до умов зовнішньоекономічного контракту. Митне оформлення повернення феросилікомарганцю МНС -17 у кількості 21 т відбулося 20 лютого поточного року. Код УКТ

ЗЕД феросилікомарганцю МНС -17 становить 7202300000. Ввізне мито – 3 % від митної вартості. Розрахувати митні платежі під час проведення митного оформлення експорту та поверненню продукції. Виконати бухгалтерські записами за операціями по реалізації товарів та поверненню їх від нерезидента, оформити у вигляді таблиці:

Зміст господарської операції	Дата операції	Кореспонденція рахунків		Сума операції	
		Дебет	Кредит	у валюті	у гривнях

4). Підприємство за умовами зовнішньоекономічного контракту експортує покупцю – нерезиденту (країна терція) феромарганець МН78 (країна походження Китай) у кількості 25 т за ціною 1110,00 доларів США за 1 тону. Митне оформлення експорту відбулося 10 грудня попереднього року. Покупець-нерезидент, після отримання феромарганцю МН78 та проведення якісного аналізу продукції, повідомив про те, що ця продукція не може використовуватися у власному виробництві та підлягає поверненню постачальнику відповідно до умов зовнішньоекономічного контракту. Митне оформлення повернення феромарганцю МН78 у кількості 25 т відбулося 20 лютого поточного року. Код УКТ ЗЕД феромарганцю МН78 становить 7202118000. Ввізне мито – 5 % від митної вартості. Розрахувати митні платежі під час проведення митного оформлення експорту та поверненню продукції. Виконати бухгалтерські записами за операціями по реалізації товарів та поверненню їх від нерезидента, оформити у вигляді таблиці:

Зміст господарської операції	Дата операції	Кореспонденція рахунків		Сума операції	
		Дебет	Кредит	у валюті	у гривнях

5). За умовами договору оперативного лізингу з нерезидентом підприємство – резидент нараховує і сплачує орендні платежі у розмірі 6400,00 євро за кожний календарний місяць. Сплата орендних платежів відбувається до 20 числа кожного календарного місяця. Незважаючи на постійні запити про надання документа щодо підтвердження статус податкового нерезидента, даний документ не був наданий підприємству резиденту. Сплата орендних платежів відбулась 11 січня поточного року у розмірі 2800,00 євро, 15 січня поточного року у розмірі 700,00 євро, 18 січня поточного року у розмірі 2100,00 євро та 19 січня поточного року у розмірі 800,00 євро. Акт про надання орендних платежів на суму 6400,00 євро затверджено 31 січня поточного року. Визначити об'єкти оподаткування податку на додану вартість та податку на прибуток та при можливості розрахувати їх розмір. Виконати бухгалтерські записами за операціями по перерахуванню постачальнику-нерезиденту та отриманню орендних платежів, оформити у вигляді таблиці:

Зміст господарської операції	Дата операції	Кореспонденція рахунків		Сума операції	
		Дебет	Кредит	у валюті	у гривнях

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Браславський Р.Г. Конвенції про уникнення подвійного оподаткування як джерела закріплення принципів податкового права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 4. 2017. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2017/14.pdf.
2. Городніченко Ю.В. Подвійне оподаткування: його сутність та методи усунення. *Економіка і суспільство*. Вип. 10. 2017. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal10_ukr99.
3. Декрет Кабінету Міністрів України «Про Єдиний митний тариф України» № 4-93 від 11 січня 1993 р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4-93/ed> 19930111.

4. Декрет Кабінету Міністрів України «Про квотування і ліцензування експорту товарів (робіт, послуг)» № 6-93 від 12 січня 1993 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/6-93/ed19930126>.
5. Дубик В.Я., Боднар М.В. Сучасна система оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Молодий вчений*. № 11(2). 2018. С. 1111-1114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_11%282%29__145.
6. Дубовик О. Ю. Проблеми усунення подвійного оподаткування в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. Вип. № 35 URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/726/1/%D0%94%D1%83%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E.%D0%AE.%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D1%83%D1%81%D1%83%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf>.
7. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-XII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
8. Закон України «Про порядок вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» № 1068-XIV від 21 вересня 1999 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1068-14/ed19990921>.
9. Закон України РСР «Про Митну справу в Українській РСР» № 1262-XII від 25 червня 1991 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1262-12/ed19910625>.
10. Закон України «Про Єдиний митний тариф» № 2097-XII від 05 лютого 1992 р URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/ru/2097-12/ed19920205>.
11. Закон України «Про митний тариф України» № 584 –VII від 19 вересня 2013 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2371-14/ed20010405>.
12. Закон України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» № 1792-VIII від 20 грудня 2016 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1792-19/ed20170101>.
13. Ковальчук К.Ф., Петрова Л.В. Дослідження сучасних проблем у сфері уникнення подвійного оподаткування. *Проблеми економіки та політичної економії*. № 1. 2018. URL: http://politeco.nmetau.edu.ua/journals/1/16_a_ua.p.
14. Конституція України № 254к/96-ВР від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakonO.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80/ed19960628>.
15. Лепетюк О.В. Введення в дію договорів України про уникнення подвійного оподаткування з державами-членами ЄС. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. № 1. 2014.. С. 1–14. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14lovces.pdf>.
16. Лепетюк О.В. Характеристика договорів України про уникнення подвійного оподаткування з державами-членами ЄС (на прикладі оподаткування роялті). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. № 24. 2014. С. 169 –172. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/6881/1/%D0%A5%D0%90%D0%A0%D0%90%D0%9A%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%90%20%D0%94%D0%9E%D0%93%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%A0%D0%86%D0%92%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%98%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%20%D0%A3%D0%9D%D0%98%D0%9A%D0%9D%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf>.
17. Митний Кодекс України № 1970-XII від 12 грудня 1991 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1970-12/ed19911212>.
18. Митний Кодекс України № 92-IV від 11 липня 2002 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/92-15/ed20020711>.
19. Митний Кодекс України № 4495-VI від 13 березня 2012 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20120313>.
20. Михалчич В. М. Правила уникнення міжнародного подвійного оподаткування в міжнародному податковому праві. *Європейські перспективи*. № 9. 2014. С. 171-177. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/evpe_2014_9_30.pdf.
21. Новік О.І. Еволюція становлення нормативно-правового забезпечення адміністративно-митних платежів в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 13. Част. 2. 2017. URL: http://www.visnyk-ekonom.uzhnu.uz.ua/archive/13_2_2017ua/12.pdf.
22. Оподаткування юридичних осіб та аудит у сфері оподаткування: *навч. посібник*. [І. К. Дрозд, В. М. Іванков, О. А. Магопець, Г.Б. Назарова, В.В. Шалімов, Н.С. Шалімова / За ред. Н. С. Шалімової]. – К.: Видавництво «СОВА», 2017. – 524 с.
23. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755- URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

24. Суб'єкти господарювання: оподаткування, контроль та аудит: навчальний посібник. [Г. М. Давидов, І. К. Дрозд, В. М. Іванков, О.Л. Макєєва, О.А. Магопець, Г.Б. Назарова, В.В. Шалімов, Н.С. Шалімова / за ред. Г. М. Давидова]. – К.: «ТОВ Видавництво «Сова». 2016. – 590 с.
25. Ault H.J. Comparative Income Taxation: A Structural Analysis. Hague, 1997. P. 386.
26. Model Tax Convention on Income and on Capital. Condensed version, 15 July 2005. – Paris : OECD Publications, 2005. – 374 p.

ТЕМА 9

КОНТРОЛЬОВАНІ ОПЕРАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

9.1. Види контрольованих операцій

9.2. Методи визначення ціни для встановлення принципу «витягнутої руки» контрольованих операцій

9.3. Звітність з контрольованих операцій

Тестові питання

Практичні завдання

Список використаних джерел

9.1. Види контрольованих операцій

Платники податку на прибуток, який бере учать у контрольованих операціях, повинен визначати обсяг оподатковуваного прибутку відповідно до принципу «витягнутої руки». Принцип «витягнутої руки» полягає у тому, що контрольовані операції не відрізняються від умов, що застосовуються між непов'язаними особами у співставних неконтрольованих операціях. Якщо умови контрольованих операцій не відповідають принципу «витягнутої руки», то оподатковуваний прибуток платника податку на прибуток збільшується на різниці.

Розробка правових норм, пов'язаних із приводу трансфертного ціноутворення (податковий аспект), на рівні національних законодавств почалася ще в 1960-х роках. Першим документом, який регламентував трансфертне ціноутворення на міжнародному рівні, була Модельна конвенція ОЕСР (організація економічного співробітництва та розвитку, англ. Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD) про податок на доходи і капітал 1963 р. [30].

У 1979 р. з'явився спеціальний документ, присвячений проблемам трансфертного ціноутворення: Звіт ОЕСР «Трансфертне ціноутворення та транснаціональні компанії». У 1995 р. прийнятий наступний важливий документ – Керівництво ОЕСР із трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових служб, який до теперішнього часу є основним рекомендаційно-методичним документом у сфері податкового регулювання трансфертного ціноутворення і положення якого враховуються в законодавстві різних країн світу (у тому числі і в тих країнах, які не є членами ОЕСР) [30].

Поява вищевказаних документів пов'язана передовсім із різким зростанням числа транснаціональних корпорацій, починаючи приблизно з 1950 р. При роботі транснаціональних корпорацій, що складаються з декількох афілійованих осіб, які знаходяться в різних країнах (а, отже, у різних податкових юрисдикціях), з'являється можливість отримання ними додаткового прибутку за рахунок установки внутрішньогрупових спеціальних (трансфертних) цін, тобто таких цін, які встановлюються на будь-який об'єкт торгівлі (товари, послуги або фактори виробництва) між пов'язаними компаніями або структурними підрозділами однієї компанії, якщо об'єкт торгівлі перетинає митний кордон [30].

Здійснюється «переклад» податкової бази на афілійовану особу, що перебуває в країні з більш сприятливим оподаткуванням. Зараз керівництво ОЕСР

розглядає діяльність насамперед транснаціональних корпорацій. Аналізу підлягають комерційні та фінансові взаємодії між «асоційованими організаціями» (цей термін у національних законодавствах може називатися інакше: пов'язані особи, взаємопов'язані особи; взаємозалежні особи тощо).

Одним з основних принципів трансфертного ціноутворення є так званий «Принцип витягнутої руки» (англ. Arm's length principle). Суть даного принципу в наступному: якщо співпрацюють два незалежні підприємства, то, як правило, умови їх комерційних і фінансових відносин максимально наближені до ринкових.

У той же час якщо взаємодія відбувається між асоційованими підприємствами, зовнішні ринкові показники можуть і не впливати безпосередньо на їх торгові та фінансові взаємовідносини (зокрема, може відбуватися «перенесення прибутку» до одного із підприємств, знаходиться в державі з більш лояльним оподаткуванням). Це відбувається тому, що асоційовані підприємства працюють «рука в руку». У той час як незалежні підприємства – на відстані «витягнутої руки».

Між двома асоційованими підприємствами в їх комерційних і фінансових взаємовідносинах створюються або встановлюються умови, відмінні від тих, які мали б місце між двома незалежними підприємствами, тоді будь-який прибуток, який за відсутністю таких умов міг би бути нарахований одному з них, але через наявність цих умов не був йому нарахований, може бути включений до прибутку цього підприємства і, відповідно, підлягає оподаткуванню [30].

При застосуванні принципу «витягнутої руки» відбувається перерозподіл прибутку (усередині групи асоційованих підприємств) таким чином, щоб на кожному етапі взаємин між асоційованими організаціями умови угод відповідали ринковим умовам, як це було б при угодах незалежних організацій. Основною метою прибутку транснаціональних корпорацій за принципом «витягнутої руки» є забезпечення справедливої частки податкової бази для кожної податкової юрисдикції, у межах якої функціонує відповідний підрозділ транснаціональної компанії.

В Україні з 01.09.2013 р. набув чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення» від 04.07.2013 р. № 408-VII, розроблений з урахуванням стандартів ОЕСР і прогресивних міжнародних практик. Цим Законом установлені нові правила трансфертного ціноутворення, які кардинально відрізняються від тих, що діяли раніше. Істотно вдосконалена система державного регулювання трансфертного ціноутворення в Україні, що дозволить захистити податкову базу, запобігти виведенню прибутку з країни та уникнути при цьому підстав для подвійного оподаткування, а також невизначеностей, які можуть перешкоджати прямим іноземним інвестиціям і розвитку зовнішньої торгівлі.

Основним міжнародним стандартом при визначенні трансфертної ціни при оподаткуванні є принцип «витягнутої руки» (arm's length principle). Застосування державами принципу «витягнутої руки» має поставити незалежних і «пов'язаних» осіб в рівне з точки зору оподаткування становище. Відповідно до нього ціна, виходячи з якої проводиться коригування, називається «ціною на відстані витягнутої руки».

При розгляді принципу «витягнутої руки» вкрай важливим постає питання порівнянності контрольованих угод (трансакцій) (параграфі і ст. 9 Типової

податкової конвенції ОЕСР). З цією метою аналізуються такі аспекти:

- 1) природа предмета угоди (товар, послуга, НМА);
- 2) виконані кожною стороною угоди функції з урахуванням використаних активів та прийнятих ризиків;
- 3) умови угоди;
- 4) економічні умови (обставини), при яких відбувалася угода;
- 5) переслідувана сторонами ділова стратегія.

Відповідно до ст. 39.2 ПКУ для цілей оподаткування контрольованими операціями є господарські операції з придбання (продажу) товарів (робіт, послуг), що здійснюються платниками податків, які наведені схематично на рис. 9.1.

Рис. 9.1. Види контрольованих операцій для нарахування податку на прибуток

Неконтрольовані операції – будь-які господарські операції, що здійснюються між непов'язаними особами.

Господарською операцією для цілей трансферного ціноутворення є всі види операцій, договорів або домовленостей, а саме: операції з товарами (сировиною), готовою продукцією; операції з придбання (продажу) послуг; операції з нематеріальними активами, у тому числі з роялті, ліцензіями, оплатами за використання патентів, товарними знаками, ноу-хау тощо, іншими об'єктами інтелектуальної власності; фінансові операції, включаючи лізинг, участь в інвестиціях, кредитах, комісією за гарантією тощо; операції з купівлі чи продажу корпоративних прав, акцій або інших інвестицій, купівлі чи продажу довгострокових матеріальних і нематеріальних активів.

Пов'язані особи є суб'єктами трансфертного ціноутворення. Економічні взаємовідносини пов'язаних осіб у процесі господарської діяльності можуть призвести до того, що одна із сторін може отримати певні переваги.

Для визначення поняття «пов'язані особи» використовуються близькі за суттю терміни: «зв'язана сторона», «взаємозалежні особи», «асоційовані (афілійовані) особи», «залежні сторони», «контрольовані особи», «заінтересовані особи». Деякі з цих термінів інколи використовуються як синоніми, частіше вживаються для пояснення різного виду відносин між суб'єктами господарювання [1].

Визначення щодо осіб, які є пов'язаними, зустрічаються у теорії бухгалтерського обліку та інших нормативних актах України, що регулюють: оцінку майна, діяльність акціонерних товариств та інститутів спільного інвестування, банкрутство, пенсійне страхування та недержавне забезпечення, державні закупівлі та надання фінансових послуг. Ці закони чи нормативно-правові акти використовують поняття пов'язаності (афілійованості), регулюють певну сферу та різні види діяльності. Характерною особливістю українського законодавства є те, що поняття «пов'язані особи» є невід'ємним від процесу порівняння результатів діяльності між пов'язаними та незалежними особами [1].

У міжнародній практиці визнання осіб пов'язаними базується на визначенні зв'язків між суб'єктами господарювання. В кодексі внутрішніх доходів Сполучених Штатів Америки закріплено таке поняття, як «контрольовані особи». Настанови та рекомендації ООН, Організації економічного співробітництва й розвитку та Європейського союзу містять поняття «асоційовані особи» [1].

П(С)БО 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін» та МСБО 24 «Розкриття інформації про зв'язані сторони» регулюють визначення пов'язаних осіб на підприємстві. При економічній співпраці в пов'язаних осіб можуть виникнути певні переваги. В теорії бухгалтерського обліку пов'язаними особами вважаються:

- суб'єкти господарювання, які перебувають під контролем інших осіб;
- юридичні та фізичні особи (близькі члени родини фізичної особи), які контролюють діяльність підприємства, при цьому такий контроль може бути безпосередній або опосередкований.

Пов'язаними сторонами можна вважати материнську компанію та її дочірні підприємства, підприємства, що займаються спільною діяльністю, інвестора та його асоційовані суб'єкти, інші підприємства, фізичні особи чи управлінський персонал, що впливають на юридичну особу.

У МСБО 24 зв'язана сторона – це фізична або юридична особа, пов'язана з суб'єктом господарювання, що складає свою фінансову звітність. Міжнародний стандарт аудиту 550 «Пов'язані сторони» розглядає обов'язки аудиторів щодо виявлення під час аудиту фінансової звітності осіб, що є пов'язаними [1].

Стосовно пов'язаності осіб, власниками яких є держава (органи державної влади, регіональні або місцеві органи самоврядування), то згідно з МСА 550 такі особи можуть вважатися незалежними, якщо тільки вони не здійснюють разом великих за обсягом господарських операцій або не використовують значних ресурсів. За ПКУ участь держави не є підставою для визнання суб'єктів господарювання пов'язаними [1].

У ПКУ зазначені чіткі критерії, використання яких дає можливість визначити пов'язаних осіб. Важливою умовою застосування цих критеріїв є припущення, що економічні взаємовідносини таких осіб впливають на їх діяльність та економічні результати або на результати діяльності осіб, на які вони мають вплив або контролюють.

У банківській термінології проводиться ідентифікація пов'язаних фізичних осіб, які беруть участь у діяльності та управлінні банком, з урахуванням їх службового статусу, родинних зв'язків та майнового стану [1].

Настанови ОЕСР містять визначення поняття «асоційовані підприємства», згідно з яким юридичні особи вважаються асоційованими між собою, якщо до однієї зі сторін можна застосувати умови ст. 9 Типової (модельної) конвенції ОЕСР. Відповідно до зазначеної конвенції суб'єкти господарювання є асоційованими, якщо підприємства безпосередньо або опосередковано беруть участь у капіталі, контролі або управлінні іншого (інших) підприємств, а також якщо між суб'єктами господарювання спостерігаються особливі комерційні або фінансові умови, які відрізняються від умов між незалежними підприємствами [1].

У міжнародній практиці окремих країн при визначенні пов'язаних осіб не використовують встановленого точного переліку фізичних та юридичних осіб, тому можливий варіант застосування принципу превалювання змісту над формою.

Завдяки розглянутим трактуванням поняття «пов'язані особи» можна виокремити загальні критерії визначення осіб пов'язаними (рис. 9.2).

Рис. 9.2. Загальні критерії визначення пов'язаності осіб [1]

Участь безпосередня (пряма) чи опосередкована (непряма) у статутному капіталі підприємства є критерієм для визнання сторін пов'язаними. Для того, щоб застосувати цей критерій, необхідно виміряти відсоток володіння певною частиною статутного капіталу. Для застосування цього критерію в системі трансфертного ціноутворення необхідно розглянути процедуру розрахунку частки корпоративних прав, якою володіє суб'єкт господарювання чи фізична особа.

При розрахунку корпоративних прав, якими володіє юридична особа, необхідно врахувати той фактор, що підприємство може володіти часткою капіталу іншого підприємства безпосередньо та при непрямому володінні через

інших фізичних чи юридичних осіб, які пов'язані з такою юридичною особою. Опосередкована частка у статутному капіталі, якою володіє особа, розраховується множенням частки корпоративних прав у власності юридичної особи (або фізичної особи) в першому підприємстві на частку першого підприємства в наступній юридичній особі, множення відбувається за цією схемою для всіх наступних підприємств [1].

Частка в статутному фонді, що належить фізичній особі, визначається як сума частки у статутному капіталі, яка безпосередньо знаходиться у власності фізичної особи, та частки корпоративних прав, які є у власності юридичних осіб, що контролюються такою фізичною особою [1].

Розглянемо розрахунок безпосередньої (прямої) чи опосередкованої (непрямої) участі у статутному капіталі підприємств:

➤ при прямому володінні корпоративними правами іншого підприємства частка участі у статутному капіталі характеризує відсоток володіння такими корпоративними правами (рис. 9.3);

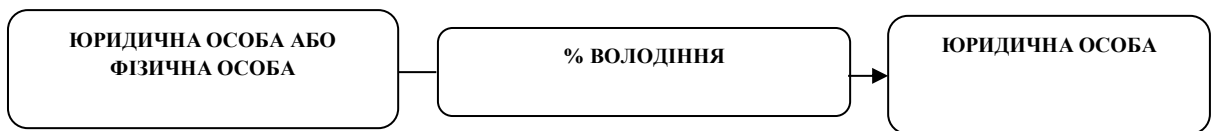

Рис. 9.3. Безпосередня (пряма) участь у статутному капіталі підприємства [1]

➤ у разі непрямого володіння в одному ланцюгу необхідно помножити частки корпоративних прав, які знаходяться у власності юридичних осіб (рис. 9.4). Участь юридичної особи 1 в юридичній особі 4 розраховується за формулою 9.1:

$$P = (n_1 - n_2 - n_3) : 100\% \quad (9.1)$$

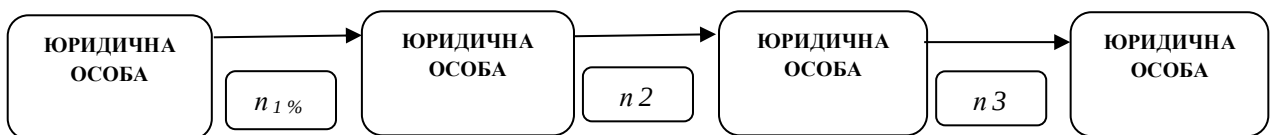

Рис. 9.4. Опосередкована (непряма) участь у статутному капіталі підприємства [1]

➤ володіння при формуванні декількох ланцюгів визначається шляхом складання безпосередньої та опосередкованої часток у кожному ланцюгу (рис. 9.5). Участь юридичної особи 1 в юридичній особі 4 розраховується за формулою 9.2:

$$P = (n_1 - n_2 - n_3) : 100\% + (n_4 \cdot n_5) : 100\% \quad (9.2)$$

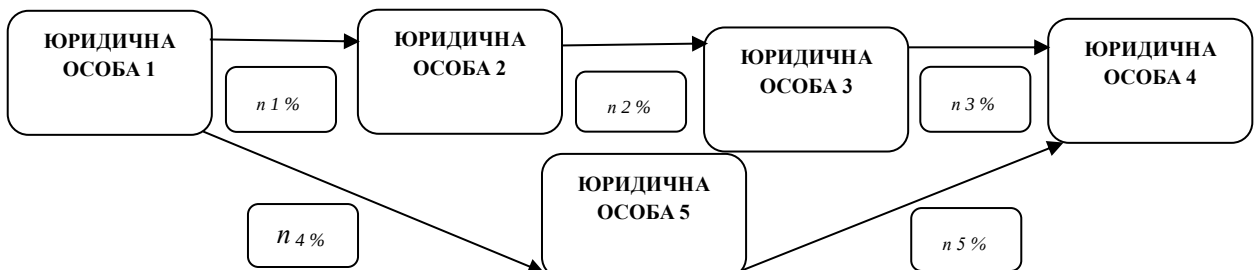

Рис. 9.5. Опосередкована (непряма) участь у статутному капіталі підприємства через декілька ланцюгів [1]

Якщо частка корпоративних прав, якою володіє кожна особа, в наступній юридичній особі в ланцюгу перевищує 20 %, усі суб'єкти господарювання в такому ланцюгу вважаються пов'язаними.

В обліку трансфертних цін пов'язаність осіб також простежується за допомогою аналізу виконавчих органів, наглядових рад, а саме:

➤ особи можуть бути пов'язані через юридичну або фізичну особу, яка затверджує виконавчі органи підприємства (директора), в тому числі 50 % і більше членів наглядової ради (колегіального органу) (рис. 9.6);

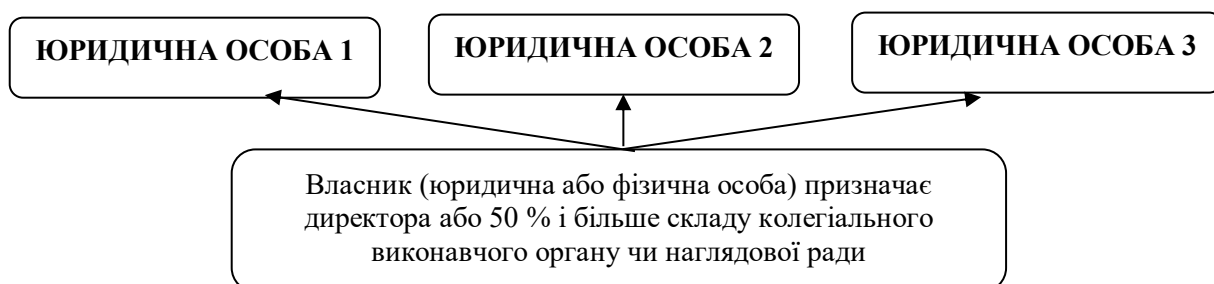

Рис. 9.6. Пов'язаність через призначення одноособового, колегіального виконавчого органу чи наглядової ради [1]

➤ повний або частковий збіг (50 % і більше) членів колегіального виконавчого органу та/або наглядової ради юридичних осіб;

➤ через фізичну особу (одноособовий виконавчий орган), яка є одночасно директором на одному підприємстві та учасником іншого підприємства (рис. 9.7);

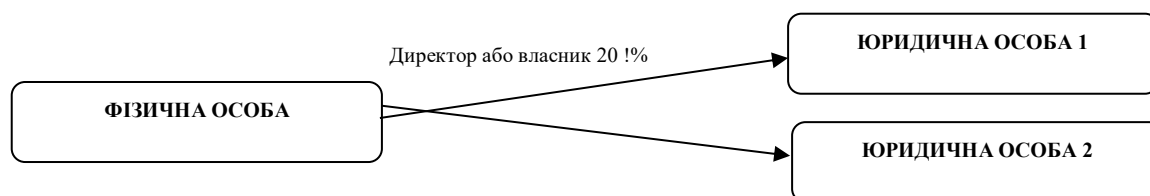

Рис. 9.7. Пов'язаність через одноособовий виконавчий орган (директора) [1]

➤ пов'язаними можна вважати осіб за умови, якщо одна із сторін призначає одноособовий виконавчий орган або 50 і більше відсотків членів правління іншої юридичної особи.

Однією з умов пов'язаності суб'єктів господарювання є пов'язаність між фізичними особами. В податковому законодавстві фізичні особи вважаються пов'язаними, якщо вони внаслідок своїх посадових, сімейних, а також інших суспільних відносин мають можливість змінювати волю іншої особи, не враховуючи інтереси останньої, або впливають на умови та фінансові результати діяльності іншої особи. Вплив родинних зв'язків між фізичними особами на пов'язаність юридичних осіб можна проілюструвати такою схемою (рис. 9.8).

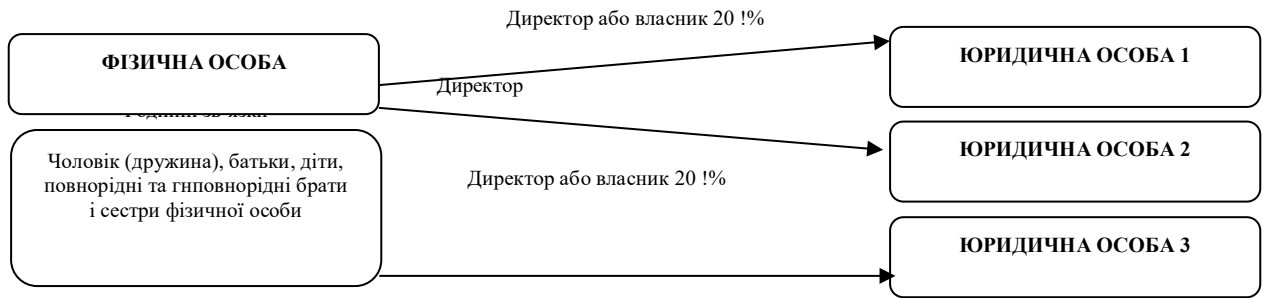

Рис. 9.8. Пов'язаність через родинні зв'язки фізичних осіб[1]

У Податковому кодексі України (ст. 14.1.159) чітко визначені критерії пов'язаних осіб для контрольованих операцій, що схематично представлено на рис. 9.9.

Згідно з ПКУ частка корпоративних прав у статутному капіталі суб'єкта господарювання в розмірі 20 % і більше вважається підставою для визнання власника корпоративних прав і юридичної особи пов'язаними. У таких країнах, як Росія, Австрія, Чехія, Німеччина для ідентифікації пов'язаних осіб частка володіння повинна перевищувати 25 %, у Данії, Франції, Угорщині, Італії - 50 % [1].

В Україні одним із джерел інформації про фізичних осіб, які пов'язані з підприємством, є дані державних реєстраторів. Це передусім інформація про кінцевих бенефіціарів (вигодонабувачів) суб'єктів господарювання. Всі юридичні особи законодавчо зобов'язані визначити своїх кінцевих бенефіціарів та надати цю інформацію до державного реєстратора. Ця інформація регулярно оновлюється. Кінцевий бенефіціар – це особа, яка незалежно від офіційного володіння суттєво впливає на господарську діяльність та управління підприємством. Це може бути прямий вплив або через інших осіб.

Сума наданих позик (кредитів), фінансової допомоги є показником впливу осіб на підприємство без участі в капіталі. Такий показник більше суми власного капіталу підприємства (у 3.5 рази згідно з ПКУ) вказує на пов'язаність сторін. Цей показник розраховується шляхом визначення середнього арифметичного на початок та кінець звітного періоду. Даний критерій пов'язаності осіб є важливим інструментом протидії явищу тонкої капіталізації, коли за рахунок боргового фінансування суб'єкти господарювання зменшують базу, що оподатковується, податком на прибуток та реалізують схеми виведення капіталу за кордон.

Для контрольованих операцій з нерезидентами, зареєстрованими у державі (території), у яких ставки податку на прибуток (корпоративний податок) на 5 і більше відсоткових пунктів нижчі, ніж в Україні; у державі (території), з якими Україною не укладені міжнародні договори з положеннями про обмін інформацією; у державі, компетентні органи яких не забезпечують своєчасний та повний обмін податковою та фінансовою інформацією на запит центрального органу виконавчої влади, Кабінетом Міністрів України затверджується перелік таких держав (територій).

ПОВ'ЯЗАНІ ОСОБИ ДЛЯ ЦІЛЕЙ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ		
Для юридичних осіб	501	Одна юридична особа безпосередньо та опосередковано (через пов'язаних осіб) володіє корпоративними правами іншої юридичної особи у розмірі 20 і більше відсотків
	502	Одна і та ж юридична особа безпосередньо та опосередковано (через пов'язаних осіб) володіє корпоративними правами у кожній такій юридичній особі у розмірі 20 і більше відсотків
	503	Одна і та ж юридична особа або фізична особа приймає рішення щодо призначення (обрання) одноособових виконавчих органів такої юридичної особи
	504	Одна і та ж юридична особа або фізична особа приймає рішення щодо призначення (обрання) 50 і більше відсотків складу колегіального виконавчого органу або наглядової ради кожної такої юридичної особи
	505	Принаймні 50 відсотків складу колегіального виконавчого органу та наглядової ради кожної такої юридичної особи складають одні і ті самі фізичні особи
	506	Одноособові виконавчі органи таких юридичних осіб призначені (обрані) за рішенням однієї і тієї самої особи (власника або уповноваженого ним органу)
	507	Юридична особа має повноваження на призначення (обрання) одноособового виконавчого органу такої юридичної особи або на призначення (обрання) 50 і більше відсотків складу її колегіального виконавчого органу або наглядової ради
	508	Сума всіх кредитів (позик), поворотної фінансової допомоги від однієї юридичної особи та кредитів (позик), поворотної фінансової допомоги від інших юридичних осіб, гарантованих однією юридичною особою стосовно іншої юридичної особи перевищує суму власного капіталу більше ніж у 3,5 рази (для фінансових установ та компаній, що проводять виключно лізингову діяльність, - більше ніж 10 разів)
Для юридичної та фізичної особи	509	Фізична особа безпосередньо та опосередковано (через пов'язаних осіб) володіє корпоративними правами юридичної особи у розмірі 20 і більше відсотків
	510	Фізична особа має право призначати (обирати) одноособовий виконавчий орган такої юридичної особи або призначати (обирати) не менше як 50 відсотків складу її колегіального виконавчого органу або наглядової ради
	511	Фізична особа здійснює повноваження одноособового виконавчого органу в такій юридичній особі
	512	Фізична особа має повноваження на призначення (обрання) одноособового виконавчого органу такої юридичної особи або на призначення (обрання) 50 і більше відсотків складу її колегіального виконавчого органу або наглядової ради
	513	Сума всіх кредитів (позик), поворотної фінансової допомоги від фізичної особи, наданих юридичній особі, та будь-яких кредитів (позик), поворотної фінансової допомоги від інших фізичних осіб, наданих юридичній особі, які надаються під гарантії цієї фізичної особи, перевищує суму власного капіталу більше ніж 3,5 рази (для фінансових установ та компаній, що проводять виключно лізингову діяльність, - більше ніж 10 разів)
Інше	514	Визнано пов'язаними особами самостійно
	515	Визнано пов'язаними особами в судовому порядку

Рис. 9.9. Пов'язаними особами для цілей трансфертного ціноутворення

Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України, та визнання таким, що втратило чинність,

розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 р. № 977» № 1045 від 27 грудня 2017 р. затверджено перелік держав, операції з нерезидентами яких відносяться до контрольованих операцій, що представлено у табл. 9.1.

Таблиця 9.1

Перелік держав, операції з нерезидентами яких відносяться до контрольованих операцій

Держава (територія)	Держава (територія)	Держава (територія)
АНГЛІЯ	РЕСПУБЛІКА КАБО-ВЕРДЕ	СУЛТАНАТ ОМАН
КНЯЗІВСТВО АНДОРРА	ДЕРЖАВА КАТАР	ОСТРІВ МЕН
АНТИГУА І БАРБУДА	КИРГИЗЬКА РЕСПУБЛІКА	ОСТРОВИ КУКА
АРУБА	РЕСПУБЛІКА КІПР	ОСТРОВИ ТЕРКС І КАЙКОС
СПІВДРУЖНІСТЬ БАГАМСЬКИХ ОСТРОВІВ	АВТОНОМНИЙ КРАЙ КОСОВО І МЕТОХІЯ РЕСПУБЛІКИ СЕРБІЯ	РЕСПУБЛІКА ПАЛАУ
БАРБАДОС	КЮРАСАО	РЕСПУБЛІКА ПАНАМА
КОРОЛІВСТВО БАХРЕЙН	ПУЕРТО-РІКО	РЕСПУБЛІКА ПАРАГВАЙ
БЕЛІЗ	РЕСПУБЛІКА ЛІБЕРІЯ	СПІВДРУЖНІСТЬ ПІВНІЧНИХ МАРІАНСЬКИХ ОСТРОВІВ
БЕРМУДСЬКІ ОСТРОВИ	КНЯЗІВСТВО ЛІХТЕНШТЕЙН	АВТОНОМНИЙ РЕГІОН МАДЕЙРА ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
НЕЗАЛЕЖНА ДЕРЖАВА САМОА	ОБ'ЄДНАНІ АРАБСЬКІ ЕМІРАТИ	РЕСПУБЛІКА СА-МАРІНО
БОСНІЯ І ГЕРЦЕГОВИНА	ОСОБЛИВИЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ РАЙОН КИТАЮ МАКАО І ГОНКОНГ	ДЕМОКРАТИЧНА РЕСПУБЛІКА САН-ТОМЕ І ПРИНСІПІ
БРИТАНСЬКІ ВІРГІНСЬКІ ОСТРОВИ	КОЛИШНЯ ЮГОСЛАВСЬКА РЕСПУБЛІКА МАКЕДОНИЯ	РЕСПУБЛІКА СЕЙШЕЛЬСЬКІ ОСТРОВИ
КНЯЗІВСТВО МОНАКО	КОРОЛІВСТВО МОРОККО	РЕСПУБЛІКА МАВРИКІЙ
ЛІВАНСЬКА РЕСПУБЛІКА	ЛАОСЬКА НАРОДНО-ДЕМОКРАТИЧНА РЕСПУБЛІКА	РЕСПУБЛІКА КУБА
РЕСПУБЛІКА КІПР	КАЙМАНОВІ ОСТРОВИ	ІСЛАМСЬКА РЕСПУБЛІКА ІРАН
ОСОБЛИВИЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ РАЙОН КИТАЮ ГОНКОНГ	ГІБРАЛТАР	РЕСПУБЛІКА ГВАТЕМАЛА
ГВАДЕЛУПА	РЕСПУБЛІКА БУРУНДІ	РЕСПУБЛІКА ДЖІБУТІ
ДОМІНІКАНСЬКА РЕСПУБЛІКА	СПІВДРУЖНІСТЬ ДОМІНІКИ	СЕНТ-ВІНСЕНТ І ГРЕНАДІНИ
БРУНЕЙ-ДАРУССАЛАМ	ФЕДЕРАТИВНА ТЕРИТОРІЯ ЛАБУАН МАЛАЙЗІЯ	СЕНТ-КІТС І НЕВІС
ВІРГІНСЬКІ ОСТРОВИ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ	МАЛЬДІВСЬКА РЕСПУБЛІКА	СЕНТ-ЛЮСІЯ
РЕСПУБЛІКА ВАНУАТУ	МАРТИНІКА	СІНТ-МАРТЕН (НІДЕРЛАНДСЬКА ЧАСТИНА)
ГЕРНСІ	РЕСПУБЛІКА МАРШАЛЛОВІ ОСТРОВИ	РЕСПУБЛІКА СУДАН
ГРЕНАДА	ФЕДЕРАТИВНІ ШТАТИ МІКРОНЕЗІЇ	ДЕМОКРАТИЧНА РЕСПУБЛІКА ТІМОР-ЛЕШТІ
ДЖЕРСІ	РЕСПУБЛІКА МОЛДОВА	РЕСПУБЛІКА УЗБЕКИСТАН
ІРЛАНДІЯ	МОНТСЕРАТ	РЕСПУБЛІКА СІНГАПУР
АВТОНОМНЕ СПІВТОВАРИСТВО КАНАРСЬКІ ОСТРОВИ КОРОЛІВСТВА ІСПАНІЯ	РЕСПУБЛІКА НАУРУ	ЧОРНОГОРІЯ
НІУЕ	ТУРКМЕНИСТАН	

Для господарських операцій, що здійснюються з нерезидентами, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у тому числі з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи, Постановою Кабінету Міністрів України № 480 від 04 липня 2017 р.

9.2. Методи визначення ціни для встановлення принципу «витягнутої руки» контрольованих операцій

В Україні встановлення відповідності умов контрольованої операції принципу «витягнутої руки» проводиться за шістьма методами визначення ціни, що згруповані у табл. 9.4. Платник податку на прибуток може не застосовувати більше одного методу для відповідності умови контрольованих операцій

принципу «витагнутої руки».

Таблиця 9.4

Методи визначення ціни у контрольованих операціях

Код методу	Назва методу	Коротка суть методу
301	Метод порівняльної неконтрольованої ціни	Порівняння ціни, застосованої у контрольованій операції, з ціною у зіставних неконтрольованих операціях, які фактично здійснені платником податку, зокрема з ціною найближчу до дня здійснення контрольованої операції дати, або на підставі інформації про, отриманої з джерел
302	Метод ціни перепродажу	Порівняння валової рентабельності від перепродажу товарів (робіт, послуг), придбаних у контрольованій операції, з валовою рентабельністю від перепродажу товарів (робіт, послуг), яка отримується у зіставних неконтрольованих операціях
303	Метод витрати плюс	Порівняння валової рентабельності собівартості продажу товарів (робіт, послуг) у контрольованій операції з аналогічними показниками рентабельності у зіставних неконтрольованих операціях
304	Метод чистого прибутку	Порівняння фінансового показника рентабельності (чистого прибутку) на основі відповідної бази даних (витрати, продаж, активи), що отримує платник податку у контрольованій операції, з відповідним показником рентабельності у зіставній неконтрольованій операції
305	Метод розділення прибутку	Відділення кожній особі, що бере участь у контрольованій операції частини загального прибутку (або збитку), отриманого за результатами здійснення такої операції, яку б інша непов'язана особа отримала від участі у зіставній неконтрольованій операції
306	Метод порівняльної неконтрольованої ціни для товарів, що мають біржове квотування	Використання діапазону цін на товари, що склалися на товарній біржі

При застосуванні методу порівняльної неконтрольованої ціни може застосовуватися інформація з інших джерел, зокрема:

1) інформацію про зіставні неконтрольовані операції платника податку на прибуток, а також інформацію про зіставні неконтрольовані операції його контрагента – сторони контрольованої операції з непов'язаними особами;

2) будь-які інформаційні джерела, що містять відкриту інформацію та надають інформацію про зіставні операції та осіб;

3) інші джерела інформації, з яких інформація отримана платником податку з дотриманням вимог законодавства та які надають інформацію про зіставні операції та осіб, за умови що платник податку надасть таку інформацію контролюючому органу;

4) інформацію, отриману контролюючим органом у рамках укладених Україною міжнародних угод.

Метод ціни перепродажу може використовуватися, зокрема, але не виключно, під час перепродажу товару у разі підготовки товару до перепродажу та його транспортування (поділ товарів на партії, сортування, перепакування) та змішування товарів, якщо характеристики кінцевої продукції істотно не відрізняються від характеристик змішуваних товарів.

Метод «витрати плюс» може застосовуватися, зокрема, але не виключно, під час виконання робіт (надання послуг) особами, які є пов'язаними з

отримувачами результатів таких робіт (послуг), реалізації товарів, сировини або напівфабрикатів за договорами між пов'язаними особами, реалізації товарів (робіт, послуг) за довгостроковими договорами (контрактами) між пов'язаними особами.

Метод розподілення прибутку може використовуватися, зокрема, але не виключно, у разі наявності істотного взаємозв'язку між контрольованими операціями та іншими операціями, що здійснюються сторонами контрольованої операції з пов'язаними з ними особами; у сторін контрольованої операції прав на володіння (користування) об'єктами нематеріальних активів, що істотно впливають на рівень рентабельності, отриманої сторонами контрольованої операції за результатами здійснення такої контрольованої операції.

При застосуванні методу розподілення прибутку для розподілу між сторонами контрольованих операцій сукупного або залишкового прибутку (збитку) всіх сторін зазначених операцій можуть враховуватися, зокрема, але не виключно, такі показники:

- розмір витрат, понесених кожною із сторін контрольованих операцій у зв'язку із створенням нематеріальних активів, використання яких впливає на розмір фактично отриманого прибутку (збитку) від контрольованих операцій;
- характеристика персоналу, залученого кожною стороною контрольованих операцій, включаючи його чисельність і класифікацією; витрачений персоналом час; обсяг витрат на оплату праці, що мають вплив на розмір фактично отриманого прибутку (понесеного збитку) кожною стороною контрольованих операцій;
- ринкова вартість активів, що були використані кожною стороною контрольованих операцій та мали вплив на розмір фактично отриманого прибутку (збитку) контрольованих операцій;
- інші показники, які пов'язані з виконанням функцій, використанням активів, прийнятими комерційними ризиками та розміром фактично отриманого прибутку (збитку) кожною стороною контрольованих операцій.

Під сукупним прибутком всіх сторін контрольованих операцій є сума прибутку від таких контрольованих операцій всіх сторін контрольованих операцій за період, що аналізується. При цьому залишковий прибуток (збиток) визначається як різниця між сукупним прибутком (збитком), отриманим за результатами здійснення контрольованих операцій, та сумою розрахованого прибутку (збитку) всіх сторін контрольованих операцій.

Розрахунковий прибуток (збиток) визначається для кожної особи, що є стороною контрольованих операцій, на основі ринкового діапазону ціни товарів (робіт, послуг) або показників рентабельності для кожної сторони з урахуванням виконаних такою стороною функцій, використаних активів та прийнятих комерційних ризиків, що є типовими для зіставлених операцій.

Відповідність умов контрольованої операції принципу «втягнутої руки» визначається за допомогою застосування методу трансферного ціноутворення, який є найбільш доцільним до фактів та обставин випадку. У випадку, коли під час застосування методів трансферного ціноутворення порівняння ціни або фінансового показника контрольованої операції проводиться з цінами або фінансовими показниками кількох зіставних неконтрольованих операцій, використовується діапазон цін (рентабельності). У разі наявності кількох зіставних неконтрольованих операцій використання діапазону цін

(рентабельності) є обов'язковим.

Якщо ціна в контрольованій операції або відповідний показник рентабельності контрольованої операції перебуває:

- в межах діапазону, вважається, що умови контрольованої операції відповідають принципу «витягнутої руки»;
- поза межами діапазону цін (рентабельності), використовується медіана діапазону цін (рентабельності);

Діапазон цін розраховується відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розрахунку діапазону цін (рентабельності) та медіани такого діапазону для цілей трансферного ціноутворення» № 381 від 4 червня 2015 р.

Для визначення діапазону цін (рентабельності) використовується вибірка цін (фінансових показників) зіставних операцій, впорядкована за зростанням. Кожному значенню вибірки починаючи з мінімального присвоюється порядковий номер. Якщо вибірка містить два і більше однакових значення, до неї включаються всі такі значення. До вибірки не включається ціна (фінансовий показник) контрольованої операції.

Діапазон цін (рентабельності) складають значення вибірки цін (фінансових показників) зіставних операцій між нижнім та верхнім квантилем такого діапазону. Значення нижнього та верхнього квантиля є мінімальним та максимальним значенням діапазону цін (рентабельності).

Нижній квантиль діапазону цін (рентабельності) визначається:

- якщо добуток числа 0,25 і числа значень вибірки цін (фінансових показників) є цілим числом, - як середнє арифметичне значення між значенням, що має у вибірці порядковий номер, рівний такому цілому числу, та значенням, що має наступний порядковий номер у вибірці;
- якщо добуток числа 0,25 і числа значень вибірки цін (фінансових показників) не є цілим числом, – як значення, що має у вибірці порядковий номер, який дорівнює збільшеній на одиницю цілій частині такого числа.

Верхній квантиль діапазону цін (рентабельності) визначається:

- якщо добуток числа 0,75 і числа значень вибірки цін (фінансових показників) є цілим числом, – як середнє арифметичне значення між значенням, що має у вибірці порядковий номер, рівний такому цілому числу, та значенням, що має наступний порядковий номер у вибірці;
- якщо добуток числа 0,75 і числа значень вибірки цін (фінансових показників) не є цілим числом, – як значення, що має у вибірці порядковий номер, який дорівнює збільшеній на одиницю цілій частині такого числа.

Медіана діапазону цін (рентабельності) визначається:

- Якщо добуток числа 0,5 і числа значень вибірки цін (фінансових показників) є цілим числом, – як середнє арифметичне значення між значенням, що має у вибірці порядковий номер, рівний такому цілому числу, та значенням, що має наступний порядковий номер у вибірці;
- якщо добуток числа 0,5 і числа значень вибірки цін (фінансових показників) не є цілим числом, – як значення вибірки, що має у вибірці порядковий номер, який дорівнює збільшеній на одиницю цілій частині такого числа.

Застосування для цілей оподаткування медіани діапазону цін (рентабельності) здійснюється за умови, що це не призведе до зменшення суми

податку, що підлягає сплаті до бюджету. Вибір показника рентабельності може здійснюватися з урахуванням, зокрема, але не виключно, таких факторів: виду діяльності сторони контролюваної операції; розподілу функцій, ризиків, активів сторін; економічної обґрунтованості обраного показника; незалежності показника від доходів та витрат, визнаних в операціях між пов'язаними сторонами.

Під час визначення рівня рентабельності контрольованих операцій можуть бути використані фінансові показники на підставі даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які забезпечують встановлення відповідності умов контролюваної операції принципу «втягнутої руки», що представлені у табл. 9.5.

Таблиця 9.5

Фінансові показники під час визначення рентабельності контрольованих операцій

Код показників	Назва фінансового показника	Порядок визначення
410	Валова рентабельність	Відношення валового прибутку до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг), розрахованого без урахування акцизного податку, мита, податку на додану вартість, інших податків та зборів
420	Валова рентабельність собівартості	Відношення валового прибутку до собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг)
430	Чиста рентабельність	Відношення прибутку від операційної діяльності до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг), розрахованого без урахування акцизного податку, мита, податку на додану вартість, інших податків та зборів
440	Чиста рентабельність витрат	Відношення прибутку від операційної діяльності до суми собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг) та операційних витрат (адміністративних витрат, витрат на збут та інших), пов'язаних з реалізацією товарів (робіт, послуг)
450	Рентабельність операційних витрат	Відношення валового прибутку до операційних витрат (адміністративних витрат, витрат на збут та інших), пов'язаних з реалізацією товарів (робіт, послуг)
460	Рентабельність активів	Відношення прибутку від операційної діяльності до поточної ринкової вартості необоротних та оборотних активів (крім поточних фінансових інвестицій і грошових коштів та їх еквівалентів), що прямо або опосередковано використовуються у контрольованій операції. У разі відсутності необхідної інформації про поточну ринкову вартість активів рентабельність активів може визначатися на основі даних бухгалтерської звітності
470	Рентабельність капіталу	Відношення прибутку від операційної діяльності до капіталу (сума необоротних та оборотних активів, крім поточних фінансових інвестицій і грошових коштів та їх еквівалентів, крім поточних зобов'язань)
480	Інший показник	

Платники податку на прибуток для встановлення відповідності умов контрольованих операцій принципу «втягнутої руки» у разі застосування методів повинен до 1 травня року, що настає за звітним, подати до контролюючого органу, письмову заяву в довільній формі, в якій зазначаються дані про всіх осіб, які брали участь у ланцюгу купівлі-продажу таких товарів (до першого непов'язаного контрагента).

Інформація повинна містити дані про рівень показників рентабельності пов'язаних осіб відповідно до застосовуваного платником податку на прибуток методу встановлення відповідності умов контролюваної операції принципу

«витягнутої руки».

У ст. 39.2.1.8 ПКУ визначено умови, за якими господарські операції відповідають принципу «витягнутої руки»:

- якщо ціни (націнка) на товари (роботи, послуги) підлягають державному регулюванню (крім встановлених мінімальних (максимальних) цін продажу і індикативних цін);
- якщо під час здійснення операції обов'язковим є проведення оцінки;
- у разі проведення обов'язкових аукціонів (публічних торгів);
- якщо продаж (відчуження) товарів, у тому числі майна, переданого у заставу позичальником з метою забезпечення вимог кредитора.

У податковій сфері країни між собою взаємодіють на основі укладених двосторонніх договорів (Конвенцій про запобігання подвійному оподаткуванню), більшість з яких ґрунтується на Модельній конвенції ОЕСР. Модельна конвенція про пов'язаних осіб (стаття 9) зазначає загальні принципи розподілу податкової бази, але не встановлює методи для віднесення прибутку певній стороні. Керівництво ОЕСР для багатонаціональних компаній та податкових адміністрацій щодо трансфертного ціноутворення являється основним рекомендаційно-методичним документом, що регулює питання трансфертного ціноутворення на міжнародному рівні [33].

Для визначення трансфертної ціни ОЕСР рекомендує використання п'яти методів, які діляться на дві групи (рис. 9.10).

Рис. 9.10. Методи трансфертного ціноутворення, рекомендовані ОЕСР [33]

Перша група методів – традиційні – базується на аналізі ціни, а друга – на аналізі розподілу прибутку.

Даний документ містить описання рекомендованих методів встановлення трансфертної ціни, які базуються на так званому принципі «витягнутої руки». Відповідно до Керівництва принцип «витягнутої руки» полягає в тому, що у разі здійснення комерційних або фінансових операцій між пов'язаними особами на умовах, що відрізняються від умов здійснення аналогічних операцій між непов'язаними особами, тоді, прибуток, який в результаті таких операцій міг би виникнути, але не виникнув, має бути оподаткований [33].

Методи, що запропоновано, не є універсальним і не можуть використовуватися у будь-якій ситуації, не можуть бути заборонено для

використання. Керівництво передбачає можливість застосування інших методів, за умови, що вони відповідатимуть принципу «вितягнутої руки».

Метод порівняльної неконтрольованої ціни (*англ.* CUP). Цій метод є найбільш простим і зрозумілим в застосуванні, а також найбільш привабливим з точки зору податкових органів є метод порівняльної неконтрольованої ціни.

Керівництво ОЕСР не передбачає жодної ієрархії в порядку використання методів трансфертного ціноутворення, однак у ньому прописано, що, якщо існує відповідна операція між непов'язаними особами, яка може бути використана для порівняння, то метод CUP є найбільш прямим та надійним методом, що відповідає принципу «вितягнутої руки». Преференція на застосування методів надається методу CUP.

Провівши аналіз особливостей застосування методу порівняльних неконтрольованих цін можна визначити його наступні переваги та недоліки:

- + метод у найбільшій мірі враховує фактичні умови операцій та їх укладання;

- + є найбільш ефективним методом визначення реального економічного внеску підрозділу в загальний результат діяльності компанії;

- на практиці важко знайти необхідні для порівняння операції, які б відповідали усім вимогам. Таке можливо лише на ринку однорідних товарів [33].

Метод ціни перепродажу (*англ.* Resale price) базується на ціні, за якою товар чи послуга були придбані у пов'язаної особи для наступної реалізації третій стороні найчастіше застосовується для торгових компаній [19].

Можна виділити переваги та недоліки, що належать даному методу:

- дозволяє визначити трансфертну ціну навіть тоді, коли різниця між порівнюваними операціями має значний вплив на їхні ціни та цей вплив неможливо виміряти; не враховується рівень попиту на товар чи послугу;

- не враховується використання нематеріальних маркетингових активів, що впливають на ціну [33].

Метод «витрати плюс» (*англ.* Cost plus) застосовується при наданні послуг чи продажу виробленої продукції між підрозділами однієї компанії. Основою для застосування методу «витрати плюс» є собівартість товарів, збільшена на суму надбавки, яка розраховується виходячи із ринкових операцій звичайних для даної сфери [19].

Аналіз застосування даного методу дозволяє визначити переваги та недоліки:

- + простота розрахунку та легкість імплементації через більшість систем обліку;

- різний підхід компаній до класифікації деяких видів витрат (одні списують як собівартість, інші як операційні витрати);

- не враховується рівень попиту на товар чи послугу [33].

Метод чистої прибутковості операції (*англ.* - TNMM) використовується у тому випадку, коли немає достатньої впевненості у співставності бухгалтерського обліку компаній. Метод TNMM застосовується при наданні послуг підрозділами компанії, які не несуть значних ризиків у даних операціях, наприклад, управління складськими приміщеннями [19].

В основі методу лежить аналіз прибутковості операцій, що передбачає можливість визначення ринкової ціни операції між пов'язаними особами, ґрунтуючись на дослідженні ринкового «коридору» рентабельності незалежних

компаній, за умови, що такі компанії будуть схожими за характером виконуваних функцій, ризиків та проведених операцій.

До переваг та недоліків методу чистої прибутковості відносяться:

- наявність необхідної інформації про чистий прибуток компаній у відкритому доступі;
- менша чутливість до незначних відмінностей товарів чи послуг, ніж у методів CUP та Cost plus;
- невпевненість у достовірності відкритої інформації про чистий прибуток компаній.

На даний час метод чистої прибутковості операцій є найбільш розповсюдженим для використання компаніями у світі [33].

Метод розподілу прибутку (англ. Profit split) є останнім із п'яти рекомендованих ОЕСР методів. Даний метод передбачає визначення трансфертної ціни шляхом розподілу сукупного прибутку між сторонами операції, зважаючи на ступінь їх участі у генерації такого прибутку [19].

Метод застосовується, коли функції сторін є взаємопов'язаними і не можуть бути оцінені окремо, наприклад у фінансовій сфері.

Аналіз характерних ознак застосування методу розподілу прибутку виділяє переваги та недоліки:

- + можливість визначити трансфертну ціну навіть за відсутності даних про ринкові ціни та аналогічні операції;
- + справедлива оцінка доходів сторін, визначена шляхом глибокого вивчення економічних показників усіх учасників операції;
- недостатність об'єктивності при визначенні частки участі кожної із сторін у генерації прибутку;
- складнощі в отриманні необхідної інформації, оскільки така може розглядатися як конфіденційна;
- складнощі обліку у зв'язку з необхідністю виділення прибутку від конкретної операції з усього прибутку [33].

ОЕСР наголошує, що метод трансфертного ціноутворення кожної окремої операції повинен якнайповніше відповідати її сутності в конкретних умовах.

Більшість країн відмовилася від суворого порядку застосування методів трансфертного ціноутворення, однак у світі і надалі існує практика ієрархічного підходу (табл. 9.6).

Таблиця 9.6

Ієрархія застосування методів трансфертного ціноутворення деякими країнами світу [33]

№	Країни	Метод трансфертного ціноутворення					
		CUP	RESALE PRICE	COST PLUS	TNMM	PROFIT SPLIT	Інші методи
1	Австралія	1	+	+	+	+	-
2	Австрія	1	+	+	+	+	-
3	Аргентина	+	+	+	+	+	-
4	Бельгія	+	+	+	+	+	-
5	Болгарія	1	2	2	3	3	-
6	Велика Британія	+	+	+	+	+	-
7	Данія	+	+	+	1	1	-
8	Естонія	+	+	+	+	+	-
9	Ізраїль	1	2	2	3	3	-
10	Ірландія	+	+	+	+	+	-
11	Іспанія	1	1	1	2	2	-
12	Італія	1	2	2	3	3	-
13	Канада	1	2	2	3	3	-
14	Китай	+	+	+	+	+	-

№	Країни	Метод трансферного ціноутворення					
		CUP	RESALE PRICE	COST PLUS	TNMM	PROFIT SPLIT	Інші методи
15	Латвія	1	1	1	2	2	-
16	Литва	1	2	2	3	3	-
17	Люксембург	+	+	+	+	+	-
18	Мексика	1	2	2	3	3	-
19	Нідерланди	1	2	2	3	3	-
20	Німеччина	1	2	2	3	3	-
21	Норвегія	1	1	1	2	2	-
22	Польща	1	1	1	2	2	-
23	Португалія	+	+	+	+	+	-
24	Румунія	1	+	+	+	+	-
25	Сербія	+	+	+	+	+	-
26	Словаччина	1	1	1	2	2	-
27	Словенія	1	2	2	3	3	-
28	США	+	+	+	+	+	-
29	Туреччина	1	2	2	3	3	-
30	Угорщина	1	+	+	+	+	-
31	Україна	1	2	2	+	3	-
32	Філадельфія	1	1	1	1	+	-
33	Франція	+	+	+	1	+	-
34	Хорватія	+	+	+	+	+	-
35	Чехія	+	+	+	+	+	-
36	Швейцарія	1	1	1	2	2	-
37	Швеція	+	+	+	+	+	-
39	Японія	+	+	+	+	+	-

П'ятнадцять із розглянутих країн на основі рекомендацій ОЕСР не надають переваги жодному з рекомендованих методів. У п'яти з них (Аргентина, Велика Британія, Португалія, США та Японія) у національному законодавстві прописані додаткові методи трансфертного ціноутворення, які можуть застосовуватися за умови найбільшої відповідності специфіці операції та дотримання принципу «втягнутої руки». П'ять країн (Австралія, Австрія, Румунія, Угорщина та Фінляндія) із розглянутого списку серед усіх рекомендованих методів надають перевагу методу порівняльної неконтрольованої ціни. За неможливості використання даного методу, застосовується той метод із решти, який найкраще враховує особливості операції. Застосування методів трансфертного ціноутворення у першочерговому порядку встановлює Данія, Франція. У Данії першочерговими методами є обидва методи, що базуються на прибутку, Франція ж надає перевагу виключно методу чистої прибутковості. Одинадцять із розглянутих країн, Канада, Італія, Німеччина, Мексика та Україна, встановлюють ієрархію застосування методів трансфертного ціноутворення, в якій першочерговим методом являється метод CUP. За неможливості його використання перевага надається іншим двом традиційним методам (Resale price та cost plus). Лише наявність об'єктивних причин, через які компанія не може визначати трансфертну ціну за допомогою традиційних методів, надає їй право застосовувати методи TNMM та Profit Split. Решта з розглянутих країн надають перевагу традиційним методам над тими, що ґрунтуються на прибутку, однак не встановлюють суворої ієрархії всередині кожної групи методів [33].

9.3. Звітність з контрольованих операцій

Платники податку на прибуток, які протягом звітного року здійснюють контрольовані операції, зобов'язані надавати до податкових органів великий обсяг інформації у вигляді звітів та документації щодо контрольованих операцій, що представлено у табл. 9.7.

Таблиця 9.7

Інформація, яка подається до податкових органів у вигляді звітності та документації щодо контрольованих операцій

Назва звітності або документа	Зміст документа	Строки подання
Звіт про контрольовані операції	зобов'язані подавати лише платники податку на прибуток, які у звітному році здійснювали контрольовані операції	до 1 жовтня року, що настає за звітним (останній день подання — 30 вересня)
Додаток ТЦ до Податкової декларації з податку на прибуток підприємств	заповнюють лише платники податку на прибуток, які здійснюють самостійне коригування ціни контрольованих операцій відповідно до пп. 39.5.4 ПКУ за підсумками звітного року . У цьому додатку вказують інформацію про податкові різниці щодо відхилення ціни, визначеної за принципом «витягнутої руки» за контрольованими операціями від договірної (контрактної) вартості (вартості, за якою відповідну операцію потрібно відображати під час формування фінансового результату до оподаткування згідно з правилами бухгалтерського обліку) за такими операціями. Відповідні відхилення (податкові різниці) збільшують фінансовий результат до оподаткування згідно з пп. 140.5.1 та пп. 140.5.2 ПКУ	Одночасно з поданням податкової декларації з податку на прибуток (річної)
Запити щодо документації з трансфертного ціноутворення (ТЦУ) не раніше 01 жовтня після закінчення календарного року, у якому були контрольовані операції	Після отримання запиту від податкових органів платник податку зобов'язаний надати документи. Серед них можуть бути (пп. 39.4.6 ПКУ): дані про сторони контрольованих операцій та пов'язаних осіб; опис діяльності групи (материнська та дочірні (контрольовані) компанії), політику трансфертного ціноутворення; опис структури управління, схема організаційної структури; опис діяльності, стратегії ділової активності; реструктуризація бізнесу, передача нематеріальних активів; опис контрольованих операцій та копії договорів; опис товарів (робіт, послуг), їх як фізичні, так і якісні характеристики; дані про розрахунки (валюта, суми, документи); бізнес-стратегії сторін; функціональний аналіз контрольованих операцій; економічний порівняльний аналіз (дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності, зокрема щодо показників рентабельності контрольованих операцій, обґрунтування методів ТЦУ і джерел інформації, проведені розрахунки та їх опис); дані про самостійне коригування податкової бази. Дані документи мають підвищений строк давності по зберіганню – 2555 днів (7 років) з дня подання декларації з податку на прибуток, для якої вони використовувалися (а не так, як звичайно, – 1095 днів) (п. 44.3 ПКУ). Неподання у 30-денний термін документації по трансфертному ціноутворенню спричинює штраф у розмірі 5 прожиткових мінімумів для працездатної особи, встановленого на 1 січня, за кожний календарний день неподання	Документи до контролюючого органу надаються протягом 30 календарних днів після отримання запиту
Попереднє узгодження ціноутворення по контрольованим операціям	Узгодження існує тільки для платників податків, які належать до категорії «великих» на підставі договору на обмежений строк. Реєстр великих платників податків знаходяться на сайті ДПС. Для цього платник надає лист у ДПС у довільній формі, в якому зазначається: мета звернення, найменування платника, інформація про господарську діяльність сторін контрольованих операцій, дані пов'язаних сторін, факти та обставини контрольованих осіб, методи та комбінація методів, характер договору, інші відомості. Попередній розгляд здійснюється протягом 10 робочих днів з дати надходження листа, але не пізніше ніж за три робочих дні до його проведення. У договорі попереднього узгодження вказуються критерії відповідності умов контрольованих операцій принципу «витягнутої руки». Строк дії договору визначається сторонами і не може перевищувати п'яти календарних років	ДПС повідомляє платника про результати попереднього розгляду протягом 60 календарних днів з дати надходження листа з пропозицією попереднього розгляду

При самостійному коригуванні податкових зобов'язань платника податку на прибуток з метою трансферного ціноутворення, платник податку на прибуток обов'язкового складає і подає додаток ТЦ до податкової декларації з податку на прибуток, алгоритм складання якого представлено у табл. 9.8.

Таблиця 9.8

Алгоритм складання Додатку ТЦ до Податкової декларації з податку на прибуток підприємств

Номер колонки	Назва колонки	Пояснення щодо заповнення
	Загальні відомості	Загальні відомості (колонки 1-4) формуються згідно з Порядком складання звіту про контрольовані операції, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 18 січня 2016 р. № 8
1	повне найменування (прізвище, ім'я, по батькові) особи, яка бере участь у	У цій колонці зазначають повне найменування (або П. І. Б.) контрагента в контрольованій операції, яке зазначене в договорі (контракті)

Номер колонки	Назва колонки	Пояснення щодо заповнення
	контрольованій операції	
2	код особи	Код нерезидента в країні його реєстрації
3	контракт (договір): дата	Дата підписання договору (контракту) з нерезидентом, відповідно до якого здійснюється контрольована операція
4	контракт (договір): номер	Номер договору (контракту), відповідно до якого здійснюється контрольована операція
5	Код найменування операції	001 – агентський договір; 002 – доручення; 003 – дарування; 004 – договір авторського замовлення; 005 – кредит, позика; 006 – комісія; 007 – комерційна концесія; 008 – комерційна субконцесія; 009 – купівля-продаж; 010 – ліцензійний договір; 011 – субліцензійний договір; 012 – опціон; 013 – форвардний контракт; 014 – ф'ючерсний контракт; 015 – перевезення; 016 – підряд; 017 – субпідряд; 018 – рента; 019 – фінансовий лізинг (орендна операція); 020 – оперативний лізинг (орендна операція); 021 – зворотний лізинг; 022 – виконання науково-дослідних, конструкторських, технологічних робіт, досліджень, технічних завдань, проектних пропозицій, проведення обстежень. Інженерних, розвідувальних та інших подібних робіт, послуг; 023 – виконання консультаційних, консалтингових, аудиторських, юридичних та інших подібних робіт, послуг; 024 – надання маркетингових послуг, дослідження ринку, рекламних та інших подібних робіт, послуг; 025 – виконання інших робіт, послуг, не передбачених кодами (022-024); 026 – договір поставки; 027 – договір поруки; 028 – договір страхування; 029 – договір перестрахування; 030 – договір експедиційний, транспортування, перевезення; 031 – договір найму або піднайму судна або транспортного засобу, чартеру, фрахтування; 032 – договір факторингу; 033 – договір зберігання; 034 – інші фінансові послуги; 035 – інші банківські послуги; 036 – інші операції, не передбачені кодами 001-035
	Предмет контрольованої операції:	
6	опис предмета операції	Предмет операції, вказаний у первинних документах
7	код типу предмета операції	201 – товар; 202 – нематеріальні активи; 203 – цінні папери; 204 – послуги; 205 – банківська послуга; 206 – фінансова послуга (крім банківських послуг); 207 – робота; 208 – фінансування нерезидентом поточної діяльності його постійного представництва в Україні
8	код товару за УКТ ЗЕД	Код товару за УКТ ЗЕД зазначається лише у разі здійснення зовнішньоекономічних операцій з товарами. У випадку виконання чи отримання робіт/послуг відповідний рядок за цією колонкою повинен містити значення «0»
9	код послуги згідно з Класифікацією зовнішньоекономічних послуг	Код послуги відповідно до Класифікації зовнішньоекономічних послуг зазначається лише у разі виконання чи отримання робіт/послуг. У випадку товарів відповідний рядок за цією колонкою повинен містити значення «0»
10	Дата здійснення операції: з	Зазначається одна й та сама дата: переходу права власності на товари або складання акту про виконані роботи/надані послуги (Наказ № 8)
11	Дата здійснення операції: по	
12	Номер додатка	Номер відповідного додатка до Звіту про контрольовані операції (такі додатки складаються по кожному контрагенту, який бере участь у контрольованій операції)
13	Номер з/п контрольованої операції	Порядковий номер контрольованої операції, вказаний у колонці 1 розділу «Відомості про контрольовані операції» додатка до Звіту про контрольовані операції, номер якого зазначено в рядку 13
Сума коригування: при продажу товарів (робіт, послуг)		
14	Мінімальне значення діапазону цін / рентабельності	Зазначається показник діапазону цін / рентабельності, до якого проведено коригування податкових зобов'язань (цифрове значення показника у відсотках)
15	Сума коригування	У відповідних рядках цієї колонки відображають суми самостійного коригування доходів за договорами про продаж товарів (робіт, послуг) відповідно до пп. 39.5.4 ПКУ. Підсумок за колонкою 15 переноситься: 1) за товарами (роботами, послугами) – у рядок 3.1.3 додатка РІ; 2) за цінними паперами, операції з якими відображаються в додатку ЦП, – у рядок 01.12 додатка ЦП
Сума коригування: при придбання товарів (робіт, послуг)		
16	Мінімальне значення діапазону цін / рентабельності	Зазначається показник діапазону цін / рентабельності, до якого проведено коригування податкових зобов'язань (цифрове значення показника у відсотках)
17	при придбанні товарів (робіт, послуг)	У відповідних рядках цієї колонки відображають суми самостійного коригування витрат за договорами про придбання товарів (робіт, послуг) відповідно до пп. 39.5.4

Номер колонки	Назва колонки	Пояснення щодо заповнення
		ПКУ. Підсумок за колонкою 16 переноситься: 1) за товарами (роботами, послугами) – у рядок 3.1.4 додатка РІ; 2) за цінними паперами, операції з якими відображаються в додатку ЦП, – у рядок 02.12 додатка ЦП

Звітним періодом за трансферним ціноутворенням є календарний рік. Звіт про контрольовані операції подається платниками податку на прибуток до 1 жовтня року, що настає за звітним, засобами електронного зв'язку в електронній формі. Форма Звіту про контрольовані операції затверджена Наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження форми та Порядку складання Звіту про контрольовані операції» № 8 від 18 січня 2016 р., що схематично переставлено на рис. 9.11.

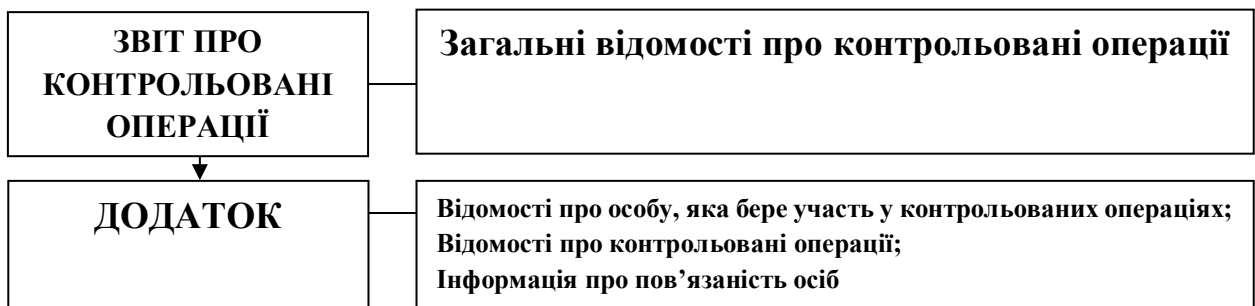

Рис. 9.11. Структура звіту про контрольовані операції

Додаток до звіту про контрольовані операції заповнюється окремо щодо кожної особи, яка бере участь у контрольованій операції. Алгоритм складання Додатку «Відомості про особу, яка бере участь у контрольованих операціях» представлений у табл. 9.9.

Таблиця 9.9

**Алгоритм складання Додатку до звіту про контрольовані операції
«Відомості про особу, яка бере участь у контрольованих операціях»**

Номер колонки	Назва колонки	Пояснення щодо заповнення
1	повне найменування (прізвище, ім'я, по батькові) особи, яка бере участь у контрольованій операції	У цій колонці зазначають повне найменування (або П. І. Б.) контрагента в контрольованій операції, яке зазначене в договорі (контракті)
2	Місцезнаходження особи (адреса)	Адреса місцезнаходження особи – сторони контрольованої операції
3	Назва країни, в якій зареєстрована особа	Назва країни українською мовою
4	Код країни	Код країни відповідно до Статистичної класифікації країн світу (наказ Державної служби статистики № 426 від 30 грудня 2013 р. («Крим» код 805)
5	Код особи	Код платника податку згідно ЄДРПОУ та основний код економічної діяльності за Класифікацією видів економічної діяльності ДК 009:2010
6	Код підстави віднесення до контрольованої	010 – господарські операції, що здійснюються з пов'язаними особами нерезидентами (крім господарських операцій, що здійснюються з пов'язаними особами – нерезидентами із залученням непов'язаних осіб); 015 – господарські операції, що здійснюються з пов'язаними особами – нерезидентами із залученням непов'язаних осіб; 020 – з продажу та придбання товарів (послуг) через комісіонерів-нерезидентів; 030 – господарські операції, однієї із сторін є нерезидент, зареєстрований у державі (території), яка включена до переліку; 040 – господарські операції, що здійснюються з нерезидентами, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок); 050 – господарські операції, що здійснюються між нерезидентом та його представництвом з пов'язаними особами – нерезидентами (рисунк 1 статті)
7	Код ознаки пов'язаності	501-510 – юридичні особи за переліком; 511-516 – для юридичних та фізичних

Номер колонки	Назва колонки	Пояснення щодо заповнення
	осіб	осіб; 517-517 – інші (рисунок 2 статті);
Відомості про контрольовані операції		
1	№ з/п	Наростаючий порядковий номер рядку
2	Код найменування операції	001 – агентський договір; 002 – доручення; 003 – дарування; 004 – договір авторського замовлення; 005 – кредит, позика; 006 – комісія; 007 – комерційна концесія; 008 – комерційна субконцесія; 009 – купівля-продаж; 010 – ліцензійний договір; 011 – субліцензійний договір; 012 – опціон; 013 – форвардний контракт; 014 – ф'ючерсний контракт; 015 – перевезення; 016 – підряд; 017 – субпідряд; 018 – рента; 019 – фінансовий лізинг (орендна операція); 020 – оперативний лізинг (орендна операція); 021 – зворотний лізинг; 022 – виконання науково-дослідних, конструкторських, технологічних робіт, досліджень, технічних завдань, проектних пропозицій, проведення інженерних, розвідувальних та інших подібних робіт, послуг; 023 – виконання консультаційних, консалтингових, аудиторських, юридичних та інших подібних робіт, послуг; 024 – надання маркетингових послуг, дослідження ринку, рекламних та інших подібних робіт, послуг; 025 – виконання інших робіт, послуг, не передбачених кодами (022-024); 026 – договір поставки; 027 – договір поруки; 028 – договір страхування; 029 – договір перестрахування; 030 – договір експедиційний, транспортування, перевезення; 031 – договір найму або піднайму судна або транспортного засобу, чартеру, фрахтування; 032 – договір факторингу; 033 – договір зберігання; 034 – інші фінансові послуги; 035 – інші банківські послуги; 036 – інші операції, не передбачені кодами 001-035
3	код типу предмета операції	201 – товар; 202 – нематеріальні активи; 203 – цінні папери; 204 – послуги; 205 – банківська послуга; 206 – фінансова послуга (крім банківських послуг); 207 – робота; 208 – фінансування нерезидентом поточної діяльності його постійного представництва в Україні
4	опис предмета операції	Предмет операції, вказаний у первинних документах
5	код товару за УКТ ЗЕД	Код товару за УКТ ЗЕД зазначається лише у разі здійснення зовнішньоекономічних операцій з товарами. У випадку виконання чи отримання робіт/послуг відповідний рядок за цією колонкою повинен містити значення «0»
6	код послуги згідно з Класифікацією зовнішньоекономічних послуг	Код послуги відповідно до Класифікації зовнішньоекономічних послуг зазначається лише у разі виконання чи отримання робіт/послуг. У випадку товарів відповідний рядок за цією колонкою повинен містити значення «0»
7	контракт (договір): дата	Дата підписання договору (контракту) з нерезидентом, відповідно до якого здійснюється контрольована операція
8	контракт (договір): номер	Номер договору (контракту), відповідно до якого здійснюється контрольована операція
9	Код сторони операції	101 – агент; 102 – особа, яку представляє агент; 103 – повірений; 104 – довіритель; 105 – дарувальник; 106 – обдаровуваний; 107 – виконавець; 108 – замовник; 109 – кредитодавець (позикодавець); 110 – кредитор; 111 – позичальник; 112 – комісіонер; 113 – комітент; 114 – правовласник; 115 – користувач; 116 – субкористувач; 117 – продавець; 118 – покупець; 119 – ліцензіат; 120 – ліцензіар; 121 – субліцензіат; 122 – перевізник; 123 – відправник; 124 – підрядник; 125 – генеральний підрядник; 126 – субпідрядник; 127 – платник ренти; 128 – одержувач ренти; 129 – лізингодавець; 130 – лізингоодержувач; 131 – отримувач; 132 – постачальник; 133 – поручитель; 134 – боржник; 135 – страховик; 136 – страхувальник; 137 – перестраховик; 138 – фрахтвник; 139 – фрахтувальник; 140 – фактор; 141 – клієнт; 142 – зберігач; 143 – поклажаодавець; 144 – інше найменування сторони; 145 – нерезидент; 146 – постійне представництво нерезидента в Україні
10	Код країни походження предмета операції	Код країни відповідно до Статистичної класифікації країн світу (наказ Державної служби статистики № 426 від 30 грудня 2013 р. («Крим» код 805). Якщо країна походження невідома проставляється «0»
11	Умови поставки товару	Відповідно до правил «Інкотермс»
12	Торговельна марка предмета операції	Відповідно до товаросупровідних та комерційних документах. У разі відсутності проставляється «0»
13	Виробник предмета операції	Відповідно до товаросупровідних та комерційних документах. У разі відсутності проставляється «0»
14	Дата здійснення операції: з	Зазначається одна й та сама дата: переходу права власності на товари або складання акту про виконані роботи/надані послуги (Наказ № 8). У разі здійснення операцій між нерезидентом та його представництвом – дата проведення господарської операції
15	Дата здійснення операції: по	
16	Ціна (тариф)	Ціна (тариф) за одиницю виміру предмета операції у валюті. Якщо фінансова послуга (кредит, депозит, позика), сплата роялті, франшизи - % ставка; фінансування нерезидентом його постійного представництва проставляється «0»
17	Кількість предметів операції	Кількість. Якщо фінансова послуга (кредит, депозит, позика), сплата роялті, франшизи – сума відсотків у валюті; фінансування нерезидентом його постійного представництва проставляється сума фінансування у валюті
18	Код одиниці виміру	Відповідно до Класифікатора системи позначень одиниць вимірювання та обліку ДК 01-96 (Наказ Державного комітету стандартизації, метрології та

Номер колонки	Назва колонки	Пояснення щодо заповнення
		сертифікації України № 8 від 09 січня 1997 р.
19	Код валюти	Відповідно до Класифікатора іноземних валют та банківських металів (Постанова Правління Національного банку України № 34 від 04 лютого 1998 р.)
20	Загальна вартість контрольованої операції	Загальна вартість у гривнях (за вирахуванням непрямих податків), за якою відповідна операція відображена в бухгалтерському обліку
21	Код методу встановлення відповідності умов контрольованої операції принципу «витягнутої руки»	301 – метод порівняльної неконтрольованої ціни; 302 – метод ціни перепродажу; 303 – метод витрати плюс; 304 – метод чистого прибутку; 305 – метод розподілення; 306 – метод порівняльної неконтрольованої ціни
22	Код показника рентабельності	410 – валова рентабельність; 420 – валова рентабельність собівартості; 430 – чиста рентабельність; 440 – чиста рентабельність витрат; 450 – рентабельність операційних витрат; 460 – рентабельність активів; 470 – рентабельність капіталу; 480 – інший показник. У разі застосування методів порівняльної контрольованої ціни, розподілення прибутку не заповнюється
23	Цифрове значення показника рентабельності	Відсотки з точністю до другого знаку після коми
24	Групування контрольованих операцій	Проставляється «1» якщо наводиться узагальнена інформація щодо сукупності таких контрольованих операцій
25	Інформація про сторону, що досліджується	Якщо платник обирає себе стороною дослідження, зазначається «1», якщо обрано особу – контрагента у контрольованій операції, зазначається «0»

Якщо порівняти Додаток ТЦ до Податкової декларації з податку на прибуток підприємств із Звітом про контрольовані операції, то можна встановити однакові колонки заповнення інформації двох звітів, що представлено у табл. 9.10.

Таблиця 9.10

Порівняння Додатку ТЦ до Податкової декларації з податку на прибуток підприємств та Звіту про контрольовані операції

Назва колонки	Номер колонки у Додатку ТЦ до Податкової декларації з податку на прибуток підприємств	Номер колонки у Відомості Звіту про контрольовані операції
Код найменування операції	5	2
код типу предмета операції	7	3
опис предмета операції	6	4
код товару за УКТ ЗЕД	8	5
код послуги згідно з Класифікацією зовнішньоекономічних послуг	9	6
контракт (договір): дата	3	7
контракт (договір): номер	4	8
Дата здійснення операції: з	10	14
Дата здійснення операції: по	11	15

При заповненні Додатку ТЦ до Податкової декларації з податку на прибуток, який подається у строки річного декларування, необхідно мати заповнений звіт про контрольовані операції, який подається значно пізніше податкової декларації з податку на прибуток, тобто до 1 жовтня наступного року. Крім того, у Додатку ТЦ до Податкової декларації з податку на прибуток у колонки 12 зазначається номер додатка у Звіті про контрольовані операції. У Звіті про контрольовані операції розшифровуються більш детально предмет контрольованих операцій, а саме: умови поставки, коди країни походження предмету, торговельна марка, виробник предмета операції, ціна, кількість, код одиниці виміру, код валюти, загальну вартість контрольованої операції, тобто інформація, яка наводиться у митних деклараціях при експортно-імпортних операціях.

Крім того, відповідно до вимог Податкового кодексу України, платник

податку повинен вести та зберігати документацію щодо трансферного ціноутворення. Необхідно зазначити, що строки зберігання документації за контрольованими операціями дорівнюється 2555 днів, що значно більше загального строку, який прийнято не менше як 1095 днів. На запит контролюючих органів, платник податку на прибуток протягом 30 календарних днів з дня отримання запиту подають документацію щодо окремих контрольованих операцій. Запит надсилається не раніше 1 травня року, що настає за календарним роком, в якому таку контрольовану операцію (операції) було здійснено.

Документація з трансферного ціноутворення повинна містити таку інформацію:

- дані про пов'язаних осіб, а саме: контрагента (контрагентів) контрольованої операції; осіб, які безпосередньо (опосередковано) володіють корпоративними правами платника податків і володіє платник податку у розмірі 20 відсотків і більше відсотків;
- загальний опис діяльності групи (включаючи материнську компанію та її дочірні підприємства), у тому числі організаційну структуру групи, опис господарської діяльності групи, політику трансферного ціноутворення;
- опис структури управління платника податку, схема його організаційної структури;
- опис діяльності та стратегії ділової активності, зокрема, економічні умови діяльності, аналіз відповідних ринків товарів (робіт, послуг), на яких проводить свою діяльність платник податку, основні конкуренти;
- відомості про участь платника податку у реструктуризації бізнесу або передачі нематеріальних активів у звітному або попередньому році з поясненням аспектів цих операцій, що вплинули або впливають на діяльність платника податку;
- опис контрольованої операції та копії відповідних договорів (контрактів);
- опис товарів (робіт, послуг), включаючи фізичні характеристики, якість і репутацію на ринку, країну походження і виробника, наявність товарного знаку та іншу інформацію, пов'язану з якісними характеристиками товару (робіт, послуг);
- відомості про фактично проведені розрахунки у контрольованій операції (сума та валюта платежів), дата, платіжні документи);
- чинники, які вплинули на формування та встановлення ціни, зокрема бізнес-стратегії сторін операції, які істотно впливають на ціни товарів (робіт, послуг);
- функціональний аналіз контрольованої операції: відомості про функції пов'язаних осіб, що є сторонами контрольованої операції, про використані ними активи, пов'язані з такою контрольованою операцією, та економічні (комерційні) ризики, які такі особи враховували під час здійснення контрольованої операції;
- економічний аналіз та порівняльний аналіз (суму отриманих доходів (прибутку) та суму понесених витрат (збитку) внаслідок здійснення контрольованої операції, рівень рентабельності; обґрунтування вибору методу, який застосовано; обґрунтування вибору та інформація про зіставні операції і джерела інформації, які використовувалися для аналізу; розрахунок діапазону цін (рентабельності); опис та розрахунок проведених коригувань);

➤ результати порівняного аналізу комерційних та фінансових умов операцій (кількості товарів, обсяг виконаних робіт (наданих послуг); строків виконання господарських зобов'язань; умов проведення платежів під час здійснення операції; офіційного курсу гривні до іноземної валюти Національного Банку України, зміни такого курсу; розміру звичайних надбавок чи знижок до ціни товарів (робіт, послуг), втратою товарами споживчих якостей, закінченням строку зберігання, збутом неліквідних або низько ліквідних товарів; розподілу прав та обов'язків між сторонами операції, визначених за результатами функціонального аналізу);

➤ відомості про проведене самостійне або пропорційне коригування податкової бази та сум податку на прибуток.

Великий платник податків (юридична особа, у якої обсяг доходу від усіх видів діяльності за останні чотири послідовні податкові (звітні) квартали перевищують 1 мільярд гривень або загальна сума сплачених до бюджету податків за такий самий період перевищує 20 мільйонів гривень) має право узгодити з контролюючим органом критерії для визначення умов відповідності принципу «витягнутої руки» для деяких майбутніх контрольованих операцій на обмежений строк на підставі договору, тобто здійснити *попереднє узгодження цін у контрольованих операціях*.

Предметом узгодження є види та перелік товарів (робіт, послуг), методи або комбінація методів відповідності, перелік джерел інформації, строк, допустиме відхилення від рівня економічних умов, порядок, строк подання та перелік документів, які підтверджують дотримання узгоджених цін у контрольованих операціях.

За результатами такого узгодження укладається договір, який має односторонній характер, у разі залучення до процедури іншого державного органу, двох і більше державних органів, то договір має двосторонній і багатосторонній характер.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку попереднього узгодження ціноутворення у контрольованих операціях, за результатами якого укладаються договори, що мають односторонній, двосторонній та багатосторонній характер, для цілей трансфертного ціноутворення» № 1114 від 28 жовтня 2021 р. затверджено порядок подання документів і матеріалів стосовно попереднього розгляду питання щодо проведення процедури узгодження цін.

З метою проведення підготовчого розгляду платник податків має право звернутися до ДПС із заявою про попереднє узгодження ціноутворення. Платник податків надсилає до ДПС засобами електронного зв'язку в електронній формі заяву, в якій обов'язково зазначаються:

➤ найменування платника податків, код згідно з ЄДРПОУ, адреса для листування (поштова, електронна);

➤ інформація про господарську діяльність сторін контрольованих операцій із зазначенням назв держав, резидентами яких вони є;

➤ дані пов'язаних осіб для їх ідентифікації (структура групи пов'язаних осіб та критерії пов'язаності);

➤ факти та обставини контрольованих операцій, які можуть бути предметом процедури узгодження ціноутворення;

- методи або комбінація методів визначення відповідності умов контрольованих операцій принципу “витягнутої руки”, які пропонуються для проведення процедури узгодження ціноутворення;

- характер договору, який пропонується укласти за результатами проведення процедури узгодження ціноутворення;

- дані уповноважених осіб платника податків, які братимуть участь у підготовчому розгляді;

- інші відомості, які платник податків вважає за необхідне подати для обговорення під час підготовчого розгляду.

Державна податкова служба України протягом 10 робочих днів повідомляє про дату, час і місце проведення підготовчого розгляду.

Про результати підготовчого розгляду протягом 60 календарних днів з дати надходження заяви з пропозицією проведення підготовчого розгляду ДПС повідомляє платника податків засобами електронного зв'язку в електронній.

Результати підготовчого розгляду не зобов'язують платника податків чи ДПС до укладення договору.

Разом із заявою засобами електронного кабінету в електронній формі платник податків подає:

- копії договорів (контрактів), за якими здійснюються контрольовані операції, із зазначенням ланцюга постачання (створення вартості) товарів (робіт, послуг) у контрольованих операціях;

- документацію з трансфертного ціноутворення щодо контрольованих операцій, які є предметом попереднього узгодження ціноутворення, за звітний (податковий) рік, що передує року подання заяви, - у разі проведення контрольованих операцій у такому звітному (податковому) році;

- опис поточних податкових спорів, які стосуються предмета узгодження (за наявності);

- опис впливу міжнародного договору (конвенції) про уникнення подвійного оподаткування між Україною та іноземною державою, резидентом якої є сторона контрольованої операції, на предмет узгодження (за наявності такого договору (конвенції);

- результати аналізу можливого впливу умов договору на розмір податкових зобов'язань сторін контрольованої операції;

- проект договору;

- копію документа, що підтверджує повноваження уповноваженої особи платника податків, яка братиме участь у процедурі узгодження ціноутворення.

У разі подання заяви з метою укладення договору двостороннього або багатостороннього характеру платник податків додатково подає:

- довідку або її нотаріально засвідчену копію, яка підтверджує, що сторона контрольованої операції - нерезидент є резидентом держави, у відносинах з якою діє міжнародний договір України про уникнення подвійного оподаткування;

- копії документів, що підтверджують факт звернення із заявою про проведення процедури узгодження ціноутворення контрагента платника податків у контрольованих операціях до іноземного податкового органу держави, з якою діє договір України про уникнення подвійного оподаткування (у разі такого звернення).

Під час проведення процедури узгодження ціноутворення її сторони повинні досягти згоди щодо предмета такої процедури, критеріїв визначення відповідності умов контрольованих операцій принципу «витягнутої руки» та узгодити умови проекту договору, підготовленого платником податків.

ДПС за результатами процедури узгодження ціноутворення з урахуванням результатів консультацій з іноземним податковим органом повідомляє про готовність укласти договір одностороннього характеру, договір двостороннього або багатостороннього характеру, вмотивованого рішення про відмову в укладенні договору. Строк дії договору визначається сторонами і не може перевищувати п'яти календарних років.

Неподання платником податку на прибуток звіту про контрольовані операції та документації з трансферного ціноутворення або невключення до такого звіту інформації про всі здійснені протягом звітного періоду контрольовані операції тягне за собою накладання штрафу у розмірі:

- 300 розмірів прожиткового мінімуму для працездатної особи станом на 01 січня податкового (звітного) року – у разі неподання (несвоєчасного подання) звіту про контрольовані операції;

- 1 розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи станом на 01 січня податкового (звітного) року за кожний календарний день несвоєчасного декларування контрольованих операцій в поданому звіті про контрольовані операції у разі подання уточнюючого звіту, але не більше 300 розмірів прожиткового мінімуму для працездатної особи станом на 01 січня податкового (звітного) року;

- 2 розміри прожиткового мінімуму для працездатної особи станом на 01 січня податкового (звітного) року за кожний календарний день несвоєчасного подання документації з трансферного ціноутворення, але не більше 200 розмірів прожиткового мінімуму для працездатної особи станом на 01 січня податкового (звітного) року.

Сплата таких фінансових санкцій (штрафів) не звільняє платників податку на прибуток від обов'язку подання звіту про контрольовані операції та документації з трансферного ціноутворення.

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

1). Не є контрольованими операціями:

- a) господарські операції, що здійснюються з пов'язаними особами - резидентами;
- b) господарські операції, що здійснюються з пов'язаними особами - нерезидентами;
- c) зовнішньоекономічні господарські операції з продажу та придбання товарів та послуг через комісіонерів-нерезидентів;
- d) господарські операції, що здійснюються з нерезидентами, зареєстрованими у державах (на територіях), включених до переліку держав (територій), затвердженого Кабінетом Міністрів України, або які є резидентами цих держав Типовою конвенцією ООН про уникнення подвійного оподаткування;
- e) господарські операції (у тому числі внутрішньогосподарські розрахунки), що здійснюються між нерезидентом та його постійним представництвом в Україні.

2). Контрольовані господарські операції, що здійснюються з нерезидентами, зареєстрованими у державі:

- a) Франції;
- b) Мальдівської республіки;
- c) Німеччина;

- d) Іспанія;
- e) Канада.

3). Платник податку, який бере участь у контрольованій операції, повинен визначати обсяг його оподаткованого прибутку відповідно до принципу «витягнутої руки», який полягає у тому, що:

- a) операції здійснюються виходячи з припущення, що ці операції будуть тривати й надалі;
- b) операції вимірюються та узагальнюються в єдиній грошовій одиниці;
- c) операції не відрізняються від умов, що застосовуються між непов'язаними особами у співставних неконтрольованих операціях;
- d) операції оцінюються за методами, які запобігають заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства;
- e) операції оцінюються, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання.

4). Господарські операції, визнаються контрольованими, якщо одночасно виконуються такі умови:

- a) річний дохід перевищує 10 мільйонів гривень (за вирахування непрямих податків) та обсяг річних господарських операцій з кожним контрагентом, перевищує 2 мільйонів гривень (за вирахуванням непрямих податків);
- b) річний дохід перевищує 50 мільйонів гривень (за вирахування непрямих податків) та обсяг річних господарських операцій з кожним контрагентом, перевищує 4 мільйонів гривень (за вирахуванням непрямих податків);
- c) річний дохід перевищує 100 мільйонів гривень (за вирахування непрямих податків) та обсяг річних господарських операцій з кожним контрагентом, перевищує 10 мільйонів гривень (за вирахуванням непрямих податків);
- d) річний дохід перевищує 150 мільйонів гривень (за вирахування непрямих податків) та обсяг річних господарських операцій з кожним контрагентом, перевищує 10 мільйонів гривень (за вирахуванням непрямих податків);
- e) річний дохід перевищує 200 мільйонів гривень (за вирахування непрямих податків) та обсяг річних господарських операцій з кожним контрагентом, перевищує 10 мільйонів гривень (за вирахуванням непрямих податків).

5). Метод «порівняльної неконтрольованої ціни» полягає:

- a) у порівнянні ціни, застосованої у контрольованій операції, з ціною у зіставній (зіставних) неконтрольованій (неконтрольованих) операції (операціях), які фактично здійснені платником податків (іншими особами) або на підставі інформації, отриманої з джерел;
- b) у порівнянні валової рентабельності від перепродажу товарів (робіт, послуг), придбаних у контрольованій операції, з валовою рентабельністю від перепродажу товарів (робіт, послуг), яка отримується у зіставних неконтрольованих операціях;
- c) у порівнянні валової рентабельності собівартості продажу товарів (робіт, послуг) у контрольованій операції з аналогічним показником рентабельності у зіставних неконтрольованих операціях;
- d) у порівнянні відповідного фінансового показника рентабельності у контрольованій операції (чистого прибутку на основі відповідної бази (витрати, продаж, активи) або показника рентабельності операційних витрат) з відповідним показником рентабельності у зіставній (зіставних) неконтрольованій (неконтрольованих) операції (операціях);
- e) у виділенні кожній особі, що бере участь у контрольованій (контрольованих) операції (операціях), частини загального прибутку (або збитку), отриманого за результатами здійснення такої операції, яку б інша непов'язана особа отримала від участі у зіставній (зіставних) неконтрольованій (неконтрольованих) операції (операціях).

6). Метод «ціни перепродажу» полягає:

- a) у порівнянні ціни, застосованої у контрольованій операції, з ціною у зіставній (зіставних) неконтрольованій (неконтрольованих) операції (операціях), які фактично здійснені платником податків (іншими особами) або на підставі інформації, отриманої з джерел;
- b) у порівнянні валової рентабельності від перепродажу товарів (робіт, послуг), придбаних у контрольованій операції, з валовою рентабельністю від перепродажу товарів (робіт, послуг), яка отримується у зіставних неконтрольованих операціях;
- c) у порівнянні валової рентабельності собівартості продажу товарів (робіт, послуг) у контрольованій операції з аналогічним показником рентабельності у зіставних неконтрольованих операціях;
- d) у порівнянні відповідного фінансового показника рентабельності у контрольованій операції (чистого прибутку на основі відповідної бази (витрати, продаж, активи) або показника рентабельності операційних

14). Фінансовий показник «рентабельність операційних витрат» під час визначення рівня рентабельності контрольованих операцій визначається:

- a) як відношення валового прибутку до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг), розрахованого без урахування акцизного податку, мита, податку на додану вартість, інших податків та зборів;
- b) як відношення валового прибутку до собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг);
- c) як відношення прибутку від операційної діяльності до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг), розрахованого без урахування акцизного податку, мита, податку на додану вартість, інших податків та зборів;
- d) як відношення прибутку від операційної діяльності до суми собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг) та операційних витрат (адміністративних витрат, витрат на збут та інших), пов'язаних з реалізацією товарів (робіт, послуг);
- e) як відношення валового прибутку до операційних витрат (адміністративних витрат, витрат на збут та інших), пов'язаних з реалізацією товарів (робіт, послуг).

15). Фінансовий показник «рентабельність активів» під час визначення рівня рентабельності контрольованих операцій визначається:

- a) як відношення валового прибутку до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг), розрахованого без урахування акцизного податку, мита, податку на додану вартість, інших податків та зборів;
- b) як відношення валового прибутку до собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг);
- c) як відношення прибутку від операційної діяльності до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг), розрахованого без урахування акцизного податку, мита, податку на додану вартість, інших податків та зборів;
- d) як відношення прибутку від операційної діяльності до суми собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг) та операційних витрат (адміністративних витрат, витрат на збут та інших), пов'язаних з реалізацією товарів (робіт, послуг);
- e) як відношення прибутку від операційної діяльності до поточної ринкової вартості необоротних та оборотних активів (крім поточних фінансових інвестицій і грошових коштів та їх еквівалентів), що прямо або опосередковано використовуються у контрольованій операції.

16). Фінансовий показник «рентабельність капіталу» під час визначення рівня рентабельності контрольованих операцій визначається:

- a) як відношення валового прибутку до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг), розрахованого без урахування акцизного податку, мита, податку на додану вартість, інших податків та зборів;
- b) як відношення валового прибутку до собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг);
- c) як відношення прибутку від операційної діяльності до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг), розрахованого без урахування акцизного податку, мита, податку на додану вартість, інших податків та зборів;
- d) як відношення прибутку від операційної діяльності до суми собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг) та операційних витрат (адміністративних витрат, витрат на збут та інших), пов'язаних з реалізацією товарів (робіт, послуг);
- e) як відношення прибутку від операційної діяльності до капіталу (сума необоротних та оборотних активів, крім поточних фінансових інвестицій і грошових коштів та їх еквівалентів, крім поточних зобов'язань).

17). Для цілей податкового контролю за трансфертним ціноутворенням звітним періодом є:

- a) календарний місяць;
- b) календарний квартал;
- c) календарне півріччя;
- d) 1 квартал, 1 півріччя, 9 місяців, рік;
- e) календарний рік.

18). Платники податків, які у звітному році здійснювали контрольовані операції, зобов'язані подавати звіт:

- a) до 20 числа наступного календарного місяця;
- b) не пізніше 40 календарних днів після звітного періоду;
- c) не пізніше 60 календарних днів після звітного періоду;
- d) до 1 травня року, що настає за звітним;
- e) до 1 жовтня року, що настає за звітним.

19). Платники податків, які у звітному році здійснювали контрольовані операції, зобов'язані подавати:

- a) податкову декларацію про контрольовані операції;
- b) відомість про контрольовані операції;
- c) розрахунок обсягу контрольованих операцій;
- d) повідомлення про контрольовані операції;
- e) звіт про контрольовані операції та повідомлення про участь у міжнародній групі компаній.

20). На запит центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, платники податків з дня отримання запиту подають документацію з трансфертного ціноутворення щодо контрольованих операцій, зазначених у запиті протягом:

- a) 10 календарних днів;
- b) 20 календарних днів;
- c) 30 календарних днів;
- d) 40 календарних днів;
- e) 60 календарних днів.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1). Підприємство А – резидент України виробляє продукцію категорії «А» і продає її пов'язаному підприємству Б – нерезиденту України за ціною 45 доларів США. За даними зовнішньоекономічного контракту за контрольованою операцією було реалізовано 26 січня поточного звітного року. продукції категорії «А» у кількості 20000 шт. Визначено, що підприємство А іншому підприємству В реалізовує продукцію категорії «А» за ціною 75 доларів США. Інше підприємство Д, яке є конкурентом підприємства А, виробляє таку ж саму продукцію категорії «А» і продає її іншому покупцю за ціною 85 доларів США. Визначити коригування трансферної ціни продукції категорії «А» за двома цінами. Встановити, яка ціна більше відповідає принципу «втягнутої руки». Визначити, на яку суму може донарахувати податкові зобов'язання з податку на прибуток Державний податковий орган України, якщо підприємство А при визначенні доходу від реалізації продукції категорії «А» застосувала метод порівняльної неконтрольованої ціни і для розрахунку використало ціну продажу 75 доларів США.

2). Підприємство А – резидент України придбаває у підприємства-нерезидента Б (пов'язаної особи) продукцію категорії «С» та продає її іншому підприємству В, яке є незалежною третьою стороною. Продукція категорії «С» має дуже складну та особисту технологію виробництва і тому підприємство А не застосовує метод порівняльної неконтрольованої ціни.

Підприємство А здійснило співставлення показників валового прибутку продукції категорії «С» за даними іншого незалежного підприємства Д, що представлено в таблиці:

Показники, що порівнюються	Підприємство Д, база порівняння, євро	Підприємство А, до перерахування, євро	Підприємство А, (перерахунок), євро
Ринкова ціна	50	40	
Вартість закупівлі + митні платежі	45	28	
Валовий прибуток	5	12	
Валова рентабельність, %			

Визначити середній рівень валової рентабельності продажу підприємства А підприємству В продукції категорії «С», трансфертну ціну продукції категорії «С» підприємства А при використанні методу ціни перепродажу за рівнем валової рентабельності підприємства Д. Встановити розмір донарахування податку на прибуток з кожної одиниці перепроданої продукції категорії «С» підприємству А.

3). Підприємство А – резидент України є виробником та експортером продукції категорії «С» підприємству В, яке є пов’язаною особою. Собівартість продукції категорії «С» становить 15 євро, ціна продажу 19,5 євро. Інше підприємство Д виробляє та реалізує продукцію категорії «С», тобто має зіставлені операції при експорті продукції категорії «С» підприємству Е за ціною 20 євро, а собівартість цієї продукції дорівнюється 18,20 євро. Визначити ціну «витягнутої руки» продукції категорії «С» для підприємства А при використанні методу «витрати плюс». Встановити розмір донарахування податку на прибуток на одиницю проданої продукції категорії «С» підприємству А для підконтрольної операції та розрахувати загальну суму недоплати податку на прибуток, якщо було продано 20000 одиниць продукції категорії «С» 25 січня поточного звітного року.

4). Підприємство А – резидент України надає послуги 27 січня поточного звітного року замовнику Б, яке є пов’язаною особою нерезидентом. Подібні послуги надає незалежне підприємство В підприємству Д. Показники діяльності двох підприємств А та В зазначено в таблиці:

Показники, що порівнюються	Підприємство А, база порівняння, євро	Підприємство В, до перерахування, євро
Виручка від реалізації послуг	746000	702000
Собівартість реалізованих послуг	613780	516700
Витрати на збут, адміністративні, інші операційні витрати	80000	80000
Прибуток від операційної діяльності ЕВІТ	52220	105300
Рентабельність ЕВІТ		

Визначити рентабельність послуг двох підприємств. Розрахувати вартість послуг підприємства А при використанні методу чистого прибутку, а саме встановити виручку від реалізації послуг підприємства А за рівнем рентабельності надання послуг підприємства В, визначити загальну суму збільшення фінансового результату підприємства А від реалізації послуг та загальну суму донарахування податку на прибуток.

5). Підприємство А – резидент України та підприємство Б – нерезидент України, які є пов’язаними особами, проводять спільну діяльність по виробництву та реалізації продукції категорії «С». Прибуток за угодою про спільну діяльність розподіляється у пропорціях 40 % (А) та 60% (Б). Підприємство А надає послуги шляхом використання свого персоналу та торгового знаку, а підприємство Б – передало у використання даної спільної діяльності обладнання. Загальна сума сукупного прибутку отриманого спільною діяльністю у звітному податковому році складає 2 500 000 євро. Розподіл даного прибутку в умовах спільної діяльності становив:

Підприємство А = 2500000 євро * 40 % = 1000000 євро;

Підприємство Б = 2500000 євро * 60 % = 1500000 євро.

Аналогічна діяльність проводиться підприємством В, який надає аналогічні послуги і отриманий прибуток становить 1250000 євро. Прибуток від надання оренди аналогічного обладнання підприємством Д неконтрольованим особам становив 250000 євро.

Визначити розподіл прибутку підприємств А та Б, якщо за незалежними умовами без спільної діяльності. Розрахувати прибуток, який буде відповідати принципу «витягнутої руки», враховуючи метод розподілу прибутку. Встановити, на яку суму збільшиться фінансовий результат підприємства А та сума податку на прибуток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блакита Г., Карпенко І. Критерії пов’язаності осіб в обліку контрольованих операцій. *Вісник КНТЕУ*. № 2. 2018. С. 110-120. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/713>.
2. Ботьботенко І.В. Трансферне ціноутворення: обліковий та податково-контрольований аспекти. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Вип. № 15. С.127-131. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/15-2016/29.pdf>.
3. Григораш Т. Ф., Поплавська В. О., Шутова Д. М. Переваги та недоліки трансфертного ціноутворення. *Молодий вчений*. № 1(1). 2016. С. 52–55. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/1/12.pdf>

4. Гурочкіна В.В., Рожко Ю.В. Трансфертне ціноутворення: судова українська практика та методика податкових правопорушень. *Економіка та управління підприємства..* Вип. № 6 (74). 2019. С. 45–57. URL: https://www.researchgate.net/publication/338894618_Transfertne_cinoutvorennia_sudova_ukrainska_praktika_ta_metodika_ocinki_podatkovih_pravoporusen.
5. Дмитрик .О. О. Трансферне ціноутворення в Україні та Європейських державах URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10295/1/Dmutruk.pdf>.
6. Джох Р. В. Пов'язані особи за податковим законодавством України. *Наук. вісн. публічного та приватного права.* № 6. Т. 1. 2016. С. 188–194. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2016/6/tom_1/41.pdf.
7. Загрядська М. Трансфертне ціноутворення – сучасні аспекти застосування. *Юридична газета.* 2019. Вип. 25-26. С. 679-680. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/transfertne-cinoutvorenniya>.
8. Звіт ОЕСР «Трансфертне ціноутворення та транснаціональні компанії», затверджений в оригінальній версії Комітетом із фіскальних питань 27.06.1995 р. URL: http://www.afo.com.ua/doc/Nastanovy_OESR.pdf.
9. Карпенко І.В. Методика обліку трансферного ціноутворення на підприємствах торгівлі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка.* Вип. 1 (51). 2018. С. 416–424. URL : <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/130530>.
10. Касич А.О., Петрик О.А., Гриненко Ю.І. Трансфертне ціноутворення на підприємстві: проблеми та можливості використання. *Інвестиції: практика та досвід.* 2016. № 24. С. 19–23. URL <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=5289&i=3>.
11. Кіляр О.Р., Фроленко Р.В. Трансфертне ціноутворення: проблеми та перспективи впровадження. *Мукачівський державний університет.* Вип. № 3. 2016. С.394–398. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/3_ukr/69.pdf.
12. Коблянська О. І., Портнова О. Є., Коблянська Г. Ю. Трансфертне ціноутворення в системі оподаткування. *Modern Economics.* №19. 2020. С. 52-57. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/19-2020/koblianska.pdf>.
13. Лоханова Н.О. Проблеми інформаційного забезпечення трансферного ціноутворення в системі ділового партнерства підприємств. *Ефективна економіка.* № 8. 2018. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/8_2018/8.pdf.
14. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 24 «Розкриття інформації про зв'язані сторони». URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_043.
15. Міжнародний стандарт аудиту 550 «Пов'язані сторони». URL : <http://www.apu.com.ua/msa>.
16. Міняйло В.П. Нежива М.О. Аудит трансферного ціноутворення в умовах євроінтеграції та глобалізації. *Бізнесінформ.* № 2. 2019. С. 283–288. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2019&abstract=2019_2_0_283_288.
17. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження форми та Порядку складання Звіту про контрольовані операції» № 8 від 18 січня 2016 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
18. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження форми Податкової декларації з податку на прибуток» № 897 від 20 жовтня 2015 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
19. Настанови ОЕСР щодо трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових служб (OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations), 2010. URL : <http://www.svcmcentral.com/SVsitefiles/nlc/contenido/doc /073214OECD%20TP%20Guidelines%20June%202010.pdf>.
20. Немировська О.М. Транснаціональні компанії та регулювання трансферного ціноутворення в Україні URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/nemirovska_0001.pdf.
21. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8462>.
22. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін» : Наказ Міністерства фінансів України від 18 черв. 2001 р. № 303. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0539-01>.
23. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку попереднього узгодження ціноутворення у контрольованих операціях, за результатами якого укладаються договори, що мають односторонній, двосторонній та багатосторонній характер, для цілей трансфертного ціноутворення» № 1114 від 28 жовтня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1114-2021-%D0%BF#Text>.
24. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України, та визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 № 977» № 1045 від 27 грудня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-2017-%D0%BF#Text>.
25. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку організаційно-правових форм нерезидентів, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у тому числі Податок з

- доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та / або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи» № 480 від 04 липня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2017-%D0%BF#Text>.
26. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку сировинних товарів та визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 р. № 616» від 9 грудня 2020 р. № 1221. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1221-2020-%D0%BF#Text>.
27. Принцип «втягнутої руки» при здійсненні контрольованих операцій за настановами ОЕПС URL: <http://www.peritus.com.ua/pryntsyv-vytyahnutoji-ruky-pry-zdijsnennya-kontrolovanyh-operatsij-zanastanovamy-oers>.
28. Рогова Н.В. Облікове забезпечення контролю трансферного ціноутворення. *Економіка: реалії часу*. № 5(15). 2014. С. 204-207. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrch_2014_5_35.
29. Рудая М.І. Механізм трансферного ціноутворення в операціях із офшорами в умовах глобалізації економіки. *Національна економіка. Інтелект XXI*. № 6. 2018. С. 96–99. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2018/2018_6/18.pdf.
30. Стащенко Ю.В. Трансферне ціноутворення (історія та розвиток). URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/31611/OAAO_18_33.pdf?sequence=1
31. Фарат О., Косовська В., Козак І. Дослідження законодавчих змін трансферного ціноутворення в Україні. *Економіка та суспільство*. № 44. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1858>.
32. Фесенко В.В. Методологія аудиту та аналізу зовнішньоекономічної діяльності : *автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук* : 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)». Тернополь, 2019. 36 с. <http://dspace.wupn.edu.ua/handle/316497/35438>.
33. Чукліна О. С. Методи трансферного ціноутворення: переваги, недоліки та ієрархія застосування URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/uazt_2013_5-6_29.pdf.

ТЕМА 10

КОНТРОЛЬОВАНІ ІНОЗЕМНІ КОМПАНІЇ: ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ

10.1. Оподаткування прибутку контрольованих іноземних компаній

10.2. Звітність контрольованих іноземних компаній

10.3. Система автоматичного обміну податковою інформацією між державами світу та в Україні

Тестові питання

Практичні завдання

Список використаних джерел

10.1. Оподаткування прибутку контрольованих іноземних компаній

З 01 січня 2022 р. в Україні почали діяти правила регулювання контрольованих іноземних компаній шляхом доповнення статтею 39-2 до Податкового кодексу України. Ці правила встановлено для власників компаній, що знаходяться за кордоном. Їх сутність полягає у тому, що українські резиденти (фізичні або юридичні особи). Які володіють компаніями в інших країнах (або фактично їх контролюють), зобов'язані сплатити в Україні податок з нерозподілених прибутків таких компаній.

Правила контрольованих іноземних компаній не є в оподаткуванні новими. У розвинутих державах, де високі ставки податків, існувала практика накопичення капіталів та прибутків без сплати податків у іноземних компаніях, зокрема офшорних. Тобто прибуток залишався в іноземних низькоподаткових юрисдикціях і бюджети держав недоотримували суми доходів, які могли б одержати. Тому виникнули правила контрольованих іноземних компаній, в основі яких – порівнюється прибуток іноземної офшорної компанії до особистого доходу її акціонера з метою їх оподаткування [9].

Першими правила КІК запровадили США ще у 1962 році. На сьогодні їх застосовують у багатьох розвинених країнах. Щоправда, здебільшого, на відміну від України, вони передбачають податкові наслідки лише для місцевих компаній, які володіють іноземними компаніями, а не для фізичних осіб [9].

Контрольована іноземна компанія (далі КІК) – це будь-яка юридична особа, зареєстрована в іноземній державі або території, яка визнається такою, що знаходиться під контролем фізичної особи - резидента України або юридичної особи - резидента України. Крім того, до контрольованої іноземної компанії може прирівнюватися іноземне утворення без статусу юридичної особи, зокрема, але не виключно, це партнерства, трасти, фонди, інші установи та організації, створені на підставі правочину або закону іноземної держави (території).

Іноземна компанія визнається контрольованою іноземною компанією, якщо існують наступні ознаки контролю, що представлено на рис. 10.1.

Особа вважається такою, що здійснює фактичний контроль над юридичною особою, у разі, якщо така особа здійснює суттєвий або вирішальний вплив на рішення такої юридичної особи щодо укладення угод, розпорядження активами та прибутком, припинення діяльності незалежно від юридичного оформлення такого впливу.

**ФІЗИЧНА ОСОБА АБО ЮРИДИЧНА ОСОБА, ЯКІ Є РЕЗИДЕНТАМИ
УКРАЇНИ**

1	володіє часткою в іноземній юридичній особі у розмірі більше ніж 50 відсотків
2	володіє часткою в іноземній юридичній особі у розмірі більше ніж 10 відсотків, за умови що декілька фізичних осіб - резидентів України або юридичних осіб - резидентів України володіють частками в іноземній юридичній особі, розмір яких у сукупності становить 50 і більше відсотків
3	окремо або разом з іншими резидентами України - пов'язаними особами здійснює фактичний контроль над іноземною юридичною особою

Рис. 10.1. Ознаки контролю іноземної компанії

Фактичний контроль має місце за наявності хоча б однієї з обставин:

- надання особою зобов'язуючих вказівок органам управління юридичної особи;
- ведення особою перемовин щодо укладення правочинів юридичною особою та узгодження суттєвих умов таких правочинів, які в подальшому лише формально затверджуються органами управління юридичної особи або виконуються органами управління юридичної особи без подальшого додаткового затвердження;
- наявність у особи довіреності на здійснення суттєвих правочинів від імені юридичної особи, що видана на термін більш ніж один рік, та не передбачає попереднього погодження таких правочинів органами управління юридичної особи;
- здійснення особою операцій за банківськими рахунками юридичної особи або наявність можливості блокувати операції за такими рахунками;
- зазначення особи в якості засновника (бенефіціара, фактичного вигодонабувача) юридичної особи під час відкриття рахунків такою юридичною особою, крім випадків, якщо активи такої юридичної особи є частиною активів трасту, фонду, установи, іншого утворення без статусу юридичної особи, засновником (бенефіціаром, фактичним вигодонабувачем) якого є така особа.

Здійсненням фактичного контролю над іноземним утворенням без статусу юридичної особи визнається здійснення або можливість здійснення вирішального впливу на рішення особи чи осіб, які здійснюють управління активами такого утворення, прийняття рішень або можливість прийняття рішень про заміну осіб, які здійснюють управління активами такого утворення, а також здійснення або можливість здійснення вирішального впливу на рішення щодо розподілу прибутку відповідно до особистого закону та установчих документів такого утворення.

Положення здійснення фізичного контролю не застосовуються до фізичної особи, яка виконує посадові обов'язки директора чи іншої посадової особи юридичної особи відповідно до її статутних документів, та до фахівців у галузі права, аудиту, бухгалтерського обліку, довірчого управління власністю, які діють на користь та в інтересах такої юридичної особи з дотриманням належних професійних стандартів (зокрема, але не виключно, адвокати, аудитори, трастові керуючі, протектори, гарантори, енфорсери, менеджери фондів, страховики). У разі якщо особи діють на користь та в інтересах фізичної особи, виконуючи, при

цьому, обов'язкові до виконання вказівки такої фізичної особи, вважається, що така фізична особа здійснює фактичний контроль над юридичною особою.

Таким чином, відповідно до ст. 39².1.1 ПКУ, можна виділити три ознаки контрольованої іноземної компанії, що схематично представлено на рис. 10.2.

Рис. 10.2. Ознаки контрольованої іноземної компанії відповідно до ПКУ

По-перше, наявність у Контрольованій іноземній компанії статусу юридичної особи визнається відповідно до законодавства держави або території її реєстрації; в окремих, означених в ПКУ випадках до КІК може прирівнюватися іноземне утворення без статусу юридичної особи.

По-друге, контрольована іноземна компанія – це необов'язково офшорна територія або зона.

По-третє, контролером контрольованої іноземної компанії є фізична особа – резидент України. Отже громадянин України, якій є офіційно нерезидентом України не буде контролером контрольованої іноземної компанії. Також іноземець, якій проживає в Україні і є резидентом України може бути визнано контролером.

Об'єктом оподаткування в Україні є *скоригований прибуток контрольованої іноземної компанії*.

Скоригованим прибутком контрольованої іноземної компанії визнається прибуток контрольованої іноземної компанії до оподаткування відповідно до даних її неконсолідованої фінансової звітності, складеної за звітний календарний рік (якщо звітний рік не відповідає календарному року - за періоди, що закінчуються у відповідному календарному році) відповідно до стандартів бухгалтерського обліку, що застосовуються контрольованою іноземною компанією, та строків для підготовки такої звітності у відповідній іноземній юрисдикції.

Якщо відповідно до законодавства іноземної юрисдикції податкового резидентства контрольованої іноземної компанії не передбачено обов'язку складання фінансової звітності, контролююча особа повинна забезпечити складання фінансової звітності контрольованої іноземної компанії відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності.

У разі наявності у контролюючого органу сумнівів щодо достовірності поданої фінансової звітності контрольованої іноземної компанії контролюючий орган має право вимагати надання письмового висновку аудиторської компанії, що підтверджує фінансову звітність контрольованої іноземної компанії, не раніше ніж через 15 місяців після завершення звітного періоду, щодо якого розраховується скоригований прибуток контрольованої іноземної компанії.

Такий письмовий висновок має надаватися аудиторською компанією, що має право на проведення аудиту фінансової звітності у відповідній іноземній юрисдикції, та не може містити негативний висновок або відмову від надання висновку.

Розрахунок скоригованого прибутку контрольованої іноземної компанії відповідно до ст. 39⁻².3.2 ПКУ представлено схематично на рис. 10.3.

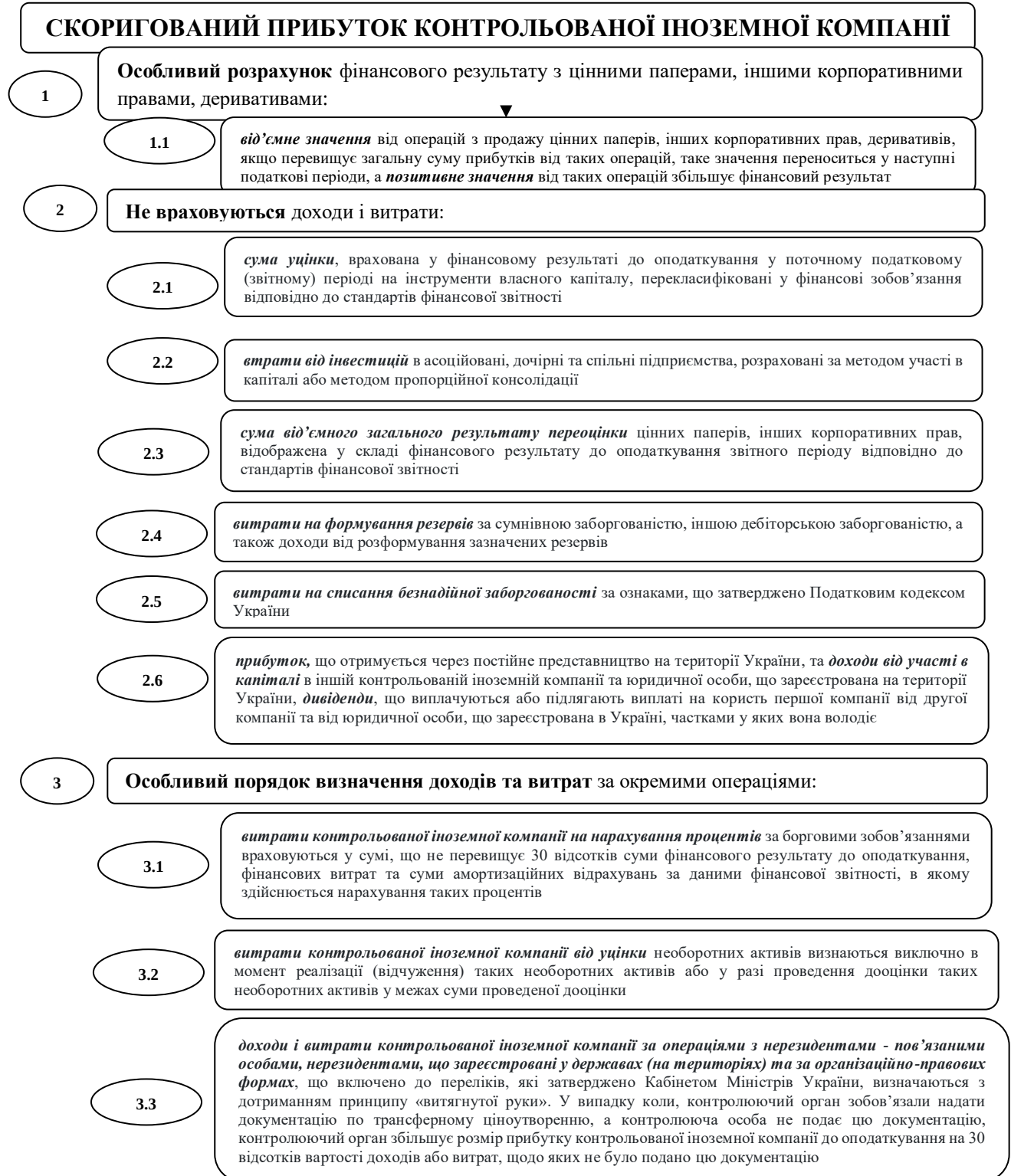

Рис. 10.3. Розрахунок скоригованого прибутку контрольованої іноземної компанії

Оподаткування прибутку контрольної іноземної компанії (якщо контролером є фізична особа)

Скоригований прибуток контрольованої іноземної компанії може бути оподатковуваний в Україні податком на доходи фізичних осіб ставками 18 %, 9 %, 5 % залежно від періоду звітування та особливостей розподілу (виплати) прибутку. Відповідні правила оподаткування встановлено ст. 170.13 ПКУ. Окрім податку на доходи фізичних осіб, потрібно буде сплатити й військовий збір за ставкою 1,5 %.

Отже, контролююча особа – фізична особа включає скоригований прибуток контрольної іноземної компанії до загального оподаткованого доходу, що відображається в річній податковій декларації, та оподатковує за базовою ставкою 18 %.

Якщо ж контрольована іноземна компанія розподіляє прибуток на користь контролюючої особи – фізичної особи і така особа безпосередньо або опосередковано *фактично отримує* розподілені кошти, то згідно з пп. 170.13.2 ПКУ:

- у разі отримання контролюючою особою прибутку контрольної іноземної компанії (його частини) до моменту подання звіту про контрольовані іноземні компанії та включення зазначеної частини прибутку до загального оподаткованого доходу, що відображається в річній податковій декларації, до такого фактично отриманого доходу застосовують ставку податку **9 %**;

- у разі отримання контролюючою особою прибутку контрольної іноземної компанії (його частини) після подання звіту про контрольовані іноземні компанії та включення зазначеної частини прибутку до загального оподаткованого доходу, що відображається в річній податковій декларації до закінчення другого календарного року, наступного за звітним, здійснюють перерахунок податку щодо фактично отриманого доходу із застосуванням ставки **9 %** і подають уточнену декларацію про доходи;

- у разі отримання контролюючою особою прибутку контрольної іноземної компанії (його частини) після подання звіту про контрольовані іноземні компанії та включення зазначеної частини прибутку до загального оподаткованого доходу, що відображається в річній податковій декларації після закінчення другого календарного року, наступного за звітним, перерахунок податку щодо фактично отриманого доходу не здійснюють, залишається оподаткування за базовою ставкою 18 %.

Суму ПДФО, що підлягає сплаті з прибутку контрольної іноземної компанії (як розподіленого, так і нерозподіленого), зменшують на суму корпоративного податку або іншого аналогічного податку, що стягують згідно із законодавством іноземних держав, та фактично сплаченого контрольної іноземної компанії, включаючи податки, що були утримані у джерела виплати із суми доходу, отриманого контрольної іноземної компанії.

Суму такого податку визначається як загальна сума податку, що була фактично *сплачена контрольної іноземної компанії за результатами відповідного звітного (податкового) періоду* (корпоративного податку або іншого аналогічного податку, що стягують згідно із законодавством іноземних держав, – *сплачена протягом звітного періоду*), пропорційна частці контролюючої особи в такій контрольній іноземній компанії, відображений у звіті про контрольовані іноземні компанії.

Оподаткування прибутку контрольної іноземної компанії (якщо контролером є юридична особа)

Скоригований прибуток контрольної іноземної компанії, визначений відповідно до ст. 39² ПКУ, контролююча юридична особа оподатковує за базовою ставкою 18 %. Такий об'єкт оподаткування визначають окремо від об'єктів оподаткування, визначених пп. 134.1.1 – 134.1.6 ПКУ (пп. 134.1.7 ПКУ).

Суму податку з прибутку контрольної іноземної компанії до сплати зменшують на суму фактично сплаченого такою контрольної іноземної компанії за результатами відповідного звітного періоду корпоративного податку або аналогічного податку, що стягують згідно із законодавством іноземних держав, включаючи податки, утримані у джерела виплати із суми доходу, отриманого контрольної іноземної компанії (п. 137.9 ПКУ).

При цьому сума зменшення податку на прибуток підприємств не може перевищувати суму податкового зобов'язання юридичної особи щодо прибутку такої контрольної іноземної компанії.

Контролери контрольованих іноземних компаній мають податкові зобов'язання, що схематично представлено на рис. 10.4.

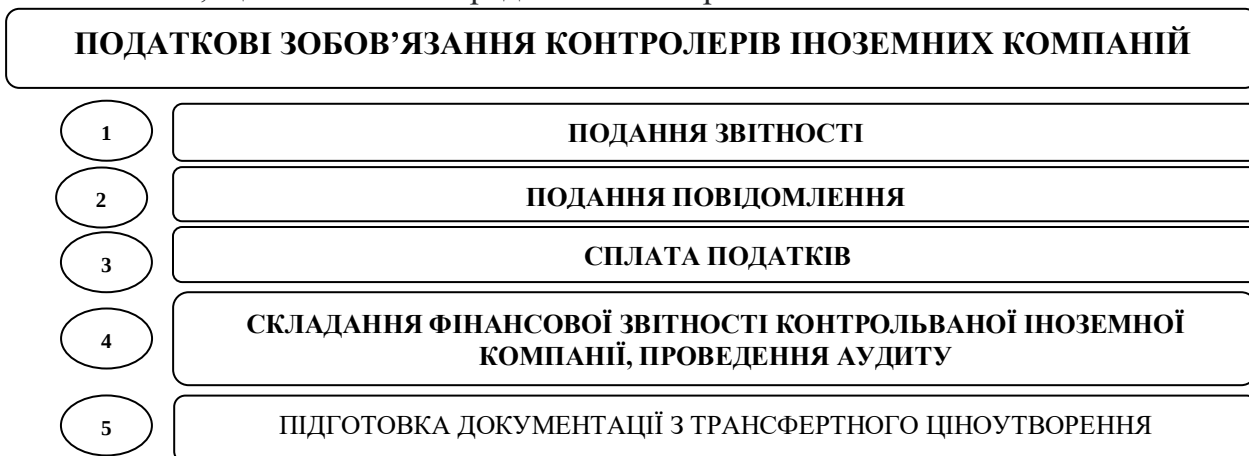

Рис. 10.4. Податкові зобов'язання контролерів контрольних іноземних компаній

Крім того, контрольовані іноземні компанії підлягають податковому контролю (а це запити, перевірки тощо).

Обов'язок 1 - Подання звітності.

Відповідно до пп. 39².5.2 ПКУ, контролери щорічно зобов'язані подавати до контролюючого органу звіт про КІК, до якого в обов'язковому порядку мають бути додані завірені належним чином копії фінансової звітності КІК, що підтверджують розмір прибутку компанії за звітний (податковий) рік. Ці документи подають одночасно з:

- річною декларацією про майновий стан і доходи (якщо контролер є фізичною особою);
- податковою декларацією з податку на прибуток підприємств (якщо контролер є юридичною особою).

Показник кількості працівників на контрольованій іноземній компанії, що зазначається у звіті про КІК, є індикатором наявності так званого сабстансу. Якщо кількість працівників КІК дорівнює нулю або є незначною, податкові

органи можуть дійти висновку, що «ефективним місцем управління» КІК є Україна.

Звіти подаються за всіма КІК без винятку. Обов'язково звіт по КІК подається у випадках, коли КІК зареєстровано в цілком респектабельній та прозорій юрисдикції, не має прибутку, є пільга (звільнення від оподаткування) та прибуток самої КІК не оподатковується, перебуває у стані strike off та виведена через це з реєстру компаній.

Обов'язок 2 - Подання повідомлень щодо контрольованої іноземної компанії.

Згідно з пп. 39-2.5.5 ПКУ, контролер має повідомляти контролюючий орган про:

- кожне безпосереднє або опосередковане набуття частки в іноземній юридичній особі або початок здійснення фактичного контролю над іноземною юридичною особою, що призводить до визнання такої особи контролером;
- заснування, створення або набуття майнових прав на частку в активах, доходах чи прибутку утворення без статусу юридичної особи;
- кожне відчуження частки в іноземній юридичній особі або припинення здійснення фактичного контролю над іноземною юридичною особою, що призводить до втрати визнання такої особи контролером;
- ліквідацію або відчуження майнових прав на частку в активах, доходах чи прибутку утворення без статусу юридичної особи.

Повідомлення (за формою, яку має затвердити Мінфін) має бути надіслане до контролюючого органу протягом 60 днів з дня такого набуття (початку здійснення фактичного контролю) або відчуження (припинення фактичного контролю).

Зазначені вимоги не застосовують, якщо контрольована іноземна компанія є публічною компанією, яка відповідає вимогам, встановленим у пп. 39².4.2.2 ПКУ.

Обов'язок 3 - Сплата контрольної іноземної компанією податків.

Основною фіскальною метою імплементації законодавства про КІК є сплата контролером податків з частини прибутку КІК. Для контролера фізичної особи такими податками є податку на доходи фізичних осіб та військовий збір. Для контролера юридичної особи таким податком є податок на прибуток. Об'єктом оподаткування (згідно з пп. 39².2.2 ПКУ) є частина скоригованого прибутку КІК, пропорційна частці, якою володіє або яку контролює контролер на останній день відповідного звітного періоду, щодо якого має бути розрахований скоригований прибуток КІК, що обчислюється відповідно до правил, визначених у ст. 39² ПКУ.

У ПКУ також є норми, які регламентують звільнення від оподаткування прибутку контрольованої іноземної компанії, що представлено на рис. 10.5.

Щодо визнання доходів контрольної іноземної компанії пасивними, то відповідне визначення наведено в пп. 14.1.268 ПКУ. Серед іншого до пасивних доходів належать: проценти на поточний або депозитний банківський рахунок, інші проценти (у тому числі дисконтні доходи); дохід, який виплачує компанія, що управляє активами інституту спільного інвестування, на розміщені активи відповідно до закону; відсотки (дисконт), отримані власником облігації від їх емітента; інвестиційний прибуток, включаючи прибуток від операцій із

державними цінними паперами та з борговими зобов'язаннями Національного банку України з урахуванням курсової різниці; роялті; дивіденди тощо.

У разі якщо частка пасивних доходів КІК виявиться більшою за 50 % загальної суми доходів, для цілей застосування ст. 39² ПКУ такі доходи визнаватимуть активними, за умови, що КІК: фактично виконує суттєві функції, несе ризики й використовує активи в операціях, що призводять до отримання відповідних активних доходів; має необхідні ресурси для виконання зазначених функцій, управління ризиками та використання активів (кваліфікований персонал, основні фонди у власності або користуванні, достатній власний капітал тощо).

Обов'язок 4. Складання фінансової звітності й проведення аудиту контрольної іноземної компанії

Контролер має подавати до податкових органів звіт про КІК. Одним з обов'язкових додатків до звіту про КІК є копія фінансової звітності такої компанії.

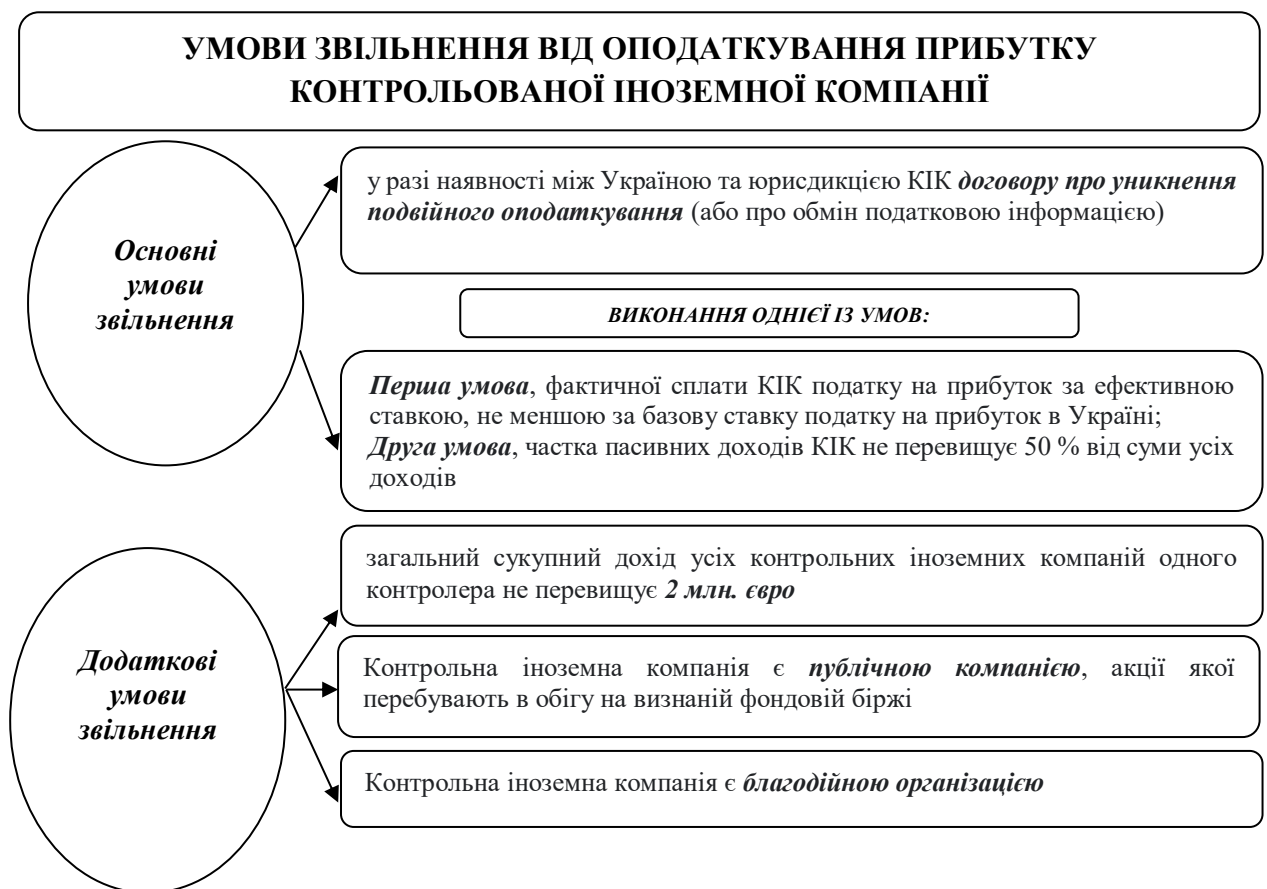

Рис. 10.5. Умови звільнення від оподаткування прибутку контрольованої іноземної компанії

У такому разі (і це чітко регламентує пп. 39².3.1 ПКУ) контролер повинен забезпечити складання фінансової звітності КІК відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності.

У випадках, коли податкова служба матимуть сумніви щодо достовірності поданої фінансової звітності, вони матимуть право вимагати надання письмового висновку аудиторської компанії, що підтверджує фінансову звітність КІК.

Обов'язок 5. Підготовка документації з трансфертного ціноутворення щодо контрольованої іноземної компанії

Вимоги щодо застосування КІК норм ТЦУ містяться у пп. 392.3.2.4 ПКУ. *Доходи і витрати КІК* за операціями з нерезидентами – пов’язаними особами, нерезидентами, зареєстрованими в державах (на територіях), включених до постанови КМУ, а також з нерезидентами, організаційно-правова форма яких включено до переліку, затвердженого КМУ, мають бути визначені з дотриманням принципу «витягнутої руки».

Обов’язок б. Контролер як суб’єкт податкового контролю.

Відповідно до пп. 39-2.6 ПКУ. контролюючий орган має право надіслати платнику податків (контролеру) запит про надання додаткових пояснень щодо КІК, на який останній має надати обґрунтовану відповідь (з додаванням копій документів) протягом двох місяців.

ДПС має право провести перевірку КІК. Для цієї перевірки платник податків зобов’язаний надати контролюючому органу копії первинних документів щодо окремих або всіх операції КІК (протягом 1–2 місяців). Періодичність проведення перевірок встановлено в пп. 39².6.4.4 ПКУ, вони мають проходити не частіше одного разу на 2 роки. Тривалість такої перевірки не може перевищувати 12 місяців (основний та додатковий строки – 6 місяців).

15.2. Звітність контрольованих іноземних компаній

Відповідно до Наказу Міністерства фінансів України від 25 серпня 2022 р. № 254 «Про затвердження форми Звіту про контрольовані іноземні компанії, скороченої форми Звіту про контрольовані іноземні компанії, Порядку заповнення Звіту про контрольовані іноземні компанії, скороченої форми Звіту про контрольовані іноземні компанії і подання до контролюючого органу та Змін до форми Податкової декларації з податку на прибуток підприємств», яким затверджено дві форми Звіту про контрольовані іноземні компанії, а саме, перша форма загальна, друга форма скорочена.

Для цілей податкового контролю за оподаткуванням прибутку контрольованої іноземної компанії звітним (податковим) періодом є календарний рік або інший звітний період контрольованої іноземної компанії, що закінчується протягом календарного року (ст. 39-2.5.1 ПКУ).

Контролюючі особи зобов’язані подавати Звіт про контрольовані іноземні компанії до контролюючого органу одночасно з поданням річної декларації про майновий стан і доходи або податкової декларації з податку на прибуток підприємств за відповідний календарний рік тільки засобами електронного зв’язку в електронній формі з дотриманням вимог закону щодо електронного документообігу та кваліфікованого електронного підпису.

До Звіту про контрольовані іноземні компанії в обов’язковому порядку додаються завірені належним чином копії фінансової звітності контрольованої іноземної компанії, що підтверджують розмір прибутку контрольованої іноземної компанії за звітний (податковий) рік.

Якщо граничні строки підготовки фінансової звітності у відповідній іноземній юрисдикції спливають пізніше граничних строків подання річної декларації про майновий стан і доходи або податкової декларації з податку на прибуток підприємств, такі копії фінансової звітності контрольованої іноземної компанії подаються разом із річною декларацією про майновий стан і доходи або

податковою декларацією з податку на прибуток підприємств за наступний звітний (податковий) період.

У ст. 39-2.5.3 ПКУ визначено, що у Звіті про контрольовані іноземні компанії зазначаються:

а) найменування контрольованої іноземної компанії, її адреса, організаційно-правова форма, номери податкової реєстрації (за наявності), номери державної реєстрації;

б) розмір частки, якою володіє контролююча особа в контрольованій іноземній компанії;

в) структура володіння часткою в контрольованій іноземній компанії у разі опосередкованого володіння такою часткою;

г) інформація про розмір доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг) контрольованої іноземної компанії, прибутку від операційної діяльності та прибутку до оподаткування відповідно до даних фінансової звітності;

г) розрахунок скоригованого прибутку контрольованої іноземної компанії, розміру такого прибутку, що включається до складу загального оподаткованого доходу контролюючої особи;

д) інформація про підстави звільнення від оподаткування прибутку контрольованої іноземної компанії;

е) суми дивідендів, отриманих контролюваною іноземною компанією безпосередньо або опосередковано через ланцюг підконтрольних юридичних осіб від українських юридичних осіб;

є) суми прибутку контрольованої іноземної компанії, що були фактично виплачені на користь контролюючої особи;

ж) перелік операцій контрольованої іноземної компанії із нерезидентами – пов'язаними особами, нерезидентами, що зареєстровані у державах (на територіях), що включені до переліку держав (територій), а також з нерезидентами, організаційно-правова форма яких включена до переліку, що затверджено постановами КМУ;

з) кількість працівників контрольованої іноземної компанії станом на кінець звітного (податкового) року;

и) інформація про суму прибутку контрольованої іноземної компанії, отриманого від постійного представництва в Україні.

У разі якщо контролююча особа не має можливості забезпечити складання фінансової звітності контрольованої іноземної компанії та здійснення розрахунку скоригованого прибутку контрольованої іноземної компанії до дати граничного строку подання річної декларації про майновий стан і доходи або податкової декларації з податку на прибуток підприємств, така контролююча особа подає Звіт про контрольовані іноземні компанії за скороченою формою, який містить лише відомості.

Контролююча особа зобов'язана подати повний Звіт про контрольовані іноземні компанії до кінця календарного року, наступного за звітним (податковим) роком. У разі якщо відповідно до Звіту про контрольовані іноземні компанії загальний оподатковуваний дохід, об'єкт оподаткування податком на прибуток підприємств контролюючої особи збільшуються, така особа до кінця календарного року, наступного за звітним (податковим) роком, подає уточнюючу річну декларацію про майновий стан і доходи або податкову декларацію з податку

на прибуток підприємств. При цьому штрафні санкції та пеня не застосовуються (ст. 39-2.5.4 ПКУ).

У ст. 39-2.5.6 ПКУ визначено, що форма Звіту про контрольовані іноземні компанії, скорочена форма Звіту про контрольовані іноземні компанії та порядок їх заповнення і подання встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику.

Загальний Звіт про контрольовані іноземні компанії складається із чотирьох розділів, що схематично представлено на рис. 10.6.

Скорочений Звіт подається щодо кожної контрольованої іноземної компанії окремо. Скорочений Звіт про контрольовані іноземні компанії складається із трьох розділів, що представлено на рис. 10.7.

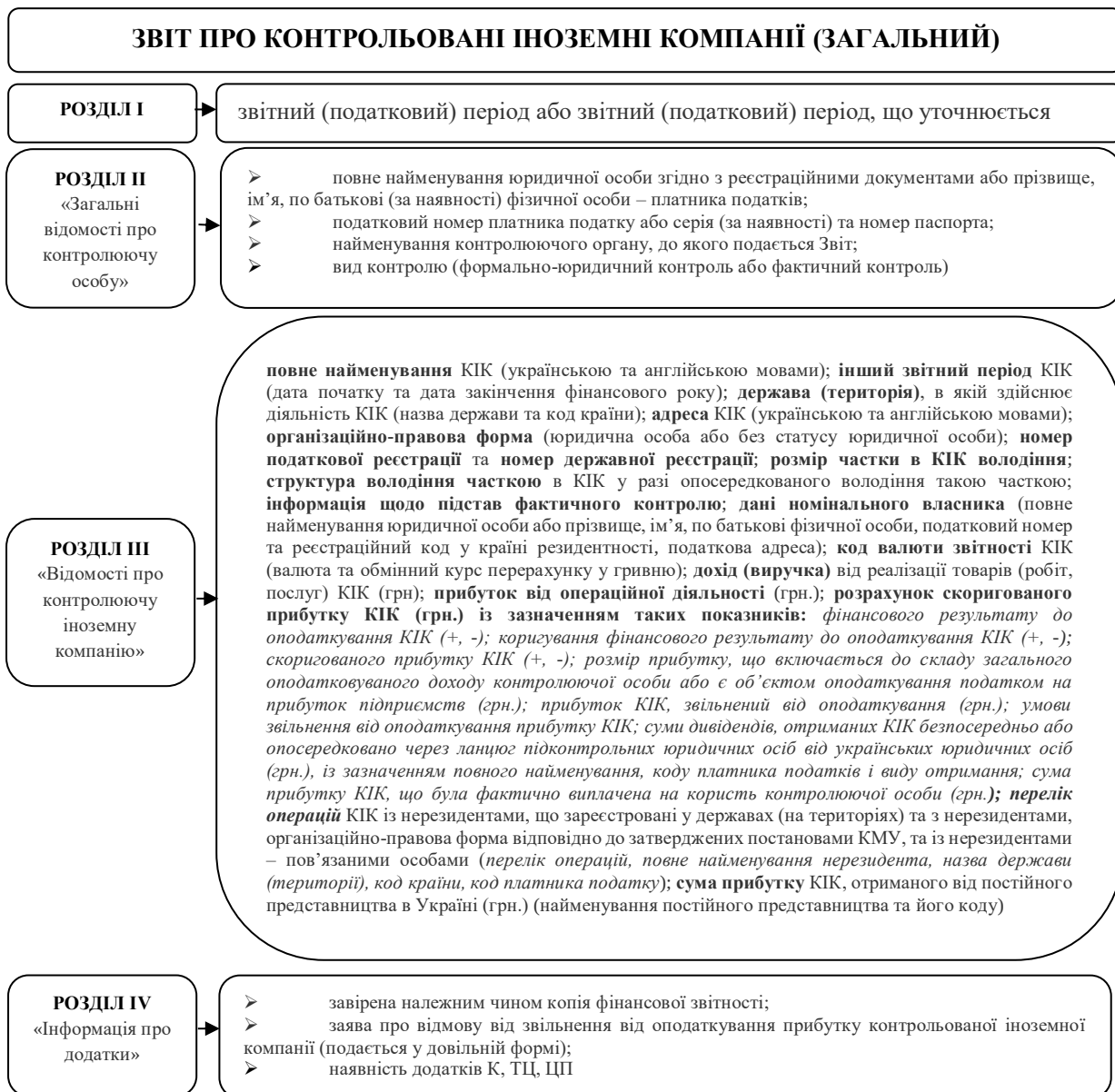

Рис. 10.6. Структура загального Звіту про контрольовані іноземні компанії

Скорочений Звіт складається із заголовної частини, загальних відомостей про контролюючу особу та відомостей про КІК. Скорочений Звіт включає реквізити з 1 до 20 основного Звіту, включаючи дані номінального утримувача

(номінального власника), крім реквізиту 11 «Кількість працівників контрольованої іноземної компанії», якого в скороченому Звіті немає. Тому в скороченому Звіті реквізити мають номери від 1 до 19, і вони повністю повторюють відповідні реквізити загального Звіту.

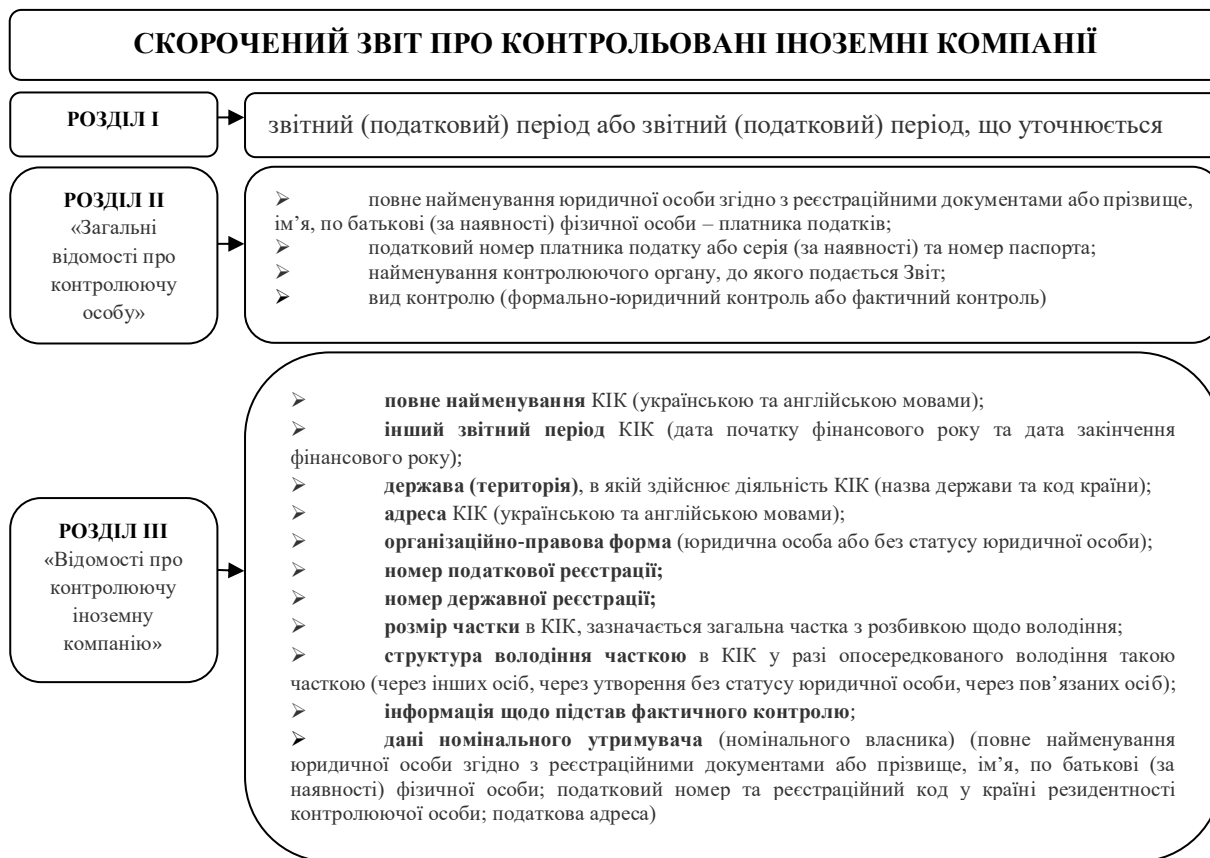

Рис. 10.7. Структура скороченого Звіту про контрольовані іноземні компанії

Після подання скороченого Звіту контролююча особа зобов'язана подати Звіт про КІК до кінця календарного року, наступного за звітним (податковим) роком. Наприклад, якщо контролююча особа подасть скорочений Звіт про КІК за 2022 рік до 1 травня 2023 року (для фізичних осіб) або до 1 березня 2023 року (для юридичних осіб), то до 31 грудня 2023 року потрібно буде подати повний Звіт про КІК за 2022 рік.

За загальним правилом п. 39-2.5 ПКУ, контролюючі особи зобов'язані подавати Звіт про КІК одночасно з поданням річної декларації про майновий стан і доходи (до 1 травня року, наступного за звітним) або податкової декларації з податку на прибуток підприємств (протягом 60 к. д. після закінчення звітного року) за відповідний календарний рік.

Першим звітним (податковим) роком для Звіту про контрольовані іноземні компанії є 2022 рік (якщо звітний рік не відповідає календарному року – звітний період, що розпочинається у 2022 році). Контролюючі особи мають право подати Звіт про контрольовані іноземні компанії за 2022 рік до контролюючого органу одночасно з поданням річної декларації про майновий стан і доходи або податкової декларації з податку на прибуток підприємств за 2023 рік із включенням зазначеного у такому звіті скоригованого прибутку контрольованої іноземної компанії, що підлягає оподаткуванню в Україні, до показників відповідних декларацій за 2023 рік.

Якщо граничні строки підготовки фінансової звітності у відповідній іноземній юрисдикції закінчуються пізніше граничних строків подання річної декларації про майновий стан і доходи або податкової декларації з податку на прибуток підприємств, такі копії фінансової звітності контролюваної іноземної компанії подають разом із річною декларацією про майновий стан і доходи або податковою декларацією з податку на прибуток підприємств за наступний звітний (податковий) період.

Звітним періодом для подання звітності про КІК є календарний рік або інший звітний період, що закінчується протягом календарного року. Наприклад, платник звітує щодо КІК, яка створена в США і щодо якої він набув контролю в жовтні 2022 року. Ця КІК складає свою фінансову звітність за звітний період, що починається з 1 жовтня 2022 року та закінчується 30 вересня 2023 року. Тоді платник подаватиме Звіт щодо цієї КІК за підсумками 2023 року, до якого включить прибуток КІК за період з 1 жовтня 2022 року до 30 вересня 2023 року.

Ще один приклад: КІК створено у Канаді, де звітним періодом є період з 1 квітня до 31 березня наступного року. Черговий звітний рік канадської КІК – з 1 квітня 2021 року до 31 березня 2022 року. Контролююча особа набула контролю щодо цієї КІК у січні 2021 року і подає Звіт про цю КІК за підсумками українського фінансового 2022 року та включає до нього операції КІК з 1 квітня 2021 року до 31 березня 2022 року.

Грошові показники Звіту про КІК зазначають у гривнях без копійок з відповідним округленням за загальновстановленими правилами.

Тип звіту може бути звітний, звітний новий та уточнюючий – стандартні типи податкової звітності. Відповідно, у заголовній частині Звіту передбачено реквізити щодо звітного періоду: звітний період, за який подається Звіт, та звітний період, що уточнюється. Подаючи уточнюючий Звіт про контрольовані іноземні компанії, в реквізитах 2 та 3 зазначають однаковий звітний (податковий) період.

У загальних відомостях про контролюючу особу наводять дані про платника податків, який подає Звіт, найменування контролюючого органу, до якого подається документ, вид контролю, який здійснює контролююча особа над контролюваною іноземною компанією. Вид контролю може бути формально-юридичний або фактичний.

У відомостях про КІК (реквізити 9 - 20) зазначають:

- дані про КІК: організаційно-правова форма, найменування та адреса українською та англійською мовами, держава, в якій зареєстрована КІК, номери державної та податкової реєстрації, інформація про інший звітний період, якщо він є, кількість працівників. Зокрема, якщо звітний період є фінансовим роком КІК, який не дорівнює календарному року і починається з 1 квітня 2022 року, то у графі 10.1 ставлять «01.04.2022». Графу 10.2 заповнюють аналогічно;
- розмір частки контролюючої особи у відсотках та структуру володіння часткою – у разі формально-юридичного контролю;
- підстави фактичного контролю – за наявності;
- дані номінального утримувача (номінального власника) КІК.

Під часткою в іноземній юридичній особі розуміються корпоративні права, права в утворенні без статусу юридичної особи, до активів якої входить частка у юридичній особі, чи будь-які інші аналогічні права та правомочності, що надають фізичній або юридичній особі право:

а) впливу на відповідну частку голосів у вищому органі управління іноземної юридичної особи (загальних зборах акціонерів, учасників або іншому аналогічному органі), та

б) на отримання відповідної частини прибутку іноземної юридичної особи, та

в) блокування рішення про розподіл частини прибутку іноземної юридичної особи, та

г) на отримання відповідної частини активів іноземної юридичної особи у разі її ліквідації або припинення.

Далі у формі Звіту йде блок реквізитів із кодами з 21 до 30, що стосуються власне доходів та прибутку КІК та самої контролюючої особи. У скороченому Звіті цих реквізитів немає.

У *реквізиті 21* зазначають валюту звітності КІК та курс, за яким ця валюта перераховується у гривні. У графі 12.2 проставляють двозначний літерний код валюти відповідно до Переліку кодів країн світу.

Відповідно до п. 12 розділу I Порядку № 254 валютні показники перераховують у гривні за *середньозваженим офіційним курсом Нацбанку* за звітний податковий період.

У *реквізитах 22 – 24* наводять суму доходу та прибутку КІК від операційної діяльності, а також прибуток КІК до оподаткування відповідно до даних фінансової звітності. Доходи мають включати дохід від продажу товарно-матеріальних цінностей та майна, послуг, роялті, відсотки, премії та будь-які інші суми. Усі ці показники беруть із фінансової звітності КІК та перераховують з валюти звітності КІК у гривні за середньозваженим курсом.

У *реквізиті 25* визначають скоригований прибуток КІК. Для його розрахунку потрібні два показники (валютні суми перераховують у гривні за середньозваженим курсом Нацбанку за звітний рік):

➤ фінансовий результат до оподаткування КІК – прибуток або збиток (рядок 25.1);

➤ коригування фінансового результату до оподаткування КІК – додатний або від’ємний показник (рядок 25.2К). У разі заповнення цього рядка до Звіту додають *додаток К*, в якому формується показник цього рядка.

Скоригований прибуток КІК визначається як різниця між фінансовим результатом до оподаткування та загальною сумою коригувань (рядок 25.3).

Відповідно до ст. 39-2.2.2 ПКУ об’єктом оподаткування для ПДФО або податку на прибуток контролюючої особи є частина скоригованого прибутку КІК, пропорційна до частки, якою володіє або яку контролює така фізична чи юридична особа на останній день відповідного звітного періоду, щодо якого розраховується скоригований прибуток КІК. Розмір прибутку КІК, що включається до складу загального оподатковуваного доходу контролюючої фізичної особи або є об’єктом оподаткування податком на прибуток підприємств, визначають у *реквізиті 26* шляхом множення скоригованого прибутку КІК на частку контролюючої особи.

Якщо КІК має прибуток, звільнений від оподаткування, його суму наводять у реквізиті 27 Звіту, а у *реквізиті 28* зазначають одну або декілька причин з переліку умов звільнення від оподаткування прибутку контрольованої іноземної компанії, наведеного в цьому реквізиті.

Наступні реквізити Звіту 29 – 34 призначені для відображення інформації, яка вимагається нормами ст. 39-2.5.3 ПКУ, деякі показники також відображають у додатку К до Звіту про КІК:

– *реквізит 29*: загальна сума дивідендів, отриманих КІК безпосередньо або опосередковано через ланцюг підконтрольних юридичних осіб від українських юридичних осіб. Також наводять перелік таких підконтрольних осіб та суму дивідендів, отриману від кожної з них із розподілом на суми, отримані безпосередньо та опосередковано. Суму дивідендів від таких осіб відображають ще й у рядку 2.10 додатка К, але тут уже наводять не отриману суму дивідендів, а ту, що була нарахована на користь КІК протягом звітного року і яка включає в тому числі й отримані нею суми;

– *реквізит 30*: сума прибутку контрольованої іноземної компанії, що була фактично виплачена на користь контролюючої особи;

– *реквізити 31 – 33*: перелік операцій КІК із нерезидентами – пов’язаними особами; нерезидентами, зареєстрованими у державах (на територіях), що включені до Переліку №1045; нерезидентами, організаційно-правова форма яких включена до Переліку №480. Якщо були проведені коригування фінансового результату КІК унаслідок здійснення операцій із цими нерезидентами, такі коригування відображають у рядках 1.10 та 1.11 додатка К;

– *реквізит 34*: сума прибутку КІК, отриманого від постійного представництва в Україні. Якщо постійних представництв декілька, суму прибутку зазначають у розрізі кожного з них (за необхідності додається відповідна кількість рядків 34.1 – 34.п (п – кількість представництв). Цю суму також відображають у рядку 2.8 додатка К.

До Звіту про КІК подаються додатки, що представлено схематично на рис. 10.8.

ДОДАТКИ ЗВІТУ ПРО КОНТРОЛЬОВАНІ ІНОЗЕМНІ КОМПАНІЇ	
1	КОПІЇ ФІНАНСОВИХ ЗВІТІВ контрольованих іноземних компаній засвідчені належним чином
2	ЗАЯВА ПРО ВІДМОВУ ВІД ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ контрольованої іноземної компанії, яка подається у довільній формі
3	ДОДАТОК К
4	ДОДАТОК ТЦ
5	ДОДАТОК ЦП

Рис. 10.8. Перелік додатків до Звіту про контрольовані іноземні компанії

Усього передбачено три додатки до Звіту про КІК: додаток К, додаток ЦП та додаток ТЦ. Інформацію з додатків ЦП та ТЦ переносять до додатка К, а з додатка К – до самого Звіту про КІК, до рядка 25.2К.

У шапці додатка К зазначають код за ЄДРПОУ платника податку або реєстраційний (обліковий) номер платника податків, який присвоюється контролюючими органами, або реєстраційний номер облікової картки платника податків – фізичної особи. Щодо КІК зазначають її повне найменування,

місцезнаходження, країну резиденції, код КІК у країні резиденції, позначки про відсутність статусу юридичної особи та про наявність офшорного статусу. Так само, як і сам Звіт, додаток К може бути звітним, звітним новим та уточнюючим.

Додаток К до Звіту про КІК

Головна частина додатка К – це таблиця коригувань, яка складається з двох частин: коригування, які збільшують та які зменшують фінансовий результат КІК до оподаткування. У назві кожного коригування, згідно з яким здійснюють це коригування. У рядку 2.11 наводять від’ємне значення скоригованого прибутку контрольованої іноземної компанії попереднього звітного року, на яке можна скоригувати фінансовий результат.

Після визначення суми кожного коригування всі від’ємні та додатні коригування підсумовують у рядках 01 та 02 таблиці додатка К і в рядку 03 виводять загальний результат коригувань – додатну або від’ємну суму. Показник рядка 03 переносять до рядка 25.2 К Звіту про КІК.

Якщо заповнюють рядки 1.2 та 1.3 таблиці додатка К, до нього додають додаток ЦП, про що свідчить позначка «ЦП» у кодах цих рядків. Аналогічно, якщо заповнюють рядки 1.10 та 1.11 таблиці додатка К, до нього додають додаток ТЦ, про що свідчить позначка «ТЦ» у кодах цих рядків.

Механізм виправлення помилок у раніше поданому Звіті про КІК є стандартним. Відповідно до п. 10 розділу I Порядку № 254, у разі якщо платник – контролююча особа КІК виявила, що у раніше поданому Звіті або скороченому Звіті інформація надана не в повному обсязі або Звіт чи скорочений Звіт містить помилки чи недоліки, такий платник податків має право подати:

- новий Звіт або скорочений Звіт (з позначкою «звітний новий») до граничного строку подання Звіту або скороченого Звіту за такий самий звітний період;
- уточнюючий Звіт або скорочений Звіт (з позначкою «уточнюючий») після граничного строку подання Звіту або скороченого Звіту за такий самий звітний період.

Як написано у п. 10 розділу I Порядку № 254, новий та уточнюючий звіти мають містити повну інформацію про КІК за звітний рік, як передбачено для складання основного Звіту або скороченого Звіту (з позначкою «звітний»). Виходячи з цього робимо висновок, що, складаючи новий звітний або уточнюючий Звіт, потрібно просто навести в ньому правильну інформацію, тим самим усі раніше подані звіти будь-якого типу (звітний, звітний новий чи уточнюючий) анулюються.

Додаток ЦП до Звіту про КІК

Додаток ЦП складають щодо контрольованих іноземних компаній, які здійснювали операції з цінними паперами. Шапка додатка ЦП повністю аналогічна шапці додатка К, і він теж може бути звітним, звітним новим та уточнюючим.

У таблиці додатка ЦП визначають окремий фінансовий результат КІК від операцій із цінними паперами.

Таблиця додатка ЦП складається з шести частин:

- 1) дохід від продажу та інших способів відчуження цінних паперів – *рядок 01 з деталізацією за видами цінних паперів, а також суми самостійного та пропорційного коригування доходів від операцій з цінними паперами. Суму самостійного коригування доходів переносять до рядка 01.12 додатка ТЦ;*

2) витрати, пов'язані з придбанням цінних паперів – *рядок 02 з деталізацією за видами цінних паперів, а також суми самостійного та пропорційного коригування витрат від операцій з цінними паперами. Суму самостійного коригування витрат переносять до рядка 02.12 додатка ТЦ;*

3) від'ємне значення фінансового результату за операціями з цінними паперами попереднього звітного року – *рядок 03;*

4) *загальний результат переоцінки цінних паперів – рядок 1.2 К, від'ємне значення якого переносять до додатка К, рядок 1.2 ЦП. Додатний показник не переносять до додатка К;*

5) від'ємний загальний результат переоцінки цінних паперів, не врахований у попередніх податкових періодах, – *рядок 04;*

6) *фінансовий результат (прибуток або збиток) від продажу та інших способів відчуження цінних паперів – рядок 1.3 К, значення якого розраховують за формулою «рядок 01 – рядок 02 – рядок 03 – рядок 04». У разі отримання прибутку цей показник переносять до додатка К, рядок 1.3 ЦП, а в разі збитку від'ємний фінансовий результат не переносять до додатка К.*

У таблиці додатка ЦП окремо формують два показники: загальний результат переоцінки цінних паперів та фінансовий результат (прибуток або збиток) від продажу й інших способів відчуження цінних паперів, які переносять до додатка К:

➤ загальна сума уцінки цінних паперів збільшує фінансовий результат КІК до оподаткування;

➤ прибуток від продажу та інших способів відчуження цінних паперів також збільшує фінансовий результат КІК до оподаткування, а збиток від цих операцій не зменшує фінансовий результату КІК.

Додаток ТЦ до Звіту про КІК

Додаток ТЦ складають щодо КІК, які здійснювали контрольовані операції, у разі самостійного коригування ціни контрольованої операції у звітному періоді. Окремо наводять коригування щодо товарів (робіт, послуг) та коригування щодо цінних паперів, операції з якими відображають у додатку ЦП.

Підсумкові показники додатка ТЦ переносять до додатка К (щодо товарів, робіт, послуг) та до додатка ЦП (щодо цінних паперів):

➤ сумарне значення коригування щодо товарів (робіт, послуг), крім цінних паперів, у разі *продажу* товарів (робіт, послуг) граfi 13 додатка ТЦ відображають у *рядку 1.10 ТЦ додатка К;*

➤ сумарне значення коригування щодо товарів (робіт, послуг), крім цінних паперів, у разі *придбання* товарів (робіт, послуг) граfi 15 додатка ТЦ відображають у *рядку 1.11 ТЦ додатка К;*

➤ сумарне значення коригування щодо цінних паперів у разі їх *продажу* граfi 13 додатка ТЦ відображають у *рядку 01.12 ТЦ додатка ЦП;*

➤ сумарне значення коригування щодо цінних паперів у разі їх *придбання* граfi 15 додатка ТЦ відображають у *рядку 02.12 ТЦ додатка ЦП.*

Міністерство фінансів України наказом від 1 листопада 2022 року № 360 затвердило Порядок проведення перевірки контролюючої особи. Порядок застосовується під час проведення документальних перевірок контролюючих осіб, якими є фізичні або юридичні особи – резиденти України, що є прямими або опосередкованими власниками (контролерами) контрольованої іноземної компанії.

Підстави перевірки:

- отримання контролюючим органом податкової інформації, що свідчить про неподання або подання з порушеннями звіту про КІК та ненадання контролюючому органу відповіді на запит з поясненням фактів, викладених у такому запиті.
- отримано податкову інформацію, що свідчить про порушення платником податків валютного, податкового законодавства, законодавства у сфері фінмоніторингу, якщо платник податків не надасть пояснення та їх документальні підтвердження на обов'язковий письмовий запит контролюючого органу;
- платником податків не подано в установлений законом строк податкову декларацію, розрахунки, звітність для податкового контролю за трансфертним ціноутворенням;
- виявлено недостовірність даних, що містяться у податкових деклараціях, якщо платник податків не надасть пояснення та їх документальні підтвердження на письмовий запит контролюючого органу;
- платником податків подано заперечення до акта перевірки або скаргу на прийняте за її результатами податкове повідомлення-рішення, якщо він у своїй скарзі (запереченнях) посиляється на обставини, що не були досліджені під час перевірки, та об'єктивний їх розгляд неможливий без проведення перевірки. Така перевірка проводиться виключно з питань, що стали предметом оскарження;
- контролюючим органом після проведення документальної планової перевірки або документальної позапланової перевірки отримано інформацію та документи від іноземних державних органів, які стосуються питань, що були охоплені під час попередніх перевірок платника податків та свідчать про порушення платником податків податкового, валютного та іншого законодавства, контроль за яким покладено на контролюючі органи. Така перевірка проводиться виключно щодо питань, що стали підставою для проведення такої перевірки.

Предмет перевірки – своєчасність, достовірність, повнота нарахування та сплати податку на прибуток підприємств або податку на доходи фізичних осіб, воєнного збору, а також дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, та яка проводиться на підставі податкових декларацій (розрахунків), звітів та повідомлень про контрольовані іноземні компанії.

Перевірка однієї контролюючої особи може охоплювати виконання нею податкових зобов'язань, що стосуються декількох контрольованих іноземних компаній.

Об'єктами перевірки контролюючого органу можуть бути документи, інформація, фактичні обставини як з України, так і з іноземних держав.

Для прийняття рішення щодо проведення перевірки керівник (його заступник або уповноважена особа) контролюючого органу надсилає до ДПС висновок з обґрунтуванням підстав прийняття рішення про проведення перевірки. ДПС протягом 15 днів має надати погодження або вмотивоване заперечення. *Наказ про проведення перевірки* контролюючої особи видається контролюючим органом після отримання від ДПС відповідного погодження.

Документальна позапланова виїзна та невиїзна перевірка проводиться за умови вручення платнику податків чи його уповноваженому представнику під

підпис або шляхом надсилання платнику податків копії наказу про проведення перевірки контролюючої особи та *письмового повідомлення*.

Під час проведення перевірки контролююча особа зобов'язана забезпечити надання контролюючому органу за його запитом копії первинних документів щодо окремих або всіх операцій контрольованої іноземної компанії.

Документи подаються протягом одного місяця з дати отримання платником податку відповідного запиту в засвідчених копіях. У разі подання документів англійською мовою переклад українською мовою не вимагається. Документи, складені іншими мовами потребують перекладу на українську мову та належного засвідчення такого перекладу.

Тривалість перевірки не має перевищувати шість місяців. У разі необхідності отримання інформації від компетентних органів іноземних держав, проведення експертизи та перекладу українською мовою документів строк проведення перевірки може бути продовжений на строк, що не перевищує шість місяців.

Відповідальність за порушення порядку звітування про контрольовані іноземні компанії передбачено ст. 120.7 ПКУ, що узагальнено у табл. 10.1.

Таблиця 10.1

Відповідальність контролерів іноземних компаній

Порушення	Санкція у розмірах прожиткового мінімуму для працездатної особи на 1 січня звітного року
Неподання контролюючою особою звіту про контрольовані іноземні компанії	Штраф – 100 розмірів
Несвоєчасне подання звіту	Штраф – 1 розмір за кожен календарний день неподання, але не більше 50 розмірів
Не відображення контролюючою особою у звіті про контрольовані іноземні компанії відомостей щодо наявних контрольованих іноземних компаній та не відображення інформації	Штраф – 3% суми доходу КІК або 25 % скоригованого прибутку контрольованої іноземної компанії за звітний рік, не відображених у звіті про контрольовані іноземні компанії, залежно від того, яке з таких значень є більшим, але не більше 1000 розмірів прожиткового мінімуму, за кожен факт не відображення контрольованої іноземної компанії та/або за всі невідображені суми
Неповідомлення про набуття частки в іноземній юридичній особі, утворенні без статусу юридичної особи, або про початок здійснення фактичного контролю за КІК, або про відчуження частки в іноземній юридичній особі, або про припинення здійснення фактичного контролю над КІК у строки, передбачені законом	Штраф у розмірі 300 розмірів за кожний такий факт
Неподання або подання не в повному обсязі контролюючою особою документації з трансфертного ціноутворення, інших копій первинних документів щодо контрольованої іноземної компанії на запит контролюючого органу	Штраф в розмірі 3 % від суми доходу КІК, щодо яких не було подано документацію та/або копії первинних документів, але не більше 1000 розмірів
Неподання звіту про контрольовані іноземні компанії протягом 30 календарних днів, наступних за останнім днем граничного строку сплати фінансових санкцій	Штраф в розмірі від 5 (за один день) але не більше 300 розмірів за кожен календарний день неподання звіту про КІК

У перехідних положеннях кодексу вказано що штрафи не будуть накладатися протягом 2022-2023 років, але це стосується виключно «*визначення та обчислення прибутку КІК*».

10.3. Система автоматичного обміну податковою інформацією між державами світу та в Україні

В Україні впроваджується автоматичний обмін інформації про фінансові рахунки, відкриті в іноземних юрисдикціях. У країнах з високим рівнем оподаткування у війні з офшорами активно діє «План BEPS».

Абревіатура *BEPS* розшифровується як *Base Erosion and Profit Shifting* – «Розмивання податкової бази та виведення доходів з-під оподаткування». Вона згадується при описі агресивних схем податкового планування, застосовуючи які міжнародні групи компаній штучно виводять свої доходи з країн із високим оподаткуванням (де вони генеруються) до країн з низьким чи нульовим оподаткуванням.

«План BEPS» розроблявся в рамках ОЕСД за активної підтримки країн G20. Суть проекту зводиться до міжнародного співробітництва у боротьбі з вищезазначеними схемами транскордонного податкового планування та до розробки комплексу рекомендацій для національних властей та подальшої їх імплементації до законодавства країн. Таким чином, ідея тут полягає не в покаранні платників податків, а в кардинальній зміні правил гри [9].

В рамках боротьби з проблемою *BEPS* було розроблено стандарт автоматичного обміну податковою інформацією між більшістю держав світу. Особливу увагу було приділено включенню до подібних обмінів країн із податковими пільгами та нульовим оподаткуванням.

У результаті до травня 2020 року до виробленого загального стандарту обміну податкової інформації, який отримав назву *CRS (Common Reporting Standard)*, приєдналося більш ніж 100 країн, які активізували близько 4000 двосторонніх обмінних угод між собою.

CRS розроблено «Організацією економічного співробітництва та розвитку» (англ. Organisation for Economic Co-operation and Development, скорочена назва *OECD*).

Застосовувати *CRS* зобов'язані всі країни, які підписали угоду про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки, яка багатьом відома під абревіатурою *MCAA* (від англ. Multilateral Competent Authority Agreement).

Згідно, *Multilateral competent authority agreement*, яка складається з 8 розділів, що схематично представлено на рис. 10.9.

Передаються дані по рахункам всіх фізичних та юридичних осіб – нерезидентів країни, з якою здійснюється взаємний автоматичний обмін податкової інформацією. Тобто, якщо компанія або фізична особа, будучи громадянином України, відкрили рахунок у Швейцарії чи Сінгапурі, то дані про ці рахунки та залишки, наприклад, на 31 грудня поточного року потраплять, в рамках автоматичного обміну податковою інформацією, до податкових органів України до кінця жовтня наступного року.

Більше того, всі відомості збираються до податкових органів країн терміном до 31 травня року, наступного за звітним, а автоматичний обмін податковою інформацією починається з 01 серпня. Таким чином, у банку чи іншої фінансової організації буде 2 місяці на те, щоб перевірити та внести зміни за вашим рахунком, якщо такі є.

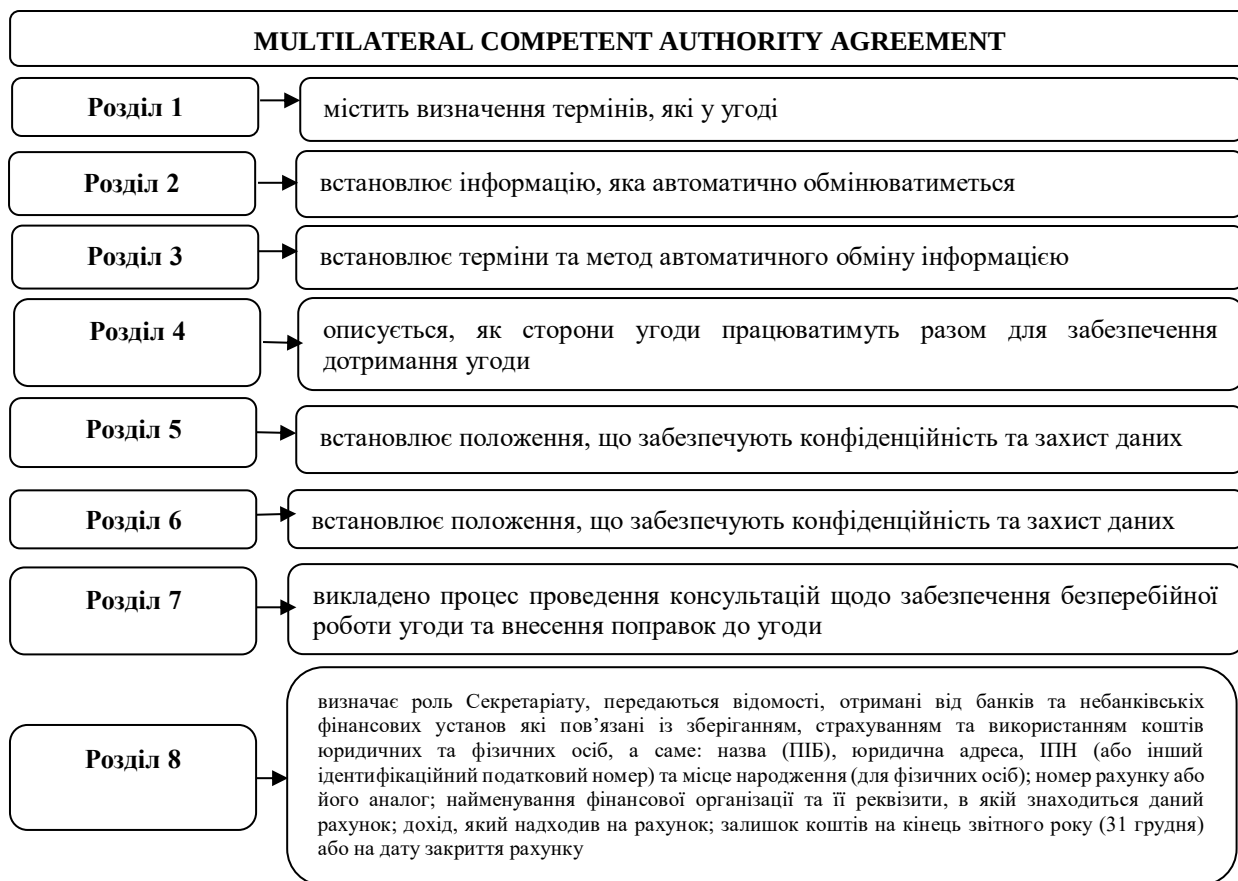

Рис. 10.9. Структура Multilateral competent authority agreement

США серед небагатьох юрисдикцій, які не приєдналися до Стандартів, тобто країна не готова надавати інформацію про власників рахунків, відкритих в Американських банках. Цим пояснюється популярність відкриття рахунків США останнім часом.

Не підлягає автоматичному обміну інформація про рахунки юридичних осіб, відкритих до початку звітного року, на яких станом на 31 грудня звітного року перебуватиме менше 250 000 доларів США, що зазначено у Пункті А розділу 5 CRS.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» від 16.01.2020 № 466-IX були впроваджені кроки Плану BEPS. В Україні плануються провести перші обміни податковою інформацією у вересні 2023 року за звітний 2022.

За повідомленням Глобального форуму з прозорості та обміну інформацією для податкових цілей Організації економічного співробітництва та розвитку від 30 серпня 2021 року Україна офіційно заявила про свій намір впровадити міжнародний Стандарт автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки в податкових цілях (далі – CRS Стандарт) у 2023 році.

3 листопада 2022 року Державна податкова служба України (ДПСУ) в якості компетентного органу України приєдналася до Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін звітами в розрізі країн (Multilateral

Competent Authority Agreement on the Exchange of Country-By-Country Reports) (*Багатостороння угода CbC / Угода*).

Метою Багатосторонньої угоди CbC є встановлення правил і процедур, необхідних компетентним органам країн-учасниць Угоди для здійснення щорічного автоматичного обміну звітами у розрізі країн міжнародних груп компаній (*Звіт у розрізі країн / Звіт*). Імплементация такого автоматичного обміну є одним із зобов'язань України щодо реалізації Кроку 13 Плану дій BEPS – запровадження додаткової звітності з трансфертного ціноутворення для міжнародних груп компаній. Наразі більше ніж 90 країн є учасниками Багатосторонньої угоди CbC, а перший автоматичний обмін Звітами у розрізі країн в рамках Угоди відбувся в червні 2018 року. Із приєднанням ДПСУ до Багатосторонньої угоди CbC 3 листопада 2022 року, Україна стала ще однією країною-підписантом Угоди.

Платники податків – резиденти України, що входять до складу міжнародних груп компаній (*Група компаній / Група*), зобов'язані подавати Звіти у розрізі країн до ДПСУ, що було введено у січні 2020 року шляхом введення змін до ПКУ.

Звіт у розрізі країн є складовою частиною трирівневої звітності з трансфертного ціноутворення (до складу якої, крім Звіту у розрізі країн, також входять документація з трансфертного ціноутворення (Local file) та глобальна документація з трансфертного ціноутворення (Master file)). Звіт подається до ДПСУ в електронній формі. Форма та порядок заповнення Звіту затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 14 грудня 2020 року № 764.

Звіт у розрізі країн подається, якщо сукупний консолідований дохід Групи компаній, в яку входить платник податків, за фінансовий рік, що передуює звітному року, перевищує еквівалент 750 мільйонів євро. При цьому повинна бути наявна одна з чотирьох обставин, передбачених ПКУ:

- платник податків є материнською компанією Групи;
- материнська компанія Групи уповноважила платника податків – резидента України на подання Звіту у розрізі країн до ДПСУ;
- відповідно до вимог законодавства місцезнаходження материнської компанії Групи подання Звіту від Групи компаній не вимагається, і при цьому материнська компанія Групи не уповноважує іншого учасника Групи на подання Звіту в іншій іноземній юрисдикції, де передбачене його подання;
- між Україною та відповідною іноземною юрисдикцією розташування материнської компанії Групи компаній або іншого учасника Групи, уповноваженого материнською компанією на подання Звіту, підписаний міжнародний договір, що передбачає можливість здійснення обміну податковою інформацією, але не набув чинності порядок обміну Звітами або наявні факти систематичного невиконання такого порядку.

Звіт у розрізі країн містить інформацію в розрізі кожної юрисдикції, у якій зареєстровані учасники Групи компаній або в якій Група компаній здійснює свою діяльність, зокрема, але не виключно:

- назви держав (територій), відповідно до законодавства яких засновані учасники Групи компаній, та держав (територій), резидентами яких вони є;

- загальну суму доходів за фінансовий рік, за який складається Звіт у розрізі країн, у тому числі з розбивкою на суму доходів відповідно до угод, укладених учасниками Групи компаній із пов'язаними та непов'язаними особами;
- суму прибутку (збитку) до оподаткування за фінансовий рік, за який складається Звіт;
- суму сплаченого податку на прибуток підприємств або його аналога у фінансовому році, за який складається Звіт;
- суму нарахованого податку на прибуток підприємств або його аналога за фінансовий рік, за який складається Звіт;
- розмір статутного капіталу на дату закінчення фінансового року, за який складається Звіт;
- суму нерозподіленого прибутку на дату закінчення фінансового року, за який складається Звіт;
- чисельність працівників за фінансовий рік, за який складається Звіт;
- балансову вартість матеріальних активів на дату закінчення фінансового року, за який складається Звіт;
- основні види діяльності, що здійснюються учасниками Групи компаній.

Звіт у розрізі країн складається за фінансовий рік, встановлений материнською компанією Групи компаній (може не збігатися з календарним роком), а подається: *протягом 12 місяців після закінчення такого фінансового року, або протягом 12 місяців після закінчення календарного року* – якщо відсутні відомості про встановлений материнською компанією фінансовий рік.

При цьому, норми Перехідних положень ПКУ передбачають, що перші Звіти у розрізі країн повинні бути подані *щодо фінансового року, який закінчився у 2021 році, але не раніше ніж у рік, в якому компетентними органами укладено Багатосторонню угоду СбС*.

Стосовно безпосередньо щорічного автоматичного обміну Звітами у розрізі країн між компетентними органами країн-учасниць Багатосторонньої угоди СбС, то, згідно з положеннями Угоди, такий обмін повинен відбуватися не пізніше ніж:

- *протягом 18 місяців після закінчення відповідного фінансового року Групи компаній* – у випадку здійснення першого автоматичного обміну Звітами у розрізі країн (наприклад, якщо фінансовий рік Групи, щодо якого повинен бути здійснений перший автоматичний обмін Звітами у розрізі країн, закінчується 31 грудня 2021 року, то такий перший автоматичний обмін Звітами повинен відбуватися не пізніше, ніж до 30 червня 2023 року), і
- *протягом 15 місяців після закінчення відповідного фінансового року Групи компаній* – для здійснення подальших автоматичних обмінів Звітами у розрізі країн.

Починаючи з 2022 року вперше зі звітом про контрольовані операції обов'язково подається новий звіт з трансфертного ціноутворення – це повідомлення про участь у міжнародній групі компаній.

Повідомлення про участь у міжнародній групі подавали усі підприємства, які мали у 2021 році контрольовані операції. Подавали Повідомлення МГК незалежно від того, чи було підприємство впродовж 2021 року учасником міжнародної групи (МГК) чи ні.

Форма Повідомлення про МГК затверджена наказом Мінфіну від 31 грудня 2020 р. № 839.

Перед складанням слід визначитися з питанням, чи входить платник податків до міжнародної групи (МГК). У МГК існує щонайменше 2 особи, які є резидентами різних країн, які пов'язані між собою відносинами контролю. При цьому умовою є обов'язковість у МГК консолідованої фінансової звітності (див. пп. 14.1.1133 ПКУ). Для того, щоб така умова виконувалася треба, аби одна з осіб МГК була визнана материнською компанією МГК.

До материнської компанії МГК для цілей ст. 39 ПКУ висуваються такі критерії (пп. 14.1.1031 ПКУ):

- юридична прямо або побічно володіє корпоративними правами інших компаній (або фактично контролює);
- частка такого володіння корпоративними правами достатня для включення фінансової звітності компаній МГК до консолідованої фінансової звітності материнської компанії;
- фінансова звітність материнської компанії МГК не підлягає включенню до консолідованої фінансової звітності ніяких інших компаній. Це означає, що у материнської компанії МГК немає своєї материнської компанії. Вона кінцева у ланцюжку володіння корпоративними правами.

Наявність контролю визначається за критеріями з МСФЗ 10 «Консолідована фінансова звітність». Чітких критеріїв щодо частки у статутному капіталі там немає. Однак можна рекомендувати платнику, у якого 20% та більше частки у статутному капіталі належить нерезиденту (або навпаки – платник сам володіє такою часткою у нерезидента) обов'язково проаналізувати критерії контролю в параграфі 7 МСФЗ 10 та прикладами викладеними у додатках до цього стандарту. Як правило, контроль є завжди за частки 50% та більше.

Однак для включення у консолідовану фінансову звітність материнської компанії МК достатньо й відносин суттєвого впливу (інвестор – асоційоване підприємство), коли таке включення здійснюється за методом участі в капіталі за МСБО 28 «Інвестиції в асоційовані та спільні підприємства». Такі відносини формально не відповідають визначенню МГК з пп. 14.1.1133 ПКУ, так як там йде мова про контроль, а не суттєвий вплив. У даному разі, якщо платник є асоційованим підприємством або сам має асоційовані підприємства, а також у складних ситуаціях контролю краще заручитися індивідуальною консультацією від ДПС, чи вважати його учасником МГК.

У графі 6 повідомлення проставляється один із двох кодів, які повідомляють про статус платника податків, який подає Повідомлення, щодо його належності до МГК:

UNC101 - платник податків, який здійснив операції, що визнаються контрольованими, входить до складу Міжнародної групи компаній;

UNC102 - платник податків, який здійснив операції, що визнаються контрольованими, не входить до складу Міжнародної групи компаній.

Якщо входить – ставимо код *UNC101*. У такому разі заповнюємо весь звіт, зокрема у графі 8 вказуємо дату останнього дня фінансового року, за який МГК готує консолідовану фінансову звітність, а у графі 9 – проставляємо код *UNC201*. Якщо консолідована звітність не готується – код *UNC202* (тоді у графі 8 вносяться дані про фінансовий рік відповідно до внутрішніх положень МГК).

Якщо не входить – ставимо код *UNC102*. У такому разі графи 7.1-11, розділи I, II та II основної частини Повідомлення про МГК заповнювати не потрібно. Однак додаткові пояснення, наприклад щодо обґрунтування відсутності

відносин контролю з нерезидентами, можна викласти у графі 12. Або ж інші причини відсутності МГК. Такі платники податків не зобов'язані подавати за 2021 рік Глобальну документацію з ТЦУ та Звіт у розрізі країн МГК.

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

1). Контрольованою іноземною компанією визнається будь-яка юридична особа, зареєстрована в іноземній державі або території, яка визнається такою, що знаходиться під контролем:

- a) фізичних осіб;
- b) юридичних осіб;
- c) фізичних осіб – нерезидентів України;
- d) юридичних осіб – нерезидентів України;
- e) фізичних та юридичних осіб – резидентів України.

2). Іноземна компанія визнається контрольованою іноземною компанією, якщо фізична особа - резидент України або юридична особа - резидент України володіє часткою в іноземній юридичній особі у розмірі:

- a) 20 %;
- b) 25 %;
- c) 30 %;
- d) 40 %;
- e) більше ніж 50 %.

3). Обчислення скоригованого прибутку контрольованої іноземної компанії, що оподатковується в Україні здійснюється:

- a) за звітний календарний рік;
- b) за 9 місяців звітного календарного року;
- c) за півріччя звітного календарного року;
- d) за квартал звітного календарного року;
- e) за календарний звітний місяць.

4). Скоригований прибуток контрольованої іноземної компанії визнається відповідно на підставі даних:

- a) звітності про оподаткування податком на прибуток;
- b) фінансової звітності за міжнародними стандартами;
- c) залишку на кінець звітного календарного року грошових коштів на рахунків у банках;
- d) приросту активів підприємства на підставі балансу за звітний календарний рік;
- e) бухгалтерського обліку.

5). У разі наявності у контролюючого органу сумнівів щодо достовірності поданої фінансової звітності контрольованої іноземної компанії контролюючий орган має право вимагати її підтвердження:

- a) вищим управлінським персоналом;
- b) органами податкового контролю іноземної держави;
- c) аудиторської компанії шляхом надання письмового висновку;
- d) вищим органом управління компанії;
- e) засновниками компанії.

6). Під час обрахунку скоригованого прибутку не враховуються витрати:

- a) на оплату праці персоналу компанії;
- b) по відсоткам кредитів банку;
- c) на формування резервів сумнівних боргів;
- d) прибуток від реалізації нерухомого майна;
- e) прибуток від реалізації цінних паперів.

7). У разі якщо контролююча особа не подає документацію з трансфертного ціноутворення, контролюючий орган має право збільшує розмір прибутку контрольованої іноземної компанії до оподаткування:

- a) на 10 % вартості доходів або витрат, щодо яких не було подано документацію;
- b) на 20 % вартості доходів або витрат, щодо яких не було подано документацію;
- c) на 30 % вартості доходів або витрат, щодо яких не було подано документацію;
- d) на 40 % вартості доходів або витрат, щодо яких не було подано документацію;
- e) на 50 % вартості доходів або витрат, щодо яких не було подано документацію.

8). Під час обрахунку скоригованого прибутку зменшується:

- a) на суму доходів у вигляді дивідендів, що виплачуються або підлягають виплаті на користь контрольованої іноземної компанії від юридичної особи, зареєстрованої в Україні;
- b) на суму доходів у вигляді відсотків за фінансовими операціями;
- c) на суму доходів від реалізації товарів, робіт, послуг покупцям – резидентам України;
- d) на суму доходів від реалізації товарів, робіт, послуг покупцям, пов'язаним особам – резидентам України;
- e) на суму доходів від реалізації необоротних активів покупцям – резидентам України.

9). Скоригований прибуток контрольованої іноземної компанії, визначений в іноземній валюті, підлягає перерахунку в гривню:

- a) за курсом Національного банку України станом на кінець звітного (податкового) періоду;
- b) за курсом Національного банку України станом на дату подання звітності;
- c) за середньозваженим офіційним курсом Національного банку України за звітний (податковий) період;
- d) за середньозваженим офіційним курсом Національного банку України за останнім звітним календарним місяцем податкового періоду;
- e) за середньозваженим офіційним курсом Національного банку України за останнім звітним кварталом податкового періоду.

10). Звільнення від оподаткування прибутку контрольованої іноземної компанії:

- a) загальний сукупний дохід усіх контрольованих іноземних компаній однієї контролюючої особи із всіх джерел за даними фінансової звітності перевищує еквівалент 2 мільйони євро на кінець звітного періоду;
- b) контрольована іноземна компанія є організацією, яка відповідно до законодавства відповідної іноземної юрисдикції здійснює благодійну діяльність та не розподіляє доходи на користь її засновників (учасників);
- c) контрольована іноземна компанія є публічною компанією, акції (частки) якої не перебувають в обігу на визнаних фондових біржах;
- d) загальний сукупний дохід одна із контрольованих іноземних компаній однієї контролюючої особи із всіх джерел за даними фінансової звітності не перевищує еквівалент 2 мільйони євро США на кінець звітного періоду;
- e) загальний сукупний дохід усіх контрольованих іноземних компаній однієї контролюючої особи із всіх джерел за даними фінансової звітності перевищує еквівалент 10 мільйони євро на кінець звітного періоду.

11). Не відбувається звільнення від оподаткування прибутку контрольованої іноземної компанії:

- a) загальний сукупний дохід усіх контрольованих іноземних компаній однієї контролюючої особи із всіх джерел за даними фінансової звітності перевищує еквівалент 2 мільйони євро на кінець звітного періоду;
- b) контрольована іноземна компанія є організацією, яка відповідно до законодавства відповідної іноземної юрисдикції здійснює благодійну діяльність та не розподіляє доходи на користь її засновників (учасників);
- c) контрольована іноземна компанія є публічною компанією, акції (частки) якої перебувають в обігу на визнаних фондових біржах, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України;
- d) загальний сукупний дохід однієї із декілька контрольованих іноземних компаній однієї контролюючої особи із всіх джерел за даними фінансової звітності не перевищує еквівалент 2 мільйони євро США на кінець звітного періоду;
- e) між Україною та іноземною юрисдикцією місцезнаходження (реєстрації) контрольованої іноземної компанії є чинний договір про уникнення подвійного оподаткування або про обмін податковою інформацією та частка пасивних доходів контрольованої іноземної компанії становить не більше 50 відсотків загальної суми доходів контрольованої іноземної компанії із всіх джерел.

12). Фізичні та юридичні особи - резиденти України при набутті (початку здійснення фактичного контролю) або відчуженні (припинення фактичного контролю) зобов'язані подати до:

- a) контролюючого органу надсилається повідомлення;
- b) контролюючого органу надсилається офіційний лист;

- с) центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, надсилається повідомлення;
- д) центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, надсилається офіційний лист;
- е) Національного банку України надсилається повідомлення.

13). Для цілей податкового контролю за оподаткуванням прибутку контрольованої іноземної компанії звітним (податковим) періодом є:

- а) календарний квартал;
- б) календарний рік або інший звітний період контрольованої іноземної компанії, що закінчується протягом календарного року;
- с) півріччя календарного року;
- д) за 1 календарний квартал, 1 півріччя календарного року, 9 місяців календарного року та календарний рік;
- е) календарний місяць.

14). Контролюючі особи зобов'язані подавати звіт про контрольовані іноземні компанії до контролюючого органу:

- а) до 1 березня наступного за звітним календарним роком;
- б) до 1 травня наступного за звітним календарним роком;
- с) до 1 червня наступного за звітним календарним роком;
- д) до 1 жовтня наступного за звітним календарним роком;
- е) одночасно з поданням річної декларації про майновий стан і доходи або податкової декларації з податку на прибуток підприємств за відповідний календарний рік.

15). Звіт про контрольовані іноземні компанії за скороченою формою подається:

- а) за кожною контрольованою іноземною компанією окремо на підставі складених фінансових звітів таких компаній;
- б) за кожною контрольованою іноземною компанією окремо на підставі складених фінансових звітів, які не підтверджені висновками аудиторських компаній;
- с) за кожною контрольованою іноземною компанією окремо на підставі складених фінансових звітів, які не підтверджені засновниками компаній;
- д) за кожною контрольованою іноземною компанією, по якій не має можливості забезпечити складання фінансової звітності контрольованої іноземної компанії;
- е) за кожною контрольованою іноземною компанією окремо на підставі складених фінансових звітів, які не завірені належним чином.

16). Повідомлення про набуття (початку здійснення фактичного контролю) або відчуження (припинення фактичного контролю) надсилається до контролюючого органу:

- а) протягом 10 днів з дати таких подій;
- б) протягом 20 днів з дати таких подій;
- с) протягом 30 днів з дати таких подій;
- д) протягом 40 днів з дати таких подій;
- е) протягом 60 днів з дати таких подій.

17). На запит контролюючого органу платник податків зобов'язаний надати відповідь з поясненням фактів, викладених у такому запиті з належним чином засвідченими копіями відповідних документів:

- а) протягом двох місяців з дня отримання запиту;
- б) протягом одного місяця з дня отримання запиту;
- с) протягом 10 календарних днів з дня отримання запиту;
- д) протягом 20 календарних днів з дня отримання запиту;
- е) протягом 40 календарних днів з дня отримання запиту.

18). Не потребує надання додаткових документів контролюючому органу для підтвердження прибутку контрольованої іноземної компанії до оподаткування при наявності:

- а) акту перевірки контролюючого органу, що має право на проведення таких перевірок у відповідній іноземній юрисдикції, що підтверджує фінансові результати контрольованої іноземної компанії;

- b) аудиторського висновку аудиторської компанії, що має право на проведення аудиту фінансової звітності у відповідній іноземній юрисдикції, що підтверджує фінансові результати контрольованої іноземної компанії;
- с) звіту про підтвердження фінансового результату внутрішніх аудиторів контрольованої іноземної компанії;
- d) акту перевірки розрахунку податку на прибуток контролюючого органу, що має право на проведення таких перевірок у відповідній іноземній юрисдикції;
- е) негативний аудиторський висновок аудиторської компанії, що має право на проведення аудиту фінансової звітності у відповідній іноземній юрисдикції.

19). Контролюючий орган має права проводити одну перевірку контролюючої особи протягом:

- a) одного календарного року;
- b) двох календарних років;
- с) трьох календарних років;
- d) чотирьох календарних років;
- е) п'яти календарних років.

20). Строк проведення перевірки контролюючої особи обчислюється з дня прийняття рішення про її проведення до дня складення довідки (акта) про проведення такої перевірки не повинна перевищувати:

- a) одного місяця;
- b) двох місяців;
- с) трьох місяців;
- d) чотирьох місяців;
- е) шість місяців.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1). Іноземна компанія, яка належить до іноземною юрисдикцією, з якою є чинний договір про уникнення подвійного оподаткування. Засновниками цієї іноземної компанії є дві фізичної особи – резидента України. За результатами звітного року ця іноземна компанія має показники звіту про фінансові результати, що представлено у вигляді фрагменту:

№	Найменування	Рядок	Фактичні показники євро	
			Поточний звітний період	за період, що безпосередньо передус звітному період
	Чистий дохід	01	3593586	1484808
	Загальний дохід від економічної діяльності всього (з 03 р. до 09 р.)	02	3593644	1484811
I.	Виручка від продажу товарів	03	3593229	1484808
III.	Виручки від реалізації послуг	05	357	
VII.	Інші доходи від господарської діяльності	09	58	3
	Загальні витрати від економічної діяльності (р. 11 + р. 12 + р. 13 + р.14 + р. 15 + р. 20 + р. 21 + р. 24 + р. 25 + р. 26)	10	3374210	1422460
A.	Витрати, понесені у зв'язку з придбанням товарів на реалізацію	11	3192342	1314016
B.	Споживання матеріалів, енергії та інші витратні матеріали тривалого користування	12	3052	823
D.	Послуги	14	12017	107121
E.	Витрати на персонал (з 16 р. по 19 р.)	15	53200	
E.1.	Витрати на оплату праці	16	31920	
4.	Соціальні витрати	19	21280	
F.	Податки та збори	20	444	
G.	Знос та амортизація необоротних активів нематеріальні активи та необоротні активи матеріальні основні засоби (р. 22 + р. 23)	21	2969	
G.1.	Амортизація нематеріальних основних засобів та матеріальні основні засоби	22	2969	
J.	Інші витрати від економічної діяльності	26	2186	500
	Фінансовий результат від економічної діяльності (+/-) (р. 02 - р. 10)	27	219434	62351
	Додана вартість (р. 03 + р. 04 + р. 05 + г. 06 + 07) - (р. 11 + р. 12 + р. 13 + р. 14)	28	224975	6248
	Разом дохід від фінансової діяльності (30 р. + р. 31 + р. 35 + р. 39 + р. 42 + р. 43 + р. 44)	29	16835	2907
XII.	Позитивна курсова різниця	42	16835	2907
	Загальні витрати від фінансової діяльності (46 р. + р. 47 + р. 48 + р. 49 + р. 52 + р. 53 + р. 54)	45	12337	9385

№	Найменування	Рядок	Фактичні показники євро	
			Поточний звітний період	за період, що безпосередньо передус звітному період
N.	Відсоткові витрати (р. 50 + р. 51)	49	175	
O.	Від'ємна курсова різниця	52	10103	7743
Q.	Інші витрати від фінансової діяльності	54	2059	1639
	Фінансовий результат від фінансової діяльності (+/-) (р. 29 - р. 45)	55	4498	-6478
	Фінансовий результат за фінансовий рік до оподаткування (+/-) (27 р. + 55 р.)	56	223932	55873
R.	Податок на прибуток (р. 58 + р. 59)	57	26872	6705
R.1.	Податок на прибуток до сплати	58	26872	6705
	Фінансовий результат за фінансовий рік після оподаткування (+/-) (р. 56 - р. 57 - р. 60)	61	197060	49168

Визначити основні вимоги щодо порядку звітування та оподаткування прибутку контрольованої іноземної компанії двома засновниками – фізичними особами резидентами України.

2). Іноземна компанія, яка належить до іноземною юрисдикцією, з якою є чинний договір про уникнення подвійного оподаткування. Засновником цієї іноземної компанії є юридична особа – резидента України, яка володіє часткою іноземної компанії у розмірі 62 %. За результатами звітного року ця іноземна компанія має показники звіту про фінансові результати, що представлено у вигляді фрагменту:

№	Найменування	Рядок	Фактичні показники євро	
			Поточний звітний період	за період, що безпосередньо передус звітному період
	Чистий дохід	01	4595151	3593586
	Загальний дохід від економічної діяльності всього (з 03 р. до 09 р.)	02	4595035	3593644
I.	Виручка від продажу товарів	03	4593229	3593229
III.	Виручки від реалізації послуг	05	1806	357
VII.	Інші доходи від господарської діяльності	09	116	58
	Загальні витрати від економічної діяльності (р. 11 + р. 12 + р. 13 + р.14 + р. 15 + р. 20 + р. 21 + р. 24 + р. 25 + р. 26)	10	3997210	3374210
A.	Витрати, понесені у зв'язку з придбанням товарів на реалізацію	11	3692342	3192342
B.	Споживання матеріалів, енергії та інші витратні матеріали тривалого користування	12	13052	3052
D.	Послуги	14	273217	173217
F.	Податки та збори	20	1444	444
G.	Знос та амортизація необоротних активів нематеріальні активи та необоротні активи матеріальні основні засоби (р. 22 + р. 23)	21	12969	2969
G.1.	Амортизація нематеріальних основних засобів та матеріальні основні засоби	22	12969	2969
J.	Інші витрати від економічної діяльності	26	4186	2186
	Фінансовий результат від економічної діяльності (+/-) (р. 02 - р. 10)	27	597941	219434
	Додана вартість (р. 03 + р. 04 + р. 05 + р. 06 + 07) - (р. 11 + р. 12 + р. 13 + р. 14)	28	616424	224975
	Разом дохід від фінансової діяльності (30 р. + р. 31 + р. 35 + р. 39 + р. 42 + р. 43 + р. 44)	29	26835	16835
XII.	Позитивна курсова різниця	42	26835	16835
	Загальні витрати від фінансової діяльності (46 р. + р. 47 + р. 48 + р. 49 + р. 52 + р. 53 + р. 54)	45	19546	12337
N.	Відсоткові витрати (р. 50 + р. 51)	49	1125	175
2	Інші відсоткові витрати	51	1125	175
O.	Від'ємна курсова різниця	52	10103	10103
Q.	Інші витрати від фінансової діяльності	54	1896	2059
	Фінансовий результат від фінансової діяльності (+/-) (р. 29 - р. 45)	55	7289	4498
	Фінансовий результат за фінансовий рік до оподаткування (+/-) (27 р. + 55 р.)	56	605230	223932
R.	Податок на прибуток (р. 58 + р. 59)	57	72628	47548
R.1.	Податок на прибуток до сплати	58	72628	47548
	Фінансовий результат за фінансовий рік після оподаткування (+/-) (р. 56 - р. 57 - р. 60)	61	532602	176384

Визначити основні вимоги щодо порядку звітування та оподаткування прибутку контрольованої іноземної компанії засновником – юридичної особи резидента України.

3). Іноземна компанія, яка належить до іноземною юрисдикцією, з якою є чинний договір про уникнення подвійного оподаткування. Засновниками цієї іноземної компанії є юридична особа – резидента України, яка володіє часткою іноземної компанії у розмірі 55 % та фізична особа – резидент України, який володіє часткою іноземної компанії у розмірі 45 %. За результатами звітного року ця іноземна компанія має показники звіту про фінансові результати, що представлено у вигляді фрагменту:

№	Найменування	Рядок	Фактичні показники Євро	
			Поточний звітний період	за період, що безпосередньо передус звітному період
	Чистий дохід	01	6026845	2537740
	Загальний дохід від економічної діяльності всього (з 03 р. до 09 р.)	02	6027969	2537926
I.	Виручка від продажу товарів	03	5748520	2365420
III.	Виручки від реалізації послуг	05	278325	172320
VII.	Інші доходи від господарської діяльності	09	1124	186
	Загальні витрати від економічної діяльності (р. 11 + р. 12 + р. 13 + р. 14 + р. 15 + р. 20 + р. 21 + р. 24 + р. 25 + р. 26)	10	5543959	1878578
A.	Витрати, понесені у зв'язку з придбанням товарів на реалізацію	11	4736538	1466560
B.	Споживання матеріалів, енергії та інші витратні матеріали тривалого користування	12	28361	21853
D.	Послуги	14	201362	154130
E.	Витрати на персонал (з 16 р. по 19 р.)	15	195796	152489
E.1.	Витрати на оплату праці	16	126320	98380
4.	Соціальні витрати	19	69476	54109
F.	Податки та збори	20	14440	10870
G.	Знос та амортизація необоротних активів нематеріальні активи та необоротні активи матеріальні основні засоби (р. 22 + р. 23)	21	15840	10510
G.1.	Амортизація нематеріальних основних засобів та матеріальні основні засоби	22	15840	10510
I.	Резерви по дебіторської заборгованості (+/-)	25	342980	456890
J.	Інші витрати від економічної діяльності	26	8642	5276
	Фінансовий результат від економічної діяльності (+/-) (р. 02 - р. 10)	27	484010	259348
	Додана вартість (р. 03 + р. 04 + р. 05 + р. 06 + 07) - (р. 11 + р. 12 + р. 13 + р. 14)	28	1060584	895197
	Разом дохід від фінансової діяльності (30 р. + р. 31 + р. 35 + р. 39 + р. 42 + р. 43 + р. 44)	29	46784	36221
XII.	Позитивна курсова різниця	42	46784	36221
XIII.	Прибуток від переоцінки цінних паперів та дохід від операцій із фінансовими інструментами	43		
XIV.	Інші доходи від фінансової діяльності	44		
	Загальні витрати від фінансової діяльності (46 р. + р. 47 + р. 48 + р. 49 + р. 52 + р. 53 + р. 54)	45	27703	20680
K.	Реалізовані цінних паперів та акцій	46		
L.	Вартість короткострокових фінансових активів	47		
M.	Оціночні резерви з фінансових активів (+/-)	48		
N.	Відсоткові витрати (р. 50 + р. 51)	49	987	651
N.1.	Відсоткові витрати за пов'язаними рахунками організації	50		
2	Інші відсоткові витрати	51	987	651
O.	Від'ємна курсова різниця	52	24657	18390
Q.	Інші витрати від фінансової діяльності	54	2059	1639
	Фінансовий результат від фінансової діяльності (+/-) (р. 29 - р. 45)	55	19081	15541
	Фінансовий результат за фінансовий рік до оподаткування (+/-) (27 р. + 55 р.)	56	503091	274889
R.	Податок на прибуток (р. 58 + р. 59)	57	60371	32987
R.1.	Податок на прибуток до сплати	58	60371	32987
	Фінансовий результат за фінансовий рік після оподаткування (+/-) (р. 56 - р. 57 - р. 60)	61	442720	241902

Визначити основні вимоги щодо порядку звітування та оподаткування прибутку контрольованої іноземної компанії засновниками – юридичної особи резидента України та фізичної особи резидента України.

4). Іноземні компанії, які належать до різних іноземних юрисдикцією, з якими є чинні договори про уникнення подвійного оподаткування. Засновником цих іноземних компаній є фізична особа – резидента України, який володіє часткою першої іноземної компанії у розмірі 100 %, володіє частками другої та третьої іноземної компанії у розмірі 60 %. Інші частки другої і третьої компанії у розмірі 40 % належать першій іноземній компанії. За результатами звітного року ці іноземні компанії мають показники звітів про фінансові результати, що представлено у вигляді фрагменту:

№	Найменування	Рядок	Перша іноземна компанія, євро	Друга іноземна компанія, євро	Третя іноземна компанія, євро
	Чистий дохід	01	864320	1572888	997950
	Загальний дохід від економічної діяльності всього (з 03 р. до 09 р.)	02	865160	1573424	998070
I.	Виручка від продажу товарів	03	864320	1540840	980110
III.	Виручки від реалізації послуг	05		32048	17840
VII.	Інші доходи від господарської діяльності	09	840	536	120
	Загальні витрати від економічної діяльності (р. 11 + р. 12 + р. 13 + р. 14 + р. 15 + р. 20 + р. 21 + р. 24 + р. 25 + р. 26)	10	792734	1231910	837674
A.	Витрати, понесені у зв'язку з придбанням товарів на реалізацію	11	571142	986719	620340
D.	Послуги	14	102980	111789	134970
E.	Витрати на персонал (з 16 р. по 19 р.)	15	40576	25102	22444
E.1.	Витрати на оплату праці	16	25360	17930	14480
4.	Соціальні витрати	19	15216	7172	7964
F.	Податки та збори	20	450	220	136
G.	Знос та амортизація необоротних активів нематеріальні активи та необоротні активи матеріальні основні засоби (р. 22 + р. 23)	21	3450	5710	4444
G.1.	Амортизація нематеріальних основних засобів та матеріальні основні засоби	22	3450	5710	4444
I.	Резерви по дебіторської заборгованості (+/-)	25	74136	102370	55340
	Фінансовий результат від економічної діяльності (+/-) (р. 02 - р. 10)	27	72426	341514	160276
	Додана вартість (р. 03 + р. 04 + р. 05 + р. 06 + 07) - (р. 11 + р. 12 + р. 13 + р. 14)	28	190198	474380	242640
	Разом дохід від фінансової діяльності (30 р. + р. 31 + р. 35 + р. 39 + р. 42 + р. 43 + р. 44)	29	204608	18640	10881
XII.	Позитивна курсова різниця	42	17320	18640	10881
XIV.	Інші доходи від фінансової діяльності	44	187288		
	Загальні витрати від фінансової діяльності (46 р. + р. 47 + р. 48 + р. 49 + р. 52 + р. 53 + р. 54)	45	11027	9826	7774
N.	Відсоткові витрати (р. 50 + р. 51)	49	867	963	364
2	Інші відсоткові витрати	51	867	963	364
O.	Від'ємна курсова різниця	52	10160	8863	7410
	Фінансовий результат від фінансової діяльності (+/-) (р. 29 - р. 45)	55	193581	8814	3107
	Фінансовий результат за фінансовий рік до оподаткування (+/-) (27 р. + 55 р.)	56	266007	350328	168050
R.	Податок на прибуток (р. 58 + р. 59)	57	31921	35033	15125
R.1.	Податок на прибуток до сплати	58	31921	35033	15125
S.	Переведення акцій до складу прибутку чи збитку акціонерам (+/-)	60		-126118	-61170
	Фінансовий результат за фінансовий рік після оподаткування (+/-) (р. 56 - р. 57 - р. 60)	61	234086	189177	91755

Визначити основні вимоги щодо порядку звітування та оподаткування прибутку контрольованих іноземних компаній засновником – фізичної особи резидента України, якщо друга та третя іноземна компанія нарахувала дивіденди та виплатила їх першій іноземній компанії у розмірі 187288 євро.

5). Іноземні компанії, які належать до різних іноземних юрисдикцій, з якими є чинні договори про уникнення подвійного оподаткування. Засновником цих іноземних компаній є фізична особа – резидента України, який володіє часткою першої іноземної компанії у розмірі 100 %, володіє частками другої та третьої іноземної компанії у розмірі 60 %. Інші частки другої і третьої компанії у розмірі належать іншим засновникам нерезидентам України. За результатами звітного року ці іноземні компанії мають показники звітів про фінансові результати, що представлено у вигляді фрагменту:

№	Найменування	Рядок	Перша іноземна компанія, євро	Друга іноземна компанія, євро	Третя іноземна компанія, доларів США
	Чистий дохід	01	864320	572888	1397950
	Загальний дохід від економічної діяльності всього (з 03 р. до 09 р.)	02	865160	573424	1398070
I.	Виручка від продажу товарів	03		540840	1380110
II.	Виручка від реалізації власної продукції	04	864320		

№	Найменування	Рядок	Перша іноземна компанія, євро	Друга іноземна компанія, євро	Третя іноземна компанія, доларів США
III.	Виручки від реалізації послуг	05		32048	17840
VII.	Інші доходи від господарської діяльності	09	840	536	120
	Загальні витрати від економічної діяльності (р. 11 + р. 12 + р. 13 + р. 14 + р. 15 + р. 20 + р. 21 + р. 24 + р. 25 + р. 26)	10	792734	530910	1323674
A.	Витрати, понесені у зв'язку з придбанням товарів на реалізацію	11		356719	1220340
B.	Споживання матеріалів, енергії та інші витратні матеріали тривалого користування	12	571142		
D.	Послуги	14	102980	40789	20970
E.	Витрати на персонал (з 16 р. по 19 р.)	15	40576	25102	22444
E.1.	Витрати на оплату праці	16	25360	17930	14480
4.	Соціальні витрати	19	15216	7172	7964
F.	Податки та збори	20	450	220	136
G.	Знос та амортизація необоротних активів нематеріальні активи та необоротні активи матеріальні основні засоби (р. 22 + р. 23)	21	3450	5710	4444
G.1.	Амортизація нематеріальних основних засобів та матеріальні основні засоби	22	3450	5710	4444
I.	Резерви по дебіторської заборгованості (+/-)	25	74136	102370	55340
	Фінансовий результат від економічної діяльності (+/-) (р. 02 - р. 10)	27	72426	42514	74396
	Додана вартість (р. 03 + р. 04 + р. 05 + р. 06 + 07) - (р. 11 + р. 12 + р. 13 + р. 14)	28	90198	175380	156640
	Разом дохід від фінансової діяльності (30 р. + р. 31 + р. 35 + р. 39 + р. 42 + р. 43 + р. 44)	29	2690	52960	46028
VIII.	Надходження від продажу цінних паперів та акцій	30		44320	36147
2	Інший відсотковий дохід	41	2690		
XII.	Позитивна курсова різниця	42		8640	9881
	Загальні витрати від фінансової діяльності (46 р. + р. 47 + р. 48 + р. 49 + р. 52 + р. 53 + р. 54)	45	867	84206	63921
K.	Реалізовані цінних паперів та акцій	46		74380	56147
N.	Відсоткові витрати (р. 50 + р. 51)	49	867	963	364
2	Інші відсоткові витрати	51	867	963	364
O.	Від'ємна курсова різниця	52		8863	7410
	Фінансовий результат від фінансової діяльності (+/-) (р. 29 - р. 45)	55	1823	-31246	-17893
	Фінансовий результат за фінансовий рік до оподаткування (+/-) (27 р. + 55 р.)	56	74249	11268	56503
R.	Податок на прибуток (р. 58 + р. 59)	57	15592	563	6780
R.1.	Податок на прибуток до сплати	58	15592	563	6780
	Фінансовий результат за фінансовий рік після оподаткування (+/-) (р. 56 - р. 57 - р. 60)	61	58657	10705	49723

Визначити основні вимоги щодо порядку звітування та оподаткування прибутку контрольованих іноземних компаній засновником – фізичної особи резидента України за трьома іноземними компаніями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бахмач А.О. Участь України в міжнародній системі автоматичного обміну податковою та фінансовою інформацією (за стандартом CRS) в контексті кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків в Україні. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2020. Том 2. № 55. URL : С. 177–183. <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/47126>.
- Гриненко Ю.І., Гриненко І.М. Податкові ризики контрольованих іноземних компаній. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*. Coventry, United Kingdom. 2021. January 29. С. 89–91. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/8189>.
- Доходи KIK: за яких умов вони звільняються від оподаткування? *Вісник. Офіційно про податки*. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100026622-dokhodi-kik-za-yakikh-umov-voni-zvilnyayutsya-vid-opodatkovannya>.
- Жукова О. Контрольовані іноземні компанії : проблеми сожливої ідентифікації та майбутнього оподаткування URL : <https://saivena.com/wp-content/uploads/2019/02/.pdf>.
- Жукова О. Контрольовані іноземні компанії. Обов'язки та ризики контролера URL : <https://e.fin-ua.com/upravlinnya-finansami-2020-12/kontrolovani-inozemni-kompanii-obovyazki-ta-riziki-kontrolera>

6. Захарнєва В. Правила оподаткування контрольованих іноземних компаній (KIK) в контексті ІТ бізнесу URL : <https://legalitgroup.com/opodatkuвання-kik/>.
7. Калач Г., Корінь І. Заходи з протидії агресивному податковому плануванню в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2020. № 3(35). 2 т. С. 23–30.
8. Монаєнко А., Атаманчук Н. Правова регламентація основних елементів правил контрольованих іноземних компаній: світовий досвід та можливості для України. *Нове українське право*. № 2. 2022. URL : <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/238>.
9. Назарова Г.Б. Впровадження плану боротьби з BEPS в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Монографія*. № sge20-03 (2023): Інновації у сучасній науці 2023. С. 7-57. URL: <https://desymp.promonograph.org/index.php/sge/article/view/sge20-03-003>.
10. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження форми Звіту про контрольовані іноземні компанії, скороченої форми Звіту про контрольовані іноземні компанії, Порядку заповнення Звіту про контрольовані іноземні компанії, скороченої форми Звіту про контрольовані іноземні компанії і подання до контролюючого органу та Змін до форми Податкової декларації з податку на прибуток підприємств» від 25 серпня 2022 р. № 254 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-22#Text>.
11. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку проведення перевірки контролюючої особи» від 01 листопада 2022 р. № 360 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1432-22#Text>.
12. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження форми та Порядку заповнення Звіту в розрізі країн міжнародної групи» від 14 грудня 2020 р. № 764 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-21#Text>.
13. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження форми та Порядку надсилання до контролюючого органу Повідомлення про набуття (початок здійснення фактичного контролю) або відчуження частки (припинення фактичного контролю) резидентом в іноземній юридичній особі або майнових прав на частку в активах, доходах чи прибутку утворення без статусу юридичної особи» від 22 вересня 2021 р. № 512 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1525-21#Text>.
14. Олейнікова Л.Г., Долженко І.І. Удосконалення податкового контролю в Україні на основі реалізації інструментів плану BEPS та автоматичного обміну інформацією. *Наукові праці НДФІ*. 2020. № 3(92). С. 79–94. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjz0tHhqbKBAXUNJRAIHyeDCUkQFnoECBMQAQ&url=http%3A%2F%2Fwww.irbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Firis_nbuv%2Fcgibis_64.exe%3FID%3D%26P21DBN%3DUJRN%26Z21ID%3D%26S21REF%3D10%26S21CNR%3D20%26S21STN%3D1%26S21FMT%3DASP_meta%26C21COM%3DS%262_S21P03%3DFILA%3D%262_S21STR%3DNpndfi_2020_3_6&usq=AOvVaw32gWOW350Yfu9INJtM9Woz&opi=89978449.
15. Прохоренко Є. Податкова реформа : правила оподаткування контрольованих іноземних компаній URL : <https://www.apteka.ua/article/553691>.
16. Сакун О.С. Сутність агресивного податкового планування та його наслідки. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск № 31. URL: <https://economyandsociety.in.ua.pdf>.
17. Стебляк А., Верещака Я. Перспективи деофшоризації в Україні. *Молодий вчений*. 2020. № 11(87). С. 315–318. http://bses.in.ua/journals/2019/46_1_2019/6.pdf.
18. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8462>.
19. Постанова Кабінет Міністрів Україна «Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України, та визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 р. № 977» від 27 грудня 2017 р. № 1045 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-2017-%D0%BF#Text>.
20. Постанова Кабінет Міністрів Україна «Про затвердження переліку організаційно-правових форм нерезидентів, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у тому числі податок з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи» від 04 липня 2017 р. № 480 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2017-%D0%BF#Text>.
21. OECD. Designing Effective Controlled Foreign Company Rules. Action 3 – 2015 Final Report. OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264241152-en..>
22. Dahlberg M., Wiman B. The Taxation of Foreign Passive Income for Groups of Companies, IFA General Report. *Cahiers de Droit Fiscal International*. 2013. Vol. 98a. P. 17–56.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОГО ТА ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ

ТЕМА 11

ОСНОВИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

11.1. Принципи митного контролю

11.2. Діяльність митних органів

11.3. Пост-митний аудит як форма митного контролю

Тестові питання

Практичні завдання

Список використаних джерел

11.1. Принципи митного контролю

Державна митна політика – це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки. Державна митна політика є складовою частиною державної економічної політики. Митні інтереси України – це національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення митної справи. Митна безпека – це стан захищеності митних інтересів України.

Встановлено порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, здійснення відповідно до закону державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил, організація і забезпечення діяльності митних органів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної митної політики, становлять митну справу. Митна справа здійснюється з додержанням прийнятих у міжнародній практиці форм декларування товарів, методів визначення митної вартості товарів, систем класифікації та кодування товарів та системи митної статистики, інших загальновизнаних у світі норм і стандартів.

Засади митної справи, зокрема, правовий статус митних органів, митна територія та митний кордон України, процедури митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України, митні режими та умови їх застосування, заборони та/або обмеження щодо ввезення в Україну, вивезення з України та переміщення через територію України транзитом окремих видів товарів, умови та порядок справляння митних платежів, митні пільги.

Безпосереднє керівництво здійсненням митної справи покладається на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику.

Митна справа в Україні здійснюється на основі принципів, що представлено на рис. 11.1.

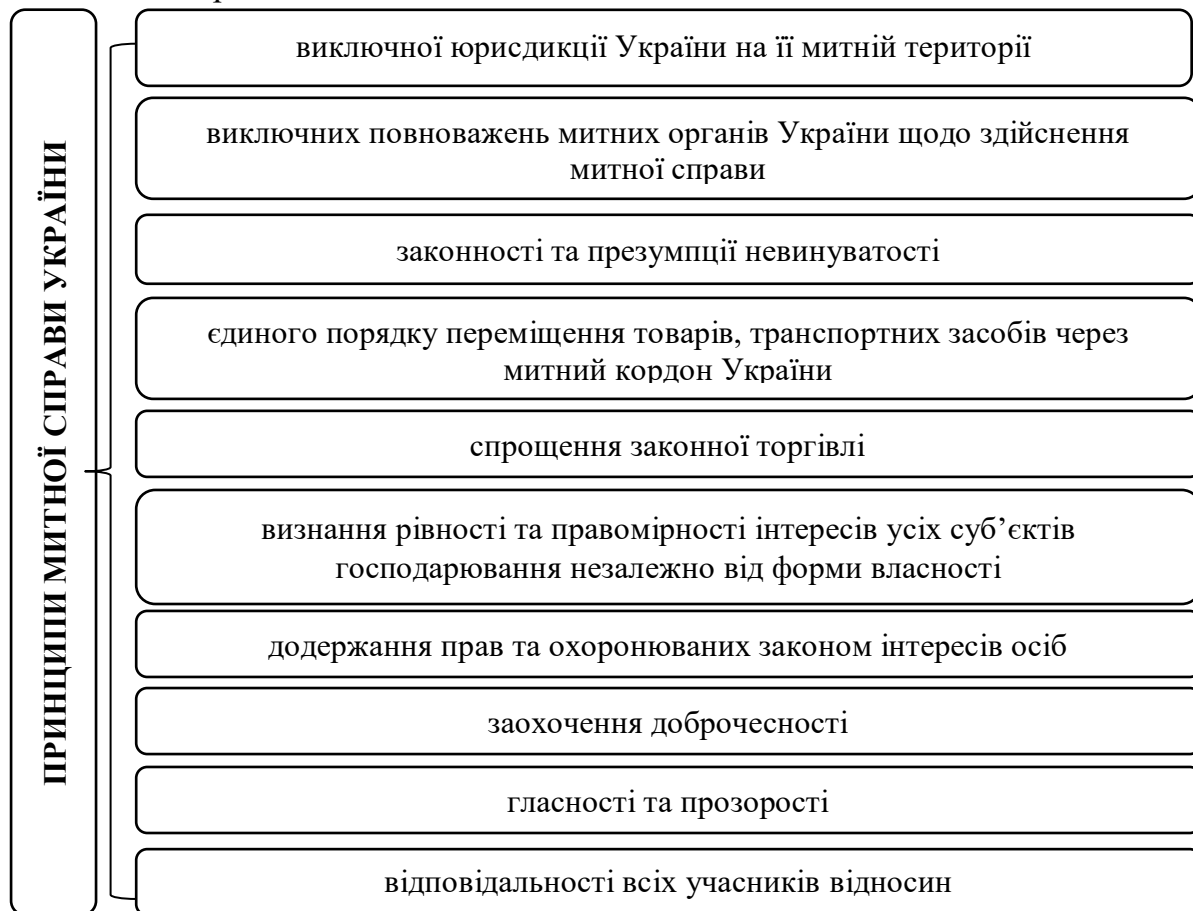

Рис. 11.1. Принципи здійснення митної справи

Територія України, зайнята сушею, територіальне море, внутрішні води і повітряний простір, а також території вільних митних зон, штучні острови, установки і споруди, створені у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України, становлять митну територію України.

Межі митної території України є митним кордоном України. Митний кордон України збігається з державним кордоном України, крім меж штучних островів, установок і споруд, створених у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України. Межі території зазначених островів, установок і споруд становлять митний кордон України.

Інформація, що стосується митної справи, отримана митними органами, може використовуватися ними виключно для митних цілей і не може розголошуватися без дозволу суб'єкта, осіб чи органу, що надав таку інформацію, зокрема, передаватися третім особам, у тому числі іншим органам державної влади. Інформація щодо підприємств, громадян, а також товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються ними через митний кордон України, що збирається, використовується та формується митними органами, вноситься до інформаційних баз даних і використовується з урахуванням обмежень, передбачених для інформації з обмеженим доступом. Обробка персональних даних осіб, відомості про яких отримані митними

органами, здійснюється без згоди таких осіб. Не належать до інформації з обмеженим доступом і не можуть становити комерційної таємниці відомості щодо конкретних експортно-імпортних операцій, згоду на оприлюднення яких надано декларантом (крім випадків віднесення таких відомостей до державної таємниці) за формою, визначеною центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, а також відомості, внесені декларантами до митної декларації.

Не вважається розголошенням інформації з обмеженим доступом надання або оприлюднення знеособленої зведеної інформації для статистичних цілей, знеособленої аналітичної інформації, знеособленої інформації щодо конкретних експортно-імпортних операцій, внесених декларантами до митної декларації, включаючи інформацію, що стосується митної вартості товарів, знеособленої інформації щодо загальних питань роботи митного органу, знеособленої інформації, яка стосується правопорушень, а також публічне обговорення в засобах масової інформації та суспільстві питань, що стосуються митної справи.

Відповідно до ст. 4 Митного кодексу України, митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм Митного кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку. Тобто, це сукупність спеціальних дій митних органів, спрямованих на дотримання норм митного законодавства.

На практиці розрізняють такі види митного контролю:

- попередній документальний контроль, який здійснюється в пунктах пропуску через державний кордон України;
- контроль під час митного оформлення товарів і транспортних засобів комерційного призначення;
- митний аудит – контроль після митного оформлення товарів і транспортних засобів комерційного призначення.

Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур визначає митний контроль як сукупність заходів, що здійснюються митною службою з метою забезпечення дотримання митного законодавства.

У чинному законодавстві України основні положення щодо митного контролю викладено у розділі XI Митного кодексу України. Так, відповідно до ст. 336 МКУ, митний контроль в Україні здійснюється у таких формах:

- перевірки документів та відомостей, які надаються митним органам під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;
- митного огляду;
- обліку товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України;
- усного опитування громадян та посадових осіб підприємств;
- огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться товари, транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою відповідно до цього Кодексу та інших законів України покладено на митні органи;
- перевірки обліку товарів, що переміщуються через митний кордон

України або перебувають під митним контролем;

➤ проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів;

➤ направлення запитів до інших державних органів, установ та організацій, уповноважених органів іноземних держав для встановлення автентичності документів, поданих митному органу;

➤ пост-митний контроль.

Перевірка документів та відомостей, які подаються митним органам під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, здійснюється візуально, із застосуванням інформаційних технологій шляхом проведення видів контролю, що представлено на рис. 11.2.

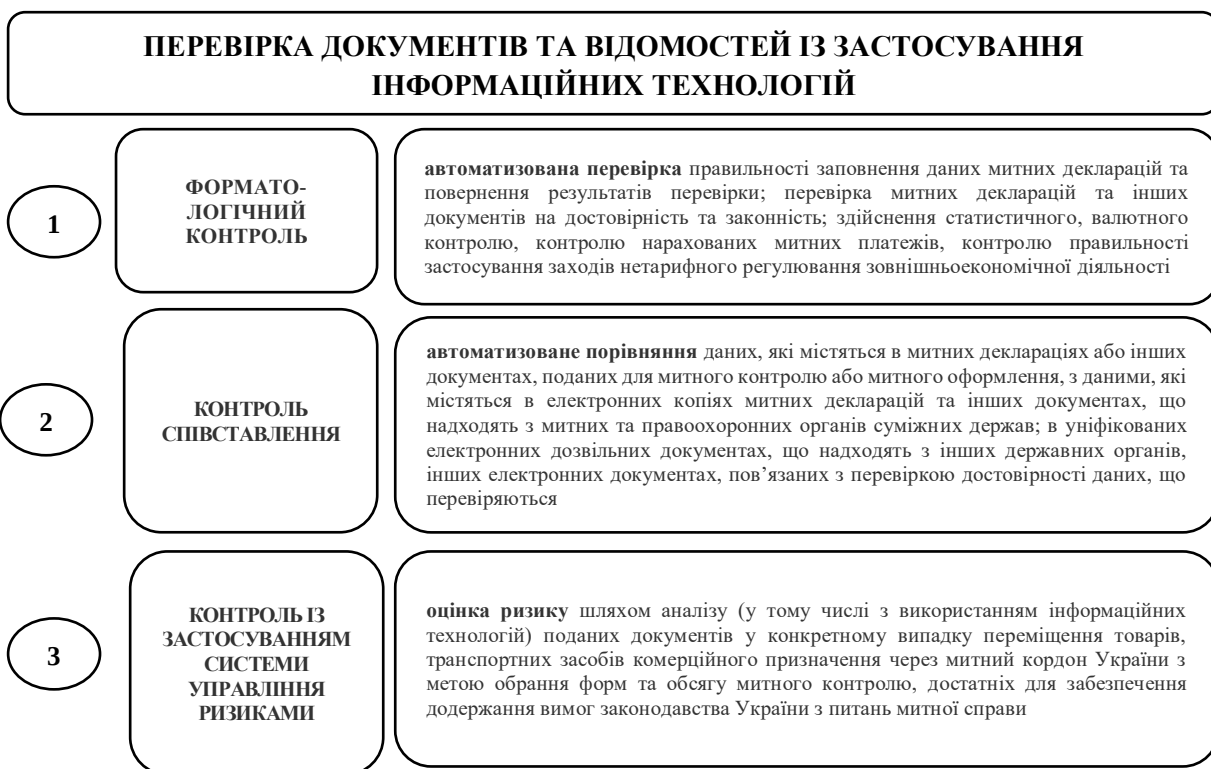

Рис. 11.2. Порядок проведення перевірки документів та відомостей із застосуванням інформаційних технологій

Метою здійснення митного контролю є забезпечення законного переміщення осіб, товарів та транспортних засобів через митний кордон, в тому числі повне та своєчасне адміністрування митних платежів.

Митний контроль виконує зі сторони держави виконує митний орган. Митний контроль є різновидом державного контролю, найбільш оперативним засобом забезпечення законності в діяльності митної служби та напрямом діяльності, що забезпечує функціонування митної системи. Таким чином, митний контроль є водночас гарантією та засобом захисту інтересів і прав людини в сфері регулювання митно-правових відносин.

Принципи здійснення митного контролю – це основоположні загальноприйняті норми, що виражають властивості такого контролю та мають вищу імперативну юридичну силу, тобто виступають як незаперечні вимоги, що висуваються до учасників суспільних відносин з метою встановлення

соціального компромісу.

Принципи здійснення митного контролю – це основні засади діяльності органів доходів і зборів щодо реалізації державної митної справи в частині здійснення контролю за дотриманням встановлених митних правил щодо порядку переміщення через митний кордон товарів, предметів і транспортних засобів, які спрямовані на забезпечення національних митних інтересів і безпеки України.

У ст. 318 Митного кодексу наводяться виключно загальні принципи здійснення митного контролю, а саме:

- митному контролю підлягають усі товари та транспортні засоби комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України;
- митний контроль здійснюється виключно митними органами;
- митний контроль передбачає виконання митними органами мінімуму митних формальностей, необхідних для додержання законодавства України з питань митної справи;
- визначеність процедури здійснення митного контролю товарів, транспортних засобів у пунктах пропуску через державний кордон України. Порядок здійснення митного контролю в наведеному випадку визначається типовими технологічними схемами митного контролю;
- розклад руху транспортних засобів, що здійснюють регулярні міжнародні рейси, затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, та центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері захисту державного кордону;
- з метою підвищення ефективності митного контролю митні органи взаємодіють з учасниками зовнішньоекономічної діяльності, АЕО, іншими особами, діяльність яких пов'язана із здійсненням зовнішньої торгівлі, та з їх професійними об'єднаннями (асоціаціями);
- для забезпечення здійснення митного контролю митними органами використовуються системи, що забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів.

Митний контроль як різновид державного контролю базується на наступних принципах:

- об'єктивності, котрий передбачає аналіз реальних фактів і всебічність їх розгляду. Митна контрольна діяльність має ґрунтуватися на дійсності, реальності та конкретності фактів;
- дієвості, що полягає в реальних наслідках виявлення порушення чинного законодавства, прийнятих норм і правил. На нього покладено обов'язок не лише виявити допущені порушення, а й глибоко їх проаналізувати, зробити висновки щодо можливих наслідків, дати хід державному механізму захисту. Принцип дієвості контролю покладено в основу реагування органів контролю, усієї системи контролю шляхом вжиття відповідних заходів самостійно або передачі результатів і висновків повноважним органам для прийняття рішень;
- гласності, який передбачає відкритість у діяльності державних органів, у тому числі й митних органів, широку інформованість про прийняті рішення та їх виконання, надання громадянам, колективам і організаціям реальних гарантій щодо забезпечення їх інтересів;

➤ систематичності та регулярності. Це вносить певний порядок і дисципліну в роботу як того, кого контролюють, так і того, хто контролює. До того ж систематичний контроль дає змогу краще орієнтуватися в конкретній галузі управління та постійно аналізувати стан справ, а також виявляти недоліки в управлінській діяльності, відшукувати резерви чи попереджувати непередбачені наслідки. Принцип регулярності контролю стимулює саму контрольну діяльність до підвищення ефективності та позитивного впливу на досягнення результату.

Товари, що ввозяться на митну територію України (у тому числі з метою транзиту), можуть підлягати заходам офіційного контролю.

Заходи офіційного контролю проводяться:

1) у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України - в обсязі, необхідному для надання дозволу на пропуск товарів через митний кордон України для їх переміщення до пунктів призначення на території України чи до пункту вивезення (пропуску) за межі митної території України або випуску їх у заявлений митний режим відповідно до мети їх ввезення в Україну у пункті пропуску (пункті контролю) через державний кордон України;

2) у пунктах призначення на території України – в обсязі, необхідному для надання дозволу на випуск товарів у заявлений митний режим відповідно до мети їх ввезення в Україну.

Заходи офіційного контролю у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України проводяться митними органами шляхом *попереднього документального контролю*. Попередній документальний контроль розпочинається після пред'явлення митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення і документів на такі товари в пункті пропуску (пункті контролю) через державний кордон України.

Протягом двох годин з моменту пред'явлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення посадова особа митного органу під час проведення попереднього документального контролю зобов'язана:

1) прийняти одне з таких рішень про надання дозволу на пропуск товарів через митний кордон України за результатами попереднього документального контролю для переміщення їх до пункту призначення на території України чи до пункту вивезення (пропуску) за межі митної території України або *припинення попереднього документального контролю* та залучення для проведення заходів офіційного контролю посадової особи відповідного уповноваженого органу;

2) внести до єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів України інформацію про прийняте рішення.

Попередній документальний контроль припиняється посадовою особою митного органу у таких випадках, що схематично представлені на рис. 11.3.

Протягом **двох годин** з моменту залучення до проведення заходів офіційного контролю у пункті пропуску (пункті контролю) через державний кордон України посадова особа відповідного уповноваженого органу зобов'язана:

1) прийняти одне або кілька рішень про надання дозволу на пропуск товарів через митний кордон України для переміщення їх до пункту призначення на території України чи до пункту вивезення (пропуску) за межі митної території України або надання дозволу на випуск товарів у заявлений митний режим відповідно до мети їх ввезення в Україну в пункті пропуску (пункті контролю)

через державний кордон України або *заборону ввезення товарів* на митну територію України або *необхідність проведення огляду* (інспектування) товарів або *необхідність взяття проб (зразків)* товарів для проведення їх дослідження (аналізу, експертизи) або *необхідність проведення додаткової обробки* товарів (фумігації, знезараження, нанесення відповідного маркування тощо);

2) *внести до єдиного державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі»* інформацію про прийняте рішення, про посадову особу, яка прийняла таке рішення, та про посадову особу, яка безпосередньо виконуватиме процедури.

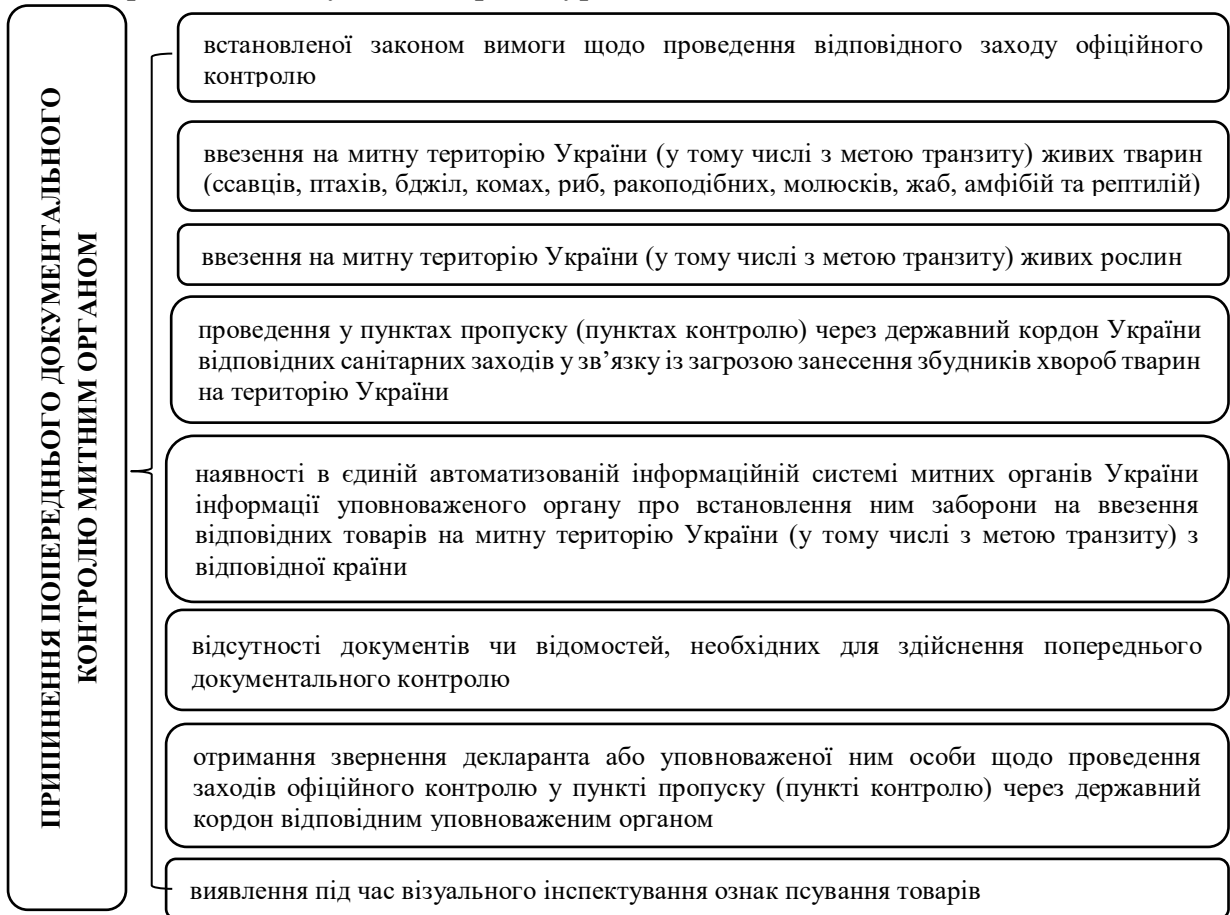

Рис. 11.3. Випадки припинення документального попереднього контролю митним органом

Посадова особа митного органу **протягом 12 годин** з моменту внесення відповідної інформації до єдиного державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» зобов'язана виконати такі процедури та внести до єдиного державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» інформацію про їх виконання.

Форми та обсяги митного контролю обираються на підставі результатів застосування системи управління ризиками або автоматизованою системою управління ризиками.

Товари, транспортні засоби комерційного призначення перебувають під митним контролем з моменту його початку і до закінчення згідно із заявленим митним режимом. Граничний строк перебування товарів, транспортних засобів комерційного призначення під митним контролем до моменту поміщення цих

товарів, транспортних засобів у відповідний митний режим не може перевищувати *180 календарних днів*. Якщо власник товару, транспортного засобу комерційного призначення, які перебувають під митним контролем, не звернулися до закінчення граничного строку, то набувають статусу таких, що зберігаються на складі митного органу.

З метою скорочення часу проведення митного контролю та підвищення його ефективності митні органи можуть використовувати технічні та спеціальні засоби, а також службових собак.

До товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що перебувають під митним контролем, приміщень, де знаходяться товари, що підлягають митному контролю, а також до приладів обліку енергоносіїв, електричної, теплової та інших видів енергії митними органами застосовуються засоби забезпечення ідентифікації.

Забезпечення ідентифікації здійснюється шляхом накладання митних забезпечень: *одноразових номерних запірно-пломбових пристроїв, пломб, печаток, голографічних міток, нанесення цифрового, літерного чи іншого маркування, ідентифікаційних знаків, проставляння штампів, взяття проб і зразків, складання опису товарів, транспортних засобів комерційного призначення, креслень, масштабних зображень, виготовлення фотографій, ілюстрацій, використання товаросупровідної документації тощо*. При цьому накладання одноразових номерних запірно-пломбових пристроїв, пломб, печаток на транспортні засоби комерційного призначення може здійснюватися без проведення митного огляду товарів, що переміщуються зазначеними транспортними засобами через митний кордон України, про що робиться відповідна відмітка в товаросупровідних документах.

У разі потреби для участі у здійсненні митного контролю можуть залучатися спеціалісти та експерти. Залучення спеціалістів та експертів здійснюється керівником митного органу або його заступником за погодженням з керівником підприємства, установи, організації, де працює спеціаліст чи експерт. Спеціалісти та експерти, які залучаються до участі у здійсненні митного контролю, мають право на відшкодування витрат, пов'язаних з їхньою участю у здійсненні митного контролю, за ними зберігається середня заробітна плата за місцем роботи на час такої участі.

На підставі міжнародних договорів України, укладених відповідно до закону, у пунктах пропуску через державний кордон України може здійснюватися спільний митний контроль з митними органами суміжних держав.

11.2. Діяльність митних органів

Безпосереднє здійснення митної справи покладається на *митні органи*. Основне призначенням митних органів є створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення безпеки суспільства, захист митних інтересів України.

Митниця є митним органом, який у зоні своєї діяльності забезпечує виконання завдань, покладених на митні органи. Митниця є територіальним органом центрального органу виконавчої влади, має окремий баланс, рахунки в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, печатку та бланк із зображенням Державного Герба України.

Основні завдання митних органів представлені у табл. 11.1.

Таблиця 11.1

Основні завдання митних органів

№	Основні завдання митних органів
1	забезпечення правильного застосування, неухильного дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства України з питань митної справи
2	забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань митної справи, укладеними відповідно до закону
3	створення сприятливих умов для полегшення торгівлі, сприяння транзиту, збільшення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України, здійснення разом з митними органами інших держав заходів щодо удосконалення процедури пропуску товарів, транспортних засобів через митний кордон України, їх митного контролю та митного оформлення
4	здійснення митного контролю та виконання митних формальностей щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, у тому числі на підставі електронних документів (електронне декларування), за допомогою технічних засобів контролю тощо
5	аналіз та управління ризиками з метою визначення форм та обсягів митного контролю
6	забезпечення справляння митних платежів, контроль правильності обчислення, своєчасності та повноти їх сплати, застосування заходів щодо їх примусового стягнення у межах повноважень, організація застосування забезпечення сплати митних платежів, взаємодія з гарантами, що надають гарантії
7	застосування передбачених законом заходів митно-тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, здійснення контролю за дотриманням усіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами встановлених законодавством заборон та обмежень щодо переміщення окремих видів товарів через митний кордон України; здійснення заходів щодо недопущення переміщення через митний кордон України товарів, на які встановлені заборони та обмеження щодо переміщення через митний кордон України, а також товарів, які не відповідають вимогам якості та безпеки
8	здійснення державного експортного контролю в межах повноважень, покладених на митні органи відповідно до цього Кодексу та інших законів України
9	здійснення контролю за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України
10	сприяння захисту прав інтелектуальної власності, вжиття заходів щодо запобігання переміщенню через митний кордон України товарів з порушеннями охоронюваних законом прав інтелектуальної власності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів
11	запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил на всій митній території України
12	здійснення в межах повноважень, визначених цим Кодексом, контролю за діяльністю підприємств, які надають послуги з декларування товарів, перевезення та зберігання товарів, що переміщуються через митний кордон України чи перебувають під митним контролем, та здійснюють інші операції з такими товарами, надання дозволів на здійснення зазначених видів діяльності; надання авторизацій
13	ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності
14	ведення митної статистики та обмін даними митної статистики з митними органами інших країн
15	проведення верифікації (встановлення достовірності) сертифікатів і декларацій про походження товару з України та видача у випадках, встановлених чинними міжнародними договорами, сертифікатів походження
16	здійснення обміну документами та інформацією (у тому числі електронною) з іншими державними органами України, митними, правоохоронними та іншими органами іноземних держав
17	впровадження, розвиток та технічне супроводження систем, що забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів, і технологій у митній справі, автоматизація митних процедур, а також захист електронних інформаційних ресурсів митних органів відповідно до законодавства про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах та про забезпечення кібербезпеки
18	здійснення міжнародного співробітництва у сфері митної справи, залучення зовнішніх ресурсів для забезпечення діяльності митних органів
19	кінологічне забезпечення діяльності митних органів
20	управління об'єктами інфраструктури митних органів, розбудова митного кордону
21	здійснення інших визначених законом повноважень, покладених на митні органи

Митниця здійснює свою діяльність на території однієї, двох чи більше адміністративно-територіальних одиниць України. Зони діяльності митниць визначаються положеннями про ці митниці.

Митний пост є митним органом, який входить до складу митниці як структурний підрозділ і в зоні своєї діяльності забезпечує виконання завдань, покладених на митні органи.

З метою підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з митної справи, а також проведення наукових досліджень у сфері забезпечення митних інтересів України в системі центрального органу виконавчої влади, що

реалізує державну митну політику, можуть створюватися спеціалізовані навчальні заклади та науково-дослідна установа.

Перелік атрибутики митних органів представлена на рис. 11.4.

АТРИБУТИКА МИТНИХ ОРГАНІВ	
1	ЕМБЛЕМИ ТА ПРАПОРИ МИТНИХ ОРГАНІВ
2	ФОРМЕННИЙ ОДЯГ ПРАЦІВНИКІВ МИТНИХ ОРГАНІВ
3	СЛУЖБОВІ ПОСВІДЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ МИТНИХ ОРГАНІВ
4	ЗАОХОЧУВАЛЬНІ ВІДЗНАКИ МИТНИХ ОРГАНІВ

Рис. 11.4. Перелік атрибутики митних органів

Майно митних органів, а також спеціалізованих навчальних закладів та науково-дослідної установи митних органів є державною власністю. Земельні ділянки, службові та побутові приміщення, обладнання та засоби електронних комунікацій митних органів, а також спеціалізованих навчальних закладів та науково-дослідної установи митних органів

Митні органи при виконанні покладених на них завдань взаємодіють, у тому числі шляхом обміну інформацією, з правоохоронними органами в порядку, встановленому законодавством. У разі виявлення під час здійснення митного контролю та інших заходів, що здійснюються митними органами, ознак правопорушень, розслідування яких не належить до повноважень митних органів, митні органи зобов'язані письмово повідомляти про це відповідні правоохоронні органи. Правоохоронні органи зобов'язані письмово повідомляти митні органи про виявлені ними порушення митних правил або контрабанду.

Митні органи встановлюють та підтримують офіційні відносини консультативного характеру з суб'єктами господарювання. Ці відносини включають в себе укладення меморандумів про взаєморозуміння з метою розвитку співробітництва, забезпечення участі зазначених осіб у вдосконаленні митного контролю та оптимізації методів роботи митних органів.

Відповідно до міжнародних договорів, митними органами України спільно з митними органами суміжних держав може здійснюватися:

- 1) проведення спільного митного контролю у пунктах пропуску;
- 2) узгодження часу здійснення митного контролю у пунктах пропуску, процедур митного контролю, митного оформлення та взаємне визнання документів, що використовуються митними органами для виконання митних формальностей;
- 3) проведення спільних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення і припинення контрабанди та порушень митних правил;
- 4) проведення спільних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення і припинення правопорушень у сфері службової діяльності працівників митних органів України та митних служб суміжних держав;
- 5) проведення інших спільних одноразових чи постійних заходів з питань;
- 6) обмін інформацією, у тому числі з використанням інформаційних

технологій та систем.

Працівники митних органів, на яких покладено виконання завдань є державними службовцями. Вони приймають Присягу державних службовців. На службу до митних органів приймаються громадяни України, які досягли 18-річного віку і здатні за своїми діловими та моральними якостями, освітнім рівнем і станом здоров'я виконувати завдання, покладені на ці органи. З прийняттям на службу може бути встановлено випробування.

Прийняття на службу до митних органів України здійснюється на конкурсній основі. На службу до митних органів не можуть бути прийняті особи, що визнані недієздатними або обмеженими у дієздатності, особи, які мають судимість за вчинення умисного кримінального правопорушення, а також особи, які протягом року, що передував їх зверненню до митного органу з приводу працевлаштування, притягувалися до адміністративної відповідальності за вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією.

З особами, які призначаються на службу до митних органів на посади державної служби, можуть укладатися контракти про проходження державної служби. Контракт про проходження державної служби укладається на строк до трьох років.

Працівникам митних служб присвоюються спеціальні звання, що схематично переставлено на рис. 11.5.

СПЕЦІАЛЬНІ ЗВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ МИТНИХ СЛУЖБ	
державний радник митної служби	радник митної служби I рангу
державний радник митної служби I рангу	радник митної служби II рангу
державний радник митної служби II рангу	радник митної служби III рангу
державний радник митної служби III рангу	інспектор митної служби I рангу
інспектор митної служби III рангу	інспектор митної служби II рангу
інспектор митної служби IV рангу	молодший інспектор митної служби

Рис. 11.5. Спеціальні звання працівників митних служб

Спеціальні звання митної служби присвоюються довічно. Позбавлення спеціальних звань здійснюється виключно за вироком суду.

Система професійної освіти у сфері митної справи включає:

- 1) підготовку фахівців з вищою освітою;
- 2) перепідготовку працівників митних органів;
- 3) підготовку наукових та науково-педагогічних кадрів;
- 4) підвищення кваліфікації працівників митних органів;
- 5) організацію навчання працівників митних органів без відриву від роботи.

Підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації працівників митних органів здійснюються у спеціалізованих навчальних закладах митних органів та

у спеціалізованому органі з питань спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику. Підготовка фахівців з вищою освітою для митних органів за окремими напрямками може здійснюватися також у вищих навчальних закладах іншого галузевого підпорядкування за державним замовленням.

Посадові особи митних органів перебувають під захистом закону. Захист життя, здоров'я, честі, гідності, майна цих посадових осіб та членів їхніх сімей від кримінально-протиправних посягань, інших протиправних дій.

Посадові особи митних органів під час виконання службових обов'язків можуть застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю. Для забезпечення правильного та ефективного застосування фізичної сили, спеціальних засобів, вогнепальної зброї з посадовими особами митних органів проводяться заняття із спеціальної підготовки та періодичні перевірки придатності до зазначених дій.

Посадові особи митних органів під час виконання службових обов'язків мають право застосовувати фізичну силу для:

- 1) припинення порушень митних правил, затримання осіб, які їх вчинили, подолання опору законним розпорядженням або вимогам посадових осіб митних органів;

- 2) забезпечення доступу до приміщень або на території, де знаходяться товари, що перебувають під митним контролем;

- 3) припинення інших дій, що перешкоджають виконанню обов'язків, покладених на посадових осіб митних органів, якщо ненасильницькі засоби впливу не забезпечують виконання цих обов'язків.

Посадові особи митних органів під час виконання службових обов'язків мають право застосовувати наручники, гумові кийки, сльозоточиві речовини, обладнання для відкриття приміщень, засоби для примусової зупинки транспортних засобів та інші спеціальні засоби для:

- 1) відбиття нападу безпосередньо на них або на інших осіб;

- 2) відбиття нападу на будинки, будівлі, споруди, транспортні засоби, що належать митним органам, спеціалізованим навчальним закладам та науково-дослідній установі митних органів або використовуються ними, на підприємства, установи та організації, в приміщеннях та на території яких здійснюється митний контроль, на товари, що перебувають під митним контролем, а також для звільнення зазначених об'єктів у разі їх захоплення;

- 3) затримання правопорушників, їх доставки до службового приміщення митного органу, якщо ці особи чинять опір та іншу протидію або можуть завдати шкоди оточуючим чи собі;

- 4) припинення фізичного опору, що чиниться посадовій особі митних органів;

- 5) проникнення до приміщень або на території, де можуть знаходитися предмети контрабанди або безпосередні предмети порушення митних правил;

- 6) зупинення транспортного засобу, водій якого не виконав вимогу посадової особи митних органів про зупинення.

Забороняється застосовувати спеціальні засоби до жінок з явними ознаками вагітності, осіб з явними ознаками інвалідності та малолітніх, крім випадків вчинення ними збройного опору, вчинення групового нападу, який загрожує життю та здоров'ю людей, збереженню товарів, що перебувають під

митним контролем.

Під час реформування митних органів України необхідно враховувати позитивний досвід розвинених країн. Стаття 135 Договору про заснування Європейської Спільноти, що стосується митної співпраці, визначає, що в межах сфери застосування цього договору Раді ЄС належить вживати заходи, спрямовані на зміцнення митної співпраці держав-членів та їх із Комісією ЄС. Такі заходи не торкаються застосування національного кримінального права чи здійснення національного правосуддя [5]. Адміністрації країн-членів ЄС формують національні норми в межах прийнятих центральними органами ЄС рішень. Це стосується всіх текстів декретів, указів, циркулярів або висновків, які розкривають (конкретизують) основні, прийняті раніше центральними органами ЄС правила.

Повноваження митних органів визначаються національним законодавством, а також актами уряду й міністрів. При цьому митні служби можуть виконувати не пов'язані безпосередньо з митною справою особливі функції, зумовлені національними традиціями.

До компетенції митних палат у Польщі належать боротьба зі злочинністю у сфері митних, акцизних справ та азартних ігор; контроль виробників аграрної продукції, нарахування акцизу, податку на азартні ігри та страховки; стягнення заборгованості, знищення товарів [5].

У Франції посадові особи митниці беруть участь у регулюванні морських суден, забезпечують вимірювання водотоннажності, зберігання морських іпотек, участь в операціях із рятування на морі [5].

Гармонізація митних процедур та уніфікація методів забезпечення митної діяльності в країнах Європейського союзу створювали умови для формування однотипних (аналогічних) підрозділів у митних адміністраціях. Упровадження автоматизованих систем та єдиного програмного забезпечення призвело до утворення структурних одиниць, спеціалісти яких супроводжують комп'ютерну техніку, використання єдиного тарифу ЄС - фахівців із класифікації й митної оцінки, а покладення на митні органи завдань щодо формування статистичної бази спільноти – введення до штатних структур підрозділів, відповідних за збір та обробку даних [5].

Митна агенція Італії та Адміністрація мита й акцизів Люксембургу відносяться до самостійних (децентралізованих) митних органів, а Митна адміністрація Франції - до митних органів, які підпорядковані Міністерству фінансів. У країнах зі значною територією та кількістю населення, що характерно також для України, митні органи функціонують переважно як самостійні спеціалізовані владні структури, відповідальні за реалізацію митної політики держави.

Митна служба Польщі, яка в 2012 р. належала до автономних митних адміністрацій, у 2016 р. увійшла до складу новоствореної Національної податкової адміністрації в структурі Міністерства фінансів. Змінили свій самостійний статус митні адміністрації Словаччини та Словенії, які в результаті реорганізації перетворились на підрозділи міністерств фінансів. У результаті модернізації й об'єднання з Податковою та фінансовою адміністрацією Митна служба і фінансова інспекція Міністерства фінансів Угорщини перетворилась на Національну податкову і митну адміністрацію [5].

Сучасна класифікація європейських митних адміністрацій з огляду на

організаційну структуру й порядок управління в країнах ЄС органами, що безпосередньо забезпечують реалізацію митної справи, враховує існуючу тенденцію до інтеграції владних структур, у тому числі шляхом об'єднання фіскальних функцій в одному відомстві.

До першої групи віднесемо 5 митних адміністрацій, які не підпорядковані жодному міністерству або відомству, є фактично самостійними державними структурами митного спрямування, що підзвітні лише урядам: Агенція митниці та монополій Італії, Національна митна служба Румунії, Адміністрація митних та акцизних зборів Люксембургу, Митна адміністрація Чеської Республіки, Митне управління Швеції [5].

Друга група включає 11 митних адміністрацій, чиї функції також відокремлені від будь-яких інших державних органів, проте організаційно вони входять до складу міністерств фінансів: Митне агентство Міністерства фінансів Болгарії, Генеральна дирекція митниць та акцизних зборів Міністерства фінансів Греції, Митний департамент Міністерства фінансів Кіпру, Митний департамент Міністерства фінансів Литви, Митний департамент Міністерства фінансів Мальти, Митна служба Федерального міністерства фінансів Німеччини, Митне управління Директорату фінансової справи Міністерства фінансів Словаччини, Фінансова адміністрація Міністерства фінансів Республіки Словенія, Митна служба Фінляндії, Головне управління митниць та акцизних зборів Міністерства економіки та фінансів Франції, Митне управління Міністерства фінансів Хорватії [5].

Досить розповсюдженим серед європейських митних адміністрацій є варіант об'єднання податково-митних структур, проте останні не є однорідними в питаннях підпорядкування та підконтрольності: одна частина являє собою консолідований митно-податковий структурний підрозділ фіскального міністерства, а друга представлена самостійною урядовою службою, до повноважень якої віднесено і стягнення податків (у тому числі митних платежів), і здійснення процедур митного контролю й оформлення.

Третя група об'єднує 2 митні адміністрації, які функціонують як інтегроване податково-митне (фіскальне) відомство: Служби державних доходів Латвії, Національна податкова та митна адміністрація Угорщини [5].

Четверта група сформована з 8 об'єднаних податково-митних адміністрацій, що входять до складу фінансових відомств своїх країн як структурні одиниці: Митне управління Федерального міністерства фінансів Австрії, Головне управління митниць та акцизів Федеральної служби фінансів Бельгії, Центральна митна та податкова адміністрація Міністерства податків і зборів Данії, Податково-митний департамент Міністерства фінансів Естонії, Державне податкове агентство Міністерства економіки і фінансів Іспанії, Податкова та митна адміністрація Міністерства фінансів Нідерландів, Національна податкова адміністрація Міністерства фінансів Польщі, Податково-митне управління Міністерства фінансів Португалії [5].

У Сполучених Штатах Америки Бюро з митних питань та охорони кордонів США, як митний орган, забезпечує захист американського народу та національної економіки, розвиває та впроваджує програми, які прискорюють обробку осіб та товарів в сухопутних пунктах пропуску, аеропортах та морських портах, водночас, забезпечуючи глобальну торгівлю та підсилюючи безпеку ланок постачання. З огляду на важливість покладених на Бюро функцій,

необхідним є забезпечення Бюро висококваліфікованими кадрами, і Бюро ретельно підходить до формування своїх кадрів, висуваючи до претендентів на посади високі вимоги. Існують вимоги до претендента на посаду офіцера в Бюро. Претендент повинен бути громадянином США та проживати в США, здатним пройти повну перевірку автобіографічних даних, медичне обстеження, придатним до служби та пройти тест на вживання наркотиків, мати стан здоров'я, достатній для виконання фізичних навантажень, іноді в суворих умовах, мати діючі водійські права; бажати носити форму та працювати за змінним графіком, мати людські якості для ввічливої взаємодії з пасажирями, за віком не старшим 37 років [9].

Вимоги до посадових осіб Бюро цілеспрямовано, виважено та відповідально підходять до професійного добору кандидатів на посади в Бюро, обираючи тих осіб, які відповідають встановленим високим вимогам. Вимоги до кандидатів на посади в митних органах України дещо нижчі. Вони дозволяють займати посади в цих органах особам, які не здатні і не готові забезпечувати виконання завдань, покладених на митні органи України, на високому рівні.

Головним органом митної системи Німеччини є Федеральна митна адміністрація Німеччини. У Німеччині функціонує закрыта (кар'єрна) модель державної служби. Відповідно до Концепції модернізації Федеральної митної адміністрації Німеччини, співробітники митних адміністрацій за характером виконуваних обов'язків поділяються на чиновників, службовців та робітників. За рівнем компетентності та обсягом обов'язків чиновники можуть належати до групи нижчого, середнього, підвищеного та вищого рангів [9].

Перелік вимог, яким мають відповідати претенденти на посади у митні адміністрації, розмежовується залежно від рівня митної адміністрації. Кандидат для проходження відбіркового конкурсу заповнює електронну анкету на сайті Федеральної митної адміністрації Німеччини та надсилає свою заявку поштою до Федеральної фінансової дирекції. Загальні вимоги до кандидатів на цьому етапі такі: німецьке громадянство (або громадянство ЄС), вік до 40 років, атестат та диплом, що засвідчують рівень здобутої освіти, медична довідка про відповідність медико-фізичним показникам (наприклад, мінімальний зріст 165 см). Кандидатів, анкети яких пройшли попередній відбір, запрошують до участі в наступному етапі конкурсу [9].

11.3. Пост-митний аудит як форма митного контролю

Постмитний контроль ототожнюють із такими поняттями, як митний аудит, митний пост-аудит. На законодавчому рівні також немає чіткого поняття, сутності та змісту постмитного контролю.

У Митному кодексі Європейського союзу передбачено термін «постмитний контроль», який здійснюється на основі методів аудиту. Тобто одним з основних елементів, за допомогою якого він проводиться, є саме аудит.

В 2014 році внаслідок створення Державної фіскальної служби проведення постмитного контролю було покладено на Департамент податкового та митного аудиту, який зараз називається Департамент аудиту. У свою чергу, це призвело до поглинання податковою такої форми митного контролю, як постмитний контроль. В 2022 році Державну фіскальну службу було ліквідовано.

Згідно чинної на теперішній час редакції ст. 337¹ Митного кодексу України пост-митний контроль здійснюється митними органами, при цьому для цілей пост-митного контролю митні органи мають право перевіряти точність і повноту інформації, що міститься у митній декларації, загальній декларації прибуття, та наявність, точність і правильність документів, на підставі яких здійснено випуск товарів, у тому числі достовірність інформації, викладеної в заяві декларанта або уповноваженої ним особи до митної декларації, про те, що задекларовані товари за своєю характеристикою та фізико-хімічними властивостями не належать до культурних цінностей, наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв, заборонених до ввезення та застосування на території України, товарів військового призначення або товарів подвійного використання, небезпечних відходів, агрохімікатів та пестицидів, що підлягають державній реєстрації, об'єктів, торгівля якими підпадає під регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, генетично модифікованими організмами або продукцією, виробленою із застосуванням генетично модифікованих організмів, не містять озоноруйнівних речовин.

Пост-митний контроль здійснюється за результатами застосування системи управління ризиками та може бути ініційований під час митного оформлення або протягом 30 календарних днів з дня випуску товарів.

Пост-митний контроль здійснюється виключно тим митним органом, що здійснював митне оформлення товарів.

Митний орган надсилає декларанту в електронній формі повідомлення з переліком документів, які необхідно надати для здійснення пост-митного контролю.

Декларант зобов'язаний надати документи, зазначені у повідомленні митному органу для здійснення пост-митного контролю, протягом 15 календарних днів з дати отримання такого повідомлення, у вигляді оригіналів або засвідчених в установленому порядку копій на паперовому носії або електронних (сканованих) копій, на які накладено електронний підпис декларанта або уповноваженої ним особи, якщо законодавством не передбачено подання оригіналів таких документів.

Пост-митний контроль здійснюється у приміщенні митного органу.

Відомості про перелік документів, зазначених у повідомленні декларанту для здійснення пост-митного контролю, та про результати його здійснення вносяться до єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів.

Про результати пост-митного контролю митний орган повідомляє декларанта в письмовій або електронній формі.

Результати пост-митного контролю підприємства враховуються системою управління ризиками, що застосовується митними органами, та під час планування і проведення документальних перевірок.

Після завершення проведення пост-митного контролю митний орган повертає оригінали документів декларанту (у разі їх надання).

Предметом постмитного контролю є документи і відомості, які стосуються товарів або комерційних операцій, проведених до або після випуску товарів, у яких дані товари брали участь. Суб'єктом є особи відповідних контролюючих органів, яким надано право здійснювати митний контроль, у

тому числі постмитний контроль. Об'єктом є суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності.

Метою проведення митного аудиту є перевірка правильності заповнення декларацій на товари та достовірності зазначених у них даних під час перевірки будь-яких документів і відомостей, які стосуються даних товарів або комерційних операцій, проведених до або після випуску товарів, у яких дані товари брали участь, з метою недопущення порушень митного законодавства.

Постмитний контроль є однією з форм митного контролю, який здійснює виключно митниця.

У нормативно-правовій базі зустрічаються різні підходи до трактування сутності та практичної спрямованості аудиту у митній сфері (табл. 11.2).

Таблиця 11.2

Дивергенція підходів до тлумачення поняття «аудит» у митній справі [10]

Джерело	Зміст поняття
Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» № 2258-VIII від 21 грудня 2017 р.	Аудиторська діяльність – незалежна професійна діяльність аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, зареєстрованих у Реєстрі аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, з надання аудиторських послуг Аудит – аудиторська послуга з перевірки даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності юридичної особи або представництва іноземного суб'єкта господарювання, або іншого суб'єкта, який подає фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність групи, з метою висловлення незалежної думки аудитора про її відповідність в усіх суттєвих аспектах вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності або іншим вимогам
Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI	Законодавче визначення поняття «митний аудит» відсутнє
Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція)	Система митного контролю містить у собі контроль на основі методів аудиту (сукупність заходів, за допомогою яких митна служба переконується у правильності заповнення декларацій на товари та достовірності зазначених у них даних, перевіряючи наявні у причетних до декларування осіб відповідні книги обліку рахунків, документи, облікову документацію та комерційну інформацію)

Митний пост-аудит є особливою формою митного контролю зовнішньоекономічних операцій платника податку після завершення митного оформлення. Саме пост-аудит займає важливе місце при застосуванні системи управління митними ризиками та є важливим напрямком розбудови митної справи в контексті підвищення ефективності діяльності митних органів. Функції митного пост-аудиту наведено на рис. 11.6

Відповідно до законодавства та досвіду країн Європейського Союзу митний пост-аудит спрямований на:

- контроль за імпортом після випуску товарів у вільний обіг;
- контроль пільгових режимів (транзит, зберігання вантажів на митних складах, переробка на митній території, тимчасове ввезення та ін.);
- перевірку організації управління операторів, внутрішніх процедур і систем, які використовують для реєстрації даних, що стосуються до експортних чи імпортних товарів;

➤ попередній аудит економічних операторів – для надання права на застосування пільгових процедур і режимів (наприклад, спрощені процедури транзиту чи декларування).

Рис. 11.6. Функціональне призначення митного пост-аудиту [3]

У розвинених країнах пост-аудит забезпечує зазвичай більше 30% усіх митних платежів. У Франції митні органи перевіряють близько 5% імпорту, решта 95% – підлягають контролю протягом 1-3 років після оформлення митних документів. У США в півтора рази менше працівників митних органів ніж в Україні, проте американські митники обслуговують в десятки разів більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності завдяки пост-аудиту [10].

У податковому законодавстві Кореї передбачено проведення трьох видів митного пост-аудиту:

1. *Вибірковий аудит* (Case-by-Case Audit), коли упродовж 90 днів після митного оформлення митний орган перевіряє підстави та правильність сплачених митних платежів за окремими деклараціями, котрі відбирає електронна система управління ризиками. Найчастіше цей вид аудиту спрямований на перевірку даних, заявлених при перетині кордону.

2. *Плановий аудит* (Planned Audit) – передбачає проведення контролю окремих угод суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, котрі характеризуються високим рівнем ризику порушення податкового законодавства. Такий аудит може здійснюватися з виїздом на підприємство для вивчення бухгалтерської документації та фактичної перевірки товарів або проводитися у місці розташування митного органу за наявною митною документацією.

3. *Самостійний аудит* (Comprehensive Audit) – проведення перевірки дотримання податкового законодавства самими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності [10].

Стосовно України, то організаційне забезпечення митного пост-аудиту регламентовано Митним кодексом України. Згідно з МКУ митний контроль здійснюють безпосередньо посадові особи органів доходів і зборів шляхом проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів. Чинним Митним кодексом України передбачено проведення документальних виїзних (планових та позапланових) і документальних невиїзних перевірок, тематика яких систематизована на рис. 11.7.

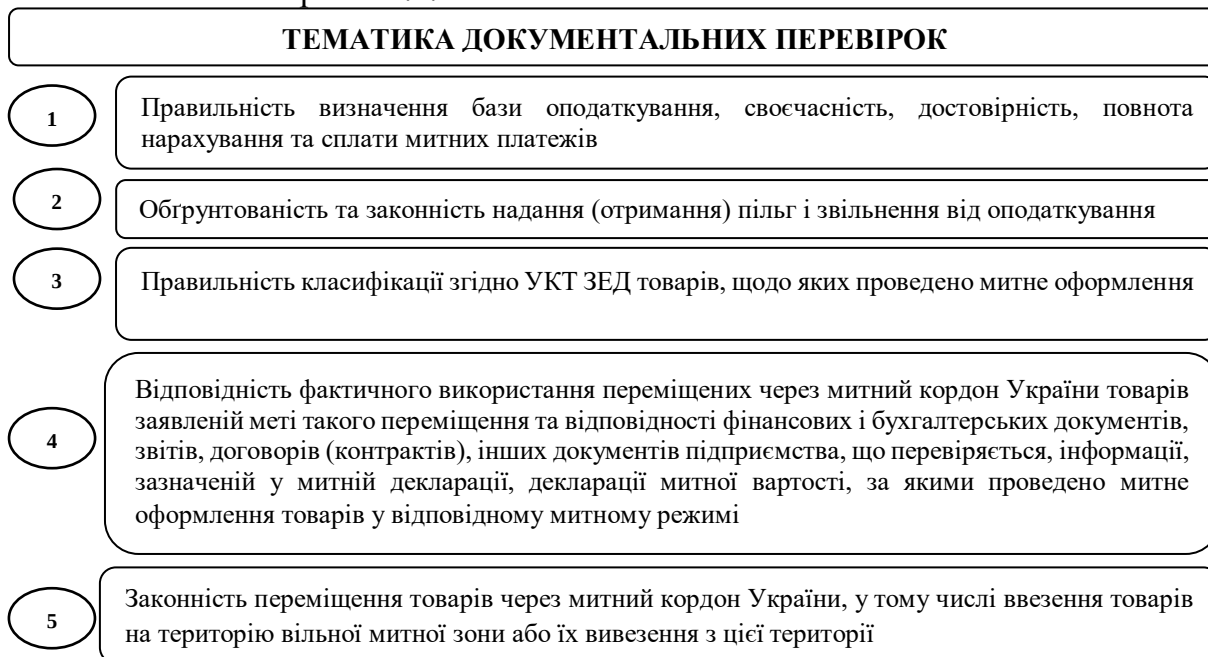

Рис. 11.7. Тематика документальних перевірок, що проводить митні України [10]

Такий підхід до організації перевірок спрямований, насамперед, на забезпечення їх максимальної ефективності.

Разом з тим, становлення митного пост-аудиту ускладнено низкою проблем:

- домінування фіскальної направленості митної діяльності. Функція наповнення державного бюджету «швидкими» грошима непрямого оподаткування, а саме імпортом податком на додану вартість, митом та акцизним податком, залишилася практично незмінною. Як наслідок, захисна функція митного оподаткування практично повністю нівельована, а розвиток напрямків, що спрямовані на її забезпечення (зокрема й митного пост-аудиту), проводиться вкрай незадовільними темпами;

- нормативно-правове забезпечення. Митний пост-аудит (або ж «проведення документальних перевірок») так і залишився однією з форм митного контролю;

- слабка методологічна база контрольно-перевірочної діяльності, що призводить до практичної неможливості дослідження низки важливих сторін діяльності суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності та його зовнішньоекономічних операцій з метою донарахування платежів, стягнення яких віднесено до компетенції митних органів. Вказані питання зумовлені декількома чинниками: по-перше, недостатнім освітнім, практичним досвідом та навичками

більшості співробітників підрозділів митного аудиту; по-друге, недосконалістю та неповнотою розробки тематики перевіркової діяльності;

- нерозвинена система формування та аналізу ризиків підприємств на предмет можливого порушення норм митного та податкового законодавства не дозволяє досягти максимальної ефективності планування перевірок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а отже й максимального фіскального ефекту;
- недостатня кількість співробітників відділів митного пост-аудиту;
- слабка взаємодія підрозділів митного органу в частині реалізації функції митного пост-аудиту;
- нормативно-правова незахищеність митного аудитора;
- низький рівень матеріального забезпечення [10].

Загальна характеристика документальних перевірок, які проводять митні органи, показана в табл. 11.3.

Таблиця 11.3

Організація документальних перевірок, що проводять митні органи України [10]

Документальні перевірки	Планова виїзна перевірка	Позапланова виїзна перевірка	Невиїзна перевірка
Порядок проведення	Передбачена в плані-графіку митного органу та проводиться за місцезнаходженням підприємства, що перевіряється	Не передбачена планами роботи митного органу і проводиться за наявності обставин (для прикладу, підприємством не подано в установлений строк митну декларацію; подано скаргу на прийняте за результатами перевірки податкове повідомлення-рішення)	Проводиться в приміщенні митного органу
Частота проведення перевірки	Не частіше одного разу на 12 місяців; не частіше одного разу на 30 місяців (для підприємств, які отримали статус уповноваженого економічного оператора)		
Тривалість проведення перевірки	Не повинна перевищувати 30 робочих днів; строк перевірки може бути продовжений, але не більше ніж на 15 робочих днів		
Оформлення результатів перевірок	Акт або довідка		

Всесвітня митна організація (World Customs Organization, WCO) у Переглянутій Кіотській Конвенції щодо гармонізації та спрощення митних процедур (Revised Kyoto Convention on the Harmonization and Simplification of Customs Procedures) (далі - Кіотська конвенція) та Світова організація торгівлі (World Trade Organization, WTO) рекомендують такі принципи митного адміністрування, яким мають слідувати країни:

- перехід від поопераційного контролю (transaction by transaction) переміщення товарів через митний кордон до контролю, заснованому на методах митного пост-аудиту;

- застосування методів ризик-менеджменту для митного контролю;
- запровадження інституту уповноваженого економічного оператора (authorized economic operator, AEO) задля забезпечення безпеки міжнародних ланцюжків постачань та спрощення руху вантажів законослухняних економічних агентів;
- запровадження застосування показників ефективності дотримання законодавства задля забезпечення дієвості та ефективності митного контролю;
- сприяння митній та торговельній кооперації задля забезпечення економічних агентів актуальною інформацією щодо змін митного законодавства та митних процедур та забезпечення добровільного дотримання ними митного законодавства;
- підписання взаємних угод з питань адміністративної допомоги з економічними агентами та іншими митними органами задля задоволення вимог глобалізації торгівлі та попередження шахрайства у торгівлі;
- забезпечення належного рівня підготовки та мотивації персоналу митних органів [7].

В рамках Доха Раунду COT (Doha Development Round) наразі обговорюються питання угод щодо спрощення торгівлі, які включають ключові заходи, пов'язані з митними процедурами та митним контролем за рахунок впровадження:

- методів митного пост-аудиту;
- методів ризик-менеджменту;
- методів попереднього контролю (pre-arrival clearance);
- інституту уповноваженого економічного оператора.

Україна є членом Всесвітньої митної організації з 1992 р., і вона має слідувати положенням Кіотської Конвенції та відповідним стандартам, визначеним у цій конвенції. Також, як член COT, Україна зобов'язана впроваджувати методи спрощення торгівлі (trade facilitation measures), які обговорюються в рамках Раунду Доха. Тобто, положення як COT так і ВМО, вимагають від України впровадження стандартів та методів митного пост-аудиту.

До того ж, ст. 76 Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, зокрема п. (е), передбачає застосування сучасних методів митного контролю, включаючи оцінку ризиків (risk assessment), аудит та контроль після митного оформлення (post clearance controls and company audit methods) з метою спрощення декларування та випуску товарів (release of goods).

Члени Європейської економічної комісії ООН (UNECE) відзначають, що митні органи, які не застосовують методи митного пост-аудиту, зазвичай зосереджують свій контроль лише на кордоні під час імпорту товарів, та часто застосовують лише фізичний огляд товарів (physical examination). Це призводить не лише до збільшення кількості часу, який товар проводить на кордоні, але до неефективності та недовіри використання як самого подібного контролю, таку і персоналу митних органів, задіяного у цих процедурах. До того ж, виключно фізичний огляд створює сприятливі умови для корупції. Контроль, заснований на аудиті, є для митних органів передумовою успішного застосування заходів щодо спрощення торгівлі, таких як відділення процедур випуску від процедур оформлення (clearance), спрощені процедури для уповноважених учасників

торгівлі (authorized traders) та уповноважених економічних операторів, застосування правил оцінки COT (WTO valuation rules) [7].

Використання методів митного пост-аудиту призводить до зростання надходжень від сплати мита та інших податків, які сплачуються при перетині товаром митного кордону, оскільки митний пост-аудит дозволяє провести більш комплексну оцінку документації, необхідної для визначення сум мита та податків. Зокрема, у Японії використання методів митного пост-аудиту призвело до зростання доходів майже удвічі у 2009 р. порівняно з 1999 р. [7].

Впровадження методів митного пост-аудиту є одним з напрямів у міжнародній торгівлі. Постійна необхідність підтримувати належний рівень дотримання законодавства економічними агентами – суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення взаємодії між ними та митними органами, зростаючі обсяги вантажів, що перетинають митний кордон країни, а також час, який витрачається на проходження митних процедур – все це зумовлює необхідність пошуку нових механізмів контролю за дотриманням митного законодавства.

Попередній митний контроль забезпечує початковою інформацією. Митний пост-аудит включає аналіз інформації та супровідної документації після того, як товар потрапив у країну. Митний пост-аудит здійснюється у різних формах, від випадкових перевірок (random audits) з метою визначити дотримання митного законодавства окремим суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, до регулярних перевірок (regularly scheduled audits), зосереджених на певних компаніях, групі компаній або галузях промисловості.

Митний пост-аудит представляє собою перехід від традиційних підходів, які фокусувались на фізичному огляді вантажу та відносно неефективних перевірках документів, які обмежували аудиторів незначним відсотком загальної кількості транзакцій економічного агента – суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. Митний пост-аудит фокусується на торговельних системах (commercial systems) економічного агента, які забезпечують проведення його транзакцій та відповідність їх чинному законодавству. Ефективні торговельні системи з адекватним контролем характеризуються високим рівнем дотримання чинного законодавства. У цьому контексті, ризики дотримання законодавства можуть бути скорочені, якщо процес аудиту використовується задля виявлення проблем у торговельних системах економічного агента та системі контролю; відповідно, цей процес спрямований на покращення дотримання законодавства економічним агентом (концепція «compliance improvement»). Все вищезазначене призвело до необхідності сконцентруватись на митному контролі після ввезення товарів, зберігаючи при цьому вибіркочу і цілеспрямовану перевірку на кордоні [7].

При застосуванні методів аналізу ризиків та митного пост-аудиту, митні органи можуть більш ефективно зосередити свої ресурси і співпрацювати з економічними агентами – суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності з метою забезпечення дотримання міжнародних норм та сприяння торгівлі. Відповідно до п. 1.4.4.3 Практичного керівництва щодо контролю торгівлі стратегічними товарами (Strategic Trade Control Enforcement, STCE) процес митного пост-аудиту визначається як структуроване вивчення відповідних комерційних договорів купівлі-продажу, фінансових і нефінансових звітів, фізичних запасів товару і інших активів, з метою вимірювання і покращення рівня відповідності технічним

стандартам.

Визначення митного пост-аудиту зафіксовано у Кіотській конвенції як сукупність заходів, за допомогою яких митні органи можуть переконатись у точності та достовірності декларацій шляхом вивчення та оцінки відповідної облікової та звітної документації, торговельних систем та комерційної інформації компанії, діяльність якої є об'єктом аудиту.

Митний пост-аудит дозволяє митним органам застосовувати багатоступеневий ризикоорієнтований (multi-layered risk-based) підхід до контролю, як перехід від виключно контролю на основі транзакції, поопераційного контролю до митного адміністрування на основі аудиту (audit-based administration).

Аудит використовує метод ризик-менеджменту, згідно якого визначаються певні галузі промисловості або сектори з високим рівнем ризику. Потім, визначені транзакції з високим рівнем ризику певних компаній підпадають під аудит. Прогресивна стратегія аудиту застосовується, коли аудит починається з початком камеральної документальної перевірки (desk audit) визначених транзакцій, коли економічний агент – суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності надає додаткову інформацію на запит митних органів. На основі результатів подібної початкової перевірки має бути прийняте рішення, чи потрібен подальший аудит, чи ні.

При цьому, мають бути забезпечені такі принципи:

- забезпечення певного ступеня спеціалізації Департаменту митного пост-аудиту за галузями або секторами економіки;
- наявність ефективних методів звітування за результатами аудиту (reporting audit results), у яких відображено рівень дотримання законодавства суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, та визначення, чи всі недоліки, які було визначено протягом аудиту, виправлені ним у відведений для цього час;
- забезпечення максимально ефективного використання інформації з баз даних митних декларацій та застосування критеріїв автоматичного відбору задля визначення високо ризикових економічних агентів/операторів та транзакцій, які підлягають аудиту;
- забезпечення доступу аудиторів до інформаційних баз даних з метою швидкої ідентифікації високоризикових суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які мають проблеми із дотриманням законодавства у минулому;
- забезпечення ефективного зворотного зв'язку процес управління ризиками та аудиту з результатами перевірок декларацій, огляду вантажів (cargo inspections) та зовнішніми джерелами інформації;
- впровадження заходів, які мають на меті вдосконалення аудиторською професійної етики та відповідальності;
- забезпечення економічних агентів актуальною інформацією стосовно процедур митного пост-аудиту, включаючи їх права та обов'язки, з метою забезпечення співпраці між ними та митними органами [29].

Застосування методів митного пост-аудиту вимагає належної організації роботи відповідного департаменту митного органу, забезпечення повноважень аудиторів щодо доступу до комерційної інформації компанії, діяльність якої є об'єктом аудиту, наявності кваліфікованих співробітників, застосування стандартів бухгалтерського обліку, зокрема, міжнародних стандартів фінансової звітності (International Financial Reporting Standards (IFRS)), прийнятих Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (International Accounting

Standards Board) компаніями. Лише знання цих стандартів дозволить митним органам адекватно впроваджувати митний пост-аудит.

Основні документи, де визначено міжнародні стандарти митного пост-аудиту наведено на рис. 11.8.

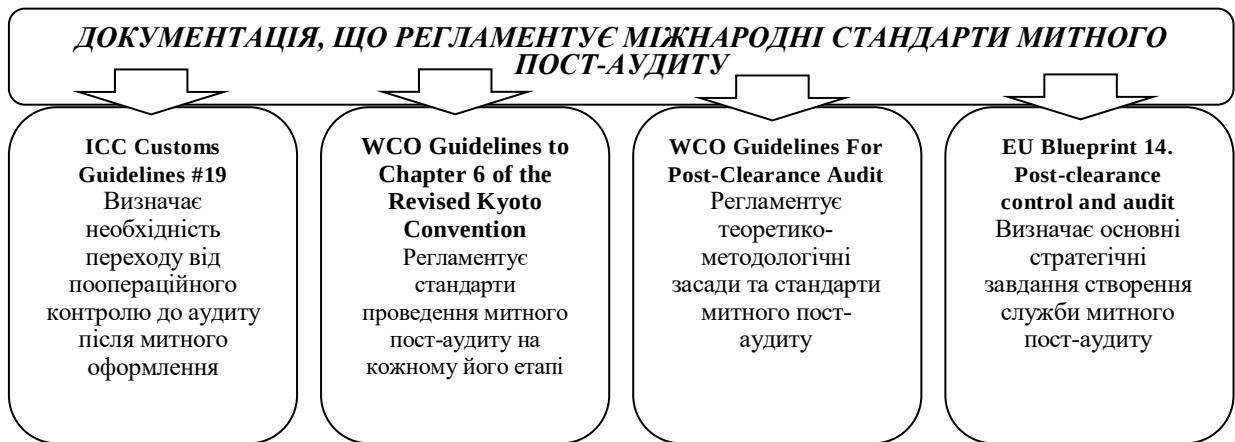

Рис. 11.8. Документація, що регламентує міжнародні стандарти митного пост-аудиту [7]

До таких стратегічних завдань, згідно цього стандарту, відносяться:

- розробка універсальної правової бази, яка надавала б митному органу необхідні повноваження для ефективного і раціонального проведення митного пост-аудиту та контролю;
- створення організаційної структури, яка дозволяла б аудиторам і їх керівникам виконувати свої обов'язки максимально ефективно;
- створення системи управління аудитом, яка б забезпечувала проведення результативних, високоякісних аудитів із застосуванням відповідних методів і передбачала створення програми забезпечення якості, що дозволяла б проводити аудит відповідно до необхідних стандартів;
- розробка національного плану аудитів, в якому передбачаються як короткострокові, так і довгострокові заходи, що впливають із пріоритетів, заснованих на аналізі ризиків;
- розробка стратегії підготовки, яка забезпечувала б отримання аудиторам та керівниками всіх необхідних знань і навичок для планування і виконання своїх обов'язків.

Також цей стандарт передбачає чотири основні сфери реалізації визначених стратегічних завдань:

- правова сфера (legal basis);
- організаційна структура (organisational structure);
- система управління (management system);
- стратегія розвитку кадрового потенціалу (training strategy).

Для кожної з цих сфер визначено відповідні цілі та показники оцінки ефективності.

У зазначених міжнародних стандартах визначено також основні цілі та переваги митного пост-аудиту, зокрема:

- отримання гарантій заповнення митних декларацій відповідно до вимог чинного митного законодавства;
- перевірка правомірності визначення та сплати суми митних

платежів;

- спрощення міжнародного переміщення товарів;
- гарантування правильного декларування товарів;
- забезпечення дотримання умов, що стосуються конкретних погоджень і дозволів, наприклад, попередньої аутентифікації транзитних документів, преференційних сертифікатів походження/переміщення, ліцензій, квот та забезпечення інших спрощених процедур.

При цьому, митний пост-аудит забезпечує такі переваги:

- спрощення митних процедур на момент митного оформлення;
- полегшення оцінки рівнів ризику та реагування на них;
- підвищення ефективності використання ресурсів митних органів;
- сприяння реалізації концепції добровільного відповідності та самооцінки;
- ідентифікація економічних агентів, підозрюваних у шахрайській діяльності, та вжиття відповідних заходів;
- надання інформації для оцінки подальшого права на статус уповноваженого економічного оператора.

Киотська конвенція визначає три стандарти, які мають безпосереднє відношення до проведення митного пост-аудиту, що представлено у табл. 11.4.

Таблиця 11.4

Три стандарти Киотської конвенції щодо проведення митного пост-аудиту

Стандарт	Характеристика
Standard 6.6: Системи митного контролю мають включати контроль, заснований на методах аудиту	Для управління міжнародними потоками товарів митні органи покладаються на торговельні системи учасників торгівлі для цілей митного контролю. Заходи контролю можуть варіюватися від простого аудиту, проведеного після митного оформлення, до проведення самоконтролю учасником торгівлі. Заходи контролю, засновані на аудиті, не заважають проведенню фізичного огляду товарів. Попередньою умовою для митного органу щодо здійснення заходів контролю, заснованих на аудиті, з урахуванням надійності торговельних систем учасника торгівлі, є те, що дані системи повинні дотримуватися загальноприйнятих принципів ведення бухгалтерського обліку (GAAP) в своїй країні. Ці принципи визначають які економічні ресурси та зобов'язання повинні бути враховані в бухгалтерських документах як активи і зобов'язання, які зміни в активах та зобов'язаннях мають бути відображені в бухгалтерії, як повинні визначатися активи, зобов'язання і зміни в них, яка інформація і яким чином повинна бути розкрита і які фінансові звіти повинні бути підготовлені. Згідно визначення Киотської конвенції, контроль, заснований на проведенні аудиту включає заходи, що вживаються митними органами для перевірки точності і достовірності відомостей, зазначених у митних деклараціях, шляхом вивчення бухгалтерських книг, рахунків, систем бізнесу і всіх відповідних комерційних даних, наявних у економічного агента - суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності
Standard 6.7: З метою вдосконалення митного контролю митна служба має прагнути до співпраці з іншими митними	Цей стандарт розкрито у Розділі 8. гл. 6. Додатків до Киотської конвенції. Даний розділ «Інфраструктура підтримки» (Supporting infrastructure) містить необхідну інформацію щодо основних вимог, необхідних для створення сучасних методів митного контролю. Застосування даних методів може спричинити зміни в

Стандарт	Характеристика
адміністраціями та до укладення угод щодо надання взаємної адміністративної допомоги	чинних юридичних, адміністративних та організаційних сферах митних органів. Для забезпечення виконання даного стандарту доцільно також користуватись Програмою ВМО з митних реформ та модернізації («Customs Reform and Modernisation Programme»)
Standard 6.10: Митні органи, з метою забезпечення дотримання митного законодавства, повинні проводити оцінку торговельних систем економічних агентів – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, у тій частині, де ці системи чинять вплив на митні операції	Цей стандарт регламентується правилами п.7.2.2 - аудит систем учасників торгівлі (traders' systems audit) У загальних положеннях цього стандарту відзначається, що задля сприяння суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності у використанні комп'ютерних систем для підготовки і подання одноразової або періодичної митної декларації або задля проведення самоконтролю своєї діяльності, митні органи у митних цілях повинні провести аудит систем учасників торгівлі. Аудит систем учасників торгівлі означає розгляд усього процесу здійснення зовнішньоторговельної угоди з використанням комп'ютерних систем обробки інформації. Традиційний метод перевірки точності облікової та звітної документації шляхом перевірки угод є не тільки невідповідним для комп'ютерних програм, але й неможливим. Навіть передові методи, які використовують методологію зчитування файлів (file interrogation methodology), не будуть ефективними, поки безпосередньо аудитор або аудиторська група не визначать, яким чином комп'ютерні дані та відповідні «ручні процедури» (manual procedures) поєднані задля надання потрібної інформації

З цих стандартів випливає, що митний пост-аудит має на меті надати прозору та чітку інформацію стосовно рівня дотримання компанією законодавства, та визначити або підтвердити сфери потенційного ризику, де потрібні додаткові заходи з дотримання законодавства.

Проте результати митного пост-аудиту не лише дозволяють митним органам визначити потенційно протиправну поведінку (unlawful conduct), але також і визначити законослухняних (highly compliant) суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, з низьким рівнем ризику недотримання законодавства. Подібним компаніям можуть надаватись певні вигоди, наприклад, отримання дозволів у скорочений термін (fast-track' permissions) або спрощення митних процедур, що, у свою чергу, також забезпечить скорочення витрат проведення митного контролю для митних органів. Подібна концепція формує основу для впровадження інституту уповноваженого економічного оператора. Основні стандарти з цього приводу також містяться у Кіотській конвенції.

Відповідно до стандарту 6.6 п. 7.2.1 визначено, що митний пост-аудит проводиться для перевірки діяльності економічних агентів, які беруть участь в міжнародному переміщенні товарів. Подібні процедури є ефективним засобом для проведення митного контролю, оскільки надають більш чітку інформацію щодо зовнішньоторговельних договорів, інформація про які відображена в бухгалтерських книгах і облікових записах економічних агентів – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, і одночасно, дозволяють митним органам сприяти учасникам торгівлі у вигляді спрощеного порядку митного оформлення.

Процес митного пост-аудиту включає етапи відповідно до стандарту 6.6, що представлено на рис. 11.9.

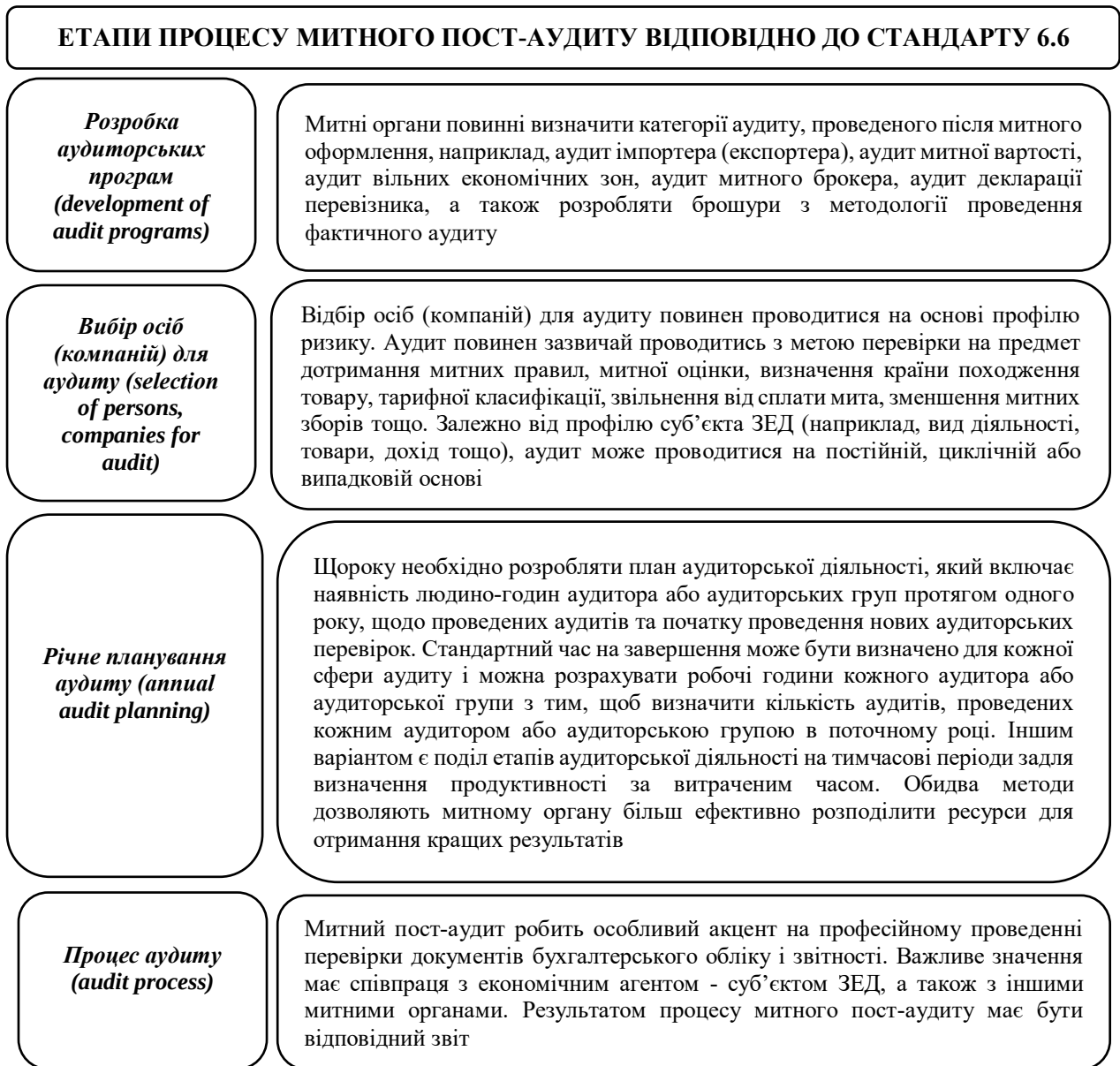

Рис. 11.9. Етапи процесу митного пост-аудиту відповідно до стандарту 6.6

Стандарт 6.6 регламентує порядок проведення митного пост-аудиту (audit phases), що представлено схематично на рис. 11.10.

Стандарт 6.7 стосується двох складових, а саме:

➤ обмін інформацією (exchange of information) представляє собою право митного органу обмінюватися і розподіляти інформацію щодо міжнародного переміщення з іншими митними органами для цілей митного контролю;

➤ взаємна адміністративна допомога (mutual administrative assistance).

Відповідно до стандарту 6.10 Кіотською конвенцією стандартам встановлено основні етапи аудиту систем учасників торгівлі, що представлено у табл. 11.5.

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ МИТНОГО ПОСТ-АУДИТУ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТУ	
Попередній аудит (pre-audit survey)	Першим етапом в процесі аудиту є проведення оцінки слабких і сильних сторін економічного агента - суб'єкта ЗЕД, який перевіряється (auditee). Залежно від розмірів і місцезнаходження компанії, в якій проводиться аудит, митний орган може зробити вибір між проведенням огляду на місці або забезпеченням заповнення відповідної анкети. Такий огляд може включати збір даних щодо корпоративної організації та структури, товарів, форм оплати, вартості товарів, витрат, пов'язаних з товарами, детальної інформації щодо вартості продукції (послуг) для її подальшого аналізу, угод і систем бухгалтерського обліку. З моменту передачі такої інформації митним органам, вона повинна розглядатися як конфіденційна
Попередня зустріч з імпортером (initial importer contact)	Перед початком проведення планової аудиторської перевірки митний орган повинен зустрітися з представниками компанії, діяльність якої підлягає перевірці, і запросити детальну інформацію за всіма видами записів і необхідної документації. Документи можуть включати комерційні інвойси, замовлення, рахунки, записи, контракти, облікові записи товарно-матеріальних запасів, ділову кореспонденцію, документацію з обліку платежів тощо
Попередня зустріч з аудиторами (initial audit conference)	Попередню зустріч повинні відвідати аудитор або аудиторська група, призначені для проведення аудиту компанії, представники інших митних органів, за необхідністю, та представники компанії, яка є об'єктом перевірки (консультанти, бухгалтери, контролери, юристи). Аудитор або аудиторська група повідомляють присутнім про предмет, цілі і завдання та інші питання, що відносяться до аудиту
Аудиторська анкета (audit questionnaire)	Митні органи можуть звернутися з проханням до компаній, діяльність яких є об'єктом митного пост-аудиту, заповнити анкету з метою отримання інформації, що стосується організаційної структури, угод, товарів, форм оплати, вартості, вироблених товарів, джерел і постачань. За наявності договорів із іноземними компаніями, аудитори можуть звернутися до відповідних контрагентів із запитом заповнити анкету. Іноземна компанія заповнює надану анкету на суто добровільній основі
Внутрішній корпоративний контроль (internal corporate review)	Митні органи повинні стимулювати компанії, діяльність яких є об'єктом митного пост-аудиту, у випадках, коли це практично можливо, проводити самостійну оцінку, перевірку та аналіз господарської діяльності до початку проведення митного аудиту
Координація проведення аудиту (audit coordination)	Необхідно інформувати компанію, діяльність якої є об'єктом митного пост-аудиту, щодо очікуваних результатів або інших питань, що стосуються митної справи, протягом всього часу проведення перевірки. Проте якщо виявлено введення в оману або потенційне порушення митного законодавства під час проведення аудиту, аудиторська група повинна зв'язатися і скоординувати свої дії з відповідним органом примусового виконання рішень, який приймає рішення щодо проведення офіційного розслідування. Відповідно до законодавства країни щодо конфіденційності, митний орган може надавати інформацію в розпорядження податкового органу
Заключна конференція (exit conference)	З компанією, діяльність якої є об'єктом митного пост-аудиту, повинна бути проведена офіційна зустріч з метою надання результатів аудиту та отримання відповідних роз'яснень для належної підготовки заключного звіту
Заключний звіт (final report)	Митний орган повинен підготувати заключний звіт відповідно до законодавства країни і надати екземпляр заключного звіту компанії, діяльність якої є об'єктом митного пост-аудиту. До того ж, звіт повинен бути наданий відповідним митним органам для прийняття остаточного рішення з визначених питань
Наступний візит (follow-up visit)	Як заключний етап процесу митного пост-аудиту, митний орган може провести аудит для забезпечення виконання наданих рекомендацій

Рис. 11.10. Порядок проведення митного пост-аудиту відповідно до стандарту 6.6

Таблиця 11.5

**Основні етапи аудиту систем учасників торгівлі відповідно до стандарту 6.10
Київської конвенції**

Етап аудиту	Характеристика етапу аудиту
Планування (planning)	Даний початковий етап полягає у визначенні напрямів, предмету і кінцевої мети, на підставі яких оцінюється ефективність пост-аудиту. На етапі планування розглядаються такі питання: мета; предмет; сфера ризику; проведення аудиту, включаючи попередню та заключну зустріч з представниками компанії, діяльність якої є об'єктом митного пост-аудиту; термін проведення пост-аудиту; ресурси, необхідні для проведення аудиту; можливість проведення співбесіди з ключовими посадовцями компанії; ступінь впливу змін в системі або організації; інформація, отримана в ході попередніх аудиторських перевірок. У тих випадках, коли митні органи розглядають можливість проведення економічним агентом – суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності самостійної оцінки (self-assessment), етап планування також включає розробку критеріїв, за якими оцінюється система. Прикладами таких критеріїв можуть слугувати: розподіл між імпортом, експортом та внутрішнім постачанням товарів задля визначення відповідних сум мита та податків, що підлягають сплаті; розподіл і ідентифікація постачань товарів згідно митних режимів; ідентифікація постачань, які вимагають ліцензії або дозволу; регулярне оновлення матеріалів, які містять товарні коди та ставки мита; відповідність товарних позицій (артикулів) товарним кодам; методи розрахунку митної вартості транзакцій економічного агента – суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності; можливість підготовки управлінських звітів задля забезпечення повноти бухгалтерського обліку; можливість визначення невиконаних та не наведених у звітності постачань товарів; відповідність комерційних перевезень та облікової інформації статистичній та обліковій інформації, наданій митним органам; виконання процедур контролю якості та управління задля забезпечення коректного функціонування системи; збереження інформації протягом періоду, встановленого у національному законодавстві; використання відповідних методів підтримки (back-up procedures) у разі виходу системи з ладу
Запити або збір даних (enquiry or fact gathering)	Шляхом проведення співбесіди зі співробітниками всіх рівнів управлінського ланцюжка, а також з користувачами ПО та системними інженерами, які обробляють дані у компанії, діяльність якої є об'єктом митного пост-аудиту, аудитор або аудиторська група можуть визначити як насправді функціонує система. Вони також можуть користуватись документами, зокрема, керівництвом користувача, інформацією щодо технічних вимог до системи тощо. Це надає можливість визначити певні заходи контролю (як внутрішнього, так і операційного) або їх відсутність. В результаті, це дозволить аудитору або аудиторській групі зробити висновки щодо стану системної документації, зокрема щодо відсутності або неповноти даних
Ведення обліку системи (recording the system)	Аудитор або аудиторська група повинні реєструвати отримані результати в усній та графічній формі (використовуючи діаграми). Подібні діаграми можуть бути різного рівня деталізації – від широкого огляду до конкретних етапів комп'ютерної обробки. Вони можуть стосуватися документообігу до або після комп'ютерної обробки. Даний етап зазвичай вимагає підтвердження розуміння системи аудитором або аудиторською групою, як необхідну умову переходу до наступних етапів аудиту
Оцінка (evaluation)	Вивчаючи й оцінюючи зібрані докази, аудитор або аудиторська група можуть приступити до визначення наявних проблем в процесі внутрішнього контролю. Оцінювання надає можливість аудитору або аудиторській групі запланувати перевірки і визначити в яких сферах їх можна провести, а також визначити ефективність заходів контролю і достовірність результатів
Тестування (testing)	Процес тестування здійснюється у певній мірі на різних етапах аудиту. Воно проводиться на етапі збору інформації за допомогою спостереження, і як результат оцінки. Використовуючи прогресивні технології, зокрема, технології зчитування файлів, є можливість перевірити незвичну комбінацію даних
Звіт (report)	Результат аудиту надається у вигляді звіту для вищого керівництва, в якому наведено рекомендації щодо удосконалення різних аспектів діяльності компанії та підвищення ефективності здійснення контролю
Висновки (conclusion)	Після закінчення процесу оцінки системи та внесення відповідних доповнень щодо її покращення, зберігається необхідність періодичних аудитів систем учасників торгівлі. Для автоматизації даного процесу доцільно використовувати відповідне програмне забезпечення – аудиторські пакети (audit packs), що являють собою сукупність програмованих аудит-тестів (pre-programmed audit tests)
Аудит розвитку (development audit)	Аудит систем учасників торгівлі може бути корисним на етапі розвитку нових додатків до програмного забезпечення. Планування будь-якої нової програми має враховувати включення заходів контролю та журналів реєстрування подій (audit trails), що надасть можливість аудиторам або аудиторським групам відстежувати операції в зворотному напрямку. Тому, якщо впроваджувати у нові додатки до програм елементи аудиту, подальший аудит і контроль такої системи буде набагато більш ефективним та надійним

Принцип митного контролю на основі методів аудиту, який передбачений Київською Конвенцією, є одним з важливих принципів митного контролю. Пост-аудит як перевірка товарів після випуску є важливою формою сучасного митного контролю та сприяє розвитку торгівлі. Крім того, пост-аудит забезпечує

комплексне управління усім ланцюгом постачань товарів. Для забезпечення результативності перевірочних заходів, митним органам потрібно налагодити взаємодію з митними органами інших країн, податковими та іншими контролюючими органами.

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

1). Митному контролю не підлягають:

- a) товари комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України;
- b) транспортні засоби комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України;
- c) товари комерційного призначення, які експортуються або імпортуються без перетину митної території України;
- d) товари комерційного призначення, які переміщуються через митну територію України в режимі транзиту;
- e) транспортні засоби комерційного призначення, які переміщуються через митну територію України в режимі транзиту.

2). Митний контроль здійснюється виключно:

- a) митними органами України;
- b) органами прикордонної служби України;
- c) органами податкової служби України;
- d) державної прикордонної служби України;
- e) державної фіскальної служби України.

3). Граничний строк перебування товарів, транспортних засобів комерційного призначення під митним контролем до моменту поміщення цих товарів, транспортних засобів у відповідний митний режим не може перевищувати:

- a) 30 календарних днів;
- b) 60 календарних днів;
- c) 90 календарних днів;
- d) 120 календарних днів;
- e) 180 календарних днів.

4). Здійснення митного контролю у першочерговому порядку проводиться щодо:

- a) обладнання для виробництва хлібобулочних виробів;
- b) філе куряче охолоджене;
- c) макаронні вироби;
- d) кавовий напій;
- e) принтери.

5). Документи та відомості, у тому числі в електронній формі, що надавалися митним органам декларантами для здійснення митних формальностей, зберігаються митними органами з дня завершення митних процедур не менш як:

- a) протягом 365 днів з дня завершення митних процедур;
- b) протягом 730 днів з дня завершення митних процедур;
- c) протягом 1095 днів з дня завершення митних процедур;
- d) протягом 1460 днів з дня завершення митних процедур;
- e) протягом 1825 днів з дня завершення митних процедур.

6). Пост-митний контроль здійснюється виключно:

- a) будь-яким митним органом України;
- b) органами прикордонної служби України;
- c) митним органом, що здійснював митне оформлення товарів;
- d) державної прикордонної служби України;
- e) державної фіскальної служби України.

7). Декларант зобов'язаний надати документи, зазначені у повідомленні митному органу для здійснення пост-митного контролю:

- a) протягом 3 календарних днів з дати отримання такого повідомлення;
- b) протягом 5 календарних днів з дати отримання такого повідомлення;

- c) протягом 10 календарних днів з дати отримання такого повідомлення;
- d) протягом 15 календарних днів з дати отримання такого повідомлення;
- e) протягом 20 календарних днів з дати отримання такого повідомлення.

8). Пост-митний контроль здійснюється виключно:

- a) у приміщенні декларанта;
- b) за юридичною адресою декларанта;
- c) за фактичною адресою декларанта;
- d) на митному складі;
- e) у приміщенні митного органу.

9). За результатами застосування системи управління ризиками огляд товарів, транспортних засобів комерційного призначення може бути:

- a) ідентифікаційним, частковим та повним;
- b) вибіркоvim та повним;
- c) тільки вибіркоvim;
- d) тільки ідентифікаційним;
- e) тільки повним.

10). За результатами митного огляду (переогляду) товарів, транспортних засобів комерційного призначення складається:

- a) довідка огляду (переогляду);
- b) акт огляду (переогляду);
- c) відомість огляду (переогляду);
- d) протокол огляду (переогляду);
- e) квитанція огляду (переогляду).

11). За результатами особистого огляду громадянина при митному контролі складається:

- a) довідка особистого огляду;
- b) акт особистого огляду;
- c) відомість особистого огляду;
- d) протокол особистого огляду;
- e) квитанція особистого огляду.

12). Митні органи мають право здійснювати митний контроль шляхом проведення:

- a) камеральних, документальних та фактичних перевірок;
- b) документальних планових та документальних позапланових перевірок;
- c) документальних виїзних (планових або позапланових) та документальних невиїзних перевірок;
- d) документальних виїзних та документальних невиїзних перевірок;
- e) документальних електронних перевірок.

13). Митні органи не мають право здійснювати митний контроль шляхом проведення документальних перевірок дотримання законодавства щодо:

- a) правильності визначення бази оподаткування, своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів;
- b) обґрунтованості та законності надання (отримання) пільг і звільнення від оподаткування;
- c) правильності класифікації згідно з українським класифікатором у зовнішньоекономічній діяльності товарів, щодо яких проведено митне оформлення;
- d) відповідності фактичного використання переміщених через митний кордон України товарів заявленій меті такого переміщення та відповідності фінансових і бухгалтерських документів підприємства, що перевіряється, інформації, зазначеній у митній декларації;
- e) правильності визначення бази оподаткування, своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати податку на прибуток та податку з доходів фізичних осіб.

14) Документальна планова виїзна перевірка митним органом одного й того самого підприємства може проводитися не частіше:

- a) одного разу на 6 місяців;
- b) одного разу на 12 місяців;
- c) одного разу на 24 місяців;
- d) одного разу на 36 місяців;
- e) одного разу на 48 місяців.

15). Право на проведення документальної планової перевірки митним органом підприємства надається лише за умови, що керівнику цього підприємства або уповноваженій ним особі вручено під розписку або надіслано рекомендованим листом з повідомленням про вручення копію наказу про проведення документальної планової перевірки та письмове повідомлення із зазначенням дати початку проведення такої перевірки не пізніше ніж за:

- a) 10 календарних днів до дня проведення зазначеної перевірки;
- b) 15 календарних днів до дня проведення зазначеної перевірки;
- c) 20 календарних днів до дня проведення зазначеної перевірки;
- d) 25 календарних днів до дня проведення зазначеної перевірки;
- e) 30 календарних днів до дня проведення зазначеної перевірки.

16). Тривалість документальної виїзної перевірки митними органами не повинна перевищувати:

- a) 10 робочих днів;
- b) 20 робочих днів;
- c) 30 робочих днів;
- d) 40 робочих днів;
- e) 50 робочих днів.

17). Строк проведення документальної виїзної перевірки митними органами може бути продовжений наказом відповідного митного органу, але не більше ніж:

- a) 5 робочих днів;
- b) 10 робочих днів;
- c) 15 робочих днів;
- d) 20 робочих днів;
- e) 25 робочих днів.

18). Встановлені строки, підстави та порядок проведення документальних виїзних перевірок підприємств митними органами не поширюються на перевірки, що проводяться:

- a) при виявленні факту або отриманні документальної інформації, яка свідчить про порушення підприємством вимог законодавства з питань митної справи, якщо підприємство не надасть пояснення та їх документальні підтвердження на обов'язковий письмовий запит митного органу протягом 10 робочих днів з дня отримання такого запиту;
- b) у разі не подання підприємством в установленний строк митної декларації;
- c) у разі розпочинання процедури припинення підприємства, порушення провадження у справі про визнання підприємства банкрутом;
- d) у разі порушення провадження у справі про визнання підприємства банкрутом;
- e) відповідно до кримінального процесуального закону або у процесі провадження в адміністративній справі про порушення митних правил стосовно посадової особи цього підприємства.

19). Документальна виїзна (планова чи позапланова) перевірка підприємства не може бути зупинена наказом відповідного митного органу з подальшим поновленням її проведення на невикористаний строк за наявності хоча б однієї з таких підстав:

- a) необхідність відновлення підприємством втрачених документів або обґрунтованої потреби в додатковому часі для надання документів, визначених у запиті посадової особи митного органу;
- b) необхідність відновлення підприємством синтетичного та неаналітичного бухгалтерського обліку;
- c) необхідність проведення митної експертизи;
- d) необхідність проведення зустрічної зв'язки;
- e) необхідність отримання інформації від інших державних органів України або уповноважених органів іноземних держав.

20). Зупинення документальної виїзної (планової чи позапланової) перевірки митними органами може бути на загальний строк, що не перевищує:

- a) 10 робочих днів;
- b) 20 робочих днів;
- c) 30 робочих днів;
- d) 40 робочих днів;
- e) 50 робочих днів.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Самостійно опрацювати теоретичний матеріал, підготувати реферат та презентацію. Обсяг реферативної роботи має складати - 10-15 сторінок (без додатків, список використаних джерел). Текст реферативної роботи викладається державною мовою на стандартних аркушах формату А-4 (210 x 297). Робота друкується шрифтом Times New Roman, 14 кеглем; вирівнювання – «За шириною»; міжрядковий інтервал «Полуторний» (1,5 Lines); абзацний відступ - п'ять знаків (1,25 см); верхнє і нижнє поле - 2 см, лівє - 3 см, правє - 1 см. Абзацний відступ має бути однаковим у всьому тексті і дорівнювати п'яти знакам (1,25 см). Матеріал розподіляється рівномірно у відповідності до плану реферату: вступ (мають бути обґрунтовані актуальність та практичне значення обраної теми реферату, визначені мета та завдання роботи); основна частина (розкривається тема реферату шляхом висвітлення основних питань. Висновки сформулювати: а) науково-теоретичні та практичні підсумки проведеного аналізу за проблематиком реферату; б) теоретичні та практичні рекомендації, що випливають з проведеного аналізу. Перелік тем рефератів:

- 1). «Особливості функціонування митної системи України в сучасних умовах».
- 2). «Сучасні моделі організаційної структури та основні засади функціонування митних адміністрацій у країнах Європейського Союзу».
- 3). «Роль незалежного аудиту в проведенні пост митного контролю».
- 4). «Митний контроль в системі фінансового контролю України».
- 5). «Проблеми та напрями вдосконалення митного контролю і митного аудиту».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко Н.Л., Дорошенко Т.М., Матвеев М.Е. Проблеми митного контролю в контексті Європейської інтеграції України. *Економіка та держава* № 1/2022. С. 55-60. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2022/12.pdf.
2. Бортнікова М., Чиркова Ю. Митний поста-аудит в Україні: проблемні аспекти та напрямки удосконалення. *Економіка та суспільство*. № 44. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1828>.
3. Вакульчик О.М., Кнішек О.О. Концептуальні засади діяльності митних органів з постмитних перевірок суб'єктів ЗЕД. *Вісник академії митної служби України*. 2009. № 2. С. 46– 54.
4. Договір про заснування Європейської Спільноти (консолідована версія станом на 1 січня 2005 р.) URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_017/page4.
5. Дорофєєва Л. Сучасні моделі організаційної структури та основні засади функціонування митних адміністрацій у країнах Європейського Союзу. URL: http://vjhr.sk/archive/2017_1/part_1/12.pdf.
6. Дудченко В.В. Поняття та сутність митних процедур відповідно до законодавства України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 6. 2019. С. 61-64. URL: http://apnl.dnu.in.ua/6_2019/16.pdf.
7. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» № 2258-VIII від 21 грудня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>.
8. Івашова Л.М., Єдинак Т.С., Єдинак Ю.В. Основи митного постаудиту : навч. посібник. – Дніпропетровськ: АМСУ. 2011. 200 с.
9. Комзюк, В.Т. Щодо використання зарубіжного досвіду в регулюванні адміністративно-правового статусу митних органів України. *Форум права*. № 1. 2016р. С. 110-116. URL: <http://eprints.cdu.edu.ua/1946/>.
1. Митний пост-аудит: навчальний посібник. Гуцаленко Л.В., Марчук У.О., Фабіянська В.О. Київ: «Центр учбової літератури», 2018. - 388 с. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/24546.pdf>.
2. Митний Кодекс України № 4495-VI від 13 березня 2012 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20120313>.
3. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973 р. (Київська конвенція) / Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_643.
4. Оніщик Ю.В. Митний контроль як вид фінансового контролю. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2012. № 628. С. 110-113. URL: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/628/18.pdf>.
5. Пашко П. Митний аудиторський контроль. *Вісник КНТЕУ*. 2012. № 5. С. 89–101.
6. Сливка О. Пост-аудит як форма митного контролю в Україні та його перспективи. *Адміністративне право і процес*. № 6. 2018. С. 201-203. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/6/37.pdf>.
7. Соколовська О.В. Міжнародні стандарти митного пост-аудиту. *Економічний вісник університету*. Вип. 33(1). 2017. С. 394-403. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2017_33%281%29_49

8. Ткачик Ф.П., Гуцул І.А. Митний контроль у забезпеченні економічної безпеки України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. Том 30 (69). № 5, 2019. С. 126-130. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/30_69_5/30_69_5_2/24.pdf.
9. Угрин В.В. Діджиталізація митного контролю в Україні. *Інфраструктура ринку*. Випуск 47. 2020. С. 168-173. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/47_2020_ukr/33.pdf.
10. Харкавий М. Митний пост-аудит: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. *Світ фінансів* № 3. 2013. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/751/759>.
11. Хомутенко В.П. Організаційні моделі митно-податкового адміністрування в зарубіжних країнах. В.П. Хомутенко, О.Ф. Запорожець. *Економіст*. 2012. № 4. С. 42–45 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2012_4_12.
12. Ченцов В.В. Механізми державного управління митною справою: порівняльний аналіз : дис. ... докт. юрид. наук. Х., 2015. 632 с.
13. Kyoto Convention. General Annex. Guidelines. Chapter 6. Customs Control.
14. Guidelines for Post-Clearance Audit (PCA). Volume 1. World Customs Organization, 2012.
15. EU-Ukraine Association Agreement. Title IV: Trade and Trade-related Matters. 356 p.
16. ICC Customs Guidelines (revised version June 2012). Prepared by the ICC Commission on Customs and Trade Facilitation. No. 103-6/12
17. Customs blueprints. Pathways to better customs. Directorate General for Taxation and Customs Union. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. 140 с.
18. Customs Post Clearance Audit Strategy. Final Report. USAID/Caucasus, 2011.
19. Post Clearance Audit. Trade Facilitation. Implementation Guide. Available at: <http://tfig.unece.org/contents/post-clearance-audit.htm> (accessed 18.03.2017).
20. Poverty Reduction and Economic Management Network. The World Bank. Washington, DC, 2013.
21. Strategic Trade Control Enforcement (STCE). Implementation Guide. World Customs Organization, 2013.

ТЕМА 12

МИТНЕ ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ ПРИ ПЕРЕМІЩЕННІ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

12.1. Механізм «Єдиного вікна» під час здійснення митних процедур

12.2. Процедури митного декларування

12.3. Порядок заповнення митних декларацій

Тестові питання

Практичні завдання

Список використаних джерел

12.1. Механізм «Єдиного вікна» під час здійснення митних процедур

Створення системи «Єдине вікно» в Україні офіційно розпочалося у 2016 р. із прийняттям Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації принципу «єдиного вікна» під час здійснення митного, санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного, радіологічного та інших видів державного контролю». Система використовувалась для здійснення державного санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного та радіологічного контролю за бажанням підприємства, а з 31 січня 2018 р. її використання стало обов'язковим.

Запровадження системи «Єдине вікно» є реалізацією усіх зобов'язань в рамках Угоди про спрощення процедур торгівлі (УСПТ). Через систему «Єдине вікно» відбувається інтеграція діяльності всіх суб'єктів владних повноважень, задіяних у виконанні митних та прикордонних процедур.

Регулювання функціонування системи «Єдине вікно» здійснюється відповідно до Митного кодексу України, до якого у вересні 2018 р. внесено зміни. Відповідно до внесених змін, у МКУ встановлено поняття механізм «єдиного вікна», під яким розуміється «механізм взаємодії декларантів, їх представників та інших заінтересованих осіб з органами доходів і зборів, іншими державними органами, установами та організаціями, уповноваженими на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, який забезпечує можливість одноразового подання в електронному вигляді через єдиний державний інформаційний веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» документів та відомостей з метою дотримання вимог щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України...» (п. 19-1 ч.1 ст. 4 МКУ).

Основними суб'єктами, що використовують цю систему є, з одного боку - декларанти, їх представники та інші заінтересовані особи», з іншого - суб'єкти владних повноважень, уповноважені на здійснення митного та інших видів контролю, або надання дозволів на переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон. Окремо вказується на ключову ознаку системи «Єдине вікно» - одноразове подання документів в електронному вигляді, доступ до яких отримують усі задіяні суб'єкти владних повноважень.

У Митному кодексі України запроваджено окрема категорія як «заходи офіційного контролю» (п. 13-1 ч.1 ст. 4 МКУ), яка охоплює три види контролю:

- 1) фітосанітарний контроль;
- 2) ветеринарно-санітарний контроль;
- 3) державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин.

Відповідно до п. 42 ч. 1 ст. 4 МКУ попередній документальний контроль є форма здійснення заходів офіційного контролю, яка здійснюється посадовими особами митних органів у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України. Такий контроль може здійснюватися у два способи, шляхом:

- перевірки відповідних документів і відомостей;
- візуального інспектування товарів, транспортних засобів, які ввозяться на митну територію України або поміщуються в митний режим транзиту (у разі потреби, за результатами застосування автоматизованої системи управління ризиками).

Візуальне інспектування являє собою дії посадових осіб митних органів, що передбачають зняття засобів забезпечення ідентифікації, накладених на транспортний засіб комерційного призначення, без вивантаження товарів та без їх розпакування, з метою виявлення ознак псування цих товарів (п. 5-1 ч. 1 ст. 4 МКУ).

Митний кодекс України встановлює інституційні основи створення та функціонування «єдиного державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», які повинні забезпечуватися «центрального органом виконавчої влади, що реалізує державну податкову та митну політику» (ч. 6 ст. 31 МКУ). Функціонування «Єдиного вікна для міжнародної торгівлі» забезпечується Державною митною службою України, який є адміністратором та держателем єдиного державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», а сам веб-портал «до складу систем, що забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів» (ч. 2 ст. 33-1 МКУ). Власне розроблення програмного забезпечення» для цього веб-порталу має здійснюватися безпосередньо структурним підрозділом органу, відповідального за її функціонування (ч. 7 ст. 31 МКУ).

Використання системи «Єдине вікно» іншими суб'єктами регулюється положеннями «Порядку взаємодії між декларантами, їх представниками, іншими заінтересованими особами та митними органами, іншими державними органами, установами та організаціями, уповноваженими на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, з використанням механізму «єдиного вікна»», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. № 971.

Виходячи з міжнародних стандартів, діючу українську систему можна зарахувати до категорії «регуляторного Єдиного вікна (Regulatory Single Window)», яке пов'язує інформаційну систему митниці та інформаційні системи інших суб'єктів владних повноважень і передбачає єдину точку подання інформації та електронне отримання необхідних дозволів та сертифікатів [6].

У відповідності до ч. 1 ст. 33-1 МКУ веб-портал «Єдине вікно» використовується трьома групами суб'єктів, які мають різний правовий статус, права та обов'язки щодо користування його функціями. До таких груп суб'єктів належать:

- 1) декларанти, їх представники, інші заінтересовані особи;
- 2) митні органи;
- 3) інші державні органи, установи та організації, уповноважені на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України.

Безпосередньо перелік функцій єдиного державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» визначається ч. 7 ст. 33-1 МКУ, які можна класифікувати на загальні (доступні всім користувачам порталу) та спеціальні (доступні окремим групам користувачів).

Загальні функції порталу «Єдине вікно для зовнішньої торгівлі», що використовуються усіма суб'єктами, містять:

- обмін документами та відомостями стосовно переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;
- розмежування доступу до інформації згідно з компетенцією державних органів, інших установ та організацій, уповноважених на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;
- безстрокове збереження інформації, її архівацію та відновлення, багаторазове використання одноразово внесеної інформації;

До функцій «Єдиного вікна», які використовують виключно декларанти, їх представники, інші заінтересовані особи, належать:

- сплата відповідних митних платежів, єдиного збору, плати за здійснення митних формальностей органами доходів і зборів, плати за проведення заходів офіційного контролю уповноваженими органами;
- передавання до митних органів документів, відомостей, заяв, запитів тощо та отримання зворотної інформації та відповідей.

До функцій «Єдиного вікна», які використовують виключно державні органи, установи і організації, уповноважені на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон, належать:

- передавання дозвільних документів або відомостей про включення (виключення) товару до (з) відповідного реєстру у формі електронних документів, засвідчених електронним цифровим підписом;
- передавання інформації про встановлені заборони на переміщення у відповідному напрямку товарів через митний кордон України;
- надання відомостей про результати проведення заходів офіційного контролю.

Перелік функцій «Єдиного вікна», які використовують виключно митні органи, становить:

- використання відомостей з реєстрів або документів для контролю за дотриманням встановлених заборон або обмежень на переміщення товарів через митний кордон України;
- використання інформації, наданої декларантами та суб'єктами владних повноважень для прийняття відповідних рішень щодо пропуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, їх випуску у відповідний митний режим;
- координація проведення заходів офіційного контролю уповноваженими органами;

➤ регулярне інформування про здійснення митних формальностей на підставі відповідних дозвільних документів або відомостей про наявність (відсутність) товару у відповідному реєстрі, внесеному до єдиного державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», шляхом надання інформації про товари, переміщені через митний кордон України за відповідний період [відомості про дозвільний документ або реєстр, митний режим, декларанта, відправника, одержувача, найменування країни походження товарів (за наявності), відправлення та призначення, найменування товару, код товару згідно з УКТ ЗЕД, відомості про кількість товару в кілограмах (вага брутто та вага нетто) та в інших одиницях виміру].

У відповідності до п. 9 зазначеного Порядку № 971 в рамках системи «Єдине вікно» накопичується чотири типи інформації: внесені уповноваженими посадовими особами відповідного контролюючого органу; внесені підприємствами та призначені для відповідного контролюючого органу; внесені уповноваженими посадовими особами державних органів; сформовані за допомогою інформаційної системи на підставі вищезазначених даних.

Ключовою специфікою системи «Єдине вікно» є можливість здійснення юридично значущих дій повністю в електронній формі.

Система «Єдине вікно» забезпечує внесення результатів здійснення у пунктах пропуску через державний кордон заходів офіційного контролю, які містять: державний санітарно-епідеміологічний, ветеринарно-санітарний, фітосанітарний, екологічний контроль та автоматичне формування відмітки про проходження радіологічного контролю (за наявності відповідних комплексів автоматизованого контролю).

Крім того, система «Єдине вікно» забезпечує інформування підприємств про проходження видів контролю та про необхідність здійснення додаткових видів контролю. Після випуску товарів із пункту пропуску, відповідному підприємству автоматично надсилається електронне повідомлення, в якому зазначаються: види державного контролю, якого здійснено у формі попереднього документального контролю у пунктах пропуску через державний кордон України; види державного контролю, яких завершено у пункті пропуску через державний кордон України; види державного контролю, які необхідно завершити у зонах митного контролю на митній території України; вичерпний перелік документів та відомостей, яких необхідно подати відповідному контролюючому органу для завершення необхідного виду державного контролю.

За допомогою системи «Єдине вікно» підприємство може ініціювати проведення процедур державного контролю у митних органах призначення. Функцію заяви на проведення таких процедур для контролюючих органів є електронне повідомлення підприємства з прикріпленими сканованими копіями документів, завірене електронним цифровим підписом.

Крім того, можна у систему «Єдине вікно» вноситися рішення уповноваженої посадової особи контролюючого органу за результатами проведення процедур державного контролю. Таке рішення приймається у можливо найкоротший строк, але не більше ніж чотири робочих години з моменту отримання через веб-інтерфейс електронного повідомлення і сканованих документів. При цьому визначається вичерпний перелік можливих рішень:

➤ завершення відповідного виду державного контролю; відмову в

завершенні здійснення відповідного виду державного контролю;

- проведення огляду (інспектування) товарів;
- проведення огляду (інспектування) товарів та відбору зразків;
- здійснення додаткової обробки товарів (фумігації, знезараження, нанесення відповідного маркування тощо);
- повернення вантажу за межі митної території України; знищення вантажу; товар не підлягає відповідному виду державного контролю.

Система «Єдине вікно» завершує вид державного контролю за принципом мовчазної згоди (п. 22 Положення). Для реалізації принципу мовчазної згоди в системі «Єдине вікно» реалізовано відповідний алгоритм дій, який містить декілька послідовних дій та базується на правилі, згідно з яким протягом чотирьох робочих годин з моменту отримання через веб-інтерфейс електронного повідомлення і сканованих документів уповноважена посадова особа контролюючого органу повинна внести до системи одне з передбачених законом рішень.

Для формування рішень про здійснення відповідних заходів офіційного контролю з використанням веб-порталу «Єдине вікно» у пунктах призначення на території України робочими годинами є час (крім вихідних, святкових і неробочих днів):

понеділок - четвер - з 9 до 13 години та з 13 години 45 хвилин до 18 години;
п'ятниця - з 9 до 13 години та з 13 години 45 хвилин до 16 години 45 хвилин.

У пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України формування рішень про здійснення відповідних заходів офіційного контролю з використанням веб-порталу «Єдине вікно» здійснюється цілодобово.

Зміни є можливими у разі, якщо для контролюючих органів встановлено інший графік роботи, а також у разі виникнення технічних збоїв в інформаційній системі.

Якщо протягом трьох робочих годин таке рішення не вноситься до системи «Єдине вікно», ця система автоматично створює окреме повідомлення, яким через веб-інтерфейс та електронну пошту адміністратора контролюючий орган попереджається про завершення відповідного строку.

Якщо протягом чотирьох робочих годин уповноважена посадова особа чи адміністратор контролюючого органу все ще не внесли до інформаційної системи будь-якого рішення, інформаційна система автоматично формує рішення про здійснення відповідного виду державного контролю.

Таке автоматично сформоване рішення є: підтвердженням проведення відповідного виду державного контролю; підставою для завершення митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України.

Контролюючий орган повідомляється системою «Єдине вікно» про автоматично сформовані рішення щодо здійснення відповідного виду державного контролю шляхом відображення окремого електронного повідомлення у веб-інтерфейсі та через електронну пошту уповноваженої посадової особи за місцезнаходженням митниці призначення та адміністратора системи контролюючого органу.

Послуги, що надаються в системі Єдиного вікна, мають вираження у спрощенні обміну торговою інформацією між учасниками торгової діяльності і

державними структурами з метою отримання відповідних дозволів, ліцензій, сертифікатів та погоджень. У рамках системи «Єдине вікно» учасники торгової діяльності або їх агенти можуть подавати документи і відомості в електронній або паперовій формі, використовуючи єдину точку прийому даних.

Система сприяє зниженню часу на оформлення, а також забезпечення того, щоб інформація, необхідна для виконання цих процесів, подається тільки один раз. «Єдине вікно» також сприяє прозорості та спрощенню торгівлі, прискорює обмін інформацією між усіма учасниками процесу, мінімізує людський фактор.

Система є повністю автоматизованою, дозволяє подавати документи один раз в одне місце і мінімізує контакти з державними службовцями. «Єдине вікно» передбачає створення єдиної електронної бази даних, яка дозволяє різним службам контролю та митницям в автоматичному режимові обмінюватися інформацією про вантаж, який проходить через кордон України, і про результати його державного контролю.

Деякі аспекти функціонування системи «Єдине вікно для зовнішньої торгівлі», які поки що не дозволяють говорити про повноцінну її реалізацію. Зокрема, це стосується формату електронних даних, що використовуються у цій системі. Так, п. 4 ч. 6 ст. 33-1 МКУ і передбачає, що визначення змісту та формату даних для подання через єдиний державний інформаційний веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» повинно відбуватися «відповідно до моделі даних Всесвітньої митної організації». Модель даних ВМО «WCO Data Model» базується на таких елементах:

- щодо контексту обміну інформацією: використання бізнес-моделей обробки;
- щодо змісту обміну інформацією: використання наборів даних та кодів;
- щодо структури обміну інформацією: використання гармонізованих моделей інформації;
- щодо технічних рішень обміну інформації: використання стандартів повідомлень UN/EDIFACT та XML [3].

Система «Єдине вікно» вважається ключовим інструментом реалізації принципу сприяння торгівлі та основним засобом модернізації митних формальностей. Єдине вікно є формою реалізації сучасної концепції електронного урядування, яка поєднує моделі обміну інформацією між урядовими агенціями (G2G) між урядовими агенціями та суб'єктами господарювання (G2B), та між окремими суб'єктами господарювання (B2B). Крім того, Єдине вікно можна охарактеризувати, як «координований національний обмін електронною інформацією із фокусом на законодавство, процедури та інформаційно-комунікаційні технології», метою якого є створення безпаперового середовища для зовнішньої торгівлі для таких аспектів, як «митна очистка, ліцензування та надання дозволів урядовими агенціями та (в деяких випадках) для транспортної та логістичної діяльності, пов'язаної з імпортом, експортом, транзитом товарів, управлінням кордонами» [3].

Концепцією Єдиного вікна є «прискорення руху товару в міжнародному ланцюгу поставки за рахунок пришвидшення формування, подання та отримання документів (інформаційних потоків), які вимагаються митними та іншими службами контролю щодо цього товару». В основі Єдиного вікна знаходиться відповідна інформаційно-комунікаційна технологія, яка обслуговує всіх

суб'єктів процедур та формальностей, що виконуються при переміщенні товарів та транспортних засобів через митний кордон.

У концепцію Єдиного вікна закладено значний рівень стандартизації на міжнародному рівні, тобто, на відміну від багатьох інших заходів сприяння торгівлі, спрямованих на зміну існуючих митних формальностей, концепція Єдиного вікна від самого початку є результатом діяльності міжнародних інституцій з питань митного співробітництва. Міжнародні стандарти у сфері застосування Єдиного вікна вважаються класичним прикладом «поширення адміністративно-правового регулювання на ті види діяльності, що виникли завдяки розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій».

Конвенція Кіото містить цілу низку вимог щодо застосування міжнародних стандартів при застосуванні інформаційних технологій щодо митного оформлення. У Розділі 3 Загального додатку цієї Конвенції стандартне правило 3.11 передбачає, що «у разі застосування автоматизованого митного оформлення формат декларації на товари, яка подається електронним способом, базується на міжнародних стандартах електронного обміну даними, як це передбачено Рекомендаціями Ради митного співробітництва з інформаційних технологій». А стандартне правило 7.2. Розділу 7 Загального додатку встановлює, що «при впровадженні комп'ютерних систем митна служба застосовує відповідні міжнародні стандарти».

У технічному плані, така стандартизація стосується використання Електронного стандарту обміну даними EDI, розробкою та просуванням якої займається Центр ООН зі спрощення процедур торгівлі та електронних ділових операцій (СЕФАКТ ООН/UN EDIFACT). Вплив таких стандартів є значно більшим ніж просто забезпечення обміну стандартизованою інформацією між комп'ютерами, що належать різним установам або організаціям, адже у самій стандартизації протоколів обміну інформацією немає особливої новизни. Стандарти EDI орієнтовані на технічну складову та на порядок здійснення публічного адміністрування, ведення бізнесу, забезпечуючи ефективну взаємодію між відповідними суб'єктами. Формування єдиних підходів до технічних рішень обміну інформацією, привело і до формування міжнародних стандартів адміністративних процедур, що базуються на таких стандартах, одним з яких і є система «Єдине вікно» [4].

Угода щодо спрощення процедур торгівлі СОТ приділяє окремої уваги питанням здійснення формальностей, пов'язаних з імпортом, експортом або транзитом відповідно до принципу Єдиного вікна (ст. 10 (4)). Відповідно до норм цієї статті Єдине вікно характеризується як «єдиний вхідний пункт до всіх залучених органів влади або агенцій» (a single entry point to the participating authorities or agencies) (ст. 10 (4.1)), тобто під терміном Єдине вікно розуміється певний інструмент, через який декларант та інші відповідні особи можуть одночасно контактувати з усіма суб'єктами владних повноважень, яких задіяні при переміщенні товарів через митний кордон, або поміщено у певний митний режим.

Відповідно до ст. 10 (4) УСПТ визначають три основні функції Єдиного вікна.

По-перше, це засіб, що надає можливість суб'єктам ЗЕД «подавати документи або відомості, необхідні для імпорту, експорту або транзиту товарів» усім відповідним суб'єктам владних повноважень одночасно.

По-друге, це засіб, завдяки якому результати перевірки відповідних документів або відомостей «своєчасно повідомляються заявникам».

По-третє, це інструмент, який виключає витребування суб'єктами владних повноважень документів або відомостей, які «вже були отримані через Єдине вікно».

Враховуючи, що норми УСПТ [ст. 10 (4.4.)] вимагають від країн- учасниць використовувати інформаційні технології для підтримки Єдиного вікна «наскільки це можливо та практично», можна зробити висновок, що УСПТ припускає існування двох його форм - у:

- фізичній формі, тобто, як місце де документи та відомості може бути надано у паперовій формі;
- електронній формі, як певний портал, через який здійснюється електронний документообіг між декларантом та відповідними суб'єктами владних повноважень.

Перше визначення Єдиного вікна міститься в Рекомендації № 33 UN/CEFACT 2005 р. як «об'єкт, який дозволяє сторонам, залученим у торгівлю та транспорт, подавати стандартизовану інформацію та документи в єдиному вхідному пункті для виконання всіх вимог, пов'язаних з імпортом, експортом та транзитом».

Митна та податкова служба Великої Британії характеризує інформаційну технологію Єдиного вікна (ITSW), як «платформу, що дозволяє трейдерам подавати відомості щодо імпорту, експорту або транзиту, які вимагаються урядовими підрозділами або агенціями лише через єдиний електронний інтерфейс, таким чином виконуючи всі регуляторні вимоги щодо кожної транзакції». Для реалізації потенціалу Єдиного вікна така інформаційна технологія охоплює обмін та обробку даних між урядовими підрозділами та агенціями, а також надання трейдерам будь-яких ліцензій, дозволів та іншої документації, необхідної для переміщення товарів [4].

Засоби Єдиного вікна характеризуються терміном «розумні» (intelligent). Єдине вікно виконує не лише функції єдиної точки доступу або порталу до агенцій задіяних у регулюванні процесів переміщення товарів через митний кордон, але й є засобом надання спільних послуг (shared services) таких агенцій. До подібних спільних послуг, належать обчислення мит та податків, узгоджене управління ризиками та спільний оперативний контроль над процесами, що здійснюються урядовими агентствами на кордоні. Єдине вікно повинно забезпечувати суб'єктам ЗЕД інтегрований огляд ініційованих ними процедур. «Середовище Єдиного вікна - це транскордонний розумний засіб (intelligent facility), який дозволяє сторонам, залученим до торгівлі та транспорту, подавати стандартизовану інформацію, в основному в електронній формі, через єдину точку доступу для виконання всіх регуляторних вимог, пов'язаних з імпортом, експортом та транзитом». Єдине вікно є засобом автоматизації формальностей, що здійснюються на державному та митному кордоні, та інструментом адміністрування інформації для всіх суб'єктів з регуляторними повноваженнями, що діють на кордоні. Однією з важливих вимог є саме використання стандартизованої інформації, яка буде використовуватися різними суб'єктами владних повноважень для реалізації покладених на них завдань щодо регулювання переміщення товарів через митний кордон [3].

Концепція реалізації Єдиного вікна передбачає просування у двох окремих

напрямок:

1) реформування процедур діяльності суб'єктів владних повноважень, яке дозволяє отримувати необхідні відомості через єдину точку доступу та спільно їх використовувати, і забезпечує партнерські відносини між урядовими та неурядовими суб'єктами;

2) запровадження в діяльність суб'єктів владних повноважень відповідних ІКТ, які дозволяють здійснювати електронний документообіг та вчиняти правочини в електронній формі [3].

У керівних принципах щодо планування та впровадження Єдиного вікна, розроблених спільно ЄЕК ООН та Економічною та соціальною комісією ООН для Азії і Тихого океану (ЕСКАТО), виокремлюється п'ять таких етапів або рівнів:

1) Безпаперова митниця (Paperless Customs), яка містить систему електронного декларування та деякі інші процеси, пов'язані з митними формальностями (сплата митних платежів, електронне управління ризиками та засновані на ньому заходи митного контролю, електронний обмін інформацією, що прискорює випуск товарів у портах або пунктах пропуску, тощо);

2) Регуляторне Єдине вікно (Regulatory Single Window) - система, що пов'язує інформаційну систему митниці та інформаційні системи інших суб'єктів владних повноважень та передбачає єдину точку подання інформації і електронне отримання необхідних дозволів та сертифікатів.

3) Портове Єдине вікно (Port Single Window) - інтеграція Єдиного вікна, що пов'язує суб'єкти владних повноважень з утримувачами інфраструктури у портах, аеропортах та на кордоні, як, наприклад, Системи портової спільноти (Port Community Systems), забезпечуючи обмін інформацією між державними та недержавними суб'єктами для оптимізації та автоматизації портових та логістичних процедур (при цьому це може бути як єдина інтегрована система, так і взаємодія між урядовим Регуляторним Єдиним вікном та приватними Системами портової спільноти);

4) повністю Інтегроване Єдине вікно (Fully Integrated Single Window) - інтегрована національна логістична платформа, що об'єднує урядові агенції, суб'єктів зовнішньої торгівлі та сервісний сектор (банки, митних брокерів, страхові компанії, експедиторів, інших постачальників логістичних послуг) з метою покращення управління усім ланцюгом експортно-імпорتنих операцій;

5) Єдине вікно з Платформою Транскордонного Обміну (Cross-border Single Window Exchange Platform) - з'єднання та інтеграція національних систем Єдиного вікна у двосторонні або регіональні платформи транскордонного обміну електронною інформацією (зокрема, електронними документами та сертифікатами відповідності) з метою регіональної інтеграції, підвищення безпеки, довіри та співробітництва між країнами [4].

Ключовим методом розвитку системи Єдиного вікна є постійна інтеграція, яка спочатку охоплює суб'єктів владних повноважень, потім поступово долучає недержавних суб'єктів, задіяних у переміщенні товарів через митні кордони, та, нарешті, виходить на взаємодію між національними системами Єдиного вікна різних держав.

Типовий перелік суб'єктів, діяльність яких у сфері зовнішньої торгівлі інтегрується засобами Єдиного вікна, містить п'ять основних груп:

➤ імпортери, експортери (вантажовідправники та вантажоодержувачі); професіонали, що надають послуги у сфері торгівлі (експедитори, митні брокери

та судноплавні агенти);

- судноплавні компанії, авіакомпанії, автомобільні, залізничні та річкові перевізники;
- порти та аеропорти, контейнерні термінали, навалювальні термінали, місцевий портовий та залізничний транспорт;
- митниця та інші урядові агенції, до яких, як правило, належать усі установи, які відповідають за дотримання правил торгівлі, ліцензування, видачу дозволів або контроль.

Визначення Рекомендації № 33 ЄЕК ООН призвело до формування терміна «Середовище Єдиного вікна» (Single Window Environment), оскільки було зазначено, що практична реалізація цієї концепції, як правило, представляє «союз або федерацію взаємозалежних засобів, об'єднаних взаємно обумовленими інтерфейсами та колективно визначеними бізнес-процесами - тобто систему систем». Єдине вікно виконує, крім іншого, інтегративну функцію щодо суб'єктів владних повноважень, що діють на кордоні.

Європейська економічна комісія ООН виокремила три базові моделі реалізації цієї системи в залежності від способу інтеграції надання інформації та здійснення процедур:

- Єдине управління (a single authority) - модель, за якої митна адміністрація координує або безпосередньо забезпечує усі види контролю на кордоні на підставі доручень інших суб'єктів владних повноважень (Швеція, Нідерланди);
- Єдина система (a single system) - модель, що передбачає інтеграцію електронного збору, використання та розподілу відомостей щодо зовнішньої торгівлі, за якої суб'єкти ЗЕД лише один раз надають стандартні відомості, а система розподіляє такі відомості між урядовими агенціями, яких стосується відповідна транзакція (США);
- Автоматизована система (an automated system) - модель, в якій суб'єкт ЗЕД може подавати електронні декларації до різних контролюючих суб'єктів для обробки та отримання дозволів через єдиний додаток, враховуючи автоматичний розрахунок мит та податків та автоматичне списання їх з рахунків (Сінгапур) [3].

Міжнародні стандарти щодо системи «Єдине вікно» залишають свободу дій при їх імплементації національними урядами. Національний уряд може обирати, який саме орган буде утримувачем даної системи, визначати ступінь інтеграції діяльності окремих суб'єктів владних повноважень через «Єдине вікно», вирішувати питання щодо залучення недержавних суб'єктів до його функціонування, обирати (в межах загальних стандартів обміну інформацією) технічні рішення та інформаційно-комунікаційні технології, на яких базується «Єдине Вікно». Це дає можливість максимально пристосувати систему «Єдине Вікно» до потреб національної митної справи та особливостей зовнішньоторговельних та логістичних операцій, характерних для кожної конкретної країни.

Одну з перших систем «Єдине вікно» було створено митною службою Швеції, яка почала запроваджувати електронні рішення для митниці, починаючи з 1990 р., автоматизований аналіз ризиків - з 1997 р. та перший варіант повноцінного Єдиного вікна для експортних операцій - з 1998 р. з поступовим додаванням процедур імпорту та транзиту, шведське Єдине вікно з 2005 р.

повністю охоплює усі потреби у митному оформленні, об'єднує сім міністерств та використовує Електронний стандарт обміну даними EDI.

На теперішній час Єдине Вікно у Швеції об'єднує сім суб'єктів владних повноважень, враховуючи податкову службу, національну торгову палату, раду із сільського господарства, статистичну службу, поліцію, інспекцію із стратегічних товарів, національне бюро боргів, а також взаємодіє з органами ЄС, митними службами Норвегії. Усіх зацікавлених суб'єктів владних повноважень залучено до процесу розробки відповідних інформаційно-комунікаційних технологій. У рамках шведського Єдиного вікна існує дві окремі процедури передачі інформації: інформація необхідна для виконання специфічних адміністративних процедур (наприклад, отримання ліцензій), передається безпосередньо до відповідного суб'єкта владних повноважень; в усіх інших випадках здійснюється витяг необхідних відомостей з електронних митних декларацій [4].

Відповідно до Рекомендацій № 35 UN/CEFACT встановлено дванадцять позицій, що є обов'язковими:

- 1) створення правової бази «Єдиного вікна»;
- 2) визначення організаційної структури;
- 3) належні процедури ідентифікації, аутентифікації та авторизації;
- 4) визначення суб'єктів владних повноважень, які можуть вимагати інформацію з «Єдиного вікна»;
- 5) визначення випадків, умов, правил та суб'єктів, між якими поширюється інформація з «Єдиного вікна»;
- 6) встановлення механізму захисту інформації;
- 7) визначення обов'язків осіб та заходів щодо забезпечення достовірності та цілісності інформації;
- 8) встановлення відповідальності за недостовірність даних в «Єдиному вікні»;
- 9) створення механізму вирішення спорів;
- 10) забезпечення процедур архівування інформації;
- 11) вирішення питань інтелектуальної власності щодо відповідних баз даних;
- 12) вирішення можливих проблем з конкуренцією та антимонопольним законодавством.

Одним із найбільш успішних прикладів організації системи «Єдине вікно» вважається досвід Австралії. Це стосується своєчасної реалізації стратегії змін до законодавчого регулювання митних процедур з метою використання відповідних інформаційно-комунікаційних технологій. Таких змін запроваджено із прийняттям законодавчого акта під назвою «Біль про поправки та скасування митного законодавства (Модернізація міжнародної торгівлі)» 2001 р.

Створення правової основи запровадження «Єдиного вікна» в Австралії зазначеним актом встановлювалися три блоки правових норм:

- 1) норми, спрямовані на покращення додержання митного законодавства;
- 2) встановлення відповідальності за правопорушення, пов'язані з наданням інформації;
- 3) норми, що регулюють порядок надання електронної імпоротної та експортної інформації.

В рамках заходів щодо покращення дотримання митного законодавства

було уточнено повноваження митної служби щодо моніторингу та аудиту імпорту та експорту товарів, з акцентом на дії з електронною інформацією. До звичайних повноважень австралійської митної служби щодо здійснення митного огляду було додано повноваження щодо використання обладнання для перевірки інформації [Sec. 214AA(2)] та повноваження щодо копіювання інформації, знайденої за допомогою відповідного обладнання [Sec. 214AA(3)]. При цьому зазначені повноваження стосуються перевірки та використання «будь-яких облікових, бухгалтерських, обчислювальних та інших операційних систем, які можуть використовуватися для створення або запису інформації чи документів», які можуть бути передані митниці». Крім того, було встановлено правовий статус відповідних офіцерів з моніторингу та відповідальність за пошкодження електронного обладнання суб'єктів ЗЕД.

Окремий блок змін до митного законодавства згідно з актом 2001 р. стосувався встановлення відповідальності за правопорушення, пов'язані з електронним декларуванням та функціонуванням системи «Єдине вікно». До переліку таких правопорушень належать: не надання відповіді на запитання (Sec. 243SA), не виконання вимоги щодо створення документа або запису (Sec. 243SB); неправдива, або така що, вводить в оману заява, яка призвела до несплати мита (Sec. 243T); неправдиві, або такі, що вводять в оману, заяви у звітах про вантаж, або звітах про прибуття транспортного засобу (Sec. 243V), тощо [3].

Формування правових основ функціонування системи «Єдине вікно» у Сполучених Штатах Америки відбувалося в рамках заходів щодо підвищення безпеки морських портів. Із цією метою у 2006 р. Конгресом США було видано «Акт щодо безпеки та надійності для кожного порту» (Security and Accountability For Every Port Act of 2006) або за скороченою назвою - Акт безпеки портів (SAFE Port Act). Серед іншого, Акт безпеки портів приділяв увагу таким аспектам, як безпека ланцюга постачання (Розділ II) та ресурси та нагляд з боку урядових агенцій (Розділ IV). Відповідно до положень ст. 405 (Sec. 405) Розділу IV Державне Казначейство США зобов'язувалося запровадити Інформаційну систему Міжнародної торгівлі (International Trade Data System' (ITDS) - ІТДС, метою якої є «ліквідація зайвих вимог щодо інформації для ефективного регулювання ходу торгівлі та ефективного застосування законів та правил щодо міжнародної торгівлі шляхом створення єдиної портової системи, що управляється Митною та Прикордонною Службою США для збору та розподілу стандартизованих даних щодо імпорту та експорту, які вимагаються усіма залученими федеральними агенціями» [3].

Всі федеральні агенції, «які вимагають документацію для розмитнення або ліцензування імпорту або експорту товарів», зобов'язані брати участь у ІТДС.

Вищезгадана ст. 405 приділяє особливу увагу координації між агенціями щодо функціонування та використання ІТДС, відповідальність за що покладена на Секретаря Державного Казначейства США, для чого було створено спеціальний орган - Міжагенційний Комітет Управління (Interagency Steering Committee), до складу якого, крім Секретаря Казначейства, належать керівники усіх агенцій, що беруть участь у ІТДС. До основних функцій цього Комітету належать:

- встановлення шляхом консультацій із задіяними агенціями стандартного набору даних, що підлягають збиранню, зберіганню та поширенню в ІТДС у відповідності до законодавства, що застосовується до збирання та

захисту інформацію щодо імпорту та експорту;

- забезпечення відповідності набору даних ІТДС зобов'язанням США в рамках ВМО та СОТ [3].

Однією канадською особливістю можна вважати делегування більшості повноважень щодо правового регулювання запровадження «Єдиного вікна» органам виконавчої влади, що було здійснено шляхом внесення у 1997 та 2001 рр. відповідних змін до Митного акта (Customs Act 1985 р.). Відповідно до п. 8.1 (8) Митного акта уряду Канади по рекомендації Міністра громадської безпеки та надзвичайних ситуацій (Minister of Public Safety and Emergency Preparedness) надається право встановлювати правила щодо електронних систем та інших технологій, що використовуються для адміністрування Митного акта та Тарифного акта враховуючи такі питання, як:

- надання інформації або форм для будь-яких цілей митного законодавства в електронному або іншому вигляді, повідомлення осіб або передавання будь-якої іншої інформації;

- сплата платежів відповідно до Митного або Тарифного акта шляхом надання електронних інструкцій;

- спосіб та ступінь, до яких будь-які положення Митного або Тарифного акта та регламентів, виданих на їх основі, застосовуються до електронних систем, або адаптація таких положень для їх застосування [3].

Міністерство громадської безпеки та надзвичайних ситуацій Канади безпосередньо визначає форми митних декларацій (п. 8), спосіб електронного заповнення декларацій (п. 8.1 (1)), авторизацію осіб для електронного декларування та відкликання такої авторизації (п.п. 8.1 (3), 8.1 (4)).

У канадській моделі запровадження «Єдиного вікна» саме уряду надано право вирішувати питання шляхів та способів адаптації митного законодавства до використання електронних систем для цілей митної очистки товарів. Безпосередня реалізація проекту під назвою «Ініціатива Єдиного вікна» (Single Window Initiative) - (SWI) розпочалася 29 березня 2015 р. та виконується Канадським агентством прикордонних служб (Canada Border Services Agency), про що було видано спеціальне митне повідомлення (Customs Notice CN 15-014).

У повному обсязі «Єдине вікно» було запроваджено Канадським агентством прикордонних служб 21 березня 2017 р. і містить воно дві електронних послуги: Інтегрована імпортна декларація (Integrated Import Declaration (IID - SO911), що використовується як єдина форма подання інформації та електронного випуску товарів в усіх залучених урядових агенціях; Ліцензії, дозволи, сертифікати та інша документація (License, Permit, Certificate and Other Documentation (LPCO Image - SO 927), як окремий розділ Інтегрованої імпоротної декларації для подання електронних копій відповідних документів [4].

Митниця є найбільшою та найважливішою прикордонною агенцією у питання її втручання у торговельні трансакції, її збирання інформації та поширення її діяльності. Митниця є природною агенцією, яка розвиває систему Єдиного вікна.

12.2. Процедури митного декларування

Митне оформлення здійснюється в місцях розташування відповідних підрозділів митних органів протягом робочого часу. Митне оформлення товарів,

транспортних засобів комерційного призначення здійснюється в будь-якому митному органі з пред'явленням їх цьому органу. Оформлення митної декларації (у тому числі попередньої митної декларації) для переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення внутрішнім транзитом від пункту ввезення (пропуску) на митну територію України до митного органу, розташованого на митній території України, може також здійснюватися митним органом, у зоні діяльності якого закінчується таке транзитне переміщення.

Декларанти або уповноважені ними особи можуть бути присутніми під час митного оформлення товарів, які пред'являються ними для такого оформлення.

Процедура випуску за місцезнаходженням застосовується у випадках, що схематично представлено на рис. 12.1.

Рис. 12.1. Процедура випуску за місцезнаходженням

Підприємства, що переміщують товари через митний кордон України, у присутності посадової особи митного органу складають акти про невідповідність цих товарів відомостям, зазначеним у документах, необхідних для здійснення їх митного контролю, про пошкодження товарів, їх упаковки чи маркування або про їх втрату. Зазначені акти подаються відповідним митним органам.

Форма акта встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику. При переміщенні товарів через митний кордон залізничним транспортом митному органу замість акта про невідповідність може подаватися комерційний акт, складений відповідно до міжнародних договорів, укладених відповідно до закону. Невідповідність фактичних вагових характеристик товарів відомостям, зазначеним у товаросупровідних документах, пов'язана з особливостями транспортування, зберігання, специфічними характеристиками певних товарів, допускається в межах норм природного убутку та норм списання втрат таких товарів відповідно до законодавства України.

Митне оформлення завершується в найкоротший можливий строк, але не більше ніж чотири робочих години з моменту пред'явлення митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення. Строк може бути

перевищений на час виконання відповідних формальностей виключно у випадках, що схематично представлено на рис. 12.2.

ВИПАДКИ ПРИ ЯКИХ СТРОК ВИКОНАННЯ ВІДПОВІДНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ ПЕРЕВИЩУЄТЬСЯ НА ЧАС	
1	виконання митних формальностей поза місцем розташування митного органу
2	підтвердженого письмово бажання декларанта або уповноваженої ним особи подати додаткові документи чи відомості про зовнішньоекономічну операцію або характеристики товару
3	проведення досліджень (аналізу, експертизи) проб і зразків товарів, якщо товари не випускаються відповідно до проведення досліджень (аналізу, експертизи) проб і зразків товарів, якщо товари не випускаються відповідно до заявленого митного режиму за тимчасовою митною декларацією
4	виявлення порушень митних правил, якщо товари не випускаються
5	зупинення митного оформлення відповідно до Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції»
6	подання додаткових документів в межах передбаченого нею строку, перебіг якого припиняється з моменту отримання митницею (митним постом) таких документів чи письмової відмови декларанта або уповноваженої ним особи у їх наданні
7	Призупинення митного оформлення

Рис. 12.2. Перелік випадків, при яких строк виконання відповідних формальностей перевищується на час

Якщо під час проведення митного контролю митний орган на підставі даних митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності виявляє товари, що підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності, їх митне оформлення призупиняється, а товари підлягають розміщенню на складі митного органу.

За зверненням декларанта митним органом може бути надано дозвіл на зберігання товарів, митне оформлення яких призупинено, без їх розміщення на складі митного органу. При цьому зберігання товарів, митне оформлення яких призупинено, без їх розміщення на складі митного органу здійснюється за рахунок власника таких товарів. Рішення про призупинення митного оформлення товарів на строк до 10 робочих днів і в разі необхідності продовження цього строку не більш як на 10 робочих днів приймає керівник митного органу або його заступник.

У день прийняття рішення про призупинення митного оформлення товарів митний орган засобами електронного зв'язку повідомляє правовласника про факт пред'явлення цих товарів до митного оформлення, а декларанта - про причини призупинення їх митного оформлення..

Відмова у митному оформленні – це письмове вмотивоване рішення митного органу про неможливість здійснення митного оформлення товарів,

транспортних засобів комерційного призначення через невиконання декларантом або уповноваженою ним особою умов. У рішенні про відмову у митному оформленні повинні бути зазначені причини відмови та наведені вичерпні роз'яснення вимог, виконання яких забезпечує можливість митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення. Зазначене рішення повинно також містити інформацію про порядок його оскарження.

Декларування здійснюється шляхом точних відомостей про товари, мету їх переміщення через митний кордон України, а також відомостей, необхідних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення. При застосуванні письмової форми декларування можуть використовуватися як електронні документи, так і документи на паперовому носії або їх електронні (скановані) копії, засвідчені електронним підписом декларанта або уповноваженої ним особи. Електронне декларування здійснюється з використанням електронної митної декларації, засвідченої електронним підписом, та інших електронних документів або їх реквізитів, а також електронних (сканованих) копій паперових документів, засвідчених електронним підписом декларанта.

Митна декларація та інші документи, подання яких митним органам, оформлені на паперовому носії та у вигляді електронних документів, мають однакову юридичну силу. Формат митних декларацій, що подаються як електронні документи, базується на міжнародних стандартах електронного обміну даними.

Види митних декларацій представлено схематично на рис. 12.3.

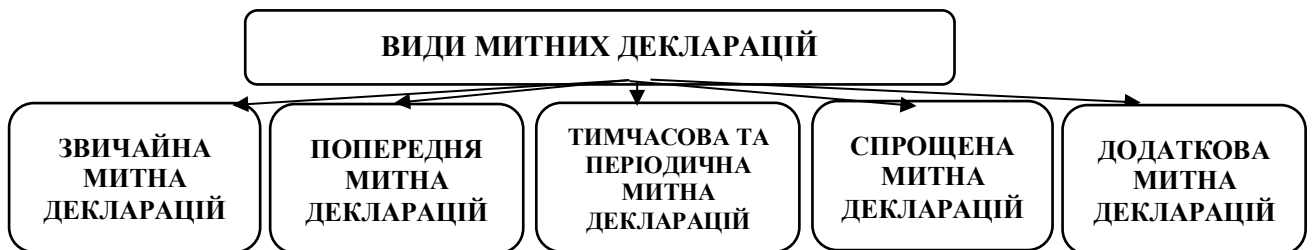

Рис. 12.3. Види митних декларацій

Митна декларація містить обсяг відомостей (даних), достатній для завершення митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення у заявлений митний режим. За рішенням митного органу митне оформлення та випуск товарів, транспортних засобів комерційного призначення відповідно до митного режиму експорту може здійснюватися без їх пред'явлення митному органу, якому подано митну декларацію, заповнену у звичайному порядку.

Попередня митна декларація подається до ввезення в Україну товарів, транспортних засобів комерційного призначення (у тому числі з метою транзиту) або після їх ввезення, якщо ці товари, транспортні засоби перебувають на території пункту пропуску через державний кордон України. Попередня митна декларація подається декларантом або уповноваженою ним особою митному органу, в зоні діяльності якого товари, транспортні засоби комерційного призначення будуть пред'явлені для митного оформлення, з метою проведення аналізу ризиків та прискорення виконання митних формальностей.

Попередня митна декларація містить відомості, що представлено на рис. 12.4.

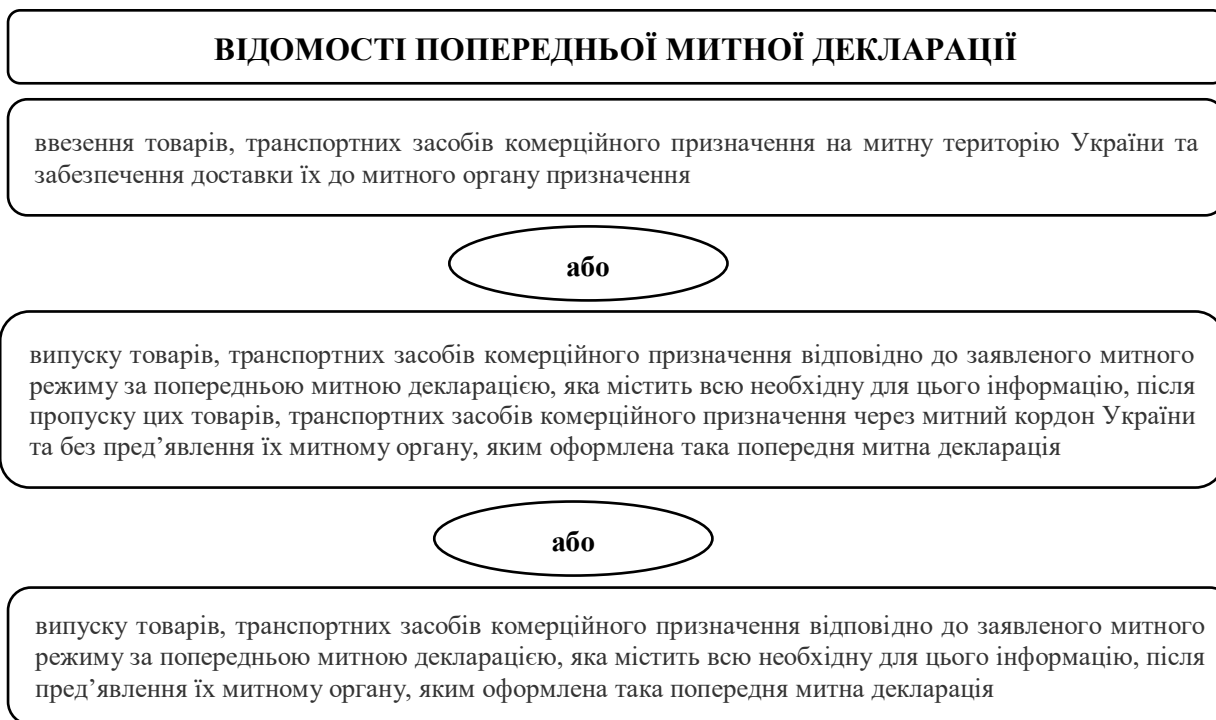

Рис. 12.4. Перелік відомостей, що містяться у попередній митній декларації

За рішенням митного органу, яким оформлена попередня митна декларація, випуск товарів, транспортних засобів комерційного призначення відповідно до заявленого митного режиму за попередньою митною декларацією, яка містить всю необхідну для цього інформацію, може бути здійснено після переміщення цих товарів, транспортних засобів через митний кордон України без пред'явлення їх цьому митному органу.

При ввезенні на митну територію України підакцизних товарів подання попередньої митної декларації, доставка та пред'явлення цих товарів митному органу, яким оформлена така попередня митна декларація, є обов'язковими.

При поданні попередньої митної декларації відповідальність декларанта або уповноваженої ним особи за достовірність відомостей, наведених в цій декларації, настає з моменту:

1) випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення відповідно до заявленого митного режиму без пред'явлення їх митному органу, яким оформлена така попередня митна декларація; або

2) випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення відповідно до заявленого митного режиму після пред'явлення їх митному органу, яким оформлена така попередня митна декларація, але без проведення митного огляду цим митним органом; або

3) надання декларанту або уповноваженій ним особі митним органом, яким оформлена така попередня митна декларація, інформації про проведення митного огляду пред'явлених товарів, транспортних засобів комерційного призначення.

Попередня митна декларація приймається митним органом, якщо її перевіркою встановлено, що вона містить необхідні відомості щодо товару і до неї додано необхідні документи або їх копії, у тому числі у вигляді електронного документа або електронної (сканованої) копії паперового документа, засвідченої електронним підписом декларанта або уповноваженої ним особи. У разі

відсутності на момент подання попередньої митної декларації оригіналів документів дозволяється подання їх копій. Факт прийняття декларації засвідчується посадовою особою митного органу, яка її прийняла, шляхом проставлення на ній відбитка відповідного митного забезпечення та інших відміток (номера декларації, дати та часу її прийняття тощо), у тому числі з використанням інформаційних технологій.

Митний орган не має права відмовити в прийнятті попередньої митної декларації, якщо виконано всі умови. Відмова митного органу в прийнятті попередньої митної декларації повинна бути вмотивованою, а про причини відмови має бути письмово повідомлено декларанта.

Ввезення товару на територію України за попередньою митною декларацією дозволяється протягом 30 днів з дати її оформлення митним органом. Для випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення відповідно до заявленого митного режиму за попередньою митною декларацією, яка містить всю необхідну для цього інформацію, застосовуються курси валют та заходи тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, чинні на дату прийняття митним органом такої попередньої митної декларації для оформлення, а заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності - чинні на дату такого випуску.

Якщо попередня митна декларація містить лише відомості, достатні для ввезення товарів, транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України та забезпечення їх доставки до митного органу призначення, або після оформлення попередньої митної декларації змінюються заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, для випуску товарів декларантом або уповноваженою ним особою подається додаткова декларація.

Попередня митна декларація, за якою митним органом здійснено випуск товарів, транспортних засобів комерційного призначення відповідно до заявленого митного режиму без пред'явлення їх цьому митному органу відповідно до частини п'ятої цієї статті, або попередня митна декларація разом з додатковою декларацією, поданою відповідно до частини тринадцятої цієї статті, становлять митну декларацію, заповнену в звичайному порядку.

Тимчасова та періодична митні декларації подається у тому випадку, якщо декларант або уповноважена ним особа не володіє точними відомостями про характеристики товарів, необхідні для заповнення митної декларації у звичайному порядку, вона може подати митному органу тимчасову митну декларацію на такі товари за умови, що вона містить дані, достатні для поміщення їх у заявлений митний режим, та під зобов'язання про подання додаткової декларації у строк не більше 45 днів з дати оформлення тимчасової митної декларації.

Оформлення митним органом тимчасової митної декларації є випуском товарів у заявлений митний режим. Якщо під час митного оформлення товарів митним органом бралися проби (зразки) цих товарів для проведення їх дослідження (аналізу, експертизи), випуск таких товарів до одержання результатів відповідних досліджень (аналізу, експертиз), якщо вони не підпадають під дію встановлених законодавством України заборон або обмежень щодо переміщення через митний кордон України, може бути здійснений митним органом за тимчасовою митною декларацією.

Для випуску товарів відповідно до заявленого митного режиму за тимчасовою митною декларацією застосовуються курси валют, заходи тарифного

та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, чинні на дату прийняття митним органом тимчасової митної декларації для оформлення. Якщо декларант не володіє точними відомостями, необхідними для визначення ставок митних платежів, для нарахування сум митних платежів за тимчасовою митною декларацією застосовується найбільша ставка митних платежів з тих, під яку може підпадати товар.

Періодична митна декларація може подаватися на регулярне переміщення через митний кордон України товарів однією і тією ж особою на одних і тих же умовах та підставах протягом не більше 180 днів та під зобов'язання про подання додаткової декларації на товари, переміщені за періодичною митною декларацією протягом попереднього календарного місяця.

При ввезенні товарів, транспортних засобів в Україну періодична митна декларація використовується замість попередньої митної декларації.

Для випуску товарів відповідно до заявленого митного режиму, що ввозяться на митну територію України за періодичною митною декларацією, застосовуються курси валют, заходи тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, чинні на день прийняття митним органом додаткової декларації на товари, переміщені за періодичною митною декларацією протягом попереднього календарного місяця.

Для пропуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення відповідно до заявленого митного режиму, що вивозяться за межі митної території України за періодичною митною декларацією, застосовуються заходи тарифного й нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, чинні на день пропуску цих товарів через митний кордон України.

Митний орган не має права відмовити в прийнятті тимчасової або періодичної митної декларації, якщо виконано всі умови. Відмова митного органу в прийнятті тимчасової або періодичної митної декларації повинна бути вмотивованою, а про причини відмови має бути письмово повідомлено декларанта. Оформлення митним органом тимчасової або періодичної митної декларації передбачає необхідність виконання вимог, передбачених для поміщення товарів в обраний митний режим та сплати митних платежів або забезпечення їх сплати.

Спрощена митна декларація використовується для декларування та випуску в заявлений митний режим товарів, декларантом яких є підприємство, яке має авторизацію на застосування спрощення «процедура спрощеного декларування». Авторизація на застосування спрощення «процедура спрощеного декларування» надається підприємству, яке відповідає критеріям підприємства-резидента, що виконують роль в міжнародному ланцюзі постачання товарів (виробник, експортер, імпортер, митний представник, перевізник, експедитор, утримувач складу) та отримало авторизацію статусу авторизованого економічного оператора (АЕО).

Існують шість умов авторизація на застосування спрощення «процедура спрощеного декларування» декларантів – підприємств у міжнародному ланцюзі постачання товарів, що схематично представлено на рис. 12.5.

УМОВИ АВТОРИЗАЦІЇ НА ЗАСТОСУВАННЯ СПРОЩЕННЯ «ПРОЦЕДУРА СПРОЩЕНОГО ДЕКЛАРУВАННЯ»		
1	ВИРОБНИК	підприємство, яке безпосередньо виготовляє товари, призначені для експорту
2	ЕКСПОРТЕР (ІМПОРТЕР)	підприємство, яке на підставі укладених ним безпосередньо або через посередника (комісіонера, агента, консигнатора тощо) зовнішньоекономічних договорів (контрактів) здійснює експорт (імпорт) товарів з переміщенням їх через митний кордон України, незалежно від митного режиму, в який поміщуються такі товари
3	МИТНИЙ ПРЕДСТАВНИК	підприємство, яке виступає посередником (митним брокером, комісіонером, агентом, консигнатором тощо) під час виконання зовнішньоекономічного договору (контракту)
4	ПРЕДСТАВНИК ПЕРЕВІЗНИК	особа, яка переміщує товари або бере на себе зобов'язання та відповідальність за переміщення товарів через митний кордон України або митною територією України, зокрема: ✓ для змішаного (комбінованого) перевезення - особа, яка використовує (експлуатує) транспортний засіб, що безпосередньо приводить у рух або перевозить розміщені на ньому інші транспортні засоби як активний транспортний засіб; ✓ для морського чи повітряного перевезення за договором чартеру (фрахтування) судна - особа, яка укладає договір і видає авіаційну вантажну накладну (Air Waybill) або коносамент (Bill of Lading) з метою безпосереднього перевезення товарів
5	ЕКСПЕДИТОР (ТРАНСПОРТНИЙ ЕКСПЕДИТОР)	суб'єкт господарювання, який за дорученням клієнта та за його рахунок виконує або організовує виконання транспортно-експедиторських послуг, визначених договором транспортного експедирування
6	УТРИМУВАЧ СКЛАДУ	підприємство, у власності чи користуванні якого перебуває митний склад, об'єкти складу тимчасового зберігання, об'єкти вільної митної зони

Рис. 12.5. Перелік умов авторизація на застосування спрощення «процедура спрощеного декларування» декларантів – підприємств

Авторизація АЕО може бути таких типів:

- 1) про надання права на застосування спрощень;
- 2) про підтвердження безпеки та надійності.

Підприємство самостійно обирає тип авторизації, передбачений цією частиною, та може одночасно мати авторизації обох типів. Авторизація АЕО визнається на всій території України. Визнання митними адміністраціями іноземних держав авторизації АЕО, отриманої підприємствами-резидентами, здійснюється відповідно до міжнародних договорів України. Для надання авторизації АЕО підприємство подає до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, заяву про надання авторизації АЕО та анкету самооцінки.

Спрощення «процедура спрощеного декларування» може бути застосовано за умови пред'явлення товарів, що декларуються, митному органу:

- 1) у разі наявності авторизації на застосування спрощення «процедура випуску за місцезнаходженням» - на об'єкті підприємства, визначеному в

авторизації на застосування спрощення «процедура випуску за місцезнаходженням»;

2) у разі відсутності авторизації на застосування спрощення «процедура випуску за місцезнаходженням» - на об'єкті іншого підприємства, визначеному в авторизації на застосування спрощення, яке застосовується для ввезення або вивезення товарів в митному режимі транзиту.

У разі пред'явлення товарів на об'єктах, митні формальності здійснюються митним органом, що відповідає за здійснення митних формальностей на такому об'єкті.

Спрощена митна декларація може подаватися безпосередньо підприємством, яке має авторизацію на застосування спрощення «процедура спрощеного декларування», або від його імені підприємством, яке отримало авторизацію АЕО-Б і має дозвіл на здійснення митної брокерської діяльності.

Обов'язковою умовою отримання авторизації на застосування спрощення «процедура спрощеного декларування» є наявність у підприємства авторизації на застосування одного зі спрощень, а саме: загальна гарантія; загальна гарантія із зменшенням розміру забезпечення базової суми на 50 відсотків; загальна гарантія із зменшенням розміру забезпечення базової суми на 70 відсотків; звільнення від гарантії; самостійне накладання пломб спеціального типу; процедура спрощеного декларування; процедура випуску за місцезнаходженням.

Спрощена митна декларація відповідно до вимог, установлених митним законодавством Європейського Союзу, містить зменшений обсяг відомостей (порівняно з митною декларацією, заповненою у звичайному порядку), який є достатнім для ідентифікації товарів. Разом із спрощеною митною декларацією до митного органу подається лише рахунок або інший документ, який визначає вартість товару.

Митні формальності під час застосування процедури спрощеного декларування виконуються із застосуванням автоматизованої системи митного оформлення. У разі якщо автоматизованою системою митного оформлення або посадовою особою митного органу за результатами застосування системи управління ризиками не визначено необхідність участі посадових осіб митних органів у виконанні митних формальностей за спрощеною митною декларацією, митні формальності за такою спрощеною митною декларацією виконуються автоматизованою системою митного оформлення в автоматичному режимі протягом 15 хвилин з моменту її реєстрації. Особливості виконання митних формальностей під час застосування процедури спрощеного декларування визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику.

Спрощена митна декларація подається для декларування, що представлено на рис. 12.6.

Оформлення спрощеної митної декларації є випуском товарів у заявлений митний режим. Оформлення спрощеної митної декларації здійснюється за умови надання митному органу забезпечення сплати митних платежів.

Строк подання додаткової декларації до спрощеної декларації залежно від строку використання підприємством процедури спрощеного декларування становить:

1) 15 днів - у разі, якщо строк використання підприємством процедури спрощеного декларування не перевищує одного року;

2) 30 днів - у разі, якщо строк використання підприємством процедури спрощеного декларування перевищує один рік.

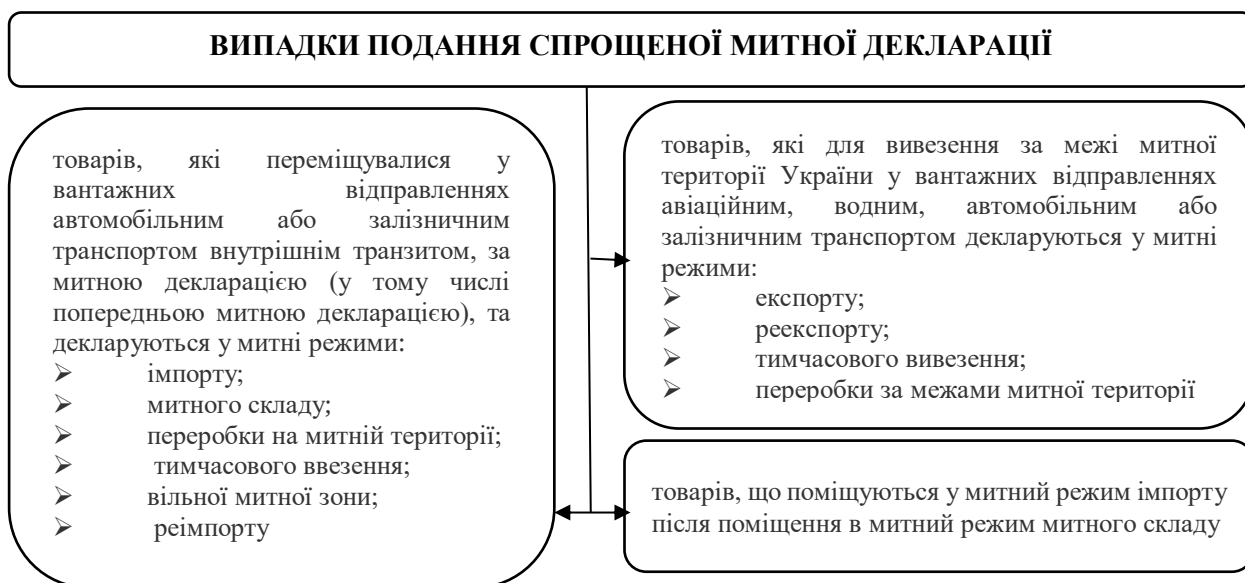

Рис. 12.6. Випадки подання спрощеної митної декларації

Для оформлення товарів за спрощеною митною декларацією застосовуються заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, чинні на дату прийняття такої спрощеної митної декларації митним органом, а заходи тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та курси валют, чинні на дату прийняття митним органом додаткової митної декларації на товари, оформлені за такою спрощеною митною декларацією.

В авторизації на застосування спрощення «процедура спрощеного декларування» зазначаються відомості про:

1) митницю (митні пости або інші структурні підрозділи митниці), якою здійснюватимуться митні формальності під час застосування спрощення «процедура спрощеного декларування»;

2) митні режими, в які можуть поміщуватися товари із застосуванням спрощення «процедура спрощеного декларування»;

3) способи забезпечення сплати митних платежів (у разі застосування);

4) перелік товарів, щодо яких надається авторизація, із зазначенням їх кодів на рівні товарної підкатегорії (10 знаків) згідно з УКТ ЗЕД, найменування та звичайного торговельного опису, що дає змогу ідентифікувати та класифікувати ці товари;

5) перелік засобів та способи переміщення товарів, щодо яких надається авторизація;

6) порядок інформаційного обміну між підприємством, митницею та єдиною автоматизованою інформаційною системою митних органів із використанням відповідних веб-сервісів та інших електронних сервісів, доступних через мережу Інтернет;

7) порядок інформаційного обміну між підприємством та митницею у разі виходу з ладу єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів, відповідних веб-сервісів та інших електронних сервісів, доступних через мережу Інтернет;

8) інші відомості, визначені формою такої авторизації

Додаткова декларація подається, у разі подання попередньої, тимчасової, спрощеної або періодичної митної декларації декларант або уповноважена ним особа повинні протягом строків, подати митному органу додаткову декларацію, яка містить точні відомості про товари, задекларовані за попередньою, тимчасовою, спрощеною або періодичною митною декларацією, що подавалися б у разі декларування цих товарів за митною декларацією, заповненою у звичайному порядку.

У разі відсутності інформації, необхідної для визначення числових значень складових митної вартості товарів, яка стане відомою після випуску товарів у вільний обіг та сплати роялті, ліцензійних платежів, інших складових вартості, які визначаються залежно від обсягів продажу або прибутку від продажу, декларант або уповноважена ним особа має право подати додаткову декларацію протягом 180 днів з дати випуску товарів.

У разі випуску товарів за спрощеною митною декларацією підприємство зобов'язане подати до митного органу, який здійснив такий випуск, додаткову декларацію (додаткові декларації) на такі товари та сплатити митні та інші платежі, якими відповідно до законодавства України обкладаються товари під час поміщення їх у відповідний митний режим, протягом строків.

Додаткова декларація також може бути подана для сплати мита на товари, що ввезені на митну територію України та випущені у відповідний митний режим із звільненням або умовним звільненням від сплати мита і використані у виробництві інших товарів, та якщо така сплата є умовою набуття виробленими в Україні товарами походження з України та це передбачено законами України або міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

У разі якщо значення ціни товару в зовнішньоекономічному договорі визначається за формулою і на дату декларування невідоме, декларант або уповноважена ним особа має право подати додаткову декларацію протягом 90 днів з дати випуску товарів.

Додаткова декларація подається до відповідного митного органу, яким була оформлена відповідна попередня, тимчасова, спрощена або періодична митна декларація.

Дозволяється подання однієї додаткової декларації до кількох попередніх, тимчасових, спрощених або періодичних митних декларацій, що були оформлені одним митним органом в межах одного зовнішньоекономічного договору та одного митного режиму, за умови дотримання строків подання додаткової декларації.

У межах строків подання додаткової декларації дозволяється подання кількох додаткових декларацій до однієї попередньої, тимчасової, спрощеної, періодичної митної декларації або митної декларації, заповненої у звичайному порядку.

Місце декларування представлено схематично на рис. 12.7.

Митна декларація подається митному органу, який здійснює митне оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, протягом 10 робочих днів з дати доставлення цих товарів, транспортних засобів до зазначеного органу.

Рис. 12.7. Місця митного декларування

У разі відмови у прийнятті митної декларації або в митному оформленні товарів, у тому числі у зв'язку з прийняттям митним органом рішення про коригування митної вартості товарів нова митна декларація подається митному органу, який здійснює митне оформлення товарів, не пізніше 10 робочих днів з дати такої відмови, якщо товари протягом зазначеного часу не розміщено на складі тимчасового зберігання чи на складі митного органу.

Товари, які протягом 30 днів з дня доставлення їх у митний орган призначення не поміщені у митний режим або не розміщені на складі тимчасового зберігання чи складі митного органу, набувають статусу таких, що зберігаються на складі митного органу.

Строки продовжуються митними органами на прохання декларанта:

1) у разі хвороби власника товарів, транспортних засобів комерційного призначення або уповноваженої ним особи, що настала після прибуття у місця, встановлені митними органами для здійснення митного контролю, що підтверджується документом, виданим медичним закладом;

2) коли процедура контролю, який здійснюється іншими державними органами під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, потребує додаткового часу, що підтверджується довідкою відповідного органу;

3) якщо виникли обставини або сталися події, що перешкоджають поданню митному органу митної декларації, зокрема:

а) стихійне лихо (пожежа, повінь тощо), введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях у зоні митного контролю, інші надзвичайні та невідворотні за даних умов події (обставини непереборної сили);

б) протиправні дії третіх осіб, спрямовані проти перевізника, транспортного засобу комерційного призначення чи товарів, що підлягають декларуванню;

в) неможливість подальшого руху транспортного засобу внаслідок зсуву, пошкодження або розпакування товару, що унеможливило пред'явлення митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення.

Залежно від характеру обставин і подій, зазначених у частині четвертій цієї статті, документи, що підтверджують їх наявність і тривалість дії, видаються державними органами та іншими суб'єктами відповідно до їх компетенції.

Для продовження строків пред'явлення або декларування митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення власник або уповноважена ним особа звертається до митного органу з письмовою заявою, у тому числі в електронній формі. До заяви додаються відповідні документи, які підтверджують обставини та події, зазначені у частині четвертій цієї статті.

Митний орган на підставі заяви та доданих до неї документів продовжує строк декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення на час, необхідний для усунення причин, що не дали змоги своєчасно задекларувати ці товари, транспортні засоби.

Митна декларація реєструється та приймається митним органом у порядку, що визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику. Подання та прийняття митної декларації на товари, що декларуються для поміщення товарів у митний режим транзиту на умовах Конвенції про процедуру спільного транзиту, здійснюються відповідно до положень зазначеної Конвенції.

У разі виходу з ладу єдиного державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» на строк більше двох годин митний орган зобов'язаний приймати документи та відомості, у разі надання їх декларантом або уповноваженою ним особою у вигляді електронних документів або документів на паперовому носії або їх електронних (сканованих) копій, засвідчених електронним підписом декларанта або уповноваженої ним особи.

Дата та час подання митної декларації фіксується митним органом шляхом її реєстрації, у тому числі з використанням інформаційних технологій. Митний орган не має права відмовити в реєстрації митної декларації.

Митний орган зобов'язаний надати декларанту або уповноваженій ним особі можливість самостійного фіксування в електронній системі митного оформлення факту і часу подачі митному органу митної декларації або документа, який відповідно до законодавства її замінює, та документів, необхідних для митного оформлення, на паперовому носії, а в разі електронного декларування - можливість одержання від митного органу повідомлення про дату і час отримання цим органом електронної митної декларації або документа, який відповідно до законодавства її замінює. Ненадання митним органом такої можливості є бездіяльністю, яка може бути оскаржена.

З метою визначення правильності заповнення поданої митної декларації та відповідності доданих до неї документів установленим вимогам митний орган здійснює перевірку митної декларації.

Митна декларація приймається для митного оформлення, якщо вона подана за встановленою формою, підписана особою, яка її подала, і перевіркою цієї декларації встановлено, що вона містить всі необхідні відомості і до неї додано всі документи. Факт прийняття митної декларації засвідчується посадовою особою митного органу, яка її прийняла, шляхом проставлення на ній відбитка відповідного митного забезпечення та інших відміток (номера декларації, дати та часу її прийняття тощо), у тому числі з використанням інформаційних технологій.

З моменту прийняття митним органом митної декларації вона є документом, що засвідчує факти, які мають юридичне значення, а декларант або

уповноважена ним особа несе відповідальність за подання недостовірних відомостей, наведених у цій декларації.

Митний орган не має права відмовити у прийнятті митної декларації. Відмова митного органу у прийнятті митної декларації повинна бути вмотивованою, а про причини відмови має бути письмово повідомлено декларанта.

Митний орган відмовляє у прийнятті митної декларації виключно з таких підстав:

- 1) митна декларація не містить усіх відомостей або подана без документів;
- 2) електронна митна декларація не містить встановлених законодавством обов'язкових реквізитів;
- 3) митну декларацію подано з порушенням інших вимог.

У разі відмови у прийнятті митної декларації посадовою особою митного органу заповнюється картка відмови у прийнятті митної декларації за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику. Один примірник зазначеної картки невідкладно вручається (надсилається) декларанту або уповноважений ним особі. Інформація про відмову у прийнятті для оформлення електронної митної декларації надсилається декларанту електронним повідомленням, засвідченим електронним цифровим підписом посадової особи митного органу.

Документи, відомості про які зазначені в митній декларації, повинні зберігатися декларантом протягом не менше ніж 1095 днів, крім документів на паперових носіях, що надані митному органу для здійснення митних формальностей та не повернені митним органом після їх виконання. Декларант та уповноважена ним особа несуть установлену цим Кодексом та іншими законами України відповідальність за подання недостовірних відомостей, внесених ними до митної декларації, за знищення або втрату документів, відомості про які зазначені в митній декларації, до закінчення строку зберігання, передбаченого цією частиною.

Декларантами мають право виступати:

- 1) при переміщенні товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України або при зміні митного режиму щодо товарів на підставі зовнішньоекономічного договору, укладеного резидентом, - резидент, яким або від імені якого укладено цей договір;
- 2) в інших випадках - особа, яка відповідно до законодавства України має право вчиняти щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення юридично значущі дії від свого імені.

Декларантами можуть бути тільки резиденти, крім випадків переміщення через митний кордон України:

- 1) громадянами - особистих речей, транспортних засобів особистого користування та інших товарів для особистих, сімейних чи інших потреб, не пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності;
- 2) особами, які мають пільги - товарів, у зв'язку із ввезенням яких на митну територію України та вивезенням їх за межі цієї території такі пільги надаються;
- 3) представництвами іноземних фірм - товарів, що не підлягають відчуженню та призначені для службового користування цих представництв при декларуванні у митні режими тимчасового ввезення, реекспорту, транзиту, а також імпорту щодо товарів, ввезених для власних потреб таких представництв;

4) іноземними перевізниками - товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються територією України прохідним транзитом;

5) інших випадків, коли відповідно до законодавства України нерезидент має право розпоряджатися товарами на митній території України.

Підприємства можуть бути декларантами, за умови перебування їх на обліку в митних органах України. Громадяни можуть бути декларантами після досягнення ними 16-річного віку. Декларант може здійснювати декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення самостійно або уповноважувати інших осіб на здійснення декларування від свого імені. Декларування товарів, що належать громадянам, може здійснюватися цими громадянами або іншими громадянами, уповноваженими на це власниками зазначених товарів нотаріально посвідченими дорученнями.

Допущення у митній декларації помилок, які не призвели до неправомірного звільнення від сплати митних платежів або зменшення їх розміру, до незабезпечення дотримання заходів тарифного або нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, не тягне за собою застосування санкцій.

За письмовим зверненням декларанта або уповноваженої ним особи та з дозволу митного органу відомості, зазначені в митній декларації, можуть бути змінені або митна декларація може бути відкликана. У разі відмови у наданні такого дозволу митний орган зобов'язаний невідкладно, письмово або в електронному вигляді, повідомити декларанта про причини і підстави такої відмови.

Внесення змін до митної декларації, прийнятої митним органом, допускається до моменту завершення митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення відповідно до заявленого митного режиму, а також протягом трьох років з дня завершення їх митного оформлення. Зміни повинні стосуватися лише товарів, транспортних засобів комерційного призначення, зазначених у митній декларації.

Якщо після випуску у вільний обіг товарів, митний контроль яких здійснювався без проведення митного огляду, декларантом виявлені товари, переміщені через митний кордон України і не зазначені в митній декларації, за письмовим зверненням декларанта та з дозволу митного органу допускається внесення до митної декларації змін щодо збільшення кількості товарів, випущених у вільний обіг на митній території України, у зв'язку з виявленням незадекларованих товарів.

Внесення до митної декларації змін, які впливають на застосування до товарів заходів тарифного або нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, здійснюється за умови дотримання таких заходів.

Відкликання митної декларації допускається лише до моменту завершення митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення відповідно до заявленого митного режиму. Якщо товари, транспортні засоби комерційного призначення, оформлені за декларацією для вивезення за межі митної території України, не перетнули державний кордон України протягом 180 днів, митний орган визнає цю митну декларацію недійсною. Зазначений строк може бути зменшений за письмовим зверненням декларанта або уповноваженої ним особи.

Після відкликання або визнання недійсною митної декларації товари, транспортні засоби комерційного призначення, що в ній задекларовані, повинні

бути видані з-під митного контролю за заявою декларанта або уповноваженої ним особи, якщо до початку митного оформлення цих товарів, транспортних засобів комерційного призначення вони перебували у вільному обігу на митній території України, або задекларовані протягом 10 днів до обраного митного режиму.

Адміністративно-правовий зміст митного оформлення до впровадження національного митного законодавства України визначався як складне інтегральне митне провадження в системі адміністративного процесу, обумовлене наявністю розгалуженої підсистеми відповідних митних процедур, складною документально-процедурною діяльністю та паралельним існуванням контрольно-примусових заходів митного контролю. Інститут митного оформлення, для якого визначальне значення в правовому регулюванні мають норми митного права, носить комплексний характер.

Порядок митного оформлення передбачає вчинення відповідних митних операцій, які можна класифікувати за відповідними критеріями:

- за характером скоєних дій: операції, що здійснюються з документами і відомостями; технічні операції з товарами і транспортними засобами;
- за митними процедурами: операції декларування; операції внутрішнього митного транзиту; операції тимчасового зберігання товарів тощо;
- щодо етапів (стадій) митного оформлення: попередні операції; операції основного митного оформлення; операції завершення митного оформлення;
- щодо суб'єктів: операції, що здійснюються особами, зацікавленими в переміщенні товарів і транспортних засобів; операції, що здійснюються посадовими особами митних органів.

Широке значення митного оформлення відображає його внутрішній зміст як самостійного інституту митного права і може бути визначено як система норм, що об'єктивно склалася в митному праві та регулює суспільні відносини, пов'язані із забезпеченням дотримання спеціальними суб'єктами митних правовідносин і уповноваженими посадовими особами органів доходів і зборів митного законодавства шляхом виконання необхідних формальностей при переміщенні товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України.

Структура інституту митного оформлення включає в себе предмет і метод правового регулювання, функції, цілі, завдання, принципи та суб'єкти митного оформлення. Зазначені елементи дають змогу відмежовувати митне оформлення від інших інститутів митного права, зокрема від митного контролю.

Предметом регулювання митного оформлення є суспільні відносини, що виникають в процесі проведення митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України. Об'єктами цих правовідносин виступають товари та транспортні засоби, інформація (відомості), необхідна для митних цілей, яка може міститися в документах (письмових і електронних) або надаватися в усній і конклюдентній формі. Необхідно відзначити, що ряд науковців розширюють поняття митного оформлення, охоплюючи товари, транспортні засоби та предмети.

Функції митного оформлення слід розмежувати на загальну – регулятивну (регулювання порядку оформлення переміщуваних товарів і транспортних засобів, забезпечення дотримання митного законодавства) і спеціальну –

інформаційно-облікову, відповідно до якої здійснюється збір (доставка, пред'явлення, фіксація) зберігання, уточнення (оновлення, зміна) використання, передача інформації, необхідної для митних цілей.

Митне оформлення як процедура має попередню, основну і завершальну стадії, які мають свої особливості залежно від застосування основних процедур митного оформлення (декларування, внутрішнього митного транзиту, тимчасового зберігання).

Митне оформлення підпорядковане основним засадам державної політики в митній сфері.

Митне декларування є основною митною процедурою митного оформлення. У митному праві митне декларування має специфічні ознаки, що дають змогу відмежувати його від міжгалузевого поняття «декларування». При митному декларуванні заявляються тільки відомості, необхідні для митного оформлення. Відомості заявляє особа, яка має спеціальну митну правосуб'єктність (декларант або особи, які мають право декларування). Порядок митного декларування регулюється нормами митного законодавства.

12.3. Порядок заповнення митних декларацій

Митне оформлення розпочинається з моменту подання митному органу декларантом або уповноваженою ним особою митної декларації чи документа, який відповідно до законодавства її замінює, та документів, необхідних для митного оформлення. Основним документом при переміщенні матеріальних цінностей через митний кордон України є митна декларація (МД).

Митна декларація – письмова заява встановленої форми, що подається митному органу і містить відомості про товари та транспортні засоби, митний режим, нарахування податків і зборів та інших платежів.

Оформлена митна декларація – це правовий документ, який у разі необхідності підтверджує певні права та обов'язки суб'єкта за умов здійснення ним правових, фінансових, господарських та інших видів діяльності.

Типову форму митної декларації було затверджено 1987 році Міжнародною конвенцією про спрощення і гармонізацію митних процедур. Дана Конвенція встановила, що за різними операціями у зовнішньоекономічній діяльності, а саме експорту, імпорту, транзиту, використовувати єдиний бланк митної декларації, який називається єдиний адміністративний документ (ЄАД). Тобто бланк застосовують один, відрізняється він лише реквізитами, які залежать від напрямків переміщення та митних режимів. Україна приєдналась до даної Конвенції, тому відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Положення про митні декларації» від 21 травня 2012 р. № 450 була затверджена митна декларація за формою єдиного адміністративного документа відповідно до додатка I до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами 1987 р. [2]. Для митного оформлення існують наступні типи бланків, що схематично на рис. 12.9.

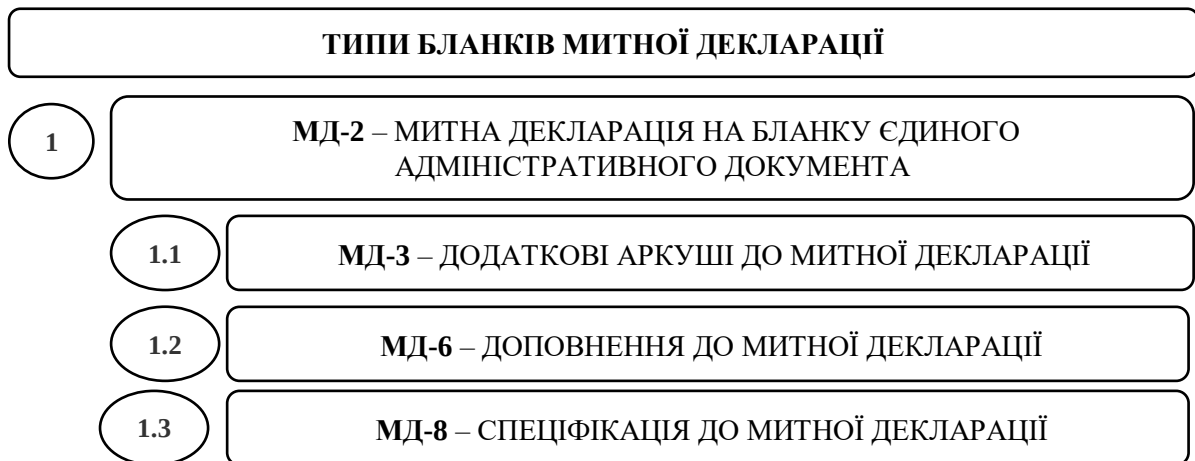

Рис. 12.9. Типи бланків митної декларації

Митне оформлення товарів здійснюється зі застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа, який заповнюється з використанням форми МД-2, до якої у разі потреби можуть додаватися доповнення форми МД-6 та додаткові аркуші форми МД-3 або специфікація форми МД-8. у одній митній декларації на бланку єдиного адміністративного документа може бути задекларовано не більш як 999 товарів. МД-3 використовується одночасно з аркушем МД-2, якщо партія складається з товарів, які мають різні коди згідно з УКТЗЕД. Один додатковий аркуш дає можливість задекларувати не більше трьох найменувань. Доповнення форми МД-6 використовується у разі, коли в будь-якій графі форми МД-2, МД-3 або МД-8 митної декларації на паперовому носії не вистачає місця для внесення необхідних відомостей декларантом або для проставлення службових відміток чи внесення відомостей посадовою особою митного органу.

Митна декларація та інші документи подаються митному органу в електронному вигляді або на паперових носіях. Митна декларація на паперовому носії супроводжується її електронною копією. Разом з митною декларацією митному органу подаються рахунок або інший документ, що визначає вартість товару, та декларація митної вартості. Відомості про документи, уповноваженою ним особою в митній декларації. На вимогу митного органу декларант або уповноважена ним особа зобов'язані надати митному органу оригінали таких документів або засвідчені в установленому порядку їх копії, якщо законодавством не передбачено подання оригіналів.

Перелік документів та відомостей, що надаються декларантом митному органу під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, залежить від виду транспорту і представлено на рис. 12.10.

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ ТА ВІДОМОСТІ, ЩО НАДАЮТЬСЯ ДЕКЛАРАНТОМ МИТНОМУ ОРГАНУ, ЗАЛЕЖНО ВІД ВИДУ ТРАНСПОРТУ	
Автомобільний транспорт	✓ документ про державну реєстрацію; ✓ міжнародні товаротransпортні накладні CMR; ✓ документ міжнародного поштового відправлення та комерційний документ; ✓ відомості про кількість вантажних місць та вид пакування; ✓ найменування товару, вага брутто у кілограмах або об'єм, крім великогабаритних вантажів
Водний транспорт	✓ генеральна декларація судна та відомості про його реєстрацію, прізвище капітану та судового агента; ✓ декларація про вантаж (відомості про порти, коносаменти, вантажні місця та упаковка товару); ✓ декларація про припаси та особисті речі екіпажу судна, судова роль (кількість і склад членів екіпажу, їх приз віща, громадянство, дата і місце народження, вид в номер документу, що посвідчує особу) список пасажирів та їх дані; ✓ документ міжнародного поштового відправлення; ✓ транспортні та комерційні документи; ✓ відомості про наявність або відсутність на борту товарів, що заборонено або обмежено, небезпечних товарів
Повітряний транспорт	✓ стандартний документ перевізника в галузі цивільної авіації; ✓ вантажні відомості, авіаційні вантажні накладні; ✓ документ про припаси на борту; ✓ документи комерційні та міжнародного поштового відправлення; ✓ відомості про знаки належності та реєстрації судна, маршрут польоту; ✓ відомості про найменування підприємства, що експлуатує судно, та кількість членів екіпажу, список пасажирів, про багаж; ✓ найменування товарів, вантажні накладні, ✓ відомості про наявність або відсутність на борту товарів, що заборонено або обмежено, небезпечних товарів
Залізничний транспорт	✓ транспортні документи; ✓ передатна відомість на залізничний рухомий склад; ✓ документ про наявність припасів, ✓ документи комерційні та міжнародного поштового відправлення
Трубопровідний транспорт та лінії електропередачі	✓ зовнішньоекономічний договір та акт приймання передачі товарів або довідка; ✓ комерційні та супровідні документи, найменування та адреса відправника і отримувача; ✓ документ про підтвердження показників товару,

Рис. 12.10. Перелік документів та відомостей, що надаються декларантом митному органу, залежно від виду транспорту

Крім вищезазначених документів, разом з митною декларацією митному органу подаються рахунок або інший документ, який визначає вартість товару, та декларація митної вартості. Перелік інших документів щодо визначення митної вартості, що подаються до митного органу декларантом, представлено на рис. 12.11.

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ ТА ВІДОМОСТІ, ЩО НАДАЮТЬСЯ ДЕКЛАРАНТОМ МИТНОМУ ОРГАНУ, ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ	
1	Документ, що підтверджує повноважену особу, яка подає митну декларацію
2	Зовнішньоекономічний договір (контракт)
3	Транспортні (перевізні) документи
4	Комерційні документи
5	Документ щодо дотримання заходів нетарифного регулювання
6	Документ щодо дотримання обмежень
7	Документ щодо підтвердження країни походження товару
8	Документ про сплату або забезпечення митних платежів
9	Документ про підтвердження права пільги або застосування повного чи часткового звільнення
10	Документ про зміну терміну сплати митних платежів
11	Документ про заявлену митну вартість та обраний метод її визначення

Рис. 12.11. Перелік інших документів щодо визначення митної вартості

Митна декларація заповнюється на товари, які переміщуються через митний кордон України юридичними і фізичними особами підприємцями та митна вартість яких перевищує 150 євро, крім підакцизних товарів.

Митна декларація на бланку єдиного адміністративного документа заповнюється на партію товарів, що переміщуються через митний кордон України на підставі одного зовнішньоекономічного договору (контракту) або іншого документа, що використовується в міжнародній практиці замість зовнішньоекономічного договору (контракту), та поміщується у визначений митний режим.

Прийняття митним органом митної декларації для оформлення – закріплення посадовою особою митного органу та реєстрація у журналі обліку митних декларацій. Під час прийняття вантажно-митної декларації для митного оформлення їй присвоюється реєстраційний номер.

Наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку заповнення митних декларацій на бланку єдиного адміністративного документа» № 651 від 30 травня 2012 р. затверджено порядок заповнення митних декларацій, що представлено у табл. 12.1.

Таблиця 12.1

Схема заповнення митних декларацій на бланку єдиного адміністративного документу

Номер і назва графи митної декларації	Значення граф митної декларації при поміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та поміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при поміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та поміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
<i>Графа 1 «Декларація»</i>	У першому підрозділі зазначається 2-значний літерний код напрямку переміщення товарів згідно з класифікатором типів декларацій		
<i>Графа 2 «Відправник/Експортер»</i>	У другому та третьому підрозділах зазначаються коди митного режиму та типу декларації згідно з класифікаторами митних режимів і типів декларацій відповідно	Якщо описом цієї графи не передбачено інше, у графі зазначаються відомості про відправника. Якщо оформлення товарно-транспортного документа здійснюється після оформлення МД, а також якщо з урахуванням особливостей умов поставки товарів відповідно до правил Інкотермс відправником у транспортному документі вказаний нерезидент, у графі зазначаються відомості про відправника відповідно до зовнішньоекономічного договору (контракту) або іншого документа, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту), а за відсутності зазначених відомостей у такому договорі або іншому документі – про особу, вказану в графі 9 МД. При декларуванні товарів або транспортних засобів для їх неодноразового переміщення через митний кордон України за однією МД зазначаються відомості про особу, якій надано дозвіл на таке переміщення. При вивезенні (пересиланні) товарів громадянами зазначаються відомості про відправника (при пересиланні) або громадянина, який безпосередньо вивозить ці товари за межі митної території України. При зміні митного режиму товарів, вивезених за межі митної території України, зазначаються відомості про особу, вказану в графі 9 МД. Відомості про осіб наводяться в графі згідно з додатком до цього Порядку. У додаткових аркушах МД графа не заповнюється	Якщо описом цієї графи не передбачено інше, у графі зазначаються відомості про відправника. Якщо переміщення товарів здійснювалось послідовно за декількома товарно-транспортними документами, в графі зазначаються відомості про особу, яка є відправником згідно з першим із зазначених документів. Якщо відповідно до умов зовнішньоекономічного договору (контракту) або іншого документа, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту), нерезидент - сторона зовнішньоекономічного договору (контракту) не є відправником, у графі зазначаються відомості про відправника і вчиняється запис: «Див. доп.», а в доповненні наводяться відомості про нерезидента - сторону зовнішньоекономічного договору (контракту) або іншого документа, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту). У періодичній, попередній МД для ввезення, а також якщо з урахуванням особливостей умов поставки товарів відповідно до правил Інкотермс відправником у транспортному документі вказаний резидент, відомості про відправника зазначаються відповідно до умов зовнішньоекономічного договору (контракту) або іншого документа, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту). За відсутності в зазначених випадках у зовнішньоекономічному договорі (контракті) або іншому документі, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту), відомостей про відправника у графі зазначаються відомості тільки про нерезидента, що уклав такий договір або інший документ. При декларуванні гуманітарної допомоги зазначаються відомості про донора гуманітарної

Номер і назва граfi митної декларації	Значення граф митної декларації при поміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та поміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при поміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та поміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
		допомоги. Якщо донор гуманітарної допомоги доручає підприємству-виробнику або іншій юридичній чи фізичній особі відправити за його дорученням вантаж на митну територію України, то в графі зазначаються відомості про відправника і вчиняється запис: «Див. доп.», а в доповненні наводяться відомості про донора гуманітарної допомоги. При декларуванні консолідованого вантажу, якщо в товарно-транспортному документі на перевезення відправником указаний іноземний експедитор, у графу вносяться відомості про такого експедитора. При декларуванні продукції морського промислу, виdobутої (виловленої, виробленої) українськими або орендованими (зафрахтованими) українськими підприємствами і організаціями суднами, які ведуть морський промисел, поверненні товарів, які тимчасово вивозилися для забезпечення діяльності суден, що ведуть морський промисел, експлуатантом яких є резидент, у графі зазначаються відомості про такого експлуатанта, а також назви суден, на яких проводилося видобування (виловлення, вироблення) продукції морського промислу. При декларуванні товарів та/або транспортних засобів для завершення неодноразового переміщення через митний кордон України за однією МД у графі зазначаються відомості про особу, якій надано дозвіл на таке переміщення. Відомості про осіб наводяться в графі згідно з додатком до цього Порядку. Для нерезидентів найменування юридичної особи та її місцезнаходження чи прізвище, ім'я фізичної особи та її місце проживання зазначаються відповідно до зовнішньоекономічного договору (контракту) або іншого документа, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту), а в разі відсутності таких даних у зазначених документах - відповідно до товарно-транспортного документа на перевезення. При декларуванні товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами, графа не заповнюється. У додаткових аркушах МД графа не заповнюється	
Графа 3 «Форми»	У першому підрозділі граfi зазначається порядковий номер комплекту, у другому - загальна кількість комплектів ЄАД і додаткових аркушів. Наприклад, якщо використовуються ЄАД та два комплекти додаткових аркушів, то в ЄАД зазначається «1/3», у першому комплекті додаткових аркушів – «2/3», у другому комплекті додаткових аркушів – «3/3»		

Номер і назва графи митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
Графа 4 «Відвантажувальні специфікації»	У графі зазначається загальна кількість долучених до МД комплектів доповнень, складених Декларантом, і, через знак «/», - кількість аркушів у примірнику специфікації. Наприклад, якщо використовується один комплект доповнення та не використовується специфікація, то зазначається «1/0». Якщо доповнення та специфікація не використовуються, то зазначається «0/0»		
Графа 5 «Всього товарів»	Зазначається загальна кількість задекларованих у МД товарів. Кількість товарів повинна відповідати кількості граф 31 МД, що заповнюються. При використанні специфікації в графі зазначається загальна кількість найменувань товарів, задекларованих у МД		
Графа 6 «Всього місць»	Графа заповнюється, якщо здійснюється міжнародне перевезення.		
	Зазначається загальна кількість вантажних місць задекларованих у МД товарів відповідно до товаросупровідних документів, пакувальних аркушів. Якщо при переміщенні товарів навалом можливо виокремити вантажні місця (переміщення товарів у тюках, кіпах, в'язанках тощо), то зазначається кількість вантажних місць. Графа не заповнюється: якщо товари переміщуються через митний кордон наспом, наливом або навалом і в товаросупровідних документах, пакувальних аркушах не визначено кількість вантажних місць (крім випадків переміщення товарів навалом у разі можливості виокремлення вантажних місць); при переміщенні товарів стаціонарними засобами транспортування; у періодичній МД, додатковій декларації		
	у тимчасовій МД на товари, відомості про кількісні характеристики яких можуть бути встановлені після навантаження товарів на транспортний засіб	та попередній МД для ввезення	на товари, переміщені через митний кордон України за періодичною МД
Графа 7 «Довідковий номер»	За бажанням Декларанта зазначається наданий ним порядковий номер МД		
Графа 8 «Одержувач»	Якщо описом цієї графи не передбачено інше, у графі зазначаються відомості про одержувача.		
	Якщо відповідно до умов зовнішньоекономічного договору (контракту) або іншого документа, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту), нерезидент - сторона зовнішньоекономічного договору (контракту) або іншого документа, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту), не є одержувачем, у графі зазначаються відомості про одержувача і вчиняється запис: «Див. доп.», а в доповненні наводяться відомості про нерезидента - сторону зовнішньоекономічного договору (контракту) або іншого документа, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту). Якщо оформлення товарно-транспортного документа здійснюється після оформлення МД, відомості про одержувача зазначаються відповідно до умов зовнішньоекономічного договору (контракту) або іншого документа, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту). За відсутності при цьому у зовнішньоекономічному договорі (контракті) або	У періодичній, попередній МД для ввезення у графі зазначаються відомості про одержувача відповідно до зовнішньоекономічного договору (контракту) або іншого документа, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту), а за відсутності зазначених відомостей у такому договорі або іншому документі - про резидента, що уклав такий договір або інший документ. При розміщенні товарів у митний режим безмитної торгівлі, митного складу, вільної митної зони у графі зазначаються відомості про утримувача магазину безмитної торгівлі, митного складу, вільної митної зони. При декларуванні продукції морського промислу, виловленої (виловленої, виробленої) українськими або орендованими (зафрахтованими) українськими підприємствами і організаціями суднами, які ведуть морський промисел, поверненні товарів, які тимчасово вивозилися для забезпечення діяльності суден, що ведуть морський промисел, експлуатантом яких є резидент, у графі зазначаються відомості про такого експлуатанта. При декларуванні товарів або транспортних засобів для завершення	У графі зазначаються згідно з додатком до цього Порядку відомості про одержувача, наведені в транспортних документах на товари. У додаткових аркушах графа не заповнюється

Номер і назва граfi митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	іншому документі, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту), відомостей про одержувача, у графі зазначаються відомості тільки про нерезидента, що уклав такий договір або інший документ. При розміщенні товарів у митний режим безмитної торгівлі, митного складу, вільної митної зони у графі зазначаються відомості про утримувача магазину безмитної торгівлі, митного складу, вільної митної зони. При декларуванні припасів, переміщених на транспортний засіб комерційного призначення, експлуатантом якого є нерезидент, у графі наводяться відомості про експлуатанта транспортного засобу. При декларуванні товарів або транспортних засобів для їх неодноразового переміщення через митний кордон України за однією МД зазначаються відомості про особу, якій надано дозвіл на таке переміщення. При зміні митного режиму товарів, вивезених за межі митної території України, у графі зазначаються відомості про нерезидента - сторону зовнішньоекономічного договору (контракту) або іншого документа, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту). Відомості про осіб наводяться в графі згідно з додатком до цього Порядку. Для нерезидентів найменування юридичної особи та її місцезнаходження чи прізвище, ім'я фізичної особи та її місце проживання зазначаються відповідно до зовнішньоекономічного договору (контракту) або іншого документа, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту), або в разі відсутності таких даних у зазначених документах - відповідно до товарно-транспортного документа. У додаткових аркушах графа не заповнюється	неодноразового переміщення через митний кордон України за однією МД у графі зазначаються відомості про особу, якій надано дозвіл на таке переміщення. При зміні митного режиму товарів, розміщених у митних режимах безмитної торгівлі, митного складу, вільної митної зони комерційного або сервісного типу зазначаються відомості про особу, вказану в графі 9 МД. При ввезенні (пересиланні) товарів громадянами зазначаються відомості про одержувача (при пересиланні) або громадянина, який безпосередньо ввозить їх на митну територію України. Відомості про осіб наводяться в графі згідно з додатком до цього Порядку. У додаткових аркушах графа не заповнюється	
<i>Графа 9 «Особа, відповідальна за фінансове врегулювання»</i>	Якщо описом цієї графи не передбачено інше, у графі зазначаються відомості про резидента, що уклав зовнішньоекономічний договір (контракт) або інший документ, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту). При декларуванні товарів, що переміщуються за зовнішньоекономічним договором (контрактом) та пов'язаним з ним договором комісії, укладеним між резидентами, у графі зазначаються відомості про комісіонера, що уклав зовнішньоекономічний договір (контракт), і вчиняється запис: «Див. доп.», а в доповненні наводяться відомості про комітента. При декларуванні товарів, що		Графа заповнюється у разі надання фінансових гарантій відповідно до розділу Х Митного кодексу України. У графі згідно з додатком до цього Порядку зазначаються відомості про особу, яка надає таку гарантію.

Номер і назва графі митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	переміщуються за зовнішньоекономічним договором (контрактом) та пов'язаним з ним договором доручення (агентським договором), укладеним між резидентами, у графі зазначаються відомості про довірителя (суб'єкта, якого представляє агент). В інших випадках (зокрема якщо відповідно до законодавства України нерезидент має право розпоряджатись товарами на митній території України) зазначаються відомості про відповідну особу, яка згідно з вимогами законодавства України вчиняє від свого імені юридично значущі дії щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення. Особи (крім громадян та осіб, що поставляють товари утримувачу магазину безмитної торгівлі), відомості про яких зазначаються в цій графі, повинні перебувати на обліку в митних органах. Відомості про осіб наводяться в графі згідно з додатком до цього Порядку При декларуванні товарів у митний режим безмитної торгівлі у графі зазначаються відомості про особу, яка поставляє товари утримувачу магазину безмитної торгівлі.	При декларуванні товарів, що переміщуються за зовнішньоекономічним договором (контрактом) консигнації та пов'язаним з ним договором купівлі-продажу, укладеним між резидентами, у графі зазначаються відомості про резидента-покупця, вчиняється запис: «Див. доп.», а в доповненні наводяться відомості про резидента-консигнатора. При декларуванні гуманітарної допомоги в графі зазначаються відомості про одержувача гуманітарної допомоги з Єдиного реєстру отримувачів гуманітарної допомоги. При декларуванні консолідованого вантажу у митний режим митного складу або вільної митної зони для розміщення на території вільної митної зони комерційного типу у графу вносяться відомості про утримувача відповідного митного складу або вільної митної зони. При тимчасовому ввезенні товарів на митну територію України громадянами зазначаються відомості про громадянина, який надає зобов'язання про зворотне вивезення товарів. В інших випадках при декларуванні товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами, у графі зазначаються відомості про одержувача (при пересиланні) або громадянина, який безпосередньо ввозить їх на митну територію України. Якщо такий громадянин є вповноваженою особою іншого громадянина і діє на підставі нотаріально посвідченого доручення (довіреності), у графі зазначаються відомості про такого іншого громадянина-довірителя.	Якщо фінансова гарантія надається у вигляді документа, в графі додатково вчиняється запис: «Див. доп.», а в доповненні зазначаються відомості про особу, якій видана гарантія
Графа 11 «Торговельна країна / Країна виробництва»	У графі зазначається літерний код альфа-2 відповідно до класифікації країн світу країни місцезнаходження особи, відомості про яку зазначені в графі 8 МД, а якщо в графі 8 зазначені відомості про двох осіб (у графі та в доповненні	У графі зазначається літерний код альфа-2 відповідно до класифікації країн світу країни місцезнаходження особи, відомості про яку зазначені в графі 2 МД, а якщо в графі 2 зазначені відомості про двох осіб (у графі та в доповненні до МД	-

Номер і назва графи митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	до МД з посиланням на графу 8), то про особу, відомості про яку наведені в доповненні до МД, з посиланням на графу 8. Графа не заповнюється: при декларуванні товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами; при декларуванні товарів або транспортних засобів для їх неодноразового переміщення через митний кордон України за однією МД	з посиланням на графу 2), то про особу, відомості про яку наведені в доповненні до МД з посиланням на графу 2. Графа не заповнюється: при декларуванні продукції морського промислу, видобутої (виловленої, виробленої) українськими або орендованими (зафрахтованими) українськими підприємствами і організаціями суднами, які ведуть морський промисел, поверненні товарів, які тимчасово вивозилися для забезпечення діяльності суден, що здійснюють морський промисел, експлуатантом яких є резидент; при декларуванні консолідованого вантажу у митний режим митного складу або вільної митної зони для розміщення на території вільної митної зони комерційного типу; при декларуванні товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами; при декларуванні товарів або транспортних засобів для завершення неодноразового переміщення через митний кордон України за однією МД	
Графа 12 «Відомості про вартість»	Графа заповнюється у разі сплати вивізного мита або застосування заходів забезпечення його сплати відповідно до розділу Х Митного кодексу України. У графі зазначається у валюті України сума наведених у графах 45 ЄАД і додаткових аркушів митних вартостей задекларованих товарів (або сума митних вартостей за ЄАД і аркушами специфікації)		
Графа 14 «Декларант/Представник»	У графі згідно з пунктами 1, 2, 4 додатка до цього Порядку наводяться відомості про: декларанта, якщо товари декларуються декларантом; уповноважену особу, якщо товари декларуються особою, уповноваженою на це декларантом. Якщо товари, що переміщуються через митний кордон України іншою особою, декларуються митним брокером, додатково зазначаються серія й номер ліцензії на провадження митної брокерської діяльності та дата її видачі		
Графа 15 «Країна відправлення/експорту»	-		У графі відповідно до класифікації країн світу наводиться українською мовою коротка назва країни, з якої відправлено товари

Номер і назва графи митної декларації	Значення граф митної декларації при поміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та поміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при поміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та поміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
		відправлення згідно з першим із зазначених документів. У разі відсутності на момент подання періодичної МД інформації про країну відправлення в графі зазначається коротка назва відповідно до класифікації країн світу торговельної країни. Графа не заповнюється при декларуванні товарів або транспортних засобів для завершення неодноразового переміщення через митний кордон України за однією МД	
<i>Графа 15а «Код країни відправлення/експорту»</i>	-	У графі зазначається літерний код альфа-2 відповідно до класифікації країн світу країни, назва якої зазначена в графі 15	У графі зазначається літерний код альфа-2 відповідно до класифікації країн світу країни, назва якої зазначена в графі 15
<i>Графа 17 «Країна відправлення/експорту»</i>	При поміщенні товарів у митний режим вільної митної зони, безмитної торгівлі, митного складу у графі зазначається «Україна». В інших випадках графа заповнюється, якщо здійснюється міжнародне перевезення. У графі відповідно до класифікації країн світу наводиться українською мовою коротка назва країни призначення або останньої відомої на час подання МД країни призначення. У разі відсутності на момент подання періодичної МД інформації про країну призначення, в графі зазначається коротка назва відповідно до класифікації країн світу торговельної країни. Графа не заповнюється при декларуванні товарів або транспортних засобів для їх неодноразового переміщення через митний кордон України за однією МД	-	У графі відповідно до класифікації країн світу наводиться українською мовою коротка назва країни призначення або останньої відомої на час подання МД країни призначення
<i>Графа 17а «Код країни відправлення/експорту»</i>	У графі зазначається літерний код альфа-2 відповідно до класифікації країн світу країни, назва якої зазначена в графі 17	-	У графі зазначається літерний код альфа-2 відповідно до класифікації країн світу країни, назва якої зазначена в графі 17
<i>Графа 18 «Ідентифікація і країна реєстрації транспортного засобу при відправленні/прибутті»</i>	Графа заповнюється, якщо здійснюється переміщення митною територією України. У графі зазначаються відомості про транспортний засіб (транспортні засоби), на якому (яких) безпосередньо перебувають товари при пред'явленні митниці призначення.		У графі зазначаються відомості про транспортний засіб (транспортні засоби), на якому (яких) безпосередньо перебувають товари: при транзиті без перевантаження або заміни активного транспортного засобу в пункті пропуску через державний кордон України, через який товари ввезено на митну територію України, та поміщенні товарів у

Номер і назва граfi митної декларації	Значення граф митної декларації при поміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та поміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при поміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та поміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	У лівому підрозділі граfi зазначаються ідентифікаційні відомості про транспортний засіб. Залежно від виду транспорту в граfi мають зазначатися такі ідентифікаційні відомості: морський та річковий транспорт - назва судна; повітряний транспорт - номер і дата рейсу; автомобільний транспорт - реєстраційний номер автомобіля та в разі наявності - причепа (напівпричепа); залізничний транспорт - номери залізничних вагонів або платформ. У правому підрозділі проставляється літерний код альфа-2 відповідно до класифікації країн світу країни реєстрації транспортного засобу або транспортного засобу, що приводить до руху або перевозить розміщені на ньому інші транспортні засоби, якщо перевезення товарів здійснюється комбінацією з декількох транспортних засобів. При перевезенні товарів автомобільним транспортом, якщо автомобіль та причіп (напівпричіп) мають різні країни реєстрації, зазначаються коди країн реєстрації автомобіля та причепа (напівпричепа). При перевезенні товарів залізничним транспортом код країни реєстрації не зазначається. Графа не заповнюється: при переміщенні товарів у міжнародних поштових і експрес-відправленнях, ручній поклажі, супроводжуваному, несупроводжуваному багажі, вантажобагажі, стаціонарними засобами транспортування; якщо МД заповнюється на моторний транспортний засіб як на товар і він перетинає митний кордон України своїм ходом; при переміщенні товарів залізничним транспортом у разі відсутності інформації про номери залізничних вагонів або платформ; у періодичній МД, додатковій декларації на товари, переміщені через митний кордон України за періодичною МД; у МД відповідно до митного режиму експорту на українські товари (крім палива та енергії), що повністю використані під час переробки іноземних товарів; при декларуванні товарів безпосередньо в пункті пропуску через митний кордон України, через який вивозяться товари		митний режим транзиту не в пункті пропуску через державний кордон України - при пред'явленні товарів митниці відправлення; при транзиті у змішаному (комбінованому) сполученні з перевантаженням або заміною активного транспортного засобу в пункті пропуску через державний кордон України, через який товари ввезено на митну територію України, - при пропуску товарів через державний кордон України на митну територію України. Графа не заповнюється: при переміщенні товарів стаціонарними засобами транспортування; у разі поміщення товарів, що відправляються залізничним транспортом, у митний режим транзиту не в пункті пропуску через державний кордон України у разі відсутності інформації про номери залізничних вагонів або платформ, якими відправляються товари; в періодичній МД
Графа 19 «Контейнер»	Графа заповнюється, якщо здійснюється міжнародне перевезення.		-
	У граfi зазначається інформація щодо способу вивезення товарів. Проставляються: «1», якщо товари прямують у контейнері; «0», якщо товари прямують не в контейнері або в разі відсутності відомостей про спосіб перевезення товарів. Графа не заповнюється: у МД відповідно до митного режиму експорту на українські товари (крім палива	або в разі відсутності відомостей про спосіб перевезення товарів. Графа не заповнюється в періодичній МД	Графа не заповнюється в періодичній МД

Номер і назва графи митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	та енергії), що повністю використані під час переробки іноземних товарів; в періодичній МД		
Графа 20 «Умови поставки»	Графа заповнюється при декларуванні товарів, що переміщуються за договорами (контрактами) купівлі-продажу (крім випадків декларування товарів, що переміщуються в межах зазначених договорів на безоплатній основі, та переміщення товарів громадянами), та здійсненні товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності. У першому підрозділі графи наводиться скорочене літерне найменування умов поставки згідно з класифікатором умов поставки. Якщо зовнішньоекономічним договором (контрактом) передбачено інші умови поставки, ніж ті, що визначені цим класифікатором, то зазначається скорочене літерне найменування умов поставки, най більш наближених до умов, передбачених у договорі (контракті). У другому підрозділі графи зазначається літерний код альфа-2 відповідно до класифікації країн світу країни, на території якої міститься географічний пункт доставки товарів, через пропуск - назва цього географічного пункту. При декларуванні товарів, що переміщуються стаціонарними засобами транспортування,	у другому підрозділі графи зазначається відповідно назва пункту приймання-передання чи пункту контролю таких товарів. Графа не заповнюється при декларуванні консолідованого вантажу в митний режим митного складу або вільної митної зони для розміщення на території вільної митної зони комерційного типу	-
Графа 21 «Ідентифікація і країна реєстрації активного транспортного засобу на кордоні»	Графа заповнюється, якщо здійснюється міжнародне перевезення. У графі зазначаються відомості про транспортний засіб (транспортні засоби), на якому (яких) здійснюватиметься перетин митного кордону при вивезенні товарів за межі митної території України.	У графі зазначаються відомості про транспортний засіб (транспортні засоби), на якому (яких) здійснюється перетин митного кордону при ввезенні товарів на митну територію України.	У графі зазначаються відомості про транспортний засіб (транспортні засоби), на якому (яких) передбачається здійснити перетин митного кордону при вивезенні товарів з митної території України (при прохідному транзиті) або доставку до митного органу призначення (при внутрішньому транзиті).
	При використанні комбінації з декількох транспортних засобів зазначаються відомості про активний транспортний засіб. У лівому підрозділі графи зазначаються ідентифікаційні відомості про транспортний засіб. Залежно від виду транспортного засобу в графі мають зазначатися такі ідентифікаційні відомості: морський та річковий транспорт - назва судна; повітряний транспорт - номер і дата рейсу; автомобільний транспорт - реєстраційний номер автомобіля та в разі наявності - причепа (напівпричепа); залізничний транспорт - номери залізничних вагонів або платформ. У правому підрозділі проставляється літерний код альфа-2 відповідно до класифікації країн світу країни реєстрації транспортного засобу або активного транспортного засобу, якщо перевезення товарів здійснюється комбінацією з декількох транспортних засобів. При перевезенні товарів автомобільним транспортом, якщо автомобіль та причіп (напівпричіп) мають різні країни реєстрації, зазначаються коди країн реєстрації автомобіля та причепа (напівпричепа). При перевезенні товарів залізничним транспортом країна реєстрації не зазначається.		
	Графа не заповнюється: при переміщенні товарів у міжнародних поштових і експрес-відправленнях, ручній поклажі, супроводжуваному, несупроводжуваному багажі,	Графа не заповнюється: при переміщенні товарів у міжнародних поштових і експрес-відправленнях, ручній поклажі, супроводжуваному, несупроводжуваному багажі, вантажобагажі,	Графа не заповнюється: при переміщенні товарів стаціонарними засобами транспортування; у періодичній МД; у разі

Номер і назва граfi митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	вантажобагажі, стаціонарними засобами транспортування; якщо МД заповнюється на моторний транспортний засіб як на товар і він перетинає митний кордон України своїм ходом; у періодичній МД; у МД відповідно до митного режиму експорту на українські товари (крім палива та енергії), що повністю використані під час переробки іноземних товарів; при вивезенні товарів за межі митної території України залізничним транспортом у разі відсутності інформації про номери залізничних вагонів або платформ; у разі відсутності в Декларанта на момент подання декларації відомостей про активний транспортний засіб, на якому товари будуть вивезені за межі митної території України. При переміщенні за періодичною МД товарів залізничним або автомобільним транспортом, а також якщо при декларуванні товарів, що переміщуються залізничним транспортом, у зв'язку з відсутністю інформації відомості про номери залізничних вагонів або платформ, якими відправлені товари, не зазначались у МД, відповідні відомості подаються Декларантом підрозділу митного оформлення митного органу, яким оформлено МД, у формі Реєстру	стаціонарними засобами транспортування; якщо МД заповнюється на транспортний засіб, який приводиться до руху за допомогою двигуна, як на товар і він перетинає митний кордон України своїм ходом; при декларуванні товарів за періодичною, попередньою МД для ввезення	відсутності у Декларанта на момент подання декларації відомостей про транспортний засіб, на якому товари будуть вивезені за межі митної території України. При переміщенні за періодичною МД товарів залізничним або автомобільним транспортом, а також якщо при декларуванні товарів, що переміщуються залізничним транспортом, у випадках перевантаження або заміни активного транспортного засобу на залізничний транспорт або розміщення товарів у митний режим транзиту не в пункті пропуску через митний кордон України, відомості про номери залізничних вагонів або платформ яким (якими) відправлені товари, не зазначались у МД у зв'язку з відсутністю інформації, відповідні відомості подаються Декларантом підрозділу митного оформлення митного органу, яким оформлено МД, у формі Реєстру
Графа 22 «Валюта та загальна сума за рахунком»	У лівому підрозділі наводиться відповідно до класифікації валют літерний код валюти, у якій складено рахунки-фактури (інвойси) або інші документи, які визначають вартість товару. Якщо розрахунки за товар не передбачаються, то в лівому підрозділі граfi наводиться літерний код валюти, зазначеної в рахунку-проформі або іншому документі, який визначає вартість товару. При здійсненні товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності в лівому підрозділі граfi зазначається літерний код згідно з класифікацією валют валюти оцінки товарів, яка відповідно до Класифікатора іноземних валют віднесена до вільно конвертованої валюти. У правому підрозділі граfi зазначається сума наведених у графах 42 ЄАД і додаткових аркушів МД фактурних вартостей задекларованих товарів у валюті, код якої зазначений у лівому підрозділі граfi (або сума фактурних вартостей за ЄАД і аркушами специфікації). Якщо у фактурну вартість товарів включені також понесені продавцем витрати на транспортування, навантаження, страхування тощо, які визначені в рахунку в іншій валюті ніж та, в якій визначена вартість товару, то їх значення перераховується у валюту, зазначену в лівому підрозділі граfi, за курсом відповідно до курсів гривні до цих іноземних валют, установлених Національним банком України на дату подання декларації до оформлення. Графа не заповнюється при зворотному вивезенні тимчасово ввезених громадянами товарів	Графа не заповнюється: при декларуванні консолідованого вантажу в митний режим митного складу, вільної митної зони для	Графа заповнюється в разі застосування забезпечення сплати митних платежів відповідно до розділу Х Митного кодексу України. У лівому підрозділі наводиться відповідно до Класифікації валют літерний код валюти ціни товару відповідно до транспортних, товаросупровідних документів, що визначають вартість товару. У правому підрозділі граfi зазначається сума наведених у графах 42 ЄАД і додаткових аркушів МД фактурних вартостей задекларованих товарів у валюті, код якої вказаний у лівому підрозділі граfi (або сума фактурних вартостей за ЄАД і аркушами специфікації)

Номер і назва граfi митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
		розміщення на території вільної митної зони комерційного типу; при декларуванні гуманітарної допомоги, продукції морського промислу, видобутої (виловленої, виробленої) українськими або орендованими (зафрахтованими) українськими підприємствами і організаціями суднами, які ведуть морський промисел	
<i>Графа 23 «Курс валюти»</i>	У графі зазначається офіційний курс гривні до іноземної валюти, зазначеної в лівому підрозділі граfi 22 МД, установлений Національним банком України на дату подання декларації до оформлення. У додатковій декларації до тимчасової МД зазначається офіційний курс гривні до іноземної валюти, зазначеної в лівому підрозділі граfi 22 МД, установлений Національним банком України на дату подання до оформлення тимчасової МД. Якщо в лівому підрозділі граfi 22 МД зазначено код валюти України, то в графі проставляється «1»		У разі застосування забезпечення сплати митних платежів відповідно до розділу Х Митного кодексу України у графі зазначається офіційний курс гривні до іноземної валюти, зазначеної в лівому підрозділі граfi 22 МД, установлений Національним банком України на день подання декларації до оформлення. Якщо в лівому підрозділі граfi 22 МД зазначено код валюти України, то в графі проставляється «1»
		Графа не заповнюється: при декларуванні консолідованого вантажу в митний режим митного складу, вільної митної зони для розміщення на території вільної митної зони комерційного типу; при декларуванні гуманітарної допомоги, продукції морського промислу, видобутої (виловленої, виробленої) українськими або орендованими (зафрахтованими) українськими підприємствами і організаціями суднами, які ведуть морський промисел	
<i>Графа 24 «Характер угоди»</i>	Графа заповнюється у разі здійснення грошових розрахунків за товар і здійснення товарообмінних операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності. У лівому підрозділі граfi зазначається код характеру договору (контракту) згідно з класифікатором характерів угод. Якщо характер договору (контракту) не визначений класифікатором характерів угод, то в лівому підрозділі граfi проставляється код згідно з класифікатором характерів угод, що відповідає позиції «Інше». У правому підрозділі граfi наводиться літерний код валюти розрахунку відповідно до класифікації валют. Якщо валюта розрахунку не внесена до класифікації валют або невідома, проставляється код «000».		-
	Графа не заповнюється: при ордерних поставках; при декларуванні товарів у митний режим безмитної торгівлі; у періодичній МД; при декларуванні товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами	Графа не заповнюється: при декларуванні товарів відповідно до митного режиму митного складу або вільної митної зони для розміщення на території вільної митної зони комерційного типу крім розміщення у вказані митні режими товарів, ввезених на митну територію України згідно із зовнішньоекономічним договором купівлі-продажу, стороною якого є резидент; при декларуванні товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами; у періодичній МД, попередній МД для ввезення	
<i>Графа 25 «Вид транспорту на кордоні»</i>	Графа заповнюється, якщо здійснюється міжнародне перевезення. У лівому підрозділі граfi проставляється код згідно з класифікатором видів транспорту виду транспорту транспортного (транспортних) засобу (засобів), на якому (яких)		У лівому підрозділі граfi проставляється код згідно з класифікатором видів транспорту

Номер і назва графи митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	здійснюватиметься (здійснюється) перетин митного кордону при вивезенні (ввезенні) товарів за межі митної території України, або відповідної комбінації транспортних засобів. Графа не заповнюється: при декларуванні товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами; у МД відповідно до митного режиму експорту на українські товари (крім палива та енергії), що повністю використані під час переробки іноземних товарів	Графа не заповнюється при декларуванні товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами	виду транспортного засобу (відповідної комбінації транспортних засобів), на якому (яких) передбачається здійснити перетин митного кордону при вивезенні товарів з митної території України (при прохідному транзиті) або доставку до митного органу призначення (при внутрішньому транзиті)
<i>Графа 26 «Вид транспорту в межах країни»</i>	Графа заповнюється, якщо здійснюється переміщення митною територією України. У лівому підрозділі графи проставляється код згідно з класифікатором видів транспорту виду транспорту транспортного (транспортних) засобу (засобів), на якому (яких) безпосередньо перебувають товари при пред'явленні митниці відправлення, або відповідної комбінації транспортних засобів. Графа не заповнюється: при декларуванні товарів у пункті пропуску через державний кордон України, через який вивозяться товари; у МД відповідно до митного режиму експорту на українські товари (крім палива та енергії), що повністю використані під час переробки іноземних товарів; при декларуванні товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами	Графа не заповнюється при декларуванні товарів у пункті пропуску через митний кордон України, через який ввозяться товари; при декларуванні товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами	У лівому підрозділі графи проставляється код згідно з класифікатором видів транспорту виду транспортного засобу (відповідної комбінації транспортних засобів), на якому (яких) безпосередньо перебувають товари: при транзиті без перевантаження або заміни активного транспортного засобу в пункті пропуску через державний кордон України, через який товари ввезено на митну територію України, та розміщенні товарів у митний режим транзиту не в пункті пропуску через державний кордон України - при пред'явленні товарів митниці відправлення; при транзиті у змішаному (комбінованому) сполученні з перевантаженням або заміною активного транспортного засобу в пункті пропуску через державний кордон України, через який товари ввезено на митну територію України, - при пропуску товарів через державний кордон України на митну територію України
<i>Графа 27 «Місце навантаження/розвантаження»</i>	При розміщенні товарів у міжнародних поштових та експрес-відправленнях у графі зазначаються найменування митниці та дев'ятизначний код згідно з класифікатором митних органів, їх структурних підрозділів, митних організацій, спеціалізованих навчальних закладів та науково-дослідної установи митної служби України структурного підрозділу митного органу, у зоні діяльності якого розташовано місце міжнародного поштового обміну	При розміщенні товарів у міжнародних поштових та експрес-відправленнях зазначаються найменування митниці та дев'ятизначний код згідно з Класифікатором митних органів структурного підрозділу митниці, в зоні діяльності якого розташовано місце міжнародного поштового обміну (центральна сортувальна станція)	У графі зазначаються згідно з класифікатором митних органів найменування митниці і дев'ятизначний код структурного підрозділу митного органу або пункту пропуску, у якому передбачається навантаження (перевантаження) товарів на активний транспортний засіб, на якому вони перетинатимуть митний кордон при вивезенні

Номер і назва графі митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	(центральна сортувальна станція). Якщо передбачається розміщення товарів, що вивозяться за межі митної території України, на митному складі або у вільній митній зоні комерційного типу (зокрема з метою консолідації вантажів), у графі зазначаються найменування та дев'ятизначний код згідно з Класифікатором митних органів митниці, у зоні діяльності якого розташований такий склад або вільна митна зона		з митної території України. В інших випадках графа не заповнюється
Графа 28 «Фінансові та банківські відомості»	Графа заповнюється у разі здійснення грошових розрахунків за товар. У графі наводяться відповідно до умов зовнішньоекономічного договору (контракту) окремими рядками відомості про уповноважені банки особи, яка здійснює розрахунки за зовнішньоекономічним договором (контрактом): код за ЄДРПОУ вповноваженого банку; найменування банку; код (МФО) банку. Графа не заповнюється: при ордерних поставках; при декларуванні товарів у митний режим безмитної торгівлі; у періодичній МД; при декларуванні товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами	Графа не заповнюється: при декларуванні товарів відповідно до митного режиму митного складу або вільної митної зони для розміщення на території вільної митної зони комерційного типу крім розміщення у вказані митні режими товарів, ввезених на митну територію України згідно із зовнішньоекономічним договором купівлі-продажу, стороною якого є резидент; при декларуванні товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами; у періодичній МД, попередній МД для ввезення	-
Графа 29 «Митний орган виїзду/в'їзду»	Графа заповнюється, якщо здійснюється міжнародне перевезення. У графі зазначаються згідно з Класифікатором митних органів найменування митниці і дев'ятизначний код пункту пропуску, через який вивозяться (ввозяться) товари. При декларуванні товарів у митний режим безмитної торгівлі в графі зазначаються найменування митниці та дев'яти значний код згідно з Класифікатором митних органів структурного підрозділу митного органу, в зоні діяльності якого розташовано магазин безмитної торгівлі. Графа не заповнюється: при зворотному вивезенні тимчасово ввезених громадянами товарів; при переміщенні товарів у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, стаціонарними засобами транспортування; у МД відповідно до митного режиму експорту на українські товари (крім палива та енергії), що повністю використані під час переробки іноземних товарів; при декларуванні товарів або	При тимчасовому ввезенні транспортних засобів особистого користування громадянами нерезидентами у графі додатково зазначається дата пропуску транспортного засобу на митну територію України. При розміщенні товарів у митний режим безмитної торгівлі у графі зазначаються згідно з Класифікатором митних органів найменування митниці та дев'яти значний код структурного підрозділу митного органу в пункті пропуску, через який здійснювалося таке ввезення. Графа не заповнюється: при тимчасовому ввезенні товарів (крім транспортних засобів особистого користування) громадянами; при переміщенні товарів у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, стаціонарними засобами транспортування; при декларуванні	При переміщенні товарів прохідним транзитом у графі зазначаються згідно з класифікатором митних органів найменування митниці і код пункту пропуску, у якому починається транзитне переміщення. При митному оформленні в митний режим транзиту товарів, які ввезені на митну територію України з метою подальшого їх розміщення у відповідний митний режим на підставі попередньої МД для ввезення (іншого документа, що може використовуватись замість МД відповідно до статті 94 Митного кодексу України) або транзитної МД без оформлення у будь-якому іншому митному

Номер і назва графі митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	транспортних засобів для їх неодноразового переміщення через митний кордон України за однією МД	товарів та/або транспортних засобів для завершення неодноразового переміщення через митний кордон України за однією МД	режимі на митній території України, у графі зазначається дев'ятизначний код пункту пропуску, через який ці товари були ввезені на митну територію України. Графа не заповнюється при декларуванні товарів, що переміщуються внутрішнім транзитом, якщо транзитне переміщення починається не в пункті пропуску, а також при переміщенні товарів стаціонарними засобами транспортування
Графа 30 «Місцезнаходження товарів»	Графа заповнюється, якщо здійснюється переміщення митною територією України. У графі зазначаються відомості про зону митного контролю, в якій знаходяться задекларовані товари. У періодичній МД зазначаються відомості про зону митного контролю, до якої доставлятимуться товари з метою пред'явлення їх митному органу. Графа не заповнюється: при переміщенні товарів стаціонарними засобами транспортування; у МД відповідно до митного режиму експорту на українські товари (крім палива та енергії), що повністю використані під час переробки іноземних товарів; у додатковій декларації	У графі зазначаються відомості про зону митного контролю, в якій знаходяться задекларовані товари. У періодичній або попередній МД зазначаються відомості про зону митного контролю, до якої доставлятимуться товари з метою пред'явлення їх митному органу. Графа не заповнюється: при переміщенні товарів стаціонарними засобами транспортування; у додатковій декларації (крім додаткової декларації до періодичної МД, товари за якою можуть бути випущені лише після здійснення у повному обсязі їх митного оформлення, та попередньої МД)	Графа заповнюється у разі застосування транзитної МД для ввезення товарів на митну територію України та переміщення товарів внутрішнім транзитом. У разі застосування транзитної МД для ввезення товарів на митну територію України у графі зазначаються відомості про зону митного контролю, до якої доставлятимуться товари з метою пред'явлення їх митному органу. При переміщенні товарів внутрішнім транзитом у графі зазначаються відомості про зону митного контролю, в якій знаходяться задекларовані товари. В інших випадках графа не заповнюється
Графа 31 «Вантажні місця та опис товарів - Маркування та кількість - Номери контейнерів - Кількість та розпізнавальні особливості»	В окремих графах 31 МД зазначаються відомості про:		товари за кодами товарних позицій 8701, 8702, 8703, 8704, 8705, 8716 згідно з УКТ ЗЕД, що ввозяться в Україну та підлягають реєстрації в реєстраційних державних органах; товари, що мають різну митну вартість за одиницю згідно з рішенням митного органу; товари, які входять до партії, що відповідно до ст. 267 МКУ декларується для вільного обігу на митній території України за одним класифікаційним кодом згідно з УКТ ЗЕД та до яких застосовуються передбачені законом заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;

Номер і назва графі митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	товари, обсяги яких визначені в різних ліцензіях або інших документах (що встановлюють кількість товарів), виданих державними органами відповідно до законодавчих актів для митного оформлення цих товарів; складові комплектних об'єктів, зазначені в різних позиціях контрольного списку; товари, переміщені стаціонарними засобами транспортування за різними актами приймання-передавання; товари з однаковим кодом згідно з УКТ ЗЕД, які мають різні країну походження, ознаки та характеристики, що впливають на застосування ставок вивізного мита (при ввезенні - мита, акцизного податку, податку на додану вартість); товари, які декларувались за різними тимчасовими чи періодичними МД, оформленими одним митним органом в межах одного зовнішньоекономічного договору й одного митного режиму, на які згідно з частиною п'ятою ст. 261 МКУ подається одна додаткова декларація.		
	Кожен вид відомостей, позначених арабськими цифрами, починається з нового рядка із зазначенням порядкового номера. Під номером 1 зазначаються найменування та звичайний торговельний опис, що дає змогу ідентифікувати та класифікувати товар (фізичні характеристики товару в обсязі, достатньому для однозначного віднесення його до коду згідно з УКТ ЗЕД, у кількості знаків, визначеній правилами заповнення графі 33 МД		
	для відповідного митного режиму та особливостей переміщення): наприклад, комплектність або завершеність (зібраний/незібраний), кількісний та якісний склад (матеріал, речовина, суміш, сполука тощо), основні властивості товару (призначення, розмір, розфасування, пакування тощо).		
	Не допускається перенесення в графу непідтвердженого опису класифікаційних групвань УКТ ЗЕД, що відповідають коду товару.		
	В окремих випадках зазначення відомостей під номером 1 здійснюється з такими особливостями: якщо код задекларованих товарів згідно з УКТ ЗЕД збігається з кодом товару, що підлягає експортному контролю, але товари за своїм описом або характеристиками не відповідають товару, щодо якого цей контроль застосовується, то опис товарів має однозначно підтверджувати таку невідповідність; при переміщенні через митний кордон України товарів як носіїв результатів виконаних робіт у графі зазначаються відомості про такі носії, а також про інформацію, що на них розміщена; при декларуванні товарів із застосуванням специфікації у графі (колонці специфікації) наводиться опис товару згідно з товаросупровідними документами; при декларуванні складових комплектного об'єкта вчиняється запис: «Складова комплектного об'єкта», зазначаються найменування комплектного об'єкта, складова якого декларується, та найменування складової комплектного об'єкта, що дає змогу ідентифікувати її з відомостями контрольного списку; при декларуванні товарів у митний режим тимчасового вивезення (ввезення) та реекспорту (реімпорту) зазначаються ідентифікаційні ознаки товарів. Якщо у графі 33 МД код товару згідно з УКТ ЗЕД зазначається на рівні десяти знаків, в окремих полях електронної МД або у разі використання МД на паперовому носії - електронної копії МД на паперовому носії без зазначення у паперовому примірнику зазначаються за формою «електронного інвойсу» в розрізі кожного найменування товару відомості, необхідні для ідентифікації товарів, що є в наявності: найменування товару (згідно з рахунком або іншим документом, що визначає вартість товару); артикул (марка, модель, сорт, тип тощо); найменування торговельної марки (за наявності у товаросупровідних та комерційних документах) (зазначається повністю без будь-яких скорочень; якщо оригінальне написання найменування торговельної марки виконується мовою, в якій використовується латинський алфавіт, то в графі таке найменування зазначається латинськими літерами); виробник (за наявності у товаросупровідних та комерційних документах); літерний код альфа-2 країни виробництва товару (за бажанням Декларанта); кількість (в одиницях виміру згідно з рахунком або іншим документом, що визначає вартість товару); код одиниці виміру за рахунком або іншим документом, що визначає вартість товару, згідно з класифікатором одиниць вимірювання та обліку, що		

Номер і назва графі митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	використовуються у процесі оформлення митних декларацій; ціна за одиницю товару (у валюті, в якій складено рахунок або інший документ, який визначає вартість товару); вартість задекларованої кількості одиниць (у валюті, в якій складено рахунок або інший документ, який визначає вартість товару); для товарів, відносно яких законодавством визначена інформація, необхідна для ідентифікації або класифікації таких товарів, - передбачена відповідними актами законодавства інформація про товар, у тому числі у вигляді кодів. При цьому у разі використання МД на паперовому носії в паперовому примірнику МД зазначається: Див. «електронний інвойс». Якщо Декларант не володіє інформацією про характеристику товару, передбачену формою «електронного інвойсу» (крім необхідної для ідентифікації або класифікації товарів інформації, передбаченої законодавством), або володіє інформацією про відсутність у товару відповідної характеристики (наприклад, торговельної марки), у відповідному полі «електронного інвойсу» зазначається «немає даних». Якщо торговельна марка відсутня у класифікаторі торговельних марок, зазначається «Інша».		
	-		В окремих випадках у попередній МД для ввезення, а також для товарів, що переміщуються митною територією України транзитом, якщо в графі 33 такої МД дозволяється проставлення відповідних чотиризначних умовних кодів, зазначається: «Дипломатичний вантаж» - при ввезенні дипломатичних вантажів (крім консульської валізи); «Міжнародні експрес-відправлення» - при ввезенні товарів у міжнародних експрес-відправленнях; «Консолідований вантаж» - при ввезенні консолідованих вантажів; «Гуманітарна допомога» - при ввезенні товарів гуманітарної допомоги (у разі застосування транзитної МД для ввезення на митну територію України гуманітарної допомоги).
	Під номером 2, якщо заповнюється графа 6 МД, зазначаються відомості про кількість вантажних місць та код відповідно до класифікатора видів упаковок, найбільш наближений до характеристик упаковки вантажного місця.		
	Якщо графа 6 МД не заповнюється, то номер 2 та відомості під цим номером не зазначаються.		Якщо в графі 6 МД зазначено «0», зазначається: «Місце 0».
	Під номером 3, якщо в графі 19 МД зазначено «1», зазначаються відомості про контейнери в такому порядку: спочатку проставляється загальна кількість контейнерів, далі, через знак «/», зазначаються відомості про кожен контейнер: номер контейнера, через знак «/» - код типу контейнера згідно з класифікатором типів контейнерів, через знак «/» - цифровий код стану заповнення контейнера. Якщо тип контейнера не визначено класифікатором типів контейнерів, то проставляється код згідно з цим класифікатором, що відповідає позиції «Невідомий тип контейнера». Застосовуються такі коди стану заповнення контейнера: «1», якщо, крім товару, відомості про який наведено в цій графі 31, у контейнері не переміщуються інші товари; «2», якщо, крім товару, відомості про який наведено в цій графі 31, у контейнері переміщуються інші товари, задекларовані в цій МД, та не переміщуються товари, що не декларуються в цій МД; «3», якщо, крім товару, відомості про який наведено в цій графі 31, у контейнері переміщуються інші товари, задекларовані в цій МД, а також товари, що не декларуються в цій МД; «4», якщо, крім товару, відомості про який наведено в цій графі 31, у контейнері не переміщуються інші товари, задекларовані в цій МД, та переміщуються інші товари, що не декларуються в цій МД. Відомості про кожен контейнер розділяються пропуском або зазначаються з нового рядка. Якщо в графі 19 МД зазначено «0», то під номером 3 проставляється «0». Якщо графа 19 МД не заповнюється, то номер 3 та відомості під цим номером не зазначаються. Під номером 4 зазначаються: у періодичній МД - чотиризначне число, що складається з порядкового номера місяця й останніх двох цифр року (або два таких числа через знак «-», якщо дні початку та закінчення періоду переміщення належать до різних календарних місяців) періоду дії періодичної МД; у додатковій декларації на товари, переміщені через митний кордон України за періодичною МД, - чотиризначне число, що складається з порядкового номера місяця, за який подається додаткова декларація, й останніх двох цифр року;		

Номер і назва граfi митної декларації	Значення граф митної декларації при поміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та поміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при поміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та поміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	у МД відповідно до митного режиму тимчасового вивезення - шестизначне число, що складається з числа, порядкового номера місяця й останніх двох цифр року кінцевої дати заявленого Декларантом строку перебування товарів у цьому режимі. В інших випадках номер 4 та відомості під цим номером не зазначаються. В інших випадках номер 4 та відомості під цим номером не зазначаються		
Графа 32 «Товар №»	У графі проставляється порядковий номер товару, що декларується в графі 31 МД		
Графа 33 «Код товару»	Якщо не передбачено інше, то в першому підрозділі граfi зазначаються перші 8 знаків коду товару згідно з УКТ ЗЕД.		При переміщенні товарів із застосуванням забезпечення сплати митних платежів відповідно до розділу X Митного кодексу України, в першому підрозділі граfi зазначаються перші 8 знаків коду товару згідно з УКТ ЗЕД.
	У другому підрозділі граfi зазначаються дев'ятий та десятий знаки коду товару згідно з УКТ ЗЕД.		
	При декларуванні складових комплектного об'єкта, щодо якого митним органом відповідно до встановленого порядку оформлено рішення про визначення коду комплектного об'єкта згідно з УКТ ЗЕД, зазначається код згідно з УКТ ЗЕД комплектного об'єкта. При переміщенні через митний кордон товару як носія результатів виконаних робіт зазначається код згідно з УКТ ЗЕД такого носія. У тимчасовій МД, якщо Декларант не володіє точними відомостями про код товару згідно з УКТ ЗЕД, у графі зазначається код згідно з УКТ ЗЕД товарної підкатегорії, для якої передбачена найбільша ставка вивізного мита, з тих кодів, у яких може класифікуватись товар. При декларуванні товарів у передбачених Митним кодексом України випадках за одним класифікаційним кодом згідно з УКТ ЗЕД, якому відповідає найбільша ставка мита, у графі зазначається код згідно з УКТ ЗЕД товарної підкатегорії, для якої передбачена найбільша ставка вивізного (ввізного) мита, з тих кодів, у яких можуть класифікуватись товари. Код товару згідно з УКТ ЗЕД може зазначатися на вибір Декларанта на рівні перших чотирьох знаків у періодичній МД (у попередній МД для ввезення), якщо товарна позиція згідно з УКТ ЗЕД, в якій класифікується товар, не включає товарів, на які встановлено вивізне (експортне) мито (при ввезенні яких необхідне забезпечити сплати митних платежів відповідно до розділу X МКУ), та зазначення коду товару в такій кількості знаків дозволяє перевірити дотримання вимог законодавства щодо заходів нетарифного регулювання.		В інших випадках на вибір Декларанта код товару згідно з УКТ ЗЕД може зазначатися в першому підрозділі граfi: на рівні перших шести знаків - при переміщенні товарів прохідним транзитом; на рівні перших чотирьох знаків - при переміщенні товарів внутрішнім транзитом.
		У таких МД товари можуть декларуватись також на рівні коду товарної підкатегорії згідно з УКТ ЗЕД. В окремих випадках, якщо товари не підлягають забезпеченню сплати митних платежів відповідно до розділу X Митного кодексу України, у попередній МД для ввезення наводяться умовні коди та товарів, що переміщуються на митній території України транзитом: «9902» - при ввезенні дипломатичних вантажів (крім консульської валізи); «9903» - при ввезенні товарів у міжнародних експрес-відправленнях; «9904» - при ввезенні консолідованих вантажів та у разі застосування транзитної МД для ввезення на митну територію України консолідованих вантажів; «9905» - при ввезенні товарів гуманітарної допомоги та у разі застосування транзитної МД для ввезення на митну територію України товарів гуманітарної допомоги.	

Номер і назва графі митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	Код товару згідно з УКТ ЗЕД може зазначатися на вибір Декларанта на рівні перших шести знаків у таких випадках: при декларуванні гуманітарної допомоги (крім товарів за кодами товарних позицій 8701, 8702, 8703, 8704, 8705, 8716 згідно з УКТ ЗЕД, що ввозяться в Україну та підлягають реєстрації в реєстраційних державних органах); при декларуванні товарів у митний режим тимчасового вивезення (ввезення) з умовним повним звільненням від оподаткування та без застосування заходів забезпечення сплати митних платежів відповідно до розділу Х Митного кодексу України; при реекспорті (реімпорту) товарів після їх тимчасового ввезення на митну територію України (що тимчасово вивозились за межі митної території України) з умовним повним звільненням від оподаткування та без застосування заходів забезпечення сплати митних платежів відповідно до розділу Х Митного кодексу України; при декларуванні припасів, що постачаються на транспортний засіб комерційного призначення, експлуатантом якого є нерезидент; при декларуванні товарів у митний режим митного складу (при митних режимах імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі - при декларуванні товарів у митний режим митного складу або вільної митної зони для розміщення на території вільної митної зони комерційного типу).		
	У п'ятому підрозділі графі проставляється: «0», якщо товар не підлягає експортному контролю (крім товарів, що переміщуються митною територією України транзитом); «1», якщо товар внесений до списків товарів військового призначення чи подвійного використання, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, та вивезення (ввезення) такого товару за межі митної території та ввезення такого товару з метою транзиту через митну територію України потребує дозволу або висновку Держекспортконтролю України;		
		«2», якщо товар внесений до списків товарів подвійного використання, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, але відповідно до законодавства дозвіл або висновок Державної служби експортного контролю України при ввезенні такого товару на митну територію України та при ввезенні такого товару з метою транзиту через митну територію України не потрібен;	
	«3», якщо товар не внесений до списків товарів військового призначення чи подвійного використання, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, але відповідно до ст. 10 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» вивезення такого товару за межі митної території України потребує дозволу або висновку Державної служби експортного контролю України.		
	П'ятий підрозділ не заповнюється у МД відповідно до митного режиму експорту на українські товари (крім палива та енергії), що повністю використані під час переробки іноземних товарів		«0» - у всіх інших випадках
Графа 34 «Код країни походження»	У лівому підрозділі «а» графі зазначається відповідно до класифікації країн світу літерний код альфа-2 країни походження товару, описаного в графі 31 МД і класифікованого згідно з УКТ ЗЕД у графі 33 МД. Якщо представлені документи не вказують на конкретну країну походження товару, а містять інформацію про походження товару з країн Європейського Співтовариства, то в графі зазначається «EU» (при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими		-

Номер і назва графи митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі - крім випадків, коли законодавством передбачена необхідність визначення конкретної країни походження товару). Якщо документи вказують на країни походження товарів, які належать до Європейського Співтовариства, але законодавством не передбачена необхідність визначення конкретної країни походження товару, допускається зазначення коду «EU». Якщо країна походження - невідома, то в графі зазначається «00»	Графа не заповнюється при розміщенні товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони для розміщення на території вільної митної зони комерційного типу та знищення або руйнування	
Графа 35 «Вага брутто (кг)»	У графі зазначається вага брутто (у кілограмах) товару, описаного в графі 31 МД, згідно з товаросупровідними документами. Якщо у відомостях про вагу брутто, що містяться в товаросупровідних документах, є розбіжності, то відомості зазначаються згідно з одним з таких документів на вибір Декларанта або визначені за результатами зважування. Графа не заповнюється: при декларуванні товарів, що переміщуються стаціонарними засобами транспортування; у тимчасовій МД на товари, відомості про кількісні характеристики яких можуть бути встановлені після навантаження товарів на транспортний засіб, періодичній МД; у МД відповідно до митного режиму експорту на українські товари (крім палива та енергії), що повністю використані під час переробки іноземних товарів	Графа не заповнюється: при декларуванні товарів, що переміщуються стаціонарними засобами транспортування; у тимчасовій МД на товари, відомості про кількісні характеристики яких можуть бути встановлені після розвантаження товарів з транспортного засобу, періодичній МД	Графа не заповнюється: при декларуванні товарів, що переміщуються стаціонарними засобами транспортування; в періодичній МД
Графа 36 «Преференція»	У графі зазначається відповідно до класифікатора звільнень від сплати вивізного мита тризначний цифровий код пільги в обкладенні товару вивізним митом, митних платежів при ввезенні на митну територію України передбачених законодавством щодо товару, описаного в графі 31 МД і класифікованого в графі 33 МД. Графа заповнюється при декларуванні товарів, на які встановлено вивізне мито. При відсутності відповідних пільг у графі проставляється «000»	Коди формуються за такою схемою: МММ ААА ПП П, де: МММ - код пільги в обкладенні товару ввізним митом; ААА - код пільги в обкладенні товару акцизним податком; ПП П - код пільги в обкладенні товару податком на додану вартість. В інших випадках у графі проставляється «000000000».	-
Графа 37 «Процедура»	У графі проставляється код процедури переміщення товарів відповідно до заявленого митного режиму. У першому підрозділі графи проставляється чотиризначний код, перші дві цифри якого - код митного режиму відповідно до класифікатора митних режимів, наступні дві - код попереднього митного режиму згідно з класифікатором митних режимів. Якщо попередній митний режим - відсутній, то третьою та четвертою цифрами коду проставляється «00». При реекспорті (імпорті) продуктів переробки, отриманих у результаті переробки на митній території України еквівалентних українських (іноземних) товарів, третьою та четвертою цифрами коду проставляється «00». При розміщенні в митний режим переробки за межами митної території України (на митній території України) еквівалентних українських (іноземних) товарів, третьою та четвертою цифрами коду проставляється код митного режиму імпорту продуктів переробки (реекспорту продуктів переробки), одержаних з іноземних (українських) еквівалентних товарів. У другому підрозділі графи проставляється чотиризначний код, перші два знаки якого - літерний код особливості переміщення товарів, наступні два знаки - цифровий код додаткової особливості переміщення товарів згідно з класифікатором особливостей переміщення товарів через митний кордон України. Якщо при розміщенні товарів особливості або додаткові особливості переміщення відсутні або не визначені класифікатором особливостей переміщення товарів через митний кордон України, то в другому підрозділі графи		

Номер і назва графі митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	проставляються коди особливості або додаткової особливості переміщення товарів згідно з класифікатором особливостей переміщення товарів через митний кордон України, що відповідають позиціям «Інше»		
Графа 38 «Вага нетто (кг)»	У графі зазначається в кілограмах вага товару, описаного в графі 31 МД, без будь-якої упаковки (якщо описом цієї графі не передбачено інше) згідно з товаросупровідними документами. Якщо у відомостях про вагу нетто, що містяться в товаросупровідних документах, є розбіжності, то відомості зазначаються згідно з одним з таких документів на вибір Декларанта або визначені за результатами зважування. У періодичній МД зазначається в кілограмах вага товару, на яку оформлено періодичну МД.		
	Для товару, що переміщується в первинній тарі (упаковці), що невіддільна від товару до його споживання без шкоди його споживчим властивостям, якщо маркуванням товару чи документами, необхідними для здійснення його митного контролю та митного оформлення, не визначено вагу товару без будь-якої упаковки, зазначається вага товару з урахуванням ваги такої первинної тари (упаковки). У тимчасовій МД на товари, відомості про кількісні характеристики яких можуть бути встановлені після навантаження (розвантаження) товарів на (з) транспортний (транспортного) засіб (у), зазначається орієнтовна вага товарів відповідно до товаросупровідних, товарно-транспортних документів.		У разі відсутності в товарно-транспортних (інших товаросупровідних) документах відомостей про вагу товару без будь-якої упаковки зазначається вага нетто товару, зазначена в цих товарно-транспортних (інших товаросупровідних) документах.
	Графа не заповнюється при переміщенні електроенергії	Якщо на товар встановлено специфічну ставку ввізного мита в грошовому розмірі на одиницю ваги товару або комбіновану ставку зі специфічною складовою в грошовому розмірі на одиницю ваги товару та як розрахункова база використовується вага товару з урахуванням первинної тари (упаковки) такого товару, то в графі незалежно від наявності відомостей про вагу товару без будь-якої упаковки у маркуванні товару чи документах, необхідних для здійснення його митного контролю та митного оформлення, зазначається вага товару, описаного в графі 31 МД, з урахуванням ваги такої первинної тари (упаковки). Графа не заповнюється: при переміщенні електроенергії; при декларуванні консолідованого вантажу в митний режим митного складу або вільної митної зони для розміщення на території вільної митної зони комерційного типу	Графа не заповнюється при переміщенні електроенергії
Графа 39 «Квота»	Графа заповнюється при декларуванні товарів, щодо яких встановлені кількісні обмеження. У графі зазначається в одиницях виміру, в яких встановлено обсяг квоти, залишок товару за встановленою квотою згідно з одержаною ліцензією. Задекларована партія товару не враховується при визначенні залишку товару за квотою. В інших випадках графа не заповнюється		-
Графа 40 «Загальна декларація / Попередній документ»	Графа заповнюється, якщо заявленому за МД митному режиму передував інший митний режим або поданню МД передувало оформлення, тимчасової або періодичної МД. У графі зазначаються відомості про попередній документ, у тому числі той, який при оформленні товару в митний режим, що передусь заявленому, використовувався замість МД. Якщо товари, що декларуються, послідовно розміщувалися в кількох митних режимах, то в графі зазначаються відомості про МД або інший документ, що використовувався		

Номер і назва граfi митної декларації	Значення граф митної декларації при поміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та поміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при поміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та поміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	замість МД, за якою (яким) ці товари розміщувалися в останній митний режим, що передує заявленому. Відомості зазначаються в такому порядку: спочатку проставляється код документа відповідно до класифікатора документів, далі через знак «/» проставляються номер і дата документа, через знак «/» - номер товару у МД або специфікації		
Графа 41 «Додаткові одиниці виміру»	(при декларуванні товарів після їх тимчасового вивезення на підставі книжки (карнета) АТА у вищенаведеному порядку зазначаються відомості про книжку (карнет) АТА, згідно з якою (яким) ці товари вивозились у митному режимі тимчасового вивезення, і номер товару в книжці (карнеті) АТА). При реекспорті (реімпорту) продуктів переробки, утворених унаслідок переробки товарів у митному режимі переробки на митній (за межами) території України, у вищенаведеному порядку зазначаються відомості про МД, згідно з якою (якими) у митний режим переробки на митній території України поміщувались товари, використані для отримання цих продуктів переробки, та номер (номери) товару (товарів) у такій (таких) МД. При реекспорті (імпорту) продуктів переробки, отриманих у результаті переробки на митній (за межами) території України еквівалентних українських (іноземних) товарів, відомості про МД відповідно до митного режиму переробки на митній (за межами) території України не зазначаються. У разі поміщення в митний режим переробки за межами митної території України еквівалентних українських (іноземних) товарів зазначаються відомості про МД відповідно до митного режиму імпорту на продукти переробки, одержані з іноземних (українських) еквівалентних товарів Якщо для зазначеного в графі 33 МД коду товарної підкатегорії УКТ ЗЕД передбачено додаткову одиницю виміру, то в графі зазначаються код цієї одиниці виміру відповідно до класифікатора одиниць вимірювання та обліку, що використовуються у процесі оформлення митних декларацій, через знак «/» - кількість товару в цій одиниці виміру. У випадку декларування складових комплектного об'єкта передбачені правилами заповнення цієї граfi відомості вносяться до граfi при декларуванні останньої партії складових комплектного об'єкта. У періодичній МД зазначаються відомості про кількість товару, на яку оформлено періодичну МД. Графа не заповнюється: якщо для товару, заявленого в графі 31 МД, УКТ ЗЕД не передбачено додаткової одиниці виміру або в графі 33 МД зазначається код товару на рівні менше 10 знаків за УКТ ЗЕД; при декларуванні складових комплектного об'єкта, крім останньої партії У тимчасовій МД на товари, відомості про кількісні характеристики яких можуть бути встановлені після навантаження (розвантаження) товарів на (з) транспортний (транспортного) засіб (у), зазначається орієнтовна кількість товарів відповідно до товаросупровідних, товарно-транспортних документів.		
Графа 42 «Ціна товару»	У графі з точністю до чотирьох знаків у дробовій частині наводиться фактурна вартість товару у валюті, в якій складені рахунки або інші документи, що визначають вартість товару. У разі переміщення через митний кордон товарів як носіїв результатів виконаних робіт у графі зазначається вартість таких носіїв без урахування вартості інформації, що на них розміщена. Графа не заповнюється при зворотному вивезенні тимчасово ввезених громадянами товарів	Графа не заповнюється: при декларуванні консолідованого вантажу в митний режим митного складу або вільної митної зони для розміщення на території вільної митної зони комерційного типу; при декларуванні гуманітарної допомоги, продукції морського промислу, видобутої (виловленої, виробленої) українськими або орендованими (зафрахтованими) українськими підприємствами і організаціями суднами, які ведуть морський промисел	Графа заповнюється в разі застосування забезпечення сплати митних платежів відповідно до розділу Х Митного кодексу України. У графі з точністю до чотирьох знаків у дробовій частині наводиться фактурна вартість товару у валюті відповідно до транспортних, товаросупровідних документів, що визначають вартість товару
Графа 43 «Метод визначення вартості»	-	Графа заповнюється в разі заявлення товарів у митний режим імпорту або в інший, відмінний від митного режиму імпорту,	-

Номер і назва граfi митної декларації	Значення граф митної декларації при поміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та поміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при поміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та поміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
		митний режим, зі справлянням митних платежів. У лівому підрозділі граfi зазначається порядковий номер методу визначення митної вартості, що використовувався. У разі наявності чинного рішення про коригування митної вартості товарів у правому підрозділі граfi зазначається порядковий номер методу визначення митної вартості, що використовувався митним органом	
Графа 44 «Додаткова інформація / Подані документи / Сертифікати і дозволи»	У граfi зазначаються відомості про необхідні для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення документи: рахунок або інший документ, що визначає вартість товару; визначені пп. 7 - 9 частини 8 ст. 257 МКУ; визначені пп. - 11 частини 3 ст. 335 МКУ; попередні рішення відповідно до частини четвертої ст. 23 МКУ; документи про походження товару відповідно до частини другої статті 43 Митного кодексу України:		
		документи про походження товару відповідно до частини другої статті 43 МКУ;	
	попередні МД, за якими не здійснено випуску товарів.		
	Відомості щодо кожного документа зазначаються з нового рядка за такою схемою: код документа згідно з класифікатором документів, через пробіл – номер документа, дата та (за наявності даних) кінцевий термін його дії. Якщо документ відсутній у відповідному розділі класифікатора документів, то в декларації зазначається код некласифікованого документа відповідного розділу. Якщо документу відповідає код некласифікованого документа, то перед номером документа зазначається його скорочена назва, яка повинна дозволити ідентифікувати документ. У разі використання при декларуванні додаткових аркушів реквізити документів, які стосуються всіх товарів, що декларуються в цій МД, наводяться в цій граfi тільки в основному аркуші МД і в додаткових аркушах цієї МД не дублюються. При цьому після коду кожного документа, який стосується всіх задекларованих товарів, проставляється символ «*». При внесенні до граfi відомостей про документи, які відповідно до Митного кодексу України не подаються митному органу одночасно з МД та зберігаються Декларантом, перед кодом документа проставляється символ «d». При внесенні до граfi відомостей про документ, який надавався митному органу в попередніх випадках митного оформлення товарів із застосуванням МД, перед кодом такого документа проставляється символ «m». При поданні МД на товари, митне оформлення яких за раніше поданою до оформлення МД не було завершено з наданням відмови в прийнятті митної декларації або митному оформленні, в граfi зазначаються відомості про відповідну картку відмови. Відомості про декларації митної вартості (крім декларування товарів, що переміщуються митною територією України транзитом), ліцензії на право здійснення митної брокерської діяльності, документ, що підтверджує повноваження на декларування агента з митного оформлення, який склав МД, та його паспортні документи, а також документи, відомості про які наведено в граfi 40 МД, до граfi не вносяться. При митному оформленні товарів, що підлягають видам державного контролю, здійснення яких засвідчується відбитками штампів на товаросупровідних (товарно-транспортних) документах, у разі наявності на момент подання МД до митного оформлення на товаросупровідних (товарно-транспортних) документах відбитка штампа, якому присвоєний окремий код згідно з класифікатором документів, у граfi зазначаються: код документа - код згідно з класифікатором документів відбитка такого штампа; відомості про документ - код згідно з класифікатором документів документа, у якому цей відбиток проставлено (якщо подаються декілька документів, на яких проставлений відбиток штампа контролюючого органу, то запис у граfi про проведення відповідного контролю проводиться тільки один раз); дата документа - дата документа (одного з документів за відповідним кодом), у якому цей відбиток проставлено.		
	Якщо при вивезенні товарів за межі митної території України залізничним транспортом до подання МД для оформлення номер залізничної накладної - невідомий, то відомості про такий документ до граfi не вносяться.	У періодичній МД зазначаються відомості тільки про такі документи щодо дотримання вимог законодавства з питань застосування заходів нетарифного регулювання, які повинні бути дотримані до початку переміщення товарів через митний кордон	У періодичній МД зазначаються відомості тільки про такі документи щодо дотримання вимог законодавства з питань застосування заходів нетарифного регулювання, які

Номер і назва графи митної декларації	Значення граф митної декларації при поміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та поміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при поміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та поміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	У періодичній МД зазначаються відомості тільки про такі документи щодо дотримання вимог законодавства з питань застосування заходів нетарифного регулювання, які свідчать про дотримання лише таких із вищезазначених вимог, що згідно із законодавством повинні бути дотримані до моменту завантаження товару на транспортний засіб. Відомості про товарно-транспортні документи при цьому в графі не зазначаються. При вивезенні за межі митної території України за періодичною МД товарів залізничним або автомобільним транспортом, а також якщо при відправленні товарів залізничним транспортом відомості про номер залізничного вагона або платформи, яким (якою) відправлено товари, та відповідні залізничні накладні не зазначались у МД у зв'язку з відсутністю інформації, такі відомості (зокрема, про товарно-транспортний документ, за яким (якими) відправлено товари) подаються Декларантом підрозділу митного оформлення митного органу, яким оформлено МД, у формі Реєстру згідно з підпунктом 4.11 цього Порядку. Якщо не зазначались тільки номери накладних, інформація не подається. При ордерних поставках та у тимчасовій МД зазначаються відомості тільки про документи, що можуть бути представлені Декларантом на момент подання МД, при цьому обов'язково зазначаються відомості про документи, які підтверджують дотримання вимог законодавства щодо заходів нетарифного регулювання. У МД відповідно до митного режиму експорту на українські товари (крім палива та енергії), що повністю використані під час переробки іноземних товарів, зазначаються номери МД, оформлених відповідно до митного режиму реекспорту на відповідні продукти переробки товарів на митній території України. Якщо на момент подання МД дата документа - невідома, то зазначається дата подання МД	України. У тимчасовій МД зазначаються відомості тільки про ті документи, що можуть бути представлені Декларантом на момент подання МД, при цьому обов'язково зазначаються відомості про документи, які підтверджують дотримання вимог законодавства щодо заходів нетарифного регулювання.	свідчать про дотримання лише таких із вищезазначених вимог, що згідно із законодавством повинні бути дотримані до початку переміщення товарів через митний кордон України. Відомості про товарно-транспортні документи при цьому в графі не зазначаються. При переміщенні за періодичною МД товарів залізничним або автомобільним транспортом, а також якщо при декларуванні товарів, що переміщуються залізничним транспортом, у випадках перевантаження або заміни активного транспортного засобу на залізничний транспорт або поміщення товарів у митний режим транзиту не в пункті пропуску через митний кордон України, відомості про номери залізничних вагонів або платформ, яким (якими) відправлені товари, та відповідні залізничні накладні не зазначались у МД у зв'язку з відсутністю інформації, такі відомості (зокрема, про товарно-транспортний документ, за яким відправлено товари) подаються Декларантом підрозділу митного оформлення митного органу, яким оформлено МД, у формі Реєстру. Якщо не зазначались тільки номери накладних, інформація не подається.
Графа 45 «Коригування»	Графа заповнюється у разі сплати вивізного мита або застосування заходів забезпечення його сплати відповідно до розділу Х Митного кодексу України. У графі зазначається у валюті України митна вартість товару		

Номер і назва графи митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	-	визначена Декларантом самостійно, у тому числі за результатами консультацій з митним органом. У разі переміщення через митний кордон товарів як носіїв результатів виконаних робіт у графі зазначається митна вартість таких носіїв без урахування вартості інформації, що на них розміщена. Якщо МД заповнюється на декілька товарів, то при обчисленні митної вартості відповідні витрати розподіляються між товарами у МД у порядку, який використовується при заповненні декларації митної вартості	-
Графа 46 <i>«Статистична вартість»</i>	У графі зазначається у валюті України поділене на 1000 й округлене до п'яти знаків у дробовій частині: значення митної вартості товару, наведене в графі 45 МД, якщо графа 45 МД заповнюється; значення фактурної вартості товару, наведене в графі 42 МД, перераховане у валюту України за курсом, указаним у графі 23 МД, в інших випадках. Графа не заповнюється: при декларуванні товарів за періодичною, тимчасовою МД; при декларуванні товарів у митний режим митного складу, вільної митної зони; у МД відповідно до митного режиму експорту на українські товари (крім палива та енергії), що повністю використані під час переробки іноземних товарів; при зворотному вивезенні товарів, тимчасово ввезених громадянами	для розміщення на території вільної митної зони комерційного типу; при тимчасовому ввезенні товарів громадянами; при декларуванні гуманітарної допомоги, продукції морського промислу, видобутої (виловленої, виробленої) українськими або орендованими (зафрахтованими) українськими підприємствами і організаціями суднами, які ведуть морський промисел	-
Графа 47 «Нарахування платежів»	Графа заповнюється у разі сплати (необхідності застосування заходів забезпечення сплати відповідно до розділу Х МКУ) вивізного мита або сплати плати за виконання митних формальностей поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для митних органів (далі - плата), за МД (митних платежів або сплати за МД єдиного збору, що справляється в пунктах пропуску через державний кордон України (далі - єдиний збір), або сплати плати). У графі наводяться відомості про нарахування митних платежів. Тільки при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі - відомості про нарахування плати наводяться тільки в ЄАД. Тільки при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі та при декларуванні товарів, що переміщуються на митною територією України транзитом - якщо за МД нараховуються та справляються єдиний збір або плата, то відомості про їх нарахування наводяться у цій графі ЄАД. Якщо товар не є об'єктом оподаткування відповідним митним платежем, відомості про нарахування такого платежу в графі не наводяться. У першій колонці «Вид» зазначається код виду платежу відповідно до класифікатора видів надходжень бюджету, що контролюються митними органами. У другій колонці «Основа нарахування» зазначаються: при нарахуванні плати - кількість годин роботи посадової особи митного органу, витрачених на виконання митних формальностей поза місцем розташування митного органу або поза робочим часом, установленим для		

Номер і назва графі митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	митного органу, незалежно від кількості оформлених МД; при нарахуванні мита: за адвалорною ставкою - митна вартість товару, зазначена в графі 45 МД; за специфічною ставкою - кількість товару у відповідних одиницях вимірювання та обліку. <i>Тільки при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі та при декларуванні товарів, що переміщуються на митною територією України транзитом – при нарахуванні акцизного податку: у разі обчислення акцизного податку із застосуванням адвалорних ставок - відповідна база оподаткування (вартість товарів (продукції), що ввозяться на митну територію України, за встановленими імпортером максимальними роздрібними цінами на товари (продукцію), які він імпортує, без податку на додану вартість та з урахуванням акцизного податку); у разі обчислення акцизного податку із застосуванням специфічних ставок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) - відповідна база оподаткування (величина, визначена в одиницях виміру ваги, об'єму, кількості товару (продукції), об'єму циліндрів двигуна автомобіля або в інших натуральних показниках); при нарахуванні податку на додану вартість: митна вартість товару, зазначена в графі 45 МД, збільшена на суму мита (для товарів, що підлягають обкладенню митом) та акцизного податку (для товарів, що підлягають обкладенню акцизним податком); фактурна вартість товару, зазначена в графі 42 МД, перерахована у валюту України за курсом, указаним у графі 23 МД, збільшена на суму мита (для товарів, що підлягають обкладенню митом) та акцизного податку (для товарів, що підлягають обкладенню акцизним податком), якщо митна вартість товару менша, ніж фактурна вартість (крім при декларуванні товарів, що переміщуються на митною територією України транзитом); при нарахуванні єдиного збору - дані, на підставі яких здійснюється розрахунок суми єдиного збору (кількість залізничних вагонів, довжина маршруту тощо). Якщо єдиний збір складається з декількох складових (за проведення контролю, плати за проїзд транспортних засобів автомобільними дорогами України, плати за проїзд автомобільних транспортних засобів з перевищенням установлених розмірів загальної маси, осьових навантажень та (або) габаритних параметрів), відомості про нарахування таких складових зазначаються окремими рядками.</i> У третій колонці «Ставка» зазначаються: при нарахуванні плати - установлений законодавством розмір ставки плати; при нарахуванні мита - установлений законодавством розмір ставки мита. <i>Тільки при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі та при декларуванні товарів, що переміщуються на митною територією України транзитом – при нарахуванні акцизного податку - установлений законодавством розмір ставки акцизного податку; при нарахуванні податку на додану вартість - установлений законодавством розмір ставки податку на додану вартість; при нарахуванні плати - установлений законодавством розмір ставки плати; при нарахуванні єдиного збору - установлений законодавством розмір ставки цього збору.</i> У четвертій колонці «Сума» зазначається нарахована сума вивізного мита чи плати. Розмір плати визначається залежно від кількості зазначених у колонці «Основа нарахування» годин з урахуванням установленого законодавством розміру плати за одну годину. <i>Тільки при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі - при декларуванні товарів з використанням комплектів додаткових аркушів права нижня частина графі 47 додаткових аркушів не заповнюється.</i> У п'ятій колонці «Спосіб платежу» зазначається код способу розрахунку відповідно до класифікатора способів розрахунку.		

Номер і назва графі митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	Відомості щодо нарахування плати можуть зазначатись у графі посадовою особою митного органу (при електронному декларуванні - в електронній МД, а у МД на паперовому носії - від руки з подальшим унесенням цих відомостей до електронної копії МД). У МД на паперовому носії такий запис візується підписом особи, яка склала МД. У додатковій декларації, поданню якої передувало оформлення тимчасової МД зі сплатою митних платежів (попередньої МД для випуску) або МД, заповненої у звичайному порядку, у визначених Митним кодексом України випадках, у разі якщо додатково надані відомості стали підставою для перерахунку мита (митних платежів), відображення сум мита (митних платежів) здійснюється окремими рядками, а саме: вивізні мито (митні платежі), нараховане за тимчасовою МД (попередньою МД для випуску) або МД, заповненою у звичайному порядку; вивізні мито (митні платежі), нараховане (нараховані) за додатковою декларацією; різниця між сумами вивізних мит, нарахованими за тимчасовою МД (попередньою МД для випуску) або МД, заповненою у звичайному порядку, та додатковою декларацією, що підлягає сплаті або поверненню. <i>Тільки при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі – при оформленні МД у разі прийняття рішення про коригування митної вартості товарів у випадку, передбаченому ст. 55 МКУ, відображення сум митних платежів здійснюється окремими рядками, а саме: митні платежі, нараховані згідно з митною вартістю, визначеною Декларантом, що підлягають сплаті до державного бюджету; митні платежі, нараховані згідно з митною вартістю, визначеною митним органом; різниця між сумами платежів, нарахованих згідно з митною вартістю, визначеною Декларантом, та митною вартістю, визначеною митним органом, сплата якої забезпечується шляхом надання гарантій відповідно до розділу X Митного кодексу України. У разі випуску товарів, розміщених у митний режим тимчасового ввезення з умовним частковим звільненням від оподаткування митними платежами, відображення сум митних платежів здійснюється окремими рядками, а саме: митні платежі, які підлягали б сплаті у разі випуску цих товарів у вільний обіг на митній території України, розраховані на дату розміщення їх у митний режим тимчасового ввезення; митні платежі, які підлягають сплаті до держбюджету, розраховані відповідно до кількості місяців перебування в режимі тимчасового ввезення. У разі випуску товарів, розміщених у митний режим тимчасового ввезення з умовним частковим звільненням від оподаткування митними платежами, у вільний обіг на митній території України, або передачі таких товарів у користування іншій особі, відображення сум митних платежів здійснюється окремими рядками, а саме: митні платежі, які підлягали б сплаті у разі випуску цих товарів у вільний обіг на митній території України, розраховані на дату розміщення їх у митний режим імпорту; митні платежі, сплачені у зв'язку з наданням часткового звільнення (у тому числі з урахуванням продовження строку тимчасового ввезення); різниця між сумами платежів, які підлягали б сплаті у разі випуску цих товарів у вільний обіг на митній території України, розрахованих на дату розміщення їх у митний режим імпорту, та сумами митних платежів, сплачених за період перебування товарів у режимі тимчасового ввезення. При цьому, у разі наявності вищевказаних особливостей наведення відомостей про нарахування митних платежів окремими рядками, відомості про розрахунки, необхідні для обчислення суми, що підлягає сплаті (поверненню), зазначаються в окремих полях електронної МД або електронної копії МД без наведення в паперовому примірнику, а в графі наводиться рядок про нарахування тільки тієї суми, що фактично підлягає сплаті (поверненню) за цією МД. При декларуванні продуктів переробки товарів за межами митної території України (із застосуванням часткового звільнення від оподаткування митними платежами), в окремих полях електронної МД або електронної копії МД без наведення в паперовому примірнику зазначається розрахунок позитивної різниці між сумами митних платежів, нарахованих на продукти переробки, та сумами митних платежів, які підлягали б сплаті у разі імпорту відповідних товарів, які були вивезені за межі</i>		

Номер і назва графі митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	митної території України для переробки. В графі 47 МД при цьому наводяться відомості про митні платежі, що підлягають сплаті за цією МД. Тільки при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі - відомості про розрахунки, необхідні для обчислення суми вивізної мита, що підлягає сплаті (поверненню), зазначаються в окремих полях електронної МД або електронної копії МД без наведення в паперовому примірнику, а в графі наводяться відомості про нарахування митних платежів, що підлягають сплаті (поверненню) за цією МД. У додаткових аркушах права нижня частина графі 47 не заповнюється		
Графа В «Подорожні розрахунки»	Графа заповнюється, якщо сплачуються вивізні мита або плата або здійснюється забезпечення сплати вивізної мита (митних платежів або сплати єдиного збору або сплати плати) відповідно до розділу Х МКУ. У графі зазначаються: код виду платежу відповідно до класифікатора видів надходжень бюджету, що контролюються митними органами; загальна сума платежу за цим кодом, що включає в себе суми відповідного платежу за ЄАД і кожним додатковим аркушем МД, що підлягає перерахуванню до державного бюджету, або на яку надано забезпечення сплати митних платежів; якщо митним органом відкрито картку - особовий рахунок платника податків - код за ЄДРПОУ платника - юридичної особи (відокремленого підрозділу юридичної особи резидента або нерезидента, який має власний код за ЄДРПОУ), або реєстраційний номер облікової картки платника податків - фізичної особи, або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відповідну відмітку в паспорті); якщо митним органом не відкрито картки - особового рахунку платника податків, - реквізити платіжного документа (номер, дата сплати); тільки при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі при проведенні розрахунків із застосуванням векселів у графі зазначаються через знак «/» реквізити векселя (серія, номер, дата видачі векселя, строк платежу), літерний код валюти, у якій видається вексель, відповідно до класифікації валют, найменування векселедержателя. Реквізити векселя можуть зазначатись у графі посадовою особою митного органу (при електронному декларуванні - в електронній МД, а у МД на паперовому носії - від руки з подальшим унесенням цих відомостей до електронної копії МД); у разі забезпечення сплати митних платежів шляхом надання гарантом фінансової гарантії у вигляді документа, зазначається код за ЄДРПОУ гаранта та номер (номери) відповідних гарантійних документів (можуть зазначатись у графі посадовою особою митного органу при електронному декларуванні - в електронній МД, а у МД на паперовому носії - від руки з подальшим унесенням цих відомостей до електронної копії МД). Якщо за відсутності на відповідних рахунках митного органу коштів Декларанта в сумі, необхідній для сплати нахованого мита або плати у повному обсязі, сплата такого платежу здійснюється частково за рахунок коштів уповноваженої особи, то відповідний рядок МД на паперовому носії перекреслюється; при цьому особою, яка склала МД, від руки окремими рядками зазначаються відкориговані відомості про сплату мита або плати, які засвідчуються печаткою уповноваженої особи. Зазначені відомості заносяться посадовою особою митного органу до електронної копії МД. Якщо відомості про нарахування плати в графі 47 МД зазначаються посадовою особою митного органу, то до графі В МД відомості про цю плату також заносяться посадовою особою митного органу. Тільки при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі та при декларуванні товарів, що переміщуються на митною територією України транзитом - у разі декларування товарів громадянами реквізити платіжного документа можуть зноситися до графі посадовою особою митного органу з подальшим внесенням цієї особою таких відомостей до електронної копії МД		
Графа 48 «Відстрочення платежів»	-	У випадках забезпечення сплати митних платежів відповідно до розділу Х Митного кодексу України зазначається кінцевий термін дії гарантії. У разі надання розстрочення (відстрочення) сплати	-

Номер і назва графи митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
		митних платежів зазначається граничний строк сплати грошових зобов'язань	
Графа 49 «Реквізити складу»	Графа заповнюється при розміщенні товарів у митний режим магазину безмитної торгівлі, митного складу, вільної митної зони комерційного або сервісного типу, а також якщо товари, що поміщуються в обраний митний режим, зберігатимуться на складі митного органу або на митному складі. Тільки при декларуванні товарів, що переміщуються на митною територією України транзитом – графа заповнюється, якщо товари і транспортні засоби, що поміщуються в митний режим транзиту, зберігатимуться на складі митного органу або на митному складі. У графі зазначаються відомості про відповідний склад, вільну митну зону або магазин безмитної торгівлі за такою схемою: А/Б, де А - код типу складу (вільної митної зони, магазину безмитної торгівлі), а саме: 1 - митний склад; 5 - магазин безмитної торгівлі (крім декларування товарів, що переміщуються на митною територією України транзитом); 6 - склад митного органу; 7 - вільна митна зона (крім декларування товарів, що переміщуються на митною територією України транзитом); Б - відомості про склад, вільну митну зону або магазин безмитної торгівлі: номер, за яким особу включено до реєстру осіб, яким надано дозвіл на відкриття та експлуатацію митного складу, вільної митної зони або магазину безмитної торгівлі; дев'ятизначний код згідно з Класифікатором митних органів підрозділу митного органу, на який покладено обов'язок щодо здійснення контролю за відповідним складом митного органу		
Графа 50 «Принципал»	Графа заповнюється, якщо здійснюється переміщення митною територією України. У графі згідно з додатком до цього Порядку зазначаються відомості про перевізника (експедитора) товарів, задекларованих у МД, номер його телефону в міжнародному форматі (з урахуванням коду країни та населеного пункту або мережі оператора мобільного зв'язку) та відомості про особу, що приймає задекларовані товари до перевезення: прізвище, ініціали, серія та номер паспорта (для громадян нерезидентів: прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), громадянство, реквізити паспортного документа або документа, що його замінює). При відправленні товарів автомобільним транспортом із застосуванням книжки МДП додатково зазначається індивідуальний ідентифікаційний номер держателя книжки МДП, який відповідно до норм Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП 1975 року (далі - Конвенція МДП) присвоюється держателю гарантійним об'єднанням країни реєстрації та вказується у графі 3 титульної сторінки обкладинки книжки МДП та графі 4 відривних аркушів. При залізничних перевезеннях зазначається назва залізниці, що приймає товари до перевезення. Графа не заповнюється: у періодичній МД, додатковій декларації; у МД відповідно до митного режиму експорту на українські товари (крім палива та енергії), що повністю використані під час переробки іноземних товарів; при декларуванні товарів у митні режими безмитної торгівлі, митного складу, вільної митної зони; при переміщенні товарів у ручній поклажі, супроводжуваному, несупроводжуваному багажі, вантажобагажі, стаціонарними	-	У графі згідно з додатком до цього Порядку зазначаються відомості про перевізника (експедитора) товарів, задекларованих у МД, номер його телефону в міжнародному форматі (з урахуванням коду країни та населеного пункту або мережі оператора мобільного зв'язку) та відомості про особу, що приймає задекларовані товари до перевезення: прізвище, ініціали, серія та номер паспорта (для громадян нерезидентів: прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), громадянство, реквізити паспортного документа або документа, що його замінює). При відправленні товарів автомобільним транспортом із застосуванням книжки МДП додатково зазначається індивідуальний ідентифікаційний номер держателя книжки МДП, який відповідно до норм Конвенції МДП присвоюється держателю гарантійним об'єднанням країни реєстрації та вказується у графі 3 титульної сторінки обкладинки книжки МДП та графі 4 відривних аркушів. При залізничних перевезеннях зазначається назва залізниці, що приймає товари до перевезення. Графа не заповнюється: у періодичній МД, додатковій декларації; при декларуванні товарів, що переміщуються стаціонарними засобами транспортування; при декларуванні товарів, що

Номер і назва граfi митної декларації	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, переробки за межами митної території України, тимчасового вивезення та розміщення українських товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при розміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, переробки на митній території України, тимчасового ввезення, знищення або руйнування, відмови на користь держави та розміщення іноземних товарів у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі	Значення граф митної декларації при декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом
	засобами транспортування; при переміщенні товарів через митний кордон України громадянами		переміщуються транзитом у межах одного пункту пропуску
<i>Графа 52 «Гарантія не дійсна для»</i>	Графа заповнюється, якщо Митним кодексом України передбачена необхідність надання забезпечення сплати митних платежів. У лівому підрозділі граfi зазначається розмір гарантійної суми, що не підлягає поверненню (підлягає сплаті) у разі невиконання зобов'язання, забезпеченого фінансовою гарантією. У правому підрозділі граfi проставляється цифровий код згідно з класифікатором заходів гарантування заходу гарантування та виду фінансової гарантії, обраних Декларантом		
<i>Графа 53 «Митний орган (і країна) призначення»</i>	-	-	При переміщенні товарів прохідним транзитом у граfi зазначаються згідно з класифікатором митних органів найменування митниці і дев'ятизначний код пункту пропуску, через який передбачається вивезення товарів за межі митної території України. У разі застосування транзитної МД для ввезення товарів на митну територію України та при внутрішньому транзиті у граfi зазначаються згідно з Класифікатором митних органів найменування митниці і дев'ятизначний код підрозділу митниці, до якого направляються товари. Графа не заповнюється при переміщенні товарів стаціонарними засобами транспортування
<i>Графа 54 «Місце та дата:»</i>	У граfi зазначаються згідно з пунктом 3 додатка до цього Порядку дані про місцезнаходження особи, відомості про яку зазначені в граfi 14 МД, та фізичну особу, яка безпосередньо склала МД: прізвище, ініціали, реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відповідну відмітку в паспорті) та особистий підпис. У граfi також наводиться у міжнародному форматі (з урахуванням коду країни та населеного пункту або мережі оператора мобільного зв'язку) номер телефону особи, яка склала МД, та електронна адреса, що використовується для передавання електронних МД та інших електронних документів митним органам і отримання від митних органів зворотної інформації. Для юридичних осіб та фізичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності відомості завіряються печаткою Декларанта, яка містить код за ЄДРПОУ або реєстраційний номер облікової картки платника податків - фізичної особи. Відбитки цієї печатки також проставляються на додаткових аркушах МД та у правому нижньому куті на всіх аркушах специфікації. Вимоги щодо проставлення відбитків печаток та особистих підписів поширюються на випадки застосування МД на паперовому носії		

Сама перша графа митної декларації призначена для зазначення виду декларації за напрямками переміщення, що схематично представлено на рис. 12.12.

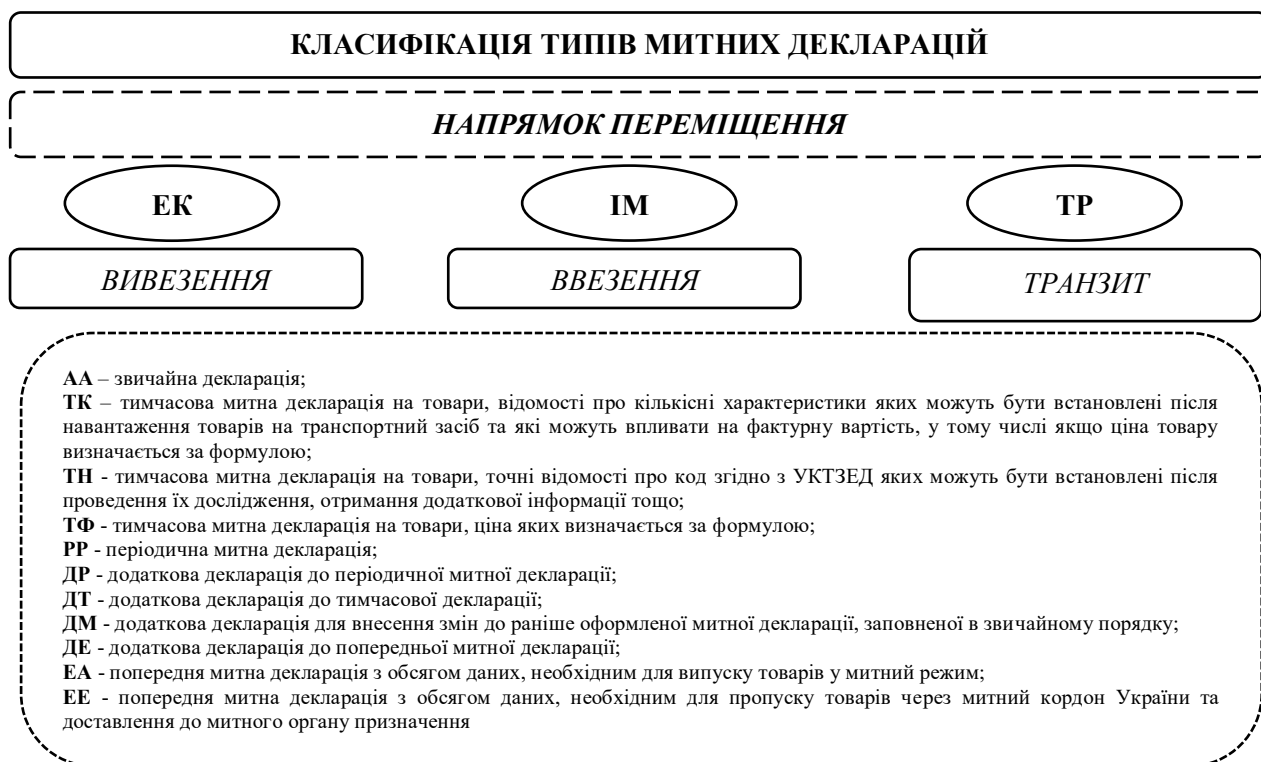

Рис. 12.12. Класифікація типів митних декларацій

Митне оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення здійснюється митними органами на підставі митної декларації, до якої декларантом залежно від митних формальностей та заявленої мети переміщення вносяться такі відомості, у тому числі у вигляді кодів, що схематично представлено на рис. 12.13.

Рис. 12.13. Відомості, що кодуються кодами у митних деклараціях

Класифікатори інформації з питань державної митної справи, які використовуються у процесі оформлення митних декларацій, представлено у табл. 12.2 - 12.11.

Таблиця 12.2

Класифікатор митних режимів

Код	Назва
10	Експорт (остаточне вивезення)
11	Реекспорт (крім позначеного кодом 12)
12	Реекспорт продуктів переробки, одержаних з українських еквівалентних товарів, до ввезення на митну територію України іноземних товарів для переробки або до завершення операцій з переробки іноземних товарів
21	Вільна митна зона (сервісного типу)
24	Вільна митна зона (комерційного типу)
25	Вільна митна зона (промислового типу)
31	Тимчасове ввезення
32	Тимчасове вивезення
40	Імпорт (випуск для вільного обігу) (крім позначеного кодом 42)
41	Реімпорт
42	Імпорт продуктів переробки, одержаних з іноземних еквівалентних товарів, до вивезення за межі митної території України українських товарів для переробки або до завершення операцій з переробки українських товарів
51	Переробка на митній території (крім позначеного кодом 52)
52	Переробка на митній території (для іноземних еквівалентних товарів)
61	Переробка за межами митної території (крім позначеного кодом 62)
62	Переробка за межами митної території (для українських еквівалентних товарів)
72	Безмитна торгівля
73	Митний склад (для українських товарів)
74	Митний склад (для іноземних товарів)
75	Відмова на користь держави
76	Знищення або руйнування
80	Транзит проходний
81	Транзит внутрішній (крім позначеного кодом 82)
82	Транзит внутрішній між митним органом, розташованим на території України, зайнятій сушею, та штучними островами, установками або спорудами, створеними у виключній (морській) економічній зоні України та у зворотному напрямку)

У графі 25 «Вид транспорту на кордоні» у лівому підрозділі графі проставляється код згідно з класифікатором видів транспорту виду транспорту транспортного (транспортних) засобу (засобів), на якому (яких) здійснюватиметься перетин митного кордону при вивезенні товарів за межі митної території України, або відповідної комбінації транспортних засобів, що представлено у табл. 12.3.

Таблиця 12.3

Класифікація типів транспорту

Тип транспорту	Односимвольний код	Двосимвольний код	Назва
Морський транспорт	1	10	Морське судно
		11	Контейнер на морському судні
		12	Залізничний вагон на морському судні
		16	Вантажний автомобіль на морському судні
		17	Причіп або напівпричіп на морському судні
		18	Судно внутрішнього плавання на морському судні
Залізничний транспорт	2	20	Залізничний вагон
		21	Контейнер на залізничному вагоні
		23	Вантажний автомобіль на залізничному вагоні
		24	Причіп або напівпричіп на залізничному вагоні
Автомобільний транспорт	3	30	Вантажний автомобіль
		31	Контейнер на вантажному автомобілі
Повітряний транспорт	4	40	Повітряне судно
		41	Контейнер на повітряному судні
		42	Вантажний автомобіль на повітряному судні
		43	Причіп або напівпричіп на повітряному судні

Тип транспорту	Односимвольний код	Двосимвольний код	Назва
Поштове відправлення	5	52	Поштове відправлення морським транспортом
		53	Поштове відправлення залізничним транспортом
		54	Поштове відправлення автомобільним транспортом
		55	Поштове відправлення повітряним транспортом
Стационарні засоби транспортування	7	70	Трубопровідний транспорт
		71	Лінії електропередачі
Внутрішній водний транспорт	8	80	Судно внутрішнього плавання
Транспортний засіб, що переміщується своїм ходом як товар	9	92	Морське, річкове судно, що переміщується своїм ходом як товар
		93	Самохідна одиниця залізничного рухомого складу, що переміщується своїм ходом як товар
		94	Автомобільний транспортний засіб, що переміщується своїм ходом як товар
		95	Повітряне судно, що переміщується своїм ходом як товар

У графі 24 «Характер угоди» у лівому підрозділі графі зазначається код характеру договору (контракту) згідно з класифікатором характерів угод, що представлено схематично на рис. 12.14.

КЛАСИФІКАТОР «ХАРАКТЕР УГОД»	
10-12	РОЗРАХУНКИ У ВАЛЮТІ УКРАЇНИ - переміщення товарів з розрахунками за товар та за договорами лізингу (оренди) з розрахунками у валюті України
21-26	РОЗРАХУНКИ У ВІЛЬНОКОНВЕРТОВАНІЙ ВАЛЮТІ (ВКВ) – переміщення товарів з розрахунками за товар у конвертованій валюті, за договорами лізингу (оренди), за державним кредитом, товар у рахунок погашення державного кредиту
31-36	РОЗРАХУНКИ ЗА КЛІРИНГАМИ - переміщення товарів з розрахунком за товар у кліринговій валюті, за державним кредитом, у рахунок погашення державного кредиту
41-43	РОЗРАХУНКИ У ВАЛЮТІ З ОБМЕЖЕНОЮ КОНВЕРТАЦІЄЮ – переміщення товарів з розрахунком за товар у замкнутій валюті, за договорами лізингу (оренди), за державним кредитом
51	ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЗА ІНШИМИ КОМЕРЦІЙНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ – переміщення товарів при здійсненні товарообмінних (бартерних) операцій у порядку прямого товарообміну чи в обмін на виконані роботи або надані послуги
71	ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ У РАХУНОК ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА УГОДАМИ ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО – переміщення товарів у рахунок компенсаційних зобов'язань з розрахунками в кліринговій валюті, у рахунок зобов'язань за угодами з країнами СНД, у рахунок компенсаційних зобов'язань з розрахунками у ВКВ
81	ІНШЕ

Рис. 12.14. Класифікатор характерів угод

Класифікатор особливостей переміщення товарів через митний кордон України представлено у табл. 12.4.

Таблиця 12.4

Класифікатор особливостей переміщення товарів через митний кордон України

Літерний код особливості переміщення	Назва	Цифровий код для автоматизованої обробки*
Розділ 1. Особливості переміщення товарів		
Благодійництво		
AA**	Ввезення (пересилання) товарів, визнаних гуманітарною допомогою	101
AB**	Ввезення товарів (пересилання), що не визнані гуманітарною допомогою, але надсилались як гуманітарна допомога	102
AC**	Вивезення товарів як гуманітарної допомоги, що надається Україною	103
AD**	Інші (крім позначених кодами AA - AC) переміщення товарів (без зобов'язань про наступне повернення) для ліквідації наслідків стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф	104
AE**	Переміщення товарів міжнародної технічної допомоги	105
AF**	Переміщення товарів, призначених для забезпечення реалізації проекту (програми) міжнародної технічної допомоги	106
AG	Ввезення товарів як подарунків (крім позначених кодами AA - AF)	107
AU	Інші (крім позначених кодами AA - AG) переміщення товарів (без зобов'язань про наступне повернення) на засадах благодійництва та благодійної діяльності	108
Інвестиції		
BA**	Увезення товарів як внеску іноземного інвестора до статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями	201
BB	Увезення товарів на підставі договорів про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора, не пов'язану із створенням юридичної особи	202
BC	Вивезення товарів, визнаних продукцією власного виробництва (згідно з положеннями ст. 19 Закону України «Про режим іноземного інвестування») підприємств, які відповідно до законодавства належать до підприємств з іноземними інвестиціями	203
BD	Вивезення товарів, раніше ввезених в Україну як іноземна інвестиція	204
BE	Вивезення товарів з метою інвестування їх як майнових цінностей за межами України	205
BF	Увезення товарів, раніше вивезених з України з метою інвестування їх як майнових цінностей	206
Угоди про розподіл продукції		
CA	Увезення товарів, необхідних для виконання угоди про розподіл продукції	301
CB	Вивезення товарів, раніше ввезених в Україну для виконання угоди про розподіл продукції	302
CC	Переміщення товарів, вироблених відповідно до угоди про розподіл продукції та ще не розподілених між сторонами угоди	303
CD	Переміщення товарів, вироблених відповідно до угоди про розподіл продукції, право власності на які за розподілом набуто інвестором	304
CE	Переміщення товарів, вироблених відповідно до угоди про розподіл продукції, які за розподілом залишилися у власності держави	305
CU	Інші (крім позначених кодами CA - CE) переміщення товарів на виконання угоди про розподіл продукції	306
Інші угоди		
DL	Переміщення товарів, призначених для забезпечення збереженості об'єктів зовнішньоекономічних перевезень та безпеки таких перевезень (транспортна упаковка, сепараційні матеріали, матеріали для фумігації тощо) у випадку декларування їх окремо від предмету зовнішньоекономічної угоди (без зобов'язань про наступне повернення)	401
DM	Ввезення продукції морського промислу українськими та орендованими (зафрахтованими) українськими підприємствами і організаціями суднами	402
DN	Переміщення припасів, що постачаються на судна, експлуатантом яких є резидент	403
DR	Переміщення припасів, що постачаються на судна, експлуатантом яких є нерезидент	404
Форс-мажор		
EA	Переміщення товарів з метою повернення, обумовлене форс-мажорними обставинами (крім позначених кодами EB - EG)	505
EB	Переміщення товарів з метою повернення, обумовлене відповідним рішенням чи заборонаю уповноваженого органу держави (крім позначеного кодом EG)	506
EF	Товари, що в період знаходження під контролем митних органів були пошкоджені або повністю втрачені внаслідок аварії або дії обставин непереборної сили або внаслідок протиправних дій третіх осіб	507
EG	Вивезення помилково ввезених товарів	508
Особливості переробки		
FG	Переміщення товарів для виконання їх ремонту (у тому числі модернізація, відновлення та регулювання, калібрування) (крім позначених кодами FV, FW)	601
FJ	Ввезення товарів з метою переробки для вільного обігу на митній території (крім позначеного кодом FW)	602
FN	Переміщення товарної продукції, тобто продуктів переробки, виробництво яких у межах митних режимів переробки є метою зовнішньоекономічної операції (крім позначеного кодом FV)	603
FO	Супутні продукти переробки, тобто продукти переробки, що за своїми властивостями придатні для подальшого використання, але утворення яких в процесі переробки не є метою зовнішньоекономічної операції	604

Літерний код особливості переміщення	Назва	Цифровий код для автоматизованої обробки*
FP	Залишки переробки, тобто частина чи увесь обсяг товарів, розміщених у митний режим переробки, що не були використані в процесі переробки	605
FR	Залишки або відходи, що утворилися в результаті переробки товарів на митній території або за її межами та мають господарську цінність й підлягають утилізації	606
FS	Декларування експорту українських товарів, повністю використаних під час переробки іноземних товарів	607
FU	Відходи, що утворилися в результаті переробки товарів та за своїми властивостями не мають подальшого використання й підлягають видаленню	608
FV	Переміщення товарної продукції, отриманої в результаті переробки еквівалентних товарів	609
FW	Переміщення товарів (українських або іноземних) для заміни еквівалентних товарів	610
Особливості інших митних режимів		
GA	Неодноразове переміщення товарів та/або транспортних засобів через митний кордон (як в Україну, так із України)	701
GE	Переміщення контейнерів, піддонів, упаковок (етикеток, марок акцизного збору тощо), або інших товарів у рамках торгової операції відповідно до положень додатка В.3 до Конвенції про тимчасове ввезення	702
GG	Переміщення запасних частин та устаткування, призначених відповідно до положень додатка С до Конвенції про тимчасове ввезення для використання при ремонті тимчасово ввезених (вивезених) транспортних засобів (у тому числі у зворотному напрямку)	703
GJ	Переміщення товарів, призначених для показу чи використання на виставках, ярмарках, зустрічах та подібних заходах відповідно до додатка В.1 до Конвенції про тимчасове ввезення	704
GK	Переміщення професійного устаткування відповідно до додатка В.2 до Конвенції про тимчасове ввезення	705
GL	Переміщення товарів у рамках виробничої операції відповідно до додатка В.4 до Конвенції про тимчасове ввезення	706
GM	Переміщення товарів, які ввозяться з навчальною, науковою чи культурною метою відповідно до додатка В.5 до Конвенції про тимчасове ввезення	707
GN	Переміщення особистих речей осіб, які подорожують, та товарів, що ввозяться для спортивних цілей, відповідно до додатка В.6 до Конвенції про тимчасове ввезення	708
GO	Переміщення матеріалів для пропаганди туризму відповідно до додатка В.7 до Конвенції про тимчасове ввезення	709
GP	Переміщення товарів, що ввозяться в рамках прикордонного обігу, відповідно до додатка В.8 до Конвенції про тимчасове ввезення	710
GQ	Переміщення товарів, які ввозяться з гуманітарною метою, відповідно до додатка В.9 до Конвенції про тимчасове ввезення	711
GR	Переміщення тварин відповідно до додатка D до Конвенції про тимчасове ввезення	712
GS	Тимчасове ввезення та реекспорт повітряних суден, які ввозяться на митну територію України українськими авіакомпаніями за договорами оперативного лізингу, а також тимчасове ввезення та реекспорт залізничного рухомого складу, що переміщується через митний кордон України як товар на підставі зовнішньоекономічного договору	713
GT	Реімпорт (реекспорт) товарів по реклаमाції відповідно до пункту 3 частини другої статті 78 або пункту 5 частини першої статті 86 Митного кодексу України	714
HA	Реекспорт товарів, що після ввезення на митну територію України перебували під митним контролем та не були поміщені у митний режим (у тому числі у зв'язку з обмеженнями чи заборонами щодо ввезення таких товарів на митну територію України)	715
HE	Декларування товарів (транспортних засобів), переміщених через митний кордон України на підставі інших, ніж митна декларація на бланку єдиного адміністративного документа, документів	716
HG	Залишки, що утворилися в результаті знищення або руйнування товарів, у тому числі складові товару, які не були знищені або зруйновані, та отримані в результаті знищення або руйнування товарів відходи, які мають господарську цінність й підлягають утилізації	717
HH	Відходи, що утворилися в результаті знищення або руйнування товарів і не мають господарської цінності та не можуть бути утилізовані й підлягають видаленню	718
HI	Декларування консолідованих вантажів, що переміщуються через митні склади та вільні митні зони комерційного типу	719
Дипломатичні представництва		
IA	Ввезення товарів, призначених для офіційного (службового) користування дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав або прирівняних до них організацій чи установ	801
IB	Ввезення товарів, призначених для особистого користування персоналом дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав (та прирівняних до них організацій чи установ) або членами їх сімей, у т. ч. товари, призначені для початкового облаштування	802
IC	Вивезення товарів, призначених для офіційного (службового) користування дипломатичних представництв та консульських установ України за кордоном або прирівняних до них організацій чи установ	803
ID	Вивезення товарів, призначених для особистого користування персоналом дипломатичних представництв та консульських установ України за кордоном (та прирівняних до них організацій чи установ) або членами їх сімей, у т. ч. товари, призначені для початкового облаштування	804

Літерний код особливості переміщення	Назва	Цифровий код для автоматизованої обробки*
IE	Інші (крім позначених кодами IA - ID) переміщення товарів дипломатичними представництвами, консульськими установами, прирівняними до них організаціями чи установами або їх персоналом	805
IF	Переміщення товарів міжурядовими організаціями, створеними за участю України	806
	Збройні Сили	
JB	Переміщення товарів Збройних Сил НАТО у зв'язку з проведенням операцій або навчань	902
JC	Переміщення товарів Збройних Сил України у зв'язку з проведенням операцій або навчань	903
JD	Товари, що з огляду на їх призначення під час перебування під контролем митних органів були спожиті або використані збройними силами	904
JU	Інші (крім позначених кодами JA - JD) переміщення товарів збройних сил чи збройними силами	905
	Валютні цінності	
KA	Переміщення немонетарних: золота, срібла, платини, металів платинової групи	920
KB	Переміщення банкнот, цінних паперів і монет, які не знаходяться в обігу	921
KC	Переміщення монетарних: золота, срібла, платини, металів платинової групи	922
KD	Переміщення банкнот, цінних паперів і монет, які перебувають в обігу	923
	Некласифіковані особливості	
ZZ	Інше	940
Розділ 2. Додаткові особливості переміщення товарів		
08	Операції з товарами, що переміщуються через межі ВЕЗ «Крим»	-
31	Декларування за однією митною декларацією товарів, переміщення яких є торговою операцією, та контейнерів, піддонів, упаковок, етикеток, марок акцизного податку та інших подібних товарів, що зворотно вивозяться в рамках цієї торгової операції	-
32	Декларування за однією митною декларацією товарів, переміщення яких є торговою операцією, та контейнерів, піддонів, упаковок, етикеток, марок акцизного податку та інших подібних товарів, що зворотно ввозяться в рамках цієї торгової операції	-
82	Переміщення товарів у порядку, встановленому для комплектних об'єктів (крім останньої складової комплектного об'єкта)	-
83	Переміщення останньої складової комплектного об'єкта	-
00	Інше	-

У графі 36 «Преференція» зазначаються цифрові коди податкових пільг відповідно до класифікатора звільнень від сплати митних платежів, що представлено у табл. 12.5.

Таблиця 12.5

Класифікатор звільнень від сплати вивізного мита

Назва товару	Код пільги	Підстава для надання пільги
Товари, що вивозяться з України для офіційного і особистого користування особами, які відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і законів України користуються правом вивезення з України таких товарів	062	Митний кодекс України, стаття 282, частина перша, пункт 5; відповідна міжнародна угода України
Товари, що вивозяться з України згідно з міжурядовими угодами України з країнами СНД	400	Угода про створення зони вільної торгівлі від 15 квітня 1994 року; двосторонні міжурядові угоди України з країнами СНД про вільну торгівлю; Договір про зону вільної торгівлі від 30 липня 2012 року
Товари, що вивозяться з України згідно з міжурядовими угодами України з Республікою Грузія	401	Угода про створення зони вільної торгівлі від 15 квітня 1994 року; Угода між Урядом України та Урядом Республіки Грузія про вільну торгівлю від 09 січня 1995 року
Товари, що вивозяться з України згідно з міжурядовою угодою України з Республікою Македонія	402	Угода про вільну торгівлю між Республікою Македонія та Україною від 18 січня 2001 року
Товари, що вивозяться з України згідно з міжурядовими угодами України з державами - учасниками ГУУАМ	404	Угода про створення зони вільної торгівлі між державами - учасниками ГУУАМ від 20 липня 2002 року
Товари, що вивозяться з України відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони	410	Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, стаття 31 Угоди, додаток I-С до глави I розділу IV «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею» (графік скасування вивізного (експортного) мита)
Товари, що вивозяться з України відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони	414	Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, стаття 31 Угоди, додаток I-D до глави I розділу IV «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею» (спеціальні заходи для вивізного (експортного) мита)

Перелік всіх документів, що подаються разом з митної декларацією зазначаються у графі 44 «Додаткова інформація / Подані документи / Сертифікати і дозволи». Відомості щодо кожного документа зазначаються з нового рядка за такою схемою: код документа згідно з класифікатором документів, через пробіл - номер документа, дата та (за наявності даних) кінцевий термін його дії. Перелік цих документів дуже великий, що схематично переставлено на рис. 12.15.

КЛАСИФІКАТОР ДОКУМЕНТІВ, ЩО ПОДАЮТЬСЯ РАЗОМ ЗІ МИТНОЮ ДЕКЛАРАЦІЄЮ	
1101-1810	МИТНІ ДОКУМЕНТИ - всі види митних декларацій, всі рішення митних органів, всі дозволи митних органів, всі види повідомлень до митного органу та різних державних органів, акти про проведення огляд, протоколи порушення митних правил, картки відмови, картки обліку особи, посвідчення агента, посвідчення про реєстрацію транспортних засобів, сертифікати на спрощення митних процедур тощо
2000-2959	ТРАНСПОРТНІ (ПЕРЕВІЗНІ) ДОКУМЕНТИ - міжнародні автомобільні накладні (CMR), авіаційні вантажні накладні (Air Waybill), коносаменти (Bill of Lading), залізничні накладні, книжки МДП (Carnet TIR), свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу, контейнерні коносаменти тощо
3000-3663	КОМЕРЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ - платіжні документи, рахунки-фактури (інвойс), специфікація виробника, прейскурант виробника товарів, калькуляції, рахунок - проформа, пакувальний лист, страховий поліс тощо
4000-4319	ДОГОВОРИ ТА ІНШІ ДОКУМЕНТИ, ЩО ПІДТВЕРДЖУЮТЬ ПРАВО ВОЛОДІННЯ, КОРИСТУВАННЯ ТА РОЗПОРЯДЖЕННЯ ТОВАРМИ - зовнішньоекономічні договори всіх видів та доповнення до цих договорів тощо
5000-5512	ЛІЦЕНЗІЇ, ДОЗВОЛИ, СЕРТИФІКАТИ ТА ІНШІ ДОКУМЕНТИ, ЩО ПІДТВЕРДЖУЮТЬ ДОТРИМАННЯ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ - всі види сертифікатів, всі види ліцензій, всі види спеціальних дозволів, позитивні результати контролю інших державних органів тощо
6000-6022	ДОКУМЕНТИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ПОПЕРЕДНЬОГО ДОКУМЕНТАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ - всі сертифікати контролю інших компетентних органів як України так і інших держав
7001-7017	ДОКУМЕНТИ, ЩО ПІДТВЕРДЖУЮТЬ КРАЇНУ ПОХОДЖЕННЯ - всі види сертифікатів про походження товару, декларації, висновки
8001-8038	ДОКУМЕНТИ, ЩО ПІДТВЕРДЖУЮТЬ ПРАВО НА ПЛЬГИ ІЗ СПЛАТИ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ, НА ЗАСТОСУВАННЯ ПОВНОГО ЧИ ЧАСТКОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД СПЛАТИ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ ВІДПОВІДНО ДО ОБРАНОГО МИТНОГО РЕЖИМУ; ЩО ПІДТВЕРДЖУЮТЬ СПЛАТУ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ; ЩО ПІДТВЕРДЖУЮТЬ ЗМІНУ ТЕРМІНІВ СПЛАТИ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ - свідоцтва, рішення, протоколи тощо
9000-9920	ІНШІ ДОКУМЕНТИ - акти приймання-передачі, акти про знищення, фінансові гарантії, заявки-розрахунки про придбання акцизних марок, акти про взяття проб, комерційні акти тощо

Рис. 12.15. Класифікатор документів, що подаються разом зі митною декларацією

У графі 47 «Нарахування платежів» у п'ятій колонці «Спосіб платежу» зазначається код способу розрахунку відповідно до класифікатора способів розрахунку, що представлено у табл. 12.6.

Таблиця 12.6

Класифікатор способів розрахунку

Код способу розрахунку	Назва
Загальні	
01	Сплата митних платежів у безготівковій формі через рахунки, відкриті на ім'я митних органів в територіальних органах Державної казначейської служби
02	Сплата митних платежів у готівковій формі через касу митного органу або відділення уповноваженого банку
15	Сплата митних платежів у безготівковій формі через рахунки, відкриті на ім'я податкових органів в територіальних органах Державної казначейської служби
72	Сплата митних платежів в інший спосіб, передбачений законом
91	Відстрочення грошових зобов'язань
92	Розстрочення грошових зобов'язань
Способи розрахунку при застосуванні векселів або субсидій	
10	Подання податкового векселя у разі ввезення нафтопродуктів з метою використання у хімічній промисловості за кодами 2710 11 11 00, 2710 11 15 00, 2710 11 21 00, 2710 19 11 00, 2710 19 15 00, 2710 19 25 00, 2710 19 29 00 згідно з УКТ ЗЕД
14	Подання векселя при митному оформленні товарів, що ввозяться в Україну в межах виробничої кооперації
17	Вексель на підставі судових рішень
87	Подання податкового векселя при ввезенні устаткування, обладнання та комплектуючих, що не виробляються в Україні, підприємствами суднобудівної промисловості
93	Цільова субсидія на суму ввізного мита для реалізації проектів технологічних парків
94	Подання податкового векселя в інших випадках, визначених законом
Способи розрахунку при застосуванні умовного звільнення від оподаткування	
06	Сума податку, нарахована умовно, у зв'язку із звільненням від оподаткування, передбаченим Митним кодексом України, Податковим кодексом України, іншими законами України та міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України при розміщенні товарів у митні режими Імпорту (випуск у вільний обіг), експорту
13	Звільнення від сплати митних платежів на підставі судових рішень
28	Сума податку, розрахована для визначення частки податків (мита та податку на додану вартість), що підлягають сплаті при застосуванні умовного часткового звільнення від оподаткування при розміщенні товарів у режим тимчасового ввезення, або частковому зменшенні ставок податків
Способи розрахунку при застосуванні гарантій	
30	Гарантія забезпечення виконання зобов'язань перед митними органами не потрібна
31	Фінансова гарантія у вигляді документу
32	Фінансова гарантія у вигляді грошової застави
35	Гарантування на умовах Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенції МДП) 1975 року
38	Гарантування на умовах Конвенції про тимчасове ввезення (Стамбул, 1990 рік) із застосуванням книжки (карнету) А.Т.А.
55	Різниця між сумами платежів, нарахованими за митною вартістю, визначеною декларантом, і митною вартістю, визначеною митним органом (у разі внесення грошової застави на відповідний рахунок митного органу)
Способи розрахунку, що застосовуються у разі коригування митної вартості	
60	Сума податку, що нараховується згідно з митною вартістю, визначеною митним органом
Способи розрахунку, що застосовуються у разі подання додаткової декларації	
70	Сума податку, що була сплачена за попередньою, тимчасовою, періодичною декларацією, або декларацією, заповненою у звичайному порядку
71	Сума податку, що нараховується за додатковою декларацією
Способи розрахунку, що застосовуються у разі повернення сум митних платежів	
99	Сума податку, що підлягає поверненню

Під номером 3, якщо в графі 19 МД зазначено «1», зазначаються відомості про контейнери в такому порядку: спочатку проставляється загальна кількість контейнерів, далі через знак «/» зазначаються відомості про кожен контейнер: номер контейнера, через знак «/» - код типу контейнера згідно з класифікатором типів контейнерів, що представлено у табл. 12.7 через знак «/» - цифровий код стану заповнення контейнера.

Таблиця 12.7

Класифікатор типів контейнерів

Код типу контейнера	Назва	Довжина	Висота	Максимальне завантаження, кг	Об'єм, куб. м
Середньотонажні контейнери					
111	Універсальний середньотонажний 3-тонний контейнер (УУК-3)	2100 мм	2400 мм	2400	5,2
121	Універсальний середньотонажний 5-тонний контейнер (УУК-5)	2650 мм	2400 мм	4050	10,4
Крупнотонажні контейнери					
211	20-футовий стандартний контейнер (Standard)	20 футів	8 футів	21920	33,9
212	40-футовий стандартний контейнер (Standard)	40 футів	8 футів	26580	67,7
221	40-футовий контейнер підвищеної місткості (High Cube)	40 футів	9 футів	26330	76,4
222	45-футовий контейнер підвищеної місткості (High Cube)	45 футів	9 футів	30440	82,5
231	20-футовий рефрижераторний контейнер (Reefer)	20 футів	8 футів	23950	28,0
232	40-футовий рефрижераторний контейнер (Reefer)	40 футів	8 футів	26110	60,2
233	40-футовий рефрижераторний контейнер підвищеної місткості (High Cube)	40 футів	9 футів	26280	67,4
234	45-футовий рефрижераторний контейнер підвищеної місткості (High Cube)	43 футів	8 футів	24300	75,4
241	20-футовий ізолюваний контейнер (Insulated)	20 футів	8 футів	17780	26,3
251	20-футовий контейнер з вентиляцією (Ventilated)	20 футів	8 футів	21350	32,4
261	20-футовий контейнер з відкритим верхом (Open Top)	20 футів	8 футів	21560	32,0
262	40-футовий контейнер з відкритим верхом (Open Top)	40 футів	8 футів	31570	66,7
271	20-футовий контейнер на базі платформи (Flat Rack)	20 футів	8 футів	27530	27,9
272	40-футовий контейнер на базі платформи (Flat Rack)	40 футів	8 футів	39470	54,8
281	Контейнер-цистерна (Tank)	20 футів	8 футів	26000	24,0
Інші контейнери					
811	Спеціалізований контейнер (Specialized container)	не визначено	не визначено	не визначено	не визначено
911	Невідомий тип контейнера (Unknown container type)	не визначено	не визначено	не визначено	не визначено

У графі 52 «Гарантія не дійсна для» у правому підрозділі графі проставляється цифровий код згідно з класифікатором заходів гарантування заходу гарантування та виду фінансової гарантії, обраних Декларантом, що представлено у табл. 12.8.

Таблиця 12.8

Класифікатор заходів гарантування

Код заходу гарантування	Назва
00	Гарантія не потрібна
01	Індивідуальна фінансова гарантія, видана банківською установою
02	Фінансова гарантія у вигляді грошової застави
05	Гарантування на умовах Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенції МДП) 1975 року
06	Індивідуальна фінансова гарантія, видана незалежним фінансовим посередником
07	Гарантування на умовах Конвенції про тимчасове ввезення (Стамбул, 1990 рік) із застосуванням книжки (карнету) А.Т.А.

Код заходу гарантування	Назва
08	Багаторазова фінансова гарантія, видана банківською установою
09	Багаторазова фінансова гарантія, видана незалежним фінансовим посередником
10	Генеральна фінансова гарантія, видана банківською установою
11	Генеральна фінансова гарантія, видана незалежним фінансовим посередником

У графі 47 «Нарахування платежів» у першій колонці «Вид» зазначається код виду платежу відповідно до класифікатора видів надходжень бюджету, що контролюються митними органами, що представлено у табл. 12.9.

Таблиця 12.9

Класифікатор видів надходжень бюджету, що контролюються митними органами

Код виду надходжень	Вид надходження	Код бюджетної класифікації	Підстава для нарахування податків та зборів
Мито			
Ввізне мито		15010000	Митний кодекс України, глава 42
020	Мито на товари, що ввозяться на територію України суб'єктами господарювання	15010100	
021	Мито на нафтопродукти, транспортні засоби та шини до них, що ввозяться на територію України суб'єктами господарювання	15010500	
120	Мито на товари, що ввозяться (пересилаються) на територію України фізичними особами	15010200	Митний кодекс України, розділ XII
121	Мито на транспортні засоби та шини до них, що ввозяться на територію України фізичними особами	15010500	Митний кодекс України, розділ XII
Вивізне мито		15020000	Митний кодекс України, глава 42, розділ XII
040	Мито на товари, що вивозяться суб'єктами господарювання	15020100	
140	Мито на товари, які вивозяться (пересилаються) фізичними особами	15020200	
Антидемпінгове мито			Митний кодекс України, глава 42, Закон України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту», рішення Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі щодо застосування заходів регулювання зовнішньоекономічної діяльності
023	Антидемпінгове мито на товари, що ввозяться на територію України суб'єктами господарювання	15010900	
123	Антидемпінгове мито на товари, що ввозяться на територію України фізичними особами	15010900	
Спеціальне мито			Митний кодекс України, глава 42, Закон України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну», рішення Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі щодо застосування заходів регулювання зовнішньоекономічної діяльності
024	Спеціальне мито на товари, що ввозяться на територію України суб'єктами господарювання	15010800	
124	Спеціальне мито на товари, що ввозяться на митну територію України фізичними особами	15010800	
Компенсаційне мито			Митний кодекс України, глава 42, Закон України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту», рішення Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі щодо застосування заходів регулювання зовнішньоекономічної діяльності
025	Компенсаційне мито на товари, що ввозяться на територію України суб'єктами господарювання	15011000	
125	Компенсаційне мито на товари, що ввозяться на митну територію України фізичними особами	15011000	
Додатковий імпортний збір			Митний кодекс, Закону України «Про заходи щодо стабілізації платіжного балансу України відповідно до статті XII Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 року»
022	Додатковий імпортний збір на товари, що ввозяться на територію України суб'єктами господарювання	15011100	
122	Додатковий імпортний збір на товари, що ввозяться на митну територію України фізичними особами	15011100	
Акцизний податок			
Акцизний податок з товарів, ввезених на митну територію України суб'єктами господарювання		14030000	Податковий кодекс України, розділ VI, стаття 215
080	Спирт	14030100	Податковий кодекс України, розділ VI, стаття 215, підпункт 215.3.1
081	Лікєро-горілчана продукція	14030200	
082	Виноробна продукція	14030300	
083	Пиво	14030400	
084	Тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну	14030600	Податковий кодекс України, розділ VI, стаття 215, підпункти 215.3.2, 215.3.3

Код виду надходжень	Вид надходження	Код бюджетної класифікації	Підстава для нарахування податків та зборів
		14030700	
085	Транспортні засоби (крім мотоциклів і велосипедів)	14030800	Податковий кодекс України, розділ VI, стаття 215, підпункт 215.3.5
086	Мотоцикли (включаючи мопеди) та велосипеди з допоміжним мотором, з колясками або без них	14030900	Податковий кодекс України, розділ VI, стаття 215, підпункт 215.3.7
090	Кузови для моторних транспортних засобів	14031000	Податковий кодекс України, розділ VI, стаття 215, підпункт 215.3.6
092	Пальне	14031900	Податковий кодекс України, розділ VI, стаття 215, підпункти 215.2.3, 215.3.4
027	Інші підакцизні товари іноземного виробництва	14032000	
Акцизний податок з товарів, ввезених на митну територію України фізичними особами		14030000	Податковий кодекс України, розділ VI, стаття 215
185	Транспортні засоби (крім мотоциклів і велосипедів)	14030800	Податковий кодекс України, розділ VI, стаття 215, підпункт 215.3.5
186	Мотоцикли (включаючи мопеди) та велосипеди з допоміжним мотором, з колясками або без них	14030900	Податковий кодекс України, розділ VI, стаття 215, підпункт 215.3.7
190	Кузови для моторних транспортних засобів	14031000	Податковий кодекс України, розділ VI, стаття 215, підпункт 215.3.6
127	Інші підакцизні товари іноземного виробництва	14032000	
Податок на додану вартість			
028	Податок на додану вартість з товарів, ввезених на територію України суб'єктами господарювання (крім лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів та медичних виробів за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України; а також лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання, дозволених для застосування у межах клінічних випробувань, дозвіл на проведення яких надано центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я)	14070100	розділ V Податкового кодексу України
128	Податок на додану вартість з товарів, ввезених на територію України фізичними особами		
029	Податок на додану вартість з лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів та медичних виробів за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України; а також лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання, дозволених для застосування у межах клінічних випробувань, дозвіл на проведення яких надано центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я	14070200	розділ V Податкового кодексу України
Інші види бюджетних надходжень			
026	Інші збори з імпорту	15010300	Митний кодекс України
050	Штрафи за порушення митних правил	21081100	Митний кодекс України
095	Штраф за порушення митних правил, що передбачені статтями 472, 482, 483, 484 Митного кодексу України	21081100	Митний кодекс України, глава 68
051	Надходження коштів від реалізації конфіскованого майна за матеріалами митних органів	24010100	Митний кодекс України
052	Надходження конфіскованої національної та іноземної валюти за матеріалами митних органів	24010300	Митний кодекс України
053	Надходження валюти, щодо якої минув строк позовної давності	24030000	Цивільний кодекс України, Митний кодекс України
059	Надходження коштів від реалізації безхазяйного майна, знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі	31010200	Бюджетний кодекс
055	Кошти від реалізації скарбів, які є пам'ятками історії та культури, майна, одержаного державою в порядку спадкування чи дарування (у тому числі того, від якого відмовився власник або отримувач)	31010100	Бюджетний кодекс
060	Штраф за порушення податкового законодавства	21081100	Податковий кодекс України, розділ II, стаття 123
070	Єдиний збір, який справляється в пунктах пропуску через державний кордон України	22110000	Закон України «Про єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України»

Код виду надходжень	Вид надходження	Код бюджетної класифікації	Підстава для нарахування податків та зборів
071	Плата за виконання митних формальностей поза місцем розташування та поза робочим часом, установленим для митних органів	22200000	Митний кодекс України, постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2003 № 93 «Про справляння плати за виконання митних формальностей митними органами поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для митних органів»
079	Надходження сум кредиторської та депонентської заборгованості підприємств, організацій та установ, щодо яких минув строк позовної давності (у тому числі коштів від реалізації майна, за яким не звернувся власник до закінчення строку зберігання)	24030000	Цивільний кодекс України, Митний кодекс України
092	Екологічний податок	19010600	Податковий кодекс України, розділ VIII, стаття 241, підпункт 241.2.2
093	Інші надходження	24060300	
Інші види надходжень			
031	Відшкодування витрат митних органів на зберігання товарів, транспортних засобів на складах митних органів	25010100	Митний кодекс України

У графі 31 «Вантажні місця та опис товарів – Маркування та кількість - Номери контейнерів – Кількість та розпізнавальні особливості» зазначається код одиниці виміру за рахунком або іншим документом, що визначає вартість товару, згідно з класифікатором одиниць вимірювання та обліку, що використовуються у процесі оформлення митних декларацій, що представлено у табл. 12.10.

Таблиця 12.10

Класифікатор одиниць вимірювання та обліку, що використовуються у процесі оформлення митних декларацій

Цифровий код	Літерний код	Найменування одиниці вимірювання чи обліку	Скорочене позначення
Одиниці вимірювання, передбачені УКТ ЗЕД			
166	KGM	Кілограм	кг
181	GRT	Брутто-реєстрова тонна	брутто-реєстр. т
185	CCT	Вантажопідйомність у метричних тоннах	(вантажпідйом. метрич. т)
163	GRM	Грам	г
306	GFI	Грам подільних ізотопів	г поділ. ізотоп.
162	CTI	Карат метричний	Кар (= 200 мг)
055	MTK	Квадратний метр	м ²
861	KNI	Кілограм азоту	кг N
859	KPH	Кілограм гідроокису калію	кг KOH
863	KSH	Кілограм гідроокису натрію	кг NaOH
857	KPO	Кілограм оксиду калію	кг K ₂ O
841	KHS	Кілограм пероксиду водню	кг H ₂ O ₂
865	KPP	Кілограм п'ятиокису фосфору	кг P ₂ O ₅
800	KCC	Кілограм хлорид холіну	кг C ₅ H ₁₄ ClNO
845	KSD	Кілограм сухої на 90 % речовини	кг сух. 90 % реч
867	KUP	Кілограм урану	кг U
113	MTQ	Кубічний метр	м ³
305	CUR	Кюрі	Ki
112	LTR	Літр	л
831	LPA	Літр чистого (100 %) спирту	л 100 % спирт
006	MTR	Метр	м
715	NPR	Пара	2 шт. (пар)
797	CEN	Сто штук	100 шт
114	MQM	Тисяча кубічних метрів	тис. м ³
130	KLT	Тисяча літрів	тис. л
798	MIL	Тисяча штук	тис. шт
246	MWH	Тисяча кіловат-годин	тис. кВт·год
796	NMB	Штука	шт
Інші одиниці вимірювання та обліку			
173	CMT	Сантиметр	см
102	KMT	Кілометр	км
039	INH	Дюйм	Дюйм (= 10 великим лініям = 12 малим лініям = 25,40 мм)

Цифровий код	Літерний код	Найменування одиниці вимірювання чи обліку	Скорочене позначення
041	FOT	Фут	Фут (0,3048 м.)
051	CMK	Квадратний сантиметр	см 2
071	INK	Квадратний дюйм	кв. дюйм (= 6,4516 см 2)
073	FTK	Квадратний фут	кв. фут (= 144кв.дюймам =0,092903 м 2)
111	CMQ	Кубічний сантиметр	см 3
132	FTQ	Кубічний фут	куб. фут (= 1728 куб. дюймам =0,02831685 м 3)
354	SEC	Секунда	с
359	DOY	Доба	доба
356	HUR	Година	год
355	MIN	Хвилина	хв
187	ONZ	Унція торговельна	торг. Унція (= 28,34933 г)
201	APZ	Унція аптекарська татройська	трой. Унція (= 8 драхмам =31,1035 г)
186	LBR	Фунт торговельний	торг. Фунт (= 16 унціям = 256 драхмам = 7000 грамам = 453,59237 г)
214	KWT	Кіловат	кВт
204	TAH	Тисяча ампер-годин	кА год
740	DPC	Дюжина штук	дюжина шт
641	DZN	Дюжина	Дюжина (=12 штук)
626	CLF	Сто листів	100 листів
168	TON	Тонна метрична	т
704	SET	Набір	набір
003	MMT	Міліметр	мм
050	MMK	Квадратний міліметр	мм 2
110	MMQ	Кубічний міліметр	мм 3
366	ANN	Рік	рік
362	MON	Місяць	місяць
161	MGM	Міліграм	мг
999	KLC	1000 літрів у літрах, приведених до температури 15° C	тис. л при 15° C

У випадку не завершення митного оформлення, проставляється код причини, що представлено у табл. 12.11.

Таблиця 12.11

Класифікатор причин незавершення митного оформлення

Код причини	Назва
0101	Помилки у митній декларації
0102	Не подано всі необхідні документи
0103	Відсутність коштів передоплати, необхідних для сплати належних митних платежів
0104	Відсутність дозволу / заборона здійснення певної операції
0105	Затримки у зв'язку з потребою проведення додаткової перевірки
0106	Отримано звернення підприємства - суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності з метою оформлення тимчасової декларації
0107	Отримано звернення підприємства - суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності у зв'язку з відмовою від комерційної операції
0108	Отримано звернення підприємства - суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності у зв'язку з пошкодженням/втратою вантажу, документів
0201	Прийняття митним органом рішення про коригування митної вартості товарів
0205	Складено протокол про порушення митних правил у зв'язку з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві дані щодо вартості товарів
0301	Прийняття митним органом рішення про визначення коду товару (відмінного від задекларованого) не призвело до збільшення митних платежів чи застосування нетарифних заходів регулювання
0302	Прийняття митним органом рішення про визначення коду товару (відмінного від задекларованого) призвело до збільшення митних платежів
0303	Прийняття митним органом рішення про визначення коду товару (відмінного від задекларованого) призвело до застосування нетарифних заходів регулювання
0402	Виявлено невідповідність кількості товарів заявленим даним
0404	Складено протокол про порушення митних правил у зв'язку з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві дані щодо кількості товарів
0501	Виявлено невідповідність опису товарів заявленим даним, що не призвело до збільшення митних платежів чи застосування нетарифних заходів регулювання
0502	Виявлено невідповідність опису товарів заявленим даним, що призвело до збільшення митних платежів

Код причини	Назва
0503	Виявлено невідповідність опису товарів заявленим даним, що призвело до застосування нетарифних заходів регулювання
0504	Складено протокол про порушення митних правил у зв'язку з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві дані щодо опису товарів
0602	Виявлено недекларування товарів, крім товарів, заявлених до митного оформлення
0701	Визначення країни походження (відмінної від задекларованої) не призвело до збільшення митних платежів чи застосування нетарифних заходів регулювання
0702	Визначення країни походження (відмінної від задекларованої) призвело до збільшення митних платежів
0703	Визначення країни походження (відмінної від задекларованої) призвело до застосування нетарифних заходів регулювання
0704	Складено протокол про порушення митних правил у зв'язку з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві дані щодо походження товарів
0801	Виявлено незаконне переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин
0802	Виявлено незаконне переміщення зброї та боєприпасів
0803	Виявлено незаконне переміщення отруйних, радіоактивних або вибухових речовин
0804	Виявлено незаконне переміщення історичних і культурних цінностей
0901	Прийняття митним органом рішення про призупинення митного оформлення товару, що містить об'єкт права інтелектуальної власності
0902	Прийняття митним органом рішення про призупинення митного оформлення нехарчової продукції за результатами державного контролю
1001	Виявлено неправдиві дані, що підтверджують проведення інших видів контролю уповноваженими державними органами
1101	Виявлено неправдиві дані про підстави надання пільг зі сплати митних платежів (крім пов'язаних з походженням товару)
1201	Виявлено неправдиві дані про документи вповноважених органів на окремі товари, щодо переміщення яких через митний кордон України встановлено нетарифні заходи регулювання
1301	Складено протокол про порушення митних правил (крім причин незавершення митного оформлення, позначених кодами 0101 - 1201)

Товари, що пересилаються через митний кордон України в міжнародних поштових відправленнях, декларуються шляхом подання митному органу:

- 1) митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа у разі:
 - надходження на адресу декларанта підакцизних товарів;
 - або надходження на адресу декларанта (крім громадянина) в одній депеші від одного відправника товарів, що відповідно до МКУ та ПКУ є об'єктами оподаткування митними платежами;
 - або пересилання декларантом (крім громадянина) товарів, митна вартість яких перевищує суму, еквівалентну 150 євро;
 - або надходження на адресу громадянина в одній депеші від одного відправника товарів, сумарна фактурна вартість яких перевищує суму, еквівалентну 10 000 євро;
 - або пересилання громадянином товарів, сумарна фактурна вартість яких перевищує суму, еквівалентну 10 000 євро;
- 2) уніфікованих міжнародних документів, форми яких установлені актами Всесвітнього поштового союзу, а саме:
 - митної декларації CN 23, використання якої обов'язкове під час пересилання посилок, міжнародних згрупованих поштових відправлень з позначкою «Консигнація» і відправлень «EMS» та можливе у разі пересилання відправлень з оголошеною цінністю;
 - або митної декларації CN 22, використання якої обов'язкове під час пересилання дрібних пакетів, мішків «М» і відправлень «EMS» з вкладенням письмової кореспонденції та можливе у разі пересилання бандеролей.

Товари, що пересилаються через митний кордон України у міжнародних експрес-відправленнях, декларуються шляхом подання митному органу:

- 1) митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа:

- у разі надходження на адресу декларанта підакцизних товарів;
- або у разі надходження на адресу декларанта (крім громадянина) товарів, що відповідно до МКУ та ПКУ є об'єктами оподаткування митними платежами;
- або у разі пересилання декларантом (крім громадянина) товарів, митна вартість яких перевищує суму, еквівалентну 150 євро;
- або у разі надходження на адресу громадянина в одному вантажі експрес-перевізника від одного відправника товарів, сумарна фактурна вартість яких перевищує суму, еквівалентну 10 000 євро;
- або у разі пересилання громадянином товарів, сумарна фактурна вартість яких перевищує суму, еквівалентну 10 000 євро;

2) митної декларації М-16:

- у разі надходження на адресу громадянина товарів, сумарна фактурна вартість яких перевищує суму, що не є об'єктом оподаткування митними платежами, але не перевищує суму, еквівалентну 10000 євро;
- у разі пересилання громадянином товарів, які є об'єктом оподаткування вивізним митом, або якщо відповідно до закону державними органами видаються документи, необхідні для здійснення митного контролю та митного оформлення таких товарів;

3) письмової заяви у разі пересилання декларантом (крім громадянина) товарів, митна вартість яких не перевищує суму, еквівалентну 150 євро.

Під час переміщення (пересилання) товарів через митний кордон України громадянами митна декларація на бланку єдиного адміністративного документа заповнюється у разі, коли такі товари відповідно до Митного кодексу України та цього Положення декларуються з поданням митної декларації, передбаченої законодавством України для підприємств, а також для декларування товарів (у тому числі транспортних засобів особистого користування), що ввозяться на митну територію України і підлягають державній реєстрації відповідно до законодавства.

Для письмового декларування громадянами особистих речей, інших товарів для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних з провадженням підприємницької діяльності (крім передбачених в абзаці першому цього пункту), використовується митна декларація.

Для декларування транскордонного переміщення фізичними особами валюти України, іноземної валюти та банківських металів у сумі, що дорівнює або перевищує еквівалент 10 тисяч євро, а також для письмового декларування фізичними особами платіжних документів та цінних паперів (акцій, облігацій, купонів до них, векселів (тратт), боргових розписок, акредитивів, чеків, банківських наказів, депозитних сертифікатів, інших фінансових та банківських документів), виражених у валюті України, в іноземній валюті або банківських металах, сумарна фактурна вартість яких перевищує суму, встановлену МКУ для письмового декларування товарів, що переміщуються громадянами.

Під час здійснення митного оформлення товарів із застосуванням митних декларацій на бланку єдиного адміністративного документа факт виконання окремих митних формальностей підтверджується шляхом внесення посадовою особою митного органу, яка виконала таку формальність, за допомогою автоматизованої системи митного оформлення відповідної відмітки до електронної митної декларації.

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

1). Метою митного оформлення є:

- a) забезпечення дотримання встановленого законодавством України порядку переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, а також забезпечення статистичного обліку ввезення на митну територію України, вивезення за її межі і транзиту через її територію товарів;
- b) тільки забезпечення дотримання встановленого законодавством України порядку переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;
- c) тільки забезпечення статистичного обліку ввезення на митну територію України, вивезення за її межі і транзиту через її територію товарів;
- d) оформлення митних декларацій при переміщенні товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;
- e) надання дозволу на пропуск товарів через митний кордон України за результатами документального контролю для переміщення їх до пункту призначення на території України чи до пункту вивезення (пропуску) за межі митної території України.

2). Для виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів і транспортних засобів комерційного призначення застосовується автоматизована система митного оформлення, яка називається:

- a) «електронний кабінет»;
- b) «єдине вікно для міжнародної торгівлі»;
- c) «електронний кабінет митного контролю»;
- d) «електронний кабінет декларанта»;
- e) «єдине вікно митниці».

3). Виконання митних формальностей митними органами у місцях розташування митних органів за одну годину роботи (незалежно від кількості посадових осіб митного органу, залучених до виконання митних формальностей) у робочий час:

- a) 20 євро;
- b) 40 євро;
- c) 80 євро;
- d) 60 євро;
- e) безкоштовно.

4). Митне оформлення підакцизних товарів здійснюється:

- a) у будь-якому підрозділі митного органу;
- b) у пункті ввезення (пропуску) на митну територію України;
- c) у спеціально визначених для цього митних органах;
- d) у підрозділі митного органу за місцем розташування декларанта;
- e) у підрозділі митного органу за місцем призначення таких товарів.

5). Митне оформлення розпочинається з моменту подання митному органу декларантом:

- a) попередньої митної декларації;
- b) заяви на митне оформлення;
- c) документа перевізника;
- d) митної декларації або електронного документу, який відповідно до законодавства замінює митну декларацію;
- e) документа постачальника або покупця.

6). Письмова заявка встановленої форми, що подається митному органу і містить відомості про товари та транспортні засоби, митний режим, нарахування податків і зборів та інших платежів – це:

- a) митна декларація;
- b) митна накладна;
- c) митний акт;
- d) митна довідка;
- e) митне повідомлення.

7). Митне оформлення завершується з моменту пред'явлення митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення, подання митної декларації або документа, який відповідно до законодавства її замінює, в найкоротший можливий строк, але не більше ніж:

- a) однієї робочої години;
- b) дві робочих години;
- c) чотири робочих години;
- d) три робочих години;
- e) одного робочого дня.

8). Митна декларація, що містить обсяг відомостей (даних), достатній для завершення митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення у заявлений митний режим – це:

- a) звичайна;
- b) попередня;
- c) періодична;
- d) тимчасова;
- e) додаткова.

9). Митна декларація подається до ввезення в Україну товарів, транспортних засобів комерційного призначення (у тому числі з метою транзиту) або після їх ввезення, якщо ці товари, транспортні засоби перебувають на території пункту пропуску через державний кордон – це:

- a) звичайна;
- b) попередня;
- c) періодична;
- d) тимчасова;
- e) додаткова.

10). Митна декларація на такі товари за умови, що вона містить дані, достатні для поміщення їх у заявлений митний режим, та під зобов'язання про подання додаткової декларації у строк, що встановлено законодавством, - це:

- a) звичайна;
- b) попередня;
- c) періодична;
- d) тимчасова;
- e) додаткова.

11). Митна декларація, яка подається на регулярне переміщення через митний кордон України товарів однією і тією ж особою на одних і тих же умовах та підставах протягом строку, що встановлено законодавством, - це:

- a) звичайна;
- b) попередня;
- c) періодична;
- d) тимчасова;
- e) додаткова.

12). Митна декларація, яка містить точні відомості про товари, що задекларовані - це:

- a) звичайна;
- b) попередня;
- c) періодична;
- d) тимчасова;
- e) додаткова.

1

3). Ввезення товару на територію України за попередньою митною декларацією дозволяється з дати її оформлення митним органом протягом:

- a) 30 днів;
- b) 45 днів;
- c) 75 днів;
- d) 60 днів;
- e) 90 днів.

14). Декларант зобов'язаний подати додаткову декларацію з дати оформлення тимчасової митної декларації у трок не більше:

- a) 30 днів;

- b) 45 днів;
- c) 75 днів;
- d) 60 днів;
- e) 90 днів.

15). При ввезенні на митну територію України підакцизних товарів є обов'язковим подання митної декларації, а саме:

- a) звичайна;
- b) попередня;
- c) періодична;
- d) тимчасова;
- e) додаткова.

16). Регулярне переміщення – це переміщення через митний кордон України товарів однією і тією ж особою на одних і тих же умовах та підставах протягом не більше:

- a) 30 днів;
- b) 60 днів;
- c) 120 днів;
- d) 90 днів;
- e) 180 днів.

17). При ввезенні товарів, транспортних засобів комерційного призначення в Україну, у тому числі з метою транзиту, замість попередньої митної декларації використовується митна декларація:

- a) звичайна;
- b) попередня;
- c) періодична;
- d) тимчасова;
- e) додаткова.

18). Дозволяється подання до кількох попередніх, тимчасових, спрощених або періодичних митних декларацій, що були оформлені одним митним органом в межах одного зовнішньоекономічного договору та одного митного режиму, за умови дотримання строків подання:

- a) однієї додаткової декларації;
- b) двох додаткових декларацій;
- c) чотирьох додаткових декларацій;
- d) трьох додаткових декларацій;
- e) без обмежена кількість додаткових декларацій.

19). Митна декларація подається митному органу, який здійснює митне оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, з дати доставлення цих товарів, транспортних засобів до зазначеного органу протягом:

- a) одного робочого дня;
- b) п'яти робочих днів;
- c) п'ятнадцяти робочих днів;
- d) десяти робочих днів;
- e) двадцяти робочих днів.

20). У разі відмови у прийнятті митної декларації посадовою особою митного органу заповнюється картка відмови у прийнятті митної декларації за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику:

- a) квитанція відмови;
- b) протокол відмови;
- c) відомість про відмову;
- d) повідомлення про відмову;
- e) картка відмови.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1). Декларант – імпортер підприємство ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «ФАВОР», код ЄДРПОУ 30869621, юридична адреса: 25006, м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, буд. 10 А, банківська установа АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» (код ЄДРПОУ 14305909, МФО 380805). За умовами

зовнішньоекономічного контракту № 210207 від 02 липня попереднього року покупець ПП «ФАВОР» купує у постачальника Ferrocontinent, s.r.o., 04001, Moyzesova 36, Kosice, Slovak Republic, феросиліцій ФС-45 (характеристика – кусковий, з вмістом кремнію 43,0 %, фракція 10-50 мм. Розфасований у поліпропіленові біг-беги. Хімічний склад: кремній (Si) 43,0 %, хром (Cr) 0,17 %, марганець (Mn) 0,4 %, алюміній (Al) 0,63 %, вуглець (C) 0,1 %, фосфор (P) 0,03 %, сірка (S) 0,003 %, магній (Mg) 0 %. Партія № 100, ГОСТ 1415-93. Код УКТЗЕД 7202299000. Попередня митна декларація № 902569 від 01 лютого поточного року. Використовується для розкислення та легування сталі у металургійній промисловості. Вага брутто 21,605 т, вага нетто 21,557 т. Покупна вартість складає 805 доларів США за 1 базову тону при показнику кремнію 45,0 %. Умови поставки FCA (SK Оравски Подзамок Словаччина). Автомобільний транспорт ВІ 8162 EX / ВІ 08188 СК. Митний орган в'їзду UA 305090 Закарпатська митниця. Місцезнаходження товару BD 901-202-1-1. Зазначити показники митної декларації – загальну, що вказано таблиці. Дата оформлення - 08 лютого поточного року. Мито дорівнюється 3 відсотка від митної вартості. Для митного контролю були надані наступні документи:

- сертифікат якості № 721732 від 29 січня поточного року;
- рахунок – проформа № 23 від 24 січня поточного року;
- рахунок-фактури (invoice) № 12902 від 29 січня поточного року;
- міжнародна товарно-транспортна накладна CMR А№45723 від 29 січня поточного року;
- декларація про походження товару № 12902 від 29 січня поточного року;
- платіжне доручення, що підтверджує оплату імпортеру, № 65 від 27 січня поточного року;
- рахунок-фактури про надання транспортних послуг № 48 від 01 лютого поточного року на загальну вартість 25410,00 грн. (загальний кілометраж 1210 км., де у тому числі місця навантаження до кордону 876 км);
- довідка про вартість транспортних послуг № 21/02 від 01 лютого поточного року;
- висновок про вартісні характеристики товару № 123/29 від 16 січня поточного року;
- контракт № 210207 від 02 липня попереднього року;
- специфікація до контракту № 23 від 24 грудня попереднього року;
- договір про надання транспортних послуг перевізника № 130 ТР від 13 серпня попереднього року;
- доповнення до договору про надання транспортних послуг № 130 ТР від 13 серпня попереднього року № 9 від 26 січня поточного року;
- митна декларація країни відправлення SK22SK653EX21264203 від 06 квітня поточного року.

Таблиця

Показники митної декларації

Номер графи у митній декларації	Найменування граф	Значення показників митної декларації
Графа 1	Декларація	
Графа 2	Експортер/відправник	
Графа 8	Одержувач	
Графа 11	Торгівельна країна / країна виробництва	
Графа 12	Відомість про вартість	
Графа 14	Декларант	
Графа 15	Країна відправника / експорту, код країни відправника	
Графа 18	Ідентифікація і країна реєстрації транспортного засобу при відправленні	
Графа 20	Умови поставки	
Графа 21	Ідентифікація і країна реєстрації транспортного засобу на кордоні	
Графа 22	Валюта та загальна сума	
Графа 23	Курс валют	
Графа 24	Характер угоди	
Графа 25	Вид транспорту на кордоні	
Графа 26	Вид транспорту в межах країни	
Графа 28	Фінансові та банківські відомості	
Графа 29	Митний орган виїзду / в'їзду	
Графа 30	Місцезнаходження товарів	
Графа 31	Вантажні місця та опис товару	
Графа 32	Товар	
Графа 33	Код товару	
Графа 34	Код країни походження	
Графа 35	Вага брутто (кг)	
Графа 37	Процедура	
Графа 38	Вага нетто (кг)	
Графа 40	Попередній документ	
Графа 42	Ціна товару	
Графа 43	Код МВВ	
Графа 44	Додаткова інформація	
Графа 45	Коригування	
Графа 46	Статистична вартість	
Графа 47	Нарахування платежів	

2). Декларант – імпортер підприємство ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «ФАВОР», код ЄДРПОУ 30869621, юридична адреса: 25006, м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, буд. 10 А, банківська установа АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» (код ЄДРПОУ 14305909, МФО 380805). За умовами зовнішньоекономічного контракту № 180730 від 30 липня попереднього року покупець ПП «ФАВОР» купує у постачальника Ferrocontinent, s.r.o., 04001, Moyzesova 36, Kosice, Slovak Republic, феросиліцій ФС-65 (характеристика - кусковий замовою часткою кремнію 65,2 %, фракція 10-50 мм, 21,06 тон. Розфасований у поліпропіленові біг-беги. Хімічний склад: кремній (Si) 65,2 %, хром (Cr) 0,17 %, марганець (Mn) 0,002, алюміній (Al) 0,384 %, вуглець (C) 0,1 %, фосфор (P) 0,03 %, сірка (S) 0,003 %, магній (Mg) 0 %. ГОСТ 1415-93, виробник OFZ.a.s. Код УКТЗЕД 7202210000. Попередня митна декларація № 900488 від 07 квітня поточного року. Використовується для розкислення та легування сталі у металургійній промисловості. Вага бруто 21,4 т, вага нетто 21,06 т. Покупна вартість 1750 євро за 1 метричну тону. Умови поставки FCA (SK Оравски Подзамок Словаччина). Автомобільний транспорт АО 4577 PI / АО 6171 X3. Митний орган в'їзду UA 305090 Закарпатська митниця. Місцезнаходження товару BD 901-202-1-1. Зазначити показники митної декларації – загальну, що вказано у таблиці. Дата оформлення - 11 квітня поточного року. Мито дорівнюється 5 відсотка від митної вартості. Для митного контролю були надані наступні документи:

- сертифікат якості № б/н від 06 квітня поточного року;
- пакувальний лист (Packing list) № 202270 від 06 квітня поточного року;
- рахунок-фактура (invoice) № 202270 від 06 квітня поточного року;
- міжнародна товарно-транспортна накладна CMR А№ 1 від 06 квітня поточного року;
- декларація про походження товару № 202270 від 06 квітня поточного року;
- сертифікат з перевезення (походження) товару форми EUR.1 № 732254 від 06 квітня поточного року;
- довідка про вартість транспортних послуг № б/н від 05 квітня поточного року; на загальну вартість 30250,00 грн. (загальний кілометраж 1220 км., де у тому числі від місця навантаження до кордону 880 км);
- висновок про вартісні характеристики товару № 123/111 від 08 квітня поточного року;
- контракт № 180730 від 30 липня попереднього року;
- специфікація до контракту № 20 від 05 квітня поточного року;
- договір про надання транспортних послуг перевізника № 0802 TP1 від 08 лютого поточного року;
- технічна довідка № 8301011 від 08 лютого поточного року;
- митна декларація країни відправлення 0017879 від 01 лютого поточного року.

Таблиця

Показники митної декларації

Номер графи у митній декларації	Найменування граф	Значення показників митної декларації
Графа 1	Декларація	
Графа 2	Експортер/відправник	
Графа 8	Одержувач	
Графа 11	Торгівельна країна / країна виробництва	
Графа 12	Відомість про вартість	
Графа 14	Декларант	
Графа 15	Країна відправника / експорту, код країни відправника	
Графа 18	Ідентифікація і країна реєстрації транспортного засобу при відправленні	
Графа 20	Умови поставки	
Графа 21	Ідентифікація і країна реєстрації транспортного засобу на кордоні	
Графа 22	Валюта та загальна сума	
Графа 23	Курс валют	
Графа 24	Характер угоди	
Графа 25	Вид транспорту на кордоні	
Графа 26	Вид транспорту в межах країни	
Графа 28	Фінансові та банківські відомості	
Графа 29	Митний орган виїзду / в'їзду	
Графа 30	Місцезнаходження товарів	
Графа 31	Вантажні місця та опис товару	
Графа 32	Товар	
Графа 33	Код товару	
Графа 34	Код країни походження	
Графа 35	Вага бруто (кг)	
Графа 37	Процедура	
Графа 38	Вага нетто (кг)	
Графа 40	Попередній документ	
Графа 42	Ціна товару	
Графа 43	Код MBV	
Графа 44	Додаткова інформація	
Графа 45	Коригування	

Номер графи у митній декларації	Найменування граф	Значення показників митної декларації
Графа 46	Статистична вартість	
Графа 47	Нарахування платежів	

3). Декларант – імпортер підприємство ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «ФАВОР», код ЄДРПОУ 30869621, юридична адреса: 25006, м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, буд. 10 А, банківська установа АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» (код ЄДРПОУ 14305909, МФО 380805). За умовами зовнішньоекономічного контракту № 180730 від 30 липня попереднього року покупець ПП «ФАВОР» купує у постачальника Ferroscontinent, s.r.o., 04001, Moyzesova 36, Kosice, Slovak Republic, феросиліцій ФС-65 (характеристика – кусковий, з вмістом кремнію 65,2 %, фракція 10-50 мм, 21,06 тон. Розфасований у поліпропіленові біг-беги. Хімічний склад: кремній (Si) 65,2 %, хром (Cr) 0,17 %, марганець (Mn) 0,002, алюміній (Al) 0,384 %, вуглець (C) 0,1 %, фосфор (P) 0,03 %, сірка (S) 0,003 %, магній (Mg) 0 %. ГОСТ 1415-93, виробник OFZ.a.s. Код УКТЗЕД 7202210000. Попередня митна декларація № 900488 від 07 квітня поточного року. Використовується для розкислення та легування сталі у металургійній промисловості. Вага брутто 21,4 т, вага нетто 21,06 т. Покупна вартість 1750 євро за 1 метричну тону. Умови поставки FCA (SK Оравски Подзамок Словаччина). Автомобільний транспорт АО 4577 PI / АО 6171 X3. Митний орган в'їзду UA 305090 Закарпатська митниця. Місцезнаходження товару BD 901-202-1-1. Зазначити показники попередньої митної декларації, що вказано у таблиці. Дата оформлення - 07 квітня поточного року.

Таблиця

Показники попередньої митної декларації

Номер графи у митній декларації	Найменування граф	Значення показників митної декларації
Графа 1	Декларація	
Графа 2	Експортер/відправник	
Графа 8	Одержувач	
Графа 11	Торгівельна країна / країна виробництва	
Графа 12	Відомість про вартість	
Графа 14	Декларант	
Графа 15	Країна відправника / експорту, код країни відправника	
Графа 18	Ідентифікація і країна реєстрації транспортного засобу при відправленні	
Графа 20	Умови поставки	
Графа 21	Ідентифікація і країна реєстрації транспортного засобу на кордоні	
Графа 22	Валюта та загальна сума	
Графа 23	Курс валют	
Графа 24	Характер угоди	
Графа 25	Вид транспорту на кордоні	
Графа 26	Вид транспорту в межах країни	
Графа 28	Фінансові та банківські відомості	
Графа 29	Митний орган виїзду / в'їзду	
Графа 30	Місцезнаходження товарів	
Графа 31	Вантажні місця та опис товару	
Графа 32	Товар	
Графа 33	Код товару	
Графа 34	Код країни походження	
Графа 35	Вага брутто (кг)	
Графа 37	Процедура	
Графа 38	Вага нетто (кг)	
Графа 40	Попередній документ	
Графа 42	Ціна товару	
Графа 43	Код MBV	
Графа 44	Додаткова інформація	
Графа 45	Коригування	
Графа 46	Статистична вартість	
Графа 47	Нарахування платежів	

4). Декларант – імпортер підприємство ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «ФАВОР», код ЄДРПОУ 30869621, юридична адреса: 25006, м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, буд. 10 А, банківська установа АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» (код ЄДРПОУ 14305909, МФО 380805). За умовами зовнішньоекономічного контракту № FZCO/21-22/SC/936 від 19 вересня попереднього року покупець ПП «ФАВОР» купує у постачальника TUF METALLURGIE FZCO, PLOT NO, S30121A, JAFS SOUTH, JEBEL ALI, DUBAY, UAE, 643906, феромарганець (характеристика - марганець (Mn) 75,27 %, кремній (Si) 0,86 %, вуглець (C) 6,98 %, сірка (S) 0,019 %, фосфор (P) 0,205 %, фракція 10-60 мм, 25 т в біг-бегах. ГОСТ 4755-91. Використовується для розкислення та легування сталі у металургійній промисловості. Країна виробника: Індія. Код УКТЗЕД 7202118000. Попередня митна декларація № 900633 від 08 листопада поточного (або попереднього) року. Вага брутто 25,04 т, вага нетто 25 т. Покупна вартість 1740 доларів США за 1 метричну тону. Умови поставки CIF (UA Одеса). Морський транспорт з О.А. Емірати до м. Одеса – транспортний перевізник MSC LARA. Автомобільний транспорт з порту м. Одеса до м. Кропивницький BH 4985EH / BH

9073 ХК. Митний орган в'їзду UA 500040 Одеська митниця. Місцезнаходження товару BD 901-202-1-1. Зазначити показники митної декларації – загальну, що вказано у таблиці. Дата оформлення - 16 листопада поточного (або попереднього) року. Мито дорівнюється 5 відсотка від митної вартості. Для митного контролю були надані наступні документи:

- сертифікат якості № FZCO/21-22/SC/936 від 08 жовтня поточного (або попереднього) року;
- пакувальний лист (Packing list) № FZCO/21-22/4050 від 08 жовтня поточного (або попереднього) року;
- рахунок – проформа № FZCO/21-22/SC/936 від 15 вересня поточного (або попереднього) року;
- рахунок-фактури (invoice) № FZCO/21-22/4050 від 08 жовтня поточного (або попереднього) року;
- коносамент (Bill of lading) міжнародна товарно-транспортна накладна MEDUDC779755 від 13 жовтня поточного (або попереднього) року;
- міжнародна товарно-транспортна накладна CMR А№ 3382 від 12 листопада поточного (або попереднього) року;
- сертифікат про походження товару (Certificate of origin) № 20935916 від 10 жовтня поточного (або попереднього) року;
- платіжні доручення, що підтверджує оплату імпортеру № 11 від 05 жовтня поточного (або попереднього) року та № 13 від 20 жовтня поточного (або попереднього) року;
- висновок про вартісну характеристику товару № 123/364 від 11 листопада поточного (або попереднього) року;
- контракту № FZCO/21-22/SC/936 від 19 вересня попереднього року;
- відомість про рух контейнерів від 16 листопада поточного (або попереднього) року;
- митна декларація країни відправлення 303-06185544-21 від 05 жовтня поточного (або попереднього) року.

Таблиця

Показники митної декларації		
Номер графи у митній декларації	Найменування граф	Значення показників митної декларації
Графа 1	Декларація	
Графа 2	Експортер/відправник	
Графа 8	Одержувач	
Графа 11	Торгівельна країна / країна виробництва	
Графа 12	Відомість про вартість	
Графа 14	Декларант	
Графа 15	Країна відправника / експорту, код країни відправника	
Графа 18	Ідентифікація і країна реєстрації транспортного засобу при відправленні	
Графа 20	Умови поставки	
Графа 21	Ідентифікація і країна реєстрації транспортного засобу на кордоні	
Графа 22	Валюта та загальна сума	
Графа 23	Курс валют	
Графа 24	Характер угоди	
Графа 25	Вид транспорту на кордоні	
Графа 26	Вид транспорту в межах країни	
Графа 28	Фінансові та банківські відомості	
Графа 29	Митний орган в'їзду / в'їзду	
Графа 30	Місцезнаходження товарів	
Графа 31	Вантажні місця та опис товару	
Графа 32	Товар	
Графа 33	Код товару	
Графа 34	Код країни походження	
Графа 35	Вага брутто (кг)	
Графа 37	Процедура	
Графа 38	Вага нетто (кг)	
Графа 40	Попередній документ	
Графа 42	Ціна товару	
Графа 43	Код МВВ	
Графа 44	Додаткова інформація	
Графа 45	Коригування	
Графа 46	Статистична вартість	
Графа 47	Нарахування платежів	

5). Декларант – експортер підприємство ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «ФАВОР», код ЄДРПОУ 30869621, юридична адреса: 25006, м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, буд. 10 А, банківська установа АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» (код ЄДРПОУ 14305909, МФО 380805). За умовами зовнішньоекономічного контракту № 220112 від 12 січня поточного року постачальник ПП «ФАВОР» продає у покупцю COMMEXIM GROUP a.s., Prazska 160, Jilove u Prahy, 25401, CZ, феросиліцій ФС-75

(характеристика - кусковий з масовою часткою кремнію 76.5 %, фракція 10-80 мм. Розфасований у поліпропіленові біг-беги. Хімічний склад: кремній (Si) 76.5 %, марганець (Mn) 0,27, алюміній (Al) 1.8 %, вуглець (C) 0.05 %, фосфор (P) 0,03 %, сірка (S) 0,003 %. ГОСТ 1415-93, виробник Україна. Код УКТЗЕД 7202210000. Використовується для розкислення та легування сталі у металургійній промисловості. Вага брутто 21,042 т, вага нетто 21 т. Продажна вартість 2400 євро за 1 метричну тону. Умови поставки DAP (CZ Ричани у Празі). Автомобільний транспорт АО 2700 НА / АО 00004 ХР. Митний орган виїзду UA 305090 Закарпатська митниця. Місцезнаходження товару BD 901-202-1-1. Зазначити показники митної декларації – загальну на експорт, що вказано у таблиці. Дата оформлення - 25 січня поточного року. Для митного контролю були надані наступні документи:

- сертифікат якості № FiSi 2 від 25 січня поточного року;
- пакувальний лист (Packing list) № 2 від 25 січня поточного року;
- рахунок-фактури (invoice) № 45 від 25 січня поточного року;
- міжнародна товарно-транспортна накладна CMR А№ 1 389537 від 25 січня поточного року;
- контракту № 220112 від 12 січня поточного року;
- доповнення до контракту № 220112 від 12 січня поточного року № 1 від 12 січня поточного року;
- технічна довідка № 3 від 25 січня поточного року.

Таблиця

Показники митної декларації		
Номер графи у митній декларації	Найменування граф	Значення показників митної декларації
Графа 1	Декларація	
Графа 2	Експортер/відправник	
Графа 8	Одержувач	
Графа 11	Торгівельна країна / країна виробництва	
Графа 12	Відомість про вартість	
Графа 14	Декларант	
Графа 15	Країна відправника / експорту, код країни відправника	
Графа 18	Ідентифікація і країна реєстрації транспортного засобу при відправленні	
Графа 20	Умови поставки	
Графа 21	Ідентифікація і країна реєстрації транспортного засобу на кордоні	
Графа 22	Валюта та загальна сума	
Графа 23	Курс валют	
Графа 24	Характер угоди	
Графа 25	Вид транспорту на кордоні	
Графа 26	Вид транспорту в межах країни	
Графа 28	Фінансові та банківські відомості	
Графа 29	Митний орган виїзду / в'їзду	
Графа 30	Місцезнаходження товарів	
Графа 31	Вантажні місця та опис товару	
Графа 32	Товар	
Графа 33	Код товару	
Графа 34	Код країни походження	
Графа 35	Вага брутто (кг)	
Графа 37	Процедура	
Графа 38	Вага нетто (кг)	
Графа 40	Попередній документ	
Графа 42	Ціна товару	
Графа 43	Код МВВ	
Графа 44	Додаткова інформація	
Графа 45	Коригування	
Графа 46	Статистична вартість	
Графа 47	Нарахування платежів	

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бойко В.М. Митне право України : [навч. посіб.]. К. : Аперта, 2015. 528 с.
- Брачук А.О. Реалізація принципу сприяння торгівлі у митному законодавстві: *дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук*: спец. 12.00.07. Одеса, 2019. 192 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/11975/Diss.pdf?sequence=4&isAllowed=y>.
- Брачук А.О. Організація та правова регламентація «Єдиного вікна» для зовнішньої торгівлі в зарубіжних країнах. *LEX PORTUS*. № 2 (10). 2018. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9795/brachuk_a_o_orhanizatsiia_ta_pravova_rehlamentatsiia_iedynoho_vikna_dlia_zovnishnoi_torhivli_v_zarubizhnykh_krainakh.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

4. Брачук А.О. Міжнародні стандарти системи «Єдине вікно» для зовнішньої торгівлі. *LEX PORTUS*. № 1 (9). 2018. URL: https://lexportus.net.ua/vipusk-1-2018-new/brachuk_a_o_mizhnarodni_standarty_systemy_iedyne_vikno_dlia_zovnishnoi_torgivli.pdf.
5. Дмитрик А.Б. Окремі питання удосконалення інституту митного оформлення. URL: http://pap.in.ua/1_2016/55.pdf.
6. Єдине вікно на митниці: Статистика з 01 лютого 2018 по 06 травня 2018. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/statystyka-zastosuvannia-iedynoho-vikna-na-mytnytsi-z-liutoho-po-travnia-?category=derzhavna-fiskalna-sluzhba-ukraini-organ&subcategory=mitnicja>.
7. Кормич Б.А. Глобалізація адміністративного права та митне законодавство. *Lex Portus*. № 5. 2017. С. 17–29. URL: https://lexportus.net.ua/vipusk-5-2017/kormych_b_a_globalizatsiia_administratyvnogo_prava_ta_mytne_zakonodavstvo.pdf
8. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-УІ ІІ Відомості Верховної Ради URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
9. Наказ Державної митної служби України «Про затвердження відомчих класифікаторів з питань митної статистики, які використовуються в процесі оформлення митних декларацій, і порядку їх введення» № 107 від 15 лютого 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0107342-11/print>.
10. Наказ Міністерства фінансів України «Порядок заповнення митних декларацій на бланку єдиного адміністративного документа» № 651 від 30 травня 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1372-12>.
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії між декларантами, їх представниками, іншими заінтересованими особами та митними органами, іншими державними органами, установами та організаціями, уповноваженими на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, товарних засобів комерційного призначення через митний кордон України, з використанням механізму «Єдиного вікна» та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 21 жовтня 2020 р. № 971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/971-2020-%D0%BF#n20>.
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації принципу «єдиного вікна» під час здійснення митного, санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного, радіологічного та інших видів державного контролю» від 25 травня 2016 р. № 364. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/364-2016-%D0%BF#Text>.
13. Постанова Кабінету Міністрів України «Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій» № 450 від 21 травня 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2012-%D0%BF>.
14. Agreement on Trade Facilitation. Annex to The Protocol Amending The Marrakesh Agreement Establishing The World Trade Organization. 28 November 2014. World Trade Organisation. WT/L/940. 32 p.
15. Customs Notice. CN 15-014. Implementation of the Single Window Initiative. April 30, 2015. URL: http://publications.gc.ca/collections/collection_2015/asfc-cbsa/Rv55-5-2015-014-eng.pdf.
16. Customs Notice. CN 17-09. Update to the Implementation of the Single Window Initiative. March 21, 2017. URL: <https://www.cbsaasfc.gc.ca/publications/cn-ad/cn17-09-eng.html>.
17. Development of Trade Single Window in Hong Kong. Consultation Paper . Hong Kong Special Administrative Region Government. Logistics Department. April 2016. 47 p.
18. Doing Business 2017. Equal Opportunity for All. World Bank Publications. The World Bank Group. Washington. 2017. 355 p.
19. Key Factors In Establishing Single Windows For Handling Import/Export Procedures And Formalities: Trade Facilitation And The Single Window. E/ESCWA/EDGD/2011/5. 10 November 2011. New York. 2011. 74 p.
20. Presidential Documents. Executive Order 13659 of February 19, 2014. Streamlining the Export/Import Process for America's Businesses. Federal Register. Vol. 79. No. 37. February 25, 2014.
21. Recommendation and Guidelines on establishing a Single Window to enhance the efficient exchange of information between trade and government. RECOMMENDATION No. 33. United Nations Centre for Trade Facilitation and Electronic Business Geneva. July 2005. ECE/TRADE/352. 37 p.
22. Trade Facilitation and Trade Enforcement Act of 2015. PUBLIC LAW 114-125. FEB. 24, 2016. URL: <https://www.congress.gov/plaws/publ125/PLAW-114publ125.pdf>.

ТЕМА 13

МИТНА ВАРТІСТЬ ТОВАРІВ ТА МЕТОДИ ЇЇ ВИЗНАЧЕННЯ

13.1. Економічні та правові аспекти визначення митної вартості товарів

13.3. Методи визначення митної вартості товарів

13.2. Визначення та контроль митної вартості товарів в країнах ЄС

Тестові питання

Практичні завдання

Список використаних джерел

13.1. Економічні та правові аспекти визначення митної вартості товарів

Митна вартість, як економічна похідна інтернаціональної вартості, формує зв'язок з системою торговельних відносин, а в рамках інтеграційних стратегій національних економік, гармонізації та уніфікації світових торгово-тарифних норм, набуває суттєвого значення, виступаючи безпосереднім відображенням інтернаціональної вартості та ціни і являючись базисом для обчислення всієї сукупності податків на зовнішню торгівлю [2].

Згідно нормативного визначення, митна вартість товару – це вартість, що використовується для митних цілей, яка базується на ціні, що фактично сплачена чи підлягає сплаті за товари. При визначенні митної вартості до неї включаються фактурна вартість - ціна товару, зазначена в рахунку-фактурі (інвойсі), а також такі фактичні витрати, що до нього не включено:

- комісійні та брокерські;
- вартість тари та пакування, невіддільних від товару;
- належним чином розподілена вартість сировини, інструментів, матеріалів, робіт та послуг, якщо вони поставляються для використання у зв'язку з виробництвом та продажем на експорт оцінюваних товарів, та раніше не включалися до їх вартості;
- роялті та інші ліцензійні платежі, що стосуються оцінюваних товарів;
- частина виручки від перепродажу товарів на митній території України, яка прямо чи опосередковано йде на користь продавця;
- на транспортування, навантаження, розвантаження, перевантаження та страхування до пункту перетину митного кордону України.

Відомості про митну вартість зазначаються у вантажній митній декларації та слугують для нарахування та сплати митних платежів.

Митна вартість – це ціна товару, що переміщується в експортно-імпортних операціях призначена для митних цілей та обчислена на основі фактичних витрат понесених для виробництва і доставки вказаних товарів до митного кордону та з врахуванням всіх наступних витрат, пов'язаних безпосередньо із вказаними товарами на користь продавця після завершення митних формальностей.

Існує суттєві відмінності категорії «вартості» та категорії «митної вартості» (табл. 13.1).

Спільним для обох категорій є те, що митна вартість, як і вартість, не може дорівнювати нулю (на відміну від ціни купівлі, продажу товарів).

Найбільш близькою за змістом та функціями до митної вартості є категорія «звичайної ціни» - ціни товарів визначеної договором, що відповідає рівню

ринкових цін та застосовної головним чином в рамках системи внутрішнього оподаткування [2].

Таблиця 13.1

Відмінності категорій «вартості» та «митної вартості» [2].

Критерій	Вартість	Митна вартість
Виникає:	У результаті втілення суспільної праці в продукт	У результаті та в цілях митного оподаткування при перетині митного кордону держави
Формування завершується:	В момент виробництва товару	В момент перетину митного кордону, згідно чинного митного законодавства
Проявляється:	У результаті відносин обміну між суб'єктами господарювання	У результаті відносин перерозподілу – втручання держави, а саме митних органів, що уповноважені виконувати її функції на митному кордоні
Використовується:	У ринковому ціноутворенні	Для митних цілей: нарахування митних платежів, митної статистики, оцінюванні вартості контрабандних товарів, при митній оцінці товарів за умов порушення митних правил, розрахунку донарахувань за результатами митного пост-аудиту тощо
Необ'єктивне визначення призводить до:	Зменшення стимулів до розвитку (при завищенні); Обмеження потенціалу виробників (при заниженні)	Заниження (завищення) сум нарахованих та стягнених митних платежів чи експортних відшкодувань

При визначенні митної вартості експортери прагнуть до завищення митної вартості, оскільки вона є обґрунтуванням для бюджетних відшкодувань. Імпортери ж прагнуть до заниження митної вартості, оскільки це дає можливість зменшити суму митного оподаткування, а значить зменшити валові витрати. Маніпуляція з митною вартістю є найпопулярнішим механізмом мінімізації податкового навантаження при імпорті товарів до України [2].

Першим документом, що встановив загальноприйняті правила оцінки товарів для митних цілей, була Генеральна угода з тарифів та торгівлі (ГАТТ) 1947 р. Згідно ст. VII ГАТТ визначено, що вартісна оцінка товарів в межах митних формальностей повинна ґрунтуватися на дійсній вартості ввезеного товару, а не на вартості вітчизняних товарів, довільних чи фіктивних цінах. При цьому «дійсна вартість» формується в умовах вільної конкуренції та за умов комерційної незалежності торговельних сторін. Ст. VII ГАТТ мала основним чином стратегічний характер, що визначав загальну направленість митної оцінки, проте не розкривав тактики практичного формування, застосування, корегування та вирішення складних і суперечливих питань митної вартості [2].

Існування різних систем митної оцінки в різних державах виступало суттєвим гальмом процесу міжнародної торгівлі та економічної інтеграції. Як наслідок, були зроблені подальші кроки у сфері її оптимізації, зокрема у 1950 році у м. Брюссель окремі промислово розвинуті країни підписали Конвенцію про створення уніфікованої методології визначення митної вартості товарів. Вдосконалення в механізмі оцінки митної вартості відбувалися і у межах Токійського раунду багатосторонніх торговельних переговорів – під егідою ГАТТ 1979 р. була підписана Угода про застосування статті VII ГАТТ «Оцінка товарів для митних цілей». Вказана Угода переглядалася в рамках Уругвайського раунду переговорів. Врешті, 15 квітня 1994 року в м. Маракеш була прийнята Угода про застосування статті VII ГАТТ 1994 року (так званий «Кодекс митної вартості»), яка стала основним документом, що

визначає теоретичні засади і концептуальні положення щодо розуміння митної вартості на даний час [2].

Категорія митної вартості в рамках національної правової системи була введена відповідно до Закону України «Про Єдиний митний тариф» від 05.02.92 № 2097-XII. Широке тлумачення визначення митної вартості набуло лише з введенням другої редакції Митного кодексу від 11 лютого 2002 р. № 92-IV, хоча й за умов вказаного вдосконалення, практика митної оцінки товарів була досить суперечливою та складною і містила велику кількість «відсиловних» нормативних актів, що значно ускладнювали процес митного контролю та оформлення для учасників зовнішньоторговельних відносин [2].

Національні правила оцінки митної вартості, закріплені в Митному кодексі, побудовані на основі норм Угоди про застосування статті VII ГАТТ 1994 року, закріплюють 6 методів визначення митної вартості імпортованих товарів.

Основним методом визначення митної вартості імпортованих товарів є перший метод – за ціною договору. Кожний наступний метод застосовується лише у разі, якщо митна вартість не може бути визначена шляхом застосування попереднього методу визначення митної вартості. При цьому методи на основі віднімання та додавання (метод 4 та 5), можуть застосовуватися у будь-якій послідовності.

Перший метод визначення митної вартості є найбільш вживаним у практиці визначення митної вартості. Він є найбільш простим та таким, що викликає мінімум нарікань з боку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. В окремих випадках коли вартість товару на основі документальних даних, поданих до митного органу, визначити неможливо (товар імпортується безоплатно як подарунок чи зразок для маркетингових досліджень) або в дійсності є підозри щодо приховування справжньої вартості імпортованого товару (поставка по непрямому контракту через офшор чи підробка комерційних документів), митний орган вдається до визначення митної вартості методом, відмінним від першого.

Дещо простіше виглядає ситуація з визначенням митної вартості товарів, що переміщуються на експорт. Експорт несе менше ризиків, адже, по-перше, експортну ціну легше перевірити шляхом контролю даних бухгалтерського обліку вітчизняного підприємства та, по-друге, експортні операції вкрай рідко обкладаються митними платежами. За митну вартість експортованих операцій вважають ціну, зазначену в рахунку-фактурі чи рахунку-проформі.

Митна вартість – одна з визначальних регулятивних складових системи зовнішньоекономічної діяльності. Зниження митної вартості при імпорті призводить до викривлення регулятивного механізму митно-тарифних відносин та недобору митних платежів, завищення – до необґрунтованого рівня податкового тиску на бізнес та зростання рівня споживчих цін для пересічного громадянина. На забезпечення вирішення вказаних проблем та дотримання принципу максимально об'єктивного визначення митної вартості направлений механізм контролю митної вартості.

Контроль митної вартості, як елемент оптимізації митно-тарифного механізму – явище не нове в практиці митної діяльності. Проте концептуального розвитку вказаний процес набуває лише наприкінці минулого десятиліття, як одна з компенсаційних складових активному процесу лібералізації національного митного тарифу та спрощення режиму митного оподаткування. Контроль митної вартості стає однією з ефективних складових наповнення державного бюджету та формою

захисту національного ринку, шляхом об'єктивізації бази оподаткування податків на зовнішню торгівлю загалом та виявлення фактів заниження митної вартості за окремими товарами зокрема [2].

Контроль правильності визначення митної вартості товарів здійснюється митними органами шляхом перевірки її величини, заявленої декларантом. При цьому, правильність декларування може бути перевірена як безпосередньо при митному оформленні, так і після його закінчення, шляхом здійснення митного постаудиту.

На даний час з метою підвищення ефективності механізму контролю митної вартості перед митними органами стоять дві основні задачі. По-перше, це максимально повне формування системи ризиків, що існують в механізмі визначення митної вартості, по-друге – вишукування та легалізація як доказової бази механізму контролю, додаткових джерел даних з приводу цінової інформації про товари, що піддаються митній оцінці [2].

Перша складова в рамках митно-тарифного регулювання сприяє максимально повному виявленню загроз, що впливають на заниження митної вартості як бази оподаткування, автоматизації процесу контролю митної вартості та максимальному впровадженню його в рамки комп'ютерних технологій. Машинна обробка процесів аналізу ризиків в частині формування митної вартості мінімізує рівень суб'єктивної складової процесу її контролю.

Другий фактор оптимізації на даний момент є відомості про вартість товару, якою володіють митні органи. Вказаний аспект викликає основну кількість нарікань та конфліктів з боку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, адже у митника стоїть конкретне завдання: стягнути митних платежів якнайбільше, а у суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності – сплатити податків якнайменше. Найбільш суперечливою складовою у даному випадку виступає відомча база Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів або так звана «цінова база митниці».

13.2. Методи визначення митної вартості товарів

Методи визначення митної вартості товарів, які ввозяться на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту, визначається відповідно до ст. 57 Митного кодексу України. Визначення митної вартості товарів, які ввозяться в Україну відповідно до митного режиму імпорту, здійснюється за методами, що схематично представлено на рис. 13.1.

Основним методом визначення митної вартості товарів, які ввозяться на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту, є перший метод - *за ціною договору (вартість операції)*. Кожний наступний метод застосовується лише у разі, якщо митна вартість товарів не може бути визначена шляхом застосування попереднього методу.

Застосуванню другорядних методів передують процедури консультацій між митним органом та декларантом з метою визначення основи вартості. Під час таких консультацій митний орган та декларант можуть здійснити обмін наявною у кожного з них інформацією за умови додержання вимог щодо її конфіденційності.

У разі неможливості визначення митної вартості товарів за основу для її визначення може братися або ціна, за якою ідентичні або подібні (аналогічні) товари були продані в Україні не пов'язаному із продавцем покупцю, або вартість товарів,

обчислена відповідно до статті 63 Митного кодексу України. При цьому кожний наступний метод застосовується, якщо митна вартість товарів не може бути визначена шляхом застосування попереднього методу.

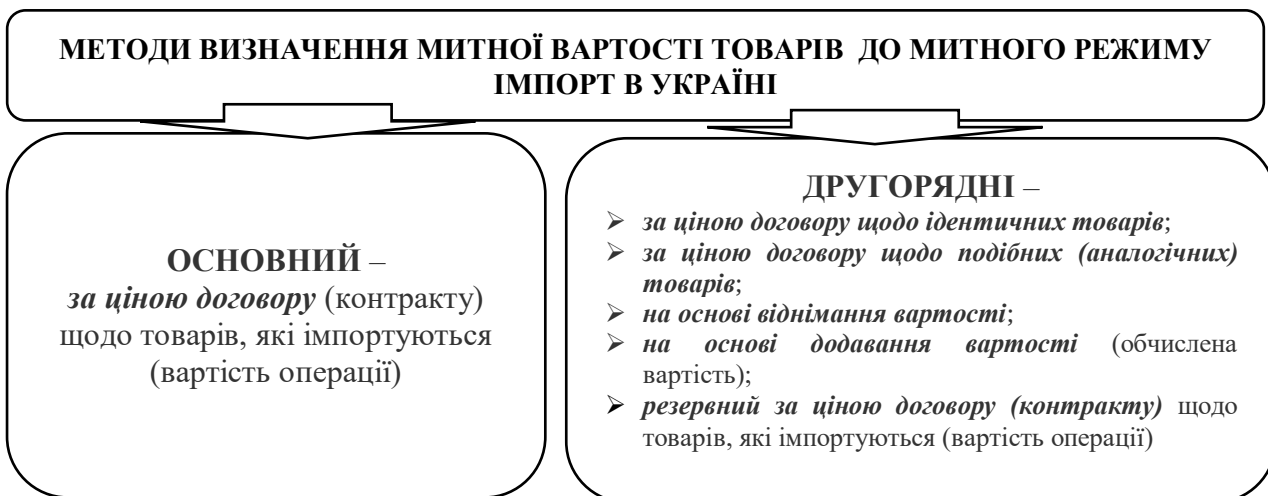

Рис. 13.1. Методи визначення митної вартості в Україні

Методи на основі віднімання та додавання вартості (обчислена вартість) можуть застосовуватися у будь-якій послідовності на прохання декларанта або уповноваженої ним особи.

У разі, якщо неможливо застосувати жоден із зазначених методів, митна вартість визначається за резервним методом.

Метод визначення митної вартості за ціною договору (контракту) щодо товарів, які ввозяться на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту, застосовується у разі, якщо:

1) немає жодних обмежень щодо прав покупця (імпортера) на використання оцінюваних товарів, за винятком тих, що:

- встановлюються законом чи запроваджуються органами державної влади в Україні;
- обмежують географічний регіон, у якому товари можуть бути перепродані (відчужені повторно);
- не впливають значною мірою на вартість товару;

2) щодо продажу оцінюваних товарів або їх ціни відсутні будь-які умови або застереження, які унеможливають визначення вартості цих товарів;

3) жодна частина виручки від будь-якого подальшого перепродажу, розпорядження або використання товарів покупцем не надійде прямо чи опосередковано продавцеві, якщо тільки не буде зроблено відповідне коригування з урахуванням положень частини десятої статті 58 Митного кодексу України;

4) покупець і продавець не пов'язані між собою особи або хоч і пов'язані між собою особи, однак ці відносини не вплинули на ціну товарів.

Метод визначення митної вартості товарів за ціною договору (контракту) щодо товарів, які імпортуються, не застосовується, якщо використані декларантом або уповноваженою ним особою відомості не підтверджені документально або не визначені кількісно і достовірно, або відсутня хоча б одна із складових митної вартості, яка є обов'язковою при її обчисленні.

Митною вартістю товарів, які ввозяться на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту, є ціна, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за товари, якщо вони продаються на експорт в Україну. Ціна, що була фактично сплачена або підлягає сплаті, - це загальна сума всіх платежів, які були здійснені або повинні бути здійснені покупцем оцінюваних товарів продавцю або на користь продавця через третіх осіб або на пов'язаних із продавцем осіб для виконання зобов'язань продавця.

При визначенні митної вартості до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, додаються такі витрати (складові митної вартості), якщо вони не включалися до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті:

1) витрати, понесені покупцем:

➤ комісійні та брокерська винагорода, за винятком комісійних за закупівлю, що є платою покупця своєму агенту за надання послуг, пов'язаних із представництвом його інтересів за кордоном для закупівлі оцінюваних товарів;

➤ вартість ящиків тари (контейнерів), в яку упаковано товар, або іншої упаковки, що для митних цілей вважаються єдиним цілим з відповідними товарами;

➤ вартість упаковки або вартість пакувальних матеріалів та робіт, пов'язаних із пакуванням;

2) належним чином розподілена вартість нижчезазначених товарів та послуг, якщо вони поставляються прямо чи опосередковано покупцем безоплатно або за зниженими цінами для використання у зв'язку з виробництвом та продажем на експорт в Україну оцінюваних товарів, якщо така вартість не включена до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті:

➤ сировини, матеріалів, деталей, напівфабрикатів, комплектувальних виробів тощо, які увійшли до складу оцінюваних товарів;

➤ інструментів, штамів, шаблонів та аналогічних предметів, використаних у процесі виробництва оцінюваних товарів;

➤ матеріалів, витрачених у процесі виробництва оцінюваних товарів (мастильні матеріали, паливо тощо);

➤ інженерних та дослідно-конструкторських робіт, дизайну, художнього оформлення, ескізів та креслень, виконаних за межами України і безпосередньо необхідних для виробництва оцінюваних товарів;

3) роялті та інші ліцензійні платежі, що стосуються оцінюваних товарів та які покупець повинен сплачувати прямо чи опосередковано як умову продажу оцінюваних товарів, якщо такі платежі не включаються до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті.

4) відповідна частина виручки від будь-якого подальшого перепродажу товарів, що оцінюються, їх використання або розпорядження ними на митній території України, яка прямо чи опосередковано йде на користь продавця;

5) витрати на транспортування оцінюваних товарів до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України;

6) витрати на навантаження, вивантаження та обробку оцінюваних товарів, пов'язані з їх транспортуванням до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України;

7) витрати на страхування цих товарів.

При визначенні митної вартості до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті, *не допускається включення ніяких інших витрат*. До митної вартості

не включаються витрати або кошти за умови виділення їх з ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, що документально підтверджені та які піддаються обчисленню:

- плата за будівництво, спорудження, складення, технічне обслуговування або технічну допомогу, здійснені після ввезення імпортованих товарів, таких як промислова установка, машини або обладнання;
- витрати на транспортування після ввезення;
- податки, які справляються в Україні.

При продажу товарів між пов'язаними особами вартість операції береться за основу для визначення митної вартості оцінюваних товарів за першим методом, якщо декларант покаже, що така вартість є близькою до вартості однієї з нижчезазначених операцій, яка здійснювалася одночасно або майже одночасно з операцією з оцінюваними товарами:

- вартості операції при продажу непов'язаним покупцям ідентичних або подібних (аналогічних) товарів для експорту в Україну;
- митної вартості ідентичних або подібних (аналогічних) товарів;
- митної вартості ідентичних або подібних (аналогічних) товарів.

Метод визначення митної вартості за ціною договору щодо ідентичних товарів застосовується у разі якщо митна вартість оцінюваних товарів не може бути визначена, за основу для її визначення береться вартість операції з ідентичними товарами, що продаються на експорт в Україну з тієї ж країни і час експорту яких збігається з часом експорту оцінюваних товарів або є максимально наближеним до нього.

При застосуванні цього методу визначення митної вартості за основу береться прийнята митним органом вартість операції з ідентичними товарами з дотриманням всіх умов. При цьому під ідентичними розуміються товари, однакові за всіма ознаками з оцінюваними товарами, у тому числі за такими, як:

- фізичні характеристики;
- якість та репутація на ринку;
- країна виробництва;
- виробник.

Незначні зовнішні відмінності не можуть бути підставою для відмови у розгляді товарів як ідентичних, якщо в цілому такі товари відповідають вимогам. Ціна договору щодо ідентичних товарів береться за основу для визначення митної вартості товарів, якщо ці товари ввезено приблизно в тій же кількості та на тих же комерційних рівнях, що й оцінювані товари.

У разі відсутності такого продажу використовується вартість операції з ідентичними товарами, що продавалися в Україну в іншій кількості або на інших комерційних рівнях. При цьому їх ціна коригується з урахуванням зазначених розбіжностей незалежно від того, чи веде це до збільшення або зменшення вартості. Інформація, що використовується при здійсненні коригування, повинна бути документально підтверджена.

Якщо кошти та витрати включаються у вартість операції, здійснюється коригування для врахування значної різниці в таких коштах і витратах між оцінюваними товарами та відповідними ідентичними товарами, що зумовлено різницею у відстанях і способах транспортування. У разі якщо для цілей застосування цього методу виявляється більш як одна вартість договору щодо

ідентичних товарів, для визначення митної вартості оцінюваних товарів використовується найменша така вартість.

Метод визначення митної вартості за ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів застосовується у разі якщо митна вартість оцінюваних товарів не може бути визначена за ціною договору або за ціною ідентичних товарів, за митну вартість береться прийнята митним органом вартість операції з подібними (аналогічними) товарами, які продано на експорт в Україну і час експорту яких збігається з часом експорту оцінюваних товарів або є максимально наближеним до нього.

Під подібними (аналогічними) розуміються товари, які хоч і не однакові за всіма ознаками, але мають схожі характеристики і складаються зі схожих компонентів, завдяки чому виконують однакові функції порівняно з товарами, що оцінюються, та вважаються комерційно взаємозамінними. Для визначення, чи є товари подібними (аналогічними), враховуються якість товарів, наявність торгової марки та репутація цих товарів на ринку. Ціна договору щодо подібних (аналогічних) товарів береться за основу для визначення митної вартості товарів, якщо ці товари ввезено приблизно в тій же кількості і на тих же комерційних рівнях, що й оцінювані товари. У разі якщо для цілей застосування цього методу виявляється більш як одна вартість договору щодо подібних (аналогічних) товарів, для визначення митної вартості оцінюваних товарів використовується найменша така вартість.

Застереження щодо умов застосування методів визначення митної вартості товарів за ціною договору щодо ідентичних товарів та за ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів виникають у разі, коли товари не вважаються ідентичними або подібними (аналогічними) оцінюваним, якщо вони не вироблені в тій же країні, що і товари, які оцінюються; товари, виготовлені не виробником оцінюваних товарів, а іншою особою, беруться до уваги лише у разі, якщо немає ні ідентичних, ні подібних (аналогічних) товарів, виготовлених особою - виробником товарів, що оцінюються; товари не вважаються ідентичними чи подібними (аналогічними) оцінюваним, якщо їх проектування, дослідно-конструкторські роботи, художнє оформлення, дизайн, ескізи, креслення, а також інші аналогічні роботи виконані в Україні.

Метод визначення митної вартості на основі віднімання вартості застосовується у разі якщо митна вартість оцінюваних товарів не може бути визначена відповідно до вищезазначених методів, їх митна вартість визначається на основі віднімання вартості, крім випадків, коли на вимогу декларанта або уповноваженої ним особи послідовність застосування може бути зворотною.

Митна вартість на основі «віднімання» (МВ) визначається за формулою:

$$МВ = ЦІ - (ВК + НП + ВП + СМП + ВД),$$

де ЦІ – ціна одиниці товару;

ВК – витрати на комісійні винагороди;

НП – звичайні надбавки на прибуток;

ВП – загальні витрати у зв'язку з продажем на митній території України товарів того ж класу;

СМП – сума митних платежів, що підлягає сплаті в Україні у зв'язку з ввезенням товару;

ВД – витрати на навантаження, розвантаження, транспортування і страхування, понесені в Україні.

У разі якщо оцінювані або ідентичні чи подібні (аналогічні) імпортовані товари продаються (відчужуються) на митній території України у незмінному стані, для визначення митної вартості товарів за цим методом за основу береться ціна одиниці товару, за якою оцінювані або ідентичні чи подібні (аналогічні) імпортовані товари продаються на території України у найбільших загальних кількостях покупцю, який не є пов'язаною з продавцем особою, одночасно або у час, наближений до дати ввезення оцінюваних товарів, за умови вирахування, якщо вони можуть бути виділені, таких компонентів:

1) витрат на виплату комісійних, що звичайно сплачуються або підлягають сплаті, чи звичайних торговельних надбавок, які робляться для одержання прибутку та покриття загальних витрат у зв'язку з продажем на митній території України товарів того ж класу та виду. Товарами одного класу та виду є товари, які підпадають під групу або спектр товарів, що виробляються конкретною галуззю чи сектором промисловості та включають ідентичні або подібні (аналогічні) товари. Термін «товари того ж класу або виду» включає товари, імпортовані з тієї ж країни, що й оцінювані товари, а також товари, імпортовані з інших країн.

Сума прибутку та загальних витрат, до яких належать прямі та непрямі витрати, пов'язані із збутом зазначених товарів, повинна братися в цілому. Числове значення витрат для цілей вирахування цієї суми визначається на основі інформації, поданої декларантом або уповноваженою ним особою, якщо тільки ця інформація не є несумісною з даними, одержаними при продажу в Україні ввезених (імпортованих) товарів того ж класу або виду. У разі якщо інформація, надана декларантом або уповноваженою ним особою, є несумісною з такими даними, сума для обчислення прибутку та загальних витрат може ґрунтуватися на іншій відповідній інформації, а не тій, що надана декларантом або уповноваженою ним особою.

При визначенні комісійних або звичайних прибутків та загальних витрат віднесення товарів до «товарів того ж класу або виду» повинно здійснюватися у кожному конкретному випадку з посиланням на відповідні обставини;

2) звичайних витрат, понесених в Україні на навантаження, вивантаження, транспортування, страхування, та інших пов'язаних з такими операціями витрат;

3) сум податків, що підлягають сплаті в Україні у зв'язку з ввезенням (імпортом) чи продажем (відчуженням) товарів.

У разі якщо ні оцінювані, ні ідентичні чи подібні (аналогічні) товари не продаються в Україні одночасно або в час, максимально наближений до дати ввезення оцінюваних товарів в Україну, митна вартість таких товарів визначається на основі ціни одиниці товару, за якою відповідно оцінювані або ідентичні чи подібні (аналогічні) з оцінюваними товари продаються в Україні в кількості, достатній для встановлення ціни за одиницю такого товару, у такому ж стані, в якому вони були ввезені, на найбільш ранню дату після ввезення товарів, які оцінюються, але до сплину 90-денного строку.

Метод визначення митної вартості товарів на основі додавання вартості (обчислена вартість) застосовується для визначення митної вартості товарів на основі додавання вартості (обчислена вартість) за основу береться надана виробником товарів, що оцінюються, або від його імені інформація про їх вартість, яка повинна складатися із сум:

1) вартості матеріалів та витрат, понесених виробником при виробництві оцінюваних товарів. Така інформація повинна базуватися на комерційних рахунках

виробника за умови, що такі рахунки сумісні із загальновизнаними принципами бухгалтерського обліку, які застосовуються в країні, де ці товари виробляються;

2) обсягу прибутку та загальних витрат, що дорівнює сумі, яка звичайно відображається при продажу товарів того ж класу або виду, що й оцінювані товари, які виготовляються виробниками у країні експорту для експорту в Україну;

3) загальних витрат при продажу в Україну з країни вивезення товарів того ж класу або виду, тобто витрат на завантаження, розвантаження та обробку оцінюваних товарів, їх транспортування до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України, витрат на страхування цих товарів.

Митна вартість на основі додавання (МВ) визначається за формулою:

$$MB = BB + VD + NP + VP + LP + CP,$$

де ВВ – вартість матеріалів і витрат, понесених виробником у зв'язку з виробництвом оцінюваних товарів;

ВД – витрати на навантаження, розвантаження, транспортування і страхування, понесені в Україні;

НП – прибуток, що отримує експортер;

ВП – витрати, понесені покупцем;

ЛП – ліцензійні та інші платежі за використання об'єктів інтелектуальної власності, які покупець повинен здійснити як умову експорту товару, що оцінюється;

ЧП – відповідна частина прибутку від подальшого перепродажу товарів, що накопичується у продавця.

Посадова особа митного органу не може вимагати або примушувати будь-яку особу, яка не є резидентом, надавати для вивчення або дозволяти доступ до будь-якого рахунка чи інших записів для цілей визначення обчисленої вартості. Інформація, подана виробником товарів для цілей визначення митної вартості згідно з положеннями цієї статті, може бути перевірена в країні - виробникові товарів уповноваженими органами України за згодою виробника і за умови повідомлення заздалегідь уряду країни - виробника товарів та за відсутності заперечень проти такої перевірки.

Резервний метод застосовується у разі якщо митна вартість товарів не може бути визначена шляхом послідовного використання вищезазначених методів, митна вартість оцінюваних товарів визначається з використанням способів, які не суперечать законам України і є сумісними з відповідними принципами і положеннями Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ).

Митна вартість імпортованих товарів не визначається на підставі:

- 1) ціни товарів українського походження на внутрішньому ринку України;
- 2) системи, яка передбачає прийняття для митних цілей вищої з двох альтернативних вартостей;
- 3) ціни товарів на внутрішньому ринку країни-експортера;
- 4) вартості виробництва, іншої, ніж обчислена вартість, визначена для ідентичних або подібних (аналогічних) товарів;
- 5) ціни товарів, що поставляються з країни-експортера до третіх країн;
- 6) мінімальної митної вартості;
- 7) довільної чи фіктивної вартості.

Митною вартістю товарів, що ввозяться в Україну відповідно до митних режимів, відмінних від режиму імпорту, є ціна товару, зазначена у рахунку-фактурі чи рахунку-проформі. Визначення митної вартості товарів, що ввозяться на митну

територію України та поміщуються в митні режими, відмінні від режиму імпорту (крім митного режиму транзиту) зі справлянням митних платежів.

Митною вартістю товарів, що вивозяться за межі митної території України, є ціна товару, зазначена у рахунку-фактурі чи рахунку-проформі.

Митна вартість товарів, що вивозяться за межі митної території України, визначається при поміщенні цих товарів уперше в митний режим з наступним фактичним переміщенням їх через митний кордон України. При зміні митного режиму під час знаходження товарів за межами митної території України митною вартістю товарів є митна вартість, визначена на день прийняття митним органом митної декларації при їх першому поміщенні в митний режим.

Наступні методи визначення митної вартості застосовуються наступним чином:

1. Якщо митна вартість не може бути визначена за методом 1, проводиться процедура консультацій між митним органом та декларантом з метою обґрунтованого вибору підстав для визначення митної вартості відповідно до методу 2 і 3.

2. У ході таких консультацій митний орган та декларант можуть здійснити обмін наявною у кожного з них інформацією за умови додержання вимог щодо її конфіденційності.

3. У разі неможливості визначення митної вартості товарів, які імпортуються в Україну, відповідно до методу 2 і 3 за основу може братися або ціна, за якою оцінювані ідентичні або подібні (аналогічні) товари були продані в Україні не пов'язаному з продавцем покупцю відповідно до методу 4, або обчислена відповідно до методу 5 вартість товарів.

При цьому кожний наступний метод застосовується, якщо митна вартість товарів не може бути визначена шляхом застосування попереднього методу. Методи на основі віднімання (метод 4) та додавання вартості (метод 5) можуть застосовуватися у будь-якій послідовності на розсуд декларанта. У разі якщо неможливо застосувати жоден із зазначених методів, митна вартість визначається за резервним методом (метод 6).

Митна вартість товарів пов'язана з їх первісною вартістю, за якою імпортер повинен здійснити оприбуткування товарів до складу активів підприємства за умови отримання майбутньої економічної вигоди. Визначення та склад первісної вартості запасів, придбаних за плату, наведені у П(С)БО 9 «Запаси», а саме, первісна вартість містить такі компоненти:

- витрати, що сплачуються за договором постачальнику за вирахуванням непрямих податків;
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків, якщо вони не відшкодовуються підприємству;
- транспортно-заготівельні витрати, включаючи витрати зі страхування ризиків транспортування (затрати за заготівлю запасів, оплата вантажних робіт);
- інші витрати, які пов'язані з придбанням запасів та доведенням їх до придатного стану у зв'язку з подальшим використанням (прямі матеріальні витрати, інші витрати на доопрацювання та підвищення якісних характеристик товару).

Порівняльна характеристика митної і первісної вартості товару представлена у табл. 13.2).

Таблиця 13.2

Порівняльна характеристика митної і первісної вартості товарів [5]

№ з/п	Ознака	Митна вартість	Первісна вартість
1	Першоджерело	Митний кодекс України	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»
2	Основне призначення	Нарахування митних платежів та інших заходів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	Встановлення єдиних методологічних засад визначення балансової вартості оборотних активів
3	Типи господарських операцій, які визначають склад вартості	➤ митний режим імпорту; ➤ митний режим експорту; ➤ митний режим тимчасового ввезення; ➤ інші митні режими	➤ придбання товарів за грошові кошти; ➤ самостійне виготовлення; ➤ внески учасників у статутний капітал; ➤ інші надходження
4	Наявність контролю визначення вартості	Митний орган під час здійснення митного оформлення та проведення митного контролю	Внутрішній (аудиторська служба) та зовнішній контроль (органи державної фіскальної служби або відомчі контролюючі органи)
5	Наявність методів визначення вартості	Так, залежать від митного режиму	Простий метод (арифметичний)
6	Наявність видів вартості	Не встановлені	➤ собівартість придбання; ➤ виробнича собівартість; ➤ справедлива вартість

Обидві категорії за основними ознаками та надають користувачу певне економічне уявлення. У Митному кодексі України не фігурує термін первісної вартості товарів; натомість, П(С)БО 9 «Запаси» встановлює первісну вартість та її важливі характеристики. Митний кодекс використовує методологію накопичення витрат (складових) вартості товарів для цілей визначення митних платежів.

Складові митної вартості залежать від митного режиму, згідно з яким оформляється зовнішньоекономічна операція. Методи визначення, митної вартості залежать від митного режиму, в якому відбувається операція. Методика визначення первісної вартості товарів за П(С)БО 9 не передбачена [5].

Первісна вартість товарів згідно П(С)БО 9 буває декількох видів, а саме, собівартість придбання, виробнича собівартість, справедлива вартість, склад яких регламентований і поданий у вказаному стандарті та залежить від джерела надходження товарів на підприємство. Під час здійснення митних процедур із застосуванням різних митних режимів, Митним кодексом передбачено вживати термін саме митної вартості товарів.

13.3. Визначення та контроль митної вартості товарів в країнах ЄС

Нормативно-правовою базою реглантування питань визначення, коригування й контролю митної вартості товарів у Європейському Союзі є Митний кодекс Європейського Союзу (Регламент 952/2013), Модифікований митний кодекс Європейського Союзу та Керівництво з визначення митної вартості, в основу яких покладено реалізацію ст. VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) із врахуванням напрацювань, що здійснювались на її базі.

Відповідно до статті VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі за основу для нарахування податків при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності є «дійсна

вартість», під якою розуміють ціну, за якою в час та місці, що визначені законодавством країни-імпортера, ідентичний або аналогічний товар продається чи пропонується до продажу за умов вільної конкуренції. Зазначені положення набули подальшого розвитку на Паризькій конференції країн-учасниць Європейської програми взаємодопомоги, яка відбулась у вересні 1947 р. й передбачала формування дослідницької групи, що розробила угоду про митну вартість. Ця угода ґрунтувалась на теоретичній сутності поняття «вартість» та «брюссельській дефініції з митної вартості». Брюссельська дефініція або «норма про митну вартість» виявилась настільки складною для практичної реалізації, що навіть держави з добре організованими митними системами мали значні труднощі в її втілення в життя. З цієї причини в межах Токійського раунду ГАТТ було розроблено новий метод вартісного оцінювання, так званий Кодекс ГАТТ про митну вартість, який став складовою частиною діючого митного права ЄС [13].

Відповідно до вимог європейського законодавства у сфері здійснення митної справи, митна оцінка використовується для визначення вартості товарів, коли вони ввозяться на територію ЄС під однією із митних процедур, зокрема, імпорту, експорту, складування і переробки або ж знаходяться під митним контролем. Митна вартість є основою для визначення правильності нарахування мита. Здебільшого, мита стягуються як відсоток від вартості імпортованого товару.

Для визначення митної вартості товарів відповідно до європейського митного законодавства використовуються наступні 6 методів:

- 1 метод вартості угоди;
- 2 вартість угоди з ідентичними товарами;
- 3 вартість угоди аналогічних товарів;
- 4 дедуктивний метод;
- 5 розрахунковий метод;
- 6 резервний метод.

Зазначені методи повинні використовуватись у чіткій послідовності від першого до шостого, проте, імпортери можуть самостійно визначати порядок застосування четвертого та п'ятого методів. Митним кодексом ЄС передбачено можливість використання спрощеної процедури визначення митної вартості для імпортерів фруктів та овочів, що відносять до категорії швидкопсувних. При цьому, митна вартість таких категорій товарів визначається на основі цін за 100 кг товару нетто, які щоденно розміщуються на офіційних сайтах уповноваженими в межах ЄС маркетинговими центрами.

Відповідно до Митного кодексу ЄС митна вартість товару, що імпортується, - це ціна, фактично сплачена або яка підлягає сплаті при його реалізації для експорту на митну територію Співтовариства, а тому, найбільш поширеним й першочерговим методом визначення митної вартості є метод вартості угоди, який ґрунтується на використанні рахунка – фактури. Даний метод застосовується за умов дотримання наступних умов:

- 1) не існує обмежень на розпорядження або використання товару покупцям, крім тих, що передбачені законом;
- 2) є обмеження географічної зони, в якій товар може бути перепроданий;
- 3) не існує причин, що робить продаж товару або визначення ціни товару неможливим;
- 4) наступні перепродаж або використання товару ніяким чином, повністю або частково, прямо або опосередковано не пов'язані з інтересом продавця;

5) продавець і покупець не пов'язані між собою або, якщо й пов'язані, то це ніяким чином не впливає на ціну товару. Відповідно до митного законодавства ЄС, пов'язаними між собою особами вважаються:

- директори та їх представники, що беруть участь в роботі один одного;
- юридичні особи, що визнані партнерами;
- роботодавець та працівник;
- будь-яка третя особа, що прямо або опосередковано володіє або контролює 5% чи більше акцій обох учасників зовнішньоекономічної операції;
- якщо одна з осіб прямо чи опосередковано контролює іншу;
- обидві особи прямо чи опосередковано контролюються третьою особою;
- дані особи є членами однієї сім'ї.

У випадку, коли одна особа є агентом, дистриб'ютором або концесіонером іншої особи, вони можуть не визнаватися пов'язаними між собою.

Під товарами розуміються тільки речі (уречевлені продукти), при цьому, нематеріальні цінності, такі як права користування, послуги, «ноу-хау» тощо, товарами не вважаються. Якщо нематеріальні цінності втілені в матеріальні предмети (музика на диску, кінострічки у записі, програмне забезпечення тощо), необхідно визначити, чи можуть матеріальні та нематеріальні об'єкти бути розділені з метою здійснення митного оцінювання. Якщо ж матеріальні об'єкти можуть бути використані тільки з нематеріальними цінностями, вартість операції скрадатиметься із обох елементів.

Ціною, фактично сплаченою або тією, що підлягає сплаті за товар (ціною угоди), вважається сума платежу, здійсненого (або такого, що має бути здійсненим) покупцем на користь продавця за імпортований товар; ціна угоди включає в себе усі платежі, що є умовами продажу імпортованих товарів, здійснені покупцем як на користь продавця, так і третьої сторони. Платіж не обов'язково повинен бути здійснений у вигляді переказу коштів, він може бути сплачений акредитивом або цінними паперами прямо або опосередковано.

Деякі види діяльності, що здійснюються покупцем за свій рахунок, такі, як маркетингова або рекламна, не вважаються непрямыми платежами продавцю, навіть якщо така діяльність приносить йому дохід або здійснюється за згодою з продавцем, а тому, вартість подібних заходів не включається в митну вартість імпортованого товару.

Судова практика ЄС доповнює умови митного законодавства стосовно застосування першого методу визначення митної вартості. Митна вартість повинна визначатися із врахуванням умов кожної конкретної угоди, навіть якщо вони не відповідають звичній торговій практиці. Ціна сплачується особі, доміцільованій на митній території ЄС, або тій, що здійснює постійну діяльність в його межах. При цьому не допустимою є зміна ціни угоди декларантом після подання митної декларації [13].

В ціну угоди для імпортованих товарів повинні включатись наступні складові (за умови, що вони сплачуються покупцем, але не включаються в ціну, фактично сплачену або ту, що підлягає сплаті за товар), зокрема:

- комісійні й брокерські збори, крім комісійних за покупку;
- вартість контейнерів та упаковки, крім контейнерів, які можуть бути використані повторно і оформляються окремо від товару;

- додаткові витрати: товари і послуги, що постачаються прямо або опосередковано покупцям безкоштовно чи зі знижкою з метою використання їх для виробництва товарів, призначених для експорту, у тому числі: інструменти, шаблони, кліше, матеріали, комплектуючі, мастила, інженерні, дизайнерські, планово-проектні роботи;
- ліцензійні збори, крім зборів за право відтворення імпортованих товарів у ЄС; ліцензійні збори включають оплату за використання патентів, моделей, ноу-хау, торгових марок, авторських прав та ін.;
- доходи від перепродажу та використання імпортованих товарів, що прямо або опосередковано надходять до продавця;
- транспортування, страхування, завантаження-розвантаження, догляд за товаром, пов'язані з переміщенням товару митною територією ЄС. Тобто базою для митної вартості в ЄС є ціна CIF, що відповідає принципам Угоди СТО про митне оцінювання.

Митним кодексом ЄС також визначено витрати, що не включаються до митної вартості за використання першого методу. Такі витрати повинні бути обов'язково вказані окремо від ціни угоди. До них відносяться:

- транспортування по митній території ЄС;
- монтаж, збірка, догляд, технічне обслуговування;
- відсотки за фінансовими зобов'язаннями, якщо вони не перевищують середній рівень їх фінансування в країні;
- збори за право відтворення товару в ЄС;
- комісійні за придбання, тобто плата покупця своєму агенту за представництво при купівлі товару;
- імпорتنі збори та інші платежі, що сплачуються у ЄС при імпорті або продажі товару; те ж стосується податків в країні походження або експорту;
- складування і зберігання товару на митному складі, вільному складі та вільній зоні.

Перший є основним методом для визначення митної вартості товарів у ЄС, при цьому, за основу розрахунку приймаються трансфертні ціни, за якими економічні оператори визначають вартість товарів або нематеріальних активів чи ж надають послуги в межах зовнішньоекономічних операцій. Окрім того, у європейських країнах передбачено можливість укладання усних договорів між продавцем та покупцем. У такому випадку при контролі митної вартості товарів митними органами здійснюється пошук альтернативних доказів, зокрема, звітів про ділові зустрічі, протоколи нарад, листування між учасниками зовнішньоекономічних операцій та письмові пояснення від сторін усного договору.

У випадках, коли митна вартість не може бути визначена за методом вартості угоди, Митним кодексом ЄС визначено кілька послідовних методів, які можуть застосовуватися до того часу, поки не буде визначена кінцева митна вартість за одним з можливих методів.

Другим є метод вартості угоди з ідентичними товарами, що передбачає визначення митної вартості як вартості операцій з ідентичними товарами, що були ввезені або ж експортовані з території ЄС приблизно у той же час, що й оцінювані товари. При цьому, під ідентичними товарами прийнято розуміти предмети виготовлені у тій же країні, з однаковими фізичними й якісними характеристиками, проте, вони можуть мати незначні зовнішні відмінності.

У випадку, якщо аналогічних операцій протягом визначеного періоду не здійснювалось, то за основу для визначення митної вартості можуть бути використані операції з ідентичними товарами, навіть якщо їх кількість суттєво відрізняється від тієї, що транспортується. При цьому, роблять відповідні коригування, що враховують відмінності між здійснюваними операціями, зокрема, такі, як кількість одиниць товару в партії, спосіб транспортування, страхові збори та ін. Кожне з таких коригувань повинно бути документально підкріплене.

Третім методом є «вартість угоди аналогічних товарів», що передбачає визначення митної вартості як вартості угоди аналогічних товарів, проданих в ЄС, які перевозяться приблизно у той же час, що й оцінювані товари. Під аналогічними товарами розуміють товари, виготовлені у тій же країні, що мають схожі характеристики і компоненти (матеріали), які дозволяє їм виконувати такі ж функції і бути комерційно взаємозамінними, враховуючи їх якість, репутацію й торгівельну марку. Принцип визначення митної вартості абсолютно не відрізняється від того, що передбачений методом «вартість угоди ідентичних товарів».

Четвертим методом є дедуктивний, який передбачає визначення митної вартості на основі ціни одиниці товару, за якою вона буде реалізована в ЄС. За орієнтир можуть бути обрані ідентичні або аналогічні товари. При цьому, обов'язковим є дотримання умови про не пов'язаність сторін

За цим методом, митна вартість включає ціну з урахуванням наступних відрахувань:

- комісій, що, як правило, виплачуються або узгоджені до оплати чи ж пов'язані із загальними витратами у зв'язку з продажем. До них відносяться прямі і непрямі витрати на маркетингову діяльність;
- транспортні витрати і оплата послуг страхування й пов'язаних з ними витрати, що здійснені на митній території ЄС;
- мита й інші податки, що підлягають сплаті в ЄС при експорті та імпорті.

Відповідно до цього методу, ціна за одиницю товару визначається на рівні тієї, за якою реалізується найбільша кількість товару відразу після його імпорту (впродовж 90 днів з дати ввезення).

П'ятий – розрахунковий метод використовується у тому випадку, коли продавець є фактичним виробником товарів і має доступ до всієї інформації, що стосується виробництва товарів, які імпортуються. При цьому, митна вартість визначається шляхом додавання наступних елементів:

- вартість матеріалів і виготовлення або іншої обробки імпортованих товарів, у тому числі тари і упаковки;
- прямі та непрямі витрати на виробництво і продаж товарів;
- вартість транспортування і страхування товарів, що імпортуються.

Шостий метод застосовується за умови неможливості використання усіх попередніх методів для визначення митної вартості й ґрунтується на раніше визначених митницями вартостях.

Митним кодексом ЄС визначено, що митна вартість імпортованих товарів не визначається за резервним методом на підставі:

- ціни товарів європейського походження на ринку ЄС;
- системи, яка передбачає прийняття для митних цілей вищої з двох альтернативних вартостей;
- ціни товарів на внутрішньому ринку країни-експортера;

- вартість виробництва, іншої, ніж обчислена вартість, визначається для ідентичних або аналогічних товарів;
- ціни на експорт в країни, які не входять до ЄС; мінімальної митної вартості; довільної чи фіктивної вартості.

У європейському митному законодавстві особливу увагу приділяється визначенню митної вартості носіїв інформації, при цьому, митною вартістю є тільки вартість носія без врахування вартості інформації, що на ньому зберігається. У випадку, коли вартість товару вказано не у валюті держав-членів ЄС, використовують обмінні курси, визначені компетентними органами держави-учасниці зовнішньоекономічної операції або ЄС [13].

В кінці кожного місяця митними органами ЄС на офіційних сайтах розміщується інформація про обмінні курси, які будуть використовуватись впродовж наступного місяця для конвертації іноземної валюти.

Для визначення митної вартості товару митні органи ЄС мають право витребувати особливий документ - декларацію митної вартості. Така декларація може бути представлена у письмовій або електронній формі й повинна містити додаток у вигляді рахунка-фактури. В ЄС розрізняють дві форми декларації митної вартості: форма C105A, що подається за умови використання першого методу визначення митної вартості товарів та форма C105B - оформляється у випадку визначення митної вартості товарів за другим - шостим методами. Зазначені форми подаються декларантом до митних органів лише у випадку виявлення певних розбіжностей в процесі перевірки правильності визначення митної вартості після ввезення товарів. Зазначені форми можуть бути підписані як юридичними, так і фізичними особами, що проживають або працюють в ЄС, чи ж мають інформацію, необхідну для заповнення зазначених форм. Особа, що підписала декларацію, несе відповідальність за достовірність та повноту надання інформації, вказаної у формі декларації митної вартості [13].

Декларація митної вартості не подається у наступних випадках:

- коли митна вартість не може бути визначена при застосуванні першого методу;
- коли митна вартість визначається за спрощеною процедурою для швидкопсувних товарів;
- якщо митна вартість партії товарів не перевищує 10000 євро;
- якщо імпортуються товари некомерційного походження;
- випадки, при яких відповідно до митних правил не стягуються митні платежі;
- коли товарооборот між покупцем та продавцем повторюється часто на однакових умовах.

Відповідно до Митного кодексу ЄС передбачено аудит митної вартості, який включає: визначення правильності застосування методу визначення митної вартості товарів та врахування основних складових митної вартості, зокрема, роялті, фрахту, витрат на страхування та ін. На період проведення аудиту митне оформлення товарів призупиняється до моменту подання додаткових документів, що підтверджують правильність визначення митної вартості.

З метою оцінювання ймовірності виникнення митного ризику під час аудиту може здійснюватись порівняння ціни, фактично сплаченої або, що підлягає сплаті за товарами, які імпортуються із середнім рівнем цін, наведених у митній інформаційній системі (за наявності такої інформації); дослідження митну вартість

аналогічних товарів, придбаних у різних постачальників; співставлення заявленої митної вартості з внутрішньою ціною продажу або із значенням аналогічних товарів; аналіз підбірки різних митних декларацій з метою з'ясування рівня цін, заявлених на той же товар. У випадку виявлення суттєвих розбіжностей робиться висновок про наявність порушень при визначенні митної вартості товарів.

Аудитор повинен переконатися в тому, що дані, наведені у декларації співпадають із тими, що наведені у підтверджуючих документах, наданих під час оформлення товарів. Серед інших аспектів, аудитор може здійснити наступні перевірки:

- порівняти вартість на супровідних накладних на товар, із тими, що вказані в декларації;
- співставити значення, наведене у рахунку-фактурі, із замовленням на купівлю, контрактом, ваучером;
- порівняти терміни доставки рахунків-фактур з вантажними витратами, наведеними в декларації та вантажних документів;
- перевірити чи був застосований діючий на момент здійснення зовнішньоекономічної операції обмінний курс валют.

Контроль облікових записів має важливе значення при проведенні аудиту й передбачає перевірку рахунку оператора, для того, щоб переконатись у тому, що всі закупівлі товарів із третіх країн правильно відображено в облікових книгах. Серед основних порушень, виявлених у процесі контролю облікових записів можуть бути: подвійне виставлення рахунків; заниження вартості товарів; не задекларовані партії товарів; додаткові платежі за поставки; платежі, які повинні бути додані до ціни. Аудитор повинен перевірити чи суб'єкт господарювання використовує внутрішні механізми контролю для забезпечення зв'язки імпортованих операцій з обліку та внутрішнього контролю. Метою цієї перевірки є забезпечення доступу до отриманих рахунків-фактур з третіх країн з метою перевірки в межах рахунків суб'єктів господарювання.

В межах аудиту здійснюється й перехресна перевірка, метою якої є зіставлення загальної суми, зазначеної на офіційному рахунку із митною вартістю, заявленою у звітному періоді. При цьому, аудитор ідентифікує та досліджує усі рахунки суб'єкта ЗЕД й визначає розбіжності між обліковими записами й відповідними деклараціями. Аудитор повинен також проаналізувати бухгалтерський баланс і звіт про фінансові результати. Окрім того, аудитор повинен перевірити узгодженість між бухгалтерською та митною декларацією, поданих на перевірку рахунка, пов'язаного із спродажем за межами ЄС за заявленою митною вартістю.

Іншим інструментом митного аудиту є співставлення митної декларації та записів облікових книг, що передбачає порівняння митної вартості, заявленої у декларації із тією, що зазначена у облікових книгах, і навпаки. Її результатом є визначення ймовірності «подвійного виставлення рахунків» [13].

Аудитором може бути проведено перевірку конкретних декларацій із записами за ними у облікових книгах. Цей тест підтверджує, що інформація, яка міститься у митній декларації відповідає супровідним документам та відображена на рахунках оператора. З допомогою такої перевірки аудитор може визначити чи сума, зазначена у рахунку-фактурі відрізняється від тієї, що вказана на рахунку. Якщо виявлено різницю, то відповідальна особа від суб'єкта ЗЕД повинна надати пояснення щодо причин її наявності.

Особлива увага також звертається на митну вартість окремих кодів товарів та порівняння виставлених цін із середнім їх рівнем. Перевірка високих/низьких значень, зазначених в інших митних деклараціях під тим же кодом товару, співставлення рахунків-фактур за аналогічними операціями, що здійснювались впродовж року.

Для визначення правильності розрахунку митної вартості товару здійснюють контроль платежів, шляхом аналізу інформації про рух грошових коштів, у тому числі й за межами ЄС. При цьому, увага звертається не лише на вартість товару, але й послуг, що є необхідними для здійснення зовнішньоекономічної операції.

У випадку, коли у митного органу є певні сумніви, що заявлена вартість угоди включає загальну сплачену суму або ту, що підлягає сплаті, окрім вилучення додаткових підтверджуючих документів з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності здійснюють письмові консультації до моменту прийняття остаточного рішення щодо визнання або ж необхідності коригування митної вартості.

З 1 травня 2016 р. із вступом в дію основних положень нового митного кодексу ЄС (Регламенту 952/2013) відбулись певні зміни й у підходах до визначення митної вартості товарів. Зокрема, вартість угоди на товари, що були продані для експорту на митну територію ЄС визначається в момент прийняття митної декларації на основі продажу безпосередньо перед надходженням товару на митну територію [13].

У випадку, коли товар продається для експорту на митну територію Союзу не раніше, ніж відбулось їх постачання або ж вони знаходились у місцях тимчасового зберігання чи розміщенні під спеціальні процедури, окрім внутрішнього транзиту або зовнішньої переробки, вартість угоди буде визначатись на основі цієї операції. Основою для визначення митної вартості товарів є ринкова ціна, при цьому, «правило першого продажу», яке було основним при використанні першого методу визначення митної вартості товарів діятиме лише до 31 грудня поточного року. При цьому, термін зберігання документів у межах кожної зовнішньоекономічної операції збільшився із 3 до 10 років.

Методи визначення митної вартості товарів є ідентичними як в Україні, так і в ЄС, проте основні положення, що стосуються цих питань, є дещо ширше висвітленими у МКУ, оскільки, у ЄС митним кодексом визначаються лише основні положення, що регламентують окремі питання, деталізований опис та алгоритми дій розкриваються у інших підзаконних актах, таких як: правила, положення, пояснення, тощо.

Питання визначення, контролю та коригування митної вартості товарів у ЄС носить економічний характер й передбачає захист митних інтересів як держави, так і учасників ЗЕД; регламентується виключно нормативно-правовими актами, які представлені не лише Митним кодексом, але й керівництвами (методичними вказівками) з визначення митної вартості та доповненнями до них, що містять деталізовані алгоритми дій для кожного з учасників митних правовідносин. При вирішенні проблемних аспектів щодо коригування митної вартості товарів, перевага надається досягненню консенсусу шляхом проведення письмових консультацій між митним органом та учасником ЗЕД, які зацікавлені у дотриманні митного законодавства, що створює передумови для вироблення механізмів надання митних спрощень.

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

1). Митною вартістю товарів є вартість товарів, що використовується для митних цілей, яка базується на ціні:

- a) фактично сплачена або підлягає сплаті;
- b) історичної;
- c) ринкової;
- d) справедливої;
- e) балансової.

2). Митна вартість товарів, що переміщуються через митний кордон України, визначається:

- a) митними органами;
- b) декларантом;
- c) брокерами;
- d) податковими органами;
- e) суб'єктами господарської діяльності.

3). Митна вартість товарів, що ввозяться на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту, визначається:

- a) тільки за покупною вартістю;
- b) одним із двох методів, що встановлено митним кодексом;
- c) одним із трьох методів, що встановлено митним кодексом;
- d) одним із чотирьох методів, що встановлено митним кодексом;
- e) одним із шести методів, що встановлено митним кодексом.

4). Декларація митної вартості не подається, у разі декларування партій товарів, митна вартість яких не перевищує:

- a) 1000 євро;
- b) 2000 євро;
- c) 3000 євро;
- d) 4000 євро;
- e) 5000 євро.

5). Документами, які не підтверджують митну вартість товарів, є:

- a) зовнішньоекономічний договір (контракт);
- b) платіжне доручення щодо сплати товарів;
- c) табеля обліку робочого часу;
- d) рахунок-фактура;
- e) договір про перевезення товарів.

6). У разі якщо документи містять розбіжності, які мають вплив на правильність визначення митної вартості, декларант на письмову вимогу митного органу зобов'язані надати додаткові документи протягом:

- a) одного робочого дня;
- b) трьох робочих днів;
- c) п'яти календарних днів;
- d) десяти календарних днів;
- e) десяти робочих днів.

7). Контроль правильності визначення митної вартості товарів здійснюється:

- a) Міжвідомчої комісією з міжнародної торгівлі;
- b) Митними органами;
- c) Національним банком України;
- d) Кабінетом Міністрів України;
- e) Податковими органами.

8). За результатами здійснення контролю правильності визначення митної вартості товарів митний орган:

- a) або визнає заявлену декларантом або приймає письмове рішення про її коригування;
- b) або визнає заявлену декларантом або приймає письмове рішення про відмову у декларуванні;
- c) тільки визнає заявлену декларантом;
- d) тільки приймає письмове рішення про її коригування;

е) приймає письмове рішення про надання додаткових документів щодо її обґрунтування.

9). Декларант може надати митному органу додаткові документи для підтвердження заявленої ним митної вартості товарів, що декларуються, з дня випуску товарів протягом:

- а) 10 днів;
- б) 20 днів;
- в) 30 днів;
- г) 40 днів;
- е) 80 днів.

10). Митний орган розглядає подані додаткові документи декларантом і виносить письмове рішення щодо визнання заявленої митної вартості або скасовує рішення про коригування заявленої митної вартості або надає обґрунтовану відмову, з дати їх подання протягом:

- а) одного робочого дня;
- б) двох робочих днів;
- в) трьох робочих днів;
- г) чотирьох робочих днів;
- е) п'яти робочих днів.

11). Якщо митний орган протягом визначеного законодавством строку, не надає обґрунтованої відмови у визнанні заявленої митної вартості з урахуванням додаткових документів, вважається, що:

- а) митним органом митну вартість товарів визначено правильно;
- б) декларантом митну вартість товарів визначено правильно;
- в) декларант має право розпочинати судове оскарження;
- г) митним органом митну вартість визначено неправильно та її визначають з використанням іншого методу;
- е) митним органом скасовується митне декларування цього товару.

12). Основний метод визначення митної вартості товарів, які ввозяться на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту, полягає у тому, що митна вартість визначається:

- а) за ціною, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за товари, якщо вони продаються на експорт в Україну;
- б) за ціною товарів, що мають однакові характерні для них основні ознаки та продаються на експорт в Україну з тієї ж країни і час експорту яких збігається з часом експорту таких товарів або є максимально наближеним до нього;
- в) за ціною товарів, які хоч і не однакові за всіма ознаками, але мають схожі характеристики і складаються зі схожих компонентів, завдяки чому виконують однакові функції порівняно з товарами, що оцінюються, та вважаються комерційно взаємозамінними, які продано на експорт в Україну і час експорту яких збігається з часом експорту оцінюваних товарів або є максимально наближеним до нього;
- г) за ціною, яка зменшується на суму витрат на виплату комісійних, суму прибутку та загальних витрат, звичайних витрат, понесених в Україні на навантаження, вивантаження, транспортування, страхування, та інших пов'язаних з такими операціями витрат, сум податків, що підлягають сплаті в Україні у зв'язку з ввезенням товарів;
- е) за ціною, яка включає вартість матеріалів та витрати, понесені виробником при виробництві оцінюваних товарів, обсяг прибутку виробника у країні експорту для експорту в Україну, загальні витрати при продажу в Україну з країни вивезення товарів, тобто витрати на завантаження, розвантаження та обробку оцінюваних товарів, їх транспортування до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України, витрати на страхування цих товарів.

13). Метод визначення митної вартості товарів, які ввозяться на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту, за ціною договору щодо ідентичних товарів полягає у тому, що митна вартість визначається:

- а) за ціною, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за товари, якщо вони продаються на експорт в Україну;
- б) за ціною товарів, що мають однакові характерні для них основні ознаки та продаються на експорт в Україну з тієї ж країни і час експорту яких збігається з часом експорту таких товарів або є максимально наближеним до нього;
- в) за ціною товарів, які хоч і не однакові за всіма ознаками, але мають схожі характеристики і складаються зі схожих компонентів, завдяки чому виконують однакові функції порівняно з товарами, що оцінюються, та вважаються комерційно взаємозамінними, які продано на експорт в Україну і час експорту яких збігається з часом експорту оцінюваних товарів або є максимально наближеним до нього;
- г) за ціною, яка зменшується на суму витрат на виплату комісійних, суму прибутку та загальних витрат, звичайних витрат, понесених в Україні на навантаження, вивантаження, транспортування, страхування, та

інших пов'язаних з такими операціями витрат, сум податків, що підлягають сплаті в Україні у зв'язку з ввезенням товарів;

е) за ціною, яка включає вартість матеріалів та витрати, понесені виробником при виробництві оцінюваних товарів, обсяг прибутку виробника у країні експорту для експорту в Україну, загальні витрати при продажу в Україну з країни вивезення товарів, тобто витрати на завантаження, розвантаження та обробку оцінюваних товарів, їх транспортування до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України, витрати на страхування цих товарів.

14). Метод визначення митної вартості товарів, які ввозяться на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту, за ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів, полягає у тому, що митна вартість визначається:

а) за ціною, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за товари, якщо вони продаються на експорт в Україну;

б) за ціною товарів, що мають однакові характерні для них основні ознаки та продаються на експорт в Україну з тієї ж країни і час експорту яких збігається з часом експорту таких товарів або є максимально наближеним до нього;

с) за ціною товарів, які хоч і не однакові за всіма ознаками, але мають схожі характеристики і складаються зі схожих компонентів, завдяки чому виконують однакові функції порівняно з товарами, що оцінюються, та вважаються комерційно взаємозамінними, які продано на експорт в Україну і час експорту яких збігається з часом експорту оцінюваних товарів або є максимально наближеним до нього;

д) за ціною, яка зменшується на суму витрат на виплату комісійних, суму прибутку та загальних витрат, звичайних витрат, понесених в Україні на навантаження, вивантаження, транспортування, страхування, та інших пов'язаних з такими операціями витрат, сум податків, що підлягають сплаті в Україні у зв'язку з ввезенням товарів;

е) за ціною, яка включає вартість матеріалів та витрати, понесені виробником при виробництві оцінюваних товарів, обсяг прибутку виробника у країні експорту для експорту в Україну, загальні витрати при продажу в Україну з країни вивезення товарів, тобто витрати на завантаження, розвантаження та обробку оцінюваних товарів, їх транспортування до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України, витрати на страхування цих товарів.

15). Метод визначення митної вартості товарів, які ввозяться на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту, на основі віднімання вартості полягає у тому, що митна вартість визначається:

а) за ціною, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за товари, якщо вони продаються на експорт в Україну;

б) за ціною товарів, що мають однакові характерні для них основні ознаки та продаються на експорт в Україну з тієї ж країни і час експорту яких збігається з часом експорту таких товарів або є максимально наближеним до нього;

с) за ціною товарів, які хоч і не однакові за всіма ознаками, але мають схожі характеристики і складаються зі схожих компонентів, завдяки чому виконують однакові функції порівняно з товарами, що оцінюються, та вважаються комерційно взаємозамінними, які продано на експорт в Україну і час експорту яких збігається з часом експорту оцінюваних товарів або є максимально наближеним до нього;

д) за ціною, яка зменшується на суму витрат на виплату комісійних, суму прибутку та загальних витрат, звичайних витрат, понесених в Україні на навантаження, вивантаження, транспортування, страхування, та інших пов'язаних з такими операціями витрат, сум податків, що підлягають сплаті в Україні у зв'язку з ввезенням товарів;

е) за ціною, яка включає вартість матеріалів та витрати, понесені виробником при виробництві оцінюваних товарів, обсяг прибутку виробника у країні експорту для експорту в Україну, загальні витрати при продажу в Україну з країни вивезення товарів, тобто витрати на завантаження, розвантаження та обробку оцінюваних товарів, їх транспортування до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України, витрати на страхування цих товарів.

16). Метод визначення митної вартості товарів на основі додавання вартості (обчислена вартість), які ввозяться на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту, полягає у тому, що митна вартість визначається:

а) за ціною, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за товари, якщо вони продаються на експорт в Україну;

б) за ціною товарів, що мають однакові характерні для них основні ознаки та продаються на експорт в Україну з тієї ж країни і час експорту яких збігається з часом експорту таких товарів або є максимально наближеним до нього;

с) за ціною товарів, які хоч і не однакові за всіма ознаками, але мають схожі характеристики і складаються зі схожих компонентів, завдяки чому виконують однакові функції порівняно з товарами, що оцінюються, та

вважаються комерційно взаємозамінними, які продано на експорт в Україну і час експорту яких збігається з часом експорту оцінюваних товарів або є максимально наближеним до нього;

d) за ціною, яка зменшується на суму витрат на виплату комісійних, суму прибутку та загальних витрат, звичайних витрат, понесених в Україні на навантаження, вивантаження, транспортування, страхування, та інших пов'язаних з такими операціями витрат, сум податків, що підлягають сплаті в Україні у зв'язку з ввезенням товарів;

e) за ціною, яка включає вартість матеріалів та витрати, понесені виробником при виробництві оцінюваних товарів, обсяг прибутку виробника у країні експорту для експорту в Україну, загальні витрати при продажу в Україну з країни вивезення товарів, тобто витрати на завантаження, розвантаження та обробку оцінюваних товарів, їх транспортування до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України, витрати на страхування цих товарів.

17). При визначенні митної вартості до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, не додаються витрати, якщо вони не включалися до ціни, а саме:

a) вартість упаковки або вартість пакувальних матеріалів та робіт, пов'язаних із пакуванням;

b) витрати на транспортування оцінюваних товарів до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України;

c) витрати на транспортування оцінюваних товарів з аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України до пункту розвантаження товарів на території України;

d) витрати на навантаження, вивантаження та обробку оцінюваних товарів, пов'язані з їх транспортуванням до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України;

e) витрати на страхування цих товарів.

18). При визначенні митної вартості до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, додаються витрати, якщо вони не включалися до ціни, а саме:

a) витрати на транспортування після ввезення;

b) витрати на транспортування оцінюваних товарів до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України;

c) податки, які справляються в Україні;

d) витрати на вивантаження товарів у пункті розвантаження на території України;

e) брокерські послуги, що пов'язані з розмитненням товарів на території України.

19). Товари не вважаються ідентичними або подібними (аналогічними) оцінюваним, якщо вони:

a) не вироблені в одній і тій же країні, що і товари, які оцінюються;

b) мають схожі характеристики з товарами, які оцінюються;

c) виконують однакові функції з товарами, які оцінюються;

d) складаються із схожих компонентів з товарами, які оцінюються;

e) є комерційно взаємозамінними з товарами, які оцінюються.

20). Митною вартістю товарів, що вивозяться за межі митної території України, є ціна товару:

a) балансова;

b) історична;

c) ринкова;

d) справедлива;

e) фактична, яка підлягає сплаті.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1). За умовами зовнішньоекономічного контракту № 210207 від 02 липня попереднього року покупець ПП «ФАВОР» купує у постачальника Ferrocontinent, s.r.o., Slovak Republic феросиліцій ФС-45 (характеристика - кусковий з масовою часткою кремнію 43,0 %) вагою брутто 21,605 т, вагою нетто 21,557 т. за покупною вартістю 805 доларів США за 1 базову тону при показнику кремнію 45,0 %. Умови поставки FCA (SK Оравски Подзамок Словаччина). Дата оформлення митної декларації 08 лютого поточного року. Мито дорівнюється 3 відсотка від митної вартості. Послуги по навантаженню товару у Оравски Подзамок Словаччина склали 200 євро. Перевізник надав транспортні послуги вартістю 25410,00 грн. (загальний кілометраж 1210 км., де у тому числі місця навантаження до кордону 876 км) та експедиторські послуги у розмірі 1200,00 грн., брокери надалі послуги щодо митного оформлення на території України у розмірі 4000,00 грн. Страхування товару становило 800 євро, що було оплачено 01 лютого поточного року. Визначити митну вартість імпортного товару, враховуючи те, що ціна аналогічного товару становить 780 доларів США.

2). За умовами зовнішньоекономічного контракту № 180730 від 30 липня попереднього року покупець ПП «ФАВОР» купує у постачальника Ferrocontinent, s.r.o., Slovak Republic, феросиліцій ФС-65 вагою

брутто 21,4 т, вагою нетто 21,06 т. Покупна вартість 1750 євро за 1 метричну тону. Умови поставки EXW (SK Оравски Подзамок Словаччина). Дата оформлення митної декларації 11 квітня поточного року. Мито дорівнюється 5 відсотка від митної вартості. Перевізник надав транспортні послуги на загальну вартість 30250,00 грн. (загальний кілометраж 1220 км., де у тому числі місця навантаження до кордону 880 км) та експедиторські послуги у розмірі 1020,00 грн., брокери надалі послуги щодо митного оформлення на території України у розмірі 2800,00 грн. Послуги по навантаженню товару у Оравски Подзамок Словаччина склали 200 євро, що було оплачено 03 квітня поточного року, брокерські послуги у терміналі відправлення склали 80 євро, що було 04 квітня поточного року. Страхування товару становило 450 євро, що було оплачено 02 квітня поточного року. Визначити митну вартість імпортного товару, враховуючи те, що ціна аналогічного товару становить 1700 євро.

3). За умовами зовнішньоекономічного контракту № FZCO/21-22/SC/936 від 19 вересня попереднього року покупець ПП «ФАВОР» купує у постачальника TUF METALLURGIE FZCO, DUBAY, UAE, феромарганець Mn 75,27 % у кількості 25 т. Покупна вартість 1740 доларів США за 1 метричну тону. Умови поставки CIF (UA Одеса). Дата митної декларації оформлення - 16 листопада поточного (або попереднього) року. Мито дорівнюється 5 відсотка від митної вартості. Морський транспорт з ОАЕ до м. Одеса – транспортний перевізник MSC LARA, вартість перевезення дорівнюється 1080,00 дол. США (на дату відвантаження на судно 08 листопада поточного (або попереднього) року). Вартість перевезення автомобільним транспортом з порту м. Одеса до м. Кропивницький дорівнюється 32000,00 грн. брокери надалі послуги щодо митного оформлення на території України у розмірі 3600,00 грн. Послуги по навантаженню товару ОАЕ 400 доларів США (на дату відвантаження на судно 08 листопада поточного (або попереднього) року), що було оплачено 10 листопада поточного (або попереднього) року, брокерські послуги у терміналі відправлення склали 70 доларів США, що було 12 листопада поточного (або попереднього) року. Страхування товару становило 1050 євро, що було оплачено 09 листопада поточного (або попереднього) року. Визначити митну вартість імпортного товару, враховуючи те, що ціна аналогічного товару становить 1700 доларів США.

4). За умовами зовнішньоекономічного контракту № 31001878 від 05 лютого поточного року покупець ПП «ФАВОР» купує у постачальника BALASORE ALLOYS LIMITED, INDIA, високовуглецевий ферохром Cr 64,44 % у кількості 25 т. Покупна вартість 1180 доларів США за 1 метричну тону. Умови поставки CIF (UA Одеса). Дата оформлення – 02 квітня поточного (або попереднього) року. Мито дорівнюється 3 відсотка від митної вартості. Морський транспорт з м. Калькутти до м. Одеса – транспортний перевізник ТОВ ТАНІТ ГРУП, вартість перевезення дорівнюється 2500,00 дол. США (на дату навантаження на судно 02 березня поточного (або попереднього) року). Вартість перевезення автомобільним транспортом з порту м. Одеса до м. Кропивницький дорівнюється 31000,00 грн., брокери надалі послуги щодо митного оформлення на території України у розмірі 4000,00 грн. Послуги по навантаженню товару порт Калькутти, Індія 280 доларів США (на дату відвантаження на судно 02 березня поточного (або попереднього) року), що було оплачено 04 березня поточного (або попереднього) року, брокерські послуги у терміналі відправлення склали 45 доларів США, що було 02 березня поточного (або попереднього) року. Страхування товару становило 1400 євро, що було оплачено 01 березня поточного (або попереднього) року. Визначити митну вартість імпортного товару, враховуючи те, що ціна аналогічного товару становить 1110 доларів США.

5). За умовами зовнішньоекономічного контракту № 180732 від 28 січня попереднього року покупець ПП «ФАВОР» купує у постачальника Ferrocontinent, s.r.o., Slovak Republic, феросиліцій ФС-75 вагою брутто 21 т, вагою нетто 21,06 т. Покупна вартість 1820 євро за 1 метричну тону. Умови поставки DAP (SK Оравски Подзамок Словаччина). Дата оформлення митної декларації 04 лютого поточного року. Мито дорівнюється 7 відсотка від митної вартості. Перевізник надав транспортні послуги на загальну вартість 28200,00 грн. (загальний кілометраж 1220 км., де у тому числі місця навантаження до кордону 880 км) та експедиторські послуги у розмірі 1200,00 грн., брокери надалі послуги щодо митного оформлення на території України у розмірі 3600,00 грн. Послуги по навантаженню товару у Оравски Подзамок Словаччина склали 180 євро, що було оплачено 31 січня поточного року, брокерські послуги у терміналі відправлення склали 45 євро, що було 01 лютого поточного року. Страхування товару становило 280 євро, що було оплачено 31 січня поточного року. Визначити митну вартість імпортного товару, враховуючи те, що ціна аналогічного товару становить 1840,00 євро.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисенко О. Митна вартість як об'єкт і інструмент державного регулювання та контролю. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&_S21P03=FILE=&_S21STR=Vnadu_2009_3_10
2. Войтов С.Г. Митна вартість товарів: актуальні питання визначення та контролю. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/6710/7489>.

3. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264#Text
4. Голомб В.В. Економічні та правові аспекти визначення митної вартості імпортованих товарів URL: <http://global-national.in.ua/archive/11-2016/28.pdf>
5. Коваль Л., Коваль М. Проблеми митної вартості товарів в контексті гармонізації обліку та оподаткування зовнішньоекономічної діяльності. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. Міжнародний науковий журнал*. Вип. 4. 2016 URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/22196/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%20%D0%9B..pdf>.
6. Митний Кодекс України № 4495-VI від 13 березня 2012 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20120313>.
7. Мінакова С.М., Запорожець О.Ф. Проблемні аспекти визначення та коригування митної вартості товарів в Україні. *Серія: Економіка та підприємництво*. 2019 р. № 2 (107). URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2019/2_2019/12.pdf
8. Наказ ДФС України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо роботи посадових осіб органів доходів і зборів з аналізу, виявлення та оцінки ризиків при здійсненні контролю за правильністю визначення митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України» № 689 від 11 листопада 2015 р. URL: <http://sfs.gov.ua/yuridichnim-osobam/podatkoviy-kontrol/nakazi/print-66340.html>.
9. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02 грудня 2010 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
10. Попель С.А. Економіко-правова сутність поняття «митна вартість товарів» [Текст] / С.А. Попель // Розвиток інституту уповноваженого економічного оператора в контексті імплементації Рамкових стандартів безпеки та полегшення міжнародної торгівлі ВМО: Збірник наукових праць науково-практичної Інтернет-конференції (м. Хмельницький - м. Ірпінь, 15 вересня 2016 року). - Хмельницький: НДЦ митної справи НДІ фінансової політики УДФСУ. 2016. С. 44-47.
11. Прус Л.Р. Концептуальні засади внесення змін до Митного кодексу України в частині митної вартості товарів та методів її визначення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 5. С.58-61. http://lsej.org.ua/5_2016/18.pdf.
12. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджене наказом Міністерства Фінансів України № 246 від 20 жовтня 1999 р. URL: <http://kodeksy.com.Ua/buh/psbo/9.htm>.
13. Руда Т.В. Нормативне регулювання визначення та контролю митної вартості товарів в країнах ЄС URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6273/1/8.pdf>.
14. Customs Code Committee import and export formalities section guidelines on entry and summary declarations in the context of regulation (ec) no 648/2005. EUROPEAN COM DIRECTORATE-GENERAL TAXATION AND CUSTOMS UNION Customs Policy Customs Procedures / Brussels, 29 October 2010 TAXUD/2010/0051 URL: http://ec.europa.eu/ecip/documents/procedures/import_entry_guidelines_en.pdf.
15. Regulation (EU) No 952/2013 of the European Parliament and of the Council of October 9, 2013 laying down the Union Customs Code // Official Journal. - № L 269. - P. 1. URL: <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=OJ:L:2013:269:TOC>.
16. REGULATION (EU) No 648/2005 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 13 April 2005 amending Council Regulation (EEC) No 2913/92 Establishing the Community Customs Code.- URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:117:0013:0019:en:PDF>.

ТЕМА 14

ОСНОВНІ ВИДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

14.1. Майнова та кримінальна відповідальність за порушення правил зовнішньоекономічної діяльності

14.2. Відповідальність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за порушення митного законодавства

14.3. Відповідальність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за порушення умов ліцензування і квотування експорту та імпорту товарів

Тестові питання

Практичні завдання

Список використаних джерел

14.1. Майнова та кримінальна відповідальність за порушення правил зовнішньоекономічної діяльності

Суб'єкти господарювання у зовнішньоекономічній діяльності несуть відповідальність у видах та формах, передбачених ст. 33 і 37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», зокрема ст. 33 зазначає майнову та кримінальну відповідальність. У Господарському кодексі України (розд V - «Відповідальність за порушення у сфері господарювання») питанням відповідальності присвячені глави 24 «Загальна відповідальність учасників господарських відносин», 25 «Відшкодування збитків у сфері господарювання», 26 «Оперативно-господарські санкції», 27 «Адміністративно-господарські санкції» та 28 «Відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно конкурентного законодавства».

Відповідальність суб'єктів господарювання у зовнішньоекономічній діяльності в Україні, також передбачена Законами України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту», «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту». Загальні засади відповідальності в зовнішньоекономічній діяльності визначені у ст. 32 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», яка встановлює, що:

а) Україна як держава і всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності та іноземні суб'єкти господарювання несуть відповідальність за порушення цього або пов'язаних з ним законів України та своїх зобов'язань, які випливають з договорів (контрактів), тільки на умовах і в порядку, визначених законами України.

б) Україна як держава не несе відповідальності за дії суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності не несуть відповідальності за дії України як держави;

в) якщо і Україна бере участь у зовнішньоекономічній діяльності як суб'єкт такої діяльності згідно з ч. 2 ст. 3 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність», то вона несе відповідальність на загальних та рівноправних засадах з іншими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Так, відповідно до ст. 34 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність» Україна як держава несе майнову відповідальність у повному обсязі перед суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарювання за всі свої дії, що суперечать чинним законам України і

спричиняють збитки (прямі, побічні), моральну шкоду цим суб'єктам та призводять до втрати ними вигоди, а також за інші свої дії, в тому числі й ті, які регулюють зовнішньоекономічну діяльність, що спричиняють зазначені збитки (шкоду) та призводять до втрати вигоди, крім випадків, коли такі дії зумовлені неправомірними діями зазначених суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарювання. Україна як держава відповідає за зазначені дії всім своїм майном.

Притягнення до відповідальності у зовнішньоекономічній діяльності здійснюється не тільки за допомогою державного примусу, а ще і стороною на основі договору, що був самостійно укладений цією стороною та його контрагентом, - що також необхідно охопити для повного та об'єктивного тлумачення категорії, яка досліджується. Відповідальність при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, згідно із договором (контрактом), може застосовуватися відповідно із законом України (стаття 22 Закону про зовнішньоекономічну діяльність) або, згідно з комерційними правилами, правом іншої країни, що сторони самостійно обрали».

Відповідальність – це необхідна умова будь-якого договору і міра економічного покарання за негативні наслідки господарювання. Її відсутність у законі, іншому нормативному акті договорі знижує і нівелює гарантію їх реалізації. Професійно розроблена, економічно обґрунтована і закріплена в господарському договорі відповідальність забезпечує і гарантує правомірні дії контрагентів, ефективність економіки і отримання доходів, зміцнює правопорядок у господарюванні.

Юридична відповідальність за неправомірні дії в сфері правових відносин при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності – відповідальність, яка застосовується в особливому процесуальному порядку до суб'єктів неправомірних дій в сфері зовнішньоекономічної діяльності, із застосуванням засобів державного примусу, передбачених санкцією міжнародних та національних норм права [19].

Господарсько-правова відповідальність – це обов'язок суб'єктів господарювання понести економічне покарання за господарське правопорушення, що означає невиконання умов законів, інших нормативних актів договорів. Відтак, підставою господарсько-правової відповідальності учасників господарських відносин є вчинення ними правопорушень у сфері господарювання.

За змістом господарсько-правова відповідальність є матеріальною і застосовується у формі певної системи майнових (економічних) санкцій, передбачених або дозволених нормами господарського законодавства. У такому разі суб'єкти господарювання (як господарські організації, так і громадяни-підприємці) несуть лише матеріальні витрати як відповідальність (примусові виплати, недержання належних сум, зменшення майна внаслідок відшкодування збитків та ін.) [19].

Відповідальність суб'єктів господарювання у зовнішньоекономічній діяльності – це настання негативних майнових та організаційно правових наслідків для суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності при здійсненні правопорушення у зовнішньоекономічній діяльності або за проведення дій, які можуть завдати іншу шкоду господарському функціонуванню держави, що встановлюються законами України та застосовуються державними органами, або сторонами у зовнішньоекономічному контракті.

Відповідальність у зовнішньоекономічній діяльності реалізується через застосування господарських санкцій, що закріплюються та самостійно обираються

сторонами у зовнішньоекономічному контракті, а також через адміністративно-господарські санкції з боку держави. Відповідальність встановлюється не тільки за порушення законів України, які регулюють зовнішньоекономічну і пов'язану з нею діяльність, та за порушення своїх зобов'язань, що випливають із контрактів, тільки на умовах і в порядку, визначених законами України. Тобто, відповідальність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регулюється не тільки законами України, а ще й нормами міжнародних угод (конвенцій), або законами іншої країни, які підлягають застосуванню відповідного зовнішньоекономічного договору згідно з правилами комерційної торгівлі.

Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» Україна як держава, так і всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, а також іноземні суб'єкти господарської діяльності відповідають за порушення законів України й своїх зобов'язань, закріплених у договірному порядку. На сьогодні Україна як держава не несе відповідальності за дії суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності не несуть відповідальності за дії держави Україна.

У ст. 33 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність» згадується майнова і кримінальна відповідальність за порушення правил здійснення операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Майнова відповідальність застосовується у формі матеріального відшкодування збитків, а також застосування майнових санкцій. Якщо порушення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності або іноземними суб'єктами господарювання законів України про зовнішньоекономічну діяльність призвели до виникнення збитків, втрати вигоди йо моральної шкоди в інших суб'єктів або держави, правопорушники несуть майнову відповідальність у повному обсязі.

Порядок застосування й розмір договірних майнових санкцій визначається у зовнішньоекономічному договорі. Крім того, у випадку, коли право контракту – законодавство України, то при застосуванні майнової відповідальності використовуються відповідні положення розділу 5 Господарського кодексу України про відшкодування збитків, стягнення штрафних і оперативно-господарських санкцій, а також субсидіарно застосовуються норми Цивільного кодексу України про відповідальність за порушення зобов'язань.

Кримінальна відповідальність за порушення зовнішньоекономічної діяльності настає тільки у випадках, передбачених нормами кримінального законодавства. Зокрема, ст. ст. 199-204, 207-209 КК України передбачають кримінальну відповідальність за порушення митних правил (у тому числі за контрабанду), порушення порядку ліцензування господарської діяльності, ухилення від повернення валютної виручки й порушення іншого валютного законодавства, незаконне відкриття рахунків за кордоном і інші діяння, які можуть вчинятися громадянами – підприємцями й посадовими особами при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Види кримінальної відповідності у сфері зовнішньоекономічної діяльності представлено у табл. 14.1.

Крім договірних майнових санкцій і кримінальної відповідальності до суб'єктів ЗЕД можуть застосовуватися адміністративно-господарські санкції відповідно до гл. 27 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 року № 436-IV, а до громадян-підприємців і посадових осіб також заходи адміністративного стягнення згідно з КУпАП (ст. 162, 164, 169, 202, 208, 209 та ін.).

Таблиця 14.1

Види кримінальної відповідальності у сфері зовнішньоекономічної діяльності відповідно до Кримінального кодексу України

Стаття Кримінального Кодексу України	Види кримінальної відповідальності
Стаття 199 - виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів	Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту, а також збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного податку, голографічних захисних елементів, підробленої національної валюти України у виді банкнот чи металевої монети, іноземної валюти, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї - караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи у великому розмірі, - караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою чи в особливо великому розмірі, - караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з конфіскацією майна. <i>Дії, вважаються вчиненими у великому розмірі, якщо сума підробки у 200 і більше разів перевищує НМДГ; в особливо великому розмірі - якщо сума підробки у 400 і більше разів перевищує НМДГ</i>
Стаття 200 - незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення	Підробка документів на переказ, платіжних карток чи інших засобів доступу до банківських рахунків, електронних грошей, а так само придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту підроблених документів на переказ, платіжних карток або їх використання чи збут, а також неправомірний випуск або використання електронних грошей - карається штрафом від 3000 до 5000 НМДГ. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, - караються штрафом від 5000 до 10000 НМДГ. Під документами на переказ слід розуміти документ в паперовому або електронному виді, що використовується банками чи їх клієнтами для передачі доручень або інформації на переказ грошових коштів між суб'єктами переказу грошових коштів (розрахункові документи, документи на переказ готівкових коштів, а також ті, що використовуються при проведенні міжбанківського переказу та платіжного повідомлення, інші)
Стаття 201 - контрабанда	Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, - карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років. Та сама дія, вчинена за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за злочин, або службовою особою з використанням службового становища, - карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна
Стаття 201-1 - переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України	Переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України, - карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років. Та сама дія, вчинена особою, яка раніше вчинила один із злочинів, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням влади чи службового становища, або у великому розмірі, - карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна. Дії, вчинені організованою групою чи в особливо великому розмірі, - караються позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна. <i>Під цінними та рідкісними породами дерев у цій статті слід розуміти роди дерев, передбачені ст. 1 Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів».</i> <i>Під переміщенням у великому розмірі слід розуміти переміщення лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, а також лісоматеріалів необроблених, вартість яких у 18 і більше разів перевищує НМДГ, під переміщенням в особливо великому розмірі - вартість яких у 36 і більше разів перевищує НМДГ</i>
Стаття 203-1- незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування,	Незаконне виробництво, експорт, імпорт, зберігання, реалізація та переміщення дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва, якщо ці дії вчинені у значних розмірах, - караються штрафом від 3000

Стаття Кримінального Кодексу України	Види кримінальної відповідальності
<i>матриць, обладнання та сировини для їх виробництва</i>	до 5000 НМДГ. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або вчинені у великих розмірах, - караються штрафом від 5000 до 10000 НМДГ. <i>Під значним розміром слід розуміти вартість дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання чи сировини для їх виробництва, що у 20 разів і більше перевищує рівень НМДГ; під великим розміром слід розуміти вартість дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання чи сировини для їх виробництва, що у 100 разів і більше перевищує рівень НМДГ</i>
<i>Стаття 204 – незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів</i>	Незаконне придбання з метою збуту або зберігання з цією метою, а також збут чи транспортування з метою збуту незаконно виготовлених спирту етилового, спиртових дистилатів, алкогольних напоїв, пива, тютюнових виробів, тютюну, промислових замінників тютюну, пального або інших підакцизних товарів - караються штрафом від 5000 до 10000 НМДГ з конфіскацією та знищенням незаконно виготовлених товарів
<i>Стаття 209 - легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом</i>	Набуття, володіння, використання, розпорядження майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, у тому числі здійснення фінансової операції, вчинення правочину з таким майном, або переміщення, зміна форми (перетворення) такого майна, або вчинення дій, спрямованих на приховування, маскування походження такого майна або володіння ним, права на таке майно, джерела його походження, місцезнаходження, якщо ці діяння вчинені особою, яка знала або повинна була знати, що таке майно прямо чи опосередковано, повністю чи частково одержано злочинним шляхом, - караються позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до двох років та з конфіскацією майна. Дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великому розмірі, - караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна. Дії, вчинені організованою групою або в особливо великому розмірі, - караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна. <i>Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, визнається вчиненою у великому розмірі, якщо предметом злочину було майно на суму, що перевищує 6000 НМДГ.</i> <i>Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, визнається вчиненою в особливо великому розмірі, якщо предметом злочину було майно на суму, що перевищує 18000 НМДГ</i>
<i>Стаття 209-1 - умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення</i>	Умисне неподання, несвоєчасне подання або подання недостовірної інформації про фінансові операції, що відповідно до закону підлягають фінансовому моніторингу, центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, якщо такі діяння заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, - караються штрафом від 1000 до 3000 НМДГ з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Розголошення у будь-якому вигляді тасмниці фінансового моніторингу або факту обміну інформацією про фінансову операцію та її учасників між суб'єктами первинного фінансового моніторингу, суб'єктами державного фінансового моніторингу, іншими державними органами, а також факту надання (одержання) запиту, рішення чи доручення центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, або надання (одержання) відповіді на такий запит, рішення чи доручення особою, якій ця інформація стала відома у зв'язку з її професійною або службовою діяльністю, якщо такі дії заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, - карається штрафом від 3000 до 5000 НМДГ з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років

Відповідно до вимог Кодексу України про адміністративні правопорушення, який введено в дію з 1 червня 1985 р. Постановою Верховної

Ради Української РСР від 7 грудня 1984 р. № 8074-Х, встановлено види адміністративної відповідальності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за порушення правил про валютних операцій, що представлено у табл. 14.2.

Таблиця 14.2

Види адміністративного правопорушення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення

Стаття Кодексу України про адміністративні правопорушення	Розмір стягнення
Ст.162 - порушення правил про валютні операції	Незаконні скуповування, продаж, обмін, використання валютних цінностей як засобу платежу або як застави - тягнуть за собою попередження або накладення штрафу від 500 до 1000 НМДГ з конфіскацією валютних цінностей
Ст. 162-1 - порушення порядку здійснення валютних операцій	Порушення порядку здійснення валютних операцій - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб юридичних осіб (крім уповноважених установ), громадян - суб'єктів підприємницької діяльності від 1000 до 3000 НМДГ
Ст. 164 - порушення порядку провадження господарської діяльності	Переміщення пального або спирту етилового транспортними засобами, не зазначеними у митних деклараціях при переміщенні пального або спирту етилового митною територією України прохідним транзитом або внутрішнім транзитом, або в акцизних накладних, зареєстрованих у Єдиному реєстрі акцизних накладних, складених на операції, при здійсненні яких переміщується пальне або спирт етиловий у таких транспортних засобах, або в заявках на переміщення пального або спирту етилового транспортними засобами, що не є акцизними складами пересувними, - тягне за собою накладення штрафу від 1000 до 2000 НМДГ з конфіскацією пального або спирту етилового та транспортних засобів
Ст. 164-2 - порушення законодавства з фінансових питань	Приховування в обліку валютних та інших доходів, непродуктивних витрат і збитків, відсутність бухгалтерського обліку або ведення його з порушенням установленого порядку, внесення неправдивих даних до фінансової звітності, неподання фінансової звітності, несвоєчасне або неякісне проведення інвентаризацій грошових коштів і матеріальних цінностей, несвоєчасне подання на розгляд, погодження або затвердження річного фінансового плану підприємства державного сектору економіки та звіту про його виконання, перешкоджання працівникам органу державного фінансового контролю у проведенні ревізій та перевірок, нежиття заходів по відшкодуванню з винних осіб збитків від недостач, розтрат, крадіжок і безгосподарності - тягнуть за собою накладення штрафу від 8 до 15 НМДГ. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одно з правопорушень, - тягнуть за собою накладення штрафу від 10 до 20 НМДГ
Ст. 164-13 - порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва	Порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва, - тягне за собою накладення штрафу від 20 до 200 НМДГ
Ст. 202 - порушення прикордонного режиму, режиму в пунктах пропуску через державний кордон України або режимних правил у контрольних пунктах в'їзду – виїзду	Порушення прикордонного режиму, режиму в пунктах пропуску через державний кордон України або режимних правил у контрольних пунктах в'їзду - виїзду - тягне за собою накладення штрафу на громадян від 7 до 10 НДМГ, а на посадових осіб - від 10 до 20 НМДГ

Відповідно до ст. 238 ГК України застосування адміністративно-господарських санкцій до суб'єктів господарювання здійснюється за порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності.

До суб'єктів господарювання можуть бути застосовані уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування адміністративно-господарські санкції, тобто заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків. Види адміністративно-господарських санкцій представлено на рис. 14.1.

Рис. 14.1. Види адміністративно-господарських санкцій

Безоплатне вилучення прибутку (доходу) відповідно до ст. 240 полягає у тому, що прибуток (доход), одержаний суб'єктом господарювання внаслідок порушення встановлених законодавством правил здійснення господарської діяльності, а також суми прихованого (заниженого) прибутку (доходу) чи суми податку, несплаченого за прихований об'єкт оподаткування, підлягають вилученню в доход відповідного бюджету в порядку, встановленому законом. Крім того, з суб'єкта господарювання стягується у випадках і порядку, передбачених законом, штраф, але не більш як у двократному розмірі вилученої суми, а у разі повторного порушення протягом року після застосування цієї санкції - у трикратному розмірі вилученої суми.

Штраф як адміністративно-господарська санкція відповідно до ст. 241 – це грошова сума, що сплачується суб'єктом господарювання до відповідного бюджету у разі порушення ним встановлених правил здійснення господарської діяльності. У разі здійснення окремими учасниками господарських відносин зовнішньоекономічної діяльності, пов'язаної з одержанням незаконної переваги на ринку України (здійснення демпінгового імпорту, субсидованого імпорту, а також інших дій, які визначаються законом як недобросовісна конкуренція), що завдало шкоди економіці України або спричинило загрозу виникнення такої шкоди, до цих учасників відносин можуть бути застосовані антидемпінгові, компенсаційні або спеціальні заходи відповідно до закону.

Припинення експортно-імпортних операцій відповідно до ст. 245 – це застосування індивідуального режиму ліцензування. У випадках недобросовісної

конкуренції, розміщення валютних цінностей з порушенням встановленого законодавством порядку на рахунках та вкладах за межами України, а також в інших випадках, якщо дії учасників зовнішньоекономічної діяльності завдають шкоди економіці України, експортно-імпортні операції таких суб'єктів господарювання припиняються на умовах і в порядку, передбачених законом.

За порушення суб'єктами господарювання правил здійснення зовнішньоекономічної діяльності щодо антимонопольних заходів, заборони недобросовісної конкуренції та інших правил, зазначених у частині першій цієї статті, якими встановлюються певні обмеження чи заборони у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, до таких суб'єктів може застосовуватися індивідуальний режим ліцензування.

Обмеження та зупинення діяльності суб'єкта господарювання відповідно до ст. 246 – це здійснення будь-якої господарської діяльності, що загрожує життю і здоров'ю людей або становить підвищену небезпеку для довкілля, забороняється. У разі здійснення господарської діяльності з порушенням екологічних вимог діяльність суб'єкта господарювання може бути обмежена або зупинена Кабінетом Міністрів України, а також іншими уповноваженими органами в порядку, встановленому законом.

За постановою Кабміну від 04 грудня 2019 р. № 1180 було *відмінено санкції, як індивідуальний режим ліцензування та тимчасове припинення зовнішньоекономічної діяльності.*

Ліквідація суб'єкта господарювання, діяльність якого суперечить закону чи його установчим документам відповідно до ст. 247 – це коли до суб'єкта господарювання може бути застосовано адміністративно-господарську санкцію у вигляді його ліквідації за рішенням суду. У разі ліквідації суб'єкта господарювання до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців вноситься відповідний запис.

Суб'єкт господарювання має право оскаржити до суду рішення будь-якого органу державної влади або органу місцевого самоврядування щодо застосування до нього адміністративно-господарських санкцій. У разі прийняття органом державної влади або органом місцевого самоврядування акта, що не відповідає законодавству, і порушує права чи законні інтереси суб'єкта господарювання, має право звернутися до суду із заявою про визнання такого акта недійсним. Збитки, завдані суб'єкту господарювання у зв'язку з неправомірним застосуванням до нього адміністративно-господарських санкцій, підлягають відшкодуванню.

Адміністративно-господарські санкції можуть бути застосовані до суб'єкта господарювання протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не пізніше як через один рік з дня порушення цим суб'єктом встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності, крім випадків, передбачених законом.

14.2. Відповідальність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за порушення митного законодавства

Митним кодексом України пп. 28 ст. 4 визначено, що митні правила – це встановлений цим Кодексом та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх органам доходів і зборів для проведення

митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем, або контроль за якими покладено на органи доходів і зборів цим Кодексом та іншими законами України.

Відповідно до ст. 458 МКУ порушення митних правил є *адміністративним правопорушенням*, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений цим Кодексом та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх органам доходів і зборів для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на органи доходів і зборів цим Кодексом чи іншими законами України, і за які цим Кодексом передбачена адміністративна відповідальність. Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає у разі, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність.

Ст. 459 МКУ встановлено, що адміністративна відповідальність за порушення митних правил встановлюється цим Кодексом. До адміністративної відповідальності за порушення митних правил можуть бути притягнені громадяни, які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку, а при вчиненні порушень митних правил підприємствами - посадові особи цих підприємств.

Згідно зі ст. 461 МКУ за порушення митних правил можуть бути накладені такі адміністративні стягнення:

- 1) попередження;
- 2) штраф;
- 3) конфіскація товарів, транспортних засобів комерційного призначення - безпосередніх предметів порушення митних правил, товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю (крім транспортних засобів комерційного призначення, які використовуються виключно для перевезення пасажирів і товарів через митний кордон України за визначеними маршрутами та рейсами, що здійснюються відповідно до розкладу руху на підставі міжнародних договорів, укладених відповідно до закону), а також транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів - безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України поза місцем розташування митного органу.

Адміністративні стягнення за видами порушеннями митних правил, що представлено у табл. 14.3.

Таблиця 14.3

Види порушень митних правил

Зміст порушення митних правил	Стаття МКУ	Адміністративні стягнення
порушення режиму зони митного контролю	468	Попередження або штраф в розмірі 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Неправомірні операції з товарами, митне оформлення яких не закінчено, або з товарами, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем, або з транспортними засобами особистого користування,	469	

Зміст порушення митних правил	Стаття МКУ	Адміністративні стягнення
тимчасово ввезеними на митну територію України чи поміщеними у митний режим транзиту: ➤ проведення з товарами, митне оформлення яких не закінчено, або з товарами, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем на складі тимчасового зберігання, на складі організації - отримувача гуманітарної допомоги або на митному складі, операцій, не передбачених ст.203, 325 цього Кодексу, або проведення операцій, передбачених зазначеними статтями, без дозволу митного органу; ➤ зміна стану товарів, митне оформлення яких не закінчено, або товарів, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем на складі тимчасового зберігання, на складі організації - отримувача гуманітарної допомоги або на митному складі, користування та розпорядження ними без дозволу митного органу, а так само невжиття передбачених частиною четвертою ст. 204 Кодексу заходів щодо товарів, строк тимчасового зберігання яких під митним контролем на складі тимчасового зберігання, на складі організації - отримувача гуманітарної допомоги або на митному складі закінчився; ➤ видача без дозволу митного органу або втрата товарів, митне оформлення яких не закінчено, або товарів, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем на складі тимчасового зберігання, на складі організації - отримувача гуманітарної допомоги або на митному складі		попередження або штраф в розмірі 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян штраф в розмірі 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян штраф в розмірі 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Недоставлення товарів, у тому числі транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення та документів до митного органу призначення, видача їх без дозволу митного органу або втрата: ➤ перевищення встановленого ст. 95 Кодексу (для автомобільного транспорту - 10 діб (у разі переміщення в зоні діяльності однієї митниці - 5 діб); для залізничного транспорту - 28 діб; для авіаційного транспорту - 5 діб; для морського та річкового транспорту - 20 діб; для трубопровідного транспорту - 31 доба; для трубопровідного транспорту (з перевантаженням на інші види транспорту) - 90 діб.) строку доставки товарів, у тому числі транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення, що перебувають під митним контролем, до митного органу призначення (а при переміщенні в межах зони діяльності однієї митниці - від одного підрозділу цієї митниці до іншого), митних або інших документів на ці товари, транспортні засоби не більше ніж на одну добу; ➤ вчинення правопорушення, передбаченого частиною першою цієї статті, особою, яка протягом року притягалася до відповідальності за вчинення такого правопорушення, а так само перевищення встановленого ст.95 Кодексу строку доставки товарів, у тому числі транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення, митних або інших документів на ці товари, транспортні засоби більше ніж на одну добу, але не більше ніж на десять діб; ➤ перевищення встановленого ст. 95 цього Кодексу строку доставки товарів, у тому числі транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення більше ніж на десять діб, але не більше ніж на двадцять діб, митних або інших документів на ці товари більше ніж на десять діб, а так само втрата цих документів; ➤ перевищення встановленого ст. 95 цього Кодексу строку доставки товарів, у тому числі транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення більше ніж на десять діб, але не більше ніж на двадцять діб, митних або інших документів на ці товари більше ніж на десять діб, а так само втрата цих документів; ➤ перевищення встановленого ст. 95 цього Кодексу строку доставки транспортних засобів особистого користування та транспортних засобів комерційного призначення більше ніж на двадцять діб, але не більше ніж на тридцять діб, а так само видача їх без дозволу митного органу ➤ перевищення встановленого ст. 95 цього Кодексу строку доставки транспортних засобів особистого користування та транспортних засобів комерційного призначення більше ніж на тридцять діб, а так само втрата цих транспортних засобів, у тому числі їх розкомплектування	470	попередження або штраф в розмірі 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян штраф в розмірі 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян штраф в розмірі 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян штраф в розмірі 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян штраф в розмірі 5000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян штраф в розмірі 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або конфіскація транспортних засобів

Зміст порушення митних правил	Стаття МКУ	Адміністративні стягнення
Порушення встановленого цим Кодексом порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю, тобто переміщення через митний кордон України особою, яка формою проходження митного контролю обрала проходження (проїзд) через «зелений коридор», товарів, переміщення яких через митний кордон України заборонено або обмежено законодавством України, або товарів в обсягах, що перевищують неоподатковувану норму переміщення через митний кордон України	471	штраф в розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а у разі якщо безпосередніми предметами правопорушення є товари, переміщення яких через митний кордон України заборонено або обмежено законодавством України, - конфіскація товарів.
Недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, тобто незаявлення за встановленою формою точних та достовірних відомостей (нааявність, найменування або назва, кількість тощо) про товари, транспортні засоби комерційного призначення, які підлягають обов'язковому декларуванню у разі переміщення через митний кордон України	472	штраф в розмірі 100 % вартості товарів, транспортних засобів і конфіскація товарів, транспортних засобів
Пересилання через митний кордон України в міжнародних експрес-відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання законодавством України, а також пересилання у міжнародних поштових відправленнях товарів, заборонених до пересилання актами Всесвітнього поштового союзу	473	конфіскація товарів
Перешкоджання посадовій особі митного органу в доступі до товарів, транспортних засобів, документів: ➤ перешкоджання посадовій особі митного органу під час здійснення нею митного контролю або провадження в справі про контрабанду чи порушення митних правил у доступі до товарів, транспортних засобів, документів; ➤ вчинення правопорушення, передбаченого частиною першою цієї статті, особою, яка протягом року притягалася до відповідальності за вчинення такого правопорушення, а так само перешкоджання посадовій особі митного органу, невиконання її вимог під час проведення перевірки обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем, чи документальної перевірки дотримання вимог законодавства України з питань митної справи	474	штраф в розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян штраф в розмірі 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Неподання утримувачем магазину безмитної торгівлі, складу тимчасового зберігання, митного складу, вантажного митного комплексу, особою, відповідальною за експлуатацію складу організації - отримувача гуманітарної допомоги, митному органу звіту про рух товарів, а також порушення порядку ведення обліку таких товарів	475	штраф в розмірі 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності - ввезення на митну територію України або вивезення за межі цієї території товарів, призначених для виробничої або іншої підприємницької діяльності, з порушенням охоронюваних законом прав інтелектуальної власності	476	штраф в розмірі 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і конфіскація товарів, що переміщуються з порушенням права інтелектуальної власності
Порушення встановленого законодавством порядку ввезення товарів на територію вільної митної зони, вивезення товарів з цієї території, проведення операцій з товарами, поміщеними в режим вільної митної зони, а так само порушення встановленого частиною другою ст. 436 Кодексу строку розпорядження товарами, розміщеними у вільній митній зоні, а саме протягом 90 днів з дня анулювання дозволу на відкриття та експлуатацію вільної митної зони комерційного або сервісного типу товари, які перебувають у цій зоні, повинні бути переміщені під митним контролем їх власником, уповноваженою ним особою або утримувачем вільної митної зони в іншу вільну митну зону чи заявлені в інший митний режим, у разі анулювання дозволу на відкриття та експлуатацію цієї зони	477	штраф в розмірі 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Порушення порядку зберігання товарів на митних складах та здійснення операцій із цими товарами: ➤ проведення з товарами, що зберігаються в режимі митного складу на митних складах, операцій, передбачених частиною другою ст. 127 Кодексу, без дозволу митного органу, а саме - <i>власник товарів, що зберігаються в митному режимі митного складу на митному складі, або уповноважена ним особа з дозволу митного органу може проводити підготовку таких товарів до продажу (відчуження) та транспортування: консолідація та поділення партій, формування</i>	478	штраф в розмірі 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян

Зміст порушення митних правил	Стаття МКУ	Адміністративні стягнення
<i>відправлень, сортування, пакування, перепакування, маркування, навантаження, вивантаження, перевантаження, взяття проб і зразків товарів та інші подібні операції;</i> ➤ заміна стану товарів, що зберігаються в режимі митного складу на митних складах, без дозволу митного органу, невжиття передбачених частиною п'ятою ст. 129 Кодексу заходів щодо товарів, строк зберігання яких в режимі митного складу закінчився, а саме - після перебування на митному складі товари, оформлені у митні режими експорту, реекспорту, транзиту, тимчасового вивезення, переробки за межами митної території України, повинні бути в установленій відповідно до цього Кодексу строк вивезені за межі митної території України або поміщені в інший митний режим, який дозволяється щодо таких товарів, а так само порушення встановленого частиною другою ст. 429 Кодексу строку розпорядження товарами, які зберігаються на митному складі, а саме - протягом 30 днів з дня анулювання дозволу на відкриття та експлуатацію митного складу товари, які зберігаються на цьому складі, повинні бути переміщені під митним контролем їх власником, уповноваженою ним особою або утримувачем митного складу на інший митний склад, на склад митного органу чи заявлені в інший митний режим, у разі анулювання дозволу на відкриття та експлуатацію цього складу; ➤ видача без дозволу митного органу або втрата товарів, що зберігаються в режимі митного складу на митних складах		штраф в розмірі 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян штраф в розмірі 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Порушення встановлених цим Кодексом порядку або строків розпорядження товарами, розміщеними у магазині безмитної торгівлі, у разі ліквідації магазину або зупинення дії чи анулювання дозволу на його відкриття та експлуатацію	479	штраф в розмірі 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Порушення встановленого цим Кодексом та іншими актами законодавства України порядку здійснення операцій з переробки товарів, у тому числі неввезення за межі митної території України (неввезення на митну територію України) товарів, що переміщувалися через митний кордон України з метою переробки, та/або продуктів їх переробки після закінчення строку переробки	480	штраф в розмірі 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Перевищення строку тимчасового ввезення товарів а саме 3 роки, у тому числі транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення або строку тимчасового вивезення товарів чи втрата транспортних засобів: ➤ перевищення встановленого відповідно до цього Кодексу строку тимчасового ввезення товарів, у тому числі транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України або строку тимчасового вивезення товарів, крім транспортних засобів особистого користування, за межі митної території України не більше ніж на три доби; ➤ вчинення правопорушення, передбаченого частиною першою цієї статті, особою, яка протягом року притягалася до відповідальності за вчинення такого правопорушення, а так само перевищення строку тимчасового ввезення товарів, у тому числі транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України або строку тимчасового вивезення товарів, крім транспортних засобів особистого користування, за межі митної території України більше ніж на три доби, але не більше ніж на десять діб; ➤ перевищення строку тимчасового ввезення товарів, у тому числі транспортних засобів особистого користування, та транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України або строку тимчасового вивезення товарів, крім транспортних засобів особистого користування, за межі митної території України більше ніж на десять діб, але не більше ніж на двадцять діб; ➤ перевищення строку тимчасового ввезення товарів, крім транспортних засобів особистого користування, на митну територію України або строку тимчасового вивезення товарів, крім транспортних засобів особистого користування, за межі митної території України більше ніж на двадцять діб; ➤ перевищення строку тимчасового ввезення транспортних засобів особистого користування та транспортних засобів комерційного	481	Попередження або штраф в розмірі 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян штраф в розмірі 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян штраф в розмірі 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян штраф в розмірі 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян штраф в розмірі 5000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян штраф в розмірі 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або конфіскація транспортних засобів

Зміст порушення митних правил	Стаття МКУ	Адміністративні стягнення
призначення на митну територію України більше ніж на двадцять діб, але не більше ніж на тридцять діб; ➤ перевищення строку тимчасового ввезення транспортних засобів особистого користування та транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України більше ніж на тридцять діб, а так само втрата цих транспортних засобів, у тому числі їх розкомплектування		
Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем: ➤ переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем, тобто поза місцем розташування митного органу або поза робочим часом, установленим для нього, і без виконання митних формальностей, або з незаконним звільненням від митного контролю внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами митного органу; ➤ дії, що вчинені особою, яка протягом року притягалася до відповідальності за вчинення правопорушення – за переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю	482	штраф в розмірі 100 відсотків вартості товарів, транспортних засобів - безпосередніх предметів порушення митних правил з конфіскацією цих товарів, транспортних засобів і транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів - безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України поза митним контролем штраф в розмірі 200 відсотків вартості товарів, транспортних засобів - безпосередніх предметів порушення митних правил з конфіскацією цих товарів, транспортних засобів і транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів - безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України поза митним контролем
Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю: ➤ переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, тобто з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві відомості щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості; ➤ дії, що вчинені особою, яка протягом року притягалася до відповідальності за вчинення правопорушення – за переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем	483	штраф в розмірі 100 відсотків вартості товарів - безпосередніх предметів порушення митних правил з конфіскацією цих товарів, а також товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для переміщення товарів - безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України штраф в розмірі 200 відсотків вартості товарів - безпосередніх предметів порушення митних правил з конфіскацією цих товарів, а також товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для переміщення товарів - безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України
Зберігання, перевезення, придбання чи використання товарів, транспортних засобів комерційного призначення, ввезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю	484	штраф в розмірі 100 % вартості цих товарів, транспортних засобів або їх конфіскацію
Заявлення в митній декларації з метою неправомірного звільнення від сплати митних платежів чи зменшення їх розміру неправдивих відомостей щодо істотних умов зовнішньоекономічного договору (контракту), ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов	485	штраф в розмірі 300 % несплаченої суми митних платежів.

Зміст порушення митних правил	Стаття МКУ	Адміністративні стягнення
зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача товару, неправдивих відомостей, необхідних для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості, та/або надання з цією ж метою митному органу документів, що містять такі відомості, або несплата митних платежів у строк, встановлений законом, або інші протиправні дії, спрямовані на ухилення від сплати митних платежів, а так само використання товарів, стосовно яких надано пільги щодо сплати митних платежів, в інших цілях, ніж ті, у зв'язку з якими було надано такі пільги		

Адміністративне стягнення за порушення митних правил застосовуються згідно з санкцією вищенаведених статей МКУ.

Одним із способів запобігання вчиненню правопорушень є забезпечення обізнаності осіб щодо підстав для притягнення до юридичної відповідальності та заходів покарання за вчинення протиправних діянь.

Слід зазначити, що згідно зі ст. 2 КпАП питання щодо адміністративної відповідальності за порушення митних правил регулюються Митним кодексом.

Визначення поняття «порушення митних правил» міститься у ст. 458 Митного кодексу. Згідно із цією статтею *порушення митних правил визнається адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений Митним кодексом та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митницям для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митниці цим Кодексом чи іншими законами України, і за які цим Кодексом передбачено адміністративну відповідальність.*

Склад порушення включає в себе ознаки, що характеризують зовнішній акт поведінки особи, його спрямованість і наслідки, і ознаки, що характеризують самого правопорушника і його психічне ставлення до вчиненого.

Ознаки складу порушення митних правил об'єднуються в чотири групи (елементи), що характеризують:

- об'єкт порушення митних правил;
- об'єктивну сторону порушення митних правил;
- суб'єкт порушення митних правил;
- суб'єктивну сторону порушення митних правил.

Усі зазначені елементи складу порушення митних правил нерозривно поєднані між собою. Наявність цих елементів обов'язкова для кваліфікації конкретного діяння як порушення митних правил. Якщо хоч би один з них відсутній або не відповідає тим властивостям, які передбачені відповідною нормою Митного кодексу, то зазначене діяння не є порушенням митних правил.

Об'єктом порушень митних правил є суспільні відносини, які охороняються законом і яким у результаті посягання завдається чи може бути завдано шкоду, а також те, на що спрямовано посягання.

Об'єктивною стороною порушень митних правил є сукупність передбачених законом ознак, які характеризують зовнішній прояв діяння, що посягає на об'єкти правової охорони, а також об'єктивні умови цього посягання.

Суб'єктами адміністративної відповідальності за порушення митних правил можуть бути громадяни, які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку, а при вчиненні порушень митних правил підприємствами – посадові особи цих підприємств.

Під громадянами слід розуміти таких фізичних осіб: громадян України, іноземців, осіб без громадянства.

Під посадовими особами підприємств слід розуміти керівників та інших працівників підприємств (резидентів та нерезидентів), які в силу постійно або тимчасово виконуваних ними трудових (службових) обов'язків відповідають за додержання вимог, встановлених Митним кодексом, законами та іншими нормативно-правовими актами України, а також міжнародними договорами України, укладеними в установленому законом порядку.

Іноземці й особи без громадянства, які перебувають на території України, підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах з громадянами України.

Питання про відповідальність за адміністративні правопорушення, вчинені на території України іноземцями, які згідно з чинними законами та міжнародними договорами України користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, вирішуються дипломатичним шляхом.

У разі виявлення в порядку, встановленому Митним кодексом, фактів переміщення через митний кордон України особами, які користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, товарів з порушеннями митного законодавства, митні формальності щодо таких товарів здійснюються відповідно до цього Кодексу, міжнародних договорів України та іншими актами законодавства.

Суб'єктивна сторона порушень митних правил характеризується психічним ставленням особи до вчинення правопорушення:

- вина – психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбачених Митним кодексом, та їх наслідків, виражене у формі умислу або необережності;
- мотив – внутрішнє спонукання особи, яке створило психологічні передумови скоєння правопорушення;
- мета – наслідок, якого прагне досягти особа, вчиняючи правопорушення.

Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені Митним кодексом, настає за умови, якщо ці правопорушення за своїм характером не тягнуть за собою кримінальну відповідальність.

Види порушень митних правил та відповідальність за них встановлено главою 68 Митного кодексу.

Так, за порушення митних правил може бути накладено такі адміністративні стягнення: попередження; штраф; конфіскація товарів, транспортних засобів комерційного призначення.

Попередження як адміністративне стягнення за порушення митних правил є офіційним попередженням правопорушника щодо недопустимості таких діянь у майбутньому. Попередження виноситься у формі постанови про накладення адміністративного стягнення.

Застосування попередження як до громадян, так і до посадових осіб підприємств передбачено ст. 468, частиною першою ст. 469, частиною першою ст. 470, частиною першою ст. 481 Митного кодексу.

Штраф як адміністративне стягнення за порушення митних правил полягає у покладенні на особу, яка притягується до адміністративної відповідальності за таке правопорушення, обов'язку сплатити до державного бюджету кошти у сумі, яка визначається Митним кодексом залежно від виду та характеру вчиненого правопорушення.

Порядок нарахування штрафів відповідно до ст. 468 – 471, 474 – 481 Митного кодексу встановлено у розмірі, кратному неоподатковуваному мінімуму доходів громадян, а згідно зі ст. 472, 482 – 485 цього Кодексу – у відсотковому еквіваленті.

Розмір неоподатковуваного мінімуму доходів громадян визначається законами України.

Конфіскація як адміністративне стягнення за порушення митних правил полягає у примусовому вилученні товарів, транспортних засобів, зазначених у п. 3 ст. 461 Митного кодексу, і безоплатній передачі їх у власність держави. При цьому моторні транспортні засоби та несамохідні транспортні засоби, що буксируються ними, розглядаються як самостійні об'єкти конфіскації.

Конфіскацію може бути застосовано виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, що визначаються Митним кодексом та іншими законами України.

Конфіскація товарів, транспортних засобів застосовується незалежно від того, чи є ці товари, транспортні засоби власністю особи, яка вчинила правопорушення.

Застосування конфіскації передбачено ст. 471 (передбачено конфіскацію лише тих товарів, переміщення яких через митний кордон України заборонено або обмежено законодавством України), 472, 473, 476, 482 – 484 Митного кодексу.

Відповідно до ст. 522 Митного кодексу справи про порушення митних правил, передбачені ст. 468 – 470, 474, 475, 477 – 481, 485 цього Кодексу, розглядаються органами доходів і зборів.

Справи про порушення митних правил, передбачені ст. 471 – 473, 476, 482 – 484 цього Кодексу, а також усі справи про порушення митних правил, вчинені особами, які не досягли 18-річного віку, розглядаються місцевими судами (суддями).

Тобто всі справи про порушення митних правил, за які передбачено відповідальність у вигляді конфіскації, розглядаються судами.

Відповідно до ст. 527 Митного кодексу у справі про порушення митних правил посадова особа органу доходів і зборів або суд (суддя), що розглядає справу, виносить одну з таких постанов:

- про проведення додаткової перевірки;
- про накладення адміністративного стягнення;
- про закриття провадження у справі.

Якщо під час розгляду справи про порушення митних правил встановлено факти, які свідчать про неповне виконання всіх належних процесуальних дій та які унеможливають здійснення всебічного, повного та об'єктивного розгляду справи, виноситься постанова про проведення додаткової перевірки, у якій зазначаються конкретні суб'єкти, завдання й строки перевірки.

Ці дії не повинні порушувати права громадянина, шкодити господарській діяльності юридичної особи.

Строки накладення адміністративних стягнень у справах про порушення митних правил встановлено ст. 467 Митного кодексу.

Згідно із зазначеною статтею якщо справи про порушення митних правил розглядаються органами доходів і зборів, адміністративне стягнення за порушення митних правил може бути накладено не пізніше ніж через шість місяців з дня вчинення правопорушення, а у разі розгляду органами доходів і зборів справ про триваючі порушення митних правил, у тому числі передбачені статтями 469, 477 – 481, 485 Митного кодексу, – не пізніше, ніж через шість місяців з дня виявлення цих правопорушень.

Якщо справи про порушення митних правил розглядаються судами (суддями), адміністративне стягнення за порушення митних правил може бути накладено не пізніше ніж через шість місяців з дня вчинення правопорушення, а в разі розгляду судами (суддями) справ про триваючі порушення митних правил, у тому числі передбачені статтями 469, 477 – 485 Митного кодексу, – не пізніше ніж через шість місяців з дня виявлення цих правопорушень.

Отже, за загальним правилом строк притягнення до відповідальності за вчинення правопорушення становить шість місяців.

Водночас існує виключення щодо строків притягнення до відповідальності, і стосується воно розгляду справ, порушених на підставі матеріалів, отриманих після закриття кримінального провадження.

Зокрема, частиною третьою ст. 467 Митного кодексу встановлено, що у разі закриття кримінального провадження, але за наявності в діях правопорушника ознак порушення митних правил, адміністративні стягнення за порушення митних правил може бути накладено не пізніше ніж через три місяці з дня прийняття рішення про закриття кримінального провадження, але не пізніше ніж через два роки з дня вчинення правопорушення.

Перебіг строку накладення адміністративного стягнення починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок. При цьому строк, що визначається місяцями, закінчується у відповідне число останнього місяця цього строку. Якщо закінчення строку, що визначається місяцями, припадає на такий місяць, що відповідного числа не має, то строк закінчується в останній день цього місяця. Останнім днем строку, який закінчується вказівкою на певний день, вважається цей день.

Якщо закінчення строку припадає на вихідний, святковий чи інший неробочий день, останнім днем строку є перший після нього робочий день.

Перебіг строку, закінчення якого пов'язане з подією, яка повинна неминуче статися, закінчується наступного дня після настання події.

Останній день строку триває до 24.00 год, але якщо в цей строк слід було вчинити процесуальну дію в митному органі, де робочий час закінчується раніше, строк закінчується в момент закінчення цього часу.

Відповідно до ст. 494 Митного кодексу про кожний випадок виявлення порушення митних правил уповноважена посадова особа митниці, яка виявила таке порушення, невідкладно складає протокол за формою, установлену центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику.

Водночас відповідно до частини першої ст. 460 Митного кодексу вчинення порушень митних правил, передбачених частиною третьою ст. 469, ст. 470, частиною третьою ст. 478, ст. 481 цього Кодексу, внаслідок аварії, дії обставин непереборної сили або протиправних дій третіх осіб, що підтверджується відповідними документами, а також допущення у митній декларації помилок, які не

призвели до неправомірного звільнення від сплати митних платежів або зменшення їх розміру, до незабезпечення дотримання заходів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, якщо такі помилки допускаються систематично, не тягне за собою адміністративної відповідальності, передбаченої цим Кодексом.

Під аварією слід розуміти пошкодження, вихід з ладу й руйнування, що сталися з техногенних (конструктивних, виробничих, технологічних, експлуатаційних) або природних причин.

Під дією непереборної сили слід розуміти:

- стихійне лихо (пожежу, повінь, інше стихійне лихо чи сезонне природне явище, зокрема таке як замерзання моря, проток, портів тощо, закриття шляхів, проток каналів, перевалів);
- військові дії чи надзвичайний стан у регіоні;
- зафіксований у встановленому законом порядку факт вчинення злочинних дій третіми особами;
- інші обставини чи події.

Документи, що підтверджують факт аварії або дії непереборної сили, можуть видаватися місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування, органами МВС України, іншими спеціально уповноваженими на це державними органами, а також міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, підприємствами, які здійснюють діяльність щодо усунення наслідків аварій, тощо.

Під протиправними діями третіх осіб слід розуміти вчинення діянь іншою стороною, що порушують законні права та інтереси особи, під час виконання нею митних формальностей, в тому числі вчинення правопорушення відносно особи.

Документи, що підтверджують факт протиправних дій третіх осіб, можуть видаватися судами, правоохоронними органами, іншими спеціально уповноваженими на це державними органами.

Посадова особа митниці, яка виявила порушення митних правил, що могло статися внаслідок аварії або дії непереборної сили, протиправних дій третіх осіб, керуючись законом, оцінює докази події, що стала причиною порушення митних правил, за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності.

У разі підтвердження вчинення правопорушень, передбачених частиною третьою ст. 469, ст. 470, частиною третьою ст. 478, ст. 481 Митного кодексу, внаслідок аварії або дії непереборної сили, протиправних дій третіх осіб справа про порушення митних правил не порушується, а порушена – підлягає закриттю.

Крім того, перевізники несуть відповідальність за переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю шляхом подання органу доходів і зборів як підстави для переміщення цих товарів документів, що містять неправдиві відомості, виключно у разі якщо ці відомості стосуються кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, а перевізниками не вжито заходів до перевірки правдивості зазначених відомостей або у разі неможливості такої перевірки не внесено відповідного запису до міжнародної автомобільної накладної (CMR).

Проведення у справі про порушення митних правил включає в себе виконання процесуальних дій, розгляд справи, винесення постанови та її перегляд у зв'язку з оскарженням. Проведення у справі про порушення митних правил

вважається розпочатим з моменту складення протоколу про порушення митних правил.

Підстави для порушення справи про порушення митних правил можна представити схематично на рис. 14.2.

Рис. 14.2. Підстави для порушення справи про порушення митних правил

Провадження у справі про порушення митних правил здійснюється державною мовою. Особи, які беруть участь у провадженні у справі про порушення митних правил і не володіють або недостатньо володіють державною мовою, мають право робити заяви, давати пояснення, подавати клопотання рідною мовою, а також користуватися послугами перекладача.

Про кожний випадок виявлення порушення митних правил уповноважена посадова особа митного органу, яка виявила таке порушення, невідкладно складає протокол за встановленою формою, який містить такі дані:

- 1) дату і місце його складення;
- 2) посаду, прізвище, ім'я, по батькові посадової особи, яка склала протокол;
- 3) необхідні для розгляду справи відомості про особу, яка притягується до відповідальності за порушення митних правил, якщо її встановлено;
- 4) місце, час вчинення, вид та характер порушення митних правил;
- 5) посилання на статтю Митного Кодексу, що передбачає адміністративну відповідальність за таке порушення;
- 6) прізвища та адреси свідків, якщо вони є;
- 7) відомості щодо товарів, у тому числі транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення та документів, що вилучено;
- 8) інші необхідні для вирішення справи відомості.

Протокол підписується посадовою особою, яка його склала. Якщо особа, яка притягується до адміністративної відповідальності за порушення митних правил, відмовляється підписати протокол, до протоколу вноситься відповідний запис.

Перелік осіб, які беруть участь у провадженні у справах про порушення митних правил представлено схематично на рис. 14.3.

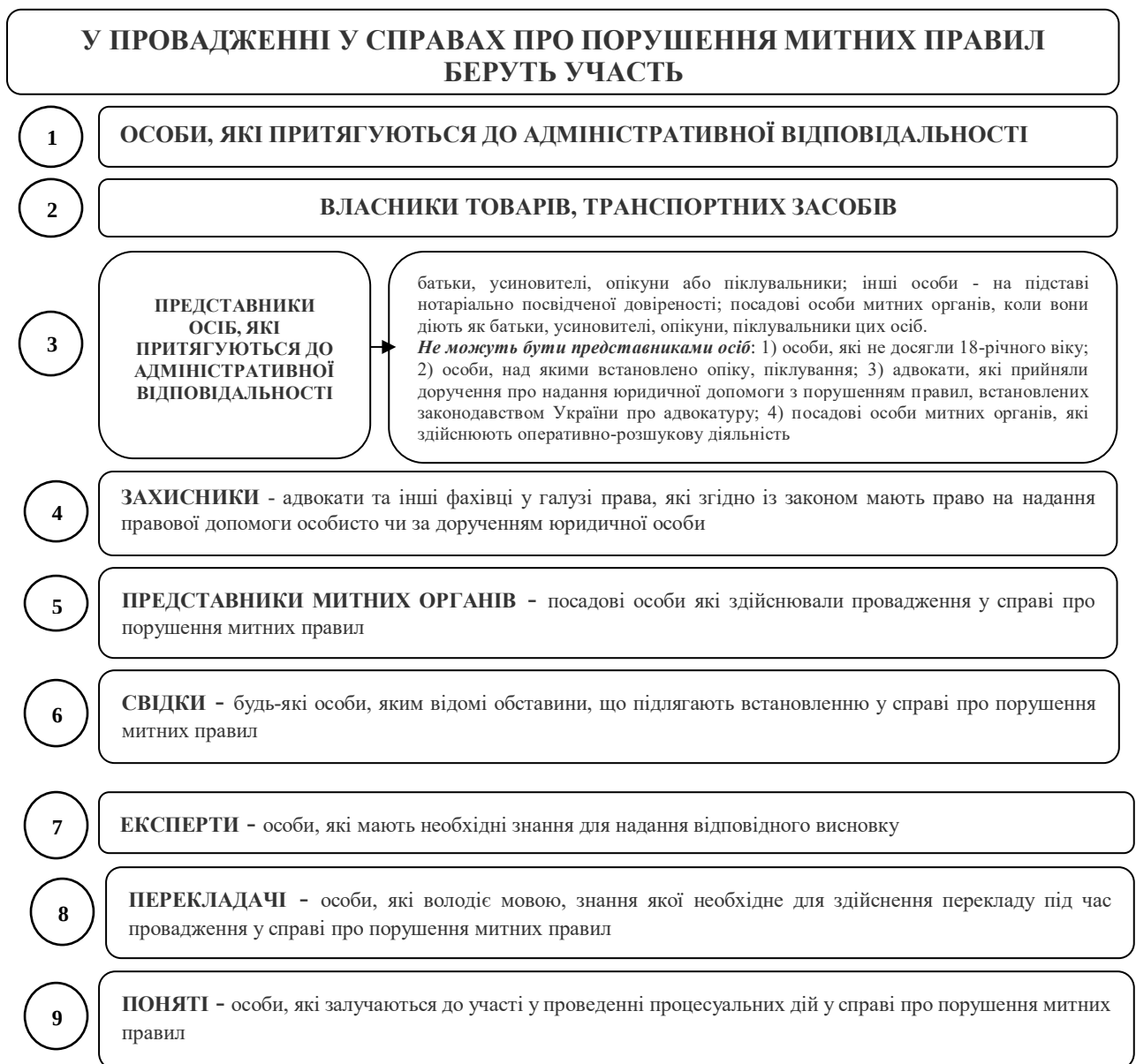

Рис. 14.3. Перелік осіб, які беруть участь у провадженні у справах про порушення митних правил

З метою припинення порушення митних правил, встановлення особи, яка вчинила порушення митних правил, а також для складення протоколу про порушення митних правил, якщо його неможливо скласти на місці вчинення правопорушення, допускається адміністративне затримання особи, яка вчинила таке порушення, на строк до трьох годин. Митний орган, який здійснив тимчасове затримання особи, невідкладно повідомляє про це її родичів, а якщо затриманий громадянин-нерезидент не має родичів на території України - дипломатичне представництво або консульську установу відповідної іноземної держави.

До процесуальних дій належать: складення протоколу про порушення митних правил; опитування осіб, які притягаються до адміністративної відповідальності за порушення митних правил, свідків, інших осіб; витребування документів, необхідних для провадження у справі про порушення митних правил, або належним чином завірених їх копій чи витягів з них; тимчасове вилучення товарів,

транспортних засобів, та документів на них; митне обстеження пред'явлення товарів, транспортних засобів і документів для впізнання; експертиза; взяття проб та зразків для проведення дослідження (аналізу, експертизи).

Особа, якій адресовано вимогу про подання документів, зобов'язана не пізніше як у п'ятиденний строк надіслати їх посадовій особі митного органу, яка вимагає подати документи. У разі якщо відсутність документів може призвести до порушення господарської діяльності підприємства або неможливості підготовки та подання установленної законодавством звітності, особа, якій адресовано вимогу про подання документів, надає належним чином завірені копії таких документів або витяги з них з письмовим обґрунтуванням неможливості надання оригіналів документів.

Товари – безпосередні предмети порушення митних правил та відповідні документи, необхідні як докази у справі про порушення митних правил, можуть тимчасово вилучатися. Документи, які перебувають в електронному вигляді, вилучаються разом з відповідними носіями.

За відсутності в діях особи, яка вчинила порушення митних правил, ознак кримінального правопорушення, провадження у справі про це правопорушення може бути припинено шляхом компромісу. Компроміс полягає в укладенні мирової угоди між зазначеною особою та митним органом, посадова особа якого здійснює провадження у справі.

За умовами мирової угоди особа, яка вчинила порушення митних правил, у визначений у мировій угоді строк, який не може перевищувати 30 днів, зобов'язана:

- 1) внести до державного бюджету кошти в розмірі, що дорівнює сумі штрафу;
- 2) у разі якщо санкцією передбачена конфіскація товарів, транспортних засобів - помістити такі товари, транспортні засоби у митний режим: відмови на користь держави, або знищення або руйнування або імпорту або експорту - з обов'язковим дотриманням заходів тарифного та нетарифного регулювання, в тому числі сплатою належних митних платежів, при цьому до розміру коштів, застосовується коефіцієнт 1,3.

За умовами мирової угоди митний орган зобов'язаний припинити провадження у справі про порушення митних правил щодо особи, яка вчинила порушення митних правил, та здійснити митне оформлення задекларованих нею товарів, транспортних засобів відповідно до заявленого митного режиму.

Мирова угода укладається у письмовій формі. У разі невиконання особою, яка вчинила порушення митних правил, у визначений мировою угодою строк, який не може перевищувати 30 днів, дій, угода вважається недійсною і провадження у справі про порушення митних правил поновлюється. Мирова угода у справі про порушення митних правил оскарженню не підлягає. У разі припинення провадження у справі про порушення митних правил шляхом компромісу особа, яка вчинила це правопорушення, вважається такою, що не була притягнута за нього до відповідальності.

Справа про порушення митних правил розглядається у п'ятнадцятиденний строк з дня отримання посадовою особою митного органу або судом (суддею) матеріалів, необхідних для вирішення справи.

1. У справі про порушення митних правил митний орган або суд (суддя), що розглядає справу, виносить одну з таких постанов:

- 1) про проведення додаткової перевірки;
- 2) про накладення адміністративного стягнення;

3) про закриття провадження у справі.

Постанова митниці у справі про порушення митних правил може бути оскаржена до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, або до місцевого загального суду може бути подано протягом десяти днів з дня винесення постанови. В разі пропуску зазначеного строку з поважних причин цей строк за заявою особи, щодо якої винесено постанову, може бути поновлено органом (посадовою особою), правомочним розглядати скаргу.

14.3. Відповідальність за порушення умов ліцензування і квотування експорту та імпорту товарів суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності

Методи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності дають можливість захисту національного ринку, вітчизняного виробника, а також виконувати певні міжнародні зобов'язання України. Нетарифні методи, це, перш за все, методи адміністративного впливу – ефективний засіб регулювання зовнішньоекономічної діяльності шляхом встановлення певних вимог до суб'єктів економічної діяльності при здійсненні ними зовнішньоекономічної діяльності.

Один з методів нетарифного регулювання є кількісне обмеження – адміністративна форма нетарифного державного регулювання торгового обороту, яка визначає кількість і номенклатура товарів, дозволених для експорту або імпорту. Два головні інструменти кількісних обмежень експорту та імпорту - квотування і ліцензування, що є обмеженням на певний термін кількості, обсягу або вартості імпортованих (експортованих) товарів, і які складаються в отриманні відповідного дозвільного державного документа (ліцензії). Види нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності представлено у табл. 14.4.

Таблиця 14.4

Види нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

ЛІЦЕНЗІЇ		КВОТИ	
Види	Характеристика	Види	Характеристика
<i>Спеціальна</i>	належним чином оформлене право на імпорт в Україну протягом установленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом спеціального розслідування та спеціальних заходів	<i>Спеціальні</i>	граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом спеціального розслідування та спеціальних заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом установленого строку та який визначається в натуральних та вартісних одиницях виміру
<i>Відкрита (індивідуальна)</i>	дозвіл на експорт (імпорт) товару протягом певного періоду часу (але не менше одного місяця) з визначенням його загального обсягу	<i>Контингенти (групові)</i>	квоти, що встановлюються по товару (товарах) з визначенням групи країн, куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується
<i>Генеральна</i>	відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції по певному товару (товарах) та з певною країною (групою країн) протягом періоду дії режиму ліцензування по цьому товару (товарах)	<i>Контингенти (глобальні)</i>	квоти, що встановлюються по товару (товарах) без зазначення конкретних країн (груп країн), куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується
<i>Експортна (імпортна)</i>	належним чином оформлене право на експорт (імпорт) протягом встановленого строку певних товарів або валютних коштів з метою інвестицій та кредитування	<i>Експортна (імпортна)</i>	граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України (імпортувати на територію України) протягом встановленого строку та який визначається у натуральних чи вартісних одиницях
<i>Разова (індивідуальна)</i>	разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом ЗЕД на період не менший, ніж той, що є необхідним для здійснення експортної (імпортної) операції	<i>Контингенти (індивідуальні)</i>	квоти, що встановлюються по товару (товарах) з визначенням конкретної країни, куди товар (товари) може експортуватись або з якої він (вони) може імпортуватись

Ліцензування зовнішньоекономічних операцій визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання дозволу на здійснення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності експорту (імпорту) товарів.

Ліцензування експорту (імпорту) товарів здійснюється у формі автоматичного або неавтоматичного ліцензування.

Автоматичне ліцензування визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких не встановлюються квоти (кількісні або інші обмеження). Автоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративна процедура з оформлення та видачі ліцензії не справляє обмежувального впливу на товари, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню.

Автоматичне ліцензування імпорту має бути скасовано в разі припинення обставин, що були підставою для його запровадження, а також у разі існування інших процедур, за допомогою яких можна розв'язати завдання, для вирішення яких запроваджується автоматичне ліцензування.

Неавтоматичне ліцензування визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких встановлюються певні квоти (кількісні або інші обмеження). Неавтоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративна процедура з оформлення та видачі ліцензії використовується в разі встановлення квот (кількісних або інших обмежень) на експорт (імпорт) товарів.

Кількісні обмеження застосовуються виключно на недискримінаційній основі, тобто ніякі заборони чи обмеження не застосовуються Україною щодо імпорту будь-якого товару на територію України чи щодо експорту будь-якого товару, призначеного для території будь-якої держави, якщо тільки імпорт аналогічного товару з усіх третіх держав в Україну або експорт до всіх третіх держав є аналогічним чином забороненим чи обмеженим, якщо інше не передбачено міжнародними договорами та законодавством України.

Ліцензування експорту та імпорту товарів запроваджується в Україні за умовами, що узагальнено в табл. 14.5.

Таблиця 14.5

Умови ліцензування експорту та імпорту товарів в Україні

Ліцензування експорту товарів запроваджується в Україні в разі	Ліцензування імпорту товарів запроваджується в Україні в разі
значного порушення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку, що мають вагомe значення для життєдіяльності в Україні, особливо сільськогосподарської продукції, продуктів рибальства, продукції харчової промисловості та промислових товарів широкого вжитку першої необхідності або інших товарів. Таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується до моменту відновлення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку	необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки
необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки	різкого скорочення або мінімального розміру золотовалютних резервів
необхідності застосування заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника в разі обмеження експорту вітчизняних матеріалів, необхідних для забезпечення достатньою кількістю	необхідності застосування заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника у випадках зростання імпорту в Україну, що завдає значної шкоди або загрожує завданням значної шкоди

Ліцензування експорту товарів запроваджується в Україні в разі	Ліцензування імпорту товарів запроваджується в Україні в разі
таких матеріалів вітчизняної переробної промисловості протягом періодів, коли внутрішня ціна на такі матеріали тримається на рівні, нижчому за світову ціну, за умови впровадження Кабінетом Міністрів України плану стабілізації та за умови, що такі обмеження не повинні призводити до зростання експорту товарів такої галузі вітчизняної промисловості. Такі заходи застосовуються виключно на недискримінаційній основі	національному товаровиробнику подібного або безпосередньо конкуруючого товару. Таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується на строк, який дає змогу не допустити завдання значної шкоди або компенсувати завдану значну шкоду національному товаровиробнику і дає йому можливість відновити його прибутковість
експорту золота та срібла, крім банківських металів	імпорту золота та срібла, крім банківських металів
необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав	різкого погіршення стану платіжного балансу та зовнішніх платежів (якщо інші заходи є неефективними)
необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України	необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав
	необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України
	необхідності застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань

Рішення про застосування режиму ліцензування експорту (імпорту) товарів, у тому числі встановлення квот (кількісних або інших обмежень), приймається Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, з визначенням переліку конкретних товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, періоду дії ліцензування та кількісних або інших обмежень щодо кожного товару.

У разі застосування захисних заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника рішення про запровадження режиму ліцензування приймається Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі згідно із законодавством.

Стосовно кожного виду товару може встановлюватися лише один вид ліцензії.

Ліцензії видаються на підставі заявок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що подаються за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку.

Для одержання ліцензії заявники звертаються, як правило, до одного органу виконавчої влади. У разі необхідності в одержанні погодження можливе звернення до кількох органів виконавчої влади, але не більше ніж до трьох.

Розгляд заявок на одержання ліцензій може здійснюватися в порядку їх надходження, який визначається за датами реєстрації заявок, або одночасно після закінчення оголошеного строку їх приймання.

У заявці на одержання ліцензії зазначаються такі дані: повне найменування суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, прізвище та ім'я його керівника, найменування та код товару (товарів) згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності, найменування виробника, споживача товару (товарів), код та назва держави (держав) походження і призначення - у разі експорту, код та назва держави (держав) походження і відправлення - у разі імпорту, строк дії ліцензії, кількість та вартість товару (товарів), код і назва митниці, повні найменування та адреси продавця і покупця, вид угоди, валюта платежу, основна та додаткова одиниці виміру товару (товарів), погодження з органами виконавчої влади (у разі необхідності), підстава для запиту ліцензії, особливі умови ліцензії.

При поданні заявки можуть вимагатися документи та інформація, які вважаються необхідними для підтвердження даних, зазначених у заявці та зовнішньоекономічному договорі (контракті).

Заявка не може бути відхилена в разі допущення незначних помилок у документах, які подаються для одержання ліцензії, якщо вони не змінюють основних даних, що містяться в заявці. Основними вважаються дані, передбачені умовами зовнішньоекономічного договору (контракту).

У разі запровадження режиму автоматичного ліцензування строк видачі ліцензії не повинен перевищувати 10 робочих днів від дати одержання заявки та інших необхідних документів, що відповідають установленим вимогам. Не може бути відмовлено у видачі ліцензії, якщо всі необхідні документи подані і відповідають встановленим вимогам.

У разі запровадження режиму неавтоматичного ліцензування:

- строк розгляду заявок не повинен перевищувати 30 днів від дати їх одержання, якщо заявки розглядаються в порядку їх надходження, та більше 60 днів від дати закінчення оголошеного строку приймання заявок, якщо всі вони розглядаються одночасно;

- ліцензія видається на підставі заявки в межах квоти із зазначенням строку дії ліцензії;

- якщо на момент подання заявки (у разі застосування процедури розгляду в порядку надходження) встановлені квоти (кількісні або інші обмеження) вичерпано, така заявка не розглядається. Про факт, що квоти (кількісні або інші обмеження) вичерпані, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, який подав відповідну заявку, повідомляється письмово протягом семи робочих днів від дати її одержання;

- рішення про видачу ліцензії приймається з урахуванням даних щодо використання раніше одержаних ліцензій за умови додержання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності вимог законодавства про захист економічної конкуренції.

При розгляді поданих заявок одночасно, у разі запровадження неавтоматичного ліцензування вперше, розподіл квот здійснюється пропорційно обсягам, зазначеним у заявках суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Неавтоматичне ліцензування не повинно справляти обмежувального або такого, що порушує торгівлю, впливу на товари на доповнення до того впливу, що виникає внаслідок запровадження режиму неавтоматичного ліцензування.

Забороняється обмеження імпорту товарів, щодо яких встановлюються певні квоти, до повного використання таких квот.

Ліцензія видається, якщо заявку та інші подані документи оформлено з додержанням вимог, установлених законодавством. Термін дії ліцензії має передбачати виконання зобов'язань отримувача ліцензії за зовнішньоекономічним договором (контрактом), але не перевищувати термін дії кількісних обмежень.

Рішення про відмову у видачі ліцензії повинно бути вмотивованим, прийнятим у строки, встановлені для розгляду заявок, і надсилається (видається) заявникові у письмовій формі.

У разі відмови у видачі ліцензії заявник має право на оскарження рішення згідно із законодавством.

За видачу ліцензії справляється збір, розмір якого встановлено Постановою Кабінету Міністрів України № 362 від 18 травня 2005 р. з урахуванням фактичних витрат, пов'язаних із застосуванням процедури ліцензування, а саме:

- у режимі неавтоматичного ліцензування – 780 гривень;
- у режимі автоматичного ліцензування – 220 гривень.

Збір має бути сплачений до моменту подання заявки та документів на отримання відповідної ліцензії.

Більшість товарів, послуг не підлягає ліцензуванню при експорті та імпорті. Види ліцензій у зовнішньоекономічній діяльності представлені у табл. 14.6.

Таблиця 14.6

Види ліцензій у зовнішньоекономічній діяльності

Вид ліцензії	Перелік товарів, послуг, на які розповсюджуються вимоги	Строки та розмір вартості ліцензії
Ліцензія на експорт товарів	<i>Срібло</i> (включаючи срібло з покриттям із золота або платини), у необробленому або напівобробленому вигляді, або у вигляді порошку (крім банківських металів) <i>Золото</i> (включаючи золото з покриттям із платини), необроблене або напівоброблене, або у вигляді порошку (крім банківських металів) <i>Відходи або брухт дорогоцінних металів чи металів</i>, плакованих дорогоцінними металами; інші відходи або брухт із вмістом дорогоцінних металів чи сполук дорогоцінних металів, використовувані головним чином для добування дорогоцінних металів	Автоматичне ліцензування – 10 робочих днів. Розмір оплати 220,00 грн, неавтоматичне ліцензування – 30 робочих днів. Розмір плати 780,00 грн. Строк дії – передбачено законодавством або умовами зовнішньоекономічних договорів
Ліцензія на експорт і імпорт контрольованих речовин (озоноруйнівних речовин та фторованих парникових газів)	<i>Тетрахлорид вуглецю, метил хлороформ, трихлоретан, трифторметан, дифторметан, фторметан, дифторетан, дифторетан, пентафторетан, трифторетан, трифторетан, тетрафторетан, тетрафторетан, гептафторпропан, гексафторпропан, гексафторпропан, гексафторпропан, пентафторпропан, пентафторпропан, пентафторпропан, пентафторбутан, декафторпентан, бромметан (метил бромід), хлордифторметан, дихлортрифторетан, дихлорфторетан, дихлорфторетан, хлордифторетан, хлордифторетан, дихлорпентафторпропан, бромхлордифторметан, бромтетрафторпропан, трибромфторпропан, дибромдифторпропан, бромтрифторпропан, дибромфторпропан, бромдифторпропан, бромфторпропан тощо</i>	
Ліцензія на експорт і імпорт товарів та обладнання, що можуть містити озоноруйнівні речовини та фторовані парникові газ (крім товарів та обладнання, що перевозяться у контейнерах з особистими речами)	<i>Лікарські засоби (ліки), органічні синтетичні барвники; фарби та лаки; замазки для скла, садові замазки, цементи смоляні, замазки (для ущільнення) та інші мастики; шпаклівки для малярних робіт; косметичні препарати або засоби для макіяжу та препарати для догляду за шкірою, крім лікарських препаратів, включаючи сонцезахисні препарати або препарати для загару; засоби для манікюру та педикюру; засоби для догляду за волоссям; засоби для гігієни порожнини рота або зубів; засоби, що використовуються перед голінням, під час гоління або після гоління; дезодоранти для тіла, препарати для приготування ванн, депілятори, інші парфумерні або туалетні і косметичні препарати; поверхнево-активні органічні речовини та засоби для миття шкіри; поверхнево-активні органічні речовини (крім мила); поверхнево-активні препарати, засоби для прання, миття; мастильні матеріали; вакси та креми для чищення взуття, мастики, полірувальні засоби для догляду за меблями, підлогою, кузовами транспортних засобів, склом або металом, пасти для чищення, порошки та аналогічні засоби; інсектициди, родентициди, фунгіциди, гербіциди, засоби, що запобігають проростанню паростків, та регулятори росту рослин, дезінфекційні засоби; апретуючі засоби (текстильно-допоміжні речовини), препарати для прискорення фарбування або закріплення барвників, а також інші продукти і готові препарати (наприклад, препарати та засоби для обробки та протрави); прискорювачі вулканізації каучуку готові; багатоскладові пластифікатори для каучуку або пластмаси; суміші, препарати та заряди для вогнегасників; готові вогнегасні гранати та бомби; розчинники та розріджувачі складні органічні, в інших товарних позиціях не зазначені; готові суміші для видалення фарб або лаків; антифризні препарати та готові рідкі протиобліднювальні суміші; препарати вогнезахисні, водонепроникні та інші подібні захисні суміші, які використовуються у будівництві; суміші з вмістом галогенованих похідних метану, етану або пропану; продукти хімічного виробництва або суміжних виробництв із вмістом озоноруйнівних речовин; прості поліефіроспирти з гідроксильним числом більш як 100; силікони у первинних формах; установки для кондиціювання повітря; холодильники, морозильники та інше холодильне або морозильне обладнання; градірні та аналогічне</i>	

Вид ліцензії	Перелік товарів, послуг, на які розповсюджуються вимоги	Строки та розмір вартості ліцензії
	<i>устаткування для безпосереднього охолодження; вогнегасники заряджені; автомати торговельні з умонтованими нагрівальними або охолоджувальними пристроями; зволожувачі та осушувачі повітря; зброя та засоби індивідуального захисту в аерозольній упаковці</i>	
Ліцензія на імпортування товарів з Республіки Північна Македонія відповідно до положень Угоди про вільну торгівлю між Україною та Республікою Македонія від 18 січня 2001 р.	<i>Баранина або козлятина (свіжа, охолоджена або морожена); перець та стручковий перець роду <i>Capsicum</i> або роду <i>Pimenta</i>, <i>Piper</i> (свіжий або охолоджений, сушені, подрібнені, мелені); овочі сушені, цілі, нарізані шматками, скибками, подрібнені чи у вигляді порошку; плоди сушені; суміші горіхів або сушених плодів; рослини, насіння та плоди (які використовуються в основному у парфумерії, медицині або для боротьби з комахами, паразитами тощо); кондитерські вироби з цукру, без вмісту какао; шоколад та інші готові харчові продукти з вмістом какао; готові харчові вироби, одержані шляхом здуття або смаження зерна зернових культур чи зернових; печиво солодке сухе; вафлі та вафельні облатки; овочі, плоди та інші їстівні частини рослин, приготовлені або консервовані з доданням оцту чи оцтової кислоти та без додання оцтової кислоти, незаморожені, з доданням або без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин або спирту; томати, приготовлені або консервовані без додання оцту чи оцтової кислоти; варення, джеми, плодові желе, мармелад, плодове або горіхове пюре, плодові або горіхові пасти; соки з плодів; продукти для приготування соусів і готові соуси; смакові добавки та приправи змішані; порошок гірчиці та готова гірчиця; вина виноградні; сусло виноградне; спиртні дистилати та спиртні напої; оцет харчовий та його замінники; тютюн</i>	
Ліцензія на експорт товарів	<i>Вугілля марки антрацит</i>	
Імпорт та експорт алкогольних напоїв та тютюнових виробів	здійснюється суб'єктами господарювання всіх форм власності за наявності ліцензії на виробництво та оптову торгівлю	Ліцензії на право оптової торгівлі спиртом, алкогольними напоями і тютюновими виробами територіальними органами Державної податкової служби України терміном на 5 років. Ліцензія на оптову торгівлю алкоголем алкогольними напоями, крім сидру та перрі (без додання спирту) – річна плата дорівнюється 500000,00 грн.; сидром та перрі (без додання спирту) річна плата 780,00 грн.; виробництво алкогольних напоїв річна плата 780,00 грн. Термін дії ліцензії - 5 років.
Імпорт або експорт пального	здійснюється за наявності у суб'єкта господарювання ліцензії на право виробництва або зберігання, або оптової чи роздрібною торгівлі паливом	Ліцензії на право оптової торгівлі паливом видаються терміном на п'ять років. Плата за ліцензію на оптову торгівлю паливом за відсутності місць оптової торгівлі паливом здійснюється до місцевого бюджету за місцем реєстрації суб'єкта господарювання. На право оптової торгівлі паливом з-за наявності у ліцензіата місць оптової торгівлі паливом – 5000 гривень за кожне таке місце; на право оптової торгівлі паливом з-за відсутності у ліцензіата місць оптової торгівлі паливом – 10000 гривень
Ліцензія на право провадження господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном	Посередницькі послуги, які надає суб'єкт господарювання в рамках укладених з іноземними компаніями зовнішньоекономічних договорів про надання послуг з посередництва у працевлаштуванні за кордоном з метою сприяння укладенню трудового договору (контракту найму) відповідно до заявок іноземного роботодавця щодо вільних робочих місць, в тому числі надання інформаційно-консультаційних послуг щодо можливостей працевлаштування, найменування, місцезнаходження роботодавця, істотних умов праці	За видачу ліцензії справляється разова плата в розмірі одного прожиткового мінімуму, виходячи з розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що діє на день прийняття органом ліцензування рішення про видачу ліцензії. Плата за видачу ліцензії вноситься ліцензіатом у строк не пізніше десяти робочих днів. Ліцензія безстроково. Видача проводиться Міністерством економіки України

Випуск у відповідний митний режим товарів, експорт (імпорту) яких підлягає ліцензуванню, здійснюється митними органами на підставі відповідної ліцензії, отриманої від центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та

реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, з використанням механізму «єдиного вікна» відповідно до Митного кодексу України.

У митному оформленні товарів, що ліцензуються та навантажуються навалом, не може бути відмовлено у разі, коли вартість, кількість або вага таких товарів незначною мірою відрізняються від тих, що зазначені у ліцензії. Гранична різниця таких значень встановлюється Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, вносить до єдиного державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» у формі електронного документа, засвідченого електронним цифровим підписом, видані ліцензії на експорт (імпорт) товарів, що підлягають ліцензуванню, в день видачі таких ліцензій.

Центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи щомісяця подає центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, інформацію про обсяги експорту (імпорту) товарів за виданими ліцензіями.

Ліцензування товарообмінних (бартерних) операцій здійснюється в тому разі, якщо предметом цих операцій є товари, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню.

Ліцензування не поширюється на експорт та реалізацію компенсаційної і прибуткової продукції, одержаної інвестором у власність на умовах угоди про розподіл продукції, укладеної відповідно до вимог Закону України «Про угоди про розподіл продукції». Запровадження будь-яких обмежень щодо експорту та реалізації такої продукції, в тому числі кількісних, не допускається, якщо інше не передбачено угодою про розподіл продукції.

Встановлені цією статтею процедури ліцензування не поширюються на експорт (імпорт) товарів, зазначених у ст. 20 цього Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність», а саме: виключно уповноваженими Україною як державою суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності може здійснюватись експорт та імпорт озброєння, боєприпасів, військової техніки та спеціальних комплектуючих виробів для їх виробництва, вибухових речовин, ядерних матеріалів (включаючи матеріали у вигляді тепловипромінюючих зборок), технологій, устаткування, установок, спеціальних неядерних матеріалів та пов'язаних з ними послуг, джерел іонізуючого випромінювання, а також інших видів продукції, технологій і послуг, які в даний час використовуються при створенні озброєнь і військової техніки або становлять державну таємницю України, яка визначається законами України; дорогоцінних металів та сплавів, дорогоцінного каміння; наркотичних і психотропних засобів; експорт творів мистецтва і старовинних предметів з музейних фондів України.

Перелік товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, інформація про строк дії ліцензій та внесення будь-яких змін до них, порядок подання та розгляду заявок опубліковуються в офіційних друкованих виданнях України з повідомленням відповідного комітету СОТ протягом 60 днів з дня опублікування та наданням копій цих публікацій.

Публікація повинна включати таку інформацію:

- перелік товарів, що підлягають процедурам ліцензування;

- контактний пункт для надання інформації про право на одержання ліцензії;
- адміністративний орган (органи) для подання заявок на ліцензію;
- дату і назву публікації, в якій викладено процедури ліцензування;
- зазначення того, чи є ліцензування автоматичним або неавтоматичним;
- адміністративні цілі - у випадку процедур автоматичного ліцензування імпорту;
- зазначення заходів, що застосовуються через процедури ліцензування, - у випадку процедур неавтоматичного ліцензування імпорту;
- очікуваний термін тривалості процедури ліцензування, якщо його може бути встановлено з певною мірою ймовірності, а якщо ні - то причину, чому цю інформацію не може бути надано.

У разі якщо квота розподіляється серед держав-постачальників, інформація про розподіл квоти підлягає опублікуванню з повідомленням про це інших держав, заінтересованих у постачанні в Україну певних товарів.

Офіційне опублікування здійснюється за 21 день до дати запровадження режиму ліцензування, але не пізніше зазначеної дати.

Відповідно до вимог Постанови Кабінету Міністрів України № 1466 від 27.12.2022 р. «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2023 р.» було затверджено перелік товарів, який підлягає ліцензуванню та квотуванню при експорті та імпорті, що представлено на рис. 14.4.

На запит заінтересованої держави - члена СОТ повинна надаватися відповідна інформація щодо:

- порядку застосування обмежень;
- кількості виданих за певний період ліцензій із зазначенням у разі необхідності обсягу та вартості товарів;
- розподілу ліцензій серед держав-постачальників;
- статистичних даних про обсяги та вартість товарів.

Оформлення ліцензій проводиться наступним чином:

- вартість товарів за договорами (контрактами) яких не перевищує 300 тис. доларів США - обласні, Київська міська державна адміністрація;
- вартість товарів за договорами (контрактами) яких перевищує 300 тис. доларів США - відділ нетарифного регулювання департаменту регулювання зовнішньоекономічної діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Ліцензія видається вповноваженому представникові суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності за умови подання до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України довіреності або копії довіреності, засвідченої в установленому законодавством порядку, на її одержання та пред'явлення документа, що посвідчує особу.

Суб'єктові зовнішньоекономічної діяльності видається оригінал ліцензії в одному примірнику (оригінал ліцензії стосовно озоноруйнівних речовин або товарів, що їх містять, видається разом з оригіналом погодження на вивезення озоноруйнівних речовин або товарів, що їх містять). Ліцензія не підлягає передаванню іншим особам.

Здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності зовнішньоекономічних операцій без відповідних ліцензій тягне за собою накладення штрафу у сумі 10 відсотків вартості проведеної операції, перерахованої у валюту

України за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком України на день здійснення такої операції.

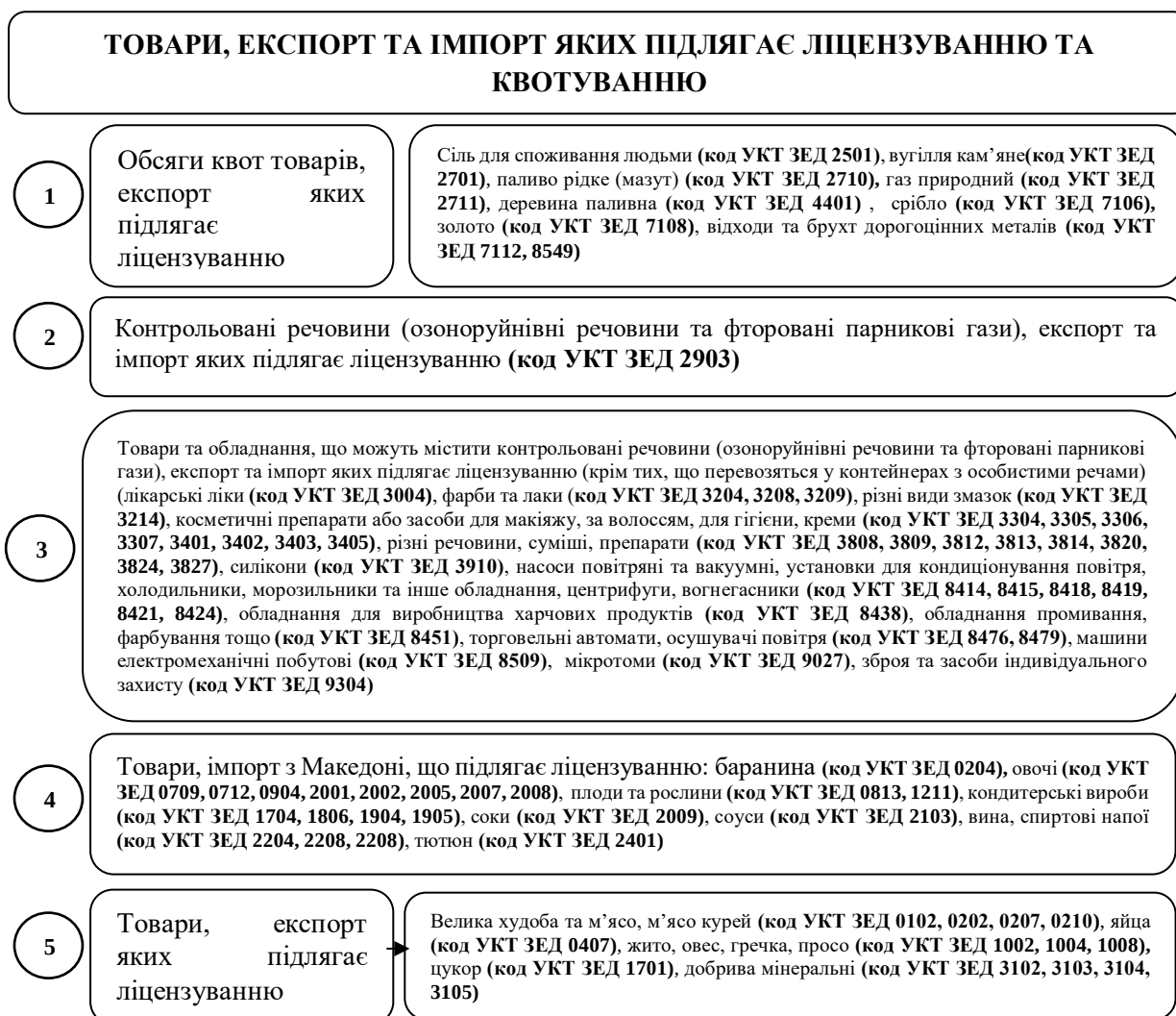

Рис. 14.4. Перелік товарів, який підлягає ліцензуванню та квотуванню при експорті та імпорті

Штрафи стягуються податковими органами на підставі відповідних рішень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, у порядку, визначеному Податковим кодексом України.

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

1). У сфері зовнішньоекономічної діяльності можуть застосовуватися такі види відповідальності:

- а) фінансова та кримінальна;
- б) юридична та кримінальна;
- в) господарська та кримінальна;
- г) адміністративна та кримінальна;
- д) майнова та кримінальна.

2). Адміністративне стягнення за порушення митних правил, яке полягає у недопущенні правопорушення в майбутньому, - це:

- а) попередження;
- б) штраф;

- с) конфіскація;
- д) оплатне вилучення предмета;
- е) позбавлення спеціального права.

3). Адміністративне стягнення за порушення митних правил, яке полягає у сплаті до бюджету грошових коштів, - це:

- а) попередження;
- б) штраф;
- с) конфіскація;
- д) оплатне вилучення предмета;
- е) позбавлення спеціального права.

4). Адміністративне стягнення за порушення митних правил, яке полягає у вилученні предмета, - це:

- а) попередження;
- б) штраф;
- с) конфіскація;
- д) оплатне вилучення предмета;
- е) позбавлення спеціального права.

5). Перевищення встановленого строку транзитних перевезень (доставки) товарів не більше ніж на добу тягне за собою:

- а) попередження або накладання штрафу у розмірі 10 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- б) попередження або накладання штрафу у розмірі 20 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- с) накладання штрафу у розмірі 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- д) накладання штрафу у розмірі 500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- е) накладання штрафу у розмірі 1000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

6). Проведення господарських робіт у зоні митного контролю тягне за собою:

- а) попередження або накладання штрафу у розмірі 10 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- б) попередження або накладання штрафу у розмірі 20 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- с) накладання штрафу у розмірі 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- д) накладання штрафу у розмірі 500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- е) накладання штрафу у розмірі 1000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

7). Перевищення встановленого строку транзитних перевезень (доставки) товарів більше ніж на одну добу, але не більше ніж на десять діб тягне за собою:

- а) попередження або накладання штрафу у розмірі 10 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- б) попередження або накладання штрафу у розмірі 20 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- с) накладання штрафу у розмірі 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- д) накладання штрафу у розмірі 500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- е) накладання штрафу у розмірі 1000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

8). Перевищення встановленого строку транзитних перевезень (доставки) товарів більше ніж на десять діб тягне за собою:

- а) попередження або накладання штрафу у розмірі 10 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- б) попередження або накладання штрафу у розмірі 20 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- с) накладання штрафу у розмірі 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- д) накладання штрафу у розмірі 500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- е) накладання штрафу у розмірі 1000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

9). Перевищення встановленого строку транзитних перевезень (доставки) товарів більше ніж на двадцять діб тягне за собою:

- а) попередження або накладання штрафу у розмірі 10 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- б) попередження або накладання штрафу у розмірі 20 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- с) накладання штрафу у розмірі 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- д) накладання штрафу у розмірі 500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- е) накладання штрафу у розмірі 1000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

10). Недекларування валютних цінностей, що переміщуються громадянами через митний кордон України, в сумі, що перевищує дозволену законодавством України для їх переміщення без письмового декларування, тягне за собою:

- а) накладення штрафу в розмірі 20 відсотків суми, що перевищує дозволена законодавством України для переміщення валютних цінностей без письмового декларування, згідно з офіційним курсом Національного банку України на день вчинення порушення митних правил;
- б) накладення штрафу в розмірі 30 відсотків суми, що перевищує дозволена законодавством України для переміщення валютних цінностей без письмового декларування, згідно з офіційним курсом Національного банку України на день вчинення порушення митних правил;
- с) накладення штрафу в розмірі 40 відсотків суми, що перевищує дозволена законодавством України для переміщення валютних цінностей без письмового декларування, згідно з офіційним курсом Національного банку України на день вчинення порушення митних правил;
- д) накладення штрафу в розмірі 50 відсотків суми, що перевищує дозволена законодавством України для переміщення валютних цінностей без письмового декларування, згідно з офіційним курсом Національного банку України на день вчинення порушення митних правил;
- е) накладення штрафу в розмірі 100 відсотків суми, що перевищує дозволена законодавством України для переміщення валютних цінностей без письмового декларування, згідно з офіційним курсом Національного банку України на день вчинення порушення митних правил.

11). Недекларування товарів, що переміщуються через митний кордон України, які підлягають обов'язковому декларуванню у разі переміщення через митний кордон України, тягне за собою:

- а) накладення штрафу в розмірі 20 відсотків вартості цих товарів;
- б) накладення штрафу в розмірі 30 відсотків вартості цих товарів;
- с) накладення штрафу в розмірі 40 відсотків вартості цих товарів;
- д) накладення штрафу в розмірі 50 відсотків вартості цих товарів;
- е) накладення штрафу в розмірі 100 відсотків вартості цих товарів з конфіскацією зазначених товарів.

12). На кожний випадок виявлення порушення митних правил уповноважена посадова особа митного органу складає:

- а) довідку;
- б) акт;
- с) відомість;
- д) протокол;
- е) квитанцію.

13). У провадженні у справах про порушення митних правил не беруть участь:

- а) захисники;
- б) перекладачі;
- с) поняті;
- д) представники державної податкової служби;
- е) власники товарів.

14). Не можуть бути представниками осіб, які притягуються до адміністративної відповідальності за порушення митних правил, та заінтересованих осіб:

- а) батьки;
- б) інші особи - на підставі нотаріально посвідченої довіреності;
- с) посадова особа митного органу, яка здійснює оперативно-розшукову діяльність;
- д) громадянин, який участвує у справі;
- е) адвокати, які прийняли доручення про надання юридичної допомоги за встановленими правилами законодавства України про адвокатуру.

15). Компроміс у справі порушення митних правил оформлюється:

- а) мирової угодою;
- б) наказом керівництва митного органу;
- с) протоколом посадових осіб митного органу;
- д) актом комісії щодо розгляду порушення митних правил;
- е) рішенням органів, уповноважені розглядати справи про порушення митних.

16). У справі про порушення митних правил оскарженню не підлягає:

- а) мирова угода;
- б) наказ керівництва митного органу;
- с) протокол посадових осіб митного органу;
- д) акт комісії щодо розгляду порушення митних правил;
- е) рішення органів, уповноважені розглядати справи про порушення митних.

17). Скарга (адміністративний позов) на постанову митного органу у справі про порушення митних правил подається у строк:

- a) протягом 3 днів з дня винесення постанови;
- b) протягом 5 днів з дня винесення постанови;
- c) протягом 10 днів з дня винесення постанови;
- d) протягом 20 днів з дня винесення постанови;
- e) протягом 30 днів з дня винесення постанови.

18). За умовами компромісу особа, яка вчинила порушення митних правил, повинна виконати свої зобов'язання у строк, який не може перевищувати:

- a) 5 днів;
- b) 10 днів;
- c) 15 днів;
- d) 20 днів;
- e) 30 днів.

19). У разі припинення провадження у справі про порушення митних правил шляхом компромісу особа, яка вчинила це правопорушення, вважається такою:

- a) що була притягнута до адміністративної відповідальності;
- b) що не була притягнута до адміністративної відповідальності;
- c) по якій справа про порушення було закінчено;
- d) по якій справа про порушення було виконано;
- e) по якій справа про порушення було погашено.

20). Не підлягає виконанню постанова митного органу про накладення адміністративного стягнення за порушення митних правил, якщо її не було звернуто до виконання з дня винесення протягом:

- a) одного місяця;
- b) двох місяців;
- c) трьох місяців;
- d) шести місяців;
- e) дванадцяти місяців.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1). Перевізник автомобільним транспортом виконував перевезення товару на митну територію України у режимі імпорту. За датою 25 січня поточного року він перетнув пункт пропуску на митну територію України. Під час руху вантажного автомобіля 27 січня поточного року вантажний автомобіль був змушений стати на капітальний ремонт на станції технічного обслуговування. Ремонт автомобіля був виконано протягом 7 днів, що оформлено відповідним актом наданих послуг. Вантажний автомобіль продовжив рух на митній території України та 6 лютого приїхав до митного органу призначення. Визначити вид порушення митних правил, встановити вид адміністративного стягнення, вказати особу, які притягуються до адміністративної відповідальності за порушення митних правил, оформити протокол порушення митних правил. Зазначити умови, при яких притягнення до адміністративної відповідальності митним органом проводиться не будуть.

2). Перевізник автомобільним транспортом виконував перевезення товару на митну територію України у режимі імпорту. За датою 25 січня поточного року він перетнув пункт пропуску на митну територію України. Під час руху вантажного автомобіля 27 січня поточного року водій автомобільного транспорту потрапив у лікарню та був виписаний із лікарні через два тижні, вантажний автомобіль був змушений стати на капітальний ремонт на станції технічного обслуговування. Лікарняні водія підтверджуються листом непрацездатності. Вантажний автомобіль продовжив рух на митній території України та 15 лютого приїхав до митного органу призначення. Визначити вид порушення митних правил, встановити вид адміністративного стягнення, вказати особу, які притягуються до адміністративної відповідальності за порушення митних правил, оформити протокол порушення митних правил. Зазначити умови, при яких притягнення до адміністративної відповідальності митним органом проводиться не будуть.

3). Перевізник автомобільним транспортом виконував перевезення товару на митну територію України у режимі імпорту. За датою 25 січня поточного року він перетнув пункт пропуску на митну територію України. Під час руху вантажного автомобіля 27 січня поточного року водій автомобільного транспорту потрапив у лікарню та був виписаний із лікарні через 30 календарних днів, вантажний автомобіль був змушений стати на капітальний ремонт на станції технічного обслуговування. Лікарняні водія підтверджуються листом непрацездатності. Вантажний автомобіль продовжив рух на митній території

України та 04 березня приїхав до митного органу призначення. Визначити вид порушення митних правил, встановити вид адміністративного стягнення, вказати особу, які притягуються до адміністративної відповідальності за порушення митних правил, оформити протокол порушення митних правил. Зазначити умови, при яких притягнення до адміністративної відповідальності митним органом проводиться не будуть.

4). За датою 25 січня поточного року митними органами був анульовано дозвіл на експлуатацію вільної митної зони. Розпорядник товару, який був розміщений у вільній митній зоні, почав переміщувати товар в іншу вільну митну зону. Остання партія товару у розмірі 12640 євро була вивезена із вільної митної зони, якій було анульовано дозвіл на експлуатацію цієї зони. Визначити вид порушення митних правил, встановити вид адміністративного стягнення, вказати особу, які притягуються до адміністративної відповідальності за порушення митних правил, оформити протокол порушення митних правил. Зазначити умови, при яких притягнення до адміністративної відповідальності митним органом проводиться не будуть.

5). Підприємство-резидент України завершило митне оформлення митним органом власного товару для переробки 25 січня поточного звітного року за договором давальницької переробки продукції. Строк переробки товарів за межами митної території України встановив митний орган 45 календарних днів, виходячи з тривалості процесу переробки товару відповідно до умов договору щодо давальницької переробки продукції. Продукція, яка була виготовлена підприємством нерезидентом, була ввезена на митну територію України 24 березня поточного звітного року. Визначити вид порушення митних правил, встановити вид адміністративного стягнення, вказати особу, які притягуються до адміністративної відповідальності за порушення митних правил, оформити протокол порушення митних правил. Зазначити умови, при яких притягнення до адміністративної відповідальності митним органом проводиться не будуть.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белова О.І. Особливості визначення відповідальності за правопорушення у сфері зовнішньоекономічної діяльності. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/11304/%C1>.
2. Бондарчук О.Г., Бондарчук О.І. Загальна характеристика відповідальності суб'єктів господарювання у зовнішньоекономічної діяльності URL: http://www.pravo.nayka.com.ua/pdf/1_2016/6.pdf.
3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
4. Іванова О.І. Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності. *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. № 3(25). С. 21-26. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=vaau_2012_3_4.
5. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#n24>.
6. Зінь Е. А. Основи зовнішньоекономічної діяльності [текст] / за ред. Е. А. Зіня. - К. : Видавництво «Кондор». - 2009. - 432 с.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 № 8073-X URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
8. Комарницький Д. Відповідальність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Юридичний вісник*, Вип. 1, 2020 с.343-349 URL: <http://yuv.onua.edu.ua/index.php/yuv/article/view/1643>.
9. Конституція України 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4974>.
10. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3095>.
11. Малиновський В.Я. Державне управління : навч. посіб. 3-тє вид., переробл. та допов. К. : Атіка, 2009. - 608 с.
12. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
13. Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження нормативно-правових актів щодо ліцензування імпорту товарів та внесення змін до Порядку розгляду заявок на видачу ліцензій у сфері нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України» від 14 вересня 2007 р. № 302 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1100-07#Text>.
14. Наказ Міністерства економіки України «Про порядок ліцензування експорту товарів» від 09 вересня 2009 р. № 991 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-09>.
15. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8462>.

16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2023 р.» від 27 грудня 2022 р. № 1466 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1466-2022-%D0%BF#Text>.
17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про встановлення розміру збору за видачу ліцензій на експорт (імпорт) товарів» від 18 травня 2005 р. № 362 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/362-2005-%D0%BF#Text>.
18. Терещук М. Юридична відповідальність: теоретико-правовий аналіз. *Національний юридичний журнал : теорія и практика*. 2015. С. 18-21 URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2015/2/part_2/4.pdf.
19. Школьний Є. Юридична відповідальність держави як суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. *Господарське право і процес*. № 11. 2017. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/11/15.pdf>.
20. Щербина В. Господарсько-правова відповідальність : галузевий підхід, особливості застосування та напрями подальших наукових досліджень. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2013. № 3(97). С. 10-15. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=VKNU_Yur_2013_3_3.
21. Кибальна Н. Дефініція «професійна відповідальність» у контексті підготовки майбутнього фахівця цивільного захисту. *Людинознавчі студії*. Вип. 29. Педагогіка. 2014. С. 77-86. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Lstud_2014_29%283%29__10

ТЕМА 15

ВАЛЮТНИЙ НАГЛЯД: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ

15.1. Поняття та особливості валютного нагляду в Україні

15.2. Валютний нагляд за граничними строками експорту та імпорту товарів

15.3 Міжнародний досвід регулювання валютного контролю

Тестові питання

Практичні завдання

Список використаних джерел

15.1. Поняття та особливості валютного нагляду в Україні

На практиці здійснення валютного контролю традиційно виділяються такі його види (форми) з огляду на підстави. За часом здійснення валютний контроль можна поділити на три види: перший – попередній, другий – поточний, третій – наступний.

Попередній валютний контроль проводиться до здійснення валютних операцій з метою їх санкціонування. Наприклад, до видачі дозволу на здійснення валютних операцій за контрактом (кредитним договором), а також на відкриття рахунку в банку-нерезиденті орган валютного контролю зобов'язаний перевірити достовірність поданої резидентом документації; до здійснення банківських операцій з обслуговування валютного рахунку клієнта уповноважений банк повинен перевірити відповідність інформації, зазначеної резидентом в розрахунковому документі, відомостям, що містяться в документах, що є підставою для проведення валютних операцій, а також дотримання резидентом і нерезидентом порядку оформлення розрахункових документів відповідно до вимог, встановленими нормативними актами Національного банку України. Попередня реалізація органами і агентами валютного контролю своїх функцій має велике значення для попередження валютних правопорушень і сприяє зміцненню фінансової дисципліни. Результати попереднього валютного контролю можуть бути оформлені у вигляді дозволів на здійснення валютних операцій, висновків про відповідність документації чинному законодавству.

Поточний валютний контроль проводиться під час здійснення будь-яких валютних операцій, а саме: купівлі-продажу іноземної валюти, розрахунків в іноземній валюті тощо. Поточний валютний контроль реалізується органами та агентами валютного контролю. При перетині митного кордону митні органи перевіряють правильність оформлення митних декларацій, під час розрахунків уповноважений банк перевіряє підстави для проведення таких валютних операцій. Особливістю поточного валютного контролю є те, що він проводиться під час господарських чи фінансових операцій, тобто по суті він є оперативним контролем. Цей контроль проводиться на підставі документів та інформації, що надаються резидентами органам або агентам контролю.

Наступний валютний контроль проводиться після завершення валютних операцій шляхом співставлення документів, які підтверджують здійснення валютних операцій, проведення перевірок щодо їх повноти та звітності за валютними операціями між резидентами та нерезидентами. Головною метою подальшого валютного контролю є попередження, виявлення та припинення

валютних правопорушень.

Відповідно до Закону України «Про валюту і валютні операції» 21 червня 2018 р. № 2473-VIII валютне регулювання в Україні ґрунтується на таких принципах, що представлено на рис. 15.1.

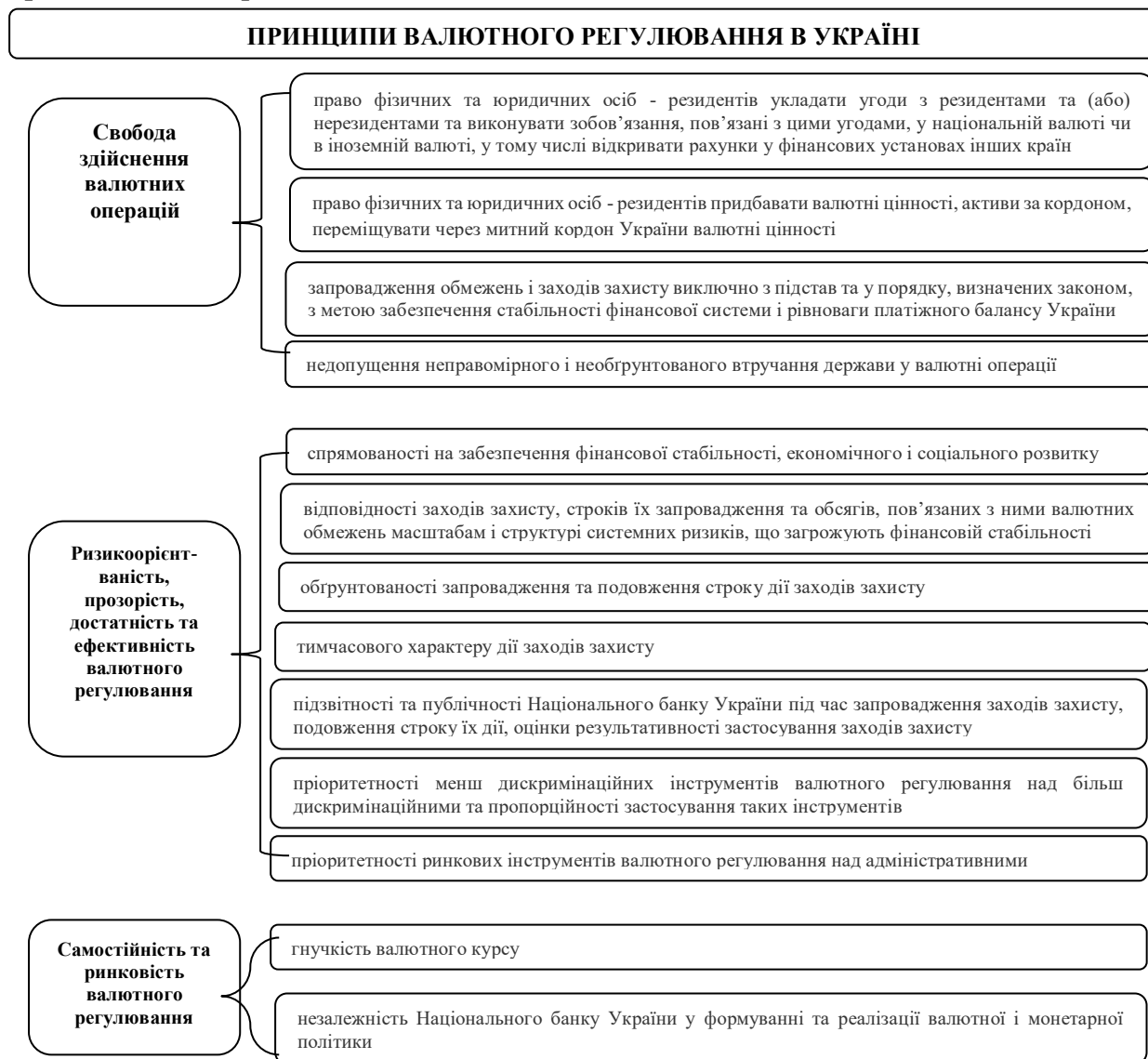

Рис. 15.1. Принципи валютного регулювання в Україні

Гривня є єдиним законним платіжним засобом в Україні, і приймається без обмежень на всій території України для проведення розрахунків.

Іноземна валюта – це грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави або групи іноземних держав, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу; *кошти на рахунках у банках* та інших фінансових установах, виражені у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях (зокрема у спеціальних правах запозичення), що належать до виплати в іноземній валюті; *електронні гроші*, номіновані у грошових одиницях іноземних держав та банківських металах;

Відповідно до Постанови Правління Національного банку України «Про затвердження класифікатора іноземних валют» від 04 лютого 1998 р. № 34 іноземна валюта ділиться на три класи, що схематично представлено на рис. 15.2.

Рис. 15.2. Класифікатор іноземних валют

Усі розрахунки на території України проводяться виключно у гривні, крім розрахунків за:

1) *операціями зі здійснення іноземних інвестицій* та повернення іноземному інвестору прибутків, доходів (у тому числі дивідендів) та інших коштів, одержаних на законних підставах у результаті здійснення іноземних інвестицій;

2) *операціями банків з надання банківських та інших фінансових послуг* на підставі банківської ліцензії;

3) *операціями з надання фінансових послуг*, що надаються небанківськими фінансовими установами та операторами поштового зв'язку, які мають ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій;

4) *операціями з розміщення, виплати грошового доходу та погашення облігацій*, казначейських зобов'язань України, номінованих в іноземній валюті, якщо це передбачено проспектом цінних паперів (умовами їх розміщення);

5) *операціями з купівлі-продажу державних цінних паперів*, номінованих в іноземній валюті, якщо ініціатором або отримувачем за такою валютною операцією є банк;

6) *іншими операціями*, визначеними Митним кодексом України та нормативно-правовими актами Національного банку України.

Банки надають банківські та інші фінансові послуги, якщо вони є валютними операціями, тільки на підставі *банківської ліцензії*.

Валютний контроль – це загалом система контролю державними органами за операціями між резидентами та нерезидентами, що підлягають валютному контролю, за обміном іноземних валют тощо.

Валютний нагляд – це система заходів, спрямованих на забезпечення дотримання суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами валютного законодавства.

Тобто різниця у тому, що у першому випадку держава через уповноважені органи здійснює саме контроль за певними операціями з певними обмеженнями та вимогами, а у другому – забезпечує дотримання законодавства зі зняттям тих же обмежень та покращенням макроекономічних умов.

Валютний нагляд здійснюється *органами валютного нагляду та агентами валютного нагляду* без втручання у відповідні валютні операції та діяльність суб'єктів таких операцій, крім випадків запобігання агентами валютного нагляду проведенню валютних операцій, що не відповідають вимогам валютного законодавства.

Органами валютного нагляду в Україні є *Національний банк України та Державна податкова служба України*, які в межах своєї компетенції здійснюють нагляд за дотриманням резидентами та нерезидентами валютного законодавства. Уповноважені установи є *агентами валютного нагляду*, підзвітними Національному банку України.

Органи валютного нагляду мають право проводити перевірки з питань дотримання вимог валютного законодавства суб'єктами здійснення таких операцій. Під час проведення перевірок з питань дотримання вимог валютного законодавства органи валютного нагляду мають право вимагати від агентів валютного нагляду та інших осіб, які є об'єктом таких перевірок, надання доступу до систем автоматизації валютних операцій, підтвердних документів та іншої інформації про валютні операції, а також пояснень щодо проведених валютних операцій, а агенти валютного нагляду та інші особи, які є об'єктом таких перевірок, зобов'язані безоплатно надавати відповідний доступ, пояснення, документи та іншу інформацію.

Одним із напрямків валютного нагляду є те, що Національний банк України встановлює граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів, їх дотримання суб'єктами валютних операцій є одним із основних напрямків нагляду. Ці граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів не застосовуються щодо розрахунків, пов'язаних з договорами про участь у розподілі пропускнуї спроможності, а також щодо грошового забезпечення (кредитних лімітів) з метою участі в аукціонах з розподілу пропускнуї спроможності міждержавних перетинів.

Крім того, Національний банк України встановлює мінімальні граничні суми операцій з експорту та імпорту товарів, які підлягають валютному контролю.

Сутність *граничного строку* розрахунків за операціями з *експорту* товарів полягає у тому, що грошові кошти підлягають зарахуванню на рахунки резидентів у банках України у строки, зазначені в договорах, але не пізніше строку та в обсязі, встановлених Національним банком України. Строк виплати заборгованості обчислюється з дня митного оформлення продукції, що експортується, а в разі експорту робіт, послуг, прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав - з дня оформлення у письмовій формі (у паперовому або електронному вигляді) акта, рахунка (інвойсу) або іншого документа, що засвідчує їх надання.

Сутність *граничного строку* розрахунків за операціями з *імпорту* товарів полягає у тому, що їх поставка має здійснюватися у строки, зазначені в договорах, але не пізніше встановленого Національним банком України граничного строку розрахунків з дня здійснення авансового платежу (попередньої оплати).

За окремими операціями з експорту та імпорту товарів граничні строки розрахунків, можуть бути подовжені центральним органом виконавчої влади, що

забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, шляхом видачі висновку.

За порушення вимог валютного законодавства можуть бути застосовані:

- до уповноважених установ (крім банків) - такі заходи впливу: письмове застереження; обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів валютних операцій; штрафні санкції; зупинення або відкликання (анулювання) ліцензії на здійснення валютних операцій;
- до юридичних осіб (крім уповноважених установ) - заходи впливу у вигляді штрафних санкцій;
- до фізичних осіб, посадових осіб уповноважених установ, посадових осіб юридичних осіб - заходи впливу у вигляді штрафів, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Національний банк України має право застосувати до уповноважених установ (крім банків) заходи впливу у вигляді штрафних санкцій у розмірі не більш як 20 відсотків суми власного капіталу відповідної уповноваженої установи.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, має право адекватно вчиненому порушенню застосувати до юридичних осіб (крім уповноважених установ) захід впливу у вигляді штрафних санкцій у розмірі до 100 відсотків суми операції, проведеної з порушенням валютного законодавства.

Відповідно до вимог Постанови Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій і іноземній валюті» від 02 січня 2019 р. № 5 встановлено порядок здійснення операцій іноземній валюті в Україні.

Основне правило здійснення валютних операцій полягає у тому, що резиденти та нерезиденти України здійснюють валютні операції з купівлі безготівкової іноземної валюти, перекази іноземної валюти в разі наявності підстав для проведення таких операцій. Ці підстави підтверджуються відповідними документами, які подаються для здійснення купівлі до банків, для здійснення переказу - до банків або небанківських надавачів платіжних послуг. Але ця вимога не поширюється на операції, перелік яких представлено на рис. 15.3.

ПЕРЕЛІК ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ, ЯКІ ПРОВОДЯТЬСЯ БЕЗ НАЯВНОСТІ ПІДСТАВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ТАКИХ ОПЕРАЦІЙ	
1	операції з купівлі безготівкової іноземної валюти фізичними особами
2	операції з купівлі безготівкової іноземної валюти резидентами (юридичними особами та фізичними особами - суб'єктами підприємницької діяльності) в межах ліміту, що не має перевищувати в сукупності 100000 євро включно
3	операції з купівлі банківських металів без фізичної поставки фізичними особами
4	операції з купівлі банківських металів без фізичної поставки в незначному розмірі юридичними особами, фізичними особами-підприємцями протягом календарного дня в межах банку на одного клієнта: фізичні особи - на підставі заяви або дистанційного розпорядження клієнта без обмеження за сумою; юридичним особам (фізичним особам-підприємцям) - на підставі заяви, в незначному розмірі

Рис. 15.3. Перелік валютних операцій, які проводяться без наявності підстав

Банківські установи зобов'язані зараховувати куплену, обмінану за дорученням клієнтів іноземну валюту на поточні рахунки клієнтів, за винятком купівлі, обміну іноземної валюти:

- 1) для покриття акредитива;
- 2) за кореспондентськими рахунками банків-нерезидентів;
- 3) для виконання резидентом зобов'язань перед нерезидентом за зовнішньоекономічним договором, якщо обмін іноземної валюти здійснено на міжнародному валютному ринку;
- 4) за операціями фізичних осіб у незначному розмірі з оплати продукції, робіт, послуг, що набуваються в нерезидентів за межами України для власного споживання.

Юридичні особи та фізичні особи – підприємці зобов'язані іноземну валюту, куплену в установленому порядку через банк, не пізніше ніж **за 10 робочих днів** після дня її зарахування на його поточний рахунок на потреби, зазначені в заяві про купівлю іноземної валюти. Якщо юридичні – особи та фізичні особи – підприємці порушили ці строки, банківські установи протягом 5 робочих днів продають іноземну валюту та їх гривневий еквівалент зараховують на їх поточний рахунок. Якщо іноземна валюта, яка раніше була куплена та переказана на користь нерезидента, повертається на рахунки резидента, то банківська установа повертає її без доручення не пізніше ніж на наступний робочий день на розподільчий рахунок резидента.

Банківські установи здійснюють купівлю іноземної валюти юридичним особам та фізичним особам – підприємцям, що представлено на рис. 15.4.

БАНКІВСЬКІ УСТАНОВИ ЗДІЙСНЮЮТЬ КУПІВЛЮ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ ЮРИДИЧНИМ ОСОБАМ ТА ФІЗИЧНИМ ОСОБАМ – ПІДПРИЄМЦЯМ	
1	для розрахунків з нерезидентами за імпорт товарів, які оформлено митними деклараціями
2	для оплати векселів, якими оформлена заборгованість перед нерезидентом
3	для розрахунків з нерезидентами за імпорт товарів, які здійснюються без увезення із-за кордону
4	для витрат по відрядженню за межі України та експлуатаційні витрати для транспортних засобів
5	для здійснення переказу соціального характеру між Пенсійним фондом України та відповідним фондами іноземних держав
6	для розрахунків з нерезидентами за посередницькими договорами (комісії, доручення, агентськими)
7	для транскордонного переказу гарантійного забезпечення
8	для аеронавігаційного обслуговування повітряних суден
9	для органів державної влади на виконання функцій
10	для Державної казначейської служби
11	для офіційних представництв юридичних осіб – нерезидентів

Рис. 15.4. Напрямки закупівлі іноземної валюти юридичним особам та фізичним особам – підприємцям банківськими установами

Юридичні особи та фізичні особи – підприємці мають право здійснювати валютні операції з купівлі іноземної валюти та переказу коштів нерезидентам з метою погашення *кредитних договорів (договорів поворотної фінансової допомоги)* з урахуванням сплати процентів за користування кредитом, за умовами:

1) документального підтвердження наявності, обсягів та строків виконання цих зобов'язань шляхом надання оригіналів або копій кредитного договору (договору поворотної фінансової допомоги);

2) документального підтвердження виконання нерезидентом-гарантом (поручителем, заставодавцем) зобов'язань за резидента-позичальника, визначених у кредитному договорі (договорі поворотної фінансової допомоги) з нерезидентом-кредитором;

3) наявності в АІС «Кредитні договори з нерезидентами» облікового запису, який відповідає кредитному договору (договору поворотної фінансової допомоги).

Валютні операції з купівлі іноземної валюти в Україні здійснюються з дотриманням наступних лімітів, що представлено у табл. 15.1.

Таблиця 15.1

Ліміт купівлі іноземної валюти в Україні

Валютні операції	Ліміт
Фізичній особі-резиденту дозволяється здійснювати валютні операції з переказу коштів з України на поточні рахунки нерезидентів - юридичних осіб, з метою виконання власних зобов'язань перед нерезидентом за договором страхування життя, зі здійснення інвестиції за кордон, розміщення коштів на власному рахунку за межами України, надання нерезиденту позики (поворотної фінансової допомоги) в іноземній валюті протягом календарного року	200 000 євро
Резиденту (юридичній особі та фізичній особі-підприємцю) дозволяється здійснювати валютні операції з метою здійснення його господарської діяльності з переказу коштів з України, на поточні рахунки нерезидентів - юридичних осіб, відкриті в Україні (крім інвестиційних рахунків), уключаючи переказ коштів з метою придбання резидентом цінних паперів іноземного емітента, облігацій зовнішньої державної позики України, протягом календарного року	2 000 000 євро
Операції резидентів (юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців): власні операції банків, поточні валютні операції, за гарантіями, порукою та заставою, за лізингом, факторингом, страхуванням, за залученими кредитами, позиками, з виплати доходу та погашення боргових цінних паперів, з повернення іноземному інвестору іноземної інвестиції, з продажу нерезидентом об'єкта його власності в Україні, операції, які здійснюються з МФО або на їх користь, у випадках, передбачених у міжнародному договорі України, операції за угодою про розподіл продукції, переказ гарантійного забезпечення для участі в торгах, переказ коштів на рахунки власних філій, представництв, відкритих за кордоном, операції, що здійснюються інвестиційної фірми	відсутній
Резиденту (юридичній особі та фізичній особі-підприємцю) дозволяється протягом одного дня здійснювати валютні операції з купівлі безготівкової іноземної валюти без підтвердження наявності підстав для їх проведення	100 000 євро

Види відповідальності за порушення вимог валютного законодавства (крім порушення граничних строків за операціями з експорту та імпорту товарів), які можуть бути застосовані в Україні, схематично представлено на рис. 15.5.

Клієнти банків не подають документи, що свідчать про наявність у них підстав для здійснення валютних операцій у незначному розмірі з купівлі іноземної валюти. Незначний розмір валютної операції є розмір валютної операції (в еквіваленті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком на дату здійснення операції), який є меншим, ніж розмір, передбачений ст. 20 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 361-IX від. 6 грудня 2019 р. Порогові фінансові операції встановлено за переліком, що представлено схематично на рис. 15.6.

Клієнти банків здійснюють валютні операції з купівлі іноземної валюти на підставі оригіналів документів (уключаючи електронні документи) або копій в електронній (паперовій) формі з оригіналів документів на паперових носіях інформації.

Рис. 15.5. Види відповідальності за порушення вимог валютного законодавства (крім порушення граничних строків за операціями з експорту та імпорту товарів)

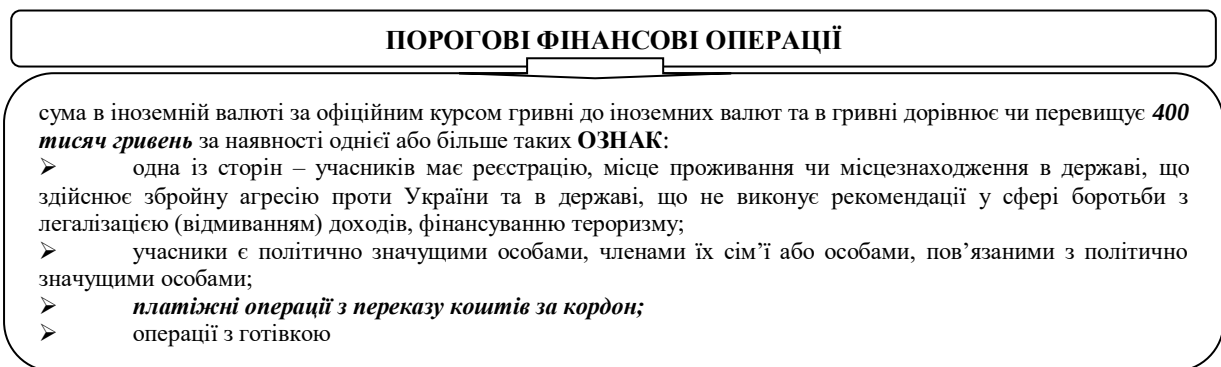

Рис. 15.6. Перелік порогових фінансових операцій

Копії документів в електронній формі створюються клієнтом шляхом сканування оригіналу документа на паперовому носії інформації та засвідчуються його кваліфікованим електронним підписом (для юридичної особи - підписом її уповноваженої особи). Фізичні особи-резиденти мають право засвідчувати копії документів в електронній формі простим електронним підписом, який створюється відповідно вимог Положення про застосування електронного підпису в банківській системі України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 14 серпня 2017 року № 78.

Електронні документи можуть подаватися засобами дистанційної комунікації у спосіб, визначений у договорі між банком і клієнтом, та повинні залишатися в банку на зберіганні. Договір між банком та клієнтом обов'язково повинен визначати

умови та порядок (процедуру) визнання суб'єктами електронної взаємодії правочинів у вигляді електронних документів із використанням електронного підпису. Копії документів у паперовій формі повинні бути засвідчені підписом клієнта та залишаються в банку на зберіганні.

Клієнти банків для здійснення валютних операцій можуть пред'являти е-паспорт та е-паспорт для виїзду за кордон за допомогою мобільного додатка Єдиного державного вебпорталу електронних послуг.

Юридичні особи та фізичні особи-підприємці здійснюють купівлю іноземної валюти через один банк для розрахунків за поточними торговельними операціями з нерезидентом за кожним зовнішньоекономічним договором.

Забороняється банку здійснювати валютні операції з переказу іноземної валюти для здійснення власної інвестиції за кордон в цінні папери іноземного емітента, крім:

1) придбання цінних паперів, іноземні емітенти яких мають офіційну рейтингову оцінку, не нижчу, ніж інвестиційний клас, підтверджену в бюлетені щонайменше двох провідних світових рейтингових компаній (Fitch Ratings, Standard&Poor's, Moody's) на дату придбання банком цих цінних паперів;

2) придбання боргових цінних паперів, що були випущені за кордоном з метою фінансування кредиту, наданого нерезидентом цьому банку;

3) придбання акцій Limited Liability Cooperative Company S.W.I.F.T. SC (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication).

Крім того, банкам забороняється здійснювати купівлю безготівкової іноземної валюти за дорученням клієнтів-резидентів з метою розміщення коштів на вкладному (депозитному) рахунку в банку та/або на рахунку за кордоном в іноземній фінансовій установі.

Розрахунки за зовнішньоекономічними операціями здійснюються виключно через рахунки в банках.

Розрахунки за зовнішньоекономічними договорами (контрактами) у готівковій формі заборонено, крім випадку, коли нерезидент здійснює оплату фізичній особі-резиденту, яка перебуває у відрядженні за кордоном з метою виконання зобов'язань за експортним договором, коштами в готівковій іноземній валюті експлуатаційних витрат, пов'язаних з обслуговуванням транспортного засобу, який належить резидентові та використовується за кордоном, за умови оприбуткування невикористаного залишку ввезеної в Україну готівкової іноземної валюти до каси резидента.

Невикористаний залишок ввезеної в Україну готівкової іноземної валюти підлягає оприбуткуванню до каси резидента - суб'єкта господарської діяльності протягом трьох днів і зарахуванню на поточний рахунок в іноземній валюті резидента протягом п'яти банківських днів (з часу його оприбуткування до каси). Отримання від нерезидента готівкової іноземної валюти на експлуатаційні витрати, пов'язані з обслуговуванням транспортного засобу резидента за кордоном, та використання цих коштів на зазначені цілі та їх ввезення в Україну має бути підтверджено відповідними документами.

Фізичні особи-резиденти здійснюють валютні операції з транскордонного переміщення валютних цінностей шляхом їх вивезення за межі України в загальній сумі, що перевищує на день вивезення в еквіваленті 10 000 євро, на підставі документів, що підтверджують:

1) зняття цією фізичною особою готівки з власних рахунків у банках і квитанції про здійснення валютно-обмінної операції з цією готівкою (у разі здійснення такої операції) виключно на ту суму, що перевищує на день вивезення в еквіваленті 10 000 євро;

2) придбання цією особою банківських металів у банках та виключно на ту суму, що перевищує на день вивезення/пересилання в еквіваленті 10 000 євро.

Документи, що підтверджують зняття готівки з власних рахунків у банках фізичними особами-резидентами з метою її вивезення, є чинними протягом 90 календарних днів із дня зняття ними готівки з власних рахунків у банках.

Банки здійснюють:

1) купівлю, продаж іноземної валюти та банківських металів виключно на валютному ринку України;

2) обмін іноземної валюти та банківських металів на валютному ринку України та на міжнародному валютному ринку.

Клієнти банків здійснюють операції з купівлі-продажу іноземної валюти за гривні на умовах «форвард» (з поставкою іноземної валюти або без її поставки) та на умовах «своп» виключно через банки.

Всі клієнти-резиденти зобов'язані використати куплену іноземну валюту у наступному порядку:

1) не пізніше ніж за 10 робочих днів після дня її зарахування на його поточний рахунок на потреби, зазначені в заяві про купівлю іноземної валюти;

2) не пізніше ніж за 2 робочих дні після дня її зарахування на його поточний рахунок на цілі, пов'язані з виконанням зобов'язань перед банком-кредитором за кредитним договором.

Заява резидента про купівлю іноземної валюти резидента з банком має містити доручення резидента банку продати куплену іноземну валюту, що не буде переказана за призначенням у вищезазначений строк.

Уповноважені банківські установи здійснюють купівлю іноземної валюти за наступними операціями, що представлено на рис. 15.7.

КУПІВЛІ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ ПРОВОДИТЬ БАНКАМИ З МЕТОЮ	
1	проведення юридичними особами та фізичними особами-підприємцями <i>розрахунків з нерезидентом за імпортом товарів, які поставлені в Україну</i> та підлягають митному оформленню, за умов наявності в електронних реєстрах митних декларацій інформації про митні декларації та оплата векселів за такими операціями
2	проведення юридичними особами та фізичними особами-підприємцями <i>розрахунків з нерезидентом за імпортом товарів, які здійснюються без увезення із-зі кордону</i> , за умов наявності документів, що підтверджують продаж такому резиденту
3	проведення юридичними особами та фізичними особами-підприємцями з метою її переказу для окремих поточних <i>неторговельних операцій</i> за умовами документального підтвердження: ➤ на відрядження за межі України та експлуатаційних витрат; ➤ повернення благодійної допомоги або гранту у разі залишку або в разі нецільового використання; ➤ забезпечення платежів соціального характеру; ➤ повернення коштів у разі відкликання банками-нерезидентами

Рис. 15.7. Перелік операцій, за якими банки здійснюють купівлю іноземної валюти

Всі уповноважені установи здійснюють первинний аналіз документів про валютні операції, до моменту проведення валютної операції з метою виявлення сумнівної валютної операції. Виявлення сумнівної валютної операції може

здійснюватися шляхом установлення наявності індикатора, перелік яких представлено в табл. 15.2. За однією валютною операцією може бути встановлено декілька індикаторів.

Таблиця 15.2

Перелік індикаторів та заходи щодо здійснення аналізу та перевірки документів про валютні операції уповноваженими установами

Індикатори	Додаткові документи (інформація) про валютну операцію
Обсяг валютних операцій не збігається з обсягами звичайної ділової активності суб'єкта валютної операції	1) документи щодо визначення фінансового стану суб'єкта валютної операції: фінансова звітність (баланс, звіт про фінансові результати, податкова декларація, додатки до податкової декларації, інша фінансова звітність), з відміткою відповідного державного органу України про її прийняття; 2) документи щодо визначення фінансового стану суб'єкта валютної операції - фізичної особи: декларація про майновий стан і доходи з відміткою контролюючого органу України про її отримання тощо; 3) документи, що підтверджують фінансові можливості, джерела походження коштів та інших активів; 4) документи, що підтверджують мету здійснення переказу (договір (контракт), рахунок (інвойс)); 5) документи щодо структури власності, кінцевих бенефіціарних власників (контролерів)
Здійснення фізичною особою валютної операції, не пов'язаної з підприємницькою діяльністю, на суму, яка перевищує порогів розмір фінансових операцій	
Здійснення юридичною особою або фізичною особою - підприємцем валютної операції у межах запроваджених Національним банком України лімітів	
Здійснення юридичною особою або фізичною особою - підприємцем валютної операції у межах запроваджених Національним банком України лімітів	
Вид активу (включаючи цінні папери, корпоративні права, зобов'язання за аграрними розписками) не є характерним для звичайної діяльності суб'єкта валютної операції	1) документи та офіційна інформація, що можуть підтвердити відповідність суті та розміру валютної операції суб'єкта валютної операції його фінансовому стану та змісту діяльності, а також змісту діяльності контрагента; 2) документи щодо структури власності, кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) та змісту діяльності суб'єкта валютної операції.
Невідповідність суті валютних операцій змісту діяльності суб'єкта валютної операції	
Валютні операції, економічна доцільність за якими відсутня та не містять очевидної законної мети	
Невідповідність між вартістю активу, заявленою в правочині, і її справедливою ринковою ціною, що склалася на ринку ідентичних	
Валютні операції з метою здійснення розрахунків (попередньої оплати), пов'язані з наявними ризиками невиконання контрагентом - нерезидентом зобов'язань щодо поставки товарів за зовнішньоекономічним договором	Документи мають підтверджувати наявність економічної доцільності такої валютної операції. За необхідності уповноважена установа має право вилучати додаткову інформацію
За договором здійснюються розрахунки на користь третьої сторони	
Валютні операції за договором здійснюються: з використанням векселів; поручителем на підставі договорів поруки; на користь сторони, що набула права в результаті відступлення права вимоги в зобов'язанні; стороною, що набула зобов'язання в результаті переведення боргу; з використанням зарахування зустрічних однорідних вимог	
Наявність угод, що передбачають постачання продукції на митну територію інших країн	
Сплата штрафних санкцій (включаючи сплату за рішенням суду або мировою угодою, відшкодування збитків)	1) договори, що є підставою для здійснення валютних операцій і документи, що підтверджують здійснення розрахунків за зазначеними договорами; 2) документи щодо структури власності, кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) та змісту діяльності всіх сторін зазначених договорів; 3) документи, що підтверджують стан розрахунків (виконання суб'єктом валютної операції зобов'язань за договором); 4) документи, що підтверджують джерела походження коштів, які використовуються для здійснення валютних операцій; 5) документи, що можуть підтвердити відповідність суті та розміру валютних операцій суб'єкта валютної операції його фінансовому стану та змісту діяльності, а також змісту діяльності контрагентів
Умови розрахунку за валютною операцією передбачають використання юридичних осіб (компаній-оболонок), які мають ознаки, визначені в рекомендаціях Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) (включаючи наявність непрозорої структури власності)	
Учасники валютних операцій мають реєстрацію, місце проживання чи місцезнаходження в державах (юрисдикціях), що включені до сформованого уповноваженою установою списку ризикових держав (юрисдикцій)	
Наявність інформації (у тому числі отриманої уповноваженою установою з публічних джерел), що може свідчити про належність іноземного банку контрагента за валютною операцією до банків, що використовуються для здійснення валютних операцій, пов'язаних з уникненням заборон, передбачених законодавством України	
Виконання зобов'язань за імпорнтними договорами (контрактами) щодо здійснення розрахунків за фактично поставленою продукцією на територію України за митними деклараціями, оформлення яких було проведено до 01 січня календарного року, який передуює моменту здійснення валютної операції	1) документи, що підтверджують джерела походження коштів, отриманих за основним видом діяльності; 2) фінансова звітність на останню звітну дату, яка підтверджує наявність кредиторської заборгованості у фінансовій звітності суб'єкта валютної операції щодо імпорту продукції, митне оформлення якої було проведено більше ніж два роки до дати платежу або наміру здійснення валютної операції, з відміткою відповідного державного органу України про її прийняття;

Індикатори	Додаткові документи (інформація) про валютну операцію
	3) документи щодо структури власності, кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) учасників валютної операції.
Валютна операція з повернення іноземному інвестору дивідендів	1) фінансова звітність суб'єкта валютної операції - юридичної особи (баланс, звіт про фінансові результати, податкова декларація, додатки до податкової декларації, інша фінансова звітність), із відміткою відповідного державного органу України про її прийняття; 2) документи щодо структури власності, кінцевих бенефіціарних власників суб'єкта валютної операції та осіб, які володіють 10 і більше відсотками статутного капіталу суб'єкта валютної операції, що здійснює виплату дивідендів; 3) документи, що підтверджують факт сплати податку на прибуток (доходи) нерезидента або є підставою для звільнення від оподаткування прибутку (доходів) нерезидента, якими можуть бути: письмове повідомлення суб'єкта валютної операції, повну назву нерезидента, яким одержується дохід, розрахунок сум прибутку, нарахованого на користь нерезидента із зазначенням періоду, у якому виплачувався дохід, сум утриманого з них податку на прибуток (доходи) нерезидента або надані нерезидентом документи в разі самостійного нарахування і сплати податку нерезидентом; документальне підтвердження уповноваженою установою, яка здійснює обслуговування валютної операції, про сплату податку на прибуток нерезидента (платіжна інструкція, виписка, довідка); довідка (або її нотаріально засвідчена копія), яка підтверджує, що нерезидент є резидентом країни, з якою укладено міжнародний договір України про уникнення подвійного оподаткування
Валютна операція з перерахування суб'єктом валютної операції - постійним представництвом юридичної особи-нерезидента на рахунок юридичної особи-нерезидента, інтереси якої представляє на території України це представництво	1) документи, що підтверджують джерела походження коштів, які використовуються для здійснення валютних операцій; 2) документи щодо структури власності, кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) та змісту діяльності учасників валютної операції;
Валютна операція з повернення іноземному інвестору коштів, отриманих від продажу корпоративних прав	3) документи, що можуть підтвердити відповідність суті та розміру валютних операцій суб'єкта валютної операції його фінансовому стану та змісту діяльності, а також змісту діяльності контрагентів
Валютна операція з перерахування юридичною особою-резидентом коштів на рахунки власних філій, представництв та інших відокремлених підрозділів без створення юридичної особи, відкритих за кордоном	1) документи, що підтверджують джерела походження коштів, які використовуються для здійснення валютних операцій; 2) документи щодо структури власності, кінцевих бенефіціарних власників та змісту діяльності учасників валютної операції; 3) документи, що можуть підтвердити відповідність суті та розміру валютних операцій суб'єкта валютної операції його фінансовому стану та змісту діяльності, а також змісту діяльності контрагентів. 4) розгорнутий (постатейний) кошторис та інші документи, що обґрунтовують потребу у фінансуванні закордонної діяльності відокремленого підрозділу без створення юридичної особи
Регулярне здійснення пов'язаних валютних операцій, які не потребують надання документів, групою осіб на користь одного контрагента на суму, що є меншою, ніж порогів розмір фінансових операцій	1) документи, що є підставою для здійснення валютних операцій; 2) документи, які мають підтверджувати доцільність здійснення валютних операцій на незначну суму; 3) документи, що підтверджують стан розрахунків;
Дроблення валютної операції - штучне ділення загальної суми валютної операції, яка підлягає аналізу та перевірці	4) документи, що підтверджують джерела походження коштів, які використовуються для здійснення валютних операцій
Наявність інших індикаторів валютної операції (на власний розсуд уповноваженої установи)	1) документи, що можуть підтвердити відповідність суті та розміру валютних операцій суб'єкта валютної операції його фінансовому стану та змісту діяльності, а також змісту діяльності контрагентів; 2) документи про валютну операцію та її учасників

Одним із видів валютного нагляду, який здійснюється на постійній основі є виявлення валютних операцій, які можуть містити ознаки дроблення валютної операції. Перелік ознак дроблення валютних операцій представлено схематично на рис. 15.8.

Якщо уповноважений банк встановив індикатор, то він зобов'язаний здійснити додатковий аналіз документів про валютні операції з метою підтвердження або спростування належності валютної операції до сумнівної. Під час такого аналізу, уповноважений банк має право витребувати від суб'єкта валютної операції додаткові документи. Уповноважена установа має пересвідчитися в чинності додаткових документів та відповідності їх оформлення вимогам законодавства України. Копії додаткових документів, уключаючи перекладені українською мовою, мають бути засвідчені в установленому законодавством

України порядку та можуть надаватися або в паперовому вигляді, або в електронному.

ОЗНАКИ ДРОБЛЕННЯ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ	
1	ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ З ЕКСПОРТУ ТОВАРУ ЗДІЙСНЮЮТЬСЯ ОДНІЄЮ ОСОБОЮ
2	ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ, ПОВ'ЯЗАНІ МІЖ ОСОБОЮ ОДНИМИ КОНТРАГЕНТАМИ
3	КОЖНА ВАЛЮТНА ОПЕРАЦІЯ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ НА СУМУ, ЩО Є МЕНШОЮ НЕЗНАЧНОГО РОЗМІРУ
4	ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ ЗДІЙСНЮЮТЬСЯ НЕ МЕНШЕ, НІЖ ТРИ РАЗИ НА КАЛЕНДАРНИЙ ТИЖДЕНЬ ТА ДЕСЯТЬ РАЗІВ НА КАЛЕНДАРНИЙ МІСЯЦЬ
5	ЗАГАЛЬНА СУМА ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ ЗА КАЛЕНДАРНИЙ ТИЖДЕНЬ ПЕРЕВИЩУЄ ДВОКРАТНИЙ НЕЗНАЧНИЙ РОЗМІР ТА ЗА КАЛЕНДАРНИЙ МІСЯЦЬ - ВОСЬМИКРАТНИЙ НЕЗНАЧНИЙ РОЗМІР
6	ІНШІ ОЗНАКИ, ЯКІ УСТАНОВЛЕНІ НА ВЛАСНИЙ РОЗСУД

Рис. 15.8. Перелік ознак дроблення валютних операцій

Крім того, уповноважена установа має право скористатися інформацією з публічних джерел (уключаючи мережу Інтернет) або від інших уповноважених установ щодо суб'єктів валютної операції, їх контрагентів, засновників (учасників) та посадових осіб, іноземних банків контрагентів за валютною операцією.

Під час здійснення додаткового аналізу обов'язкового оцінюються та враховуються ризики за географічним розташуванням держав (юрисдикцій) реєстрації, місця проживання чи місцезнаходження учасників валютних операцій на підставі сформованого уповноваженою установою списку ризикових держав (юрисдикцій), тобто держави:

- офшорних зон;
- які не виконують чи неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, задіяних у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;
- які мають стратегічні недоліки у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення відповідно до заяв Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF);
- які визнані агресорами чи окупантами;
- які самостійно визначили критерії ризиків на підставі інформації, отриманої з інших джерел.

Під час додаткового аналізу документів про валютні операції уповноважений банк установлює сутність та мету валютних операцій, відповідність або невідповідність суті валютної операції змісту діяльності її учасників, наявність або відсутність економічної доцільності (сенсу) валютної операції, достатність або недостатність реальних фінансових можливостей суб'єкта валютної операції проводити (ініціювати) валютну операцію на відповідну суму, вивчає інформацію про учасників валютної операції, їх діяльність та ділову репутацію, джерела

походження коштів (активів) суб'єкта валютної операції, кінцевих бенефіціарних власників учасників валютної операції, уключаючи відсутність підстав уважати, що вони використовують агентів, номінальних утримувачів (номінальних власників) або посередників із метою приховування кінцевих бенефіціарних власників (контролерів).

Уповноважена установа здійснює валютну операцію, якщо за результатами проведеного додаткового аналізу відсутні підстави вважати, що ця валютна операція є сумнівною. Треба зазначити, що Правління Національного банку України 24 лютого 2022 р. постановою № 21 визначило, що купівля іноземної валюти та транскордонні перекази валютних цінностей можуть здійснюватися з метою купівлі товарів із переліку критичного імпорту. Відповідний перелік товарів та послуг був затверджений 24 лютого 2022 р. постановою Кабінету Міністрів України № 153. Із дня запровадження обмеження для імпорту на початку повномасштабної військової агресії Росії проти України Кабінет Міністрів України постійно розширював перелік товарів критичного імпорту, враховуючи звернення бізнесу.

15.2. Валютний нагляд за граничними строками експорту та імпорту товарів

Дотримання суб'єктами господарювання – резидентами України граничних строків розрахунків за експортно-імпортними операціями є ключовим елементом у валютному нагляді і регулюється Законом України «Про валюту і валютні операції». Національний банк України встановлює *мінімальні граничні суми та строки розрахунків за операції з експорту та імпорту товарів*.

Граничний строк розрахунків – це термін часу, за який має відбутися закриття зовнішньоекономічного контракту розрахунком по ньому. Цей термін складав 365 днів до 04 квітня 2022 р., починаючи з 05 квітня 2022 р. цій строк був 90 календарних днів, з 07 червня 2022 р. 120 календарних днів, а з 09 липня 2022 р. 180 календарних днів. Для операцій, що проведені до 5 квітня 2022 року, граничні строки розрахунків становлять 365 календарних днів. Тобто, розрахунки за операціями резидентів з експорту та імпорту товарів повинні здійснюватися не пізніше встановленого граничного строку

Валютний нагляд за дотриманням резидентом граничних строків проводиться за господарськими операціями, що схематично представлено на рис. 15.9.

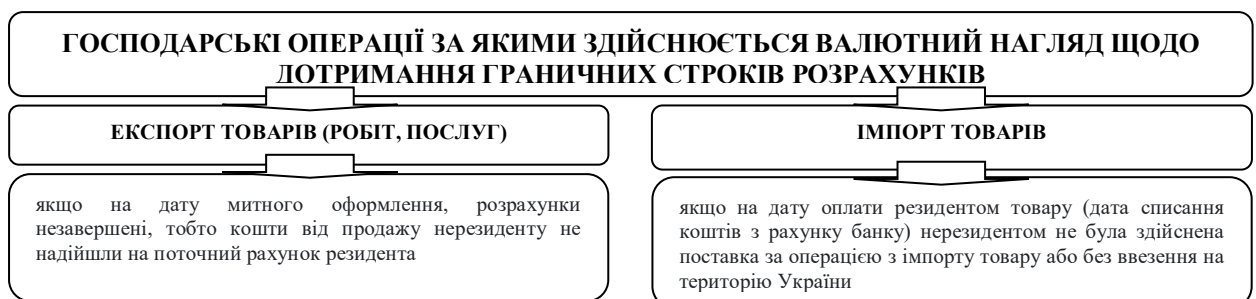

Рис. 15.9. Перелік господарських операцій, за якими проводить валютний нагляд щодо дотриманням резидентом граничних строків розрахунків

Не застосовуються граничні строки для операцій, які менші 150 тис. грн. (з 28.04.2020 р. – 400 тис. грн.). Також виняток незалежно від обсягів для таких

господарських операцій, що затверджено Постановою Правління НБУ від 14 травня 2019 року № 67 «Про встановлення винятків та (або) особливостей запровадження граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і внесення змін до деяких нормативно-правових актів», перелік яких представлено схематично на рис. 15.10.

ПЕРЕЛІК ТОВАРІВ, НА ЯКІ НЕ ПОШИРЮЄТЬСЯ ГРАНИЧНИЙ СТРОК РОЗРАХУНКІВ	<i>товари, які використовуються для виконання робіт із виготовлення (розробки) агрегатів, систем космічних ракетних комплексів (космічних ракет-носіїв), космічних апаратів, наземного сегмента космічних систем та їх агрегатів, систем і комплектувальних виробів, а також із розробки, виробництва, переобладнання, ремонту, модифікації, технічного обслуговування авіаційної техніки та авіаційних двигунів для суб'єктів космічної діяльності, визначених відповідно до ст. 1 Закону України від 15 листопада 1996 року № 502/96-ВР «Про космічну діяльність», а також суб'єктів літакобудування, що підпадають під дію ст. 2 Закону України від 12 липня 2001 р. № 2660-III «Про розвиток літакобудівної промисловості»</i>
	<i>товари, які експортуються та (або) імпортуються для потреб угоди про розподіл продукції та передбачені такою угодою</i>
	<i>товари, імпорт яких здійснюється в рамках виконання державних контрактів з оборонного замовлення на постачання (закупівлю) продукції, виконання робіт та надання послуг, укладених відповідно до Закону України від 03 березня 1999 року № 464-XIV «Про державне оборонне замовлення» та договорів (контрактів), укладених зі службовою замовника, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 27 квітня 2011 року № 464 «Питання державного оборонного замовлення»</i>
	<i>товари і послуги, що підлягають закупівлі відповідно до угод щодо закупівлі, що укладаються Міністерством охорони здоров'я України зі спеціалізованими організаціями, які здійснюють закупівлі, або угод щодо закупівлі лікарських засобів, медичних виробів, допоміжних засобів та інших товарів медичного призначення і послуг, що укладаються централізованою закупівельною організацією - державним підприємством, засновником якого є Міністерство охорони здоров'я України</i>
	<i>послуги, роботи (крім транспортних і страхових послуг та робіт), права інтелектуальної власності та інші немайнові права, що експортуються</i>
	<i>медичні послуги, що імпортуються для забезпечення лікування (у тому числі обстеження та діагностики) за кордоном громадян України із захворюваннями згідно із затвердженням Міністерством охорони здоров'я України переліком рідкісних (орфанних) захворювань, які призводять до скорочення тривалості життя хворих або їх інвалідизації та для яких існують визнані методи лікування</i>
	<i>товари і послуги, що підлягають закупівлі відповідно до угод, що укладаються громадською організацією «Національний олімпійський комітет України», необхідні для забезпечення участі національних збірних команд України та офіційних делегацій України в Олімпійських іграх, Юнацьких олімпійських іграх, Європейських іграх та інших міжнародних спортивних заходах, що проводяться під егідою Міжнародного олімпійського комітету, Європейських олімпійських комітетів, Асоціації національних олімпійських комітетів</i>
	<i>туристичні продукти (послуги), що імпортуються відповідно до зовнішньоекономічних договорів (контрактів) у туристичній галузі, - операції з постачання, реалізації (продажу) туристичними операторами туристичних продуктів (послуг) нерезидентів</i>

Рис. 15.10. Перелік товарів, на які не поширюється граничний строк розрахунків

Валютний нагляд за дотриманням граничних строків розрахунків по експортно-імпортним операціям здійснюють комерційні банки, які обслуговують такі розрахунки. Відлік строків граничних розрахунків по валютному контролю проводиться відповідно до Постанови Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок валютного накладу банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів» № 7 від 02 січня 2019 р., що узагальнено представлено у табл. 15.3.

Валютна виручка може надходити не в повному обсязі, але з об'єктивних причин. Валютна виручка резидента може бути зменшена на суму утриманих

податків за межами України згідно із законодавством країни-нерезидента, в такому випадку задля уникнення санкцій слід надати письмове підтвердження податкового органу країни-нерезидента про утримання податку. Крім того, валютна виручка може бути зменшена на суму комісійних винагород, які утримують банки-нерезиденти, в такому випадку для уникнення санкцій у зовнішньоекономічному контракті має бути прописано обов'язок резидента оплачувати комісію банків. Крім цього, утримана комісія (що перевищує еквівалент 50 євро) має підтверджуватися відповідним банківським документом.

Таблиця 15.3

Відлік строків валютного нагляду	
ВІДЛІК СТРОКІВ ВАЛЮТНОГО НАГЛЯДУ	
ЕКСПОРТ	ІМПОРТ
ДАТА ПОЧАТКУ НАГЛЯДУ	
Дата оформлення митної декларації типів ЕК-10 (експорт), ЕК-11 (реекспорт) або дата підписання акта чи іншого документа, який посвідчує постачання нерезиденту товару за умовами контракту	Дата платежу – дата, на яку були списані кошти з поточного рахунку резидента на користь нерезидента. При використанні документарного акредитива – дата оплати банком, тобто списання коштів з рахунка банку на користь нерезидента
ДАТА ЗАКІНЧЕННЯ НАГЛЯДУ	
Надходження коштів від нерезидента на поточний (а не розподільчий) рахунок резидента в українському банку або від банку, якщо розрахунок був акредитивом	Після отримання банком даних з реєстру митних декларацій про постачання за оформленими митними деклараціями типів ІМ-40 «Імпорт», ІМ-41 «Реімпорт», ІМ-51 «Переробка на митній території», ІМ-72 «Безмитна торгівля», ІМ-75 «Відмова на користь держави» або ІМ-76 «Знищення або руйнування» (продукція, яка не підлягає митному оформленню). Також можливе підписання резидентом іншого документа щодо продукції, по якій не складається митна декларація
дата останньої операції – якщо сума розрахунків по експорту-імпорту, не перевищила 400 тис. грн.	

Порушення резидентами строку розрахунків тягне за собою нарахування пені за кожний день прострочення в розмірі **0,3 відсотка** суми неоподаткованих грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару) у національній валюті (у разі здійснення розрахунків за зовнішньоекономічним договором (контрактом) у національній валюті) або в іноземній валюті, перерахованій у національну валюту за курсом Національного банку України, встановленим на день виникнення заборгованості. Загальний розмір нарахованої пені не може перевищувати суми неоподаткованих грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару). Так, наприклад, пеня нараховується з 1-го дня, який настає за граничним днем валютного нагляду та нараховується від суми неотриманої оплати за договором та не повинна перевищувати загальну суму заборгованості.

Банк, у якому відкритий рахунок підприємства, на який мають надійти кошти від поставки товару або з якого було оплачено вартість імпортованого товару, здійснює валютний нагляд за цими операціями. Якщо у процесі нагляду банк виявляє, що строки розрахунків або поставки порушені, банк повідомляє про ці

обставини **податкові органи**, адже саме вони уповноважені нараховувати пеню. Як правило, про порушення граничних строків банк повідомляє й самого порушника, хоча й не має обов'язку це робити.

Стягнення пені проводиться лише за *результатами документальної перевірки*. Тобто податкова отримує інформацію від банку і приходить на підприємство з перевіркою. Іноді трапляється, що податкові органи самостійно виявляють порушення строків розрахунків, наприклад, під час здійснення планової перевірки. За результатами перевірки виявлені порушення валютного законодавства фіксуються в акті. Потім складається *податкове повідомлення-рішення (ППР)* за формою «С», яке і є підставою для сплати пені.

Платник податків зобов'язаний сплатити нараховану суму грошового зобов'язання протягом 10 робочих днів, що настають за днем отримання податкового повідомлення-рішення, крім випадків, коли протягом такого строку такий платник податків розпочинає процедуру оскарження рішення контролюючого органу.

Існують три основних законодавчо встановлених способи уникнення санкцій за порушення при зарахуванні валютної виручки в експортних та імпорتنих операціях:

1) наявність рішення суду або арбітражу на користь резидента про стягнення заборгованості з нерезидента (прийняття до розгляду судом, Міжнародним комерційним арбітражним судом чи Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України позовної заяви резидента про стягнення з нерезидента заборгованості, яка виникла внаслідок недотримання нерезидентом строків, передбачених експортно-імпортними контрактами);

2) отримання відповідного висновку щодо продовження строків розрахунків (продовження таких строків центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики (Мінекономіки) у разі виконання резидентами операцій за договорами виробничої кооперації, консигнації, комплексного будівництва, тендерної поставки, гарантійного обслуговування, поставки складних технічних виробів і товарів спеціального призначення);

3) надання нерезидентом довідки про форс-мажорні обставини (перебіг зазначених строків зупинявся на весь період дії форс-мажорних обставин, підтверджених довідкою Торгово-промислової палати України або іншої уповноваженої організації (органу) країни розташування сторони договору (контракту) або третьої країни відповідно до умов договору, та поновлювався з дня, наступного за днем закінчення дії таких обставин).

Перший спосіб уникнення санкцій – це подання резидентом позовної заяви про стягнення заборгованості з нерезидента та отримання рішення про задоволення позову.

При цьому можливі чотири шляхи розвитку подій, які спричиняють різні наслідки:

1) якщо суд прийме рішення про відмову в позові повністю або частково або про припинення (закриття) провадження у справі чи залишення позову без розгляду, то строки зарахування валютної виручки поновлюються і пеня за їх порушення сплачується за кожен день прострочення, включаючи період, на який ці строки було зупинено;

2) якщо суд прийме рішення про задоволення позову, пеня за порушення строків зарахування валютної виручки не сплачується з дати прийняття позову до розгляду судом;

3) якщо суд затвердить укладену сторонами мирову угоду у справі після повного погашення боргу нерезидента, що за правовими наслідками є рівнозначним прийняттю судом рішення про задоволення позову, - пеня за порушення строків зарахування валютної виручки не сплачується з дати прийняття позову до розгляду судом;

4) якщо суд прийме рішення про припинення (закриття) провадження у справі за заявою резидента про відмову від позову у зв'язку з тим, що нерезидент виконав зобов'язання за зовнішньоекономічним контрактом після подання позовної заяви до суду, пеня за порушення строків зарахування валютної виручки не сплачується з дати прийняття позову до розгляду судом.

У разі прийняття до розгляду судом, міжнародним комерційним арбітражем позовної заяви резидента про стягнення з нерезидента заборгованості, що виникла внаслідок недотримання нерезидентом строку, передбаченого зовнішньоекономічним договором (контрактом), або прийняття до провадження уповноваженим органом відповідної країни документа про стягнення такої заборгованості з боржника-нерезидента на користь резидента в позасудовому (досудовому) примусовому порядку строк, встановлений відповідно до ст. 13 Закону № 2473, зупиняється з дня прийняття до розгляду такої заяви (прийняття до провадження відповідного документа) і пеня за порушення строку в цей період не нараховується.

У разі ухвалення судом, міжнародним комерційним арбітражем рішення про відмову в позові повністю чи частково в частині майнових вимог або про відмову у відкритті провадження у справі чи про залишення позову без розгляду, а також у разі визнання документа про стягнення заборгованості з боржника-нерезидента таким, що не підлягає виконанню, недійсним, незаконним тощо та (або) закриття (припинення) провадження без зарахування грошових коштів на рахунки резидентів у банках України за таким документом строк, встановлений відповідно до ст. 13 Закону № 2473, поновлюється і пеня за його порушення нараховується за кожний день прострочення, включаючи період, на який цей строк було зупинено.

У разі ухвалення судом, міжнародним комерційним арбітражем рішення про задоволення позову сплаті підлягає лише пеня, нарахована до дня прийняття позовної заяви до розгляду судом, міжнародним комерційним арбітражем (частина сьома ст. 13 Закону № 2473).

У випадку якщо договором передбачено позасудовий спосіб змусити боржника заплатити чи поставити товар, то нарахування пені зупиняється з моменту пред'явлення органу, який уповноважений здійснювати такі стягнення, документа який підтверджує право на отримання коштів чи витребування товару. Яскравим прикладом такого позасудового способу стягнути кошти може бути виконавчий напис нотаріуса. Тобто таким органом буде нотаріус, якому потрібно надати нотаріально посвідчений договір та документи, що підтверджують заборгованість. У інших країнах органи, уповноважені здійснювати позасудове стягнення коштів, можуть відрізнатись.

Другий спосіб уникнення санкцій – це отримання висновку щодо продовження строків розрахунків за зовнішньоекономічними операціями.

Цим засобом можуть скористатися резиденти, котрі виконують операції за договорами виробничої кооперації, консигнації, комплексного будівництва, тендерної поставки, гарантійного обслуговування, поставки складних технічних виробів і товарів спеціального призначення. Якщо зарахування валютної виручки відбувається в межах продовженого строку, санкції у вигляді пені не застосовуються.

Відповідно до Постанови КМУ «Порядок видачі висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, установлених Національним банком України» № 104 від 13 лютого 2019 р., висновок видається Мінекономіки за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, що здійснюються резидентами, що представлено на рис. 15.11.

ВИСНОВОК ВИДАЄТЬСЯ МІНЕКОНОМІКИ ЗА ОПЕРАЦІЯМИ З ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ ТОВАРІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬСЯ РЕЗИДЕНТАМИ	
1	під час виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) виробничої кооперації - операціями з постачання сировини, матеріалів, вузлів, деталей, запасних частин, заготовок напівфабрикатів, комплектувальних та інших виробів галузевого і міжгалузевого призначення, що технологічно взаємозв'язані і необхідні для виготовлення кінцевої продукції
2	під час виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) консигнації - операціями з реалізації товарів, відповідно до яких одна сторона (консигнатор) зобов'язується за дорученням іншої сторони (консигнанта) продати протягом визначеного часу дії угоди консигнації за обумовлену винагороду з консигнаційного складу від свого імені товари, які належать консигнанту
3	під час виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) у будівництві - операціями з виробництва та постачання будівельних матеріалів, конструкцій, машин і механізмів, обладнання та матеріалів для виконання необхідних робіт
4	під час виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) тендерної поставки - операціями з постачання товарів, замовлених за результатами міжнародних торгів (тендерів)
5	під час виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) гарантійного обслуговування - експортними операціями з постачання товарів та проведення розрахунків частинами після підписання відповідних актів технічного приймання (випробовування, установки, монтажу, налагодження) товарів, а також проведення остаточних розрахунків після закінчення відповідного гарантійного періоду
6	під час виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) постачання складних технічних виробів - імпортними операціями з постачання устаткування частинами або складних технічних виробів, що потребують установки, монтажу, налагодження, гарантійного обслуговування і введення їх у дію на місці експлуатації, а також з постачання складних технічних виробів, строк виготовлення та транспортування яких перевищує 180 днів
7	під час виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) постачання товарів спеціального призначення - операціями з міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання згідно з переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України; операціями з постачання природного газу за контрактами з постачальниками природного газу, які здійснює Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України», та з транспортування (транзиту) природного газу іноземного власника для його подачі у визначені договором місця (точки) та проведення остаточних розрахунків після підписання відповідних актів

Рис. 15.11. Перелік операцій з експорту та імпорту товарів, що здійснюються резидентами, за якими видається висновок Мінекономіки

Для одержання висновку резидент надсилає поштою або подає особисто у паперовому вигляді чи через Єдиний державний портал адміністративних послуг Мінекономіки в електронній формі документи, перелік яких представлено на рис. 15.12.

Відповідно до Наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження форми заяви на одержання висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, установлених Національним банком, та Інструкції щодо її заповнення,

форми висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, установлених Національним банком» № 329 від 27 лютого 2019 р. встановлені відомості, які містяться у заяві, що представлено у таблиці 15.4.

Рис. 15.12. Перелік документів, що подається для отримання висновку щодо продовження з експорту та імпорту товарів резидентами

Таблиця 15.4

Перелік відомостей, які містяться у формі заяви на одержання висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів

Реквізит	Зміст відомостей
реквізит 1	зазначається повне та скорочене (за наявності) найменування юридичної особи/фізичної особи - підприємця - резидента, що подає заяву
реквізит 2	зазначається ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті про право здійснювати платежі за серією та номером паспорта)
реквізит 3	зазначається місцезнаходження резидент
реквізит 4	зазначається номер телефону, адреса електронної пошти (за наявності) у довільній формі
реквізит 5	зазначається номер рахунку резидента, через який здійснюється зовнішньоекономічна операція за зовнішньоекономічним договором (контрактом) у банківській установі
реквізит 6	зазначається повне найменування банківської установи та скорочене (за наявності), через яку здійснюється зовнішньоекономічна операція за зовнішньоекономічним договором (контрактом)
реквізит 7	зазначається місцезнаходження банківської установи, через яку здійснюється зовнішньоекономічна операція за зовнішньоекономічним договором (контрактом)
реквізит 8	зазначається найменування нерезидента, що є контрагентом згідно з зовнішньоекономічним договором (контрактом)
реквізит 9	зазначається місцезнаходження нерезидента
реквізит 10	зазначається номер рахунку нерезидента у банківській установі (за наявності)
реквізит 11	зазначається найменування банківської установи (за наявності)
реквізит 12	зазначається місцезнаходження банку (за наявності)
реквізит 13	зазначається номер зовнішньоекономічного договору (контракту) (за наявності)
реквізит 14	зазначається дата укладання зовнішньоекономічного договору (контракту)
реквізит 15	зазначається загальна сума зовнішньоекономічного договору (контракту)
реквізит 16	зазначається валюта контракту
реквізит 17	зазначається перелік усіх специфікацій, додатків, додаткових угод та інших документів, які є невід'ємними частинами договору (контракту)
реквізит 18	зазначається документ, що підтверджує здійснення операції з експорту (імпорту) товарів
реквізит 19	зазначається дата документа, що підтверджує здійснення операції з експорту (імпорту) товарів
реквізит 20	зазначається актуальна інформація в довільній формі щодо здійснених розрахунків відповідно до положень зовнішньоекономічного договору (контракту)

Реквізит	Зміст відомостей
реквізит 21	зазначаються в довільній формі підстави продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, установлених Національним банком
реквізит 22	зазначається цифрою сума операції в іноземній валюті, що потребує продовження граничного строку розрахунку
реквізит 23	зазначається валюта зовнішньоекономічної операції
реквізит 24	зазначається дата завершення зовнішньоекономічної операції
реквізит 25	зазначається номер попереднього висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, установлених Національним банком, що надавались резиденту за цією операцією (за наявності такого висновку) (у разі продовження строків розрахунків, установлених у висновках щодо продовження строків розрахунків за зовнішньоекономічними операціями)
реквізит 26	зазначається дата попереднього висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, установлених Національним банком, що надавались резиденту за цією операцією (за наявності такого висновку) (у разі продовження строків розрахунків, установлених у висновках щодо продовження строків розрахунків за зовнішньоекономічними операціями)
реквізит 27	зазначаються прізвище, ім'я, по батькові керівника резидента, який підписав заяву, його посада (для юридичних осіб), дата, підпис

Оформлення та подання резидентами в електронній формі для одержання висновку документів, оформлення та видача Мінекономіки в електронній формі висновку здійснюються через Єдиний державний портал адміністративних послуг. У разі коли документи подано резидентом в електронній формі у вихідний, святковий, інший неробочий день або в неробочий час робочого дня, днем подання таких документів вважається перший робочий день, що настає за таким днем.

Розгляд поданих резидентом для одержання висновку документів проводиться протягом 10 робочих днів з дати їх одержання. Після розгляду Мінекономіки приймає рішення про видачу або про відмову у видачі висновку. Інформація про виданий висновок оприлюднюється на офіційному веб-сайті Мінекономіки не пізніше наступного робочого дня після видачі висновку. Висновок оформлюється в електронній формі або паперовому вигляді в одному примірнику за формою, що затверджено Мінекономіки. Видача висновку здійснюється безоплатно.

Висновок видається резиденту в паперовому вигляді за наявності документа, що посвідчує його особу, або уповноваженому представникові резидента за умови подання до Мінекономіки оригіналу довіреності, що засвідчує право на одержання висновку, та документа, що посвідчує особу представника.

Видача висновку, оформленого в електронній формі, здійснюється шляхом його надсилання через Єдиний державний портал адміністративних послуг до персонального кабінету резидента (за його наявності), зазначеного у заяві на одержання висновку, протягом одного робочого дня з дня видачі висновку. Видача дублікатів та переоформлення висновків не здійснюються.

У видачі висновку може бути відмовлено у разі, коли:

- у поданих резидентом документах виявлено недостовірну інформацію; документи подано з порушенням вимог, в тому числі вимог щодо комплектності та оформлення документів;
- заява, додані до неї документи (документ) підписані (засвідчені) особою, яка не має на це повноважень; у зовнішньоекономічному договорі (контракті) відсутні істотні умови договору, передбачені законодавством;
- операція резидента з експорту (імпорту) товарів не належить до окремої операції; операція резидента здійснюється з товарами, що включені до переліку товарів, за якими звернення про видачу висновку залишаються без розгляду, що

представлено у табл. 15.5; продовження строків розрахунків виконання зовнішньоекономічного договору (контракту) за операцією з експорту (імпорту) товарів зумовлено форс-мажорними обставинами;

➤ у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань відсутні відомості про резидента або наявні відомості про його припинення.

Таблиця 15.5

Перелік товарів, за якими звернення про видачу висновку щодо продовження граничних строків розрахунків залишаються без розгляду

Назва товару	Код товару згідно з УКТЗЕД
Велика рогата худоба, жива	0102
Вівці та кози, живі	0104
М'ясо великої рогатої худоби, свіже або охолоджене	0201
М'ясо великої рогатої худоби, морожене	0202
Свинина, свіжа, охолоджена або морожена	0203
Молоко та вершки, незгущені та без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин	0401
Сири всіх видів і кисломолочний сир	0406
Пшениця і суміш пшениці та жита (меслин)	1001
Жито	1002
Ячмінь	1003
Борошно пшеничне або із суміші пшениці та жита (меслину)	1101 00
Крупи, крупка та гранули із зерна зернових культур	1103
Цукор з цукрової тростини або з цукрових буряків і хімічно чиста цукроза, у твердому стані	1701
Нафта або нафтопродукти, одержані з бітумінозних порід (мінералів), крім сирих; продукти, в іншому місці не зазначені, з вмістом 70 мас. % або більше нафти чи нафтопродуктів, одержаних з бітумінозних порід (мінералів), причому ці нафтопродукти є основними складовими частинами продуктів; відпрацьовані нафтопродукти	2710
Гази нафтові та інші вуглеводні в газоподібному стані*	2711
Електроенергія	2716 00 00 00
Аміак, безводний або у водному розчині	2814
Сульфати; галуни; пероксосульфати (персульфати)	2833
Карбіди з визначеним або невизначеним хімічним складом	2849
Добрива мінеральні або хімічні, азотні	3102
Шкури необроблені великої рогатої худоби (включаючи буйволів) або тварин родини конячих (свіжі або солоні, сушені, зелені, пікельовані або консервовані іншим способом, але не дублені, не вироблені під пергамент і не піддані подальшій обробці), з волоссяним покривом або без волоссяного покриву, спилки або неспилки	4101

У рішенні про відмову у видачі висновку зазначаються причини відмови з посиланням на положення законодавства.

Повідомлення про відмову у видачі висновку надсилається резиденту поштою на адресу його місцезнаходження та в електронній формі через Єдиний державний портал адміністративних послуг до персонального кабінету резидента (за його наявності) не пізніше наступного робочого дня з дня прийняття рішення про відмову у видачі висновку. За вибором резидента повідомлення про відмову у видачі висновку може бути отримано резидентом особисто.

Третій спосіб уникнення – це надання довідки про виникнення форс-мажорних обставин.

Якщо перевищення строку зарахування валютної виручки обумовлено виникненням форс-мажорних обставин, перебіг зазначеного строку зупиняється на

весь період дії форс-мажорних обставин та поновлюється з дня, наступного за днем закінчення дії таких обставин. Підтвердженням форс-мажорних обставин буде відповідна довідка Торгово-промислової палати України або іншої уповноваженої організації (органу) країни розташування сторони договору (контракту) або третьої країни відповідно до умов договору.

Тобто, якщо форс-мажорні обставини виникли на території України, то їх підтверджує довідка Торгово-промислової палати України, а в інших країнах – оригінал документа уповноваженого органу країни виникнення таких обставин.

Відповідно до Рішення президії ТПП України «Регламент засвідчення торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили)» № 40 (3) від 15 липня 2014 р.

Форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) (*Force Majeure*) – це надзвичайні та невідворотні обставини, які об'єктивно впливають на виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків за законодавчими і іншими нормативними актами, дію яких неможливо було передбачити та дія яких унеможлиблює їх виконання протягом певного періоду часу, перелік яких схематично представлено на рис. 15.13.

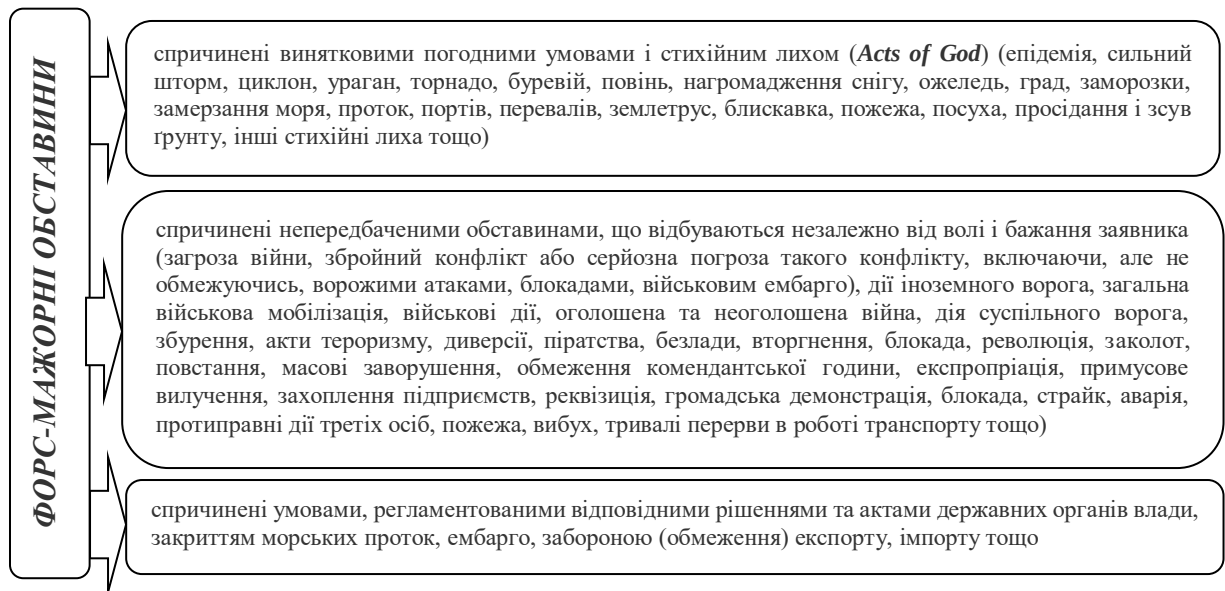

Рис. 15.13. Перелік форс-мажорних обставин

Вищезазначений перелік обставин не є вичерпним.

Не вважаються форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) фінансова та економічна криза, дефолт, зростання офіційного та комерційного курсів іноземної валюти до національної валюти, недодержання, порушення своїх обов'язків контрагентом боржника, відсутність на ринку потрібних для виконання зобов'язання товарів, відсутність у боржника необхідних коштів тощо.

Сертифікат (в певних договорах, законодавчих і нормативних актах згадується також як висновок, довідка, підтвердження) про форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) – документ встановленої ТПП України форми, який засвідчує настання форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), виданий

ТПП України або регіональною торгово-промисловою палатою згідно з чинним законодавством, умовами договору (контракту, угоди тощо) та цим Регламентом.

Крім того, Торгово-промислова палата України здійснює засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) відповідно до умов зовнішньоторговельних угод та міжнародних договорів України, норм законодавства, відомчих нормативних актів, а також умов договорів, контрактів, типових договорів, угод тощо між резидентами, в яких безпосередньо передбачено віднесення такої функції до компетенції ТПП України.

Торгово-промислова палата України веде єдиний Реєстр сертифікатів, що видані, про засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) та Реєстр уповноважених осіб.

Після отримання порядкового номера і видачі оригіналу сертифіката заявнику один екземпляр підлягає зберіганню в уповноваженому органі, що видав сертифікат, і один депонується в торгово-промисловій палаті України, термін збереження яких складає 4 (чотири) роки з дня видачі.

Підставою для засвідчення форс-мажорних обставин є наявність однієї або більше форс-мажорних обставин, визначених як непереборний вплив на виконання відповідного зобов'язання таким чином, що унеможлиблює його виконання у термін, що настав (наявність причинно-наслідкового зв'язку між обставиною та неможливістю виконання зобов'язання в термін, передбачений відповідно законодавством, відомчими нормативними актами, договором, контрактом, угодою, типовим договором тощо).

Форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) засвідчуються за заявою зацікавленої особи по кожному окремому договору, контракту, угоді тощо, а також по податкових та інших зобов'язаннях, виконання яких настало згідно з законодавчим чи іншим нормативним актом або може настати найближчим часом і виконання яких стало неможливим через наявність зазначених обставин.

Заява на засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) подається за підписом керівника підприємства, організації або, за його дорученням, довіреною особою. В заяві вказуються наявність за договором, контрактом, угодою та законом, нормативним актом встановлених зобов'язань, передбачений ними термін, обсяги і умови їх виконання, форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили), початок їх виникнення і термін дії, які, на думку зацікавленої сторони, унеможливили виконання цих зобов'язань. Окремо, у випадку наявності, в заяві вказуються договором (контрактом) або нормативним актом передбачені обставини, що звільняють сторони від відповідальності, перераховані події, які сторони погодилися вважати (або нормативний акт встановлює) форс-мажорними, орган країни, що засвідчує/підтверджує факт настання обставин форс-мажору; термін повідомлення сторони про їх настання, які саме зобов'язання за договором (контрактом) не можуть бути виконані внаслідок настання форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), з посиланням та наданням доказів таких обставин.

До заяви додаються наступні документи, що представлено схематично на рис. 15.14. Заява підлягає розгляду залежно від складності і обсягу документів в термін 10 (десять) робочих днів. За результатами розгляду документів торгово-промислова палата видає сертифікат про форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили). На сертифікаті ставиться печатка торгово-промислової палати. Сертифікат про форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) видається українською

мовою. Відповідно до заяви зацікавленої сторони сертифікат може бути видано додатково іноземною мовою (мовою договору, контракту, угоди).

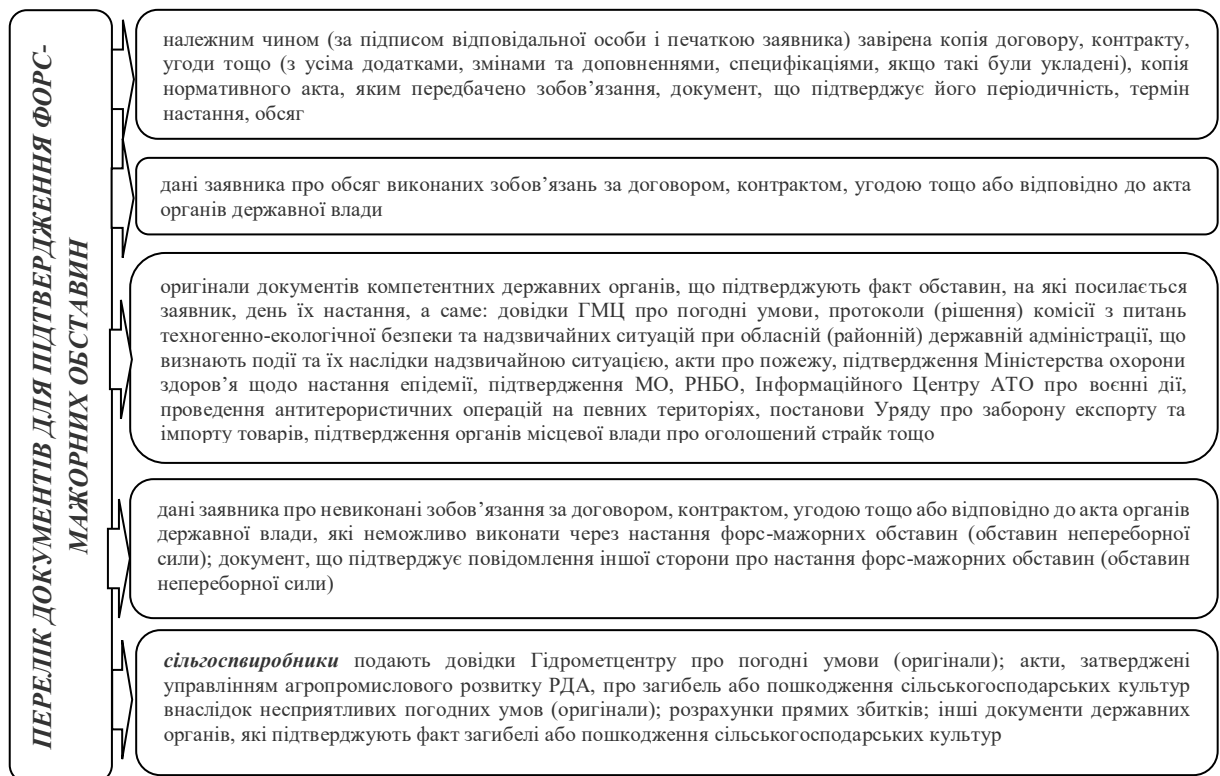

Рис. 15.14. Перелік документів, які подаються разом зі заявою для підтвердження форс-мажорних обставин

Уповноважений банк має право завершити здійснення валютного нагляду за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за наявності:

1) повідомлення інших банків/уповноважених осіб Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі - ФГВФО) на здійснення тимчасової адміністрації/ліквідаторів банків/юридичних осіб, які утворилися внаслідок ліквідації банків за рішенням власників, про зарахування грошових коштів на поточний рахунок резидента, що відкритий у цьому банку/банку, що ліквідовується/банку, що ліквідований за рішенням власників, що надійшли від нерезидента за товар або як повернення коштів від нерезидента (у повідомленні зазначаються вся наявна в реквізитах платіжної інструкції інформація, номер і дата договору, сума платіжної операції - у тій частині, у якій відомості передаються банку);

2) повідомлення інших банків/ліквідаторів банків/уповноважених осіб ФГВФО на здійснення тимчасової адміністрації/юридичних осіб, які утворилися внаслідок ліквідації банків за рішенням власників, про надходження реєстру МД за цією операцією резидента (у повідомленні зазначаються номер і дата реєстру, уся наявна в реєстрі інформація про операцію резидента, а також вартість продукції в тій частині, у якій відомості передаються банку);

3) повідомлення митного органу, засвідченого підписом його керівника (заступника керівника), а також засвідченої в установленому відповідно до законодавства України порядку копії ввізної митної декларації, що отримані на письмовий запит резидента;

4) документів, що підтверджують поставку продукції на користь резидента - реципієнта (одержувача) міжнародної технічної допомоги відповідно до міжнародних договорів України;

5) документів про припинення зобов'язань за операціями з експорту, імпорту товарів зарахуванням зустрічних однорідних вимог у разі дотримання сукупності таких умов:

- вимоги випливають із взаємних зобов'язань між резидентом і нерезидентом, які є контрагентами за цими операціями;
- вимоги однорідні; строк виконання за зустрічними вимогами настав або не встановлений, або визначений моментом пред'явлення вимоги;
- між сторонами не було спору щодо характеру зобов'язання, його змісту, умов виконання.

У разі запровадження Національним банком заходу захисту у вигляді обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті банк не має права завершити здійснення валютного нагляду за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операцією з експорту товарів на підставі документів про припинення зобов'язань зарахуванням зустрічних однорідних вимог: в іноземній валюті 1 групи Класифікатора іноземних валют і банківських металів; в інших валютах (якщо загальна сума зобов'язань, що припиняються зарахуванням у межах одного договору щодо експорту товарів, перевищує в еквіваленті 500000 євро за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком України на дату припинення зобов'язань зарахуванням однорідних зустрічних вимог).

6) факту закриття всіх рахунків клієнта-резидента в банку разом із повідомленням Національному банку;

7) повідомлення від органу валютного нагляду, що здійснює валютний нагляд за дотриманням резидентами (крім уповноважених установ) та нерезидентами вимог валютного законодавства, про те, що немає порушень граничних строків розрахунків за операцією резидента з експорту, імпорту товарів, про яку банком надавалась інформація Національному банку.

Крім того, зменшення суми грошових коштів, які мають надійти на користь резидента від нерезидента як оплата за експорт товару або вартості товарів, що імпортуються, допускається за умови, якщо протягом виконання зобов'язань за договором відповідно до п. 12 Інструкції № 7 від 02 січня 2019 р.:

1) відбувається перегляд ціни товарів у зв'язку з невідповідністю їх кількісних та якісних характеристик умовам договору - на суму недопоставлених (недоотриманих) та неякісних товарів. Рішення про таку невідповідність приймається *Міжнародним комерційним арбітражним судом чи Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті* або іншим органом, уповноваженим розглядати спори або засвідчувати таку невідповідність згідно з правилами чи звичаями країни розташування сторони договору або третьої країни відповідно до умов договору;

2) відбувається перегляд ціни товарів унаслідок дій форс-мажорних обставин, що призвели до зміни кількісних та якісних характеристик товару, - на суму недопоставлених (недоотриманих) та неякісних товарів. Зміна ціни товару має бути підтверджена *Торгово-промисловою палатою* або іншим уповноваженим органом (експертною організацією) згідно з правилами чи звичаями країни розташування сторони договору або третьої країни відповідно до умов договору;

3) товари знищено, конфісковано, зіпсовано, украдено, загублено - на суму їх вартості (якщо право власності на товар відповідно до умов договору належить резидентові). Наявність таких обставин має бути підтверджена органами, уповноваженими здійснювати таке підтвердження згідно із законодавством країни, на території якої сталися такі події;

4) відбувається повне або часткове повернення резиденту товару, що був поставлений нерезиденту за експортним договором, у зв'язку з повним або частковим невиконанням сторонами взаємних зобов'язань за експортним договором - на суму вартості такого товару, оформленого МД типу ІМ-40 «Імпорт», ІМ-41 «Реімпорт», ІМ-51 «Переробка на митній території», ІМ-75 «Відмова на користь держави», ІМ-76 «Знищення або руйнування» та за наявності відповідної інформації в реєстрі МД;

5) відбувається повернення сплачених імпортером коштів повністю або частково - на суму цих коштів;

6) здійснюється оподаткування виконаних резидентами для нерезидентів робіт (наданих послуг) за межами України - на суму сплачених податків. Здійснення такого оподаткування має бути підтверджено поясненнями (інформацією, документами). Банк має право також вимагати в резидента підтвердження податкового органу країни нерезидента щодо сплати відповідної суми податків;

7) відбувається оплата нерезидентом фізичній особі-резиденту, яка перебуває у відрядженні за кордоном з метою виконання зобов'язань за експортним договором резидента - суб'єкта господарської діяльності, коштами в готівковій іноземній валюті експлуатаційних витрат, пов'язаних з обслуговуванням транспортного засобу, який належить резидентові - стороні договору (орендується, фрахтується ним) і використовується за кордоном з метою виконання зобов'язань останнього за цим договором, - на суму використаних коштів. Отримання від нерезидента готівкової іноземної валюти на експлуатаційні витрати, пов'язані з обслуговуванням транспортного засобу резидента за кордоном, та використання цих коштів на зазначені цілі має бути підтверджено відповідними документами;

8) відбувається зміна умов експортного договору, за яким банком здійснюється валютний нагляд, унаслідок чого виконання нерезидентом зобов'язань за експортним договором резидента здійснюється шляхом поставки товару, - на суму зобов'язань, які виконуються шляхом поставки товару. Наявність таких обставин має бути підтверджена копією документа, згідно з яким унесені зміни до відповідного експортного договору.

Банк самостійно приймає рішення про завершення здійснення валютного нагляду за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків. Але треба звернути увагу на те, що банк не здійснює валютний нагляд за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операцією з експорту продукції, якщо резидент експортує продукцію без її вивезення з митної території України

15.3 Міжнародний досвід регулювання валютного контролю

Валютний контроль у Франції був уведений відповідно до Закону про валютне регулювання й контроль у вересні 1939 р., тобто на початку Другої світової війни, коли Франція мала значні проблеми у валютно-фінансовій сфері. Валютним контролем охоплювалися усі види валютних операцій. Органами валютного контролю у Франції у той період були: Міністерство фінансів, у структурі якого

Казначейське управління займалося розробкою стратегічних напрямків у галузі валютного регулювання й контролю, а Головне митне управління здійснювало контроль за валютними операціями “комерційного” характеру, а також неторговельними операціями, пов’язаними з переміщенням через кордон валютних цінностей; Національний банк Франції, який здійснював регулювання та контроль за операціями фінансового характеру в іноземній та національній валюті (кредити, позики) [6].

У Франції питаннями валютного контролю у рамках своєї компетенції займалася низка уповноважених на те органів. При цьому валютний контроль експортно-імпортних операцій включав:

1) контроль, що здійснювався уповноваженими банками, які мали право попередити правопорушення на стадії попередньої перевірки операції;

2) контроль, що здійснювався митними органами, які входили до складу Міністерства фінансів, хоча їхні функції в основному зводилися до застосування заходів відповідальності до правопорушників валютного законодавства[6].

Така державна політика у сфері валютного контролю, що проводилася до кінця 70-х рр., сприяла зменшенню темпів інфляції та формуванню достатнього обсягу валютних ресурсів у країні. На початку 80-х рр. почався процес лібералізації зовнішньоекономічної діяльності та як наслідок – пом’якшення вимог щодо проведення валютних операцій[6].

Наказом Президента Франції від 29 грудня 1989 року № 89-938 був офіційно підтверджений перехід від жорсткої регламентації валютних відносин до більш ліберального їх регулювання, де головний акцент був зроблений на зміцненні законодавства та вдосконалення методів боротьби з легалізацією («відмиванням») злочинно отриманих капіталів[6].

У 1990 р. у Франції була створена Група з розслідування незаконних фінансових операцій (TRACFIN) при Міністерстві економіки, фінансів та бюджету, функції його полягали у статистичному обліку та аналізі інформації з відмивання капіталів, отриманих злочинним шляхом [6].

Управління розвідки та протидії підпільним фінансовим схемам (фр. Traitement du Renseignement et Action contre les Circuits FINANCIERS clandestins, TRACFIN) – це агентство міністерства економіки та фінансів Франції, що відповідає за боротьбу з відмиванням грошей [6].

Воно було створено 1990 року після саміту G7, відповідно до закону № 90-614 від 12 липня 1990 р., спочатку як підрозділ Головного митного управління Франції, у 2006 році виділено у самостійне агентство. Офіс розміщується в будівлі митного управління.

Основні завдання TRACFIN:

➤ збір інформації про підпільні фінансові схеми та операції, які можуть бути використані для фінансування тероризму та відмивання грошей (стаття L.521-23 і R.561-33, CMF);

➤ аналіз фінансової інформації, отриманої відповідно до статей L.561-26, L.561-27 і L. CMF 561-31;

➤ передачі інформації про незаконні фінансові операції (стаття 561-29 CMF) судовим органам, поліції, митній службі та податковій службі [6].

Поряд з операціями усередині країни, TRACFIN бере участь у роботі Групи «Егмонт» - неформального форуму, заснованого в Брюсселі, головною метою якого є зміцнення міжнародного співробітництва у сфері боротьби з відмиванням грошей.

В рамках цього форуму, зокрема, розроблені типові угоди про двостороннє співробітництво між фінансовими розвідками різних країн, регулярний обмін інформацією через Інтернет та регулярне проведення регіональних навчальних семінарів [6].

Лібералізація валютного контролю у Франції відбувалася поступово, починаючись на етапі покращенню динаміки руху валютних коштів та стабілізації економіки країни у цілому.

Однією з жорстких систем валютного контролю в Європі є італійська система валютного контролю. Відповідно до Декрету № 1956 від 11.12.1917 р. головним органом валютного контролю довгий час (у 1945 році його функції були покладені на Італійське валютне бюро) був Національний інститут із валютних операцій (INCE). Він отримав виключне право на купівлю валютних цінностей, також розміщення їх за кордоном. Через цей орган здійснювалися платежі в іноземній валюті за імпортом та грошові перекази іноземних резидентів [6].

У 1955-1956 рр. в Італії був прийнятий так званий рамковий Закон (пакет декретів стосовно валютного регулювання та контролю), основні положення якого зберігаються і в наш час. Так, Законом № 852 від 26 вересня 1955 року було скасовано норми щодо обов'язкового продажу резидентами іноземної валюти Італійському валютному бюро. В уповноважених банках-агентах для них були відкриті спеціальні валютні рахунки, на які зараховувалася вся сума валютної виручки в іноземній валюті [6].

Згідно із Законом № 786 від 25 липня 1956 року фізичні та юридичні особи - резиденти були зобов'язані у встановлені Міністерством зовнішньої торгівлі строки надавати Банку Італії або уповноваженому банку-агенту інформацію про свої фінансові операції. Також визначалося, що всі операції з іноземною валютою повинні здійснюватися через Банк Італії або банки, які одержали право на здійснення валютних операцій [6].

У 1989 р. в Італії був прийнятий Декрет про валютне регулювання, що дозволило здійснювати будь-якого роду валютну діяльність, яка не суперечила закону. З 1989 р. Італійське валютне бюро обслуговує обіг усіх коштів в іноземній валюті. Разом із Банком Італії цей орган також керує офіційними валютними резервами. Координація діяльності двох установ забезпечується тим, що керуючий центральним банком є одночасно головою Італійського валютного бюро. Контроль за експортно-імпортними валютними операціями також здійснюють митні служби, які подають отримані ними відомості про протиправні дії у фінансовій сфері до Італійського валютного бюро та Фінансової гвардії [6].

У 1995 році в Італійському валютному бюро створено спеціальне управління з боротьби із запобігання використання фінансових інститутів із метою відмивання злочинних доходів¹¹. Використовується спеціальне програмне забезпечення «UIC - L97» для контролю за грошовими переказами за часом та географічними зонами та вияву ознак відмивання грошей [6].

. Італія завершила лібералізацію валютного контролю, окремі елементи системи валютного контролю фактично продовжують застосовуватися. Ефективно використовуються та поповнюються інформацією про валютні операції банки даних в Італійському валютному бюро та Фінансовій гвардії за допомогою різних методів валютного контролю, у тому числі й за активною участю деяких інших державних органів (митних органів під час здійснення експортно-імпортних операцій). Основною метою застосування елементів системи контролю за валютними

операціями відповідними державними органами є вирішення завдань фінансового моніторингу у частині контролю за виконанням валютного законодавства [6].

Основи сучасної системи валютного та експортного контролю Великобританії були закладені у довоєнний період у 1939 р., коли були прийняті Приписи про оборону (фінанси) і Закон «Про імпорт, експорт і повноваження митниці». З 1947 р. почав діяти Закон «Про валютний контроль», а також більше 40 нормативними документами, включаючи накази, правила та директиви, видані Казначейством і Банком Англії. Серед сучасних нормативно-правових актів, що регламентують валютний контроль, слід виділити Закон «Про імпорт та експорт» від 1990 р., Розпорядження «Про контроль за експортом товарів» від 1979 р. [6].

Закон «Про валютний контроль» надає владні повноваження та покладає зобов'язання та обмеження у сфері обігу валютних цінностей. До органів валютного контролю належать Казначейство, Банк Англії та уповноважені банки, які мають валютну ліцензію, а також органи митниці та акцизів. Британське казначейство є головним органом валютного контролю. Однак, більшу частину своїх повноважень воно делегувало Банку Англії, який безпосередньо й здійснює валютний контроль [6].

Банк Англії керує діяльністю своїх філіалів та уповноважених представництв у більшості комерційних банків (як вітчизняних, так й іноземних), що знаходяться на території Великобританії та здійснюють із його дозволу широке коло операцій. Органи митниці та акцизів здійснюють контроль за рухом капіталів та валюти через кордон.

Починаючи з кінця 80-х років, незважаючи на тенденцію до лібералізації валютного контролю щодо традиційних валютних і зовнішньоторговельних операцій, уряд Великобританії надає велику увагу боротьбі з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, як всередині країни, так й у світовому контексті. З метою координації цієї роботи створена Об'єднана робоча група, до складу якої увійшли провідні спеціалісти фінансового сектора економіки. Оперативною роботою з припинення незаконних фінансових операцій займається Національна служба Великобританії з фінансових розслідувань, у складі якої є Бюро фінансових розслідувань [6].

У Великобританії продовжують застосовуватися окремі елементи системи валютного контролю. Існують обмеження у сфері обігу валютних цінностей, здійснюється контроль за інвестиціями в іноземній валюті, активно проводиться боротьба з легалізацією злочинних доходів, у якій беруть участь Об'єднана робоча група та Національна служба Великобританії з фінансових розслідувань.

Валютний контроль у Німеччині полягає у тому, що юридично система валютного контролю у цій країні існує з 1949 р., коли був прийнятий Закон «Про валютний обіг і контроль за товарообігом» (Валютний Закон). Закон містив заборону (із зобов'язанням запиту на дозвіл) на операції з майном між громадянами та іноземцями, заборону переміщення валюти, положення про валютний контроль. Закон є базовим документом, що визначає валютні відносини у країні. У наш час валютний контроль у Німеччині здійснюється на основі Валютного закону від 1949 року та Закону «Про Німецький федеральний банк» від 1957 р. [6].

Одним із основних принципів економіки у Німеччині є свобода руху капіталу. Проте, незважаючи на лібералізацію руху капіталу, ведеться суворий контроль у вигляді обліку капіталів, що перетинають державний кордон. Цим питання займаються переважно банки, а також інші кредитні організації, які передають

зібрану та узагальнену інформацію до центральних банків земель або безпосередньо до центрального банку країни. Такий збір та аналіз даних за рухом капіталу дозволяє розробляти при необхідності конкретні заходи з регулювання валютного ринку, а також використовується при складанні платіжного балансу ФРН спеціальним підрозділом Дойче Бундесбанку (Федерального банку) [6].

Внаслідок лібералізації валютного законодавства у ФРН особливої актуальності набуло питання щодо організації ефективної протидії використанню фінансових систем із метою відмивання капіталів, отриманих злочинним шляхом. Тому ФРН бере активну участь у розширенні міжнародного співробітництва у сфері боротьби з відмиванням грошей, одночасно вживаючи відповідні заходи на національному рівні.

У системі валютного контролю Німеччини є відповідні законодавчі акти, контролюються валютні угоди, пов'язані з рухом капіталу, проводиться боротьба з легалізацією злочинних доходів. Органами валютного контролю є Німецький Федеральний банк, центральні банки земель, комерційні банки та інші кредитні установи [6].

Головними органами валютного контролю є державні органи у сфері управління фінансами (Міністерство фінансів, Казначейство) та центральні банки. Такі органи здійснюють свої повноваження у тісній співпраці, при якій відповідні державні органи у галузі управління фінансами навіть можуть делегувати свої повноваження у сфері валютного контролю центральним банкам (Великобританія). Окремі напрямки валютного контролю реалізуються і через митні органи, які, як правило, є організаційно підпорядкованими державним органам управління у галузі фінансів. Агентами валютного контролю, які не є державними органами, але через які реалізуються окремі заходи валютного контролю виступають уповноважені банки. Лише в окремих країнах, окрім органів загального валютного контролю, створені спеціальні органи, як, наприклад, в Італії – Італійське валютне бюро.

У сфері валютного контролю України до державних органів валютного контролю віднесено: Національний банк України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України. Національний банк України є головним органом валютного контролю, що здійснює контроль за виконанням правил регулювання валютних операцій на території України з усіх питань. Агентами валютного контролю в Україні є уповноважені банки, які здійснюють контроль за валютними операціями, що проводяться резидентами й нерезидентами через ці банки, хоча і не є державними органами. Методи валютного контролю передбачають участь суб'єктів усіх організаційно-правових форм. В контролі за валютними платежами при експорті та імпорті товарів беруть участь одночасно служби валютного нагляду банків та митниці.

В Україні починаючи з прийняттям Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 06 грудня 2019 р. № 361-ІХ, запроваджено організаційно-правовий механізм протидії легалізації «брудних» грошей, який фактично можна розглядати, як одну з форм реалізації валютного контролю. Уповноважений орган було створено у рамках Міністерства фінансів України.

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

1). Валютний нагляд це:

- a) система заходів, спрямованих на забезпечення дотримання суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами валютного законодавства;
- b) діяльність Національного банку України, спрямована на регламентацію здійснення валютних операцій суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами;
- c) діяльність Кабінету Міністрів України, спрямована на регламентацію здійснення валютних операцій суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами;
- d) діяльність Державної податкової служби України, спрямована на регламентацію здійснення валютних операцій суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами;
- e) діяльність Державної митної служби, спрямована на регламентацію здійснення валютних операцій суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами.

2). Валютні цінності це:

- a) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у грошових одиницях іноземних держав;
- b) національна валюта (гривня), іноземна валюта та банківські метали;
- c) електронні гроші, номіновані у грошових одиницях іноземних держав та банківських металах;
- d) грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот;
- e) цифрові гроші, номіновані у грошових одиницях іноземних держав.

3). Іноземна валюта це:

- a) цифрові гроші, номіновані у грошових одиницях іноземних держав;
- b) банківські метали іноземних держав;
- c) електронні гроші, номіновані у грошових одиницях іноземних держав та банківських металах;
- d) грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот;
- e) грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот, монет, кршти на рахунках у грошових одиницях іноземних держав, електронні гроші, номіновані у грошових одиницях іноземних держав та банківських металах.

4). Агентом валютного нагляду є:

- a) Національний банк України;
- b) Кабінет Міністрів України;
- c) Державна податкова служба України;
- d) Державна митна служба України;
- e) Уповноважений банк, підзвітний Національному банку України.

5). Принцип валютного регулювання ризикоорієнтованість, прозорість, достатність та ефективності передбачає:

- a) тимчасовий характер дії заходів захисту;
- b) право резидентів укладати договори з нерезидентами;
- c) обмеження і заходи захисту з метою забезпечення стабільності фінансової системи;
- d) гнучкість валютного курсу;
- e) право резидентів придбавати валютні цінності.

6). Орган, який має право встановлювати граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товару:

- a) Національний банк України;
- b) Кабінет Міністрів України;
- c) Державна податкова служба України;
- d) Державна митна служба України;
- e) Міністерство фінансів України.

7). За порушення вимог валютного законодавства можуть бути застосовані до юридичних осіб:

- a) письмове застереження;
- b) обмеження здійснення окремих видів валютних операцій;
- c) штрафні санкції;
- d) зупинення здійснення окремих видів валютних операцій;
- e) припинення здійснення окремих видів валютних операцій.

8). Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, має право адекватно вчиненому порушенню застосувати до юридичних осіб (крім уповноважених установ) захід впливу у вигляді штрафних санкцій у розмірі:

- a) до 20 % суми операції, проведеної з порушенням валютного законодавства;
- b) до 40 % суми операції, проведеної з порушенням валютного законодавства;
- c) до 60 % суми операції, проведеної з порушенням валютного законодавства;
- d) до 60 % суми операції, проведеної з порушенням валютного законодавства;
- e) до 100 % суми операції, проведеної з порушенням валютного законодавства.

9). Заходи впливу за порушення вимог валютного законодавства можуть бути застосовані з дня цього вчинення не пізніше ніж через:

- a) один рік;
- b) два роки;
- c) три роки;
- d) п'ять років;
- e) десять років.

10). До 1 групи конвертованої валюти, що використовуються для здійснення платежів за міжнародними операціями, входить:

- a) золото;
- b) рупія;
- c) динар;
- d) песо;
- e) ларі.

11). Принцип валютного регулювання самостійності та ринковості передбачає:

- a) забезпечення фінансової стабільності;
- b) право резидентів укласти договори з нерезидентами;
- c) запровадження дії заходів захисту;
- d) гнучкість валютного курсу;
- e) право резидентів придбавати валютні цінності.

12). Фізичній особі-резиденту дозволяється здійснювати валютні операції з переказу коштів з України на поточні рахунки нерезидентів в іноземній валюті по окремих операціях, щодо яких запроваджено ліміти, протягом календарного року на загальну суму, що не має перевищувати в сукупності включно:

- a) 100 000 євро;
- b) 200 000 євро;
- c) 1 000 000 євро;
- d) 2 000 000 євро;
- e) 3 000 000 євро.

13). Юридичній особі-резиденту дозволяється здійснювати валютні операції з переказу коштів з України на поточні рахунки нерезидентів в іноземній валюті по окремих операціях, щодо яких запроваджено ліміти, протягом календарного року на загальну суму, що не має перевищувати в сукупності включно:

- a) 100 000 євро;
- b) 200 000 євро;
- c) 1 000 000 євро;
- d) 2 000 000 євро;
- e) 3 000 000 євро.

14). До операції, за якою уповноважений банк здійснює валютний нагляд за дотриманням резидентом граничних строків розрахунків, відноситься:

- a) операція резидента з експорту товарів, за якою отримано 100 % попередньої оплати від покупця нерезидента;
- b) операція резидента з експорту товарів, за якою не отримано попередню оплату від покупця нерезидента;
- c) операція резидента з імпорту товарів, за якою не перераховано попередню оплату постачальнику нерезиденту;
- d) операція по погашенню резидентом кредиту банку нерезиденту;
- e) операція по виплаті дивідендів резидента засновникам - нерезидентам.

15). Експорт та імпорт продукції, до яких не застосовуються граничні строки розрахунків незалежно від їх обсягу:

- a) продукція сільськогосподарського виробництва;
- b) комерційний вантажний транспорт;
- c) продукти харчування;
- d) туристична продукція;
- e) побутова техніка.

16). Який орган видає висновок щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів:

- a) Міністерство фінансові України;
- b) Державна податкова служба України;
- c) Державна митна служба України;
- d) туристична продукція;
- e) Міністерство економіки за окремими операціями з експорту та імпорту товарів.

17). Банк розпочинає відлік граничних строків розрахунків при експорті товарів з дати:

- a) підписання зовнішньоекономічного контракту;
- b) перетину кордону України;
- c) розвантаження на складі покупця-нерезидента;
- d) оформлення митної декларації;
- e) навантаження у складі резидента.

18). Висновок щодо продовження граничного строку розрахунків з експорту та імпорту товару не видається на:

- a) постачання будівельних матеріалів на будівництво;
- b) постачання технічних виробів, строк виготовлення та транспортування яких перевищує 180 днів;
- c) постачання товарів за договорами консигнації;
- d) постачання товарів, замовлених за результатами міжнародних торгів (тендерів);
- e) постачання електроенергії.

19). Вважаються форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили):

- a) економічна криза;
- b) дефолт;
- c) зростання комерційного курсу іноземної валюти;
- d) фінансова криза боржника;
- e) тривали перерви роботи транспорту.

20). Загальний розмір нарахованої пені за порушення граничних строків розрахунків за експорт та імпорт товарів не може перевищувати суми:

- a) 20 % неодержаних грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару);
- b) 30 % неодержаних грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару);
- c) 40 % неодержаних грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару);
- d) 50 % неодержаних грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару);
- e) неодержаних грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару).

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1). Підприємство резидент України за умовами зовнішньоекономічного контракту експортує продукцію покупцю – нерезиденту. Митне оформлення експорту товару відбулося 16 січня попереднього року на загальну суму 36540 євро. За датою 12 грудня попереднього року резидентом було підписано договір про зарахування однорідних зустрічних вимог з нерезидентом на загальну суму 9680 євро. Підприємство – резидент 25 лютого поточного звітного року подало позивну заяву до Міжнародного арбітражного суду, яка була прийнята до розгляду на стягнення заборгованості з нерезидента на загальну суму 26860 євро. 30 червня поточного звітного року Міжнародний арбітражний суд задовольнив позов підприємства-резидента. Оплата від покупця-нерезидента надійшла на валютний рахунок підприємства-резидента у повному обсязі на суму 26860 євро 15 серпня поточного звітного року. Визначити вид порушення валютного законодавства, встановити загальну кількість календарних днів на які порушено граничні строки розрахунків за операціями експорту товару, розрахувати пеню за порушення граничних строків розрахунків за експортом товару і пояснити порядок розрахунку цієї пені.

2). Підприємство резидент України за умовами зовнішньоекономічного контракту експортує продукцію покупцю – нерезиденту. Митне оформлення експорту товару відбулося 16 січня за чотири роки, що передувало звітному року, на загальну суму 46840 євро. За датою 25 січня, за чотири роки, що передувало звітному року, покупець-нерезидент пред'явив акт про нестачу товару на суму 860 євро, що видано митним органом держави – нерезидента. Підприємство – резидент 25 лютого попереднього року подало позовну заяву до Міжнародного арбітражного суду, яка була прийнята до розгляду на стягнення заборгованості з нерезидента на загальну суму 45980 євро. 30 червня попереднього року Міжнародний арбітражний суд задовольнив позов підприємства-резидента. Оплата від покупця-нерезидента надійшла на валютний рахунок підприємства-резидента у повному обсязі на суму 45980 євро 15 липня поточного звітного року. Визначити вид порушення валютного законодавства, встановити загальну кількість календарних днів на які порушено граничні строки розрахунків за операціями експорту товару, розрахувати пеню за порушення граничних строків розрахунків за експортом товару і пояснити порядок розрахунку цієї пені.

3). Підприємство резидент України за умовами зовнішньоекономічного контракту експортує продукцію покупцю – нерезиденту. Митне оформлення експорту товару відбулося 21 лютого попереднього року на загальну суму 32200 євро. За датою 28 лютого попереднього року, покупець-нерезидент пред'явив акт про нестачу товару на суму 460 євро, що видано митним органом держави – нерезидента. Покупець – нерезидент 24 травня попереднього року здійснило часткове повернення товару на загальну суму 16320 євро, митна декларація у режимі «Реімпорт» оформлена 31 травнем попереднього року. Оплати від покупця-нерезидента надійшли на валютний рахунок підприємства-резидента у розмірі 8420 євро 15 липня поточного звітного року, у розмірі 4000 євро 10 серпня поточного звітного року та у розмірі 3000 євро 21 серпня поточного звітного року. Визначити вид порушення валютного законодавства, встановити загальну кількість календарних днів на які порушено граничні строки розрахунків за операціями експорту товару, розрахувати пеню за порушення граничних строків розрахунків за експортом товару і пояснити порядок розрахунку цієї пені.

4). Підприємство резидент України за умовами зовнішньоекономічного контракту імпортує продукцію від постачальника – нерезидента. За умовами зовнішньоекономічного контракту підприємство – резидент здійснило 100 % передоплати постачальнику – нерезиденту на загальну суму 51200 євро 28 лютого попереднього року. Митні оформлення імпорту товарів відбулися 14 квітня попереднього року на загальну суму 12160 євро, 10 жовтня попереднього року 26340 євро. За датою 01 березня поточного звітного року підприємство – резидент повернуло постачальнику – нерезиденту частково продукцію на загальну суму 12700 євро, що було оформлено митної декларацією у митному режимі «Реекспорт». Постачальник – нерезидент 24 травня звітного року повернув попередню оплату на валютний рахунок підприємства-резидента у розмірі 12700 євро та 20 серпня поточного звітного року на суму 12700 євро. Визначити вид порушення валютного законодавства, встановити загальну кількість календарних днів на які порушено граничні строки розрахунків за операціями експорту товару, розрахувати пеню за порушення граничних строків розрахунків за експортом товару і пояснити порядок розрахунку цієї пені.

5). Підприємство резидент України за умовами зовнішньоекономічного контракту імпортує продукцію від постачальника – нерезидента. За умовами зовнішньоекономічного контракту підприємство – резидент здійснило 100 % передоплати постачальнику – нерезиденту на загальну суму 39860 євро 18 лютого попереднього року. Митні оформлення імпорту товарів відбулися 14 квітня звітного року на загальну суму 12840 євро, 10 травня звітного року 17020 євро. Підприємство – резидент 20 червня звітного року подало позовну заяву до Міжнародного арбітражного суду, яка була прийнята до розгляду на стягнення заборгованості з нерезидента на загальну суму 10000 євро. 30 вересня звітного року Міжнародний арбітражний суд задовольнив позов підприємства-резидента. Повернення передоплати від постачальника-нерезидента відбулося на валютний рахунок підприємства-резидента у повному обсязі на суму 10000 євро 15 жовтня поточного звітного року. Визначити вид порушення валютного законодавства, встановити загальну кількість календарних днів на які порушено граничні строки розрахунків за операціями експорту товару, розрахувати пеню за порушення граничних строків розрахунків за експортом товару і пояснити порядок розрахунку цієї пені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Владимир О. Недосконалість валютного законодавства України – один із бар'єрів на шляху розвитку валютної діяльності банків. *Соціально-економічні проблеми і держава*. Вип. 2 (7). 2012. С. 28–37. URL: <https://sepd.tntu.edu.ua/index.php/uk/archive/2012-27/139-2012-12-03-21-56-48>
2. Закону України «Про валюту і валютні операції» 21 червня 2018 р. № 2473-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#n124>.

3. Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 361-IX від. 6 грудня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
4. Казарінов Д. В. Особливості розвитку валютного регулювання в Україні в умовах фінансової глобалізації. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. Вип. 2 (12). 2012. С.120-132. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vsuem_2012_2_15.pdf.
5. Лісова О.М. Фінансово-правове регулювання валютного контролю в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право», Київ, 2019. 219 с. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/14328/4/dysertatsiia_lysovol_om.pdf.
6. Лучковська С.І. Еволюція систем валютного контролю у розвинутих Європейських державах: фінансово-правові аспекти. *Університетські наукові записки*. № 4(16). 2005. URL: <http://old.univer.km.ua/visnyk/906.pdf>
7. Миколаєць А.П. Теоретичні основи та особливості здійснення валютного контролю в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. № 11. 2017 URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2017/25.pdf.
8. Наказ Міністерство Економічного розвитку і торгівлі Україна «Про затвердження форми заяви на одержання висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, установлених Національним банком, та Інструкції щодо її заповнення, форми висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, установлених Національним банком» № 329 від 27 лютого 2019 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE33189>.
9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік товарів критичного імпорту» від 24 лютого 2022 р. № 153 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-perelik-tovariv-kritichnogo-importu-153-240222>.
10. Постанови Кабінету Міністрів України «Порядок видачі висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, установлених Національним банком України» від 13 лютого 2019 р. № 104 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP190104?an=1>.
11. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення операцій із валютними цінностями» від 02 січня 2019 № 2 URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/liberalization/currency>.
12. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про транскордонне переміщення валютних цінностей» від 02 січня 2019 р. № 3 URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/liberalization/currency>.
13. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті» від 02 січня 2019 року № 5 URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/liberalization/currency>.
14. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок надання банками Національному банку України інформації щодо договорів, які передбачають виконання резидентами боргових зобов'язань перед нерезидентами-кредиторами за залученими резидентами кредитами, позиками» від 02 січня 2019 року № 6 URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/liberalization/currency>.
15. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів» від 02 січня 2019 року № 7 URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/liberalization/currency>.
16. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок здійснення уповноваженими установами аналізу та перевірки документів (інформації) про валютні операції» від 02 січня 2019 року № 8 URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/liberalization/currency>.
17. Постанови Правління Національного банку України «Про затвердження класифікатора іноземних валют» від 04 лютого 1998 р. № 34 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_378500-98#Text.
18. Постановою Правління Національного банку України «Про встановлення винятків та (або) особливостей запровадження граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і внесення змін до деяких нормативно-правових актів» від 14 травня 2019 року № 67 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0067500-19#Text>.
19. Постанова Правління Національного банку України «Положення про застосування електронного підпису в банківській системі України» від 14 серпня 2017 року № 78 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0042500-19#Text>.
20. Рішення Президії Торгово-промисловою палатою України «Регламент засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили)» 18 грудня 2014 року N 44(5) URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS25360?an=1&ed=2014_12_18

21. The official website of the National Bank of Belgium (2016) «The European Payments Union and the origins of Triffin's regional approach towards international monetary integration», [Online], available at: <https://www.nbb.be/doc/oc/repec/reswpp/wp301en.pdf> (Accessed 10 December 2017).
22. The official website of IMF (2016), «Annual Report on Exchange Arrangements and Exchange Restrictions 2016» [Online], available at: [https://www.imf.org/~media/Files/Publications/AREAER/ AREAER_2016_Overview.ashx](https://www.imf.org/~media/Files/Publications/AREAER/AREAER_2016_Overview.ashx) (Accessed 10 December 2017).
23. The official website of The Heritage Foundation (2017), «Highlights of the 2017 Index of Economic Freedom» [Online], available at: <http://www.heritage.org/index/ranking> (Accessed 10 December 2017).
24. The official website of International Trade Administration (2017), «Singapore Foreign Exchange Controls» [Online], available at: <https://www.export.gov/article?id=Singapore-Foreign-Exchange-Controls> (Accessed 12 December 2017).
25. Репко М.С. (2015), «Зняття валютних обмежень та лібералізація руху капіталу», Центр економічної стратегії України available at: <http://ces.org.ua/wp-content/uploads/2015/10/ces-capital-controls-report.pdf> (Accessed 14 December 2017).

Навчальний посібник

**ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА
ДІЯЛЬНІСТЬ:
ОБЛІК, КОНТРОЛЬ
ТА
ОПОДАТКУВАННЯ**

Електронне видання

Центральноукраїнський національний
технічний університет
2023